תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · נימוקי יוסף

נימוקי יוסף על בבא מציעא

רבנו יוסף חביבא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נימוקי יוסף על בבא מציעא

רבנו יוסף חביבא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נימוקי-יוסף-על-בבא-מציעא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 6
דף א: 8
דף ב. 10
דף ב: 14
דף ג. 18
דף ג: 22
דף ד. 25
דף ד: 26
דף ה. 28
דף ה: 31
דף ו. 34
דף ו: 36
דף ז. 38
דף ז: 39
דף ח. 40
דף ח: 42
דף ט. 44
דף ט: 46
דף י. 49
דף י: 51
דף יא. 52
דף יא: 55
דף יב. 57
דף יב: 59
דף יג. 61
דף יג: 63
דף יד. 65
דף יד: 68
דף טו. 70
דף טו: 72
דף טז. 74
דף טז: 76
דף יז. 78
דף יז: 80
דף יח. 82
דף יח: 86
דף יט. 88
דף יט: 90
דף כ. 93
דף כ: 94
דף כא. 95
דף כא: 97
דף כב. 100
דף כב: 102
דף כג. 104
דף כג: 107
דף כד. 108
דף כד: 110
דף כה. 112
דף כה: 113
דף כו. 114
דף כו: 116
דף כז. 116
דף כז: 117
דף כח. 118
דף כח: 121
דף כט. 123
דף כט: 126
דף ל. 128
דף ל: 129
דף לא. 130
דף לא: 132

דף לב. 134
דף לב: 136
דף לג. 138
דף לג: 139
דף לד. 142
דף לד: 144
דף לה. 146
דף לה: 148
דף לו. 150
דף לו: 152
דף לז. 154
דף לז: 156
דף לח. 158
דף לח: 160
דף לט. 162
דף לט: 164
דף מ. 167
דף מ: 168
דף מא. 170
דף מא: 172
דף מב. 175
דף מב: 179
דף מג. 181
דף מג: 183
דף מד. 186
דף מד: 188
דף מה. 190
דף מה: 192
דף מו. 194
דף מו: 196
דף מז. 199
דף מז: 202
דף מח. 204
דף מח: 206
דף מט. 208
דף מט: 210
דף נ. 212
דף נ: 215
דף נא. 217
דף נא: 221
דף נב. 222
דף נב: 225
דף נג. 227
דף נג: 229
דף נד. 231
דף נד: 234
דף נה. 237
דף נה: 241
דף נו. 243
דף נו: 246
דף נז. 248
דף נז: 250
דף נח. 253
דף נח: 255
דף נט. 257
דף נט: 260
דף ס. 262
דף ס: 265
דף סא. 267
דף סא: 270
דף סב. 273
דף סב: 275
דף סג. 277
דף סג: 279

דף סד. 281
דף סד: 284
דף סה. 286
דף סה: 289
דף סו. 291
דף סו: 294
דף סז. 296
דף סז: 298
דף סח. 299
דף סח: 301
דף סט. 303
דף סט: 306
דף ע. 309
דף ע: 311
דף עא. 313
דף עא: 316
דף עב. 318
דף עב: 321
דף עג. 323

דף א.

שנים אוחזין בטלית. דוקא אוחזין דשניהם מוחזקין בה ואין לזה בה שום כח יותר מזה שאילו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המע"ה [להביא] עדים שהוא שלו ואינו נאמן בשבועה ליטול:

זה אומר כולה שלי. בגמרא מפרש למאי תנא הני תרתי:

זה ישבע. מפרש בגמרא שבועה זו למה:

שאין לו בה וכו'. בגמרא מפרש אמאי תקון כי האי לישנא בהך שבועה:

וזה אומר חציה שלי. מודה הוא שהחצי של חבירו ואין דנין אלא על חציה הלכך זה האומר כולה שלי וכו' נשבעין שניהם שאין לכל א' בו פחות מחצי הדבר שטוענין עליו ונוטל כל אחד חציו:

שלשה חלקים. וא"ת על החצי שמודה חבירו למה צריך לישבע י"ל שאילו לא היה נשבע אלא על הרביע בלבד שמא היה מתכוין לאותו חלק שמודה לו חברו ואע"פ שכל הנשבע בב"ד על דעת ב"ד הוא נשבע מ"מ יש לדיין להחמיר שיפרש הנשבע בשבועתו כל צד רמאות שיכול לחשוב בלבו ומכאן הוא דשמעינן הכי:

וזה נוטל רביע. ולא אמרינן לישקול חציה בשבועה מיגו דאי בעי אמר כולה שלי והיה נוטל חציה בשבועה משום דלא אמרינן מיגו אלא בטענות שקולות אבל הכא יותר נוח לו לומר חציה שלי שאינו מעיז פניו בחברו כ"כ מלומר כולה שלי שיצטרך להעיז לגמרי ועוד שאין אומרים מגו אלא באותו דבר עצמו שהוא תובע או כופר אבל מדבר לדבר לא ואפילו כשהיו אותן שני דברים שקולים לפי שאפשר שבדבר אחד הוא מעיז ובדבר אחר אע"פ שהוא שקול אינו יכול להעיז ועוד שאילו היה נוטל חציה יותר היה נוח לומר חציה ושיטול כל תביעתו מלומר כולה ושלא יטול אלא חציה ולפיכך כשם שאילו אמר כולה שלי אינו נוטל אלא חצי טענתו [אף האומר חציה שלי אינו נוטל אלא חצי טענתו] והיינו דאמרינן בתוספתא כללו של דבר אינו נוטל אלא חצי טענתו בלבד:

גמ' פירוש ליתני חדא דמדקתני זה אומר וכו'. זה אומר כולה שלי ולא קתני אני מצאתיה וכולה שלי דהוה מצי למימר חדא וקתני הכי משמע דתרי ענייני אתא תנא לאשמועי' ומאי נינהו אי למימר שטוען שהיא כולה שלו ליתני חדא:

סיפא במקח וממכר. קניתיה מיד פלוני:

וצריכי תרוייהו דאי תנא מציאה הוה אמינא מציאה הוא דרמו עליה רבנן שבועתא משום דאיכא למיחש דילמא מורי ואמר חבראי לאו מידי חסר בה איזיל ואתפוש ואיפלוג בהדיה אבל מקח וממכר דליכא למיחש להכי דאפי' נתן גם זה המעות כדאוקימנא

בסמוך חד מדעתיה וחד בעל כרחיה ולכשיחלוקו יטול זה חצי מעותיו וזה חצי מעותיו אפ"ה חסרון הוא לזה דאי לאו דהוה צריך ליה לא הוה מהדר אבתרה למזבנה וזה שבא לחלוק וליתן חצי דמיה שלא כדין מחסרו וליכא משום מורי ואמר אימא לא קמ"ל דאפילו היכא דליכא למיתלי [בהוראה אמרינן] דאין חולקין אלא בשבועה:

ואי תנא מקח וממכר הוה אמינא. מתני' במקח וממכר דשייכא ביה הוראה כגון דנקט זוזי מתרוייהו הוא דרמו עליה שבועה דמורי ואמר חבראי דמי קא יהיב ואנא נמי דמי קא יהיבנא השתא דצריכא לי אשקלה אנא וחבראי ליזיל וליטרח וליזבין אבל מציאה דליכא למימר חבראי ילך וימצא אחרת זה ודאי מחסרו ממון ולא שייכא ביה הוראה אימא לא קמ"ל דאע"ג דליכא למיתלי בהוראה אין חולקין אלא בשבועה הלכך מתניתן אפילו במקח וממכר דלא ידעינן אי נקט מתרוייהו אי מחד מינייהו מתוקמא אע"ג דליכא הכא דמורי ואמר. ומיהו דוקא כי הכא שכל אחד אומר כולה שלי סתם ואינו מתברר מדבריו מחמת איזה דבר הוא טוען עליה רמו רבנן שבועה עלייהו כיון דליכא ודאי רמאי אבל [דף ג.] היכא דאיכא ודאי רמאי לא אמרינן יחלוקו אלא יהא מונח עד שיבא אליהו:

נחזי [זוזי] **ממאן נקט**. נשאל את המוכר ממי קבל דמים דתניא בקדושין (דף עג:) נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי ואע"ג דמסיים בה במה ד"א בזמן שמקחו בידו. מגו דאי בעי יהיב ליה לחד מינייהו. אבל אין מקחו בידו אינו נאמן מ"מ היכא שיאמר לזה מכרתי הוה ליה כעד אחד למיפטריה משבועה דכי היכי דעד א' מחייב שבועה כדאמרינן לא יקום עד אחד וכו' לכל עון וכו' אבל קם הוא לשבועה ולא מוכח קרא טפי שיהא קם לחייבו שבועה מלפוטרו משבועה וכ"ש משבועת התקנה כשבועה דמתני' [וכן דעת ר"ת ז"ל] והרמב"ן ז"ל כתב דעד א' דמחייב בשבועה דאורייתא דין הוא דליפטר משבועת התקנה ודעת רבינו מאיר מרוטנבור"ק ז"ל ודעת הרנב"ר ז"ל דלא מיבעיא דמיפטר משבועת התקנה אלא אפילו משבועה שמחייב עד אחד פוטרו ממנה כיון דאיכא עד אחד דמכחישו משוי סהדותיה דראשון כמאן דליתיה וה"מ כשבאו בבת אחת ואע"פ שדנו ב"ד על פי עדות של ראשון כדאמרינן בסוטה פרק מי שקנא (דף לא:) עד אחד אומר נטמאת ופטרוה מלשתות ועד אחד אומר לא נטמאת היתה שותה דכיון שהשני הכחיש הראשון אין בדבריו של ראשון כלום ומטעם דאתו בבת אחת כדאמרינן התם א"נ בזה אחר זה קודם שנעשה מעשה על פיו דראשון דכבת אחת חשיב אבל בשנעשה מעשה על פיו אין בדבריו של שני כלום כיון שבאו בזה אחר זה וראיה לדבר מדאמרינן בפ' האשה שלום (דף קיז:) עד אומר מת ונשאת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא ומקשינן טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא והאמר עולא כל מקום שהאמינה

תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של א' במקום שנים ומתרצינן ה"ק עד א' אומר מת והתירוה להנשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהיתרה הראשון [אלמא] אע"ג דבזה אחר זה עד אחד בהכחשה לא כלום הוא [אא"כ] כשנעשה מעשה ע"פ הראשון כגון שהתירוה לינשא וזכתה בעצמה אין הדבר מחוסר מעשה [אבל] כשעד אחד מעיד לחייבו שבועה אפילו חייבוהו ב"ד שבועה על פיו כל שבא עד אחד והכחישו קודם שנשבע כבת אחת הוא כיון שמחוסר מעשה ומיהו היינו דוקא בעד אחד דמשוי ליה לסהדותא דקמא כמאן דליתיה אבל לפטור מי שחייב שבועה של תורה כמודה מקצת א"נ שבועת השומרים לא וכן העלה הרנב"ר ז"ל בחידושיו:

דף א:

ולא ידע וכו'. דכיון דתרוייהו יהבי זוזי שכח ממי קבל מדעתו:

גרסי' בגמרא [דף ג.] לימא מתני' דלא כר' יוסי דאי ר' יוסי האמר א"כ מה הפסיד הרמאי אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו אפילו תימא ר' יוסי התם ודאי איכא רמאי הכא מי יימר דאיכא רמאי אימא תרוייהו בהדי הדדי אגבהוה ע"כ. פירוש ר' יוסי לקמן בפרק המפקיד (דף לז.) שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי דקאמר ת"ק ינתן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו א"ר יוסי א"כ מה הפסיד הרמאי ולמה יודה הרי קבל את שלו אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו ויפסיד הרמאי ויודה וה"נ נימא יהא מונח דלא מצית אמרת דמתני' דתפסי בה אמר יחלוקו אבל היכא דלא תפסי בה לא מצית למימר יחלוקו ומשום הכי אמרינן יהא מונח דהא ה"נ כאילו תפסי חשיב כיון שהנפקד אינו תופס ממון זה אלא מכח שניהם וכל מה ששניהם יסכימו בו יש לעשות ממנו:

התם ודאי איכא רמאי. בהא דר' יוסי ומשום הכי אמרינן יהא מונח וה"ה בזה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה או זה אומר אני מצאתיה היום וזה אומר אני מצאתיה למחר דאיכא ודאי רמאי אמרינן יהא מונח אע"ג דבזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי אמרינן פ' חזקת הבתים (דף לד:) כל דאלים גבר אע"פ דהתם נמי איכא ודאי רמאי שאני התם דלא תפסי בה אבל הכא ששניהם תפסי בה אין לנו להוציא א' מהם מתפיסתו לגמרי ולפיכך אמרינן יהא מונח כדי שתהא יד שניהם שוה בה כיון דא"א לומר יחלוקו דהא איכא ודאי רמאי וכי היכי דמשוינן פלוגתא בדליכא ודאי רמאי בין תפסי ללא תפסי דבדתפסי אמרינן יחלוקו במתני' ובדלא תפסי אמרינן כל דאלים גבר בפרק חזקת הבתים (שם) בההיא ארבא דהוו מינצו עלה בי תרי האי אמר דידי היא

והאי אמר דידי היא דאמרינן כל דאלים גבר ואע"ג דאפשר דבמציאה אתאי לידייהו א"נ במקח וממכר כמתני' משום שהיתה מונחת בסימטא או ברשות דיד שניהם שוה אמרינן כל דאלים וכו' כדפירש ר"ח ז"ל הכי נמי בדאיכא ודאי רמאי משוינן פלוגתא בין תפסי ללא תפסי דבדתפסי אמרינן יהא מונח מטעמא דאמרינן בהא דרבי יוסי ובדלא תפסי אמרינן כל דאלים גבר כההיא דזה אומר של אבותי ולא מצית אמרת דההיא דרבי יוסי דיהא מונח לא הוה דיינין ליה הכי אלא בכל דאלים כההיא דזה אומר של אבותי אלא משום דלא אפשר דנפקד לא מצי פטר נפשיה בחזרה דכל דאלים דא"כ לא הוה ליה לאקשויי מינה למתני' דלימא דבהא דרבי יוסי נמי הוה לן למימר יחלוקו כמתני' אלא דהכא שאני מפני שהוא ביד שליש אלא ודאי דינא דשליש כדינא דתרוייהו תפסי דיינינן ואמרינן יהא מונח ומטעמא דאמרן וכן כתבו רש"י והראב"ד ז"ל:

ומיהו הני מילי היכא דאיכא למיקם עלה דמילתא וליכא דררא דממונא למר ולמר אבל אי איכא דררא דממונא אע"ג דלא תפסי לה חולקין בלא שבועה כדמוכח פרק חזקת הבתים (דף לה.) ממתניתין דמחליף פרה בחמור דאמר סומכוס חולקין ואע"ג דקי"ל כרבנן דפליגי עליה ואמרי אוקי ממונא בחזקת מריה קמא מ"מ גמרינן מיניה להיכא דליכא לאוקמיה אחזקא דמריה קמא ואי ליכא למיקם עלה דמילתא עבדינן שודא כשמואל דאמר הכי התם [גבי שני שטרות היוצאים ביום אחד דכיון דליכא למיקם עלה דמילתא] בין דאיכא דררא דממונא בין ליכא כן העלה הרנב"ר ז"ל בחידושיו:

ותו גרסינן בגמ' [דף ג.] א"ר חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו חמשים [משלם חמשים] וישבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו מאי ק"ו ומה פיו שאין מחייבו קנס מחייבו שבועה עדים שמחייבין אותו קנס אינו דין שיחייבו אותו שבועה מה לפיו שכן אינו בהכחשה והזמה תאמר בעדים שישנן בהכחשה והזמה [דף ד.] אלא אתיא מגלגול שבועה דעד אחד מה לגלגול שבועה דעד אחד שכן שבועה גוררת שבועה פיו יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שע"י טענה וכפירה הם באים ונשבע אף אני אביא עדים שעל ידי טענה וכפירה הם באים ונשבע ע"כ:

ישבע על השאר. ולא מיבעיא היכא שהעדים אין מעידים אם פרעו אם לאו [אלא שהוא מתחייב על המקצת בהודאת עצמו] דודאי נשבע שהרי [כיון שאינו גובה מן הלקוחות] אין כאן הודאה בקרקעות אלא אפילו היכא דמסהדי דאוזפיה ולא פרעיה ישבע על השאר ולא אמרינן כיון דמלוה על פה גובה מן הלקוחות חמשים דמסהדי הוי כהודאה בקרקעות ואידך חמשים דליכא עדים הוי ככופר בכלים והודה בקרקעות וכפר בכלים

פטור משבועה כדאי' פרק שבועת הדיינין [ד' לח: ודף מ.] דליתא דה"מ לדינא דאורייתא אבל השתא דתקון רבנן דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות הרי אין כאן שעבוד קרקעות:

שלא תהא הודאה וכו'. דהוה מצית אמרת [דף ג.] הודאת פיו הוא דרמא רחמנא עילויה שבועה כרבה דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע. ולא חשבתו משיב אבדה. חזקה אין אדם מעיז פניו בפני מי שיודע האמת כמוהו ובין במלוה ובין בפקדון ליכא מיגו דאי בעי כפר בכולה דכיון שחברו יודע האמת לא היה מעיז. ובכוליה בעי דלודי אלא שאין בידו לפרוע ומשתמיט עד דהוו ליה זוזי ואין זו העזה כדי דנימא דכשכופר במקצת להימניה משום חזקה דאין אדם מעיז ולפיכך ישבע אבל גבי עדים דליכא למימר אישתמוטי אישתמיט שהרי בכל כפר אימא ודאי קושטא קאמר דאי לאו הכי לא מצי כפר דאין אדם מעיז ואע"פ שהוחזק כפרן במקצת נימא דמשטה היה בו מתוך שהיה טוען עליו יותר ממה שהיה לו אצלו ולהימניה בלא שבועה קמ"ל מק"ו שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ולפיכך הואיל והוחזק כפרן במקצת יצא מחזקתו ובחזקת מעיז פנים הוא ונשבע:

דף ב.

שאין מחייבו קנס. דילפינן (ב"ק דף סד:) מקרא דמודה בקנס פטור דכתיב (שמות כ"ב:ח') אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו:

אינו בהכחשה. אם הודה לו במנה ובאו עדים להכחישו שאינו חייב לו כלום אינו נפטר בכך דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי:

מהא שמעינן דמי שהודה בבית דין וחזר ואמר נזכרתי ואע"פ שהעדים מעידין כדבריו אין משגיחין בו דודאי הכא בכי האי גוונא עסקינן דאי בעומד בדבוריה מאי אולמיה דפיו מתנה הוא דקא יהיב ליה [והיינו] דאמרינן בפרק יש נוחלין [דף קכח:] המוציא שטר חוב על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אמר פרעתי מחצה והעדים מעידים שפרעו כולו נשבע וגובה מחצה. כלומר אפילו חזר לומר כדברי העדים שכיון שהודה בתחלה שלא פרע אלא מחצה אינו יכול לחזור בו אע"פ שהעדים מסייעין אותו והיינו נמי דגרסינן פ' שבועת הדיינין (דף מא:) ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאוזפיה ופרעיה רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי אלמא אע"ג דהתם הויא לה הודאה מתוך כפירה אע"ג דאיכא עדים דפרע לא פטרינן ליה כל שכן בהודאה גמורה. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק

ז' מהלכות טוען ונטען שמי שהודה בב"ד שהוא חייב לפלוני מנה ואחר כך אמר נזכרתי שפרעתי לו חובי זה שהודיתי לו והרי העדים הרי זו עדות מועלת ועושין על פיהם שהרי לא הכחיש עדות ואינו כאומר לא לויתי מעולם ודברי תימה הם וצריכין עיון כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל. אמר המחבר. נ"ל שהם ז"ל תמהין מפני שבכלל לשון הרב שהרי לא הכחיש עדות וכו' משמע [דאפילו] כי האי גוונא דאמרינן הכא אמר דמ"מ הרי לא הכחיש עדות וכן משמע פשט הלשון ומיהו אפשר לי לומר דהכא כי אמרינן שאינו יכול לחזור בו היינו מפני שאין חוזר בו אלא מפני עדות העדים וכיון שהודה שהיה חייב סמכינן טפי אדבוריה ממאה עדים והכי משמע לישנא דהכא ופרק יש נוחלין ופרק שבועת הדיינין אבל כשהוא עצמו אמר נזכרתי קודם שיעידו העדים וכמו שאמר הרב והרי עדים אין ה"נ דיכול לחזור בו וה"ק שהרי לא הכחיש עדות כי הכא שהעדים היו מכחישים אותו ואח"כ כשהוא חוזר לומר כדבריהם הוי מכחיש טענתו וא"כ כשהוא ג"כ חוזר בו מפניהם מכחיש עדותן ואינו כאומר לא לויתי (כלום) גם אינו כההיא דשבועת הדיינין שאע"פ שאין שם הכחשה בעיקר כוונת דבריו דהיינו שאינו חייב לו כלום דבין שלא לוה כמו שאמר בין שלוה ופרע כן הוא שאינו חייב [לו כלום] מ"מ כיון שאמר לא לויתי ועכשיו מפני העדים אומר לויתי ופרעתי הוי כהכחשה ולא מהימן וה"נ מסתברא דאל"כ מי מצית אמרת דאילו אמר תחלה לא לויתי מעולם ואחר כך קודם שיבואו העדים אמר נזכרתי שלויתי ופרעתי שלא יהא נאמן כמו שנראה מפשט לשון הרב שאמר ואינו כאומר לא לויתי מעולם והרי אומר לא לויתי לא גרע מאומר לא פרעתי ואומר לא פרעתי כמודה שחייב והרב כתב שאם הודה שחייב דיוכל לחזור בו ולומר נזכרתי שפרעתי אלא ודאי מה שכתב הרב ואינו כאומר לא לויתי מעולם [ר"ל] ההיא דפ' שבועת הדיינין (דף מא:) שחוזר בו בפני העדים שאז ודאי אינו נאמן ומיהו אה"נ שכן הוא כפשט לשון הרב שלא לויתי אחר שהודה שהוא חייב גרע טפי מפרעתי לפי שהוא מכחיש לגמרי מה שטען אבל פרעתי אינו הכחשה למה שטוען שהיה חייב אלא שנזכר שפרע אבל כשהודה שחייב ואח"כ טוען נזכרתי [שפרעתי] אחר שהכחישוהו עדים אינו יכול לחזור ולטעון כטענת העדים דלא עדיפא הך טענה כיון שהיה בהכחשה דלגבי הכחשת עדות הוא דאמרינן הודאת בעל דין כק' עדים דמי והיינו כסוגיין ואפשר שמי שכפר בב"ד כשתובע לו חבירו ואומר לא לויתי מעולם ואח"כ אמר נזכרתי שלויתי ופרעתי והרי עדים שאפ"ה חייב ואע"פ דאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי [וה"ל כטוען שחייב] גרע טפי כשטען לא לויתי משהיה טוען שחייב שאע"פ שהכוונה אחת מכל מקום יש הכחשה בדבריו כשאומר לא לויתי וחוזר ואומר לויתי ופרעתי והלכך לא

יחזור בו דאומר לא לויתי שהוא כאומר לא פרעתי וחייב משום דסמכינן אעדים במאי דאמרי שלוה [אבל במאי דאמרי שפרע לא סמכינן עלייהו כיון דהכחישן באומר לא לויתי דהוי כאומר לא פרעתי] ולא על דבריו כשחוזר ואומר לויתי ופרעתי ע"כ [לפי שמכחיש דבריו]:

בעדים שישנם [**בהכחשה והזמה**] **וכו'**. אם באו שנים והכחישום או הזימום אין זה משלם על פיהם ממון:

מגלגול שבועה וכו'. מה עד שאין מחייבו ממון מחייבו שבועה בגלגול עדים שמחייבין ממון אינו דין שמחייבין שבועה. אם נתחייב לו שבועה על ידי עד אחד והיתה לו עוד טענה אחרת שלא היתה מוטלת עליו שבועה מגלגלין עליו אותה עם השבועה ונשבע על שניהם דגלגול שבועה דאורייתא הוא דילפינן לה בקדושין בפ"ק (דף כז:) מואמרה האשה אמן אמן והרי על מה שלא העיד העד הוא נשבע דומיא דשבועה הבאה ע"י עדים אלו. מכאן למדו בתוס' דמגלגלין שבועה אע"פ שאין בעל דין תובע ופותחין לו דהא מדמינן גלגול שבועה לעדים ובעדים אמרינן ישבע על השאר דב"ד משביעין ליה אפי' אין בעל דינו תובעו בשבועה דמודה מקצת ועוד דאמן מאיש זה אמן מאיש אחר אע"פ שאין בעלה תובעה אלא מאיש זה שקנא לה שנסתרה מיירי והא דפליגי סוף פרק כל הנשבעין (דף מט.) אי פותחין בגלגול או לא ה"מ בשבועה דרבנן דעלה עסקינן התם אבל בשבועה דאורייתא כ"ע מודו דפותחין בגלגול וכן הסכימו האחרונים ז"ל:

שבועה גוררת שבועה. כלומר עד אחד מעולם לא חייבו שבועה אלא על מה שהעיד והשבועה גוררת חברתה. תאמר בעדים שמחייבין שבועה על מה שלא העידו בלא גרא דשבועה:

פיו יוכיח. מודה מקצת שעל מה שכפר ופיו לא הודה הוא נשבע. ושע"י טענה וכפירה. כלומר שיש במקצת הודאת פיו או עדות עד אחד שהוא כעין הודאה. והיינו טענה כלומר שיש כאן רגלים לטענה ויש כפירה גמורה במקצת שאין שם עדות עד אחד כמו דבר שמגלגלין ולא הודאת פיו והא דאמר שע"י טענה כו' לאו טענה דעד אחד כטענה דפיו דאילו טענה דפיו טענת ברי היא וטענה דעד אחד אפי' בטענת שמא נשבעין וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בפרק הדיינין והסכימו עמו האחרונים ז"ל:

(**דף** ד.) אמר רבי חייא מנה לי בידך [והלה אומר אין לך בידי אלא נ' והילך חייב] פסקו הגאונים ז"ל כרב ששת מדקא מקשינן בפ' השואל (דף ק.) בענין היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן כו' ועוד הילך הוא אלמא כרב ששת סבירא לן דאמר הילך פטור הלכך הסכימו הגאונים ז"ל דהילך איתיה בין במלוה בין בפקדון. במלוה כל שהם בידו

והוא מזומן לתת לתובע הוה ליה הילך ופטור בין שהם אותם מעות בעצמם שהלוה לו [עיין בהג"ה באשר"י] או מעות אחרים כמי שנתנן לו כבר דמי ואין כאן מודה מקצת דבכל השאר כופר בכל הוא. פקדון כל היכא דמודה ליה אע"פ שאינו מזומן בידו אלא עומד באגם ה"ל הילך משום דכל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה (אמר המחבר) וא"ת כיון דקי"ל דהילך פטור היכי תנן בפ' הדיינין אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כיצד בית מלא מסרתי לך כיס מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור משמע הא דבר שבמדה כגון זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון אע"פ שלא נאבדו אלא שאמר ליה מה שהנחת אתה נוטל דומיא דרישא חייב ואמאי הילך הוא תירצו המפרשים ז"ל דבשנתעפשו הפירות עסקינן דבעי לשלומי ליה דמי קלקולן ומ"מ לא נפחתו מדמן ומש"ה עד החלון חייב דלאו הילך הוא ע"כ. ולענין מי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון למלוה באותו מקצת אי מיקרי הילך או לא כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דלא מיקרי הילך והביא ראיה מדאמר פ"ק דקדושין (דף ח.) אמר רבא אמר ר"נ התקדשי לי במנה והניח לה משכון [עליו] אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן ואמרינן נמי התם בני ר' חייא זבין ההיא אמתא בפריטי אותיבו נסכא עילויה אתו לקמיה דר' אמי אמר להו פריטי אין כאן נסכא אין כאן אף כאן מנה אין כאן משכון אין כאן [ואחרים חולקים עליו ודוחים פי' זו] והרנב"ר ז"ל ביאר הדברים כנגד החולקים ופי' דכיון דקי"ל דמלוה אינה קונה כדאמרינן בפרק האיש מקדש (דף מז.) ושוין במכר שזה קנאו ואי מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו נמצא שמשכון זה אינו נקנה באותה מלוה דכי אמרינן דבע"ח קונה משכון ה"מ במשכנו בשעת הלואתו משום דקני ליה מעותיו וכדמוכחא ההיא דאמרינן פרק השולח (דף לז.) בשלמא משכנו בשעת הלואתו [משום דקני ליה כדר' יצחק כו' דאלמא בע"ח קנה משכון במשכנו בשעת הלואתו] וטעמא דמילתא מפני שמעותיו קונות לו משכון וא"נ במשכנו שלא בשעת הלואתו קני ליה משום דבגוביינא דבי דינא אתא לידיה וגזרת הכתוב הוא דקני ליה כדר' יצחק דהרי הוא כאילו הגביהו לו ב"ד ומש"ה אמר בפרק המקבל (דף קיד:) דאם מת אינו נעשה מטלטלין אצל בניו אלא כשנתן לוה למלוה משכון שלא בשעת הלואתו כיון דמלוה אינה קונה במה קנאו מלוה שמא תאמר אע"פ שמלוה אינה קונה לו קנאו במשיכה שכשם שאילו הקנהו מלוה ללוה לגמרי נקנה במשיכה כן כשהקנהו לו בתורת משכון משיכה קונה לו זו היא שלמד ה"ר יוסף הלוי ז"ל מההיא דקדושין (פ"ק) שאין המטלטלין נקנין במשיכה למשכון בעלמא כיון שאין כח במעות הראשונות לקנות הלכך משכון לאו הילך הוא עכ"ל ז"ל והלכך חייב בשבועה דמודה במקצת הוא:

דף ב:

למאי איצטריך קרא למעוטה משבועה. דילפינן לה מכלל ופרט במסכת שבועות [ד' מב ב]:

דחפר בה בורות. דלאו הילך הוא שהרי קלקלה והוא תובע לו דמיה. מכאן נראה שכל תביעה שהיא באה מחמת קרקע אע"פ שעכשיו דמים הוא תובע ולא קרקע הרי הוא כתביעת קרקע ואין נשבעין עליה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות טוען ונטען [וכ"ש אם לא תבעו דמים אלא שתבעו למלאות החפירות כיון דמ"מ בדמים הוא הוא נפטר כתביעת דמים דמי] וזה שלא כדברי הראב"ד ז"ל דאמר שהכא מיירי שתבעו למלאות החפירות אבל תבעו דמים נשבע:

והודה בכלים. דלאו הילך הוא דאבדו אותן כלים שהודה ואשמועי' דאינו נשבע בכפירות הקרקעות וכתב הריא"ף ז"ל [לקמן סימן רמז] מהא שמעינן היכא דטענו חטין ושעורים והודה לו באחד מהם חייב דאי לא תימא הכי אמאי איצטריך קרא למעוטי הודה בכלים וכפר בקרקעות והא חטין ושעורים נינהו אלא לאו ש"מ טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב:

תנו רבנן שטר שכתוב בו [דף ד:] **סלעים דינרים**. שטר שכתוב בו סתמא סלעים או דינרים ולא פירש כמה:

אינו אלא כמשיב אבדה. דהוה מצי למימר שתים והשטר מסייעו דכיון דלא פירש נכרין הדברים ששתים הם ולכך לא הוצרך לפרש דמיעוט סלעים שתים ובזה ליכא העזה דכיון דשטר מסייעו ולא דמי למודה מקצת דעלמא דאמרינן חזקה אין אדם מעיז וחייב שבועה:

ואיכא מ"ד דהאי שטרא דמסייע ליה פוטר אפילו משבועת היסת כאילו עדים מעידין כדבריו של לוה ואיכא מאן דפליג ואמר שאינו כעדות גמורה למפטריה אלא משבועה דאורייתא אבל מהיסת לא וראיה לדבר מדאמרינן פרק המקבל (דף קי.) בההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא מלוה אומר שלש ולוה אומר שתים. ואסיקנא דאם קדם מלוה ואכל פירות של שנה שלישית אין מוציאין מידו דפירות בחזקת אוכליהן הם עומדים ואם איתא דעדות מעליא היא למה אין מוציאין מידו אלא ודאי לאו עדות מעליא היא ומידי היסת לא מיפטר וכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרשב"א ז"ל כתב שאפשר לדחות ראיה זו דמשום מילתא דעבידא לאיגלויי היא אטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן ולא מפקינן פירי מהיכא דקיימי אבל לגבי שבועה כזו שהיא מן התקנה אפשר דהוי עדות מעליא והרנב"ר ז"ל דחה מדרך אחרת וכתב איפשר דשאני התם דכיון שהניחו לוה למלוה לאכול פירות כל שנה שלישית איתרע ליה סהדותיה דשטר:

(**אימר**) **דה"ל שטר שעבוד קרקעות וכו'**. דשטר שעבוד לקרקעות הוא ואין נשבעין על כפירות שעבוד קרקעות וכשם שאין נשבעין על כפירות שעבוד קרקעות (דף מ:) כך הודאתו אין מביאתו לידי שבועה דקרקע אימעיט מתורת שבועה פרק שבועת הדיינין (דף מ:) הילכך משלם שתים ומשתבע שבועת היסת ומיפטר אבל כי אמר מלוה ה' ולוה אמר ג' איכא כפירה והודאה במה שבתוך השטר [ל' רש"י במה שאין כתוב בשטר]. ומדאצטריך להך טעמא דשעבוד קרקעות למפטריה משבועה שמעינן דמודה מקצת כי האי דא"א לכפור עליו כשתים דהכא חייב שבועה הלכך היכא דטעין איניש מנה לי בידך חמשים אית לי עלייהו חתם ידך וחמשים על פה והלה מודה בחתם ידו וכופר בחמשים אחריני חייב שבועה דאורייתא ואע"ג דלא מצי כפר באותן נ' שבשטר כגון שכתוב בו נאמנות כיון דלאו שעבוד קרקעות הוא ולא מסייע ליה שטרא מיחייב שבועה דאוריי' ואצ"ל כשאין בו נאמנות שהרי יכול לכפור באותן נ' שבשטר זה שיכול לומר פרעתי לדעת הגאונים ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהלכות טוען ונטען שאין מודה מקצת חייב עד שיודה בדבר שאפשר לו לכפור בו ולפי דבריו ז"ל הא דאיצטריך הכא לטעמא דשעבוד קרקעות לר' חייא דאמר הילך חייב הוא [דמצטרכינן להכי] ולדידיה דבר שאינו יכול לכפור בו כהילך הוא וחייב אבל לרב ששת דקי"ל כוותיה דאמר הילך פטור ה"ה לכל דבר שאינו יכול לכפור בו דכהילך דמי ופטור ולא צריכי לטעמא דשעבוד קרקעות ואין זה מחוור בעיני האחרונים ז"ל:

[**דף ה.**] **ההוא רעיא דכל יומא ויומא וכו'**. כתב הרשב"א ז"ל דנקט [הכי] לאשמועינן דלא אמרינן דכיון דכל יומא לא מסרי אלא בסהדי השתא דטעין מפקיד דאפקיד ליה בלא סהדי ריע טענתיה דאנן סהדי דלא אפקיד גביה ואפי' אתו סהדי דאכל תרתי מינייהו דילמא אחריני הוו דדמיין להני וכי הא דאמרינן (כתובות דף טז:) הואיל וכל הנשאת בתולה יש לה קול וזו הואיל ואין לה קול סהדי שקרי נינהו:

אם איתא לדר' חייא קמייתא. אע"ג דהלכתא כרבי חייא כדכתבינן לעיל אמר הכי וכיוצא בזה בכתובות (דף ע:) אם איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה והלכתא כוותיה. והא דר' חייא קמייתא לעיל [דף ג.] הוא דאמר דעדים מחייבין אותו שבועה מק"ו:

ואם איתא משתבע. בתמיה. גזלן הוא דפקדון הוא גביה וכבר גזלן וחשוד הוא מעתה לשבועה כמו שתירץ ר"ת ז"ל [גבי האי קושיא דמקשה] הא דאמרינן בעלמא (ב"מ דף ה:) מגו דחשיד [אממונא חשיד] אשבועתא לא אמרינן עם הא דתנן פרק כל הנשבעין (דף מה.) היה אחד מהם משחק בקוביא ומלוה ברבית וכו' שכנגדו נשבע ונוטל דאלמא

מאן דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ותירץ ז"ל דודאי דמי שגזל פעם אחת חשוד על השבועה מאותה גזילה ואילך לפי שמחמת שבועה זו שבאה עליו לא ישיב מה שגזל כבר דקשה להשיב גזל הנאכל וכיון דלא ישיב גזל ראשון אף מגזל זה לא ימנע ולא יעשה תשובה לחצאין אבל מי שלא גזל עדיין [אלא דעכשיו בא לגזול אפילו] דחשיד אממונא דלמא גזיל אי רמינן עליה שבועה כיון דאיכא תרי חומרי פריש דהא אפשר ליה למפרש מכולה מילתא דאיסורא ומיהו קי"ל לקמן [דף ו.] דמאן דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ומי שלא גזל עדיין לאו חשוד הוא אלא אמרינן שזה שרוצה לעכב לעצמו משום ספק מלוה ישנה דאית ליה גביה הוא וכדאיתא בסמוך:

לשכנגדו. שכנגדו נשבע ונוטל כדאמר בשבועות (שם) שהחשוד על השבועה תקנו חכמים שכנגדו נשבע ונוטל:

השתא נמי כי ליתא לדרבי חייא. וליכא נמי הודאה במקצת:

ליחייביה. שבועת היסת:

מדרב נחמן. וישבע שכנגדו שבועת היסת ויטול [כיון דחשיד]:

היסת. שבועה שהסיתוהו חכמים להסיתו להודות וטעמא מפרש בשבועות [דף מ:] חזקה אין אדם טוען על חבירו אא"כ יש לו בידו. וכתב הריא"ף ז"ל [לקמן סימן רמט] דמהא שמעינן דמשביעין שבועת היסת [באומר] אין לך בידי כלום ומהכא הוא דפסקינן הכי:

התם תקנה היא. דהא מדאורייתא לא הוי שבועה עליה. ושכנגדו ישבע ויטול הויא נמי תקנתא. דמן התורה מי שעליו לשלם הוא הנשבע ויפטור מן התשלומין ולשבועת התורה עבוד רבנן תקנתא אבל תקנתא לתקנתא לא עבדינן:

ותפוק לי. דבלאו הך גזילה פסול לשבועה:

סתם רועה פסול לעדות. דסתמיה גזלן הוא שמרעה בשדות אחרים:

הא דידיה. בהמותיו הוא דמרעה [בשדה אחרים בשביל הנאת עצמו] אבל מרעה בהמות אחרים שנוטל שכר לא. אינו חוטא להרעותן [בשביל הנאת אחרים] עד שיגיעו למרעה המופקר לכל:

דאי לא תימא הכי. דלא אמרו חכמים (אלא) על רועה בהמות דעלמא [דהוי גזלן] כו':

(**דף ה:**) **זה ישבע שאין לו בה וכו'**. על דאית ליה משתבע הבא לישבע וליטול חציה צריך הוא לישבע שיש לו בה חציה או לישבע [שאין לו בה פחות מחציה] שמא אין לו בה כלום וכי משתבע שאין לו בה פחות מחציה באמת הוא נשבע שאין לו בה כלום דבשלמא אם היה לו בה שלישית או רביעית והוא נשבע שאין לו בה פחות מחציה

נשבע לשקר שהרי יש לו בה שלישית שהוא פחות מחציה אבל כשאין לו בה כלום נשבע הוא באמת:

שבועה שיש לי בה. וא"ת שמא שלישית שמא רביעית:

שבועה שאין חלקי בה פחות מחציה:

מי יהבינן ליה כולה. הרי גם חברו תפוס בה ואם ישביעוהו על כולה הוי לעז לב"ד מאחר שכולה שלו והם אמרו יחלוקו:

מרע ליה לדבוריה. דאמר ברישא כולה שלי והשתא אמר בהדיא חציה שלי דמשמע חציה ולא יותר אבל אין לי בה פחות מחציה אינו כל כך לשון מוחלט ואפשר דאית ליה טפי:

דאמר כולה שלי. תירוצא הוא:

ולדבריכם. שאין אתם מאמינין לי בכולה שבועה שיש לי בה ואע"ג דאמר כולה שלי לא מצי למימר ולדבריכם חציה שלי דאכתי מרע ליה לדיבוריה דמשמע חציה ולא יותר כדאמרן וכתב הר"נ ב"ר ז"ל שיש לתמוה על הריא"ף ז"ל שלא כתב בהלכות שבועה שיש לי בה וכן הרמב"ם ז"ל [כתב בפ"ט] מהלכות טוען ונטען כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו והוא מן התימה:

תקנת חכמים היא. כתב הרשב"א מיהו בכל דאלים גבר כיון דלא מזקקינן להו לדינא וחלוקה לא מזדקקינן לה לאשבועינהו:

ולימא מיגו דחשיד אממונא. לרבי יוחנן פריך דאמר חשדו רבנן שמא תקף בטליתו [של חברו] ואמר שלי הוא אם חשוד הוא בכך ליהוי חשוד נמי אשבועה ואמאי משבעינן ליה: [**דף ו.**] **אביי אמר**. טעמא דמתניתין לאו כר' יוחנן דאי הוה חשיד לן אהולך ותוקף בטליתו של חבירו חנם הוה חשיד לן נמי אשבועה אלא חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו על זה והכיר בה ששכחה ויכפור בה והלך ותקף בטליתו של חבירו ונשבע לו שיש לו בה חציה וטלית זה שלו היא דאפילו גלימא דעל כתפיה שעבד ליה ומשום שאין זה אלא חשש בעלמא דמשום ספק מלוה ישנה הוא כופר אמרינן דאי רמינן עליה שבועה פריש א"נ אפילו נודע בעדים שכפר במלוה אימר אשתמוטי הוא דקא משתמיט עד דליהוו ליה זוזי ויפרע ולפיכך לא חשיד אממונא אבל כשהוחזק כפרן בפקדון כיון שפסולו ודאי לא תלינן בספק מלוה ישנה אלא בחזקת פסולו עד שיביא ראיה שמחמת מלוה ישנה כפר דאל"כ אין לך גזלן פסול לשבועה דכולהו איכא למיתלינהו במלוה ישנה וא"ת מאי איכא בין אביי לרבי יוחנן הא בכולהו טענתא שייך למימר בהו ספק מלוה ישנה ולא יהא חשוד לעולם אממונא יש לומר דאיכא בינייהו היכא דמחל לו

על כל מלוה ישנה דלאביי חשוד משום מגו דחשיד וכו' ולר' יוחנן כשר וקי"ל כאביי דבתראה הוא וכן פסק הריא"ף ז"ל ואיכא למידק אשמעתין לאביי אי משום מלוה ישנה תפיס ליטעון ולימא הכי והכי אית לי עליה דנאמן במיגו דלקוח כדאמר בהנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא בפ' חזקת (דף לו.) דמה לי אי תפשן ברשות חבירו כי הכא בטלית שתקף או תפשן ברשות עצמו כי התם בהנהו עיזי כיון דהשתא ברשותיה קיימי ואיכא מיגו דבכל ענין נאמן כמו שכתבו הראב"ד והרמב"ן ז"ל וא"כ למה לי למימר כולה שלי ואיכא למימר דדילמא נתן עיניו בטלית ורוצה לתפשו משום מלוה ישנה ולא חשיד אממונא משום הכי [סוף דף ה:] דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. והא דאמרינן הכא דכשטוען כולה שלי משום מלוה ישנה לא חשיד אממונא לאו למימר דמצי למעבד הכי לעכובי נפשיה בחוביה ושיהא שלו דמאן שם ליה כדאמרינן פרק אלמנה ניזונית (דף צח.) אלא דאיהו טעי ומורי היתר אבל ודאי מאן דאית ליה זוזי גבי חבריה ונקט מיניה משכון או פקדון יאמר לה למילתא כצורתא בבי דינא וטעין על ההוא פקדונא כל מאי דאית ליה גביה ומהימן בשבועה עד כדי דמיו [אבל במלוה ולוה יכול הוא לתפוס מה שיש לחבירו בידו כנגד חובו ולומר בב"ד שאינו חייב לו כלום דחושבנא בעלמא הוא כ"כ רב האי גאון בתשובה] וכתבו המפרשי' ז"ל דיש חילוק בין מלוה לפקדון דמי שיש לו מלוה אצל חבירו רשאי לתפוס משל חבירו כנגדה ואין כן בפקדון דדלמא ההוא פקדון איתניס ולית ליה גבי חבריה ולא מידי ומיהו אי טעין נפקד להד"ם רשאי המפקיד לתפוס כנגדו ואין לחוש דדילמא איתניסא דהא אמרינן בעובדא דרעיא [דף ה.] דשכנגדו נשבע ונוטל ואמאי ניחוש דלמא נאנסו אלא ש"מ דכל האומר להד"ם כאומר לא נאנסו דמי דאם איתא דנאנסו הוה פטר נפשי' בקושטא דומיא דמאי דאמרינן בפרק שבועת הדיינין [דף מא:] דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי:

דף ג.

ספק מלוה ישנה. דאי ודאי לא רמינן עליה שבועה כיון דאי לא הוה ליה ודאי לא תקף בטליתו :

[דף ה:] **אמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות כו'**. במלוה שבאו עדים והחזיקוהו בכפרן שהעידו שהוא חייב לו כשר דמשום דמלוה להוצאה ניתנה ואמרינן משום דלא מצי למפרעיה [דלית ליה זוזי אחריני] והא דקאמר הכי לאשתמוטי מיניה עד דליהוו ליה זוזי למפרע ליה:

בפקדון פסול. דמאי אשתמוטי איכא הכא הרי לא ניתן להוצאה ובעין הוא ואי אבד יטעון שאבד ויפטר:

דבחישנא. אחפש:

בעי ר' זירא תקפה אחד בפנינו מהו. תקפה אחד האי טלית ששניהם אוחזין בו דאמרינן יחלוקו אם הוציאה האחד מידי חבירו בחזקה והרי כולה בידו בפנינו קודם שנשבע:

אי דאישתיק אודויי אודי. אי דאישתיק בב"ד אע"פ דלבתר דנפק צווח מ"מ כיון ששתק כ"ז שהיה בפני ב"ד ודאי אודויי אודי ליה דאי לא אמאי לא צווח ואי משום דחזו ליה רבנן כיון דרבנן שתקו הוה ליה למצווח:

(**ואי קא צווח**) [**דאישתק**]. קודם שיצא מב"ד:

הא קא חזו ליה רבנן. וכיון דחזא דשתקי ולא עבדי ליה דינא צווח. ומדאמרינן הא קא חזו רבנן איכא מאן דדייק דדוקא בפני ב"ד אבל אם תקפה לפני עדים ושתק [אע"ג דהדר צווח לא משגחינן ביה דודאי] אודויי אודי ליה אבל הרשב"א ז"ל סובר בהפך דדוקא בפני ב"ד בעי למצווח דהוא מקום המשפט אבל שלא בפני ב"ד מימר אמר כי ליכא איניש למידן דיני מאי אצווח דמאן דאית ליה דינא לבי דינא אזיל והתם מגלה טענתיה ובעו הכי מי אמרינן כיון דאישתיק הודאה ודאי הות והאי דצווח אחר כך חזר בו או דלמא אפשר דלא הויא הודאה ומפקינן [מהאי דתפיס לה] כיון דמעיקרא הוה מוחזק בה חברו בההוא פלגא:

בד"א. הא דתנינן יחלוקו:

אם היתה [**טלית**] **יוצאת**. לפני ב"ד:

עליו הראיה. בעדים שהיה לו חלק בה:

כדקתני. שזה לבדו אוחז בה ובא לב"ד:

אלא לאו כגון שתקפה וכו'. וכדאוקמינן דאישתיק ולבסוף צווח:

השתא אגרתה ניהליה. וכתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל דאיכא מאן דאמר דדוקא כי טעין הכי הוא דלא מהימן משום דריע טענתיה הא אמר מתקף תקפה מינאי מהימן וטעמא דמילתא דכי היכי דאמר (בב"מ דף קטז.) בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר כל היכא דאיכא ראה דלא מהימן למימר לקוחין הם בידי לפי שאין תפישתן מוכחת שהן של תופסן אף טלית זו כיון שבתחלה היו מתעצמין עליה אין תפיסתו של זה עכשיו מוכחת דאודויי אודי ליה לפי שהדבר עשוי שיגבר האחד על חברו ויתקפנה מידו וכיון דאיכא ראיה אינו נאמן לומר אודויי אודי לי ומיהו כשטוען אגרתיה וכו' לא מהימנינן ליה במגו דתקפה משום דהוי מגו במקום עדות דאנן סהדי דלא אגרה כיון דחשיד ליה א"נ מגו

במקום חזקה ולא איפשיטא פ"ק דב"ב (דף ה:) והלכך הוה ליה קולא לתובע וחומרא לנתבע אף על גב דבעלמא אמרינן חומרא לתובע וקולא לנתבע היינו בספק ממונא שהנתבע הוא מוחזק וכדאמרינן בסמוך אבל האי נתבע [ריע] טענתיה והתובע שהממון עכשיו בידו מסתברא טענתיה הוא דאמרינן קולא לדידיה הוא ואיכא מ"ד דאי אמר תקפה מינאי לא מהימן דמימר אמר עד השתא לא תקפה ולא יכיל לך השתא היכי יכיל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות טוען ונטען וכתב הרשב"א ז"ל דאינו נכון. וכתבו הם ז"ל דאם אמר בדמי אגרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה מהימן דלא מצי למימר ליה לא הוה לך לאוגרא ניהליה לעולם:

קא מסריך ביה. השתא משבאו לפנינו:

לסומכוס. כלומר אליבא דסומכוס דמיקל בחלוקה ולא מצריך אפילו שבועה הכא איצטריך לאשמועינן דבהאי גונא מודה סומכוס דאפילו בשבועה לא שקיל דהאי לאו ממון המוטל בספק הוא דסירוכא לאו כלום היא ואין שור שחוט לפניך ולא דמי לנמצא עוברה בצדה. וכיון דבעיין לא איפשיטא לא מפקינן מיניה דאימור אודויי אודי ליה ואי הדר אידך ותקפה בפנינו אע"ג דחבריה צווח מתחלה ועד סוף יחלוקו כדינא קמא הרשב"א ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל ומשמע משמעתין דדוקא שתק ולבסוף צווח הא צווח מעיקרא מוציאין אותה מידו דמאי דתפיס האי דידיה הוא והכי נמי משמע מהא דתנן [דף ו:] ספק בכורות וכו' דמסקינן דאם תקף כהן בהמה שהיתה ספק בכור בבית ישראל מוציאין אותה מידו שמעינן מהא דכל ספק ממונא דקי"ל חומרא לתובע וקולא לנתבע אי תקפו תובע בפנינו או בפני עדים מפקינן מיניה דאוקי ממונא בחזקת מריה ותקיפה בכה"ג לא מהניא הלכך בכל תיקו שבתלמוד ובכל ספק ממונא תקפו תובע מפקינן מיניה וכן נראין דברי הרי"ף ז"ל שכתב בהלכותיו בההיא בעיא דאיבעיא לן בסוף השוכר את הפועלים (דף צג:) לסטים מזויין כנגד רועה מזויין מאי וסלקא בתיקו וכתב (הרב) [הרי"ף] ז"ל בהלכותיו ואפי' רועה מזויין פטור דס"ל ז"ל שדינו כאילו נפשט ממש לקולא ואפי' תפיס תובע מפקינן מיניה שאם לא כן לא היה לו לכתוב פטור וא"ת היכי אמרינן דבכל ספק ממונא אי תפס תובע מפקינן מיניה והא אמרינן בפרק האשה שנתארמלה (דף טז:) זימנין דתפסה מאתים ואמרה אנא בתולה הואי והא דלא אעברו קמאי איתנוסי הוא דאיתנוס אלמא דתפיסה בספיקא דממונא מהניא ולא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה י"ל התם טעמא דמילתא משום דמילתא דעבידא לאיגלויי הוא דרוב הנישאות כשהן בתולות יש להן קול ובמילתא דעבידא לאיגלויי לא מפקינן ממונא מרשות התופס כדי להעמידו אחזקה דמריה קמא וראיה לדבר מדאמרינן בפרק המקבל (דף קי.) ההוא

שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא מלוה אומר חמש ולוה אומר ג' מי מהימן. פירוש כגון שקדם מלוה ואכלינהו לפירי ואסיקנא פירות בחזקת אוכליהן הן עומדים ואקשינן והא קי"ל הלכתא כוותיה דרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעלים היא עומדת ומפרקינן התם לאו מילתא דעבידא לאיגלויי היא אבל הכא מילתא דעבידא לאיגלויי היא ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן אלמא דבמילתא דעבידא לאיגלויי שבקינן ממונא ברשות דמאן דתפיס ולא מהדרינן ליה למריה קמא. וא"ת דהא אמרינן בפרק האשה שנתארמלה (דף יט:) שנים החתומים על השטר ומתו ובאו שנים אחרים ואמרו כתב ידן הוא זה אבל אנוסים היו קטנים היו נאמנים ואם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנים ואקשינן ומגבינן ביה תרי ותרי נינהו ואסיקנא דלא מקרע קרעינן ליה ולא אגבויי מגבינן ביה אלא אי תפס לא מפקינן מיניה ואמאי והא התם לאו מילתא דעבידא לאיגלויי הוא דתרי ותרי נינהו ותרי כמאה נינהו והוה לן למימר אוקי ממונא בחזקת מריה ולא מהני ליה תפיסה י"ל דכל תרי ותרי לא אמרינן אוקי ממונא אחזקה קמא משום דבכל תרי מינייהו סמכינן בודאי ואינו בדין שנוציא ממון מרשות התופס כיון ששני עדים מעידין כדבריו ואף לענין איסור הדין כן דכל היכא דאיכא תרי ותרי לא אמרינן אוקי מילתא אחזקתה כדמוכח ההיא דינאי המלך פרק האומר בקידושין (דף סו.) אבל כל ספיקא דממונא דלאו מכח תרי ותרי אתי ולאו מילתא דעבידא לאיגלויי היא אפילו תפס תובע מפקינן מיניה ומיהו ה"מ דתפיס שלא ברשות אבל תפיס ברשות אפילו בכה"ג לא מפקינן מיניה וראיה לדבר מדאמרינן בסוף פרק השואל (דף קב:) כור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך ראשון ראשון קנה. כלומר דאע"ג דאיכא לספוקי משום לשון ראשון שאמר כור בשלשים שלא היה דעתו שיקנה אלא אחר שימשוך כל הכור ולא ראשון ראשון כיון דמספקא מילתא משום לשון אחרון שאמר סאה בסלע אמרינן דראשון ראשון קנה וטעמא דמילתא משום דברשות תפיס וזהו שפירשו שם (התם) בגמרא התם טעמא מאי משום דתפיס ה"נ הא תפיס כלומר שתופס ברשות והיינו נמי דגרסינן בפרק השוכר את האומנים (דף עט.) השוכר את הספינה ונטבעה לו בחצי הדרך ר' נתן אומר אם נתן לא יטול [ואם לא נתן לא יתן אלמא דאע"ג דמספקא לן מלתא ואמרינן אוקי ממונא בחזקת מאריה ולא מהניא ביה תפיסה שלא ברשות אפ"ה] אם נתן מרצונו אין מוציאין מידו. ומיהו כי אמרינן דבספיקא דממונא תפיסה ברשות מהניא ה"מ במטלטלי אבל במקרקעי אפילו ברשות לא מהניא וראיה לדבר מדקי"ל כרב נחמן דאמר בסוף השואל (דף קב:) דפלוגתייהו דשוכר ומשכיר בחדש העיבור [דאפילו בא בסוף החדש לתבעו בב"ד] כלו למשכיר משום דקרקע בחזקת בעליה עומדת והא התם ברשות תפיס דהתם

נמי בגמרא מדמינן לה לכור בשלשים סאה בסלע שהוא תופס [ברשות] וכמו שכתבנו ואפילו הכי אמרינן דקרקע בחזקת בעלים עומדת ולא מהניא בה תפיסה ובזה יפה כח הקרקעות מכח מטלטלין אבל לענין תפיסה שלא ברשות כי היכי דלא מהניא בקרקעות כך לא מהניא במטלטלין. ומיהו היכא דספיקא דממונא איתיה מחמת טענותיהן של בעלי דבר שהם מכחישין זה את זה ולא נתברר לנו האמת בכה"ג אי תפס שלא בעדים מהניא ליה תפיסתו מגו דאי בעי אמר לא היו דברים מעולם אבל היכא שהספק הוא מחמת הדין בעצמו לא מהניא תפיסה אפילו שלא בעדים דהא ליכא למימר מגו. ובכל הני גווני דאמרינן דלא מהניא תפיסה ה"מ בספיקא דממונא שדינן לנתבע לקולא דאיכא למימר אוקי ממונא אחזקת מריה אבל תיקו שדינו שיחלוקו שאין א' מהם מוחזק יותר מחברו אם תפס אחד מהם אין מוציאין מידו וכן כתב הרי"ף ז"ל בהנך בעיי דבריש פרק המפקיד [דף לד:] שעלו בתיקו ופסק בהם הרב ז"ל דחולקין משום דקי"ל דכל ממון המוטל בספק דליכא לאוקמיה אחזקת דמריה קמא חולקים דאם קדם חד מנייהו ותפס לא מפקינן מיניה. אמר המחבר כללא דספיקא דממונא. בספיקא דממונא יש ב' מינין היכא שמוחזק האחד יותר מחברו דקי"ל קולא לנתבע הוא המין האחד והשני היכא שהאחד [אין] מוחזק יותר מחבירו. במין שהאחד מוחזק מחבירו יש שני חלקים האחד כשהספק הוא מחמת הדין בעצמו כגון ספק בכור או כור בשלשים וכיוצא בהם והשני הוא שהספק הוא מחמת טענותיהם כגון זה אומר שלי וזה אומר שלי. בחלק שהספק הוא מחמת הדין בעצמו והתובע תפס אי מפקינן מיניה או לא תלוי הדין בד' תנאים במילתא דלא עבידא לאיגלויי ושלא יהו תרי ותרי ושלא יהו ברשות ושיהיו מטלטלי שאם איכא תרי ותרי ואי עבידא לאיגלויי לא מפקינן וכן אם הוא ברשות ובמטלטלי אבל במקרקעי אפילו ברשות מפקינן אבל אין חילוק בין אי תפס בפני עדים או שלא בפני עדים והב' שהספק מחמת טענותיהם יש חלוף בדין בין תפס בפני עדים או תפס שלא בפני עדים משום דשלא בפני עדים איכא מגו. במין שאין האחד מוחזק יותר מחברו יש חילוף בדין בין אין שום אחד תופס בו דאז קדם האחד ותפס בין בפני עדים בין שלא בפני עדים לא מפקינן מיניה ובין אם שניהם תופסין בו דאי קדם האחד ותפסו מחברו והלה צווח מעיקרא מפקינן מיניה [ושתק ולבסוף צווח לא מפקינן מיניה] והכל מפורש בפנים ע"כ:

דף ג:

ההיא מסותא דהוו מנצו עלה בי תרי. מסותא מרחץ:

שאין יכול להוציאו בדיינין. והאי נמי דחזינן שאינו יכול להוציא שאין לו ראיה בדבר ואין הקדשו הקדש:

הא יכול. בתמיה:

שאינו ברשותו. והא סתם גזלה יכול להוציא בדיינין הוא כתב הר"נ ב"ר ז"ל מכאן נראה לי ברור שאין אדם יכול להקדיש מלוה בשטר שיש לו אצל חברו דהא ליתיה ברשותיה ומחוסר גוביאנא ומיהו מטלטלי דפקדון יכול להקדישן דבכל דוכתא ברשותא דידיה נינהו וכמו שכתב הרי"ף משמיה דגאון ז"ל והכי מוכח עובדא דההוא גברא דאייתי קרי דבפרק הספינה (דף פח.):

מסותא מטלטלי. כגון גיגית:

מסותא מקרקעי. [דכל היכא דאיתא ברשות מאריה קיימא דקרקע אינה נגזלת] ושפיר פשיט לה מהא דאי הוה ליה ראיה עלה הקדשה הקדש:

[דף ז.] **תאני רב תחליפא בר מערבא**. מארץ ישראל הוה:

מחוי. מורה באצבעותיו כלפי מעלה כלומר ובשבועה וכתב בה"ג מחוי רבי אבהו ובשבועה חולקין את השאר וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואיפשר דטעמא דמלתא דכיון דמאי דתפיס ליה כמאן דפסיק לגמרי דמי לא נתקנה השבועה בזה ויש לכל א' לגלגל על חברו שכל מה שנטל כדין נטל כן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ט מהלכות טוען ונטען:

בכרכשתא. בגרדין שבשני ראשיה שקורין פרמיי"ש:

ההיא סודרא. שקונין בו קנין:

שלש על שלש. דוקא נקט שלש על שלש דכתיב (רות ד) נעלו בחליפין שהוא דבר חשוב ובציר מג' אצבעות לאו בגד הוא כדאשכחן (שבת דף כו:) גבי טומאה:

כמאן דפסיק דמי. וקנה לו מקנה והמכר קנוי ללוקח דקרינא ביה ונתן לרעהו ומיהו אי בעי המקנה למפסק ממש ולמשקל אין שומעין לו דהכי קאמרינן כמאן דפסיק ע"מ להחזיר דמי דקנה ע"מ להקנות הוא כדאמרינן בנדרים פרק השותפין (דף מח:) ר"נ אומר קנה ע"מ להקנות קנה דהא סודרא קנה ע"מ להקנות הוא וקנה ואע"ג דא"ל רב אשי מאן לימא לן דהאי סודרא אי תפיס ליה לא מיתפיס רב אשי ספוקי מספקא ליה ולא שבקינן מאי דפשיט ליה לר"נ במאי דמספקי ליה לרב אשי ועוד דקי"ל דקנה ע"מ להקנות קנה ואמרינן נמי בקדושין בריש פ"ק [דף ו:] גבי הילך מנה ע"מ שתחזירהו לי בכולהו קני לבר מדאשה שלא יאמרו אשה נקנית בחליפין אלמא בחליפין קנה בע"מ שתחזירהו לי. וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות מכירה דהיכא דלא נקיט בידיה שלש על שלש אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו שפיר דמי ותמהו עליו הרשב"א והרנב"ר ז"ל דדוקא בגט

הוא דאמרינן [דף ז.] שהוא חשוב כאילו הוא ביד מי שיכול לנתקו דכריתות בעינן אבל הכא נתינת כלי בעינן וליכא ואפשר שדעת הרב ז"ל לא כוון לבגד גדול דאין הכי נמי דבעינן שעור כלי בנתינה ואי לא יהיב ליה שיעור כלי משמע דלא בעי לאקנויי ליה כלי אבל הכא שכל הבגד אינו אלא שלש על שלש ורחמנא אמר ונתן דמשמע ליה מיד ליד והשתא קא ממעט בשיעוריה בשעה שאוחז בו כדי להקנותו לו ועיקר ההקנאה בשעת נתינתו לו ואם כן על כרחך אית לן למימר הכי וגם אין לנו להוציא שום כלי אפילו קטן מקנין חליפין וכבר היה ראוי לתמוה אמאי לא השיגו הראב"ד מדבר פשוט כזה:

גט בידה. שנתנו לה:

ומשיחה בידו. שקשור בה בידו:

אם יכול. אם יש חוזק באותו חוט שיכול לנתקו לגט מידה ולהביאו אצלו אינה מגורשת אלמא לאו נתינה היא:

כריתות. הבדלה שיהיו מובדלים והרי הם אגודין בחוט זה:

אמר רבא ואם היתה טלית מוזהבת חולקין (ע"כ לעיל):

ת"ר שנים אדוקין בשטר. שנים אדוקין המלוה והלוה:

יתקיים השטר וכו'. כדמפרש ואזיל דאם אינו מקויים אע"פ שהלוה מודה חספא בעלמא הוא:

וגבי ליה כוליה. המלוה בתמיה משום דקס"ד דהא דקאמר יתקיים השטר לומר שאין השטר כשר עד שיקיימוהו וכשיקיימוהו יגבה כולו ואינו כן כדמפרש ואזיל דלא בעי קיום אלא משום דבלאו קיום לאו כלום הוא אבל כשיקיימנו שהוא שטר מעליא חולקין כדינא דמתני' דטלית:

במקויים. שכתוב בו הנפק שיצא כבר בב"ד והעידו עדים על כתב ידם וכותבין הדיינים בו שטרא דנן דנפק קדמנא [ומדאסהדו] פלוני ופלוני סהדי על חתימות ידייהו אשרנוהו וקיימנוהו [כדחזי:ואי לא] לא פליג. שאפילו כולו ביד המלוה נאמן לומר הלוה פרעתי כך פרש"י ז"ל אבל אם השטר מקויים אין הלוה נאמן באמירתו לומר פרעתי ואין זוכה בו לוה אלא ע"י חזקה שאדוק בו וחולקין:

ויחלוקו דקא אמרינן (**ליה**) **לדמי**. וה"ה לטלית דהא דתנינן יחלוקו לאו גופו של כלי קאמרינן אלא לדמיו:

וגרסי' עלה בגמ' אמר מר נפל ליד דיין [לא יוציאו עולמית] [דף ז:] מ"ש ליד דיין אמר רבא ה"ק ואחר שמצא את השטר שנפל ליד הדיין לא יוציא עולמית ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כי לא כתיב ביה הנפק דאיכא למימר כתב ללות ולא לוה אלא אפי' כתב

בו הנפק דמקויים לא יחזיר דחיישינן לפרעון ור' יוסי אומר הרי הוא בחזקתו ולא חיישינן לפרעון ולא חייש ר' יוסי לפרעון והתניא מצא שטר כתובה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה ר' יוסי אומר עודה תחת בעלה יחזיר לאשה נתאלמנה או נתגרשה לא יחזיר לא לזה ולא לזה אמר רבינא איפוך וטעמייהו דרבנן התם לאו משום דחיישינן לפרעון אלא משום דחיישינן לשתי כתובות ור' יוסי לשתי כתובות לא חיישינן ע"כ:

דף ד.

ליד דיין מ"ש. דקס"ד דהכי קאמר אם מצאו דיין לא יוציאהו מידו עולמית ומ"ש דיין מאיש אחר:

ואחר. שאינו לא לוה ולא מלוה:

שמצא שטר שנפל כבר ליד דיין. ומאי הך נפילה דכתוב ביה הנפק לא יוציאוהו מידו לא ללוה ולא למלוה עד שיבוא אליהו או עדים שראו מיד מי נפל:

דחיישינן לפרעון. שמא אמת טוען הלוה שפרעו ורבי יוסי לא חייש לפרעון דמאן דאהדרו ליה שטר פרוע לאלתר זהיר ביה לקרעו ולא משהי ליה:

שהבעל מודה. שלא נתן לה כתובה:

יחזיר לאשה. וכגון דליכא למיחש לקנוניא שכתוב בה מפורש חוץ מן האחריות:

אין הבעל מודה. שאומר פרעתיה ומידי נפלה:

עודה תחת בעלה. שלא גרשה:

יחזיר לאשה. דלא עביד איניש ליתן כתובה קודם גרושין:

נתארמלה וכו' לא יחזיר. דחיישינן לפרעון אלמא חייש רבי יוסי לפרעון:

איפוך. רבי יוסי דאמר הרי הוא בחזקתו לרבנן ורבנן דאמרי לא יוציאו עולמית לרבי יוסי:

וטעמייהו דרבנן. כלומר וכ"ת מ"מ קשיא דרבנן דאמרי [הרי הוא] בחזקתו [אלמא] דלא חיישינן לפרעון ארבנן דאמרי גבי כתובה דאפילו בעודה תחת בעלה אם אין הבעל מודה לא יחזיר כלומר דחיישינן לפרעון [ליתא] דלאו משום דחיישינן לפרעון היא דמאן דפרע ואהדרו ליה שטרא לאלתר קרע ליה אלא משום שתי כתובות שמא חזר וכתב לה כתובה לאחר שנפלה זו מידה ואין הבעל מודה דקתני לאו באומר פרעתי אלא באומר אל תחזירהו לה שיש בידה אחרת ותוציא על יורשי שטר אחר שטר. כתב ר"ח ז"ל דמסקנא דשמעתתא כרבינא ומפכינן לה למתני' דרבי יוסי חייש לפרעון ורבנן לא חיישי וכרבי יוסי קי"ל אע"ג דיחידאה הוא לגבי רבנן דהכי מוכח סוגיא דלקמן דלפרעון חיישינן ומיהו אע"ג דרבי יוסי חייש לפרעון בעודה תחת בעלה לא חייש וכדקאמר איהו גופיה

עודה תחת בעלה יחזיר לאשה וטעמא דמילתא דכיון דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים [לא חיישינן לפרעון כלל] ומש"ה לא איתרע משום נפילה אבל בשטר חוב אמרינן לקמן דאפילו תוך זמן דלא עביד אינש דפרע איתרע משום נפילה ולא יחזיר למלוה דחיישינן לפרעון משום דנתן לגבות בודאי זימנין דמקדים לוה ופרע בגו זימניה הלכך חיישינן אבל לכתובה לא חיישי' כדאמרן והא דתנן (כתובות ד' פו א) נפרעת שלא בפניו והנפרעת מהיתומים לא תפרע אלא בשבועה משום דחיישינן לצררי התם טעמא משום דסמוך למיתה או מי שמניח ביתו והולך עביד דמתפיס לה צררי לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ואפילו במי שקפצה עליו מיתה או ביוצא שלא לדעת אמרינן הכי משום דלא פלוג רבנן אבל בלאו הנך גווני בעודה תחת בעלה ליכא מאן דחייש לפרעון. וכן דעת רי"ף ז"ל בתשובה שנשאלה מלפניו מי שגרש אשתו ותובעת כתובתה ואמר לה פרעתיך או אתפסתך צררי אם יש לו להשביעה על כך או לא והשיב ז"ל טענה זו שטען דאתפסה צררי לכתובתה קודם גרושין אינה טענה לפי שלא נתנה כתובה לגבות מחיים וכן אמרו (ב"ב דף ה.) הקובע זמן לחברו ואמר לו פרעתי בתוך זמני וכו' אלא נותן לה כתובתה ויחרים סתם ומיהו אע"ג דקי"ל כר' יוסי בחשש פרעון כדאמרן בענין דיניה [דרבי יוסי דאמר] יחזיר ולא חיישינן לשתי כתובות לא קי"ל כוותיה אלא כרבנן דפליגי עליה וחיישינן לשתי כתובות דרבים נינהו ועוד דחזינן ליה לרבא דאמר בסוף פרקין [דף כ:] אי משום שטר כתובתה חיישי' לב' כתובות:

דף ד:

מתני' **היו שנים רוכבים על גבי בהמה או** [**שהיה**] **א'** **רוכב** . שמעינן מהכא דרוכב או מנהיג שניהם שוים לקנות בהמה מן ההפקר בין שהרוכב בועט בה ומנהיגה ברגליו או לא בכל ענין משמע ממתני' דתני לה סתמא:

זה אומר וכו'. ואם האחד רוכב והאחד מנהיג ובאו לפנינו זה אומר רכבתי בה תחלה ואח"כ בא מנהיג ומנהיג אומר אני הנהגתי תחלה ואח"כ בא רוכב חולקין אותה ביניהם דאפשר דליכא ודאי רמאי דשמא תרוייהו החזיקו בה בבת אחת זה לרכוב וזה להנהיג וכן פסקו הריא"ף והרמב"ם ז"ל פי"ז מהלכות גזלה ואבדה:

בזמן ששניהם מודים. ששניהם יחד החזיקו בה:

יחלוקו. שלא בשבועה והא פשיטא אלא [גמרא דף ח.] זאת אומרת דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו. דהא אם לא קנה ה"נ אמאי יחלוקו לא זה יקנה ולא זה יקנה ויכול

אחר לחטפה מהם שהרי כששניהם הגביהוה מהני הגבהות כל אחד מהם לחברו אם המגביה מציאה לחבירו לא קנה חברו הרי היא כאילו היתה מונחת עדיין על גבי קרקע:
גרסינן בגמרא [דף ט. ע"ש] א"ר אבהו א' רוכב חמור ואחד תפיס במוסרה זה קנה חמור וזה קנה מוסרה הואיל ויכול לנתקו ולהביאו אצלו והא דרבי אבהו בדותא היא דאי לא תימא הכי טלית שהיתה מונחת חציה ע"ג קרקע וחציה על גבי עמוד ובא אחד והגביה חציה מעל גבי קרקע ובא אחר והגביה חציה מעל גבי עמוד ה"נ דקמא קני הואיל ובידו לנתקה ובתרא לא קני אלא דרבי אבהו בדותא היא ע"כ. פירוש הואיל ויכול זה שתופס במוסרה למשכו בכח וינתק מראש החמור ויביאנו אצלו דהואיל וראש החמור גבוה נוח לו להביאו אצלו בנתיקה אחת:
בדותא היא. דאע"ג דיכול לנתקו כל כמה דלא נתקיה לאו הגבהה היא:
וחציה על גבי עמוד. כיון דבמקום גבוה הוא האוחזה בראשה השני נוח לנתקה ולהביאה אצלו דלא מחסר הגבהה:
ה"נ דקמא קני. דמכי [אגבהה] קנייה כולה משום דיכול לנתק' וא"כ יש חילוק בשנים שהגביהו מציאה זה מכאן וזה מכאן בין מקום גבוה למקום נמוך ואנן לא אשכחן תנא דמפליג בהכי. ומ"מ שמעינן מהכא דאם נתקו מהני שאע"פ שלא הגביהו דאדרבה השפילו כשהביאו אצלו מ"מ כיון שמחמתו הוגבה ג' טפחים מן הקרקע קנה כיון דתפיס ביה בשעה שהוגבה מכחו דאי לא תפיס ביה לא קנה אע"פ שהוגבה מכחו כדאמרינן פרק הגוזל עצים (דף צח.) גבי זורק מטבע של חבירו לים דאי אדוייה אדייה לא קנה ליה אע"פ שהוגבה מכחו ומיהו דוקא הגבהה כי האי שהיא דרך ירידה אבל הגבהה שהיא דרך עלייה הגבהה חשובה היא ואע"ג דלא תפיס כלל מהניא כדמוכח פ' שלוח הקן (דף קמא:) דאמרינן התם זיל טרוף אקן כי היכי דליתגבהו :
עוד גרסינן בגמ' [דף ט:] בעי רבי אלעזר האומר לחברו משוך בהמה זו וקני כלים שעליה מי מהניא משיכה דבהמה לאקנויי כלים או לא אמר רבא ואי א"ל קני בהמה וקנה כלים שעליה מי קנה חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה והלכתא בכפותה:
פירוש משוך בהמה זו וכו'. הא דאיבעיא ליה במשוך בהמה ולא במשוך כלי זה לקנות כלים שעליו משום דמשיכת כלי אפילו בכלי של מוכר מהניא משיכה לקנות מה שבתוכו כדמוכח פרק הספינה (דף פה:) דמשיכת הכלי כנגד משיכה מה שבתוכו אבל משיכת הבהמה בהנהגה וכלים בגרירה ולפיכך בעי אי מהניא משיכה דבהמה לכלים משום דלא דמו משיכות להדדי:

אמר (ליה) רבא מדאיבעיא לך במשוך בהמה משמע דפשיטא לך דאי א"ל קנה בהמה מהני אף בכלים דאע"ג דמדין משיכה לא מהני משום דלא דמו מהני מיהא מדין חצר ואמאי הא חצר מהלכת היא. (ואמר רבא נמי) [והא] כל שמהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה. והלכתא מסקינן דבכפותה קנה. מדין חצר ובכה"ג גופה קא מיבעי לר' אלעזר מי מהניא בבהמה גרירה דלאו דרכה בכך טפי מהנהגה בגמל ומשיכה בחמור דאמרי' [דף ט.] דחד צד מינייהו לא קנייה משום דאין דרכה בכך [והכי נמי] אין דרך בהמה נמי לגרור אותה כפותה ולא איפשטא בעיין. וכתב הר"נ ב"ר דאי משך בכה"ג לא מפקינן מיניה דה"ל תופס ברשות דומיא (ב"מ דף קב:) דכור בל' סאה בסלע דהתם נמי איכא לספוקי במשיכה דשמא לא מהניא דדילמא לא נתכוין להקנות עד שימשוך לוקח כל הכור ואפ"ה אי תפס לא מפקינן מיניה כיון דתפס ברשות וכדפירשנו לעיל:

דף ה.

והא דאמרינן וקני כלים וכו'. אמרינן בגמרא [דף ט:] דדוקא הכי אבל אי אמר לקנות כלים פשיטא דלא קני משום דמשמע אתה התכוין לקנות אבל אני איני מקנה לך וכתבו האחרונים ז"ל דמכאן משמע דהאומר לחברו משוך חפץ זה לקנותו לא קנאו עד שיאמר לו קנה:

מתני' היה רוכב על גבי בהמה כו' זכה בה. מסקינן בגמרא [דף י.] דכיון דלא א"ל זכה לי לא זכה חבירו משום דלא שווייה שליח אלא ליתנה לו ולא לזכות לו בה בהגבהתו:

לא אמר כלום. דאפילו תימא דמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו האי כיון דיהבה ליה קנייה ממה נפשך דאי קנייה קמא הא קא יהיב ליה במתנה ואי לא קנייה קמא משום דלא היה מתכוין לקנותה הוי ליה הפקר עד דמטי לידא דהאי וקנייה האי במה דעקריה מידיה דקמא:

גרסינן בגמרא [שם] רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו מ"ט הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים (וא"ר יוחנן) התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה איתביה רבא לרב נחמן מציאת פועל לעצמו בד"א בזמן שאמר לו נכש עמי היום עדור עמי היום אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעל הבית א"ל שאני פועל דכיד בעל הבית הוא והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום א"ל כל כמה דלא הדר ביה [ידו כיד] בעל הבית הוא וכי קא הדר ביה טעמא אחרינא הוא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן המגביה מציאה לחברו קנה חברו וא"ת משנתנו דא"ל תנה לי ולא א"ל זכה לי [ע"כ].

פירוש הוי תופס לבע"ח וכו'. כאדם הבא לתפוס ממון חבירו בשביל חוב של אחר קודם שיקדם לתפוס אותו ממון בע"ח אחר נמצא תופס זה חב בתפיסתו זאת את הנושים האחרים ואפילו עשאו שליח בתפיסתו זאת לאו כל כמיניה להיות תופס במקום שהוא חובה והפסד לאחרים כדמוכח בכתובות פרק הכותב (דף פד:) גבי יימר בר חשו כו' מש"ה מדמינן לה למציאה דשווייה שליח וכן [נקטינן] מהשוכר את הפועל נכש לי עמי וכו' דלא נשכר לו אלא לניכוש ועידור וכשהגביה המציאה אין זו ממלאכת הבעל הבית וקנה הפועל וינכה לו משכרו שכר פעולה ניכוש ועדור של שעת הגבהה:

אבל אמר לו עשה וכו'. כל מלאכות שהוא עושה מלאכת בעל הבית היא וקנה בעל הבית אלמא המגביה מציאה לחברו קנה חברו:

וכי הדר ביה וכו'. הא דאמרינן דהרשות בידו למהדר לאו משום דאמרינן דעד השתא לאו כיד בעל הבית הוא אלא טעמא אחרינא הוא שאינו לו כעבד שאם בא לעזוב שכרו מכאן ואילך ולחזור בו יכול לחזור:

קנה חברו. הכי קי"ל כרבי יוחנן דעולא ור' יהושע ב"ל סברי נמי הכי ורמי בר חמא אמר לעיל [דף ח.] זאת אומרת וכו' ואפילו רבא דדחי ליה לעיל אותביה הכא לר"נ דאמר לא קנה ממתני' דפועל דאלמא ס"ל נמי דקנה. וא"ת ר' יוחנן דאמר הכא קנה איהו גופיה אמר בכתובות (שם) דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה ובשמעתין מדמינן להו להדדי תירץ ר"ת ז"ל דר' יוחנן ס"ל דלא דמו משום דבמציאה איכא למימר מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה מה שאין כן בתופס לבע"ח ולפי דבריו ז"ל אם היה תופס נושה בו קנה חברו דה"נ איכא מיגו. ומיהו במקום שאינו חב לאחרים אפילו לא היה התופס נושה בו לכ"ע קנה וכתב הרי"ף ז"ל בתשובה דדוקא במקום דאיכא פסידא לבע"ח כגון אי גברא דמפסיד נכסי הוא או עני וירד מנכסיו ונראה לב"ד שיתפסדו נכסים עד שלא יבוא בע"ח דבכה"ג תקנה הוא שהתקינו הא אילו היה ב"ח אמיד ויכול לפרוע לבעל חובו לא אלא הרי זה אומר לאו בעל דברים דידי את ושומעים לו וכתב הרשב"א ז"ל דבמקום פסידא אף מדין השבת אבידה יכול לתפוס וכתב הר"נ ב"ר ז"ל דאפילו לא עשאהו שליח לכך אלא דעבד מנפשיה שפיר דמי דזכין לו לאדם [שלא] מדעתו ושלא בפניו:

וא"ת משנתנו. דקתני אני זכיתי בה זכה בה ומשמע לן אני זוכה בה עכשיו זכה בה ואע"ג שהגביהה לצורך חברו:

דא"ל תנה לי ולא א"ל זכה. אתה לי בהגבהתה נמצא שלא עשאו שליח להקנותה לו בהגבהתה עד שעת נתינה והלא קודם נתינה חוזר בו משליחותו ולא דמי להא דאמר רבי יוחנן גופיה בשלהי פרק קמא דגיטין (דף יא:) דכל האומר תנו כאומר זכו דמי דהתם

דאיכא דעת אחרת מקנה אנן אמדינן לדעתיה כיון שמגלה דעתו שרוצה לשחרר עבדו ניחא ליה דליקני מהשתא ואע"ג דאמר תנו כאומר זכו דמי אבל הכא מגביה גופיה מימר אמר ליה תנה לי אמרת לי ולא נטלתיה על דעת לזכות בה לעצמך אלא על דעת ליתנה לך כמו שאמרת ועכשיו איני רוצה ליתן:

מתני' ראה את המציאה ונפל עליה כו' זכה בה. ומה שנפל זה עליה לאו כלום הוא להחזיק בה ואי משום דארבע אמות של אדם קונות לו כדאיתא בגמ' ברה"ר דדחקי ביה רבים לא תקון רבנן אי נמי מדנפל גלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד' אמות לא ניחא ליה דליקני וזו כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו (ב"ק דף ח: וכ"מ) באומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו:

אחר צבי שבור. דהי דומיא דמציאה שאינו יכול לרוץ ומשתמר בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים:

זכתה לי שדי. כתב הר"נ ב"ר ז"ל דדוקא דאמר הכי שכיון שצבי וגוזלות הללו מהלכים הם כל שהוא מתעורר לקנותם משתמרים הם לו כיון דאי רץ אחריהם מגיעין כדאיתא בגמ' ואי לא אפילו עומד בצד שדהו אינה משתמרת לו ואינו דומה לידו דידו משתמרת וזו אינה משתמרת וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה:

גמ' קונות לו. אם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתופסו:

שדה דעלמא. שדה דהפקר דאילו שדה דבעל הבית לא וכל היכא שאינו של הפקר שדה חברו הוא וכן דעת הרמב"ם ז"ל:

סימטא. קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים והיא הפקר לרבים למשוך לתוכה הצריכים לצאת מפני הדוחק. והא דאמרינן דד' אמות של אדם קונות לו משמע מן הירושלמי דמס' גיטין [פרק ח הלכה ג] דלאו במילי דהפקר בלחוד הוא כגון במציאה ונכסי הגר אלא אפי' במכר ומתנה נמי דגרסינן התם מה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחר הרי זוכה בתוך ד' אמות מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר לא כ"ש וא"ת אם כן למה הוצרכו חכמים לתקן משיכה ומסירה בסימטא יקנה בד' אמות י"ל דלא אמרו בד' אמות אלא בשעומד ונתנו לו בתוך ד' אמותיו הא (קדמו) לו בעלים לא זכו לו שמקום אותו דבר קנוי הוא לבעליו:

ואמר ר"ש ב"ל קטנה יש לה חצר ויש לה יד. יש לה חצר מדאורייתא לענין גט כדמפרש ואזיל:

ויש לה ד' אמות. לענין מציאה ואע"ג דענין מציאה ילפינן מגט דידה בגט כתיבא וקי"ל בפ' הזורק (דף עח:) דבגט אין ד' אמות כדאמרינן אלא בכדי שתשוח ותטלנו ואת לא

תעבד עובדא עד דמטי גיטא לידה מכל מקום [כיון דגבי גט אית לה חצר] ילפינן מציאה מגט לענין חצר וכיון דאית לה [חצר] במציאה תקון לה רבנן ארבע אמות מדין חצר ויש לה ד' אמות דאמרן במציאה דוקא מתקנת חכמים אבל קטן אין לו יד ואין לו חצר מדאורייתא ומיהו במקח וממכר דאיכא דעת אחרת מקנה אית ליה זכייה גמורה מדרבנן למה שתופס בידו דוקא אבל חצר וארבע אמות לא אשכחן דתקון ליה רבנן כלל כדאמר בפרק המקבל (דף סד:) אגוז ונוטלו צרור וזרקו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים ובמציאה דליכא דעת אחרת מקנה תנן [דף יב.] מציאת חרש שוטה וקטן יש בהם גזל משום דרכי שלום אלמא אפילו מדרבנן ליכא אלא מפני דרכי שלום:

דף ה:

דכתיב וכתב לה. ומדלא כתיב [ובידה יתנהו דריש ביה הכי וכתב] לה ונתן ספר כריתות בידה משמע ונתן מ"מ לרבות חצרה כדתניא אם כן למה נאמר ידה מה ידה ברשותה אף כל ברשותה וע"כ משום יד איתרבאי ולא משום שליחות כדי דנימא שלא תזכה לה חצרה דאין שליחות לקטנה דהא נפקא לן שליחות מקרא אחרינא דכתיב ושלחה מלמד שהאשה (קדושין דף מא.) עושה שליח ואע"ג דרבי רחמנא חצר [לשליחות] מאם המצא תמצא בידו אע"ג דנפקא לן שליחות מושלח התם הוא דאיצטריך לחייב המשלח אם עשה שליח לדבר עבירה כדלקמן אבל שלא לדבר עבירה לא איצטריך רבויא דלא גרע משאר שליחות והא דאמרי' דקטנה אית לה יד הני מילי דלית לה אב אי נמי יש לה אלא שכבר נשאת דכיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה אבל אית לה אב ולא נשאת אין לה יד כלל דתנן בפ' המקבל (דף סד:) נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גטה וע"כ לא אמרן היא ואביה אלא בנערה אבל בקטנה אביה ולא היא דאין לה יד בפני עצמה וכן דעת הרי"ף ז"ל:

וקטן (**אין**) [**הואיל ואין**] **לו שליחות**. דכי כתיב שליחות בין בגיטין בין בפסח איש כתיב בענין:

גרסי' בגמרא [דף י:] אמר רבינא כי אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דשליח בר חיובא הוא אבל חצר דלאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו רב סמא בר רקתא קמיה דרבינא משמיה דרב חייא בריה דרב אויא אמר כי אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אבל חצר דבעל כרחה מותיב בה מיחייב שולחה:

אין שליח לדבר עבירה. משום שאף הוא מוזהר על הדבר ואמרינן ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין:

אי בעי עביד. שיש לו דעת לעשות ואע"ג דלאו בר חיובא הוא כגון אשה בהקפת קטן דכיון שאינה בהשחתת זקן אינה בהקפת הראש אבל איש הוא בהזהרת הקפה ואם הקיף את הקטן חייב ולרבינא חייב המשלח לאשה אבל לרב סמא פטור המשלח כיון דאי בעי עביד שיש לה דעת לעשות או שלא לעשות. ולענין הלכה כתב הרמ"ה ז"ל דהלכתא כלישניה דרב סמא בר רקתא דכיון דאמרה קמיה דרבינא משמיה דרב אויא ושתיק רבינא וקבלה אלמא דהדר ביה ממאי דהוה אמר איהו הילכך לא משכחת שליח לדבר עבירה דהיינו לחייב שולחו אלא בחצר וכן כתב הרנב"ר ז"ל:

אמר המחבר ונראה דקטן שאין לו יד כלל כגון שאין מבחין בין צרור לאגוז הוי כחצר לחייב שולחו דהא לא שייך למימר ביה אי בעי לא עביד עד כאן:

ראה אותם רצים וכו' כי עומד בצד שדהו אין. דעכשיו היא משתמרת על ידו:

וחצר המשתמרת דלא בעינן שיהא עומד בצד שדהו צריכא טעמא דהא לאו משום יד הוא דמהני כמו בגט דהתם בעי' עומדת בצד חצרה כדלקמן וגם לא מטעם שליחות כדפי' הר"נ ב"ר ז"ל שא"א לזכות לחבירו מתורת שליחות אא"כ נעשה שלוחו של בעל הממון ובמציאה ליכא בעל הממון שיהא זה שלוחו ולא שייך למימר בחצר כדאמרינן גבי מגביה מציאה לחבירו דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה וכתב הרנב"ר ז"ל דאיכא למימר דכל שהיא משתמרת למי שהוא זכות לו כידו היא שאף מה שבא לידו כי ניחא ליה דליקני בחצר המשתמרת הוא נותנו ויד אריכתא היא מה שאין כן לענין גטין דכיון דלא ניחא לה דתקנה חצר המשתמרת אינה כידה שמה שהוא חובה לאדם כשהוא בידו אינו נותנו בחצר המשתמרת אדרבה מוציאו ממנה:

א"ר ירמיה א"ר יוחנן מתני' והוא שרץ אחריהם ומגיען בעי ר' ירמיה במתנה היאך קבלה מיניה ר' אבא בר כהנא ואמר במתנה אע"פ שרץ אחריהם ואין מגיען מ"ט דדעת אחרת מקנה אותם אמר עולא בגט צריכה שתהא עומדת בצד ביתה ובצד חצרה דאמר רב אשי האי חצר איתרבאי משום יד ולא גרעה משליחות וגבי גט דחוב הוא לה אין חבין לאדם אלא בפניו וגבי מתנה דזכות הוא לה זכין לאדם שלא בפניו:

והוא שרץ אחריהם. אחר הצבי המהלך והגוזלין מדדין דמתני' דזכתה לו שדהו הכי מיירי כגון שהוא יכול לרוץ אחריהם ומגיען קודם שיצאו משדהו:

בעי ר' ירמיה במתנה היאך. אם היו גוזלות וצבי של אדם אחד בצד שדה של זה ונתנום בעליהם לבעל השדה במתנה היאך הדין כיון שהוא עומד בצד שדהו מי בעינן נמי שיהא רץ אחריהם ומגיען ואי לא לא קני ומצי נותן למהדר ביה וכן דעת הרי"ף ז"ל וכן כתב

הרמב"ם בפרק ד' מהלכות זכיה ומתנה דאפילו במתנה בשדה שאינה משתמרת בעינן שיהא עומד בצדה [באשר"י לא כתב כן ע"ש גם בתוס' ומרדכי]:
קבלה מיניה. ר' אבא להך בעיא מר' ירמיה דשפיר היה דן שיש חלוק בין מתנה להפקר:
דעת אחרת וכו'. מהני שאע"פ שרץ אחריהם ואין מגיען קנאה שדהו כיון שהוא עומד בצדו:
בגט צריכה וכו' ואפילו בחצר המשתמרת. משום דבגט חצר אתרבאי משום יד הלכך בעינן סמוכה לה דומיא דיד:
ולא גרעה משליחות. [ודוקא] בחצר המשתמרת דזכי במתנה מדין שליח אפילו אינו עומד בצדה דאילו אינה משתמרת לא דמיא לשליחות שהשליח משמר וזו אינה כן אלא אם היה עומד בצדה וכדפירשנו:
גרסינן בגמרא [דף יב.] בעי רבא זרק ארנקי בפתח זה ויצא בפתח אחר מהו אויר שאין [סופו] לנוח כמונח דמי או לא [א"ל רב פפא לאו היינו מתני' וכו' ובעא רב ירמיה במתנה היאך וכו' קבלה ר' אבא בר כהנא וכו' אע"פ שרץ אחריהם ואינו מגיען וכו']:
זרק ארנקי. פירש רש"י ז"ל והפקירו לכל הקודם וכן נמצא כתוב במקצת ספרים נוסחת מר יהודאי גאון ז"ל:
אויר שאין סופו לנוח. בתוך האויר:
כמונח דמי. וקנאו בעה"ב ראשון או לא ולהכי בעי באויר שאין סופו לנוח דאילו [אויר שהוא] סופו לנוח בתוך הבית פשיטא לן דאם קדם איש אחר וקלטו בתוך הבית דלא קנה דמשנכנס לאויר הבית קנאו בעה"ב דתנן במס' גיטין (דף עט.) היתה עומדת בראש הגג וזרקו לה כיון שנכנס לאויר הגג הרי זו מגורשת:
במתנה היאך וכו' ואינו מגיען. אלמא דבמתגלגלין ויוצאין שאין סופו לנוח קאמר דקנה לו שדהו וכתבו האחרונים ז"ל דמדמוכח ממתנה לומר דקנה ולא מוכח ממציאה איפכא דלא קנה דהא כתבנו לעיל דבעינן רץ אחריהם ומגיען שמעינן דהפקר מדעת כדעת אחרת מקנה אותם דמי ואע"פ שרץ אחריהם ואינו מגיען קנה כדאמרינן במתני' [במתנה]. אבל לענין בעיין לא איפשטא אם נחלק בין מתגלגל לדבר שעובר דרך אויר לבד או לא והוי ספק ממון ויש לחלק בין מתנה להפקר דמתנה לעולם לא נפקא מרשות נותן עד דאתיא לרשות מקבל בודאי ומפקינן מכל אדם להחזירו לנותן דאוקי ממונא בחזקת מריה דהיינו הנותן אבל הפקר מעידן דאפקריה נפקא ליה מרשותיה כדאיתא בנדרים שלהי אין בין המודר [דף מג:] הלכך כל הקודם זכה בו [הרא"ש לא כתב כן] כיון דליכא

למימר אוקי ממונא בחזקת מריה וכן דעת הרי"ף ז"ל שהשמיט [בעיא זו משמע] דס"ל דבעיין לא איפשיט והוי ככל תיקו דממונא וכן כתב הר"נ ב"ר ז"ל:

מתני' מציאת בנו ובתו הקטנים. בנו קטן בגמרא מפרש טעמא. בתו קטנה מדינא מציאתה שלה דבנעוריה בית אביה בהפרת נדרים הוא דכתיב כדאמרינן פ"ק דקדושין (דף ג:) וכסף קדושיה דאביה ממדרש דאין כסף לאדון זה אבל מציאתה של אביה מתקנת חכמים משום איבה שבידו למסרה למנוול ולמוכה שחין ומוכח לקמן בגמ' דאפי' כשאינה סמוכה על שולחנו מציאתה שלו:

הכנענים. שהרי גופן קנוי לו עולמית כדכתיב והתנחלתם וכו':

מציאת אשתו. רבנן תקינו שתהא שלו כדאיתא בכתובות (דף צו.):

העברים. בגמרא [דף יב:] פריך לא יהא אלא פועל הא אמרן לעיל מציאתו לבעל הבית ואוקימנא דההוא דפועל מיירי בששכרו ללקוט מציאות א"נ דמתני' מיירי בעבד נוקב מרגליות שאין רבו רוצה לשנותו שיגביה לו מציאה משום דמציאה אינה מעולה בדמים כשכר בטול מלאכתו דלא שכיחא הלכך אי אתרמי ואשכח שלו הוא והוא ישלם לרבו שכר בטלתו:

דף ו.

גמ' זה הוא קטן. ומציאתו לאביו משום איבה הלכך הא דתנן בפרק [חלון] (דף עט:) ומזכה וכו' אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים לא דמיא להכא דהתם קטן ממש קאמר דהא ליכא איבה כשהאב מזכה לאחרים משלו על ידו כן כתבו הרשב"א והר"נ ב"ר ז"ל אע"פ שלא כתב כן רת"ם ז"ל ואיכא מ"ד דכי היכי דאמרינן במציאה שהיא של אביו כן הדין אם נתנו אחרים מתנה לבן שתהיה לאביו וכן אם נתן לו אביו מתנה לא קנה שהרי אין לו יד לזכות לעצמו כלל וכ' הרנב"ר ז"ל דמסתברא שהדין כך הוא בקטן הסמוך על שולחן אביו אבל בגדול לא מחוור דלא גרע מאשתו דקי"ל דבעל שנתן מתנה לאשתו קנתה כדאיתא פרק חזקת הבתים (דף נא.) אע"פ שידה כיד בעלה ממש הוא:

[**זהו**] **גדול**. ואף על פי שהוא קטן זוכה במציאה לעצמו ומדרבנן וכדכתבינן לעיל ודוקא בן אבל בת אפילו אינה סמוכה על שולחן אביה כל שאינה גדולה מציאתה לאביה כדכתבנו במתני':

מגורשת ואינה מגורשת. כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לו ספק קרוב לה ברה"ר:

חייב במזונותיה. ומש"ה איצטריך לאשמועינן דמציאתה שלה כדמפרש ואזיל הכא טעמא מאי וכו'. בירושלמי אמר שאדם שגרש את אשתו ולא נתן לה כתובה חייב

במזונותיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה והרי"ף ז"ל דחאה דמדאיצטריך תלמודא דידן לאוקמה חיוב מזונות במגורשת ואינה מגורשת אלמא לית לן האי סברא וכן כתב ז"ל פ' שני דייני גזירות והרב בעל העיטור ז"ל חלק עליו ואמר דמשום דבמגורשת ואינה מגורשת חייב לשלם ואע"פ שפרעה נקטה [אבל מגורשת גמורה אינו חייב במזונותיה עד שיפרענה משלם ולא פליג אגמרא דילן כלל וכן] דעת קצת מן האחרונים ז"ל לסמוך על הירושלמי וכתב הרנב"ר ז"ל שאין לזוז מדברי הרי"ף ז"ל שדבריו דברי קבלה וכל שכן לאפוקי ממונא:

וכתב הרא"ה ז"ל דבעלה דוקא הוא שחייב במזונותיה אבל אם מת אין היורשין חייבין לזונה דאין אלמנה ניזונית מן היתומים אלא מתנאי כתובתה כל יומי מיגר אלמנותה בביתה והך כיון דספקא היא דלמא לא אגידה ביה המוציא מחברו עליו הראיה אבל מיניה דידיה כיון שבידו לשלחה שלא תהא אגידה ביה כלל ניזונית מנכסיו עד שיגרשנה לגמרי וכן כתב הרי"ף ז"ל פרק אלמנה:

מתני' מצא שטרי חוב כו' אחריות נכסים. שעבוד קרקעות שיגבה בהם:

יחזיר ולא יחזיר מפרש טעמא בגמ'. ואמרי' בגמ' א"ר יוחנן מחלוקת בשחייב מודה דרבי מאיר סבר שטר שאין בו אחריות נכסים ממשעבדי הוא דלא גבי מבני חרי גבי ורבנן סברי ממשעבדי נמי גבי אבל בשאין חייב מודה דברי הכל לא יחזיר דחיישינן לפרעון (ולקנוניא). מבני חרי גבי. הלכך ליכא למיחש ללקוחות ולפיכך אמר ר"מ יחזיר. ממשעבדי נמי גבי. דאחריות טעות סופר הוא כלומר שאע"פ שלא הזכירוהו מלוה ולוה כלל יש להם לעדים לכותבו בשטר ולפיכך אם לא כתבוהו אין לתלות הדבר אלא בטעותו של סופר והלכך לא יחזיר אפילו חייב מודה דחיישינן לקנוניא הא שטען ואמר שלא פרע עצה היא ביניהם של רמאות לטרוף הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות ויחלוקו ביניהם:

בשאין חייב מודה. שאומר שהוא מזוייף:

לא יחזיר. ואפי' יקיימנו בעדים טענינן בשביל לקוחות דלמא כתב ללות ולא לוה דכיון דנפל איתרע ונאמר דמפני שפסול היה לא נזהר בו וכ"ש אי לא טען מזוייף אלא שטען פרעתיו דחיישינן לפרעון כמו שטען כיון דנפל. והלכתא כחכמים ובין כך ובין כך לא יחזיר אבל אם החזירו שלא כדין כתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות גזלה ואבדה שכל שטרות הנמצאות שדינם שלא יחזיר אם החזיר הרי הם כשרים וגובין מהם ומשמע דדייק לה מדלא קתני פסול ואינה ראיה דכיון דפסול ודאי לא הוי אלא מחששא להכי תנן לא יחזיר וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל דאמר דודאי אם הוחזק נפל בב"ד או אפילו

בעדים אין מגבין אותו וכדברי הראב"ד ז"ל נראה מדאמרינן לקמן [דף יט.] בפירקין גבי מצא גט אשה בשוק דאמרינן לה אייתי ראיה אימת אתי גיטא לידך הא בדלא ידעינן לא עכ"ל הרנב"ר ז"ל:

תנן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו כו' דהא שעבד נפשיה. שכיון שקנו ממנו מסתמא נשתעבד אע"פ שלא ילוה שהרי נשתעבדו נכסיו בחליפין ואין צריך שיפרש [שמחייב עצמו] בין ילוה בין לא ילוה [זהו דלא כמשמעות רש"י] שא"כ למה לי הקנאה אפי' בלא קנין נמי אדם יכול לחייב את עצמו אע"פ שלא לוה כל שפירש כן כההיא דאמרינן בריש פ' הנושא את האשה [דף קא:] דחייב אני לך מנה בשטר קנה וכן דעת גדולי ראשונים ז"ל דבשטר הקנאה אע"פ שלא פירש בין ילוה בין לא ילוה משעת קנין זכה. וכתב ר"ח ז"ל דאע"ג דאמרינן דבשטרי אקנייתא אע"פ שלא לוה קנה ה"מ היכא דמטא שטרא לידיה אבל היכא דלא מטא שטרא לידיה דמלוה לא וכן דעת הרי"ף ז"ל בתשובה והביא ראיה מדתנן בפרק יש נוחלין (דף קלה:) נמצאת דייתיקי חגורה לו על יריכו לא עשה ולא כלום ומי לא עסקינן אפילו כתוב בה קנין וכן דעת הרמב"ם ז"ל דההיא אפילו בקנין הוא שכך כתב בפ"ט מהלכות זכיה ומתנה אבל רש"י וה"ר יוסף הלוי והרמב"ן והרשב"א ז"ל והרבה מן האחרונים ז"ל כתבו דאע"ג דלא מטא לידיה דמלוה קנה וכן הוכיחו מתוך דקדוק הלכה אלא שאין כאן מקום להאריך:

אבל בשטרי דלאו הקנאה אין כותבין אלא א"כ מלוה עמו. ואין צריך שיתן מעות בפניהם [זהו דלא כמשמעות רש"י] דכיון שנמסר שטר ליד המלוה קנה שבמסירת השטר יש בו די להתחייב כדאמרינן בההיא דחייב אני לך מנה בשטר קנה בריש פרק הנושא (דף קא:) וזהו שכתב הרי"ף ז"ל בהלכות אבל שטר שאין בו קנין אין כותבין ללוה עד שיהא מלוה עמו דכיון דשקיל ליה מלוה שטרא אישתעבד ליה לוה מההיא שעתא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ג מהלכות מלוה ולוה:

דף ו:

וכתב הר"נ ב"ר ז"ל לפי' נ"ל עוד דאפילו בשטרי דלאו אקנייתא כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ובלבד שיזכו עדים למלוה ושיעמוד השטר בידם מאותה שעה ואילך בשביל המלוה דבכי האי גוונא הרי מלוה עמו דזכין לאדם שלא בפניו ולא באנו למעט בשטרי דלאו אקנייתא אלא שלא יכתבו שטר ללוה ויתנוהו לו או שיעמיד בידן של עדים בעדו עכ"ל:

אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות. שאם יטרפוה ממנו ישלם לו:

לאישתעויי דינא בהדיה. דבעל חוב ולסלקו מעל שמעון בכל טענה שיכול לטעון:
ולא מצי אידך למימר ליה לאו בעל דברים דידי את. ומיהו לאו דינא הוא דליזיל על כרחיה אלא ה"ק דאי אזיל לא מצי אידך למימר ליה וכו' ונפקא מינה אי אזיל ראובן [או לא] להיכא דשוייה [ראובן] להההוא שדה אפותיקי מפורש לבע"ח דידיה דאילו שמעון לא מצי מסלק ליה בזוזי אבל ראובן מצי לסלוקי א"נ נפקא מינה להיכא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא דאילו ראובן משתעי דינא בהדיה לא יטול בע"ח אלא שיעור חובו בלבד ואילו שמעון בע"ח מסלק ליה לגמרי ואפילו משבחא ואינו נותן לו אלא הוצאה בלבד דכיון דשוייה ניהליה (ליה) [לוה] אפותיקי מצי א"ל ללוקח ארעאי אשבח:
עלי [**דידי הדר**]. מה שאתה מוציא משמעון יחזור עלי:
עסיקין. עוררין כמו כי התעשקו עמו:
עד שלא החזיק בה וכו'. לא מחוור לפרש שלא החזיק ושלא נתן נמי מעות דא"כ מאי קמ"ל פשיטא דיכול לחזור בו אלא ודאי מיירי שקנה בא' מן הדרכים שקונים בהם ואפ"ה אם קודם שנשתמש בה יצאו עליה מערערין יכול לחזור בו שאין לך מום גדול מזה שקודם שנשתמש בה יצאו עליה מערערים. ולפיכך יבטל המקח ויחזיר מוכר את הדמים מתורת מקח טעות אבל כשהחזיק בה כלומר שנשתמש בה קודם שיצאו עליה עסיקין אין זה מקח טעות אלא הרי הוא כאילו יצאו עליה לאחר זמן מרובה דמי דמצי א"ל אחוי טרפך ואשלם לך והשתא אתי שפיר שאע"פ שהחזיק בדרך קניה אכתי בעי מאימתי הויא חזקה כלומר של תשמיש כדאמרינן דאי לאו הכי מאי בעי מאימתי וכו' תנינא לה בהדיא (ב"ב דף מב.) נעל וגדר ופרץ כל שהוא הויא חזקה וכתב הרנב"ר ז"ל שכן מצא להרמב"ם ז"ל בפי"ט מהלכות מכירה:
חייתא דקטרי. שק מלא קשרים:
מכי דייש. מתקן השדה סביב ומגביהו א"נ אית ליה ארעא אחריתי גביה דההיא ארעא ואיכא מצרא בינייהו אי דייש ליה להיא מצרא דביני ביני ושוינהו לתרוייהו ארעא חדא הרי החזיק בה:
אפילו באחריות. אם החזיק אמצרי אינו יכול לחזור בו ולומר עתה שהמעות בידי אעכבם שהרי סופך לשלם לי מעותי:
אחוי טרפך. שעמדת בדין ונתנו לו יכולת לטרוף ממך אבל כל כמה דלא עמדת בדין איני ירא מהם ומכאן נראה להדיא דהא דאמרן לעיל דינא הוא וכו' לאו דליזיל על כרחיה קאמרינן דהא א"ל אחוי טרפך משמע דלא ידע איהו כי אזל חבריה לדינא:

דף ז.

אמר שמואל בע"ח גובה את השבח. בין שבחא דממילא בין שבחא דמחמת הוצאה אלא דבשבחא דממילא כגון דיקלא ואלים ארעא ואסקה שרטון או שהוקר הקרקע בע"ח גובה כל השבח משום דלא חשבינן ליה כדבר שלא בא לעולם אלא כאילו היה בעולם בשעת השעבוד וקנאו לוה למלוה מתחלה ומהאי טעמא גובה אפילו מיורש וממקבל מתנה וכמו שכתב הריא"ף ז"ל ובשבחא דמחמת הוצאה לא שנא שבחא שהוא כנגד הוצאה או שבח שהוא יתר על ההוצאה לא גבי ליה בע"ח כולו אלא חציו וכדכתב ליה דאקנה אבל לא כתב לו דעתיד אנא למקנא לא גבי כלל וראיה לדבר מדאמר פרק מי שמת (דף קנז:) ואי ס"ד דאקנה לא משתעבד כלומר משום דהוי דבר שלא בא לעולם בע"ח אמאי גבי שבחא אלמא לדידן דמשתעבד צריך למיכתב ליה דאקנה דכי קי"ל כשמואל שגובה את השבח בדכתב ליה דאקנה עסקינן וכיון דדוקא בדכתב ליה דאקנה אינו גובה אלא חציו כדאמרינן התם בסוף פרק מי שמת מאי גובה נמי דקתני חצי שבח וטעמא דמילתא משום דהו"ל כלוה ולוה ואח"כ קנה דקי"ל התם דיחלוקו שהרי מוכר זה לוה מראובן שהלוהו ולוה משמעון שמכר לו את השדה שהרי קבל עליו אחריות ונשתעבד לו לאחריותו כאילו לוה ואחר כך קנה את השבח שהשביח שמעון [שאנו רואים שבח זה כאילו קנאו מוכר לפי ששמעון אדעתא למשקליה מיניה דמוכר] השביח כדאמרינן תדע שכך כותב לו והוה ליה כאילו קנאו מוכר הלכך יחלוקו בע"ח ולוקח כדין לוה ולוה ואח"כ קנה דכשכתב דאקנה לשניהם חולקין מה שקנה לאחר מכאן לפי שאף שעבודו של ראשון אע"פ שכתב לו לוה דאקנה לא חל עד שקנה לוה ובאותה שעה כבר חייל גם כן שעבודו של שני וה"נ דכוותיה ומיהו הא דאמרי' שגובה בע"ח בשבח ה"מ במאי דאשבח לוקח בחיי מוכר אבל במה שהשביח לאחר מיתת מוכר לא גבי מידי כיון דמשום דאקנה אתינן עלה מה שהשביח לאחר שמת לא קנאו מוכר מעולם והא דאמרי' דמה שגובה בע"ח השבח משום דכתב ליה דאקנה טעמא דמילתא לפי שאנו רואין שבח זה כאילו קנאו מוכר מן הלוקח דהא אדעתא למשקל מיניה השביחו וכאילו מכרו ללוקח שהרי לוקח הוציא מעותיו וה"ל כאילו לוה ולוה ואח"כ קנה אבל אילו היינו רואין אותו כאילו היום ברשותו של מוכר בע"ח היה גובה [חציה] אפילו לא כתב לו לוה דאקנה דמאי דאיתיה ברשות לוה אפילו קנאו אחר שלוה גבי מיניה מלוה ואפילו לא כתב ליה דאקנה כדאמרינן התם בפ' מי שמת גבי דאקנה אי משתעבד או לא א"ל רבא מיניה קאמרת מיניה אפילו מגלימא דעל כתפיה:

תדע וכו'. שהדין כך הוא שהרי כך כתב לו מוכר ללוקח וטופס שטרות כך הוא ואי לאו דבע"ח גובה למה כותב וכיון שכן לא מצי למימר ליה לוקח לבע"ח אנא אשבחי הב לי שיעור שבחאי דלוקח אדעתא למשקל ממוכר נחת שכך כתב לו ולאו אדעתא למשקל מבעל חוב וה"ל כאילו הקנה לוקח למוכר שהרי בשטר המכר כתוב בו וצבי זבינא דנן שפירושו לוקח כך פרש"י ז"ל וכן הרנב"ר ז"ל:

דף ז:

ואשפי. ואשקיט ודומה לו על הר נשפה (ישעיהו י"ג:ב') דמדתרגמינן על טורא שקטא:
ואידכי. אטהר מכל ערער:
עמליהון. שבחא דאתי מחמת הוצאה:
ושבחיהון. שבחא דממילא:
מתנה דלא כתיב בה וכו'. שאין מקבל אחריות ממה שהוא נותן:
הכי נמי וכו'. הואיל ולא הדר על הנותן:
יפה ויפה. דכיון דלא הדר גבי ליה לא מפסדי ליה במידי דלא אפסדיה לב"ח דבשלמא גופה של קרקע א"ל אמאי (זבינתיה) [קבילתיה] מאין אגבה חובי אבל שבחא א"ל מה אפסדתיך כך פרש"י ז"ל. אלמא שבחא דאתי מחמת הוצאה דמקבל מתנה לא שנא כנגד הוצאה או שבח שהוא יתר על ההוצאה לא גבי מיניה בע"ח כלל דמתנה ששבחה מחמת הוצאה אין בע"ח גובה משבח כלום אלא רואין כמה היתה שוה בשעת מתנה וגובה ואם שבחה מאליה בע"ח גובה את כולה. הלך הרב ז"ל בזה כדרך רבו הרי"ף ז"ל שהגיה בזקנותו בהלכות וכתב מסתברא דהאי שבחא דלא טריף ממתנה שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא אבל שבח דאתי ממילא טריף. והרנב"ר ז"ל הוכיח דין זה מפרק יש בכור לנחלה [דף נב.] דהתם משמע דבע"ח גובה מיורשים שבחא דממילא אע"ג דליכא למימר שכך כתב לו וה"ה למקבל מתנה [והאשר"י לא כתב כן גם מן התוס' לא מוכח הכי וטעם יפה לחלק בין מתנה ליורשים דכרעא דאבוה הם] ומיהו במתנה נמי אי כתב ליה נותן אנא איקום וכו' גבי ליה בעל חוב מיניה כמכר ובמכר אע"ג דלא כתב ליה עמליהון ושבחיהון נמי גבי כמו דין אחריות של גוף המכר וכ"כ הרמב"ם ז"ל וטעמא דמילתא דכיון שהורגלו לכתוב כן אע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי דאחריות אפילו בהא מילתא טעות סופר הוא כ"כ הרנב"ר ז"ל וכבר פירשה דשבחא דממילא הוא דיקלא ואלים ארעא ואסקא שרטון אי נמי נתיקרה ארעא ומיהו הא דאמרי' דבע"ח גובה את השבח דממילא בין מלוקח בין ממקבל מתנה ה"מ בדמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא אבל לא מסיק ביה

אלא שיעור ארעא לא שאין לך גובה יותר מחובו אלא בדשויה ניהליה אפותיקי דמצי אמר ארעאי אשבח:

תניא המוכר שדה לחבירו נוטל את השבח. הלוקח:

מבעל הקרקע. המוכר משום דאמר ליה פרעתי את חובך הלכך יטול הלוקח ממנו שבח היתר על ההוצאה:

דף ח.

אין לו אלא ההוצאה. אין לו ללוקח מן ההוצאה שהוציא בה אלא שפורע לו שיעור שבח והשאר מפסיד:

אי בלוקח מגזלן. והאי בע"ח היינו נגזל:

קשיא רישא. דקתני נוטל את השבח מבעל הקרקע ושמואל אמר לוקח מגזלן לית ליה שבחא:

אי בב"ח קשיא כולה. דקתני בע"ח נותן הוצאה ושמואל אמר בע"ח גובה את השבח ואינו נותן כלום:

בלוקח מגזלן ומתניתא הכי מתוקמא נוטל את השבח מבעל הקרקע דהיינו גזלן והוצאה מנגזל והכי קי"ל דנגזל לא יהיב אלא הוצאה בלבד ונוטל שבח שהוא יתר על ההוצאה דמצי אמר ארעאי אשבח:

וכגון שיש לו קרקע. לגזלן שמגביהו ללוקח קרקע כנגד הקרן והשבח דהשתא לא מתחזי כרבית דאילו יהיב ליה מעות הוה מחזי כרבית כאילו נוטל שכר מעותיו ואע"ג דדמי לסאה בסאה [דף עה.] דאסור התם בהלואה הוא אבל הכא דזבינא לא גזור:

שקנו מידו. על השבח דה"ל מחויב משעת המכר קודם שיש שכר המתנת מעות ואע"ג דסאה בסאה אפי' בקנין הוי אסור התם הלואה כדאמרן:

המגיע לכתפים. קרוב ליקצר אלא שעדיין צריכים לקרקע הוה להו כפירות גמורין לענין שאין בע"ח גובה אותן אם לא נותן הוצאה אבל לאו כגמורין ממש נינהו כיון דצריכים עדיין לקרקע דאילו אין צריכין לקרקע כתלושים דמו וקיימא לן דשבח יש לו לבע"ח [דף יד:] אבל פירות אין לו וקיימא לן דכל העומד לגדור כגדור דמי כדאמרי' בפרק נערה שנתפתתה (דף נא.) גבי הבו ליה מתמרי דעל בודיא:

והא מעשים בכל יום. דיני טורפי מקח שבאין לפני שמואל ומגבי שבח לבע"ח עם הקרקע ואפילו מגיע לכתפים כל זמן שצריכין לקרקע:

הא דמסיק וכו'. בהא אמר שמואל גובה את השבח ואינו נותן לו כלום וכדפרישנא לעיל דשבח דממילא גובה כולו ואפילו לא כתב ליה דאקני ובשבח הבא מחמת הוצאה

בין כנגד הוצאה בין יתר גובה חציו ובדכתב ליה דאקנה אבל בלא דאקנה אינו גובה כלום מלוקח:

והא דלא מסיק ביה וכו'. הא דקתני נוטל יציאה מבע"ח בדלא מסיק ביה בע"ח במוכר שיעור ארעא ושבחא הלכך יהיב ליה בע"ח ללוקח שבחיה ומסליק ליה והאי דנקט למילתיה בלשון יציאה ולא נקט הכי נוטל כנגד [חובו] מבעל [הקרקע] והמותר מב"ח לאשמועינן היא גופה אתא דהיכא דהוצאה יתירה על השבח אין לו אלא יציאה שיעור שבח כך פי' רש"י ז"ל משמע דס"ל ז"ל דכיון דאכתי לא מוקמי דשוויה ניהליה אפותיקי לא גבי יותר מחובו כלל אפילו בשבח דממילא דהא לא מצי אמר ארעאי אשבח וכן הסכים הרנב"ר ז"ל:

הא ניחא למ"ד וכו'. פלוגתא היא בכתובות (דף צא:):

אי אית ליה זוזי ללוקח. לפרושי לא מצי מסלק ליה לוקח לבע"ח בזוזי מן ארעא משום דב"ח קדים:

שפיר. דמצית למימר דהיכא דיש בקרקע מותר על החוב עם שבח מסלק ליה בע"ח ללוקח בזוזי על כרחיה דלוקח ולא מצי אמר לוקח הב לי מן ארעא גופה שיעור שבחא דא"ל בע"ח כולה דידי היא ואתה ירדת לה שלא ברשות:

הב"ע. הך ברייתא דלעיל:

דשויה ניהליה להך ארעתא אפותיקי. והכל מודים בהא דאי הוה ליה זוזי ללוקח לא הוה מצי לסלוקי לבעל חוב אלא בעל חוב מסלק ללוקח בזוזי המותר לו:

וכתב הרמב"ן ז"ל דכי אמרינן דמסלק ליה בע"ח ללוקח בזוזי היכא דשוייה ניהליה אפותיקי אע"ג דשבחא ממילא טריף בלא זוזי דמצי אמר ארעאי אשבח מיהו נותן לו הוצאתו כדאמרינן לקמן בפרק [השואל] (דף קא.) דבשדה העשויה ליטע שמין לו כאריס ולא יכול בעל חוב למימר ליה טול עציך ונטיעותיך אע"ג דביורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות מצי אמר ליה הכי דהתם היינו טעמא משום דשלא ברשות ירד אבל זה כיון שהיה סובר שהיא שלו אע"פ שנמצאת שאינו שלו אין שומעין לו לומר טול עציך ונטיעותיך:

והא דאמרינן גריוא דארעא כתב הרי"ף ז"ל דכל היכא דהוי דיניה למשקל גריוא דארעא ולא חזייה ליה שקיל לדמי מבע"ח כדאמרינן התם כל שאילו יחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו מעלין אותו בדמים. והיכא דלית ליה דמי דיינינן ביה (ב"ב דף יג:) דינא דגוד או איגוד ואף בבעל חוב דעלמא נראה שהדין כן [היכא] דלית ליה ללוה זוזי ואיבעי ליה

למלוה לאיפרועי ממקרקעי דאי כנגד חובו לא הוי ראוי אמרינן גוד או איגוד עד דליתן ליה שיעור הראוי:

דף ח:

איתמר המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו. שאינה של מוכר שהיתה גזולה בידו והנגזל בא ומוציאה מיד הלוקח:

יש לו מעות. ללוקח מן המוכר:

ויש לו שבח. אם השביח את הקרקע קודם שהוציאה נגזל מידו גובה הלוקח השבח בין שבחא דממילא כגון דיקלא ואלים [ארעא] ואסקא שרטון בין שבחא דמחמת הוצאה במה שהוא יתר על ההוצאה אבל שבח דכנגד הוצאה לא דמנגזל קא שקיל ליה. ואפילו לא השביח אלא מה שהכסיף הגזלן וכגון שכשגזלה היה הקרקע (עמו) משובחת כמו שהיא עכשיו אלא שהגזלן הכסיפה כשגזלה ועכשיו הלוקח החזירו ליושנו בשבחו אפ"ה שקיל אותו שבח מנגזל והדר נגזל ומשתעי דינא בהדי גזלן כ"כ הראב"ד ז"ל אע"פ שאין פרש"י ז"ל כן:

אמר רבא הלכתא פסק כרב ופריש לנו דהלכתא כוותיה אף בשלא פירש הלוקח לגזלן בשעת מכירה שאם יטרפוה ממנו יתחייב לתת לו השבח שישביח בקרקע. נמצא דהיכא דלא הכיר בה מיחייב מוכר ללוקח באחריות שבחא כשטרפה בע"ח או כשטרפה נגזל ודיניהם שוים לגמרי אלא כשהוזל הקרקע יפה כח האחריות היכא דטריף לה נגזל מהיכא דטריף לה בע"ח שאם מכרה במנה והוזלה ועמדה בחמשים אי טריף לה בעל חוב אינו נותן לו אלא חמשים כשיעור של עכשיו אבל נמצאת שאינה שלו כגון דאיגלאי מילתא שלא היתה מכורה מעולם זוזי הלואה נינהו גביה וכיון שטרפה ממנו מחזיר את כלן:

הכיר בה לוקח. שהקרקע זו אינו של מוכר שגזולה היא אצלו אפילו הכי לוקחה:

שבח אין לו. שהמעות שנותן לו ודאי דלאו לשום מכירה יהיב להו אלא לשם פקדון גמר ויהיב להו (ולהכי גמר ויהיב להו) ואע"ג שלא הזכיר פקדון כלל אלא מכירה ואי הוה שקיל שבח היה נראה כרבית וכשקיל שכר מעותיו. ומיהו לאו פקדון גמור נינהו שאם נאנסו נאנסו ללוקח דלא גרע ממפקיד מעות אצל שולחני דאמרינן בפרק המפקיד (דף מג.) שישתמש בהן ולפיכך אם נאנסו חייב באחריותן לפי שכל מי שהפקיד מעות אצל חנוני על דעת שיוציאם הוא מפקידם אף כאן לוקח זה על דעת שיוציאם מוכר נתנם לו ורשאי להשתמש בהם הלכך אם נאנסו חייב באחריותן:

ודעת הרז"ה ודעת הרשב"א ז"ל דכי אמרינן הכא שבח אין לו ה"מ בשאין לו קרקע ולא קנו מידו הא אם קנו מידו או שיש לו קרקע היכא שכתב לו האחריות אפילו שבח יש לו משמע דס"ל ז"ל דכל היכא שיש לו לגזלן קרקע אחר שיגבנו הלוקח כנגד קרקע זה ושבחו שטרפו ממנו הנגזל בכי ה"ג לא מיחזי כרבית כיון דלאו לשום הלואה נתנה לו וכן הדין כשקנו מידו [על השבח דהוי המוכר מיחייב משעת המכר] קודם (שהוא שומר) שכר המתנה במעות [ובכי האי גוונא] לא מיחזי כרבית אלא שהרנב"ר ז"ל כתב שאינו מחוור בעיניו דכיון דהכיר ומעות הללו לפקדון דומיא דמלוה יהבינהו [ניהליה] אף על פי שפירש לו את השבח אין לו אלא כמתנה על שכר המעות:

ואחריות טעות סופר וכו'. לאו דוקא בשטרי הוא דקאמרינן אלא אפילו מוכר שדהו בעדים דקי"ל (ב"ב דף מא:) דגובה מנכסים משועבדים אף על פי שלא פירשו אחריות כלל גובה שאין אחריות צריך לפרש וכמו שכתבנו למעלה וכן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל והכי מוכח ההיא דמכר לו בית מכר לו שדה פרק חזקת הבתים [דף מג:] והוי יודע [כי] שלשה מיני אחריות הם אחריות דנפשיה אחריות דמחמתיה אחריות דעלמא אחריות דנפשיה כגון שיש [לו] זכות בקרקע זה שמכר כי ההיא דאמרינן בפרק מי שהיה נשוי (דף צא:) סבר רמי בר חמא למימר איהו במקום אימיה קאי אמר ליה רבא נהי דאחריות דאימיה לא קביל עלויה אחריות דנפשיה מי לא קביל עלויה וכדאיתא התם. אחריות דמחמתיה כגון בעל חוב דידיה. אחריות דעלמא כגון נמצאת שאינה שלו ושלשה מיני אחריות הללו זה למעלה מזה ולפיכך כתב הרב האי גאון ז"ל בספר המקח דנהי דמסתמא אחריות טעות סופר הוא ואע"פ שלא פירש כולם בכלל היכא שפירש אחד מהם הרי הוא כאילו מיעט אותו שלמעלה ממנו ולפיכך אם פירש לו אחריות דנפשיה הרי הוא כאילו מיעט אותו דמחמתיה ולמעלה ממנו ואם פירש דמחמתיה הרי מיעט דעלמא שהוא למעלה ממנו אבל פירש דעלמא. דמחמתיה ודנפשיה שהם למטה ממנו בכלל ואם פירש דמחמתיה נהי שאין דמעלמא בכללו שהוא למעלה ממנו. דנפשיה שהוא למטה ממנו בכלל שכל מה שהוא למטה ממה שפירש אפילו תאמר שאינו כאילו נתרבה בפירוש [מיהו] לא נתמעטה וחזר הדבר לדינו דאחריות טעות סופר הוא וכאילו לא נכתב כלל אבל במתנה דאחריות לאו טעות סופר הוא צריך לפרש את כולן הא קבל עליו אחד ממיני אחריות שזכרנו אין לך בו אלא פירושו בלבד אבל לא של מעלה ממנו ושלמטה ממנו אלו דברי גאון ז"ל כמו שכתבם הרמב"ן ז"ל וביאר טעמן כדי לישבן ולהולמן הרנב"ר ז"ל:

בעא מיניה שמואל מרב חזר ולקחה מבעלים הראשונים מהו. פירוש חזר ולקחה לוקח קרקע מגזלן שמקחו בטל אם חזר גזלן ולקחה מבעלים הראשונים לאחר שמכרה ללוקח מהו להיות הוא במקום בעלים כאילו לקחה אחר ויוציאנה מן הלוקח:

א"ל לא מצי לאפוקי כשמכרה לו מכר לו כל זכות שתבוא לידו בה וכשלקחה לא לקח אלא לאוקמה קמי לוקח שתהא מקוימת בידו ודוקא בלא הכיר בה הא בהכיר בה לא קנה דלא שייך למימר הני טעמא דלא ניחא ליה וכו' כדלקמן:

מ"ט. כלומר במה קנאה דהא דבר שלא בא לעולם הוא:

דף ט.

דלא ליקרויה גזלנא. כשיוציאנה הנגזל מידו יקראנו הלוקח גזלן הלכך אנן סהדי דלאוקמה קמי לוקח קא בעי לה וכשקונה אותה מקנה אותה ללוקח ולקמן בעי אפ"ה לוקח במה קנאה ומתרץ תהא במאמינו כדלקמן:

מתנה נמי ניחא ליה וכו'. הלכך כשחזר ולקח השדה שגזל אין יכול להוציאו מיד המקבל מתנה והכי הלכתא כרב אשי כדפסקו כל המפרשים ז"ל והכי מוכחא הסוגיא בסמוך:

פשיטא זבנה אורתה. זבנא אורתה הא דאמרן דאם חזר ולקחה מבעלים הראשונים לאוקמה גבי לוקח הוא דקא עביד ולפיכך לא מצי לאפוקה מיניה מיהו אם קודם שלקחה מן הבעלים חזר ומכרה לאיש אחר לבד מן הראשון או [הורישה] לאחד מבניו או יהבה במתנה ואח"כ לקחה מבעלים הא גלי אדעתיה דלאו לאוקמי גבי לוקח ראשון קא בעי ולא ניחא ליה דליקום בהימנותיה שהרי מכרה לשני והראב"ד ז"ל פירש דאף אי זבנה אחר שלקחה כל היכא דזבנה או אורתה מיד שלקחה איגלאי מילתא שלא נתכוין לאוקמה קמי לוקח:

נפלה ליה לגזלן בירושה. שמתחלה גזלה מאחד ממורישיו ומכרה ואח"כ מת הנגזל ונפלה לפניו בירושה:

ירושה ממילא היא. כיון דלא טרח בתרה [דלימא] גלי אדעתיה דניחא ליה דליקום בהימנותיה חוזר ותובעה ממנו ונותן לו מעותיו:

גבייה בחובו. לאחר שגזלה ומכרה נמצא שהיה לו חוב אצל נגזל ואמר לו הגבה לי בחובי קרקע שגזלתיך:

אי אית ליה ארעא אחריני. לנגזל שיוכל זה לגבות חובו ממנה:

ואמר אנא וכו'. בזאת שגזלתי אני חפץ הא טרח אבתרה הלכך לאוקמה קמי לוקח בעי:

ואי לא. שאין לנגזל קרקע [אחרת] שיוכל הגזלן לגבות חובו ממנה הא איכא למימר דמשום חוביה הוא דקא בעי ליה ואין לנו לומר דלאוקמה גבי לוקח הוא דקא בעי:

וכתב הרנב"ר ז"ל בשם הרשב"א ז"ל דה"ה כל היכא דאיכא טענה בלקיחתה של זו כגון שהיא סמוכה למצר שלו או שהיא עדית וכיוצא בו בכל שאפשר לתלות בדבר יד לוקח על התחתונה דלא אמרו לאוקמה גבי לוקח קא בעי אלא כשטרחו והשתדלותו אחריה מוכיח שהוא רוצה להעמיד בפני זה:

יהבה ליה במתנה. נגזל לגזלן:

חד אמר מתנה כירושה. כתב הרשב"א ז"ל והלכתא מתנה כירושה דבכל דוכתא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל כדאי' פרק גיד הנשה (דף צג:) ופרק כיצד צולין (דף עד:) הלכך מוקמינן לה בידיה דגזלן דודאי דידיה הוא דהא ודאי איהו זבנה ואע"ג דתפיס לה לוקח תפיסה בקרקעות לאו כלום וכן כתב הרנב"ר ז"ל אלא שהוסיף וכתב וז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ה מהלכות [גזילה] דמתנה כמכר:

ולהכי טרח קמיה כי היכי דליקום בהימנותיה. מדנסיב ליה הך טעמא דרב אשי שמעינן דהלכתא כוותיה ואף במתנה אמרינן הכי וכדפסיקנא לעיל:

ועד אימת. יקחנה מבעלים הראשונים דאמרינן דמשום דניחא ליה דליקום בהימנותיה לקחה:

עד שעת העמדה בדין. עד שיטרפוה מן הלוקח והעמיד הגזלן בדין אבל משעמד ברשעו עד שהעמידהו הלוקח בדין גלי אדעתיה דלאו מהימן הוא ואם לקחה אחרי כן לאו לאוקומה קמי לוקח בעי:

עד דמטא אדרכתא. עד שחייבוהו בית דין לפרוע ללוקח מעותיו ועמד במרדו עד שכתבו פסק דין [ונתנו] ללוקח על נכסיו של גזלן שבכל מקום שימצאם יחזיק בהם והיינו תשעים יום לאחר שעמד בדין כדאמרינן בהגוזל (דף קיב:):

עד דמתחלי יומא אכריזתא. לאחר שמצא זה קרקע משל גזלן ובא לבית דין והם מכריזים שכל מי שרוצה לקנות קרקע יבוא ויקנה כדאמרינן בערכין פרק שום [היתומים] (דף כא:) ופסק הרי"ף כרב פפא והכי פסק רבינו האי ז"ל:

ואמרינן בגמרא מתקיף לה רמי בר חמא מכדי לוקח במאי קני ליה להאי ארעא בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא אמר ליה רבא תהא במאמינו בההיא הנאה דלא קאמר ליה מידי וקא סמיך עליה דאזיל וטרח עד דמוקי ליה ברשותיה גמר ומקני ליה. פירוש מתקיף אהא דאמרינן מה מכר לו ראשון לשני וכו':

מכדי לוקח במאי קני. כלומר דנהי דאמרינן לעיל דמוכר זה כשחוזר ולוקחה להקנותה ללוקח נתכוין אפילו הכי לוקח במאי קני לה שהרי בשביל כוונת המוכר בלבד לא קנה אותה:

בההיא הנאה. כלומר דהנאה זו שהוא מחזיקו בנאמן וסומך עליו חשובה היא בעיניו ומקנה אותה לו בה כאילו נתן לו דמים כדאמרינן בקדושין (דף ז.) דנתינה [דהויא] באדם חשוב מקודשת דבההיא הנאה דמקבל מיניה מתנה גמרה ומיקניא נפשה וכתבו האחרונים ז"ל דהא דאמרינן תהא במאמינו לאו דוקא שיאמר לו בפירוש אלא סתמא כפירושו דכל לוקח בוטח ומאמין במוכר שיעמיד ממכרו בידו בשופי שאל"כ לא היה לוקחו ממנו ולפי זה לא שייך תהא במאמינו אלא בשלא הכיר בה אבל לא בהכיר וכן נראין דברי הרי"ף ז"ל בהלכות. הרנב"ר ז"ל:

תניא מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום. דאין אדם מקנה מה שלא בא לידו:

דף ט:

משום כבוד אביו. כשהיה אביו גוסס וצריך מעות לקבורתו ולתכריכין וממהר לכבוד אביו שלא לשהותו בבזיון כך פרש"י ז"ל והגאון ז"ל פירש דדוקא בשאין לאביו תכריכין הא יש לו אין כאן כבוד אביו. ודוקא בכדי שיקנה לו תכריכין הא יתר מכאן לא ומיהו אם לא משכח לזבוני בכדי שיעור מצומצם מוכר עד כדי שיעור שימצא שכל זה בכלל כבוד אביו ומשום כדי חייו:

מה שתעלה מצודתי היום. תקנו חכמים שיהיו דבריו קיימים שמא צריך הוא למזונות ומוכר הוא דבר מועט אבל מה שתעלה מצודתי של חדש או של שנה אין כאן [משום] כדי חייו וכן פירש רבינו האי גאון ז"ל דכדי יום בעלמא קאמרינן ואין להקשות מהא דאמרינן דהפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר משום כדי חייו ואפילו הכי אמרינן בהנזקין (דף נט.) דמתנתו מתנה אפילו מרובה אחת מתנת בריא ואחת מתנת שכיב מרע [שמע מינה] דכיון דתיקון רבנן לא פלוג דתקנת פעוטות לאחשבינהו תקון להו רבנן הכי במתנה כי היכי דליעבדו להו אינשי מילייהו אבל הכא דלאו משום האי טעמא הוא דוקא כדי חיי יום כדברי הגאונים ז"ל אמר המחבר ונראה דה"ה דאין הפעוטות מוכרין אלא כדי חיי יום אם אפשר ע"כ:

גרסינן בגמרא [דף טז:] א"ר הונא אמר רב האומר לחבירו שדה שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו קנה ושמעתיה דרב כר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך לאחר שיחלוץ ליך יבמך אינה מקודשת ור"מ אומר מקודשת והא דר"מ ליתא דקי"ל כרבנן דאמרי אין אדם מקנה דשלב"ל:

מעכשיו. קנויה לך מעכשיו שכשאקחנה לא אוכל לחזור בה קנה. הא דלגבי שדה גרסינן מעכשיו וגבי קידושין לא גרסינן מעכשיו טעמא דמילתא משום דרוב קנינים של קרקע בחזקה או בשטר הן וכיון שכן בעינן מעכשיו [דלא עדיף דבר שלא בא לעולם לר"מ מדבר שבא לרבנן] דהאומר לחבירו שדי קנויה לך בחזקה לאחר שלשים יום לא קנה דכיון דבשעת חזקה לא קנה לאחר שלשים יום נמי לא קנה דהא כלתה לו חזקה וה"ה לשטר אם נשרף או נאבד וכדאמרינן לגבי גט דבהאומר הרי זה גיטך לאחר שלשים יום נשרף או נאבד אינה מגורשת ואילו אמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולאחר שלשים יום ונשרף או נאבד הרי זו מגורשת אבל לגבי קידושין כיון דרוב קידושין בכסף לא צריך מעכשיו וכדתנן בפרק האומר (דף נט.) הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום הרי זו מקודשת ואמרינן עלה בגמרא דמקודשת אע"פ שנתאכלו המעות ולענין דינא נפקא לן אליבא דרבנן דקי"ל כותייהו בדבר שבא לעולם כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

אמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים. שטר הקנאה שקנו ממנו שאפילו לא ילוה ממנו המעות:

הא שעבד עצמו. לשלומי:

מאי איכא למיחש לפרעון סבר שמואל דלפרעון לא חיישינן. דאם איתא דפרעיה מקרע הוה קרע ליה לשטרא:

ואע"ג דלית הלכתא כשמואל לגבי ר' יוחנן וקי"ל כר' יוחנן דאמר בסמוך דחיישינן לפרעון מיהו מהא דשמואל דאמר הכא יחזיר גבי נפל שמעינן דבכל שטר אפילו לא נפל כשבא ליפרע בו מן היורשין או מן הלקוחות אע"פ שאינם יכולים לטעון בברי לומר מזויף הוא אפ"ה אין מגבין לו חובו עד שיקיים את שטרו שאם [אי] אתה אומר כן למה יחזיר דכיון דנפל איתרע ליה ואיכא למיחש שמא מזויף הוא ואם אתה אומר יחזיר לאחר זמן כשיגבה בו מן היורשין או מן הלקוחות מי ידע דנפל דנחייביה לקיומיה נמצא שיגבה בו בלא קיום שלא כדין אלא ודאי שכל מי שבא לגבות אמרינן ליה קיים את שטרך וחות לדינא ואע"ג דבעל דבר לא טעין טענינן ליה אנן ואי לא מקיים ליה לא גבי כלל כן דעת הרנב"ר ז"ל ושלא כדברי רבינו יצחק ז"ל:

הנפק. קיום ב"ד ובית דין אין מקיימין את השטר אלא בפני בעל דין כדאמרינן בהגוזל בתרא (דף קיב:):

דחיישינן לפרעון. וליכא למימר איבעי ליה למקרע שטרא דלמא משתמיט ליה למימר למחר יהבינן לך דהשתא ליתיה גבאי ואילו שובר לא מהדר אבתריה משום שהיה צריך

לשומרו מן העכברים א"נ דטעין ליה השתא לאחר שפרעו שמעכב השטר משום שכר הסופר שעל הלוה ליתן שכר הסופר ופעמים שאין לו מעות:

כל מעשה ב"ד. והאי נמי מעשה ב"ד הוא:

ירמיה ברי. דרך חביבות קראו בן ולא היה בנו:

אלא שהוחזק כפרן. הא דתנן מחזיר מיירי בלוה שהוחזק כפרן פעם אחרת לפיכך אינו נאמן לומר פרעתי:

תו לא פרע כלל. בתמיה כלומר דאע"ג דאמרינן לקמן דהוחזק כפרן לאותו ממון ותו לא מהימן דריע טענתיה היינו בעלמא אבל הכא כי היכי דריע טענתיה דכפרן הכי נמי ריע טענתא דמלוה כיון דנפל איתרע ליה וכיון דחיישינן לפרעון יש לנו לומר שיפסיד כיון שלא נזהר לשמור שטרו:

בשטרי אחלטתא. שטר שכתבו ב"ד למוציא שטר על חבירו וחייבוהו לשלם ולא שלם וירדו לנכסיו ושמו לבע"ח אחד מהן וכתבו לו שטר שע"פ ב"ד נחלט לו:

ואדרכתא. לשון רודף ומשיג כמו פרסא (כתובות דף ס:) בחלא ולא אדרכיה ובלשון המקרא (שופטים כ) מנוחה הדריכוהו שלא מצאו לו נכסים עכשיו וכתבו לו שירדוף לחזור על נכסיו ואם ימצא יגבה בהני אמרי' יחזיר דאם איתא דפרעיה איבעי ליה למקרעיה לשטריה וכי תימא דמשתמיט ליה [למחר יהיבנא לך] איבעי ליה למכתב שטרא אחרינא שהוא חוזר למכור ללוה הך שדה שנחלט בידו שראויה היא לכתוב שטר מכירה עליה שהרי קנויה לו לחלוטין על ידי ב"ד ומדינא לא בעיא למיהדר ליה ללוה כשפורע לו מעותיו אלא משום דועשית הישר והטוב הוא דאמור רבנן דהדר ואמרו דשומא הדר לעולם הלכך שפיר איבעי ליה למכתב שטר מכירה ולא מצינן למימר דניחא ליה שימתין שיחזיר לו השטר כדאמרינן בשטר הלואה ומשום דהכא נמי בחזרת השטר חזרה שומתו דכיון דתקון רבנן דשומא הדרא אף כשיגבוהו מתחלה על דעת כן הגבוהו הלכך בחזרת השטר שמסתלק ממנו סגי וכדפירש הרנב"ר ז"ל וכמו שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה שכתב מסלקין לו מאותה קרקע וכו' דמשמע שאין צריך קניה אחרת אלא סלוק בעלמא דאפ"ה לא דמי לשטר הלואה דהתם שפיר עביד ליה שימתין שיחזיר לו מלוה השטר דשוב לא מצי מלוה להביא ראיה שהלווהו בשטר כדי לחייבו שאף אם [מלוה מביא ראיה שהלוה בשטר] ונאבד השטר מידו לוה מצי למימר פרעתי ונאמן דהוה ליה כמלוה את חבירו בעדים שאין צריך לפרעו בעדים הלכך נוח לו להמתין [שיחזיר לו] השטר משאם יעשה לו שובר ויהיה צריך לשמרו אבל הכא בשטר אחלטתא אע"פ דבחזרת השטר חזרה שומתו מ"מ צריך הוא לשמור שטר

קרוע זה מן העכברים שאם אבד הימנו כיון שהמלוה מביא ראיה בעדים שב"ד הגבו לו שדה זו הרי זו בחזקתו עד שיביא לוה ראיה שחזרה שומתו הלכך כיון שבין שטר זה או שטר זביני סוף סוף צריך הוא לשמור שטרו מן העכברים איבעי ליה למכתב שטר זביני אם איתא דפרעיה ואי לא עבד הכי איהו דאפסיד אנפשיה ולפיכך יחזיר ולא חיישינן לפרעון אבל בשטר הלואה חיישינן לפרעון כדאמרן הלכך לא יחזיר:

וכפרן הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא. צא תן לו. שפסקו דינו על כך וצוו עליו לתת לו:

חייב אתה. שלא חייבוהו בפי' לגמרי שצריכין לעיין עוד:

ואמר פרעתי. לאחר זמן אמר פרעתיו ע"פ ב"ד נאמן ובשבועת היסת:

בא מלוה לפנינו לכתוב לו אדרכתא עליו אין כותבין ונותנין לו ואע"ג דקי"ל דהעמדה בדין כשטר דמיא כדאמרי' לעיל [דף טו.] מלוה על פה היא ומפרקינן כשעמד בדין ותירץ רבינו אלפסי ז"ל בהלכות דה"מ היכא דלא ציית לדינא אבל היכא דציית לדינא ונפק ליה מבי דינא אדעתא דקבליה עליה לדינא וחזר ואמר פרעתי נאמן ואם בא מלוה לכתבו אין כותבין ונותנין דחיישינן שמא פרע:

דף י.

והעדים מעידין. פירשו הרשב"א והרנב"ר ז"ל כגון שאמרו העדים לא זזה ידנו מתוך ידו משעה שיצא מב"ד ולא פרעו דכיון שהוחזק כפרן אם אמר אח"כ פרעתי אינו נאמן ורש"י ז"ל פירש כגון שמעידים שבפניהם תבע לפרעו וסרב ולא פרע דמדסרב ע"פ ב"ד והעיז הוחזק כפרן דתו לא פרע ואינו מחוור בעיניהם ז"ל:

הוחזק כפרן וכו'. כתוב במקצת פי' רש"י ז"ל דשכנגדו נשבע ונוטל וכן כתב רבינו סעדיה ז"ל בחבור שטרות אבל הרז"ה ז"ל כתב דנוטל בלא שבועה שאין זה מן הנשבעין ונוטלין השנוים במשנתינו וכן דעת הרשב"א ז"ל דלא דמיא לחשוד בעלמא דשכנגדו אינו נוטל בלא שבועה מן התקנה דהתם הוא דלא ריעא טענתיה בהאי ממונא השתא אבל זה שהוחזק כפרן בממון זה ריע טענתיה ושכנגדו נוטל בלא שבועה ונראה שהרנב"ר ז"ל נוטה לזה:

וכי אמרינן הוחזק כפרן כתב הראב"ד ז"ל שלא הוחזק כפרן אא"כ כפר בבית דין וכיון שהוחזק כפרן אינו נאמן לומר חזרתי ופרעתי עד שיפרע בעדים:

לא הוחזק כפרן. ונאמן אם נשבע שפרעו:

ואשתמוטי הוא וכו'. אין זה מעיז דכיון דלא פסקו פסק גמור היה נשמט ממנו:

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מנה לי בידך:
אצטלא. לבוש:
מילתא. מין ארגמן. ושמעינן מהא דמטענה לטענה הוחזק כפרן כגון זה שבתחלה כפר ואח"כ טען שפרע:
אמר רבי אבין א"ר אילעא א"ר יוחנן היה חייב שבועה לחבירו בב"ד והעדים מעידין וכו' הוחזק כפרן. ואם אמר לאחר זמן נשבעתי אינו נאמן עד שנשבע בפני עדים. מהא שמעינן דכל היכא שלא הוחזק כפרן נאמן לומר נשבעתי מיהו ה"מ בנשבעין ולא משלמין אבל בנשבעין ונוטלין לעולם אינו נוטל אלא בראיה גמורה שנשבע ובנשבעין ולא משלמין דנאמן כתב רבינו האי גאון ז"ל בתשובה דכשנתחייב שבועת היסת הוא דנאמן ואין לבעל דינו להשביעו אבל נתחייב שבועת התורה ואמר נשבעתי אינו נאמן אבל נשבע היסת ונאמן וכן הסכים הרמב"ן ז"ל. ונראה דלזה נוטה דעת הרנב"ר ז"ל [ואמרינן בגמרא מסתבר מלתא דרבי אבין כשנתחייב שבועה בב"ד אבל חייב עצמו שבועה עביד איניש דמקרי ואמר]. אבל חייב עצמו. שא"ל אשבע לך בב"ד לאו דין כפרן אע"פ שאמר נשבעתי ועדים מעידין שלא נשבע והלכך אם חזר ואמר פעם אחרת נשבעתי נאמן אם לא באו עדים להכחישו:
דעבד איניש וכו'. ממה שלא חייבוהו ב"ד אלא הוא בעצמו:
אמר רב אסי א"ר יוחנן המוצא שטר חוב בשוק וזמנו בו ביום. שביום שנמצא נכתב:
בשחייב מודה. שלא פרע:
שמעי רבנן וכו'. שכבר נפרע שטר זה ונמחל שעבודו:
ומפסדי לי. מלטרוף לקוחות דמלוה על פה הוי וכיון דהמלוה לא מרווח מידי אלא מפסיד לא שביק למעבד הכי:
אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד וכו'. כגון עיקר כתובה ותנאי כתובה כמזון האשה והבנות ותנאי בנין דיכרין ובנן נוקבין שאע"פ שלא נכתב אינה כמלוה על פה שיוכל לומר פרעתי אלא כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי:
וכן בכלל זה מי שנמחק שטר חובו והעמיד עליו עדים ובא לב"ד וכתבו לו שטר אחר וכן שטר מעשה ב"ד שעשו בפסק דינים הטוען אחריהם פרעתי לא אמר כלום דלא תימא כל שטר שלא נעשה בצוואת בעל דבר אין דין שטר עליו ויכול לומר פרעתי דהא ליתא כן כתב הרנב"ר ז"ל בחידושיו:

דף י:

הוציאה גט וכו' גובה כתובתה. ומתני' במקום שאין כותבין דוקא דאילו במקום שכותבין כתובה לא גביא דריע טענתה שהדבר מוכיח שנפרעה והחזירה לו כתובתה והורע כח מעשה ב"ד. אלא ודאי במקום שאין כותבין וא"כ ע"כ הא דגביא משום הטוען אחר מעשה ב"ד דלא אמר כלום הוא דלא מצית אמר דטעמא דגביא משום דריע טענתה דגט היינו כתובה ואם איתא דפרעה איבעי ליה למקרעיה לגיטא ולמכתב אגביה גיטא דנן דקרענוהו לאו משום דגיטא פסולא הוא אלא כי היכי דלא תהדר ותגבה ביה זימנא אחרינא דהא ליתא דאטו כל דמגבה בבי דינא מגבה ויכול לומר במקום שפרעתי לה לא היה ב"ד שיכתבו לה כך ובפרק הכותב [דף פט.] אוקמה שמואל נמי הכי במקום שאין כותבין ופסק הרי"ף ז"ל כוותיה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהלכות אישות שהאשה שהוציאה גט ואין עמה כתובה אם דרך אותו המקום לכתוב הרי זה נשבע היסת שפרע ונפטר וכן כתב בהלכות הנגיד בשם הגאונים ז"ל. והא דאמרינן הטוען אחר מעשה בית דין היינו דוקא כשהוציאה גט ממש אבל בעדי גט לא גביא דאיתרע ליה מעשה בית דין ואמרינן בבי דינא הגבה וקרעו לגיטא וכן דקדקו האחרונים ז"ל מסיפא דהך מתני' כתובה ואין עמה גט וכו' הרי אלו לא יפרעו וכו'. ולענין מנה מאתים הוא דאמרינן הטוען אחר וכו' אבל לענין תוספת יכול לומר פרעתי דתוספת אינו אלא כמלוה בעדים וכל היכא שלא הוחזק כפרן נאמן לומר פרעתי וכן הוכיחו מהא דשבתאי בר מרינוס דלעיל וכ"ש שהסכימו האחרונים ז"ל כר"ח ז"ל דכתב פרק אף על פי [דף נד:] דתנאי כתובה לאו ככתובה דמיא אלא למאי דפירש התם כגון מוחלת ומוכרת ואינך:

אי לאו דדלאי וכו' מי משכחת מרגניתא. כלומר לפי שהיה יכול לומר דטעמא דמתניתין דגט היינו כתובה מדהוה ליה לאיקרועי גטא:

מתני' מצא גיטי נשים:

דאיתיקאות. מתנת שכיב מרע כדמפרש בגמרא:

גמ' טעמא דנמלך עליהם שלא ליתנן הא אמר תנו. עכשיו:

נותנין ואף לזמן מרובה. נמצא משנפל ולא חיישינן שמא גט אחר הוא ששמותיהם שוים ומאדם אחר נפל:

אם מצאו לאלתר. התם מפרש כדי שתעבור שיירא [ותשרה] דבתוך כך ליכא למימר דמשיירא בעלמא שעברה שם נפל שהרי לא שהה שיעור שתחנה:

במקום שאין השיירות. וכן פסק הרי"ף ז"ל דלא מהדרינן גט לזמן מרובה אלא במקום שאין השיירות מצויות אבל במקום שהשיירות מצויות לא מהדרינן ואע"ג דלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון באותה העיר:

בצד אות פלוני. דה"ל סימן מובהק ומתירין על ידו איסור אשת איש אבל בנקב בעלמא לא מתירין אסורא דאורייתא. וסימנין אי מדאורייתא אי מדרבנן ספיקא ולפיכך לא שרינן אלא בסימן מובהק:

ת"ר מצא גט אשה בשוק לא יחזיר ה"מ היכא דלא נתנה האשה סימני הגט אבל היכא דנתנה האשה סימני הגט אע"פ שאין הבעל מודה יחזיר לאשה כדאמרינן לקמן היא אומרת סימני הגט והוא אומר סימני הגט ינתן לה ולא חיישינן שמא כתבו בניסן ולא נתן עד תשרי ואתי למיטרף לקוחות שלקחו פירות נכסי מלוג שלא כדין דהלקוחות אמרי לה תיתי ראיה אימת מטא לידך דכיון דעיקרו לגרושין הוא ולגרושין כשר גמור הוא משום הכי אהדרו לה אבל אין ה"נ שאפשר שכתבו קודם שנתנו לה ואין לה למטרף ממנו ומהאי טעמא גופא אפילו היכא דודאי כתבו בניסן ואותביה בכיסיה ולא נתנו עד תשרי כשר וכן כתב הרמב"ם ז"ל והסכים עמו הרמב"ן ז"ל דלא דמי לשטר חוב חדא דבגט לא שכיח דמקדים משום דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה ומהאי טעמא תנן דלכתחלה (ב"ב דף קטז.) כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ולא חיישינן שיקדימנו ואם כן אי איקרי ועבד הכי לא מיפסל משא"כ בשאר שטרות דעביד איניש דמקדים וכתיב ועוד מטעמא דאמרן דעיקר כתיבת גט לגרושין הוא ולגרושין כשר גמור הוא ומשום חששא דלא שכיחא דלמטרף לא פסל ליה בגרושין אבל שטר חוב עיקר כתיבתו למטרף הלכך כל היכא דאיכא למיחש ראוי הוא שיפסל:

שחרורי עבדים יחזיר לעבד. וליכא למיחש שמא כתב בניסן ולא נתן עד תשרי וקנה עבדא נכסי בזמן זה ומכרם הרב ואתי בגט זה למטרף לקוחות שלא כדין משום דאמרי ליה אייתי ראיה אימת מטא גט שחרור זה לידך:

דף יא.

דיאתיקי דא תהא וכו'. שטר זה יהא זכרון לקום ולהיות ככל הכתוב בו דכל דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו:

כל שכתוב בו מהיום וכו'. אם כתב בפירוש מהיום תהא קנויה לך אם לא אחזור בי כל ימי חיי הוי כמתנת שכיב מרע שאין לו בה כלום לא גוף ולא פירות עד לאחר מיתה :

ואי לא לא קני. בתמיה כ"ש דאי יהב ליה גוף ופירות מעכשיו דקני טפי דהשתא אין הנותן רשאי למכרו וליתנו לאחר אפילו הפירות:

(**שאני אומר כתובים היו ונמלך וכו'**) **אפותיקאות**. שעשה שדה אפותיקי למלוה על פה שהיתה ישנה עליו:

לא יחזיר לא לזה וכו'. שמא כתבה לזה ולא מסרה לו ולא זכה בקרקע וחזר וכתבה לאחר ומסר לו השטר וזכה בקרקע ובא לחזור בו מן השני ורוצה לתתם לראשון וחפץ שימסרו לו שטר זה שיוציאנו בב"ד ונמצא זמן שטרו קודם לשטרו של שני ויוציאנה מידו:

הא ביה הא בבריה. משום דאידי ואידי בין במתני' בין בברייתא דייתיקאות קתני הוצרך להעמיד כן דלא מצי למימר הא בבריא הא בש"מ אלא כולהו בש"מ:

וניפלוג בהדיה. ואחלוק עמו בקנוניא זו. וא"ת האי תירוצא דרב זביד ניחא לגבי דייתיקאות דבר מהדר הוא אבל מתנות דמתני' ובברייתא קשיין דלאו בר מהדר הוא ותירץ רש"י ז"ל דכיון דמתרצינן משום בר מהדר ממילא שמעינן דכל היכא דלאו בר מהדר הוא איכא למיחש ושאני אומר נמלך וכו' דדייקינן הא אמר תנו נותנין אדייתיקי קאי אבל מתנות דלאו בר מהדר אין נותנים. והקשה הרנב"ר ז"ל היכי חיישינן בבריא ואמאי לא יחזיר נמי אפילו בבריא דאי שטרי הקנאה נינהו משעת הקנאה זכה מקבל מתנה ואע"ג דלא מטא לידיה וכמו שביארנו למעלה ואי בשטרי דלאו הקנאה הא ודאי לית להו לסהדי למכתב לנותן אא"כ מקבל מתנה עמו ומסר ליה לידיה דבלאו הכי איכא למיחש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי [ואזיל] ויהיב [או מזבין] לאחרינא מניסן ועד תשרי ובתר הכי מימלך בההוא בתרא ויהיב ההוא שטר דכתבו ליה לקמא ופסיד בתרא שלא כדין דהכי אמרן בסוגיין דכל היכא דאי נפל חיישינן לכתחלה נמי אין כותבין ומשום הכי אוקימנא כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו דוקא בשטרי אקנייתא ותירץ ז"ל דלעולם הכא מירי בשטרי דלאו אקנייתא ואפ"ה לכתחלה כותבין משום דמילתא דלא שכיחא ודבר רחוק הוא שיחזור בו נותן בכל הדרך הזה דאמרן ומן הטעם הזה שנינו (ב"ב דף קסז.) כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ולא חיישינן למאן דאמר (גיטין דף יז:) שיש לבעל פירות עד שעת נתינה שמא כתב ליתן [בניסן] וימכור פירות נכסי מלוג עד תשרי ויתן לה בתשרי ותוציא מן הלקוחות שלא כדין לפי שחשש רחוק הוא ומילתא דלא שכיחא דלא מקדים איניש [פורענותא לנפשיה] (דכתב ללות ולא לוה עד תשרי):

ת"ר מצא שובר. שכתבה אשה לבעלה התקבלתי כתובתי ועודה תחתיו:

לא יחזיר לא לזה וכו'. מטעם דמקשינן לקמן דלמא כתבה וכו' ולא נתנה עד תשרי ואזלה איהי בעודה תחתיו בין ניסן לתשרי וזבינתה לכתובתה לאחר בטובת הנאה כלומר בזול לפי שנותן מעות מספק שאם תמות היא יירשנה בעלה ויפסיד מי שלקחה אבל אם ימות בעלה או שיגרשנה יהא לוקח במקומה ויגבה את כתובתה ושוב לא היה לבעלה לפרוע כתובתה אלא ללוקח ושובר שנכתב בשמה אינו כלום ומפיק לשובר דכתיב בניסן ויקדים לשטרו של לוקח ויחזיק הבעל בקרקע המיוחד לכתובתה שלא כדין:

שמע מינה וכו'. ומתוך שהיא יכולה למחול נאמנת לומר ששובר זה כתבתו ונתנתו לבעל ואם תאמר הניחא לרבותינו בעלי התוספות דאמרי דחזר ומחלו אינו משלם אלא אותם דמים שקבל וכמו שנכתב גם כן בשמו של רבינו שרירא גאון ז"ל בתשובה שפיר הוי מגו אבל לפר"ח ז"ל שהוא סובר דמוחל דמי שטר מעליא משלם ולא מה שקבל בלבד וכדמשמע מלישנא דפרק הכותב (דף פו.) דאמר מגבי ביה שטרא מעליא וכמו שהסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל מאי מגו איכא הא ודאי טפי ניחא לה למימר דשובר מעליא הוא משאם תמחול עכשיו שאם מחלה השתא מיחייבא לשלומי ללוקח דמי כולה כתובה כמאי דשויא השתא וכי אמרה דפריעא הוא מעיקרא לא בעיא לשלומי ליה אלא כפי אותו טובת הנאה שקבלה הימנו שהרי לא היתה כאן מכירה כלל. איכא למימר דלאו מדין מגו אתינן עלה אלא דכיון דקא מודה דפריעא היא ושובר מעליא הוא זו היא מחילתה וכמאן דאמרה מחול לך דמי. ואיכא למידק ניחוש דלמא במעמד שלשתן אקנייה ללוקח ושוב אינה יכולה למחול וכדמשמע סוף פרק קמא דגיטין [דף יג: ע"ש תוד"ה תנהו כו'] דבמעמד שלשתן מתחייב לוה ללוקח ומשתעבד לו ושוב אין המלוה יכול למחול דהשתא ליכא טעמא דמצי למחול. לאו קושיא היא דאפשר דבכתובה ליכא למיחש למעמד שלשתן דהא שקלינן וטרינן התם בגיטין מעמד שלשתן אי איתיה דוקא בפקדון או אפילו במלוה ואע"ג דאסיקנא דאפילו במלוה איתיה איכא למימר דהני מילי במלוה העשויה לגבות אבל בכתובה דשמא לא תבא לידי גבייה לא [תקנו] מעמד שלשתן ועוד שאפילו תאמר דאפילו בכתובה תקנו מעמד שלשתן ואינה יכולה למחול אין כאן קושיא כלל דהכא ליכא למיחש דאי איכא עדים כשאקנייה במעמד שלשתן אפילו נקיט שובר דקדים לא מהני ליה ולא מידי דהא אודי דלא פרע ושובר פסולא הוא ואי ליכא עדים הא אי בעי כפר ושובר לא מעלה ולא מוריד ומיהו לדעת הראב"ד ז"ל שכתב דכל שטר שכתוב בו משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך לא מצי מחיל ה"נ דוקא בשטר כתובה שאין כתוב בו משעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך ולדידן

עכשיו שהורגלנו לכתוב כן היכא שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה מסתמא חוששין לה ואפי' בזמן שהאשה מודה לא יחזיר כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

דף יא:

מתני' מצא אגרות שום. ששמו ב"ד נכסי לוה למלוה בחובו:
איגרות מזון. שקבל עליו לזון את בניו ואת אשתו:
ומיאונין. קטנה יתומה שהשיאוה אמה או אחיה לדעתה יוצאה ממנו במיאון ואינה צריכה גט אלא אומרת בפני ג' אי אפשי בפלוני בעלי וכותבין לה ב"ד שטר שמיאנה בפניהם להיות לה לעדות שמותרת לינשא:
שטרי בירורין. בגמ' מפרש:
וכל מעשה בית דין וכו'. דליכא למיחש לשמא נמלך דהא ב"ד לא כתבום אלא בדבר המקויים ולפרעון נמי ליכא למיחש דבהני שטרות לא שייך בהו פרעון כדאמרינן לעיל [דף טז:] ואפילו למאן דאמר שומא הדרא איהו דאפסיד אנפשיה כדפירשנו לעיל:
מצא בחפיסה וכו'. שום שטר:
תכריך של שטרות. או שמצא תכריך של שטרות בדרך או אגודה ובגמ' מפרש מאי חפיסה ודלוסקמא ותכריך ואגודה:
הרי זה יחזיר. דדבר שיש לו סימן הוא שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי כך מצאת אותם וכן תכריך ואגודה דבר שיש בו סימן הוא כדמפרש בגמ':
אחד לוה מג'. אם ג' שטרות הללו [על אדם] אחד היה שלוה מן ג' בני אדם:
יחזירם ללוה. מי שמצאם דודאי פרעם והחזירום לו ומידו נפלו שאם מידם נפלו מי קבצם למקום אחד:
ג' לווין. אם ג' לווין הם שלוו מאדם אחד יחזירם המוצאם למלוה דדבר ידוע שממנו נפלו:
מצא שטר. שאינו שלו:
בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו. אצלו אם הלוה הפקידו או המלוה או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות שליש ביניהם ושכחו לא יחזיר לא לזה ולא לזה [ויהא מונח עד שיבא אליהו] וכתב הרשב"א ז"ל דמסתברא דאפילו שניהם מודים שליש זה לא יחזיר למלוה משום דאיכא למיחש לקנוניא וללוה נמי לא יחזיר אלא קרוע דלמא חוזר ונותן למלוה ובלשונו ז"ל כתב והוצרכתי לכתוב כן מפני שראיתי מקצת החכמים שנסתפקו בדבר זה עכ"ל אבל הרא"ש ז"ל כתב שנראה לו דלא חיישינן לקנוניא אלא היכא דנפל דאיתרעאי אבל שטר המופקד לא אית ליה ריעותא אלא שאין הנפקד זכור מכח מי בא לידו ואם שניהם מודים יעשה כמאמרם:

ואם יש עמהן סמפון יעשה מה שבסמפון. סמפונות שוברות ומילי מילי קתני המוצא בין שטרותיו שובר שנכתב על אחד משטרותיו יעשה מה שבסמפונות וכדאמרינן בגמ' והשטר בחזקת פרוע ואע"פ שהיה שובר זה ראוי להיות מונח ביד הלוה אמרינן האמינו הלוה ואמר מחר תתנו לי ושכח:

גמ' מאי שטרי ברורין שטרי טענתא. שהיו כותבין הטענות כדי שלא יוכלו לחזור בהם דקודם שנכתב יכולין לחזור מפטור לפטור כגון שאם אמר תחלה לא לויתי חוזר ואומר לויתי ופרעתי אבל משנכתבו טענותיהן אינם רשאין לחזור דכיון שלא חזרו בהן עד שנכתבו ודאי בדוקא הם טוענים והיינו דתנן פרק גט פשוט (דף קסז:) אין כותבין שטרי בירורין אלא מדעת שניהם לפי שאתה חב להם בכתיבה זו דשוב אינם יכולין לחזור:

זה בורר וכו'. פירש רש"י שהיו כותבין כן כדי שלא יוכלו לחזור בהן משמע דקודם כתיבה אע"פ שבררו יכולין לחזור ואפשר שדעת הרי"ף ז"ל שכתב בתשובה שיכול לחזור בו עד שיגמר הדין מיירי נמי בשלא נכתב אבל משנכתב לא ואיכא מ"ד דאע"פ שלא נכתב משטענו בפניהם אינם יכולין לחזור בהם ואע"פ שלא קבלו ולא [כתבו] וכן משמע בירושלמי דגרסינן התם בפרק דיני ממונות בתרא (פרק ג הלכה ד) קבל עליו בפני שנים יכול לחזור בו בפני ג' אין יכול לחזור בו ומשמע דקבלה מקרי משהתחילו לטעון בפניהם כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל. ומיהו כל הני מילי בשלא קנו מידם אבל קנו מידם אינם יכולים לחזור ואפילו בפני שנים ואפילו קבל עליו קרוב או פסול דאין לאחר קנין כלום כדאיתא פרק זה בורר (דף כד:):

מצא בחפיסה או בדלוסקמא הרי זה יחזיר. פירשו המפרשים ז"ל דיחזיר בין ללוה בין למלוה למאן דיהיב סימנא דחפיסה או דלוסקמא דקי"ל [דף כז.] דחמור בסימני אוכף מהדרינן אבל בסימן דגופן דשטרות לא מהדרינן לחד מינייהו שכל אחד מהם בקי מהם:

חמת. של עור שנותנין בה יין:

טליקא דסבי. טסקא שהזקנים מצניעין בה כלי תשמישן שלא יצטרכו לחפש אחריהם:

תכריך של שטרות. פיסקא היא ולא קאי למצא בחפיסה דהכא משום סימן תכריך והאגודה עם סימן המנין ומש"ה אמרינן דתלתא יחזיר ולא תרי דכיון דשטרי מכריז תרי לא הוי סימן דמיעוט שטרות תרי ומנינא לא הוי סימן וכדאמר בגמרא וזה [צריך] שיאמר כך וכך היו וכרוכין היו כך וכדפרש"י ז"ל:

דרמו אהדדי וכו'. השכיבן זה על זה ארכו על ארכו של חברו. אמר המחבר ונ"ל דלאו דכריכי חד בריש חברי' ודרמו אהדדי הוא דהוו סימן דוקא ולא בכרך אחד אלא דנקטי הני דשכיחי להו ועוד שכרך זו יותר בטוח שלא יתפרדו אחת מחברתה וה"ה כרך

אחד דהוי סימן אם בטוח ג"כ שלא יתפרדו אבל אם בקל יכולין להתפרד ה"ל כמעות מפוזרין או משלחפי שלחופי דאמרינן לקמן בפ' שני [דף כה.] דהרי הם של מוצאן משום שנתייאשו הבעלים לפי שסברו לא מצאם איש אחד יחד והלכך אין לו בהם סימן כנ"ל ע"כ:

רשב"ג אומר. שמעינן מהכא דכל היכא דאיכא למיחש ללוה או למלוה חיישינן ולא יחזיר לא לזה ולא לזה אלא מדעת שניהם. והא דאמרינן יחזיר לאו בכל מעשה ב"ד קאמרינן אלא בהנהו דליכא למיחש לפרעון כדכתיבנא לעיל:

דף יב.

סמפון. שובר המבטל דבר קרוי סמפון שלו כדאמרינן (כתובות דף נז:) גבי קדושין בקדושי אשה ומכירת עבד שהמום קרוי סמפון מפני שמבטל את המקח:

היוצא מתחת יד מלוה. שהיה מונח בידו ולא ביד הלוה:

ספרא איתרמי ליה. וסבר אם יבא בעל חוב לפרעני ואני אין שטרי עכשיו בידי אם לא יהא שובר מוכן לי לא יפרע כלום:

אלא אפילו וכו'. שיש לומר אם לא שנפרע למה לו לכתוב ולמהר לפני פרעון הואיל ויודע לכתוב:

תנן וכו'. והא הכא דבמלוה עסקינן דקתני מצא בין שטרותיו:

(**כדאמר רב ספרא לקמן בשמעתין**)**שנמצא השטר**. שהשובר יוצא עליו:

בין שטרות קרועין. והוא אינו קרוע לפיכך סומכין על השובר שמקום השטר מוכיח עליו שהוא אמת שאם לא נפרע החוב לא היה נותן השטר חוב אצל שטרות קרועים:

סמפון שיש עליו עדים:

אי אית ביה אשרתא. דבי דינא לא מקיימי ליה אלא אם כן ראו שפרע:

ואם אין עליו עדים ויוצא וכו'. לא שאין עדים כלל קאמר דאם כן לא הימניה במידי דחספא בעלמא יהיב ליה אלא בדאית ביה עדים עסקינן אלא שאין בו עדי קיום ומש"ה נאמן:

ומדאיצטריך למימר דהא הימניה שמעינן דשליש אפילו ליכא מגו נאמן כיון דהימניה דאילו הוה מגו כגון שלא ראו השובר בידו קודם שאמר דנאמן במגו דאי בעי יהיב ליה ללוה לא צריכין לטעמא דהא הימניה דאפי' לא הוה שליש הוה נאמן וכדאמרינן סוף פרק זה בורר [דף לא.] גבי ההיא איתתא דאמרה ידענא בהאי שטרא דפריעא הוא דכיון דאיתחזק בבי דינא מגו דאי בעיא קלתא לא אמרינן כלומר שכיון שראוהו ב"ד בידה

קודם שאמרה פרוע הוא שוב אינה נאמנת משום מגו כן כ' הרשב"א והרנב"ר ז"ל אבל שליש לעולם מהימן אע"ג דליכא מגו והכי סלקא בעיין בפרק זה בורר:

סליקו להו שנים אוחזין אלו מציאות. פירות מפוזרים. נתייאשו הבעלים כדמפרש בגמ' דהפקר הם:

מעות מפוזרות. הואיל ואין לו בהם סימן ניכר איאושי מיאשי דהוו להו הפקר וזה הוא טעם כולם:

כריכות. עמרים קטנים כדמתרגם (בתלמוד) [בתרגום] ירושלמי מאלמים אלומים מכרכין כריכין:

כריכות ברה"ר. הא דאפליג בכריכות בין רה"ר לרה"י ובשארא לא מפליג מפורש בגמרא [דף כב:] גבי פלוגתא דסימן העשוי לידרס:

של נחתום. כל ככרות של נחתומין שוין אבל ככרות של בעל הבית יש להם סימן:

ממדינתן. כגון שהם גזוזות כשאר כל גיזות המדינה לאפוקי הבאות מבית האומן כדקתני סיפא:

אניצי פשתן. רישט"ש בלע"ז:

ולשונות של ארגמן. מין צמר סרוק ומשוך כמין לשון וצבוע ארגמן ומצויים הם:

עיגול. של דבלה:

כלי אנפוריא. מפרש בגמרא:

גמ' פירות מפוזרים בכמה. וכמה רבי יצחק גופיה אתא לאשמועינן דינא דמכנשתא דבי דרי שהוא קב בד' אמות כדמסיקנא וה"ק וכמה חשיב פיזור של הפקר קב בד' אמות קב מפוזר בד' אמות אבל בג' אמות לא הוי פיזור וטעמא מפרש ואזיל:

אם דרך נפילה. שלא הונחו שם מדעת אלא נפלו:

אפילו טובא מקב נמי. דכיון דאין לו בהם סימן אייאושי מייאש ואפילו אליבא דאביי דקי"ל כוותיה דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש הכא יאוש מדעת היא דפירות טובא מקב חשיבי ועוד שיש להן משקל ומכביד על נושאן ותיכף שנפלו ממנו מרגיש בהם אי משום שממשמש בהן בכל שעה מתוך חשיבותן שלא יפלו ממנו אי משום כובדו שמרגיש כשיקל גופו מהן והני טעמי אית ליה לאביי בכל הנך דמתני' דתני שהם שלו:

אי דרך הנחה. שעתיד לחזור וליטול אותן:

במכנשתא וכו'. כלומר [אין] ה"נ דדרך נפילה אפילו טובא נמי וכדאמרן אלא דרבי יצחק אתא לאשמועינן דבגורן בשעת אסיפת התבואה שדשין שם הבעלים ונשאו את העיקר ונותרו אלו:

נפיש טרחייהו. לקבצן:

בציר מהני. ואם היו פזורין בפחות מכן:
איתמר יאוש שלא מדעת. (שלא מדעת). דבר שסתמו יאוש לכשידע שנפל ממנו וכשמצאו המוצא עדיין לא ידעו הבעלים שנפל מהם:
דמיאש לבסוף. לאחר שמצאו זה. כללא דיאוש כיון דאמר ווי ליה לחסרוניה גלה דעתו שנואש בהם:
באיסורא אתא לידיה. דדבר שאינו עשוי להתיאש הוא [דלכי ידע דנפל מיניה] לא מייאש ואע"ג דהשתא מיאש אקראי בעלמא הוא ומתחלה לא היה עומד לייאש:

דף יב:

זוטו של ים. מקומות יש בשפת הים שדרך הים לחזור לאחריו עשר פרסאות או יתר פעמיים ביום ושוטף מה שמוצא והולך:
זוטו לשון גדולה ושרוע בלשון יוני כמו שכתבו הזקנים (מגילה דף ט.) לתלמי המלך ואל אצילי בני ישראל ולזאטוטי:
ושלוליתו של נהר. כשהוא מתפשט ויוצא חוץ לגדותיו ושולל שלל ושוטף הנמצא:
רחמנא שרייה. ואפילו באתה ליד המוצא לפני יאוש ואפילו אומר לא מייאשנא לאו כל כמיניה ואפילו מרדף אחריה דבטלה דעתו שהרי אבודה ממנו ומכל אדם כן דעת הרשב"א והרנב"ר ז"ל:
ממנו. קרא יתירה הוא לאשמועינן שאינה אבודה אלא ממנו:
יע"ל קג"ם סימני הלכות הן. י' יאוש שלא מדעת ע' עד זומם בסנהדרין [דף כז.] ל' לחי העומד מאיליו בעירובין [טו א] ק' קדושין שלא נמסרו לביאה בקדושין [נא א] ג' גלוי דעתא בגיטין [לד א] מ' מומר אוכל נבילות [להכעיס] (בסנהדרין ד' כז א):
כללא דאבידתא כיון דאמר כו'. פירוש בדבר שיש בו סימן אבל בדבר שאין בו סימן אע"ג דלא שמעיניה דאייאש כיון דידע דנפל מיניה הוי יאוש כדמוכחא סוגיין דלעיל ולא דמי לגזילה דלא קני בה יאוש דהתם היינו טעמא משום דבאיסורא אתא לידיה אבל הכא דבהיתרא אתא לידיה קני והכי איתא בהדיא בפרק מרובה (דף סו.):
אמר רב זביד משמיה דרבא. אי דרך הנחה חייב להכריז. מקום. שיכריז מי שאבד חפץ [במקום] פלוני יבא ויאמר מה אבד וזה בא ואומר אני אבדתי חפץ פלוני ולא יניחנו שם שמא עובד כוכבים יטלנו והא דאמרינן דברה"ר הרי אלו שלו משום שאינה כ"כ גדולה ומש"ה מתגלגלת ברגלי אדם ובהמה ואינה נמצאת במקום שהניחה תחלה אבל היתה גדולה כיון דיקירא לא מינשתפא וחייב להכריז כדתניא האלומות בין ברה"י בין

ברה"ר חייב להכריז ומטעמא דאמרן [ואסיקנא] דמקום הוי סימן ומיהו בנפילה לא הוי [מקום] סימן:

אבל בדבר שיש בו סימן [כו']. דרבא לטעמיה דאמר דסימן העשוי לידרס הוי סימן :

בעו מיניה מרב ששת משקל הוי סימן או לא:

גסטרא. שברי חתיכות של אבר:

שיכוין משקלותיו. אומר משקלו ויכוין האמת:

ומדמשקל הוי סימן. תלמודא הוא דדייק הכי ולאו לישנא דרב ששת הוא דלמה ליה לאסוקי מאי דלא בעו מיניה וא"ת היכי פשטינן מדה ממשקל והא משקל עדיף ממדה כדאמרינן לקמן [דף כח.] מדת ארכו ורחבו ומדת משקלותיו ינתן למדת משקלותיו וי"ל דהתם בבגד שדרכו לימדד ואין דרכו לישקל הלכך משקל הוי ביה סימן מובהק טפי אבל כאן בכלי כסף וכלי נחושת שדרכן לישקל ולא לימדד מש"ה מדה הוי סימן מובהק דידהו. והרא"ה ז"ל כתב דאפילו בנסכא משקל עדיף ממדה שכיון שאין עושין מהם כלים גדולים כל אדם יכול לשער מדתן והכא הכי פשטינן דמדמשקל בכלי כסף הוי סימן [מדה] בגלימא כל שכן דהוי סימן דטפי הוי סימן מובהק מדה בגלימא ממשקל בנסכא וראיה לדבר מדאמרינן פרק יש נוחלין (דף קכח.) גבי היה יודע לו עדות קרקע עד שלא נסתמא ונסתמא ואמרינן התם אפילו גלימא אפשר דמיכוין מדת ארכו ומדת רחבו אבל נסכא לא ורב פפא אמר אפילו נסכא אפשר דמכוין מדת משקלותיו משמע דמ"ד נסכא לא סבר דמדת משקלותיו בנסכא לא חשיב כמדת ארכו ורחבו בגלימא:

מנין נמי וכו'. אגב גררא דמדה נקט מנין דאם לא כן לא הוי ליה למידק ממשקל דברייתא לקמן בהדיא קתני בד"א בשמצאן אחד אחד אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז:

גרסינן בגמרא [דף כג:] ההוא גברא דאשכח כופרא במעצרתא אתא לקמיה דרב אמר ליה זיל שקול לנפשך חזייה דהוה קא מחסם אמר ליה זיל שקול פלוג לחייא ברי מיניה לימא קסבר רב מקום לא הוי סימן אמר רבי אבא משום יאוש בעלים נגע ביה דחזייה דקדחו ביה חילפי:

כופרא. זפת ודבר שאין בו סימן הוא:

מחסם. לשון לא תחסום כלומר שהיה מגמגם בדבר ולבו נוקפו. והא דא"ל זיל שקול לנפשך משום דידעינן דהך כופר לא היתה של בעל הגת דאי דידיה הוה כיון דברשותו הוה לא מהני ביה יאוש. וא"ת ותיקני ליה גתו לבעל הגת י"ל דקודם יאוש היה שם ולא עדיפא חצרו מידו דכל היכא דבאיסורא אתא לידיה לא זכי בה לעולם כן כתב הרנב"ר ז"ל:

דקדחו ביה חילפי. אורטיג"ס גדלו עליה ומימים רבים היה שם וכבר נואשו בעלים:
רשב"א אומר כל כלי אנפוריא כו' שלא שבעתן העין. עדיין לא הורגלו בראייתן ותשמישן שיהא מכירן יפה לשון אנפוריא נוטריקון הוא אין פה ראיה:
לצורבא מדרבנן. אם זה התובען הוא צורבא מרבנן:
קים ליה בגויה. וחייב להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דשכיחי בהו רבנן ומתניתין דקתני אלו מציאות שלו אחר שהכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות קאמר דהשתא כיון דלית בה סימן גם לצורבא מרבנן ליכא למיחש כן כתבו הרשב"א והרנב"ר בשם הראב"ד ז"ל:
ואי לא שבעתן וכו' לא קים ליה. וסבור להכיר ואינו מכיר והלכך לא סמכינן עליה וכן פסק הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל פרק י"ד מהלכות גזילה ואבדה:

דף יג.

במסכתא. יש בידך מסכתא פלוני סדורה בגרסא ואומר לא ואע"פ שסדורה היא בידו ומדת ענוה היא כיון שאין שואלין ללמוד ממנו שאם היו שואלין ממנו משום כך אדרבה אמרינן (קידושין דף ל.) ושננתם שיהו ד"ת מחודדין בפיך שאם ישאלך אדם אל תגמגם:
בפוריא. פירש הרמב"ם ז"ל פי"ד מהלכות גזלה ואבדה שאם שאלו לו שכבת על מטה זו אומר להם לא משום שמא יראו בה קרי ויתגנה:
באושפיזא. שלא ישבח אושפיזכנו בשוק שקבלו בסבר פנים יפות לומר כמה קא טרח בשבילי דלמא שמעי אינשי דלא מעלו ואזלו ואנסי ליה כדאיתא פ' אין בערכין (דף טז.) אבל בצנעא אדרבה מדה טובה היא כדאי' בברכות פרק הרואה (דף נח.) אורח טוב מהו אומר כן פירשו בתוס'. והא דלא חשיב הכא הא דמותר לשנות מפני השלום פרק הבא על יבמתו (דף סה:) שנאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וכו' פירש הרי"ף דלא איצטריך הא דמצוה היא כדא"ר נתן מצוה שנאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול וגו' ויאמר ה' עגלת בקר וגו':
כסא דכספא. מאושפיזכנו היתה:
בדי מחטין. כדפריש סיכי שהם ענפי אילן ובאותו בד תלוין מחטין:
צנורות. מין מזלגות קטנות של טוות זהב:
אחד אחד. בד אחד וחרוז אחד:
חייב להכריז. דמנין הוי סימן:

בד קרי ליה. כדאמרי' בסוכה [דף מד:] גבי ערבה שנשרו מקצת עליה ואיכא מ"ד עלה אחת בבד אחד כשרה. וכבר כתבנו לעיל דקי"ל כר"ש בן אלעזר אע"ג דמשמע דפליגי רבנן עליה מדקתני ומודה:

ברדלס. צב ודרכו להרוג אווזין ותרנגולין:

ובכל מקומות שהרבים מצויים. אפילו יש סימן מתיאשין הבעלים מהם דומיא דזוטו של ים:

ברוב ישראל נמי אמר. וטעמא משום דאיכא אינשי דלא מעלו ושקלי ולא מחזירין. וכתב הרי"ף ז"ל דבעיין לא איפשיטא וברוב כותים מותר וברוב ישראל נוטל ומכריז:

ומשמע מסוגיין דבתי כנסיות ובתי מדרשות אם הם חוץ לעיר ויתבי בהו כותים לשמור כיון דכותים יתבי בהו בקבע מחפשין תדיר וממשמשים כל מה שבבית אבל ישראל אין מתעסקין שם אלא בתלמוד ומשום הכי אפילו שרוב הנכנסים שם ישראל הם הוה ליה כרוב כותים:

גרסינן בגמרא [דף כד:] אמר רב אסי מצא חבית של יין בעיר שרובה כותים מותרת משום מציאה ואסורה בהנאה בא ישראל ונתן סימניה מותרת למוצאה בשתייה וכי מאחר שאסורה בהנאה למאי הלכתא מותרת משום מציאה אמר רב אשי לקנקנין:

מותרת משום מציאה. ואינו חייב להכריז:

ואסורה בהנאה. היין כדמפרש ואזיל:

מותרת בשתיה. יצאה מספק יין [נסך] ומותרת למוצאה בשתיה דכיון דרובה כותים נתייאשו הבעלים ולא בעינן הכא חותם דדוקא במפקיד אצל כותי דאיכא למיחש לזיופא וכי ליכא אלא חותם אחד טרח וזייף ומהדר ליה לחותם כדאיתיה ומש"ה בעי' שני חותמות דכולי האי לא טרח אבל במציאה כל שהיא סתומה סגי דאם איתא דנגע בה כותי לא היה חושש לחזור ולסתמה אלא היה לוקח מן היין והולך לו או שהיה מוליכו לביתו הלכך כיון שאנו רואים אותה סתומה ודאי לא נגע בה אדם ומותרת הרשב"א ז"ל וכן הרנב"ר ז"ל :

דבי דיסא. שמוכרים שם חטים כתושים לדייסא ורבים מצויין שם:

תרתי. דסתרן אמרת הרי אלו שלו והדר אמרת חייב להחזיר:

לבתר תריסר. מצאן כך פרש"י ז"ל כלומר דהוה לפנים משורת הדין כיון שהיו אבודים ממנו זמן רב כל כך דמסתמא אייאושי מייאש כדאמרינן גבי כופרא דקדחו ביה חילפי ובתוספות הקשו שלא מצינו בשום מקום שאבידה לאחר י"ב חדש תהא של מוצאה דחשיב ליה הכא לפנים משורת הדין ועוד דלישנא לא משמע הכי דה"ל למימר

אשכח חמרי במדברא בתר תריסר ירחי שתא ואהדרינהו לפיכך פירשו בתוספות דה"ק אהדרינהו למרייהו בתר תריסר ירחי שתא משמצאם. כלומר שנטפל בהם יותר משנים עשר חדש והיינו לפנים משורת הדין מדאמרינן לקמן [דף כח:] עד כמה מטפל בהם והולך עד י"ב חדש מכאן ואילך שם דמיהם ומניחן והוא לא עשה כן אלא נטפל בהן עד לאחר י"ב חדש עד דאהדרינהו ניהלייהו לפנים משורת הדין כדתני רב יוסף וכו' והודעת להם וגו' אשר יעשו זה לפנים משורת הדין:

דף יג:

דגלדאי. רצענין:

גרסי' בגמרא [דף כד:] ההוא דיו דשקיל בשרא ושדא בי צנייתא דבי מר מריין אתא לקמיה דאביי א"ל זיל שקול לנפשך והא רובא ישראל נינהו שמעת מינה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל שאני דיו דכזוטו של ים דמיא והא אמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור בעומד ורואהו רבי אמי אשכח פרגיות שחוטות אתא לקמיה דרבי אסי ואמרי לה לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה זיל שקול לנפשך ע"כ בגמרא:

דיו. עוף שקורין וולטו"ר והוא לשון דיה:

ושדא בי צנייתא. השליכה בתוך דקלים של מר מריין:

והא אמר רב וכו'. מכאן למד הרי"ף ז"ל דקי"ל כרב מדפרכינן מיניה בהדיא ובתוספות דוחין דלא גרסינן אביי אלא רב ולפיכך פריך מיניה וביה אף על גב דלית הלכתא כוותיה ואחרים דוחין עוד דאפילו גרסינן אביי שפיר פריך דבכה"ג דחזינן דיו דאייתי בשרא לכ"ע אסור ואפילו בעיר שרובה ישראל דהני מכולי עלמא שקלי אלא שהזכיר רב דאסר בשר שנתעלם בהדיא אבל בבשר כשר שנתעלם מן העין לא קי"ל כוותיה והכי דייקי' מדפריך פרק גיד הנשה (דף צה:) ורב היכי אכיל בשרא דמשמע אנן שפיר אכלינן להאי דינא מסכים הרשב"א ז"ל ואמר פרגיות דבסמוך יוכיחו דאין הלכה כרב דאי כרב ניחוש לדיו דמעלמא דרובא כותים נינהו מייתי ונראה שדעת הרנב"ר ז"ל כן:

פרגיות. גוזלות:

זיל שקול לנפשך. התירם לו לאכילה ש"מ דברוב ישראל הוה ומדהתירם משום מציאה ולא חייבו להכריז הוה משמע דהלכתא כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל אלא דמדלא דייק תלמודא הכי שמעת מינה וכו' כדלעיל נראה דאיכא לדחויי דלעולם רוב כותים אלא שרוב הציידין ישראל הם ודרכן היה לשחוט מיד כדי שלא יברחו דאם לא כן ה"ל למידק ולתרוצי כדדייק ומתרץ גבי מצא גדי שחוט והתירוהו משום מציאה כר"ש

בן אלעזר ומשום שחיטה כר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי דדייק שמעת מינה הלכה כרשב"א אפילו ברוב ישראל ומתרץ אמר רבא רוב כותים ורוב טבחי ישראל ומיהו הכא גבי פרגיות לא שייך לתרוצי רוב טבחי ישראל שאין טבחין ידועין לעופות . ודייקינן מהא גבי גדי תשובה למה שכתב הרב בעל העטור ז"ל דשולח אדם לחברו עוף שחוט ע"י כותי ולא חיישינן לאיחלופי והביא ראיה מהא דאמרינן פרק גיד הנשה (דף צד.) גבי שולח אדם ירך לכותי דחתוכא דישראל מידע ידיע ה"נ מידע ידיע הוא וליתא דא"כ היכי מוכח מדהתירו לו משום שחיטה דרוב ישראל נינהו [לימא] לעולם ברוב כותים ומשום דחתוכא דישראל מידע ידיע הוא דשריוה אלא ודאי ליתא דלא אמרינן הכי אלא בחתוכה דגיד הנשה שצריך חטיטה יתירה הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

מתני' ואלו שחייב להכריז:

בכלי. סתם כלי יש בו סימן:

כמות שהוא. ריקן:

בכיס. יש בו סימן לבעליו:

צבורי פירות. בגמרא מפרש סימנייהו או מנין או מקום:

שלשה מטבעות זו על גב זו. בגמ' מפרש סימנייהו וכולה מתני' ביש לה סימן:

גמ' טעמא וכו'. התם הוא דאמרינן שהפירות לבעל הכלי:

הא כלי וכו'. הוו של מוצאן ואע"פ שהכלי לבעל הסימן את הכלי יחזיר ואת הפירות יעכב ולא אמרינן מהאי מנא נפול:

מקצתן בכלי וכו'. הדבר מוכיח דהנך דעל גבי קרקע מהנך הוו וחייב להחזיר למי שיתן סימן בכלי וכן מעות לבעל הכיס:

מצא דבר שאין בו וכו'. וה"פ מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן כגון מעות לפני הכיס חייב להכריז על הכל וינתנו המעות לנותן סימני הכיס:

בא בעל הסימן ונטל את שלו. כלומר את הכיס ואמר אין המעות שלי זכה הלה במעות:

ל"ק וכו'. הא דקתני חייב להכריז בדאישתייר ביה דאיכא למימר הנך פרי בודאי מיניה נפול:

והא דקתני הרי אלו שלו דלא אשתייר. דכיון דסתם צנא יש לה אוגניים כפולין לתוכה אי מהכא נפול הוה משתייר ביה דאוגניים מעכבי ליה:

ה"ג [הא] והא דלא אישתייר וכו' והא דמהדר וכו'. הא דקתני חייב להכריז בדמהדר אפיה דמנא כלפי פירי:

דאית ליה אוגניים. לאו מיניה נפול דאי מיניה נפול הוה משתייר ביה:

שלשה מטבעות כמגדלים. רחב מלמטה ומקצר ועולה דכיון דזו על גב זו קיימי כמגדל הוי סימן ולאו מילתא דמיתרמי הוא [כן פרש"י] אמר המחבר ונראה דעשויין כמגדלים דבעי' לאו דוקא כמגדל שיהיה הרחב מלמטה והקצר מלמעלה אלא כל שהוא זה על גב זה קרינן מגדל [וכרבי יוחנן] ומשום הכי לא הוי סימן מובהק ובעי' מנין ולא ממעטינן אלא משלחפי שלחופי דמתרמיא שפיר דנפלי הכי אבל זה על גב זה מתרמי ולא מתרמי ולפיכך לא הוי סימן גמור והיינו שהרי"ף ז"ל לא תפס מה שפירש בגמרא דמגדל הוי רויחא תתאי ומציעא עליה אלא סתם [כדי שנשמע דאפילו] זה על גב זה כן נראה לי:

משלחפי שלחופי. מקצת מטבע זה על מקצת מטבע זה כדמתרגם בתרגום של א"י שכל את ידיו שלחפינון לידוהי:

מאי מכריז. דעשויין כמגדלים אינו סימן גמור:

טיבעא מכריז. סתם והאובד נותן סימן שלשה היו ועשויין כמגדלים וכיון שהאובד צריך ליתן סימן של מנין דוקא תלתא אבל תרי לא דאין טבעי פחות משנים ומש"ה מכריז טבעי דכל מה שהמוצא יכול לקרב הדבר מקרב ומש"ה מכריז טבעי כדי שיבין האובד שרבים היו אבל מניינא אינו יכול לפרש שאם כן לא ישאר לאובד סימן גמור וכדאמרן:

דף יד.

ת"ר אבד סלע בשוק:

נירונית היא. נירון קיסר כתוב עליה:

שאין סימן למעות. הלכך מצא מעות אפי' במקום שאין הרבים מצויים שם ואפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו לפי שאין סימן למטבע שהרבה טבועין במטבע אחד:

ואפילו שמו כתוב עליה. חיישינן שמא היו לו שנים או שלשה שהיה שמו כתוב עליהם והוציא האחת ואבד האחרת ואותה שהוציא גם כן נאבדה מאותו שבאה לידו ומצאה זה והוא סבור כי שלו מצא ונתן סימניה. וכ' הרנב"ר ז"ל דכי אמר אין סימן למטבע היינו דוקא בצורת מטבע אבל אם נתן בה סימן נסדקה מחזיר שהרי מטבע לענין זה כשאר כל הכלים:

מתני' מצא אחר הגפה. גפה סתימת כותל של עץ או של קנים:

גדר. של אבנים ושני מקומות אלו משתמרין קצת אבל אין משתמרין לגמרי:

לא יגע. טעמא מפרש בגמ':

מכוסה לא יגע בו. דאין זה אבידה שיהא מוזהר על זה בלא תוכל להתעלם דמשתמר הוא:

גמ' מ"ט לא יגע בהן.וניהוי קשר סי'. על כרחך צ"ל דהשתא קס"ד דודאי הינוח הוה דאי ספק הינוח [דאיכא] למיחש לנפילה א"א דאם כן היכי מקשי וניהוי מקום סימן אי

חיישי' לנפילה ועוד מדאמר בתירוצא במדדין ואיכא למימר וכו' הוי ספק הינוח וכו' משמע דהשתא ס"ד דהוי ודאי הינוח וא"ת אי ודאי הינוח א"כ היכי מקשינן וניהוי קשר סימן כלומר ויטול ויכריז והתניא לקמן (דף לא.) טלית בצד גדר קרדום בצד גדר פרה ורועה בין הכרמים אין זו אבידה כלומר ואינו רשאי ליטול משום שהוא ודאי הינוח י"ל דהכא כיון שאין משתמר לגמרי אית לן לספוקי שמא הניח ושכח ואע"פ דכשיטול נמי אינו משתמר לגמרי שאע"פ שיכריז אפשר שלא ישמעו הבעלים ואפי' ישמעו הבעלים שמא לא יהיו בקיאים ליתן סימן מ"מ עדיף טפי האי אינו משתמר מההוא דהתם שמא יקחנו אדם רע שלא יכריזנו כלל או ישאר שכוח ממנו ומכל אדם ולקמן בברייתא מיירי בחדא מתרתי או דהוי משתמר לגמרי או שהניחו לדעת ואיכא למיחש לשכחה לפי שכן דרכן של פועלים שמניחים טלית או קרדום בצד גדר של אותו שדה וכן פירשו בתוס' ההיא דהתם כן ראיתי בנמוקי [רב] יוסף הלוי ז"ל בלשון גירונדי זצק"ל אבל הרנב"ר ז"ל לא פירש כן:

במדדין. ממקום למקום:

מעלמא אתו. ואין זה הינוח וכיון דאין בהם סימן נימא הרי אלו שלו:

ואיכא למימר אצנעינהו הואיל ומקושרין:

ספק הינוח. בדבר שאין בו סימן וכ"ש ודאי הינוח:

לכתחלה לא יטול. והבעלים יזכרו ויבאו ויטלום:

ואם נטל לא יחזיר. אם נטל והלך לו לא ישוב ויחזירנו למקום שנטל שאני אומר שמא בעלים באו שם ליטלו ולא מצאוה ונתייאשו ממנו והוא לא קנאו באותו יאוש דבאיסורא אתא לידיה הלכך יהא מונח בידו עד שיבואו בעליו ויתנו עדי' שהם שלהם ויחזיר בעדי' שאם יחזירנו למקום שנטל בעלים לא ישובו שם לבקשו עוד שכבר בקש ולא מצא ויבוא אדם שאינו הגון ויטול וכן מפרש בירושלמי דגרס התם ר' אבא בר זבדא אשכח חמור מכסי [בחפיסה] ונסבתיה אתא קמיה דרב א"ל לא עבדת טבאות אמר ליה ונהדריניה אמר לא דלמא אתא מריה ולא אשכחיה ונתיאש מיניה ובודאי הוא דגמרא דידן היינו התם דירושלמי דרבי אבא בר זבדא דאמר הכא משמיה דרב אמר להההיא אבל אם נטל ולא הלך לו משם יכול להחזירו למקום שנטל דמה נפשך אם הבעלים הניחו שם לדעתם כיון שמקום זה משתמר הוא לדעת הבעלים יכול להחזירו שם ואי מעלמא אתו כיון שאין בו סימן הרי הוא שלו וכיון שיכול להניחו בביתו למה לא יהא רשאי להניחו במקום שנטל הרנב"ר ז"ל [והתוספות לא כתבו כן]:

מצא בגל כו'. מצא בגל של אבנים מחומה שנפלה:

הרי אלו שלו. טעמא מפרש בגמרא:
מחציו ולחוץ שלו. באחד מחורי הכותל הסמוכין לרה"ר מצאו מחציו עוביו של כותל ולחוץ שלו דאמרינן אחד מבני רה"ר נתנו שם ושכח ואע"ג דאמרינן לעיל ספק הינוח לא יטול וכ"ש הא דודאי הינוח מוקמינן למתני' בדשתיך טפי דאיכא יאוש לבעלים:
אפילו מצא בתוך הבית. דלא ידע דמאן נינהו ובעליו נואשו:
תנא. גבי גל וכותל ישן:
שיכול לומר. המוציא לבעל הגל או לבעל הכותל הישן:
של אמוריים. שהורישו אבותינו היו:
דשתיך . שהעלו חלודה רבה ואם היו מבעל הכותל לא הוה שביק להו כולי האי וכיון דתלי באמוריים שמעינן ודאי דאפילו יש בהו סימן הרי אלו שלו וא"ת למה שלו תקנה לו חצירו לבעל הכותל ותירצו בתוספות דאין חצר קונה בדבר שאינו עשוי שימצא כי הכא שהוא בעובי כותל וכן מוכח לקמן [דף כו:] מצא בחנות ובשלחנות הרי אלו שלו ואין חצרו קונה לו לחנוני ולשולחני לפי שהמעות הם דבר קטן ואין סופן לימצא:
בכותל חדש וכו'. סכינא. הנמצא באחורי הכותל:
בתר קתא. אזלינן אי קתא לגאו בני הבית נתנוהו שם אי קתא לבר בני רשות הרבים נתנוהו שם שכן דרך אחיזתו וכן כיס בתר שנציו אישטרני"ם בלע"ז משמע שבדבר שיש בו סימן מיירי נמי בסיפא וכי מוקמינן לה בנסכא הא איכא נמי סימן משקלותיו אי נמי מקום הוי סימן והא דאמרינן מחציו ולחוץ שלו ולא אמרינן יטול ויכריז כיון דאיכא סימן כבר פרש"י ז"ל דכולה מתניתין בדשתיך דומיא דרישא ואמרינן בני רה"ר הניחוהו שם ואייאש וליכא למימר תקנה ליה חצרו לבעל הבית דקודם יאוש הוה התם ולא עדיפא [חצרו] מידו דאילו בא לידו קודם יאוש בעלים תו לא קני ליה הואיל ובאיסורא אתא לידיה הלכך חצרו נמי לא קני ליה:
באודרי. מוכין:
ונסכא. פלאטה של כסף:
ממולא. שמחזיק כל רוחב הכותל:
ואם היה משכירו וכו' ליזיל בתר בתרא. דסתם שוכר בית כשהוא יוצא מחפש כל זויותיה ונוטל את שלו ויוצא ולימא האחרון שכחן דאילו הראשונים שכחו כבר מצאו האחרונים:
פונדק. מקום שעוברים ושבים לנים שם לילה אחד או שנים:
ג' כותים. לאו דוקא דה"ה נמי לחד ובלבד שיהא הוא האחרון אלא משום דאיכא בגמרא דבעי לאוקמיה דבג' ישראל בבת אחת הרי אלו שלו אבל בשנים חייב להחזיר משום

דההוא דנפל מיניה לא מייאש דמימר אמר אינש אחרינא לא הוה בהדאי [אלא] האי נקטינא ליה בדינא ואמינא ליה את שקלתא והוא לא יעיז פניו לכפור לי משום הכי נקט נמי גבי כותים ג' אבל ה"ה דבאחד סגי כדאמרן ולא בעינן ג' כאחת אלא למאן דבעי לאוקמוה בג' ישראל:

דף יד:

ואע"ג דלית ביה שוה פרוטה וכו'. דאין כאן משום השבה לכל חד דפחות משוה פרוטה לאו ממון הוא. חייב להחזיר דכיון דשותפי נינהו מהימני אהדדי ואין חושדין זה את זה ולא מייאשי דמימר אמר א' מן השותפין מצאה ולצערני הוא שותק ונמצא שכשבא' ליד זה לפני יאוש הוה וקי"ל כאביי הלכך אע"ג דסלע דבר שאין בו סימן הוא חייב להחזיר דלא מצי למימר אין כאן ממון לפי שיש לו לחוש דכיון דשותפי נינהו חד מחיל מנתיה לחברו ונמצא שבידו ממון של חברו וחייב בהשבה:

אמר רבא ראה סלע שנפלה. ל"ג משנים:

נטלה לפני יאוש. שלא שהה כדי למשמש זה בכיסו:

עובר משום השב תשיבם. דלא תגזול לא שייך אלא בשעת נטילה דכתיב ויגזול את החנית מיד המצרי כדאמרינן בבבא קמא (דף עט:) וכן אלאו דלא תוכל להתעלם לא עבר דההוא אינה אזהרה אלא לכובש עיניו ונמנע מלהציל הלכך נוטל על מנת להחזיר ולאחר יאוש נתכוין לגזלה אין כאן מתעלם אבל השב תשיבם איכא משנטלה עד שישיבנה:

המתין לה וכו'. בשעה שראה אותה ולא נטלה להחזיר עבר בלא תוכל להתעלם שהרי העלים עיניו:

ואמר רבא האי מאן דחזיה לחבריה:

בי חלתא. בין החול:

ארבולא. כברה:

מתני' מצא בחנות הרי אלו שלו. מצא בחנות לכאורה משמע דאיירי הכא אפילו בדבר שיש בו סימן מדלא מפליג הכא כבסיפא בין צרורין למפוזרין ולפי' זה צריך לומר דהא דאמר בדבר שיש בו סימן הרי אלו שלו מיירי בחנות שרוב הנכנסים והיוצאין כותים וכבר פסקינן לעיל [בריף סי' רפב] כרבי שמעון בן אלעזר ברוב כותים אי נמי מצינן לפרש דבאין בו סימן דוקא מיירי וסיפא דקא מפליג בין צרורין למפוזרין אכולה מתני' קאי והא דלא קני ליה חנות לחנוני מטעם חצירו משום דקי"ל כאביי דיאוש שלא מדעת לא קנה כיון שקודם יאוש באת לחצרו שוב אינו קונה ואפילו לרבא דאמר קני הכא

מיירי בחצר שאינה משתמרת כיון שבני אדם נכנסין ויוצאים בה ואע"פ שהחנוני עומד בצדה כיון שאבדה שאינו מכיר בה כחצר שאינה משתמרת היא וכן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

בין תיבה לחנוני. שהחנוני עומד לפניה ותמיד נוטל ממנה ונותן לפניו ומוכר ומעות שנותנין לו נותן לתוכה ולא נפל שם דבר אלא מן החנוני:

שולחני. מחליף מעות ונותן מטבעותיו בשולחן שלפניו והבאין להחליף אף הם נותני' מעותיהן שם:

הרי אלו שלו. דאמרינן מן הבאין כאן נפלו שהרי שולחן מפסיק בין שולחני למעות שנמצאו שם ואם מן השולחני נפלו היה להם להמצא בינו לבין הכסא שהשולחן מונח עליו וצריך המוצא להודיעו ואם יאמר שלי הם יטלם ואפילו אין בהם סימן:

הלוקח פירות וכו'. מפרש בגמרא:

ואם היו צרורין. הוי סימן או קשר או מנין שבהם:

גמ' ולא קתני על השולחן דהוה שמעינן מכ"ש בין הכסא לשולחן א"נ מצא בשולחנות דהוה משמע על גבי קרקע כמו בחנות ומכאן למדנו דין זה דאם מצא על גבי תיבת החנוני הרי אלו של חנוני וכן כתב הרשב"א ז"ל דאפילו מונחין על גבי שולחן הרי אלו שלו והא דקתני לפני השולחן הרי אלו שלו לפני השולחני קאמר דאפילו מה שעל השולחן לפני השולחני מקרי וכן כתוב בהרבה נוסחאות במתני' לפני השולחני אלא דהוה ס"ד שפירושו ע"ג הקרקע מדלא קתני ע"ג השולחן להדיא:

לקח פירות מחברו וכו' בלוקח מן התגר. שאף הוא לקח תבואה זו מאנשים הרבה ולא ידיע דממאן נינהו וכיון דלית בהו סימן נתיאשו הבעלים והה"נ אפילו התגר זה הוא הלוקח שלקחו מבעל הבית אינו חייב להחזירו לבעל הבית ואע"פ שיודע בודאי שהם של בעל הבית דהא אוקימנא בדשן בעל הבית עצמו וטעמו משום דבעל מייאש דאמר תגר זה מזבין לאינשי טובא ולא מהדרו לי וכל היכא שבאו ליד המוצא אחר יאוש בעלים אע"ג דידע המוצא של מי הם אינו חייב להחזיר הלכך מעות מפוזרות שנמצאו בפירות הרי אלו שלו לעולם אלא דוקא בבעל הבית הלוקח מבעל הבית שדשן בעצמו וכדאוקימנא וא"ת ואפילו בתגר אמאי לא קני ליה חצרו לתגר [כשהיה ברשותו] דהא ודאי חצר משתמרת היא ובכה"ג אפילו אבידה שאינו מכיר בה תקני ליה חצרו מכאן הסכימו המפרשים ז"ל עם בעלי התוספות ז"ל דכל דבר שאין דרכו לימצא אין חצרו של אדם קונה לו:

דף טו.

מתני' אף השמלה היתה בכלל כל אלו. בגמרא מפרש:
ויש לה תובעין. יש לה בעלים תובעין שלא נעשו אלא בידי אדם ולא באת מן ההפקר:
אף כל שיש לו תובעין. למעוטי מידי דיודעין ביה דמיאש:
גמ' בכלל מאי:
בסימני אוכף. אם אין סימן בחמור ויש סימן באוכף שלו כתב רחמנא חמור קרא יתירא לדרשא:
לגיזת זנבו. שאפי' שער שבסוף זנבו יחזיר ואע"פ שאין בה שוה פרוטה וממעטינן לקמן אבדה שאין בה שוה פרוטה היינו כשאין שוה פרוטה בכולה אבל יש שוה פרוטה בכולה כיון שיש שוה פרוטה בעיקרה מחייב לאהדורה כן כתב הרנב"ר ז"ל ובתוס' דייקי מהכא דמדאיצטריך קרא לגיזת זנבו אע"פ שאין בה שוה פרוטה שמעינן שחייב להתעסק בשבח אבדה ולגוז זנבו לכשיגיע לידי גיזה כדי שיגדל ויחזור ויגוז דאי לאו הכי פחות משוה פרוטה לאו בר השבה הוא ולשוה פרוטה נמי לא צריך דהא פשיטא כדלקמן אע"כ צ"ל דלהכי הוא דאתא וכן כתב הרשב"א ז"ל:
תנו רבנן אשר תאבד ממנו ומצאתה פרט לאבדה וכו'. אשר תאבד משמע שתהא קרויה אבדה:
ומצאתה. שתהא קרויה מציאה ופחות משוה פרוטה לאו כלום הוא:
סימנין וסימנין. באו שנים ונתנו סימנים:
יניח. עד שיבוא אליהו:
ינתן לבעל העדים. דעדים עדיפי:
אמר המחבר עד אחד כמאן דליתיה ואינו מחייב שבועה לומר שהכלי שלו אע"פ שזה מעיד כנגדו משום דאפילו ישבע להכחישו לא נעמיד הכלי בידו ואמאי ישבע אלא [כמאן] דליתיה הוא כן נראה לי עד כאן :
הוא אומר סימני הגט. וממני נפל שנמלכתי שלא ליתנו והיא אומרת הימני נפל שנתנו לי וגרשני:
ינתן לה. שהוא כתבו ויודע בסימניו אבל היא אם לא נתנו לה מהיכן ידעה סימנין ומיהו דוקא בסימנין שהם מובהקין כגון נקב יש בצד אות פלונית או מדת ארכו של חוט וכדאיתא בהדיא בגמ':
וכתב הרנב"ר ז"ל דאי אמר הוא סימנין ולא אמרה היא לא יחזיר לא לזה ולא לזה דהא סימנין לדידיה לאו ראיה הוא כלל שהוא כתבו אלא לא אתא לאשמועינן אלא שאם

אמרה היא ינתן לה ומיהו ה"מ בסימני גופו ומטעם דאמרן אבל בסימנין שהם חוץ לגופו מהדרינן ליה לפי שהן מוכיחין דאכתי גביה הוי קאי והיינו הוא אומר בחפיסה כדלקמיה בחפיסה מנח ליה אבל אתתא לאו אורחה לאנוחי גיטא בחפיסה דנטירותא מעליא מינה קא מינטרא ליה דבעי לאינסובי ביה ולפיכך הוי סימן לדידיה ולא לדידה:

מתני' עד מתי חייב להכריז:

שכניו. מפרש בגמ':

כדי שילך. כל אחד לביתו שלשה. ימים משישמע ההכרזה וידע אם אבד כלום ואם יבין שאבד יחזור ג' ויכריז יום אחד אני אבדתי ואלו סימניה:

גמ' תנא שכיני אבדה. שכיני מקום [שנמצאת בו אבדה] שמא שלהן היא:

מתני' אמר את האבדה ולא אמר סימניה. ולא אמר סימניה מפרש בגמ' שלא אמר סימנין מובהקין :

גמ' דחיישי' לרמאי. שמא שמע האובד מתאונן בתוך שכניו טליתי אבדה וזה יודע סימניה וכשישמע את מוצאה מכריז טלית מצאתי יקדים ויתן סימניה הלכך אבידה מכריז סתמא וזה אינו נותן לב לומר טליתי הוא ואלו סימניה:

אין לדבר סוף. דהשתא נמי מסיק אדעתיה ואם טלית מצאה אלו סימניה:

ומאי אמר את האבידה. הא קאמרת שהמכריז נמי מכריז גלימא:

ולא אמר סימנים מובהקין. ואמר את האבדה דנקט לא נקט אלא משום לא אמר סימניה ולא אמר סימניה לא בעי למימר שלא אמר סימנין כלל דאם כן לא אמר כלום שהמכריז הא אמר גלימא אלא ודאי אמר סימנין אלא שלא אמר סימנין מובהקין וכבר אמרנו לעיל דמנין ומשקל הוו סימנין מובהקין ופסק רבינו אלפסי ז"ל הלכתא כרב נחמן:

והרמאי אע"פ וכו'. תנו רבנן בראשונה כל מי שאבדה לו אבדה כו':

אמרו ליה אין. דסבורים שאמר להם ידעיתון ביה דלאו רמאי הוא שכך היה לו לשאלם:

מסתברא. שזה היה דעתן מתחלה:

לא מייתי איניש חובה לנפשיה. וכשהביאם זה לב"ד בטוח היה שלא יעידו חובתו:

מתני' כל דבר שעושה ואוכל. אם אבידה זו דבר שיכולים להאכילו את שכר מעשיו כגון שור וחמור:

יעשה ויאכל. ולא ימכרנו המוצאו אם שהו בעליו מלדרשו שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה כבר ולמדה כרצונו:

ראה היאך וכו'. שלא תאכילנו חצי דמיו שאם כן אין זה השבה:

דף טו:

גמ' עד כמה. עד לעולם זקוק זה ליטפל בטורח שמירתה:
שם דמיהן ומניחן. פירש"י ז"ל מוכרה [ומניח] הדמים [אצלו] משמע מדבריו שאין יכול לשום אותה לעצמו משום חשדא והא דגבי מוצא תפילין שם לעצמו ומניחן משום דליכא חשדא דתפילין בבי בר חבו שכיחי וקיצי דמייהו אבל בתוספות פירשו שם דמיהן לעצמו דהא ליכא למיחשדיה שאם לא רצה לא היה מכריז ומחזיר כלום ועוד שמפני תקון העולם לא הטריחו באבדה יותר מדאי וכן דעת הרמב"ן ז"ל ויש בשם דמיהם ענין [אחר] להרמב"ם ז"ל בפרק שלשה עשר מהלכות גזלה ואבדה:
עגלים וסייחין. הם עיירים ומפני שהם קטנים אין עושים מלאכה:
תרנגולים. זכרים שאין מטילין ביצים:
תרנגולת כבהמה גסה. שעושה ואוכלת ומיטפל בה י"ב חדש דיכול להאכילה דמי ביצים:
מיטפל. אינטר"א מינטר"א בלע"ז:
הא דרעיא הא דפטימא. הא דתני שלשה חדשים בארץ מרעה ובזמן הדשא שאין טיפולה מרובה והא דקתני ל' בזמן שאין מרעה וצריך לפטמה על אבוסה מה שבבית שהדמים יקרים:
ברברבי. ל' יום שאין טפולן מרובה שהן הולכין אילך ואילך ואוכלין:
בזוטרי. שהוא צריך ליתן לפניהם ג' ימים כן פר"ח ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר:
שלא יאכיל וכו'. אפילו עגל אחד לעגלים אלא יראה שישיב לו כל העגלים:
מה יהא בדמים . כיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי ואע"פ שלא נשתמש בהם וה"נ מחייבינן ליה לקמן פרק המפקיד (דף מג.) בהמפקיד מעות אצל שולחני דאם אינם צרורים יכול להשתמש בהם ולפיכך אם אבדו חייב באחריותן והוה ליה שואל עלייהו ואע"ג דלקמן פרק המפקיד אמרינן דוקא אבדו אבל נאנסו לא אלא דוקא כשנשתמש בהם היינו משום דמעות פקדון תלויין ברצון המפקיד ליטלם מהנפקד ולפיכך אמדינן דעת הנפקד ואמרינן דכיון דיתבעם בשעה שלא יהיו מצויות בידו הלכך אין דעתו ללותן וגם הוא רוצה להחזירם כדי שיצא מחיוב גניבה ואבידה אבל מעות אבידה שאין הדבר תלוי בו להחזירן שהרי אינו יודע בעליהן שמו חכמים דעתם של בני אדם שכל אדם רוצה ללותן ולהתחייב באונסין ולא להעמידן בעין לעולם ושיהיה חייב בהם בגניבה ואבידה כן פירש הרנב"ר ז"ל [והוא מן הראב"ד ואשר"י הביאו שלהי פרק המפקיד] ובנמוקי ה"ר יהוסף בלשון גרונדי זצ"ל ראיתי שהסכים עמו:

כדרבה. לקמן בפרק הזהב (דף נח.):
לא הוי שואל עלייהו. מסקינן בגמ' דהא דר"ע מחייב משום שומר שכר אע"פ דלא שרו ליה רבנן לאשתמושי בהו דהשתא לא צריך לומר שמקבל שכר בשביל הנאה שאם רצה משתמש בהם משום דקי"ל כרב יוסף דאמר שומר אבידה שומר שכר הוי משום שעוסק במצוה ובזמן שעוסק בה פטור ממצוה אחרת דאי מתרמי ליה עניא פטור מלמיתב ליה פרוטה וכן פסק הריא"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל בפרק שנים עשר מהלכות גזילה ואבידה. והא דאמרינן דעוסק במצוה פטור כתבו כל המפרשים ז"ל דדוקא בעוד שהוא מתעסק בה וכדאמרן אבל כל זמן שמקיים אותה לא שאם לא כן מי שיש לו תפילין בראשו ומזוזה בפתחו היה פטור מן המצות לעולם ועוד מדאמרי' בנדרים (דף לג:) דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואם כל זמן שהיא אצלו פטור ממנה הא שכיחא טובא:
ביד רחבה הוו זוזי דיתמי. אמר המחבר הוו זוזי דיתמי לא מצאתי פירוש בשום מקום דקשה לי היכי הוי [דומיא דאבידה] כדי דנוכח מרבי טרפון והא ידעי דמיתמי הוו ונ"ל שאחר שמצאן נודע שהיו של יתומים ונשארו בידו משום דליתומים קטנים לא הויא השבה מעליא דכמקום שאין משתמר דמי כך נראה לי:
אלא בדמי אבידה. שמכרה לאחר שנטפל בה כמו שאמרו חכמים:
אבל מעות אבידה. כגון שמצא מעות בכיס אחד [או] שלשה מטבעות. כמגדלים:
מתני' ספרים קורא בהם אחת לשלשים. שמתעפשין כששוהה מלפתחן וכל הספרים שלהן היו עשויין בגליון:
גוללן מתחלתן לסופן. שיכנס בהם האויר:
לכתחלה. מה שלא למד מפני שצריך להשהותה לפניו וכתב הרמב"ם ז"ל דה"מ בס"ת נביאים וכתובים שמי שלמד בהם כבר די לו בקריאה בעלמא ומי שלומד בהם לכתחלה צריך לטרוח יותר וע"י טרחו הם מתקלקלים אבל עכשיו שנהגו לכתוב התלמוד אם השאילו מסכת אינו כן שאפי' מי שלמד פרקו מאה פעמים צריך עיון גדול כבתחלה ואדרבה כל מי שהוא יותר בקי צריך עיון יותר גדול בהלכות הצריכות לשמועה שלו הלכך יד כל אדם שוה בו ולומד בו לכתחלה דאדעתא דהכי אושליה:
ולא יקרא אחר עמו. לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע:
שוטחה לצרכה. לשלוט בה אויר שלא תאכלנה עש:

דף טז.

לצרכן. שמתעפשים בקרקע שצריך לתתם בקרקע כדאמרינן לקמן דזו היא שמירתן לפיכך משתמש בהם לפרקים:

אבל לא לשחקן. לא ישתמש בהם שימוש ארוך שישחקם אונשא"ר בלע"ז:

לא יגע. זהב אינו מתעפש בקרקע וזכוכית שמא ישבר:

שאין דרכו ליטול. כגון אדם חשוב שאין דרכו ליטול קופה שלו ולהכניס מן החוץ לבית שמור:

לא יטול. ופטור מהשבת אבידה כדילפינן מוהתעלמת:

גמ' בי בר חבו. בבית פלוני העושה תפילין מצויין הם שם לימכר ויחזור ויקנה מן הדמים שקבל מהם ולא דמי לשאר דברים שאין יכול לשום דמיהן לאלתר משום דלא שכיחי:

ת"ר השואל ס"ת מחבירו:

מאי קאמר. והאמרת פותחו וקורא בו ואי משום שינערנו דרך גלילתו ליתני גוללו כל שנים עשר חדש לחוד אי נמי קורא בו כדקתני במתני':

כשהוא גוללו. להנאת ס"ת:

מאי איריא ס"ת. שהוא נוח להתקלקל בטשטוש ועשן וקריעה:

כאן שנה רבי. במס' גיטין (דף כט.) השולח גט בארץ ישראל הרי זה ישלחנו ביד אחר ואם אמר לו טול הימנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר ואמר ר"ל כאן שנה ר' במשנה זו למדנו רבי שסתם המשניות אין השואל רשאי וכו' דהא בכולהו שייך למימר אין רצוני שיהא וכו':

אבל לא ילמד בהן לכתחלה :

הא שנים קורין. והא אנן תנן לא יקרא אחר עמו:

בענין אחד. (עמו) בפרשה אחת אין קורין:

בשני ענינים. זה בדף זה וזה בדף זה דלא אתו לשמוטי אהדדי:

מצא כסות מנערה . מגוד. קבילא בלע"ז:

נזדמנו לו אורחים וכו'. אי משום עינא שתשלוט בה עין הרע של אורחים:

אי משום גנבי. שיגנבוה האורחים:

ת"ר המוצא כלי עץ שמפחיתן. שפוגמן:

כך אמרו בפקדון. לענין שלא ישתמש בו אלא לצרכו של כלי:

מאי עבידתיה גביה. יבא בעליו וינערנו או ישטחנו כדי שלא יפסיד:

למדינת הים. אבל אם היה עמו באותו הארץ הרי זה לא יגע בו אע"פ שאבד וכ"כ הרמב"ם ז"ל:
מצא שק או קופה והתעלמת. וכתיב לא תוכל להתעלם בא ללמדך פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאין אתה מתעלם:
והיא בבית הקברות. האבדה בבית הקברות:
ואינה לפי כבודו. שישיבנה:
או שהיתה שלו. שהיה בטול מלאכה שלו אם יבטל בהשבתה מרובה על דמי האבדה:
האי עשה. השב תשיבם ואע"ג דלא תעשה נמי איכא לא תוכל להתעלם אין לא תעשה מועיל לדחות לא תעשה אלא עשה הוא דקא דחי ליה כדאמרינן ביבמות (דף ג:) הלכך לגבי הדוחה לא מחשב לאו כלל אבל לגבי הנדחין חשיב להו:
לא תעשה. לנפש לא יטמא:
עשה. קדושים יהיו לאלהיהם ואיכא דמקשו היכי אמרינן הכא דהשבת אבדה עשה והא כל שלא נטלה כזו שהיא בבית הקברות לא עבר אעשה כלל אלא אלאו דלא תוכל להתעלם כדאמרינן לעיל המתין לה עד שנתיאשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם דאלמא דעשה דהשב תשיבם לא חייל אלא על מי שנטלה שיחזירנה אבל מי שלא נטלה אינו עובר על עשה כלל ותירץ הרנב"ר ז"ל דכל הרואה אבדה והולך לו עובר בעשה ולא תעשה וכי אמרינן לעיל בהמתין לה לאחר שנתיאשו הבעלים ונטלה דאינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד התם היינו טעמא לפי שהמתין לה ולא הניחה באבדתה ועדיין היה יכול להשיבה ולקיים עשה שבה דודאי הרואה אבדה ולא נטלה מיד כיון ששמר אותה לא עבר על עשה שבה אלא כשבטלו והלך לו וכשנתיאשו הבעלים ממנה מחמת הבעלים הוא שנתבטל עשה זו ולא מחמתו של מוצא זה והרי הוא לענין זה כאילו נטלה להחזירה ואמרו בעלים אי אפשי בה שאע"פ שלא נתקיים עשה שבה מ"מ לא נתבטל. ונטלה ע"מ לגוזלה דעבר משום השב תשיבם טעמא נמי כדאמרן שהניחה באבדתה ולא עוד אלא שהפקיעה מבעליה לגמרי נמצאת אתה למד שכל הרואה אבדה ולא החזירה והלך לו עבר על עשה ולא תעשה כך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ח מהלכות גזלה ואבדה שכן כתב הרואה אבידת ישראל ונתעלם ממנה והניחה עבר בלא תעשה שנאמר וכו' ובטל מצות עשה שנאמר וכו' ומ"ש בחידושי הרמב"ן ז"ל בתירוץ קושיא זו הוא רחוק בעיני אע"פ שגדולי האחרונים ז"ל סמכו עליו:
ועל הא דאמרינן דאין עשה דוחה עשה ולא תעשה איכא דמקשו למה לי מהאי טעמא תיפוק לי דאפילו ליכא גבי טומאה אלא לאו גרידתא לא דחי ליה עשה דאבדה דהא

קיי"ל (שבת דף קלב:) דלא דחי ליה אלא כגון מילה בצרעת וסדין בציצית דבעידנא דקא עקר ליה ללאו קא מקיים ליה לעשה אבל הכא אפילו עומדת על פתח בית הקברות כי מטמא עבר ליה ללאו ולא מקיים לעשה עד דמהדר ליה למרה ותירצו דלרווחא דמילתא אקשו הכי והרנב"ר ז"ל תירץ דהכא נמי בשעה דעבר אלאו קיים העשה כמילה בצרעת דהא מתעסק הוא במצות השבה בשעת עקירת הלאו ואע"פ שלא גמרה מה בכך גם מצות מילה לא נגמרה עד דפרע דקי"ל מל ולא פרע כאילו לא מל ולא ממעטין אלא כההיא דאמרינן פרק ר"א דמילה (דף קלב:) ויקוץ בהרתו ויעבוד שבשעה שקוצץ בהרתו אינו מתעסק בגופה של מצוה דהיינו עבודה אלא במכשיריה דהוא ז"ל סבר דגוף עיקר העשה מתחיל משעת ראייתה הלכך אם הוא מכוין לגזלה או לילך לו מיד עבר העשה כמו שכתב ז"ל אבל הרב רבי יהוסף ז"ל כתב בלשונו בנמוקיו דשאר המפרשים ז"ל לא סברי הכי דיכולים לומר דלא דמיא למילה דמילה כל מה שנעשה בה הוא גוף המצוה עצמה ואם לא גמרה לא נעשית אלא חצי המצוה כמו שאם לא הטיל ציצית אלא בשתי כנפיו וכן בתקיעת שופר אם לא השלים התקיעות אבל גבי השבת אבדה עיקר גוף המצוה השבה בבית הבעלים שזהו עיקר גוף כוונת המצוה והשאר הוי כעין מכשירי מצוה דודאי אע"פ שצריך להשבת אבדה הנטילה וההבאה קודם לכן עיקר גוף המצוה הוא ההשבה אל ביתו ודמי למכשירי שאר מצות שאע"פ שצריך לעיקר מצות נטילת לולב לעקרו מן הדקל מ"מ העיקר הוא הנטילה ואע"פ שבתחלה מתעסק הוא לקיום המצוה גבי השבה נמי מתחלה אינו אלא כמתעסק להשיב אל ביתו [הלכך צריך לתרץ כדמתרץ מעיקרא דלרווחא דמילתא אקשי הכי]:

דף טז:

לא יהיה בך אביון. אל תביא עצמך לידי עניות:

אמר רב הכישה. זה שאינו לפי כבודו אם הכה בה הכאה אחת להשיבה:

נתחייב בה. להחזירה הואיל והתחיל נתחייב בה השבה גמורה כך פירש רש"י ז"ל ולפי זה הוא הדין לכלים וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מהלכות גזלה והרנב"ר ז"ל תמה דלא משמע כן פרק המוכר את הספינה (דף פח.) דהתם אמר טעמא משום דאנקט בהו נגרי ברייתא:

אמר המחבר וצ"ע לי על תמיהת הרב ז"ל דהכא ודאי אפילו בכלים איירינן דדרכו להחזיר בשדה לאו בבעלי חיים דוקא מיירי וקי"ל דחייב:

קלא. מוט"א בלע"ז:

בשדה. שאין שם רואין כ"כ ואינו בוש משכניו כמו בעיר:
כתב הרב אלפסי ז"ל דכיון דלא איפשיטא לא יחזיר בעיר משמע שאינו חייב להתחיל בשדה כדי שלא יתחייב לגמור בעיר וכן נראה פירש"י ז"ל דפירש דרכו בשדה מהו שיתחייב להשיבה להתחיל בשדה וכיון דמחייב שהזיזה ממקומה נתחייב אף בעיר עכ"ל ולפי זה לא יתחייב להתחיל כיון דעלה בתיקו אבל אם התחיל אכתי מצינן למימר שיתחייב לגומרה כדפירש ז"ל בהכישה וא"כ יתחייב אף בעיר אבל הרמב"ם ז"ל כתב פרק י"א מהלכות גזלה ואבדה וז"ל היה דרכו להחזיר כלים כאלו בשדה ואין דרכו להחזירן בעיר מצאן בשדה חייב להחזירן עד שיגיעו לבעלים ואע"פ שהרי נכנס בהם לעיר ואין דרכו בכך וכן אם מצא בהמה והכישה נתחייב וכו' משמע מדברי הרב ז"ל דכיון דעלה בתיקו יחזיר בעיר ומשמע נמי שדרך פירושו כפי' רש"י ז"ל:
אמר המחבר נ"ל שסופר טעה שכתב לא יחזיר אלא יחזיר הוא וכדפירש הרמב"ם ז"ל דכיון דפשיטא להו דכשהתחיל חייב לגמור וספק דאורייתא אם יתחיל אית לן למימר שיתחיל שהיא מצוה דזקן ואינה לפי כבודו הרשות בידו דומיא דשלו מרובה משל חבירו עכ"ל:
פורק וטוען. פורק משא מן החמור טוען כדכתי' עזוב תעזוב הקם תקים:
פיתכא דאופי. משוי של חריות של דקל:
וקא מיתפח. עמד לפוש:
דלי לי. הטעינני:
הדר זכה. חזר אותו האיש והחזיק בה מן ההפקר. הקשו בתוספות והיכי מהני האי הפקר והא אמרינן פרק אין בין המודר (דף מה.) דהפקר בפני ג' כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים והכא מסתמא לא הוי אחריני בהדיה דא"כ לידלו ליה ולא נימא ליה לר' ישמעאל בר' יוסי י"ל דהא אמרינן התם דה"מ מדרבנן אבל מדאורייתא אפילו בינו לבין עצמו ור' ישמעאל בר' יוסי לא חשש אלא כדי שלא יכשלו בני אדם בלא תגזול דאורייתא:
ואחרים תירצו דלא תקון רבנן הפקר בפני ג' אלא לאפטורי ממעשר דשייך ביה טעמא דשיהא אחד זוכה ושנים מעידים כדי שלא יערים אבל לשאר דברים ודאי הפקר גמור הוא והיינו דאמרינן בכולה פירקין [דף כא: ודף לא.] אבדה מדעת היא כלומר ושריא מדין הפקר ואע"ג דליכא לא שנים ולא שלשה:
מתני' איזו היא אבדה. אין זו אבדה. ואינו חייב להחזיר שמדעת הניחוה שם:
רצה בין הכרמים. משום דמסתקבא :

לא יאמר לו וכו'. שזה אומר לו אם עשית מלאכתך היית מרבה טורח עכשיו לפי מה שטרחת טול:

כפועל. (בטל) בגמרא מפרש:

אם יש שם ב"ד. אם נוח לו לטרוח יותר כדי להרבות שכר ואינו חפץ ליבטל ממלאכתו מה יעשה אם יש שם ג' בני אדם יתנה בפניהם ויאמר ראו שאני משתכר כך וכך ואי אפשי ליבטל וליטול שכר מועט אם תאמרו שאטול שכרי משלם אני אשיב:

(**אמר המחבר**) **הא דאמרינן אם יש שם ב"ד וכו'**. בספרים לא גריס עמו אבל בהלכות כתוב עמו כלומר עם בעל האבדה ואינו מחוור שכיון שבעל אבדה עמו למה לי שיתנה עמו בפני ב"ד אפילו בינו לבינו סגי וחייב ליתן לו כל מה שהיה מתבטל כמו שהתנה עמו דאמר ליה אפסדתן וכדאמרינן בפרק הגוזל (דף קטז.) טול דינר והעבירני חייב ואוקימנא בצייד השולה דגים מן הים משום דא"ל אפסדתן כן כתב הרנב"ר ז"ל :

שלו קודם. ודוקא כגון שהיה בטל מן הסלע דלא מצי למשקל מחבריה בלא תנאי כדאמרן א"נ היכא דשלו מרובה דהיה מפסיד דודאי לא יטול מבעל אבדה טפי ממה שהחזיר לו אבל כל היכא דשלו מועטת [וליתנהו לבעלים] כיון דמן הדין שלו קודם אפילו היכא דליכא ב"ד מניח את שלו כדי להחזיר את של חברו ונוטל ממנו שיעור זה שהפסיד בודאי דה"ל כשכרו של פועל בטל ודבר ברור הוא ולא תקשי לך הא דתנן בב"ק [דף קטו.] זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש ונשבר כדו של זה ושפך הלה את יינו והציל את הדבש לתוכה אין לו אלא שכרו דאלמא דאע"ג דהפסיד מועט כדי להחזיר את המרובה לא שקיל ליה מבעל אבדה שכבר נאמר בזה דהתם היינו טעמא דכיון שהיה חבירו בפניו והיה יכול להתנות ולא התנה איהו דאפסיד אנפשיה הרנב"ר ז"ל:

דף יז.

גמ' תניא מצא טלית:

איסטרטיא. דרך כבושה לרבים:

ג' ימים. מפרש בגמרא לפני עלות השחר גם לאחר שחשכה דאילו ביממא ממש אפילו ימים טובא מאי איריא שלשה ואילו בליליא ממש אפילו חדא שעתא נמי :

שוטפין ובאין. לשדה חבירו:

לגנתו מנין. דהוי השבה ופטור:

לא צריך דעת בעלים. לומר לו שמור פרתך שהחזרתיה לגינתך שמצאתיה אובדת:

הכל צריכין. גנב וגזלן שהשיבו צריכין להודיע [לבעלים] ואם לא הודיעו ומתה או נגנבה חייבים באחריותה דכיון שידע שאבדה ולא ידע שהושבה לא נזהר בה [לשומרה] ולא האכילה:

שלח. גבי שלוח הקן ואנן תנן (חולין דף קמא.) שלחה וחזרה שלחה וחזרה אפילו ד' וה' פעמים:

לדבר מצוה. היה צריך לטהר בה את המצורע מנין שאסור באם על הבנים דאילו לדבר הרשות כגון לאכילתו היינו תקח לך:

עזוב תעזוב. פריקה:

הקם תקים. טעינה:

במיתה הכתובה בו. דהיינו בסייף כגון שהיה בספינה ובורח ואתה יכול לזרוק בו חץ או לטבעו:

הכה תכה. בעיר הנדחת:

ברשות ב"ד. שצעק עליו בב"ד ושלחו שלוחם לתפוש מטלטלין דקרא דהשבת העבוט עליה כתיב דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד והאיש ואמרינן לקמן בפרק המקבל (דף קיג:) בשליח ב"ד הכתוב מדבר:

שלא ברשות ב"ד מנין. דצריך השבה:

אין לי אלא ברשות. סתם חבלה היא ברשות דלא חציף איניש ליכנס לביתו ליטול מטלטלין שלא ברשות:

חד לכסות יום. בפרק המקבל (דף קיד:) מפרש להו לקראי הכי:

מתנה מועטת. אם אי אפשר לך ליתן מתנה מרובה:

נתברך הבית. דהכי כתיב קרא אשר ברכך ה' וגו':

יש לו ואינו רוצה להתפרנס. בפרק מציאת האשה מפרש לה בכתובות [דף סז:]:

תוכיח מ"מ. ואע"ג דהתם בערכין (דף טז:) דרשינן ליה דאפי' בעבירה אחת חוזר ומוכיחו אפילו מאה פעמים דהוכח אתא לעבירות חלוקות אפילו הכי דרשינן ליה נמי לתלמיד לרב דכולהו שמעת מינה דתוכיח לכל אדם ובכל ענין כך העלו המפרשים זכרונם לברכה:

היה בטל מן הסלע וכו' והא לאו בטל הוא. שהרי טורח בהשבה וכבר פירשתי במתני' דאע"פ דאם היה יושב בטל חייב להחזיר בחנם מ"מ השתא שהוא בטל מן הסלע אינו חייב להחזיר בחנם דשלו קודם אלא שנותנין לו כשיעור שירצה פועל ליטול ולהתרפות ממלאכתו ולישב בטל אבל השתא דלאו בטל הוא אכתי שלו קודם:

דף יז:

של אותה מלאכה. כמה אדם רוצה ליטול ולפחות ממלאכה כבדה שהוא עוסק בה ולעסוק במלאכה קלה כזו ובמאי דשקיל במלאכה קלה יהיב ליה שהוא עצמו נוח לו בכך ושלו קודם מיקרי ור"ח ז"ל פירש דכי אמרינן כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ה"ק כשעה שבטל ממנה כשהוא משתכר בזול כדי שלא ישב בטל ואם החזיר זה את האבדה בשעה שהמלאכה מרובה ושהה בחזרתה השיעור שהיה מרויח סלע לא יאמר לו תן לי סלע שהפסדתי בחזרתה אלא נותן לו כשעה שהמלאכה מועטת שלא היה משתכר בשיעור חזרה זו אלא חצי סלע וכן פי' הרב אלפסי ז"ל בתשובה וטעמא דמילתא דמשערינן ליה כשער הזול כ' הרנב"ר ז"ל דכיון דמדעתא דנפשיה עבד שהרי כיון שלא היה שם ב"ד לא היה מחויב להתבטל מן הסלע [שהרי] שלו קודם כדתנן במתני' אלא מצוה בעי למעבד לפיכך הטילו חכמים פשרה זו וא"ת כיון דמדעתיה עבד למה נותן לו כלום והא מבריח ארי מנכסי חבירו הוא ופטור אע"ג דאית ליה פסידא דבהדיא אמרינן בכתובות (דף קז:) ובנדרים (דף לג.) דפורע חובו של חבירו פטור משום דמבריח ארי בעלמא הוא תירץ הרמב"ן ז"ל דכה"ג ממונא דמטא לידיה דבעל אבדה הוא ודמי לפועל שעושה מלאכה בשל חבירו דנותן לו מה שההנהו אבל פורע חובו של חבירו וכיוצא בו דלא מטי לידיה דבעל חובו מידי אלא שנמחל חובו ונסתלק נזקו ממנו מבריח ארי מנכסי חברו הוא ואע"ג דאית ליה פסידא פטור:

ואם יש שם ב"ד וכו'.:

פלג. הסחורה ולא מעות אלא דבר הצריך שומא:

תרי מגו תלתא. שנים מן השלשה יבואו ויעידו לומר ג' היינו:

אם יש שם ב"ד. ג' אלמא אין כח להפקיעו ממון זה אצל זה בפחות מג':

גלוי מילתא. שידעו שחלקתי בשוה:

אלמנה מוכרת. אלמנה הניזונית מנכסי יתומים מוכרת למזונו' שלא בב"ד ובלבד שיראו שנים שלא תמכור בזול ומשום חינא עשאוה כשותף דודאי לא אלים ליפות כחה יותר משותף דהא לית לה בנכסים כלום אלא משום תקנתא היא ואם איתא דשותף לא יחלוק בלא ב"ד היאך היו מתקנין כן באלמנה:

ב"ד הדיוטות. והכי קי"ל ופירוש הדיוטות שאין יודעין בדין כלל אלא שהם בקיאין בשומא דבהכי בלחוד סגי לאלמנה ושותף אבל אי אפשר לפרש כמו שמתפרש בעלמא שפירוש הדיוטות בכל מקום דאיכא חד דגמיר וסביר ותרי דמסברי להו וסברי דא"כ פשיטא דטפי מהכי אינה צריכה דבכל דיני ממונות סגי בהכי אלא ע"כ כדאמרן והא

דאמר פרק אלמנה ניזונית (דף צח.) דאלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום אע"ג דמיירי בב"ד הדיוטות הא פרש"י ז"ל שם דהיינו טעמא לפי שהיא שליח של יתומים לפיכך אינה יכולה לשום לעצמה דמי מכר לה כיון שאינם אלא שמאין דמיד ב"ד חשוב דוקא היא יכולה לקנות שהן אביהם של יתומים והם עומדים במקומן והאלמנה היא כאחר דעלמא אבל השתא היא כשליח יתומים ואמרינן התם דאין שליח יכול לשום לעצמו. והוי יודע דכי היכי דמסקינן הכא דשותף חולק שלא מדעת חבירו בב"ד במטלטלין ה"ה בקרקעות והכי מוכח בפרק בית כור [דף קו:] בהא דאמרינן ולרב דאמר בטלה מחלוקת ומיהו איכא מ"ד דדוקא בב"ד חשוב הא לאו הכי כשיבא חברו יכול למחות ברוחות וראיה לדבר מדאמרינן בכמה דוכתי (כתובות ק. וגיטין לד א) יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן בית דין מעמידין להם אפוטרופוס ובוררין להם חלק יפה ואם הגדילו אין יכולין למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה ובודאי לא שייך טעמא דכח ב"ד אלא בב"ד חשוב אבל לא בשמאין בעלמא אבל שותף חולק מדעת חבירו שלא בב"ד כלל אם נשתתפו במעות וכדמוכח בפרק איזהו נשך (דף סט.) בעובדא דהנהו כותאי דעבדי עיסקא דאמר זוזי כמאן דפליגי דמו ונמצא שלשה דינים בחלוקת השותפים [שלא מדעת. קרקעות דוקא בב"ד חשוב. מטלטלין ואפילו בב"ד של הדיוטות אלא שבקיאין בשומא. וזוזי אפילו בלא ב"ד כלל]:

מתני' מצאה ברפת. צריך לומר דמיירי באינה משתמרת כגון דאינה נעולה שאם באת לצאת יוצאה מדאיצטריך למיתני אינו חייב בה דאי ס"ד משתמרת השתא משכח לה אבראי מעייל לה בגוה משכח לה בגוה מיבעיא דאינו חייב להוציאה משום אבידה וצ"ל נמי שאינה מתעה את הבהמה שבתוכה להיות בורחת ויוצאת מדקתני אינו חייב בה:

היתה בבית הקברות. והוא כהן:

או שאמר לו אל תחזיר. והיא במקום שהוא מותר לילך שם:

הלך וישב לו. הבעלים:

אבל לא לטעון. בגמ' מפרש:

רבי יוסי הגלילי אומר וכו'. וליתא דלא קי"ל כוותיה:

גמ' תנו רבנן כולכם חייבין בכבודי. מאני ה' יליף אע"פ שאמרתי לך ירא את אביך אני אדון לשניכם ואם אמר לך אביך עבור על דברי לחלל שבת אל תשמע לו:

לפרוק בחנם. איכא מ"ד דדוקא בשאינו בטל מן הסלע אבל היה בטל נותן לו כפועל דלא עדיף מאבידה וקרי כאן אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם אלא בבטל קא אמרינן דהוי בחנם ולפי זה טעינה בשכר אפילו באדם בטל ואינו מחוור בעיני הרב רבינו נסים

בר ראובן דכיון דאיכא בפריקה צער בעלי חיים אפילו בטל מן הסלע חייב בחנם אבל טעינה הויא כשאר אבידה דבשכר כל שלא היה בטל אבל אם בטל בחנם והא דאמרינן לקמן בפריקה דכי לא עביד מרה בהדיה בשכר משום קנס הוא דנוטל שכר ממרה כיון דלא מסייע בפריקת בהמתו:

כדי לכוף את יצרו. כתב הרמב"ן ז"ל דלאו היינו שונא דקרא דהא אוקימנן בפרק ערבי פסחים (דף קיג:) כגון דחזא ביה דבר ערוה יחידי דמצוה לשנאותו ולמה יכוף את יצרו אלא הכא בשונא דעלמא עסקינן דעביד ביה אסורא כי סני ליה:

משום צער בעלי חיים. פסקו הגאונים ז"ל ורב אלפס ז"ל כרבא דאמר צער בעלי חיים דאורייתא והכי מוכח בפרק מפנין (דף קכח:) דשרינן בטול כלי מהיכנו דרבנן משום צער בעלי חיים דאורייתא ומיהו דוקא בצער גדול אבל צער מועט לא דתנן בפרק משילין (דף לז.) גבי אותו ואת בנו שנפלו לבור דלא שרינן ליה להעלותו אלא יעשה לו פרנסה במקומו דלאו צער הוא כולי האי ואי תימא וכיון דצער בע"ח דאורייתא זקן ואינה לפי כבודו למה אינו פורק ותירץ הרמב"ן ז"ל דעשה דכבוד תורה עדיף וזה לא מחוור בעיני הרנב"ר ז"ל דזקן לאו [דוקא] קנה חכמה [לבד] קא אמרינן דה"ה למכובד דאמרינן כל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו נמי וכדעת הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות גזילה ואבידה אלא הכא כיון דצער בעלי חיים הותר לתשמישן של בני אדם כל שכן לכבודם בשב ואל תעשה דגדול כבוד הבריות:

ת"ר כי תראה יכול מרחוק. וחייבתו [התורה] לילך לשם:

ומדדה עמו. לאחר שהטעינה שמא יפול ויחזור ויטעון:

ונוטל שכר. הא שמעינן לרבנן דטעינה בשכר וקי"ל כוותייהו אלא מפני שמה שמדדה עמו הוא גם כן צורך פריקה דמשום שנאמר עזוב תעזוב אפילו ק' פעמים אם חזרה ונפלה חייב לפרוק ולטעון ופריקה היא בחנם כדאמרינן מש"ה אתא לאשמועי' דלא עדיף מדדה מטוען ולפיכך יש לו שכר וכ' הרמב"ם ז"ל סוף הלכות רוצח ושמירת נפש שאם א"ל בעל המשא איני רוצה ליתן לך אינו צריך להדדות עמו ושיעור ריס כ' ז"ל שהוא מאתים וששים [ושש] אמה ושני שליש אמה והוא אחד משבע ומחצה במיל:

דף יח.

מתני' אבדתו וכו'. בגמ' מפרש מאיזה רבו:

גמ' מנא ה"מ דשלו קודם:

לא יהיה בך אביון. הזהר מן העניות:

כל המקיים בעצמו כך. כל הנמנע מלעשות מצוה אחת או מלסייע את חבירו כדי שלא יעני סוף בא לידי עוני לפי שאע"פ שלא חייבו הכתוב יש על האדם ליכנס לפנים משורת הדין לא לדקדק ולומר שלו קודם אם לא בהפסד מוכיח ואם תמיד מדקדק פורק מעליו עול גמילות חסדים וצדקה:

ת"ר רבו שאמרו שלמדו חכמה. סברת טעמי המשנה להבין שלא יהיו סותרות זו את זו וטעמי ההיתר והאיסור והפטור והחיוב והוא הנקרא תלמוד:

מקרא. תורה נביאים וכתובים:

משנה. כמו שהן שנויות ואין טעמן מפורש בהם:

כל שרוב חכמתו ממנו. אם מקרא אם משנה אם תלמוד:

האיר עיניו. שהודיעו טעם משנה אחת שלא היה יכול להבין טעמה:

זוהמא לסטרון. בסדר טהרות [כלים פכ"ה מ"ג] היא שנוייה ולא הייתי יודע מה כלי הוא ולמדני שהוא כף גדולה שמסלקין בה זוהם הקדרה והקלחת לצדדין:

קרע מאניה. קרע שאין מתאחה כדין תלמיד על רבו:

אחד יורד לאמת השחי. משנה היא במס' מדות אצל הנכנסים שחרית לפתוח דלתות ההיכל ופירוש אחד יורד שהיה מוריד ידו עד שחיו בחור שבכותל ואחר כך פותח ואחד פותח פתח אחר שהיה כנגדו מכוון פותחו מהר כלומר שלא היה צריך להוריד ידו לצורך פתיחתו:

כיון. מהר כדאמרינן בפסחים (דף לז.) ויקבענה כיון ופסק בגמרא אמר רב יוסף א"ר יוחנן הלכה כרבי יהודה דלענין אבידה בעינן רבו מובהק שזהו שרוב חכמתו ממנו אם מקרא אם משנה אם תלמוד וכן עולא קאי כוותיה כדמשמע בסמוך:

אמר עולא תלמידי חכמים שבבבל עומדים. פי' עומדים זה מפני זה כמלוא עיניו ואע"ג דלרבו שאינו מובהק בד' אמות סגי עשו תלמידי חכמים שבבבל כרבו מובהק לחומרא דכל יומא גמר חד מחבריה וכן נמי מקרעין זה על זה קרע שאינו מתאחה כתלמיד על רבו דאי קורעין בלחוד פשיטא וכי גריעי מחכם דתניא (מו"ק דף כה.) חכם שמת הכל קרוביו אלא כדין רבו מובהק דנין אותן לכל דבר לחומרא אבל לא לקולא כלומר לענין אבידה במקום אביהן וכן פרש"י ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב בספר תורת האדם דעומדין זה מפני זה ד' אמות קאמר בלחוד וכן מקרעין זה על זה לקרע בעלמא איצטריך וכי תימא פשיטא דלא גריעי מחכם דעלמא דעומדין מפניו וקורעין עליו ל"ק שאין תלמיד חכם עומד וקורע אלא מפני שגדול ממנו או שוה לו אבל מפני קטן ממנו לא דהוה [ליה] כזקן ואינה לפי כבודו אבל אם הוא רבו אע"פ שאינו מובהק עומד מפניו וקורע

אע"פ שהוא קטן ממנו כשמואל דקרע על ההוא מרבנן משום דאסבריה אחד יורד לאמת השחי ולפיכך תלמידי חכמים שבבבל עומדין וקורעין זה על זה ואפילו קטן ממנו ולענין אבידה פסק כעולא דאין מחזירין עד שיהא רבו מובהק וכדכתיבנא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות גזילה ואבידה:

גרסינן בגמ' ת"ר העוסק במקרא בלבד מדה ואינה מדה במשנה מדה שנותנין עליה שכר בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו. [דף לג:] מאי דרוש כדדריש רבי יהודה בר' אלעי מאי דכתיב והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם [הגד לעמי פשעם] אלו תלמידי חכמים שאפילו שגגות נעשו להם זדונות ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שאפילו זדונות נעשות להם שגגות והיינו דתנן רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון דרש רבי יהודה בר' אלעאי מאי דכתיב שמעו דבר ה' החרדים אל דברו וכו' אלו תלמידי חכמים אחיכם אלו בעלי מקרא שונאיכם אלו בעלי משנה מנדיכם אלו עמי הארץ ושמא תאמר אבד סברם ובטל סיכויין ת"ל ונראה בשמחתכם והם יבושו עובדי כוכבים יבושו ולא ישראל יבושו אלא ישראל ישמחו. פירוש מדה ואינה מדה מדה היא קצת ואינה מדה שהמשנה והתלמוד יפין ממנה:

מאי דרוש כשדרשו שהתלמוד גדול. לעמי דהיינו תלמידי חכמים פשעם. את חטאתם אני קורא פשעם שהיה להם לתת לב לטעמי המשנה שיבררו להם על העיקר ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה עיקר:

הוי זהיר בתלמוד. גמרא שהוא תירוץ טעמי המשנה:

ששגגת תלמוד. אם שגית בהוראה עולה זדון ענוש עליה כמזיד שלא דקדק לשאול מרבו:

שונאיכם אלו בעלי משנה. ששונאים את בעלי התלמוד לפי שבעלי תלמוד אומרים לבעלי משנה שהם מבלי עולם כדאי' במס' סוטה [דף כב.]:

מנדיכם וכו'. לפי שתלמידי חכמים היו שונאים אותם ומתעיבין להם כנדה:

סיכויין. רב עוד יוסף בני חי כו' תרגם יונתן סכיית למחמי:

סליקו להו אלו מציאותהמפקיד אצל חבירו בהמה או כלים. אמרינן בגמרא דאיצטריך למיתני בהמה לאשמועינן דכשרוצה לשלם ואינו רוצה לישבע שמקנה לו כפל זה אע"פ שהוא מרובה דהא כשטבח ומכר הגנב משלם ד' וה' ואיצטריך למיתני כלים לאשמועינן דאע"ג דאין טורח בשמירתן כמו דאיכא בבהמה אפ"ה מקנה ליה נמי כפל כשרוצה לשלם ואי תנא חד לא שמעינן אידך:

ונגנבו או נאבדו. [נקט נגנבו לאשמועינן דכפילא הוה לנפקד ונקט] אבדו אע"פ שאין כפל אלא בדבר הנגנב משום יוקרא. שאם יתיקר אחר אבידה וזה רצה לשלם ולא לישבע

אם נמצא אחר מכן ונתייקר הכל של נפקד כיון דלא אטרחיה לשלם בבי דינא והכי מוכח לקמן [דף לה.] גבי כיפי דרב נחמן:

שילם. לאו דוקא אלא כל היכא שרצה לשלם אע"ג דלא שילם עדיין עד שנמצא הדבר וכדאי' בגמ':

ולא רצה לישבע. שבועת השומרין דהיינו שבועה שלא שלח בה יד ושלא פשע בה אבל חייב לישבע שבועה שאינה ברשותו כדלקמן בגמ' [דף לד:] ואע"פ שאם היה נשבע שלא פשע בה [היה] נשבע לשקר שהרי אומר עכשיו הוא בעצמו פשעתי מ"מ הואיל שהיה פוטר עצמו בשבועת שקר ולא רצה יש לו כפילא כדאיתא בגמרא [דף לד.] א"ר פפא וכו' דכל היכא דלא טרחיה בבי דינא גמר בלביה המפקיד בשעת הפקדון שאם לא יטריחנו על פקדונו שיהא הכפל או היוקר קנוי לו ונעשה כאילו אמר לכשיגנב ותרצה ותשלמני יהיה קנויה לך סמוך לגנבתה או יהא קנויה לך מעכשיו חוץ מגיזותיה וולדותיה דודאי שבחא דאתא מגופה לא מקני ליה ומסקינן בגמרא דשואל נמי אע"ג דלא מצי פטר נפשיה אלא במתה [מחמת] מלאכה שהוא מלתא דלא שכיחא מ"מ היכא דשלם ממש ולא אטרחיה לבי דינא גמר ומקני ליה כפילא או יוקרא וזה הוא החילוק דאיכא בין שואל לאחריני דלא סגי בהשואל בדבורא לומר הרי אני משלם עד שישלם ממש כדאיתא בגמרא:

כתב הרשב"א ז"ל דהא דקתני ולא רצה לישבע לאו למימרא דאתא למעט היכא דאי אפשר לישבע כגון דאיכא עדים שנגנבה בפשיעה דאף בזו נמי היכא דלא אטרחיה לבי דינא מקני ליה כפילא וטעמא משום דאע"ג דהשתא לא מצי לאטרוחי כ"כ דהא איכא עדים מ"מ המפקיד בשעת הפקדון גומר בלבו לאקנויי בכל ענין היכא דלא אטרחיה משום דאיכא צדדין דאי בעי פטר נפשיה וכדאמרן והכי משמע מדגרסינן בירושלמי היו לו עדים שנגנבה בפשיעה הרי הוא בכלל שילם אלא קתני הכי למעוטי היכא דלא מחייב עליה בשום תשלומין לא ממון ולא שבועה כמו בשומר חנם דאיכא עדים שנגנבה או בשומר שכר דאיכא עדים שנאנסה דבכי ה"ג כיון דפטור מיניה לגמרי אי בעי נפקד לשלומי ליה אינו אלא כמכר לו עכשיו קנסיו דכה"ג לא אסיק אדעתיה מפקיד מעיקרא וכן נראה לו ז"ל מן הירושלמי דגרסינן אם היו לו עדים שנגנבה באונסין הדא הוא דא"ר אלעזר המוכר קנסיו לאחרים לא עשה ולא כלום:

דף יח:

נשבע ולא רצה לשלם. לכאורה איכא למידק הך סיפא למה לי פשיטא כיון דלא שילם לא מקני ליה כפילא מיהו בפרק הגוזל עצים (דף קח.) דייק רבא מיניה נשבע ושלם ואח"כ הוכר הגנב משלם כפל לשומר דטעמא דלא רצה לשלם כלל הא רצה לשלם אחר מכן אף ע"פ שנשבע מקני ליה כפילא ופליג בזה עם אביי והלכתא כרבא:

גמ' השוכר וכו'. אע"פ שהשוכר חייב בגניבה ואבידה מ"מ אם רצה לשקר ולישבע שנאנסה היה נפטר בשבועה הלכך כי אמר נגנבה וחייב עצמו [בקרן] נקנה לו הכפל. כל חיובי ופטורי ארבעה שומרים ילפינן לקמן מקראי בפ' השואל (דף צד:) שומר חנם נפטר על הכל אם לא פשע והשואל משלם את הכל חוץ ממתה [מחמת] אותה מלאכה הראויה לה דאמר ליה להכי אושלת לי:

כל הנאה שלו. שהיה עושה בה מלאכתו בלא שום שכר:

בדיבורא. דהרי אני משלם לא מקני ליה בעלים כפל שאין זו שום טובה [שמוטל] היה עליו להניח דעתו שהשאילה לו חנם וכתב הרב רבינו נסים בר ראובן ז"ל דכיון דתלינן טעמא בדיבורא לא מקני ליה כפילא ולא משום טעמא דמתה מחמת מלאכה דלא שכיחא שמעינן מינה דאפילו היכא שהתנה שואל להיות כשומר חנם דמצי פטר נפשיה במידי דשכיח אפ"ה כיון דכל הנאה שלו בדבורא לא מקני ליה כפילא [וכן הוא בתוס']:

גמ' פשיטא וכו' אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו. כל אמר דשמעתין הוא דאמר בבית דין ומש"ה אמר רבי יוחנן לעיל דבדבור בעלמא גמר ומקני ליה כפילא משום דכיון דאמר כן בב"ד שוב אינו יכול לחזור בו וסמכה דעתיה והכי מוכח נמי פרק יש נוחלין (דף קכח.) גבי שורי גנבת כו' וכגרסת רבינו אלפסי ז"ל המחוורת בעיני רוב המפרשים ז"ל והכא נמי מש"ה סמכה דעתיה ופשיטא דאע"ג דקמי בי דינא אינון לא מקרי אטרחיה לבי דינא דלא איכפת ליה וגדולה מזו פסקנו במתני' דאפילו נשבע שאינו חייב לו כלום כיון ששלם אחר כך מעצמו מקנה ליה כפילא והכא ה"ק מי אמרינן מהדר קא הדר ביה דאע"ג דאינו רשאי לחזור בו מ"מ לא מקני ליה כפילא כיון דאטרחיה לבי דינא או דלמא כיון דמדינא לא מצי למהדר מסתמא לא מטרח ליה לבי דינא בכדי ושפיר מקני ליה האי כפילא נראה להו להמפרשים ז"ל דכיון דהודה בפני ב"ד שיש להם לעסוק תיכף בדברים אחרים כדי שלא יהיו עסוקים באותו ענין ולא יוכל לחזור בו וראיה מפרק הדיינין (דף לט.) דאמרינן התם אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד כלומר כי היכי דלא ליהדר ביה וא"ת והא קיי"ל פרק זה בורר (דף כד:) גבי נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך שיכול לחזור בו עד שיגמר הדין י"ל דהכא נמי כיון דאמר הריני

משלם אין לך גמר דין גדול מזה שאילו ב"ד אמרו כן כבר נגמר הדין וכן אם אמר לחברו התובע לו רצונך השבע וטול והלה נתרצה כבר נפסק הדין על עצמו ומש"ה אמרינן עלה ביש נוחלין (ריש דף קכח.) שאינו יכול לחזור בו:

הריני משלם ומת. לא הספיק לשלם עד שמת:

(**דעבד** לי ניחא נפשא. פעמים רבות עשה לי קורת רוח):

שלם לבניו מהו. מתו הבעלים ונגנבה ואמר השומר לבנים הריני משלם :

שלמו בנים לבנים. דליכא שום צד ניחא נפשא מאלו לאלו אלא דוקא מאבות לאבות דאית בהו נייח נפשא:

מהו. מי אמרינן כיון שאילו לא קבלו קורת רוח לא מצד עצמם ולא מצד האבות [לא מיקנו כפילא] או דלמא כיון שהאבות דהוו להו נייח נפשא בהדדי קנו כפילא אף בנים מן הבנים:

שלם מחצה. מתחלתו אמר אני משלם מחצה ולא יותר מהו. לקנות חצי הכפל:

שאל שתי פרות. את"ל מחצה לא קני שתי פרות ומתו ואמר הריני משלם אחת ולא אמר שמתה מחמת מלאכה. מהו לקנות כפל שלה מי אמרינן כל הקרן שלה שלם:

שאל מן השותפין ושלם לאחד. פירוש נתן לו חלקו ברשות חברו דבלא רשות אינו חייב לפרוע והכי מוכח בירוש' [ריש] פרק שבועת הפקדון מקרא דוכחש בעמיתו פרט למכחיש אחד מן השותפין דלאו כפירות ממון הוא לפי שאינו רשאי לפרוע אחד מהן בלא [רשות] חבירו כן כתב הרנב"ר ז"ל בחדושיו:

מהו. שיקנה חצי הכפל מי אמרינן הרי שלם כל חלקו:

ושלם אחד מהם. [חצי דמיו מהו שיקנה חצי הכפל מי אמרינן] הרי שלם כל המוטל עליו דאע"ג דבירושלמי שאמרנו משמע דחוב אחד הוא וכדאמרינן עלה התם אמר ר' יוסי הדא אמרה שנים שלוו מן האחד אע"ג דלא כתבין זה לזה אחראין וערבאין אחראין זה לזה והביאו ריא"ף ז"ל בהלכותיו שם ולפי זה הרי לא שלם אלא מחצה וכבר איבעיא ליה מחצה מהו מכל מקום אין כ"א חייב לפי האמת אלא חלקו ומה שחייב מחלק חברו הוא מדין ערב ומשום הכי בעי הכא מהו כלומר דכיון דשלם כל מאי דרמי עליה כדין בע"ח מקני ליה כפילא שהרי אינו חייב לפרוע [בעד] חברו אלא היכא שאין לו נכסים שיוכל לגבות או דלמא כיון דאכתי פש חיובא גביה באידך פלגא מדין ערב ה"ל כשלם מחצה ממש ולא מקני ליה כפילא וה"נ מוכח פר' השואל (דף צו.) דלא מיחייב באידך פלגא אלא מדין ערב גבי שותפים ששאלו ונשאל לאחד מהם מהו וכו' ואיכא דמוכחי כן נמי מן התוספתא דבבא בתרא דתניא התם [בסוף פרק בתרא] המלוה את חברו ע"י

ב' ערבים לא יפרע מאחד מהם ואם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה יפרע ממי שירצה ופירשו הם ז"ל דהכי פירושא לא יפרע מאחד מהם תחלה אלא כשהוא בא לגבות מהם יפרע מזה מחצה ומזה מחצה אין לו גובה מן השני והרי שני ערבים הללו הרי הם לענין ערבותם כשנים שלוו מאחד [ומשום] הכי אמרי' דכ"ז שיש נכסי' לשניה' אינו גובה אלא מזה מחצה ומזה מחצה אלמא דבשנים שלוו מאחד נמי בכה"ג דיינינן אבל הרמב"ם ז"ל אינו סובר כן פי' התוספתא שהוא ז"ל כתב בשני ערבים שנפרע מאחד מהם [מאיזה] שירצה ונ"ל שאם הרב ז"ל מקבל התוספתא הוא מפרש לה בין הלוה והערבין כלומר לא יפרע מאחד מהן תחלה אלא מן הלוה תחלה ואם אמר וכו' יפרע תחלה מהם ולא מן הלוה כלל אם ירצה ולא קאי ממי שירצה אשני ערבים והרשב"א ז"ל כתב שדין הרב יפה משום דלא דמו שני ערבים לחוב אחד שהם כמו משכון אחד לאותו חוב ואין השעבוד חל על המשכון לחצאים [ולא דמי] לשני לווים שכל אחד נוטל המחצה ומוציא לעצמו ושותפין ששאלו נמי כ"א משתמש לעצמו ואפשר שכן הדין נמי במפקיד אצל שנים דאמרינן דהוי כאילו הפקיד לזה מחצה ולזה מחצה:

דף יט.

שאל מן האשה. פירש"י ז"ל באשה נשואה שהשאילה פרת נכסי מלוג שלה ואינו מחוור בעיני המפרשים ז"ל דאי בשהשאילה בלא רשות בעלה כיון שהבעל אוכל פירות אין זה שאלה אלא גזל ואי ברצון בעלה פשיטא. ודאי דמקנה כפילא הרי למי ששאל שלם אלא הכי פירושה שאל מן האשה כשהיא פנויה ושלם לבעלה כלומר משנשאת וה"ה שלם לה מי אמרינן כי מקנה ליה כפילא ה"מ אילו שלם בעודה פנויה דהוו תשלומי מעליא שכל הנאות שלה אבל הכא דהנאתן לבעל לא וכן אשה ששאלה כשהיא פנויה ונשאת מי אמרינן כי מקנה לה כפילא ה"מ לדידה דעבדא ליה ניחא נפשא אבל לבעל לא או דלמא לא שנא תיקו וכיון דסלקן בתיקו ה"ל ממון המוטל בספק וחולקין דליכא למימר הכא אוקי ממונא בחזקת מריה קמא דכפילא לא איתחזק בידא דחד מינייהו אלא ה"ל כמחליף (דף ק.) פרה בחמור וילדה דקי"ל כסומכוס דאמר יחלוקו. וכתב הריא"ף ז"ל דהא דאמרינן חולקין ה"מ בארץ ישראל אבל בבבל קנסא הוא ולא מגבינן ליה ואם קדם חד מינייהו ותפס לא מפקינן מיניה בין בבבל בין בא"י:

גרסינן בפרק הגוזל עצים (דף קה:) אמר רב ששת הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסיו ואוקימנא בדאיכא לפקדון בביתיה והוה ידע ביה בעידנא דכפריה אבל לא

איתיה הפקדון בביתיה אי נמי לא הוה ידע ביה לא מיחייב באונסיו אלא עד דמשתבע ליה דלא אפקיד מידי גביה:

גרסינן בגמרא (דף לד:)**אמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו מ"ט חיישינן שמא עיניו נתן בה**. פירוש משביעין אמתניתין קאי דאע"ג דלא רצה לישבע ושלם מ"מ משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו דאע"ג דחזינן דפריש מלאו דגזילה שמא לא פירש מלאו דלא תחמוד [דלא תחמוד לאינשי בלא דמים משמע להו] ומשמע מן הירושלמי דהיכא שחייבוהו ב"ד שבועה והתובע רוצה לגלגל עליו שבועה על ענין אחר והנתבע רוצה ליתן החפץ שתובעין לו אפ"ה ישבע כדי שישבע על הגלגולין דהכי גרסינן התם אמר משלם אני חוששין שמא שלח בו יד אמר נשבע אני וראה שמגלגלין עליו וחזר ואמר משלם אני חוששין וכתבו הריא"ף ז"ל בהלכות בסוף פרק כל הנשבעין משמע דחיישינן משום הגלגולין ומשביע בשבילם ובאידך דירושל' דגרסינן התם חד בר נש אזל למידן קומי ר' אמי איחייב שבועה על תרין דינרין א"ל תרין דינרין אינון הא טריפין לך א"ל ומלת פלן ופלן א"ל או הב ליה כל מאי דתבע לך או אשתבע ליה על כל מאי דמגלגל עלך ונראה שצריך ליתן לו ממש הדברים שמגלגלו עליהם ואי לא משתבע עלייהו אע"ג שרוצה לשלמם דחיישינן שמא נתן עיניו בהם וכ"כ הרשב"א ז"ל:

ההוא גברא דאפקיד כיפי. נזמים:

כל לא ידענא פשיעותא הוא. כתב הרנב"ר ז"ל מכאן יש ללמוד שהנותן כליו לסרסור למשכנם לו ואמר איני יודע היכן משכנתים פשיעה היא וחייב וכתב רב אלפסי ז"ל בתשובה דאפילו אמר משכנתים אצל פלוני וכפר בו פשיעותא הוא וחייב שהיה לו למשכנו אצלו בעדים ואע"ג דגבי פרעון אמרינן בפרקא קמא (דף ג.) דמצי למימר את הימנתיה דלא אמרת לי הב ליה בסהדי שאני התם דמדאמר לו שיפרע לפלוני בשבילו אפשר שהיה מכירו ומאמין בו אבל הכא דלוה עליו וסתם אמר בודאי ה"ק ליה לוה עליו במקום שאוכל לפדותו כל שעה שארצה וכשהניחו בלא עדים פשע נראה שהרב ז"ל סובר דאע"ג דודאי צריך להימוניה ביה [במגו] [דהא אפי' לוה עליו בעדים] הוה מצי למימר נאנס מ"מ כיון דאונס לא שכיח ניחא ליה למימר להד"ם אע"ג שצריך להעיז ומשום הכי כשלא משכנו אצלו בעדים הוי פושע אבל הרנב"ר ז"ל מגמגם מטעמא דאמרן שצריך להאמין בו ומצי למימר ליה את המנתיה נמי ומיהו היכא דאמר ליה לוה מפלוני ואמר שלוה ממנו וכפר בו נראה דלכ"ע פטור השליח בשבועה דאיהו הימניה דא"ל מפלוני:

אפדניה. פרדסו:

אייקור. יתר על דמים שפרע לבעלים:
הוה יתיבנא. כשדן דין זה:
שלם ולא רצה . והאי נמי שלם:
הכא אטרחיה. כדפירשתי לעיל שתשלומין הוו ע"י כפיית ב"ד:
למימרא דסבר רב נחמן שומא הדרא. נכסי לוה ששמו בית דין לבע"ח חוזרין אא"כ נתן לו מעות החוב [דהא] חזינן הכא דהדר אפדנא למרה אע"פ ששמו אותה לפרעון הפקדון כיון שהחזיר לו את שלו:
שומא בטעות הוה. דמשום דלא ידעו שיוכל לאהדורי ממוניה בעין הוא ששמו הטרקלין אבל השתא דמהדר ליה ממוניה בעין איגלאי מילתא דלא ה"ל גביה ולא מידי בענין שומא כ"כ הרמב"ם והרמב"ן ז"ל דבין נמצא הדבר ברשותו בין נאבד כיון שמצאה ומהדרה בעין הוי שומא בטעות אע"פ שלא היה נראה כן מפרש"י והר"ח ז"ל:
והלכתא דשומא הדרא לעולם. מה ששמו ב"ד לבע"ח על שאין ללוה מעות לפרוע מחזירו לעולם כשיתן לו הלוה מעות ומיהו אם קנו מיניה דלא ליסלקיה אע"ג דיהיב זוזי שוב לא הדרא דכיון שנתרצה אין כאן משום הישר והטוב. מידי דהוה אדינא דבר מצרא (דף קח.) דמהני ביה קנין והא דאמרינן דשומא הדרא ה"מ במקרקעי אבל במטלטלי לא הדרא כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל משם הרמב"ן ז"ל:
פשיטא שמו ליה לבע"ח. לא עדיפת כו'. כשם שהוא מחזירה ויטול מעותיו משום ועשית הישר והטוב כך אתה מחזירה ותטול מעותיך דתרוייהו אדעתא דזוזי נחית:
זבנה אורתה. בע"ח ששמו לו קרקע ומכרה או הורישה או נתנה:
הני. אחרונים לוקח או יורש או מקבל מתנה:
אדעתא דארעא נחות. שיהא הקרקע שלהם ולא שיקבלו מעות דדוקא בע"ח לא היה לו עליו אלא מעות והרי כשנתנם לו איכא משום ועשית הישר והטוב אבל אלו קרקע [קנו] ודוקא בבע"ח הוא דאמרינן הכי אבל שומא בטעות כדלעיל דרב נחמן פשיטא דהדרא לעולם אפילו זבנה או ירתה ואין צריך להאריך בזה [וכן כתב אשר"י] ולענין דינא דבר מצרא נמי אי זבנה או ירתה לא עדיף הלוקח או היורש מגברא דאתי מחמתיה דאיהו נמי אדעתא דארעא נחית ואפי' הכי מסלקינן ליה וכן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל בשם הראב"ד ז"ל:

דף יט:

שמו לה. ב"ד לפרוע לה מה שמחויב לה והיא פנויה ואח"כ אינסיבא ומתה כיון דבעל לוקח הוי הוה ליה כזבנא דלא מהדר משמע הא אם יורש הוי מהדר שהרי הוא במקומה :

שמו מינה לבעל חוב דידה שהיא חייבת לו ואח"כ אינסיבא ומתה כיון דבעל בנכסי אשתו לוקח הוי כאיניש דעלמא חשבי' ליה שלא היה קרקע זה לעולם שלו [ומש"ה] מהדרינן ליה אבל אם היה לו דין יורש ודאי מהדרינן ליה דביורש משמע דשייך ביה נמי ועשית הישר והטוב כן פירש רש"י ז"ל וכן פסק הדין הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה. ולפי זה צריך לומר דהא דאמרינן זבנה או אורת' דלא מחלקינן בהו ולא מהדר לאו בירושה דממילא עסקינן אלא כעין ירושה קא אמרינן דהיינו במתנת שכיב מרע והכי משמע לישנא דאמר אדעתא דארעא נחות ואי ירושה דממילא איהו לא נחת בה דממילא הויא:

האשה שמכרה בנכסי מלוג. להיות הבעל אוכל פירות בחייה וגוף הקרקע יהא ללוקח כשתמות. ומתה. הבעל מוציא מיד הלקוחות. אלמא כלוקח שויוה רבנן ומצי למימר אני לוקח ראשון דאי כיורש שויוה יורש שמכר אביו נכסיו בחייו אין לו ירושה בהם:

אגבייה איהו בחובו. לעיל מהדר לומר שאם לא שמאוה ב"ד למלוה בעל כרחו של לוה אלא שהלוה עצמו לא הטריחו לדין ואמר ליה טול קרקע זו בחובך:

ולענין פסק דין קיי"ל דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל הלכך כל היכא שהלוה עצמו עשה כן כזביני חשבינן להו ולא מהדר כן כתב הרי"ף ז"ל:

מאימתי אכיל פירי. מי ששמו לו ב"ד קרקע מאימתי היא קנויה לו לאכול פירות:

יומי אכרזתא. כשנפסק הדין ב"ד כותבין אדרכתא למלוה שהוא פסק דין על נכסי לוה שבכל מקום שימצא נכסים שלו יקחם וכשמצא הוזקק [לבוא] לב"ד וב"ד מכריזין שיש כאן קרקע לקנות כדאמרינן בערכין ואם בא זה וקבלם ביותר ממה ששמאוה אחרים מוסרים אותה בידו לאחר שכלו ימי ההכרזה ובמסכת ערכין מפרש כמה ימים מכריזין בפ' שום הדיינים (דף כא:) ועד דשלמן הנך יומי הוו פירי דיליה:

מתני' השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר. [כל] ימי שכירתו:

ישבע השוכר. כדי להפיס דעתו של משכיר שלא יאמר שהוא פשע בה:

והשואל משלם לשוכר. משום דמשעת מיתה קנאה מפני שהוא פטור מאונסין וכיון שהוא נפטר מן המשכיר יש לו לדון עם השואל וכיון שהשואל חייב באונסין ישלם הפרה לשוכר ששאלה ממנו:

אלא תחזור וכו'. דסבירא ליה לר' יוסי דשואל שומר דבעלים חשבינן ליה ונכנס תחתיו דשוכר ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי אתה ולא שייך הכא שבועה כלל דהכא מיירי שאנו יודעין שמתה והשואל נמי מודה שמתה כדרכה דאי לא ידעינן שמתה אלא מפיו

דשואל יש לו לישבע שאינה ברשותו כדלעיל [דף לד:] [וכן אי לא ידעינן שמתה כדרכה אלא מחמת מלאכה היה השואל פטור]:

גמ' הלכה כר' יוסי. דאמר כיצד עושה הלה וכו' ומשמע דבשום צד אינו זוכה השוכר בפרתו של זה אלא השואל ממש הוא שומר דבעלים ואפילו ראו בעלים שמתה ממש בפניהם חייב (השוכר) לשלם אותה לבעלים וכן דעת הריא"ף וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שכירות:

(**על הגמרא**) [**דף לו.**] **רב אמר פטור**. כאילו היתה ברשותו אבל אם השומר הראשון שומר שכר והשומר האחר שומר [חנם] ונגנבה מרשותו ודאי הראשון חייב דלא עדיף טפי כשמסרה לאחר משאילו היה ברשותו אלא הכי קאמרינן שלא נתחייב מפני מסירתו אלא במה שהיה חייב מתחלה ומיהו הבעלים משביעין תחלה לשומר שני שלא פשע בה קודם דאישתעי דינא שומר ראשון עם המפקיד משום דכיון דמסרה לבן דעת מצי למימר ליה זהו במקומי ואם נשבע שמתה כדרכה אף הראשון פטור דאפילו שומר שכר פטור מאונסין ואם מסרה לשומר שכר דעכשיו עומד ממש במקומו לגמרי הראשון פטור ומסולק מכל וכל דמצי א"ל גברא אשלימית לך שהוא חייב בכל מה שהייתי חייב בו ואוקימתיה בחריקאי זיל אישתעי דינא בהדיה ואפילו הלך לו למדינת הים או שהעני ואין לו מה לשלם הראשון פטור ורבי יוחנן לא פליג עליה דרב אלא משום דמצי למימר האיך לא מהימן לי בשבועה ואיני מאמינו שנאנסה אלא נגנבה או נאבדה או פשע בה ונ"מ דאפי' לר"י (דקיי"ל כוותיה) היכא שידוע (שאם) שהיה מאמינו לזה היה זה קם תחתיו לגמרי וכיצד כגון שנתנו לו הבעלים רשות להשאילו א"נ באשתו ובניו של נפקד דקיי"ל [שם] דכל המפקיד על דעתן הוא מפקיד א"נ במי שדרכן של בעלים להפקיד אצלו כההיא סבתא דלקמן [שם] דבכל הני אפילו רבי יוחנן מודה דפטור דשומר שני נכנס תחת הראשון לגמרי ואע"פ שאין לו מה לשלם ראשון פטור והביא הרמב"ן ז"ל ראיה לדבר מדתנן בפרק הכונס (דף נה:) מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו ואמרינן עלה תחתיו דמאן ואסיקנא תחתיו דשומר ודייקינן ושומר קמא איפטר ליה לגמרי לימא תיהוי תיובתא דרבא דאמר רבא שומר שמסר לשומר חייב ומשני אמר לך רבא מאי מסרה לרועה דקתני שמסרה לברזיליה שהוא רועה קטן שעומד לשמור תחת הרועה הגדול דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה והא התם דאמרינן דשומר קמא איפטר ליה לגמרי ואותביה מינה לרבא [דאמר חייב] הא לרב דאמר פטור ניחא ולרבא נמי בברזיליה פטור לגמרי משום דאורחיה בהכי והוא הדין בסבתא ואשתו ובניו וכדאמרינן דחד טעמא הוא וכן דעת הרשב"א ז"ל (והרנב"ר ז"ל). וכן כתב הרמב"ם ז"ל [בפ"ד מהלכות

שאלה ופקדון] שהשומר שמסר פקדון לאשתו ובניו ובני ביתו והודיעו שהוא פקדון ולא שמרו כדרך השומרים שהם חייבין לשלם לבעל הפקדון ובעה"ב פטור אע"פ שר"ת ז"ל חולק בדבר בענין אשתו ובניו שסובר ז"ל שאלו אין משמרין לעולם לדעת בעלים אלא לדעת אביהן:

דף כ.

את מהימן לי וכו'. כתב הריא"ף ז"ל שמעינן מינה דהיכא דאיכא עדים דנטרה שומר בתרא כראוי ונאנסה לא מחייב שומר קמא לשלומי דהא ליכא שבועה דלימא לא מהימן לי ואע"ג דאמר ריש לקיש [פרק כל הגט] (דף כט.) כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל ולא השוכר רשאי להשכיר ה"מ לכתחלה אבל דיעבד אע"ג דאינו רשאי אי איכא עדים דלא פשע בה לא מחייבינן ליה וכדאמרי' במתני' דאין השוכר משלם מדיליה אע"ג דהשאילה לאחר ושמעינן מינה דלא קי"ל כר"מ דאמר כל המעביר על דעת בעה"ב נקרא גזלן:

הנהו גינאי. עובדי גנות:

מרייהו. פיישו"ר בלע"ז ונקרא בלשוננו קווי"ק:

פטריה. אפילו לרבי יוחנן היה פטור שהרי אינו יכול לומר את מהימנת לי בשבועה ואיהי לא מהימנא שהרי הוו מפקדי לה תמיד:

פשע בה. שלא נעל בפניה:

ויצאה לאגם. מקום שאינה משתמרת שם לא אצל זאבים ולא אצל גנבים ומיהו לא אכלוה זאבים ולא [גנבוה] גנבים:

ומתה. דהוי תחלתו בפשיעה שמא יטרפוה זאבים וסופו לא נאבדה באותה פשיעה אלא בדבר שהוא אונס אחר:

לא מיבעיא למ"ד. לקמן [דף מב.] גבי ההוא דאותיב זוזי דפקדון בצריפא דאורבני דהוי פשיעותא לגבי נורא ונטירותא לגבי גנבי ואיגנוב ולגבי שומר חנם אונס הוא:

אלא אפילו למ"ד התם פטור הכא חייב. דהתם ליכא פשיעה אלא לענין נורא והא לא אתא נורא אבל הכא איכא למימר בפשיעה מתה שמא הבלא דאגם קטלה:

מה לי הכא ומה לי התם. ופסק הריא"ף ז"ל הלכה כרבא דהלכתא כוותיה לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם ואע"ג דקי"ל [שם] תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב ה"מ היכא דאפשר שהאונס בא מחמת פשיעה כי ההיא דצריפא דאורבני אבל הכא דודאי לא בא מחמת הפשיעה דמלאך המות קטלה מה לי הכא מה לי התם פטור דאי אפשר להצילה מן

המיתה בשום צד והא דאמרי' פ' הפועלים (דף צג:) גבי רועה שהניח עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף ארי ודרס וכו' אומדים אותו אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור ואוקמה רבה בדעל בעידנא דלא עיילי אינשי וא"ל אביי א"ה תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא וחייב והא התם שאין האונס מחמת הפשיעה כדאמרן דאפילו היה שם לא היה מציל וקא"ל אביי לרבה דחייב ומשמע דרבה קבלה מיניה הא תירצה הריא"ף ז"ל דאביי הוא דאמר שאמר כן לרבה וקבלה אבל רבא לימא ליה דלא היו דברים מעולם שקבל מיניה רבה ולא עדיף עדות אביי דהתם מעדותו דהכא. והראב"ד ז"ל תירץ דהתם נמי האונס בא מחמת הפשיעה ולא מחמת כניסתו לעיר אלא מפני שהיה לו להכניס עדרו לעיר כיון דלא עאל בעידנא דעיילי אינשי:

דף כ:

מתני' אמר לשנים. שהודה מפי עצמו. דייקינן בגמרא מדנקט האי לישנא דמתני' מיירי באין לו תובעין אלא שהוא בא לצאת ידי שמים ומש"ה תנן נותן לזה מנה ולזה מנה דבלאו הכי לא יצא ידי שמים דאם היה מונח עד שיבא אליהו היה מפסיד הנפקד או הנגזל ומיהו דוקא היכא דגזל דעבד איסורא ודאי אי נמי נטל הפקדון מאחד לבד דהוה יכול לדעת מי הוא והוה ליה למידק שיזכור או בסימן או בענין אחר וכי לא דייק פשע אבל היכא שאינו ברור לו שגזל או שאינו ברור לו אם נטל פקדון כלל דהשתא לפי דעתו שמסופק אם נטל לא שייך למימר ה"ל למידק דשמא לא נטל מידי פטור הוא אפילו בבא לצאת ידי שמים וראיה דתנן פרק הגוזל בתרא (דף קיח.) אמר איני יודע אם גזלתיך ואם הפקדת אצלי פטור ואוקימנא לה אפילו בבא לצאת ידי שמים ומיהו הני מילי היכא שהוא מסופק בעיקר חיובו אם נתחייב כלל אם לאו אבל היכא שהוא יודע שנתחייב ואינו יודע אם נפטר מחיובו אם לאו בכה"ג אפילו כי לא תבעו ליה נמי חייב בבא לצאת ידי שמים והיינו דתנן התם הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי חייב לשלם ואוקימנא לה בגמרא התם בבא לצאת ידי שמים:

והשאר יהא מונח וכו'. אע"ג דהך סיפא מיירי בדתבעי ליה אלא שמיירי בבא לצאת ידי שמים כמו רישא מ"מ פטור ואע"פ שהוא טוען שמא והלה טוען ברי וטעמא משום דלא פשע בהו מידי ואינהו נינהו דאפסידו אנפשייהו שהפקידו שניהם אצלו בכרך אחד וכדאיתא בגמרא דבכה"ג לא ה"ל למידק וכיון דקים ליה נמי בנפשיה דלא מעכב מדידהו כלום שהוא יודע שאין בידו אלא ג' מאות והוא רוצה ליתן אותם אלא שאינו יודע למי יתנם פטור ולא דמי לההיא דאמרי' סוף פ' הגוזל בתרא [בסי' רכו] מנה לי בידך והלה

אומר איני יודע חייב ומוקמינן לה בבא לצאת ידי שמים דאי לאו הכי הא קיימא לן כר"נ דאמר פטור ואע"פ דהתם נמי לא פשע דלא הו"ל למידק ומשום דהוה ברי ושמא דשאני התם שיש לו לחשוב שזה שטוענו ברי אומר אמת והוא שכח וראיה לדבר דכל כה"ג דאינו מעכב משל אחרים כלום כל היכא דלא ה"ל למידק אפילו בדיני שמים פטור ואע"פ שהלה תובעו בברי והוא שמא כדאמרינן פרק הגוזל קמא (דף קג:) מעשה בחסיד א' שלקח מקח מן השוק מחמשה בני אדם ובא מעשה לפני ר"ט ואמר מניח דמי מקח ביניהם ומסתלק ובודאי אותו חסיד בא לצאת ידי שמים היה ומסתמא נמי תבעי ליה דסתם מקח תובעין יש לו דלפי שעה רוצים הדמים ונמצא דלא ה"ל למידק דדוקא בפקדון איכא למימר הכי שמפקידין אותו בידו לזמן רב ורבי עקיבא נמי הוה מודה לרבי טרפון בהא דהא לא פליגי בבא לצאת ידי שמים:

מה הפסיד הרמאי. אם כן לא יודה על האמת לעולם:

ולית הלכתא כוותיה. דיחיד הוא ופליג עם רבנן:

מתוך הגדול. כלומר ימכרו אותו ונותן ממנו דמי הקטן לשני ולא חיישינן לפסידא דבעל הכלי שמפסיד דאינו חוזר לו בעינו ורש"י ז"ל לא פירש כן:

גמ' אלמא מספיקא מפקינן . דקתני נותן לזה מנה ולזה מנה ולא אמרינן כשזה אומר איני יודע אם לך אם לחברך אוקי ממונא בחזקת נתבע זה ויהא מונח הדין עד שיבא אליהו:

רישא. דחד גברא הפקיד אצלו ה"ל כשנים שהפקידו אצלו בשתי כריכות דהו"ל למידק ומי מפקיד אצלו מנה ומי מפקיד אצלו מאתים ואפי' באו שניהם יחד:

דף כא.

סיפא וכו'. בכרך אחד ממש בכרך אחד אלא שאמרו לו מנה שלי ומאתים של חברי ומש"ה לא דק דמשמע שפיר דאינהו לא קפדי אהדדי זו היא דרך הגאונים ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' שאלה ואין להקשות כיון שכל אחד תובע מאתים והוא מודה ודאי מנה הוה ליה כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דאמרינן הו"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע עליה ומשלם דהתם רמא רחמנא שבועה עליה שלא יעכב ממון חבירו ברשותו אבל הכא הרי מודה הג' מאות שתובעין בין שניהם ואין הכפירה וההודאה אלא בין המפקידין. ורמינן בגמרא גזל אגזל קתני הכא [אמר] לשנים גזלתי וכו' ורמינהו גזל לאחד מה' ואינו יודע לאיזה מהם גזל וכל אחד אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק דברי ר"ט אלמא מספיקא לא מפקינן ממונא התם דקא תבעי ליה הכא בבא

לצאת ידי שמים דיקא נמי דקתני שהודה מפי עצמו ש"מ . קתני הכא במתני' שיתן מנה לכל אחד ואחד אלמא דמספיקא מפקינן ממונא:

מניח גזילה ביניהם. מפרשינן בגמרא דהא דאמרינן ויניח לאו למימר שיניחנה שם ולשקלו אינהו דא"כ הנגזל מפסיד אלא יניחנה בב"ד בפניהם ואומר [בירורו בידו] של מי הוא ויטול ומסתלק מן הדין ור"ע דהלכתא כוותיה מחבירו פליג עליה ואמר לא זו הדרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל א' וא' וטעמא משום קנסא דקנסינן ליה כיון דעבד איסורא נמצא דהיכא דליכא איסורא היה מודה לר' טרפון שמניח בפניהם מה שיש בידו ומסתלק וכן אמר רבי שמעון בן אלעזר פרק האשה שלום (דף קיח:) [ובפרק הגוזל קמא] [דף קג:] דר"ע גופיה מודה בלוקח מקח מחמשה בני אדם וזה אומר אני מכרתיו לך והדמים שלי וכן כ"א שנותן דמי מקח ביניהם ומסתלק ופסק הרי"ף ז"ל כותיה משום דקי"ל הכי בעלמא כרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור וא"כ האידנא דלא דיינינן דיני דקנסות שפיר פסקינן אפילו בגזל כר"ט וכן פסקו הראב"ד והר"ז ז"ל אבל דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות שאלה שהנוטלין נשבעים שבועה כעין דאורייתא שכלל גדול הוא לכל הנוטלים שלא כדין שאין נוטלים אלא בשבועה זו כאותן ששנינו פרק כל הנשבעין [דף מד:] נמצא שצריך ליתן גזילה לכל א' וא' וא"כ הדין היכא דה"ל למידק ולא דק דפשיעה היא וגזל חד כי ההיא דב' כריכות דמתניתין [דינא הוא] שאם היו תובעין לו שהיה צריך ליתן לכל א' וא' כר"ע וכ"כ הרמב"ן ז"ל ולר"ע לא קשיא גזל דמתניתין אגזל דהתם דבכלהו מפקינן ממונא מספיקא ומטעם קנס ואפילו תובעו לו דהשתא לא בא לצאת ידי שמים אלא דמ"מ מלישנא דמתני' משמע דמיירי בשלא תבעו לו כדדייק תלמודא גבי ר"ט ובכה"ג שאין לו תובעים לא היה חייב לתת לכל א' בדיני אדם אלא דוקא בבא לצאת ידי שמים שלא קנסו חכמים בדבר זה מפני שאין לו תובעין וכ"כ הרמב"ם ז"ל פרק רביעי מהלכות גזילה:

מתני' המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודים. על ידי רקבון או עכברים:

לא יגע בהן. הנפקד למכרן ובגמרא מפרש טעמא וכמה יהיו אבודין קודם שיגע בהם:

גרסינן בגמרא מ"ט אמר רב כהנא רוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מחלוקת בכדי חסרונם אבל יותר מכדי חסרונם ד"ה מוכרם בב"ד מיתיבי המפקיד אצל חבירו פירות והרקיבו יין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדביש הרי זה לא יגע בהם דר"מ וחכ"א עושה להם תקנה ומוכרם בפני ב"ד וכשהוא מוכרן מוכרן לאחרים ואין מוכרן לעצמו כיוצא בו גבאי צדקה שאין להם עניים פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק מוכרים לאחרים ואין

מוכרין לעצמם תני מיהת פירות והרקיבו מאי לאו יותר מכדי חסרונם לא בכדי חסרונם והא יין והחמיץ שמן והבאיש דיותר מכדי חסרונם הוא שאני הכא כיון דקם קם:
מאי עושה להם תקנה אמר רב אשי לקנקנים אמר רבא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים ע"כ:
בקב שלו. קב שלו חביבין עליו ע"י שעמל בהם ורוצה הוא בו יותר מתשעה קבים של אחרים שיקח בדמיהם וט' קבין לאו דווקא אלא גוזמא קאמר וכדאמרינן דיותר מכדי חסרונם וכו':
מחלוקת בכדי חסרונם. הא דפליגי במתני' ת"ק ורשב"ג היינו בכדי חסרונם שהוא לחטים ולאורז תשעה חצאי קבין לכור ולשעורין ט' קבין לכור ולכוסמין ולזרע פשתן ג' סאין לכור כדאיתא במתני' דבסמוך והאי שיעורא מחסרין בשנה אחת ובשביל זה לא הוו אבודים כיון דאורחייהו בהכי ולא פליג רבן שמעון בן גמליאל [ורבנן] בהא אלא פליגי היכא שחסרו שיעור זה שהוא שיעור חסרון (זה) בשנה בפחות משנה דרשב"ג חייש דכיון דחסר כן בזמן מועט כן תמיד יחסר ויהיה יותר מכדי חסרונם ורבנן אמרי לא יגע בהם דשמא לא יתחסרו עוד בכל שנה זו אבל היכא שחסרו בשנה אחת יותר משיעור זה אפילו רבנן מודו שמוכרן בבית דין ומשום השבת אבידה כדר' שמעון בן גמליאל:
והדביש. יצא טעמו ומתקו וכן תשרש (איוב לא) תעקר שרשיה:
ואין מוכרן לעצמו. שלא יחשדוהו שלקחן בזול:
פורטין. מחליפין פרוטות של נחשת בסלעי כסף מפני שהפרוטות מתעפשות ונפסלות:
תמחוי. מאכל שגובין מבעלי בתים לחלק בכל יום לעניים ואם לא ימכרם נפסד המאכל:
מאי לאו יותר וכו'. [איכא] מ"ד לא יגע ואת אמרת דברי הכל [מוכרן]:
כיון דקם קם. כיון שעמדו בקלקולם הרי עמדו ביחד ולא יתקלקלו מעתה יותר ובכדי חסרונם קרינן ליה [כיון] שאינם כשאר פירות שמרקיבין תמיד:
מאי עושה וכו'. הרי נתקלקלו ומה תקנה יש להם:

דף כא:

לקנקנים. שימכור השמן לתקן עורות והדבש לכתישת גב הגמל כשהוא כתוש מחמת המשוי כדי שיריק הכלים ולא יתקלקלו ופסקינן הלכתא כחכמים בין במתני' בין בברייתא ואע"ג דבמתני' לא חיישי רבנן להפסד מועט ואמרי לא יגע בהן והכא בברייתא אמרינן עושה להם תקנה וחיישינן להפסד מועט דקנקנים ל"ק דבמתני' איכא טעמא דרוצה אדם בקב שלו אבל בברייתא שהבאיש והדביש אינו רוצה בקיומן כלל הלכך

עושה להם תקנה ומוכרם וכן דעת הרמב"ם ז"ל בדברים הללו בפ"ז מהלכות שאלה ופקדון וכן כתבו האחרונים הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

והא דאמרינן ומוכרן בב"ד כתב הרשב"א ז"ל דכיון דלא קתני הכי אלא בפקדון דוקא בפקדון הוא דאמרי' הכי שלא הופקדו אצלו אלא להיות מונחים בקרן זוית בלבד ולפיכך אינו רשאי אלא בב"ד אבל בצדקה ותמחוי הפרנסים הם כבעלים הלכך כל מה שיראו לעשות עושין אפילו שלא בב"ד וכן דעת הרנב"ר ז"ל:

תניא היורד. לאו דוקא דהא הדין שמורידין אותו לכתחלה לנכסי שבוי כיון שהוא קרובו ראוי ליורשו כדפריש ואזיל אלא משום אידך דקתני בה מוציאין ואפילו ירד בה נקט הכי וכן אמר ר"נ אמר שמואל לקמן דמורידין קרוב לנכסי שבוי:

אין מוציאין וכו'. כדאמרינן דאף לכתחלה מורידין א"כ כ"ש דאין מוציאין ואע"ג דאפשר שיזרעה תמיד ויכחיש מ"מ אין מורידין בה אריס אלא הקרוב וטעמא דכיון שאנו עושין תקנה מעצמנו אין לנו לעשות תקנה שיהא אפשר שיהא קרוב זה נפסד בה (כגון זה) דאפשר שמת המוריש וזה יורש הכל א"כ למה נפסיד אותו ליתן כאריס ואם נחוש שמא יפסידם הא תקנו שאם שמעו בו שמת שאוכל והכל שלו:

ולא עוד אלא אפילו שמע וכו' תולש ואוכל. וכל זה כדי שלא יפסידם לומר כיון שלא באו עדים שמת שקר הוא ולא סמכא דעתיה ושמא יפסידם כדאמרן אבל השתא די לו בזה ויאמר טוב לי לתקן הקרקע כראוי שאם אמת שמת הלא [הכל] שלי הוא ואם לאו אקח מן הפירות כרצוני קודם שיבא:

הנטושים כשבויין שאין מוציאין אותם מידם אלא יקחו הכל כיורש עד שיבואו הבעלים ומחשבין עמהם ונשבעים כמה הוציאו וכמה אכלו ונוטל בכל כאריס למחצה או לשליש ולרביע בין בשבח בין בפירות כן כתבו הרמב"ם והרמב"ן ז"ל אבל לא אמרי' שאם תלש ואכל הרי זה וכו' וטעמא דכיון דלא שמעו בו שמת לא חיישינן כ"כ לשמא יפסידם דבשלמא בששמעו בו שמת לא היה בוש אם היה מפסידם שיכול לומר בשלי אני עושה אבל בנטושין שלא שמעו שמת אם יפסידם יהא בוש בדבר והא דאמרינן דמורידין קרוב היינו במקרקעי אבל במטלטלי דמכליא קרנא אע"פ ששמעו בו שמת מעמידין אפוטרופוס ולא קרוב כדאמרינן לקמן ענבים לבצור וכו':

היורד לנכסי רטושים מוציאין וכו'. וכ"ש שאין מורידין לכתחלה דכיון שהניחו מדעתן והלכו ולא צוו להוריד ולא חשו לתקנתם ואיך נחוש אנחנו יותר מהם הלכך אף אם ירדו מעצמם אין מניחים אותם לירד ואפילו שמעו בהם שמתו לפי שאין אחים נכנסים לנחלה אלא בעדות ברורה כדתנן ביבמות [דף קיז.] ומיהו כשיצא הקול שמתו ואמר

היורש להוריד אריס בנכסים כדי שלא יתקלקלו הנכסים שומעין לו וגדולה מזו כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות נחלות שמורידין לקרוב עצמו בתורת אריסות אלא שאינו מחוור בעיני הרשב"א והרנב"ר ז"ל שאם כן היה לו לתנא לכלול אותו בכלל אותן שאמרו שמין להם כאריס ומיהו הראב"ד ז"ל לא השיגו בזה ונראה לי שאין להקשות לדברי הרמב"ם ז"ל תנא תני מוציאין וכו' וכ"ש דאין מורידין דחלוק יש בין יורד בתורת ירושה אלא שלבסוף כשבאו הבעלים שמין לו כאריס ליורד מתחלה בתורת אריסות שבכל שנה ושנה מחשבין עמו ונותנין לו חלק אריסותו כשאר אריסי העיר וכיון שאנו רואין בכל שנה היאך הוא מתעסק בהם תו ליכא למיחש דילמא מפסיד להו כלל וצ"ע על אינו מחוור של רבותינו ז"ל שאין לו לכלול בלשון שמין להם כאריס ואינו ממינם ואע"פ שנראה מפרש"י ז"ל דשמין להם כאריס ר"ל בכל שנה הלא הם ז"ל דחו פירושו וכתבו כמו שכתבתי:

ואינו ידוע להיכן הלכו. שרוצה להרחיק עצמו וללכת ע"מ להשתקע שם ויודע שיפסדו נכסיו ולא חשש להם כדפירשנו אבל בנטושין נקט שהלכו להם למדינת הים לאשמועינן שאע"פ שהלך מדעתו על דעת לחזור ויקר מקרהו שנשבה חשבינן ליה כשבוי מעיקרא שלא היה יכול לצוות דהשתא נמי היה מצווה אלא שהיה סבור לשוב טרם שיפסידו ולפיכך היה שלא צוה. כן כתב הרשב"א ז"ל:

אם על בנים רוטשה. כך פירוש הכתוב (לפי זה) שמפני פחד האויב קודם בואו הניחו כל אשר להם וברחו מדעתם:

תניא וכולן שמין להם כאריס. לאיתויי הא דבורח מחמת מרדין שהוא בהול ואינו יכול לצוות:

מחמת מרדין. שהרג את הנפש ופרסאי הורגין על שפיכות דמים כדאמרינן בב"ק [דף קיז.] מרדין הוא רציחה בלשון פרסי כך מפרש בשערים דרבינו האי גאון ז"ל:

מדאמרינן הכא בקמה וכו'. בהני דוקא דמטלטלי נינהו ב"ד מעמידין אפוטרופוס [ולא בקרקע כדאמרינן] ואח"כ מורידין וכו' ומיירי סתמא ואפילו שמעו בו שמת משמע דבמטלטלי דשבוי אע"ג דשמעו בו שמת מעמידין אפוטרופוס ואין נותנין בידו של יורש משום דדילמא מכליא קרנא ואי אתי שבוי לא משכח ולא מידי וכדפירשנו לעיל (ואם כך הדין) [ואח"כ היינו] בענין הקרקעות מורידין קרוב להשביח וליטול כאריס כדפרישית לעיל דכיון דלא מכליא קרנא לא חיישינן והא דמוקמינן בידא דיורש היינו לתלוש ולאכול אבל לירד ולמכור לא דשמא מה ששמעו שמתו הבעלים שקר הוא ואיך ימכור זה מה שאינו שלו והכי תניא [דף לח:] ממשמע שנאמר וחרה אפי והרגתי אתכם

וגו' איני יודע שנשיהם אלמנות ובניהם יתומים אלא שמלמד שבניהם מבקשים לירד בנכסי אביהם ואין ב"ד מניחים אותם ואמר רבא לירד ולמכור קתני:

דף כב.

ולוקי אפוטרופוס לעולם. כלומר למה אמרינן אחר כך מורידין קרוב נעשה הכל ע"י אפוטרופוס ולא בקרוב:

לדיקנני. לגדולים שנתמלא זקנם:

לא מוקמינן. כלומר משום דלא משכחינן מי שירצה לטרוח בנכסיהם ויפסידו דדוקא בנכסי קטנים טורחין משום מצוה. מזה דקדק הרשב"א ז"ל דכל היכא דמשכחינן מאן דטרח בהו דמוקמינן ליה אפוטרופא עליהם ואין מורידין קרוב לנכסיו היכא דלא שמעו שמת אבל אי שמעו מורידין לקרוב והביא ראיה מסבתא דלקמן [דף לט:] אבל הרא"ה ז"ל כתב דאפילו אשכחינן מי שיקבל כן לא סמכינן עליה והיינו דאמרינן הכא לא מוקמינן משום שאין דרכם של בני אדם לטרוח בנכסי גדולים חוששין לו שמא להפסיד הנכסים הוא רוצה הלכך לא מורידין ליה אלא מוקמינן קרוב ומעשה דסבתא לא קשיא ליה והרנב"ר ז"ל הביא כל זה ולא הכריע ביניהם:

אמר רב הונא אין מורידין וכו'. ואפילו הוא ראוי ליורשו דקא מפסיד להו ומוטב שיורידו להם איש נכרי:

ולא קרוב וכו'. כשראוי לירש דוקא כדי שלא יטעון בהם צד ירושה הא קרוב שא"א לאחזוקי לא מנפשיה ולא מטעם אחריני כרחוק הוי ומורידין אותו ומש"ה ממעטינן בין אחי דאבא בין אחי דאמא ואע"פ שזה אינו יורש מצד עצמו כיון שיכול להחזיק בהם מצד קורבתם והא דאמרינן דאתו לאחזוקי לא דאתו לאחזוקי בהו טפי מאחר מטעם חזקה דאדרבה משום קורבתם גרעי טפי והוו כשותפין שאין להם חזקה זה על זה אלא ה"ק שמא הרואים יהיו סבורים כשרואין אותו אוכל קרקע זה שלחלקו בא ואין מודיעין את הקטן לכשיגדיל וגם הוא לא ידע ויהיה נפסד אבל באחר אין טועין ומודיעין אותו:

וכתב הרי"ף ז"ל משמיה דרב צמח גאון ז"ל דהא דאין מורידין קרוב בנכסי קטן דדוקא במקרקעי קאמרינן ולא במעות משום דאמרינן מעיינינן אינש דמעלי ושפו נכסיה ולא פלוג רבנן בין רחוק בין קרוב הלכך מעות קטן יהבינן להו אפילו לקרובים וכתב הראב"ד ז"ל שהיכא שלא חלקו האחין והם סמוכים יחד על שלחן אחד מורידין קרוב לנכסי קטן וכדתנן הניח בנים גדולים וקטנים ושבחו גדולים הנכסים השביחו לאמצע והתם מוכח דאפילו ברשות ב"ד מורידין כדאמרינן ראו מה שהניח לנו אבא ומשמע נמי התם שכולן

סמוכין על שלחן אחד והא דאמרינן בסמוך גבי סבתא אין מורידין קרוב בנכסי הקטן לא היה הקטן עומד עם האחתא:

לא שנא בארעתא ול"ש בבתי. אע"פ שבבתים איכא שכנים שידעו לחלק מי באו הבתים אפ"ה חיישי' שמא יטעו:

עיטרא. שטר חלוקה כדמתרגמינן רק הבמות לא סרו [מ"ב יב] לא עטרו כלומר לא חלקו מהם:

דלא מחי. כבר פירשתי שאינו מוחה לשאול את שלו משום שאינו יודע שיהיה לו ואין מודיעין אותו:

ואפילו הגדיל. והחזיק שלש שנים המחזיק משהגדיל הקטן אין לו חזקה לעולם כיון שירד שם בשעה שאינה ראויה לחזקה דהיינו בעודו קטן ודוגמתו בשותפין אין להם חזקה אפילו עבר זמן השותפות כיון שמתחלה ירדו ברשות כן כתב הרנב"ר ז"ל והא דשמעינן הכי מרב הונא היינו מדלא הקפיד אלא בקרוב ומטעמא דאמרן משמע הא ברחוק לא חיישי' שיכול לטעון חזקה שא"ת דאית ליה חזקה לעולם אכתי קשיא האיך מורידין רחוק ניחוש שמא יחזיק שם ג' שנים משיגדיל אלא ודאי אין לו חזקה לעולם:

ההיא סבתא. היכי לעביד בנכסי סבתא דלא ידעינן אם מתה אם לאו או אם מתו שתיהן השבויות:

בידא דאחתא. דהא מורידין קרוב בנכסי שבוי [הכי מוכח וכן פרש"י]:

בידא דינוקא. פלגא דנכסי שהם שלו ואע"ג דב"ד אביהם של יתומי' למנות להם אפוטרופוס הכא אמרינן דבין כך ובין כך שלא נמצא אפוטרופוס נוקי בידיה א"נ שאינו כ"כ תינוק אלא קטן היודע לפקח בעסקיו ומש"ה מאי דהוי דידיה יהבינן ליה אבל אין ראוי למנותו בשל אחרים והיינו דאמרינן דילמא לא שכיבא סבתא ואין מורידין קטן לנכסי שבוי:

ואידך פלגא מוקמינן וכו'. דשמא מתה סבתא והוי פלגא דינוקא ואין מורידין קרוב לנכסיו או שמא לא מתה ואין מורידין [קטן] לנכסי שבוי הלכך מוקמינן בידא דאפוטרופוס:

מוקמי נמי לאידך פלגא. מכאן משמע כפירוש הרשב"א דלעיל דכל היכא דנמצא אפוטרופוס לא מוקמינן בידא דיורש דאל"כ אמאי מטרחינן בהכי והלא האחתא ראויה לירד בפלגא דהא מורידין קרוב בנכסי שבוי כדאמרן והרא"ה ז"ל שחולק בדבר אינו אלא מטעם שלא יקפיד בשמירתם כדפרישית לעיל ושאני הכא דמשום פלגא דינוקא נינהו ישתדל בשמירתם משום מצוה ולדיקנני הוא דלא מוקמינן וכדפרישית:

שמעו דשכיבא סבתא. משמע מהכא דאפילו בקול בלא ראיה ברורה מוקמינן לקרוב בנכסי בודאי יורש ולא אפוטרופוס והא דיהבינן ליה בידא דינוקא כדפרישית שהוא יודע לפקח בעסקיו ומעתה כל שכן לגדול דמורידין אותו ולא אפוטרופוס:
ואידך תילתא. שהוא לאחות השבויה דלא ידעינן אם מתה:
דנקא. שתות שהוא חצי תילתא דנקא יהבינן כו' כדפירשנו בפלגא והלכה כרבא:

דף כב:

מארי בר איסק אתא ליה אחא מבי חוזאי. שהלך אביו לבי חוזאה ונשא שם אשה וילדה לו את זה וחזר מרי לכאן וירד לנכסי אביו ובא זה אחריו לזמן מרובה ותבע חלקו:
שפיר קאמר לך דכתיב וכו'. צריך לישב דבלאו טעמא כלל כיון דאמר דלא ידע ליה ודאי צריך אידך לאתויי ראיה שהוא אחוהי. ואפשר דמשום דהוה אלמא ורמאה לא מהימן ליה והיא המחייבו כדלקמן שהיא המחייבו אם לא יביא עדים כדפרש"י ז"ל אייתי סהדי בקש עדים [ולפיכך אמר שאין בזה רמאות שאפשר שאינו מכירו כדכתיב קרא] ומיהו נ"ל דאין להקשות א"כ לא שבקת חיי לשום אלם דשאני הכא דניכרים דבריהם שזה טוען אמת וזה שקר שלא מצינו איש שיקרא למי שאינו אחיו אחי אתה ומה שטוען זה הוא רחוק שלא ידע אם יש לו אח או לא ומש"ה בגברא אלמא בכי האי גוונא הוא דאמר ליה הכי רב חסדא ותדע דהכי הוה טעין האי שאינו יודע [אם יש] לו אח דאמרינן בסמוך הכא מי ידע דמחל:
דלאו אחוך הוא. ואם לא תביא עדים שיעידו ממש כדבריך שאינו אחיך פליג ליה שהרי אין לך עדים:
סוף סוף דחלי מינאי. מה הרווחת לא יעידו כמותו אלא כרצוני:
תרתי לא עבדי. די שישתוקו מלהעיד מיראתך אבל שישתקו ויעידו שקר לא עבדי:
בפרדיסי. כרמים:
בוסתני. ביתן של אילנות ומש"ה בעי דליפלוג ליה בהו מפני שבממון האב שתיל להו ששכר פועלים שידוע היה שלא היה נכסים למארי מחמת עצמו כלל והוה ליה השביחו נכסים מחמת נכסים דאמרי' פרק מי שמת [דף קמג:] שהשביחו לאמצע דאי טרח מארי בגופו או הוציא ממונו בכה"ג לא אמרי' בשום דוכתא שיהיה לאמצע:
וכן אמר [**דף מ.**] **רבה**. זו גרסת האחרונים ז"ל מדא"ל אביי דהוה שכיח קמיה דאילו לקמיה דרב חסדא או דרב הונא לא הוה אביי שכיח וה"פ וכן וכו' לא דמייתי מינה ראיה

לעובדא דרב חסדא דתלמיד של רב חסדא הוה אלא ה"ק דהאי עובדא נמי אתא קמיה דרבה ואמר נמי כרב חסדא דהשביח לאמצע:

מי ידע דמחיל. כלומר שאע"פ שלא טרח בעצמו ולא הוציא ממנו מ"מ כיון דלא ידע שהיה לו אח בודאי על דעת עצמו עשה ואומדן דעתא הוה אע"פ שלא פירש הו"ל כאילו אמר בב"ד ראו מה שהניח לי אבא שאם השביח השביח לעצמו כדאיתא פרק מי שמת והכי אמר בעובדא דרב ספרא התם [דף קמד.]:

גדולה מזו. רבי אמי סובר כאביי ואמר שאפילו כשלא ירד הקרוב אלא בשביל ספק זכות שיש לו עליו אמרינן ששבח שלו. זה שעשה ודאי לעצמו:

כסבור שהוא שלו לא כ"ש שיהיה השבח שלו ואע"ג דהקרוב טרח בגופו או הוציא הוצאה משלו והכא מארי לא עשה כן כדאמרן מ"מ כבר אמרנו דאילו אמר בב"ד שלעצמו משביח היה השבח לעצמו הלכך אין צריך להביא ראיה אלא אם יחלוק עמהם או אם יהיה השבח שלו:

ברשות קא נחית. דכיון שידוע דיורד בקרקע אחרים על דעת שיטול כאריס ירד וגם ב"ד היו נותנין לו רשות שירד ויטול אבל מארי לא ירד אדעתא שיטול כלום מבעל הקרקע דבחזקת שהוא שלו ירד וכל שירד על דעת שלא להשתלם מבעל הקרקע אינו נוטל כאריס והכי אמרינן פ"ק (דף יד:) גבי נמצאת שדה שאינו שלו שאינו נוטל מן הנגזל אלא הוצאה שעור שבח בלבד והכא מארי לא הוציא משלו כלום ואף בגופו לא טרח כדפרישית הילכך אינו בדין שיטול כלום וגם ב"ד לא היו נותנין לו רשות לירד בחלק הקטן הלכך לא יטול אלא חלקו שהשבח יהיה לאמצע:

ה"ג לא סיימו קמאי דקטן הוה וכן גריס הריא"ף ז"ל כלומר לא שמעתי הענין בשלמות שלא אמרו לי שהיה קטן דבקטן ודאי השביח לאמצע לעולם דאי לא ידע ליה לא שקיל דאין מורידין קרוב לנכסי קטן ואי ידע ליה ומתפרנסין יחד [דמורידים] כדאמרן לעיל אפילו הכי לא שקיל עד שיאמר בב"ד ראו מה שהניח לנו אבא כדאמרן פרק מי שמת (שם) ומשמע דלא הדר ביה רבי אמי אלא מהאי טעמא בתרא דקטן הוי אבל אם היה גדול משמע דשיימינן ליה כאריס ולא חיישינן לטעמא קמא דלאו ברשות קא נחית וכן כתב הריא"ף ז"ל דגדול ולא ידע ליה שיימינן ליה כאריס וטעמא דמילתא כיון דאית ליה חלק בגוף הקרקע חשבינן לזה כיורד ברשות אבל בעלמא אין לו [אלא] הוצאה בלבד כדאמרינן ומיהו אי הוי ידע ליה משמע מדברי הריא"ף שהשביח לאמצע ואע"ג דתנן הכי גבי גדולים וקטנים לאו דווקא אלא אפילו גדולים וגדולים וראיה דאביי נמי סבירא ליה דגדול הוה כרבי אמי דאמר מי ידע דמחל אלמא אי הוה ידע אמרינן דמחיל ואע"ג

דאמרינן בפרק חזקת הבתים [דף מב:] דשותף כיורד ברשות דמי ונוטל כאריס שאני שותפין שנשתתפו לדעת וניחא ליה לכל חד במאי דעביד חבריה אבל הני אחים לא נשתתפו לדעת מי יימר שיתרצה אחיו בהוצאתו של זה כלל הלכך כיון שהוציא סתם ולא אמר בב"ד שלעצמו היה משביח משמע ודאי דאחולי אחיל גביה והשבח לאמצע כן העלו האחרונים ז"ל וכן דעת הרי"ף ז"ל אבל הראב"ד ז"ל סובר דדוקא גדולים וקטנים כפשטא דמתניתין דהתם [אבל גדולים וגדולים לא השביחו לאמצע] וכל היכא דאמרינן השבח לאמצע היינו שלא טרח בגופו ולא הוציא ממונו כלל כדאמרן במארי בר איסק הא אם הוציא או טרח נוטל שכר טרחו ומה שהוציא [בין ידע בין לא ידע] שאין לך יורד לנכסי חברו שלא יטול הוצאה שיעור שבח ואפילו יורד שלא כדין. כדין קרוב לנכסי קטן ויורד לנכסי רטושים וכיוצא בו:

מתני' המפקיד פירות אצל חברו יוציא לו חסרונות. כשיחזירם יפחות לו כמו שהם רגילין לחסור ובגמרא מוקי לה בשערבן עם פירותיו :

אורז. מילי"ו:

דוחן. דומה לאורז וקורין לו פני"ץ:

הכל לפי המדה. כן לכל כור וכור:

הכל לפי הזמן. שהניחה בידו לכל שנה ושנה יניח לו כן והכי איתא בתוספתא:

גמ' תאנא וכן לכל כור וכור וכן לכל שנה ושנה. ואמרו בגמרא אורז טובא חסר אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן באורז קלוף שנינו תנ"ה לכוסמין ולזרע פשתן בגבעולין ואורז שאינו קלוף שלשה סאין לכור:

דף כג.

ולא ידע כמה איסתפק. אבל ידע כמה איסתפק מינייהו חזינן דידיה כמה הוי ודחבריה כמה הוי ומפקינן מאי דאיסתפק מינייהו וההוא חסרון יהבינן מיניה לכל סאה חושבנא:

בגבעולין. כשהפירות בגבעולין או בקליפתן יחסר כל כך לפי שהגבעולים מתייבשים ונופלים והרוח מנשבתן וכן הקליפה:

[**משנה** בגמרא דף מ.] אמר ר' יוחנן בן נורי וכי מה איכפת להו לעכברים מה שהעכברים אוכלין בין הרבה בין קימעא [אלא] אין מוציא לו חסרונות אלא לכור [אחד] בלבד רבי יהודה אומר אם היתה מדה מרובה אינו מוציא לו חסרונות מפני שהם מותירות. רבי יוחנן בן נורי (אמר הכל) לפי המדה פליג וסבירא ליה דיותר מכור יש ביתרון שמותירות להשלים מה שיחסרו העכברים:

ר' יהודה וכו' ומפורש בגמ' [**כשמפקידו**] **מתוך גרנו כלומר בימות הגורן שהפקידן החטים יבשות**. ומתוך ביתו הוא בימות הגשמים שהפירות נאספות בבית והם נופחות מפני הלחות ובאכילת עכברים אינן נחסרים כל כך דכולי האי לא אכלי עכברים מעשרה כורין. וכן פסק רב אלפסי ז"ל ואע"ג דלר' יהודה איתמר הך טעמא דבימות הגשמים כדאיתא בתוספתא וכן משמע הכא בגמרא שהביאוה בפיסקא דר' יהודה ומן התוספתא נראה דרבנן פליגי עליה דרבי יהודה דקתני התם אמרו לו והלא הרבה אובדות מהם והרבה מתפזרות אפשר לי לומר דכיון דבגמרא הכא לא הביאו ההיא דאמרו לו אלא עליה דרבי יוחנן בן נורי משמע דרבנן לא הוו פליגי בהא אר' יהודה כיון שהיא מרובה אלא דוקא ארבי יוחנן בן נורי והא דאמרו וכן לכל כור וכור לאפוקי דרבי יוחנן אמרו ועוד עשרה כורין דוקא ואין ראיה כל כך מן התוספ' היכא דאין נראה הכי בגמרא שלנו ואפשר שזה היה דעת רבינו אלפסי ז"ל שפסק כי הא דמתוך גרנו אע"פ דרבי יהודה היא:

מתני' יוציא לו שתות ליין. אם הפקיד אצלו יין וערבם עם יינו הקנקנים בולעים שתות כל קנקן בולע שתות הקנקן ובגמרא אמרינן דתנא קמא ורבי יהודה לא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה שחביותיהן בולעות טפי אלו מאלו:

אף המוכר. כשם שאמרו שמרים במפקיד כך אמרו במוכר שהמוכר שמן לחברו ונתנו בתוך חביותיו כשהוא מסתפק תמיד והוא מזוקק הרי הלוקח מקבל עליו לפחות לוג ומחצה מחמת שמרים למאה לוג:

גמ' א' הלוקח וכו'. תורה אחת להם לענין פקטים:

פקטים. פסולת וגרעינים הצפים על פני השמן דמפקיד מקבל פקטים דאמר ליה נפקד פקטיך מאי אעביד להו:

במדה דתשרי. כשער הדמים של תשרי שהוא בזול [וסתם שמנים עכורים ומקבל עליו פקטים:בניסן כשער של ניסן. ביוקר] וסתם שמן הוא מזוקק בניסן והלוקח סתם והמוכר סתם אינו מוכר אלא מזוקק (בתשרי) לא מקבל לוקח פקטין ולפי זה הלכתא כתנא קמא דמתני' דאמר אם היה שמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים וכן פסק הריא"ף ז"ל:

מתני' המפקיד חבית ולא ייחדו לה בעלים מקום. בבית השומר לומר זוית זו השאילני:

לצרכו. להשתמש בה:

לצרכה. שהיתה במקום שהיתה נוחה להשתבר:

אם משהניחה. שכלה תשמישו והניחה במקום משתמר:

בין שטלטלה מתחלה [**לצרכו בין שטלטלה מתחלה**] **לצרכה פטור**. והאיך בבא פרשינן לה בגמרא דר' ישמעאל היא דסבר דלא בעי דעת בעלים כיון שמחזירה במקומה דכל

הבית מקומה היא כיון דלא יחדו לה מקום וה"ה אם הניחה במקומה ממש כשייחדו לה בעלים מקום וטעמא דכיון דהוא גופיה שהוא שומר החזירה במקומה הוי כאילו לא נטלה כלל שלא היה חייב באונסי' ולית הלכתא כותיה אלא כר"ע וסיפא דאפילו הניחה במקומה כיון שטלטלה לצורכו חייב [ר"ע היא] וטעמא דס"ל לר"ע דאע"ג שהוא שומר עלה כיון שנשתמש בה לצורכו בענין שהבעלים מקפידין באותה שעה כלתה שמירתו שלא היו רוצין הבעלים שיהיה עוד שומר להם א"כ היה לו להשיב ברשות הבעלים וכשהשיב במקום שהיתה תחלה שלא מדעת הבעלים לאו השבון הוא כלל הלכך הרי היא ברשות של מי שנשתמש בה וחייב באונסין ותשמיש זה מפורש בגמרא שהשומר הזה מתחייב באחד מג' דרכים או שהגביה ע"מ לגזלה כולה או [אפילו] שהגביה על דעת לחסרה וליטול ממנו קצתה דהיינו שליחות יד ואע"פ ששבר ולא הספיק לחסרה או שהגביהה ע"מ להשתמש בה ואע"פ שלא נשתמש בה הוי גזלן עלה וחייב באונסים וזה נקרא שואל שלא מדעת בעלים דהוי גזלן כדפסק הריא"ף ז"ל וכן כתבתי פרק המוכר את הספינה שכן כתב הרב ז"ל שם ואע"ג דלא מיחייב משום שואל שלא מדעת אלא היכא שכל הנאה שלו כדאיתא לקמן והכא הרי כשמגביה חבית זו ע"מ להשתמש בה בביתו של שומר לא הוי כל הנאה שלו דהא לא מפקא מתשמיש בעלים שדעתם שתהיה בביתו והרי היא משתמרת שם כמו שהיתה קודם שישתמש בה וא"כ הרי יש הנאה לבעלים והנאה לזה שמשתמש בה וגם אין לומר שיהיה חייב מטעם שולח יד דשולח יד לא הוי אלא כשהגביה ע"מ לחסר ממנה קצת וכדאמרן י"ל דכיון דקי"ל כר"ע מחבירו ור"ע סבר דכיון דמשתמש בה בענין שהבעלים מקפידים בו כלתה שמירתו וכדאמרן א"כ אין להם לבעלים שום הנאה בשמירתו ונמצא שכל הנאה של זה והוי שואל שלא מדעת וחייב:

גמ' מני הא דקתני רישא דאם משהניחה נשברה אע"פ שלצרכו נטלה פטור על אונסיה ואע"פ שלא הודיע את הבעלים לומר לו נטלתיה והחזרתיה הוי השבה:

רבי ישמעאל היא וכו'. כדפרישית במתניתין:

הגונב טלה מן העדר. לאו בגנב מרשות בעלים איירי אלא ברועה ששומר (הבעלים) ברשותו וגנב מרשות עצמו דומיא דמתני' דהכי אוקימנא להא בפרק הגוזל (דף קיח.) ודעתיה דר"ע כדפירש במתני' אבל הגונב מרשות בעלים לא איפליגו ביה ר"י ור"ע אלא הא מילתא מתני' היא בפרק הגוזל:

דתניא הגונב טלה מן העדר והחזירו מת או נגנב וכו'. והתם הכי מסקנא דדינא דבדבר שאין בו רוח חיים כגון הגונב סלע מכיסו של חבירו אם לא ידעו הבעלים בגניבתו אפילו לא ידעו בחזירתו הוי חזרה ואם ידעו הבעלים בגניבה צריך שידעו בהשבה או שימנו

אותם וימצאו מספרם שלם אבל דבר שיש בו רוח חיים אם לא ידעו הבעלים בגניבה לא הוי השבה עד שיודיע לבעלים כדי שישמור אותה משום דאנקיט לה נגרי ברייתא אבל אם ידעו בגנבה אין צריך שידעו בהשבה אלא כיון שמוצא מספרו שלם פטור הגנב שהרי יוכלו הבעלים לשומרה:

דף כג:

הניחה במקומה משמע. הלכך ע"כ צריך לאוקמי מתני' בתרי תנאי דאילו הוי מצי לאוקמה הניחה דסיפא שלא במקומה מצינא לאוקמ' כולה מתני' כרבי ישמעאל ומשום דבסיפא לא החזירה ממש במקומה לא הויא השבה וחייב אבל השתא ע"כ סיפא ר"ע היא וכדפרישנא והלכתא כר"ע מחבירו וכן פסק רבינו אלפסי ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות גזילה ופ"ד מהלכות גניבה:

איתמר רב ולוי חד אמר שליחות יד צריכה חסרון וחד אמר אינה צריכה חסרון. ואע"ג שלא החסירה מידי כיון שהגביה על מנת לחסרה מההיא שעתא קיימא ברשותיה להתחייב באונסיה כגון מגביה חבית ע"מ ליטול ממנה רביעית ואע"פ שהיה דעתו לשלם נקרא שולח יד להתחייב באונסיה כדפרישית לעיל וכן המשתמש בבעלי חיים שלא מדעת בעלים אע"פ שאין דעתו לחסרון כיון שדרכן להתחסר ולהכחיש מחמת מלאכה כאילו נתכוון לחסרון דמי וחייב באונסיו ודוקא שמחסר להנאת עצמו אבל אם אינו נהנה בו אלא כגון השופך יין מן החבית והולך לאיבוד אינו חייב אלא במה שהזיק מדין מזיק וכדתניא רועה שהיה רועה עדרו והניח עדרו מפחד ארי ובא ארי ודרס או זאב וטרף פטור אם הניח מקלו ותרמילו עליה חייב וא"ר שמואל בר יצחק אמר רב כגון שהכישה במקל ורצה לפניו שכיון שעקרה יד ורגל קנאה מדין משיכה וכיון שהנהיגה במקל ולא בקול הכחישה אלמא דאע"ג שלא כוון לחסרה כיון שבעלי חיים נינהו חייב ודוקא מפני שהניח מקלו ותרמילו עליה שנהנה באותו שליחות יד [פירוש ובהא לא פליגי]:

ולא תאמר שליחות וכו'. ותיתי משואל שחייבו הכתוב באונסים מפני שכל הנאה שלו ושלח בה יד [נמי כל הנאה שלו ומה שואל שלדעת בעלים שלח בה יד] לעשות מלאכתו:

חדא לומר לך וכו'. דאילו מסברא אין לחייב שולח יד אלא כשמחסר מחברו מקצת אז הוא חייב בכולו אם נאנס [אבל אם] לא חסר כלום לא הוה אמינא דליחייב מדין שולח יד להכי אצטריך חד לחייבו והכי פסקו כל המפרשים ז"ל כרבא דהוא בתרא:

אף שומר חנם וכו'. קא משמע לן דאפי' שלח יד בפני הבעלים חייב:

מתני' המפקיד מעות אצל חבירו צררן. בסדינו:

נעל בפניהם. לפי פשט הלשון משמע כדפרש"י ז"ל דאקטנים קאי אבל אינו מחוור בעיני המפרשים ז"ל מדאמרינן בגמ' בשלמא כולהו וכו' אלא צררן ואי כדפרש"י ז"ל לא שייך למימר כולהו דהא ליכא אלא חדא אלא ע"כ תרתי מילי נינהו וה"ק שלא מסרן לבנו ולבתו כלל אלא הניחן בביתו ובתיבתו ונעל בפניהם שלא כראוי חייב ושמעינן מהכא דדוקא משום דנעל שלא כראוי הוא חייב הא כראוי פטור הלכך אע"ג דאמר שמואל כספים אין להן שמירה אלא בקרקע כדאיתא בגמרא דוקא להנהו דרי ובהנהו אתרי דשכיחי גנבי וכדמוכחא בגמרא והאידנא דשכיחי גשושאי וטפוחאי ופרומאי אלמא הכל לפי מקומו ושעתו ולפי זה כגון אנו כל שנעל בפניהם כראוי כמו שרגיל כל אדם בשלו פטור והכי איתא בהדיא בירושלמי [דפירקין הלכה ז] דגרסינן התם אימתי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא בזמן ששימר כדרך השומרין נעל כראוי וכו' נתנן בשידה תיבה ומגדל נגנבו או נאבדו פטור מלשלם וכו' נתנם במקום שרגיל ליתן את שלו אם היה ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב ע"כ בירושלמי והביא מקצתו הרב אלפסי ז"ל בהלכות אלמא בשומר חנם שנעל כראוי כדרך כל אדם בשלו פטור וכן כתב ה"ר יצחק בר' ראובן אלברגלוני ז"ל שקבל מרבותיו זהו דעת הרנב"ר ז"ל בחדושיו:

דף כד.

גמ' יהו בידך. כלומר שלא יניחם צרורין בבגדו ויפשילנו לאחוריו משום שאינה שמירה מעולה ומיהו אם נעל אותם בתיבתו כבר פירשתי במתני' דבהכי סגי ולא הוה בעי שיהיו בידו ממש:

אין להם שמירה וכו'. ואם לא קברן ונגנבו פשיעה היא וכבר פירשנו דהיינו לפי הדורות ההם:

גשושאי. מגששין בקרקע בשפודים של ברזל להכיר מקום שתחתיו חלל:

לשמי תקרה. בגג מתחתיו:

פרומאי. שוברים התקרה:

ביני ארבי. בין שורות הבנין [דכותלי]:

טפוחאי. מטפחים בכותל לידע אם יש חלל ונראה שהם מכירים אפילו החלל היה עמוק מאד בעובי הכותל לפיכך לא היה להם תקנה אלא או סמוך לקרקע או סמוך לתקרה (ואזדי) [ובלבד] שיהיה מכוסה מן העין שיעור טפח וכל זה סגי בשומר חנם כעין מתני' דמיירי במפקיד אבל בשומר שכר אין שמירת קרקע כלום עד שיהא יושב ומשמרו וה"נ מסתברא דאי ס"ד כל שנעל בפניה כראוי או קברן ובאו גנבים וגנבו פטור

א"כ מצינו שומר שכר שמשלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב והא ליתא מדאמרינן לקמן בפרק השואל (דף צה.) לא אם אמרתי בשומר שכר שמשלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזויין אלמא לא משכחת ליה בגניבה דעלמא וא"ת והלא שומר שכר פטור באונסים וא"כ מצינו ש"ש שמשלם כפל בטוען ארעני אונס ונגנבה באותה שעה ואח"כ נמצא שהוא עצמו גנבה דבכה"ג דוקא הוא דאיכא כפל דלקמן וי"ל דבכה"ג לא היה חייב [תשלומי] כפל שהרי זה כטוען שלא נעשה לו כשומר באותה שעה ואין חייב בתשלומי כפל אלא במי שמודה שהוא שומר וטוען ששמר כראוי לו כשומר חנם שטוען טענת גנב אבל ש"ש לא דמה נפשך אם טוען שנאנס הרי הוא כטוען שאינו שומר שלו ופטור מכפל ואם לאו לעולם היה חייב עד שיהיה יושב ומשמר והכי איתא בירושלמי בהדיא דגרסינן התם אינו דומה שמירה האמורה בש"ש לשמירה האמורה בש"ח שמירה האמורה בשומר חנם כיון ששימר כל צרכו פטור שמירה האמורה בשומר שכר אפילו הקיפוה מחיצה של ברזל חייב ואמרי' בפ' הפועלים (דף צג:) עד מתי שומר שכר חייב לשמור עד כדי הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה אלמא יושב ומשמר בעינן וכ"כ רב אחא משבחא גאון ז"ל בשאלתא דוישב יעקב וכן נמצא בתשובה לרב צמח גאון ז"ל וכן דעת הרנב"ר ז"ל:

בצריפא. בית קטן עגול עשוי כמין כובע שעושין ציידי עופות למארב:

דאורבני. של ערבה היה:

נטירותא היא. בלא קבורה שאין גנבים הולכים שם לגנוב לפי שאין ממון מצוי שם:

פשיעותא היא. שמא תפול דליקה ונמצא שפשע שלא קברן:

וסופו באונס. גניבה לשומר חנם אונס היא:

וחייב. הכי קי"ל מיהו דוקא בכה"ג באונס שאפשר שבא מחמת הפשיעה אבל באונס שידענו בודאי שלא בא מחמת הפשיעה [פטור] וכההיא דרבא משמיה דרבה דאמר (דף לו:) מלאך המות קטלה מה לי הכא מה לי התם וכבר כתבתיה למעלה:

אשלמינהו. מסרן לאמו:

קרטליתא. ארגז:

נימא ליה שלים. דשומר שמסר לשומר חייב:

על דעת. כלומר דעת בעלים שלא יהא שומר נמנע מלמסרן לאנשי ביתו הגדולים ונאמנים לו והשומר השני קם במקומו של ראשון:

לא אמר לי דלאו דידיה וכו'. כלומר והייתי סבורה שהוא צריך אותם להוצאה ושלא הפקידם אצלי אלא לפי שעה ולפיכך לא קברתים הלכך לא פשעה כלל:

כ"ש דכי אמינא וכו'. הבן יטעון שהיה לה להבין מעצמה שלא הייתי צריך להם להוצאה מאחר שהפקדתי אצלה והייתי סבור שתקברם כמנהג כל אדם בשלו כי כן היו נוהגים באותם דורות לקבור מה שלא היה צריך להוצאה להם ודוקא זה שהוא נפקד נפטר בהאי טענה אבל שומר שכר לא מיפטר שהיה לו לפרש כן כתב הרנב"ר ז"ל ושמעינן מינה דאע"ג דשומר שכר צריך להיות יושב ומשמר מ"מ יכול למסור ביד בני ביתו הנאמנים לו לשמור ולא מצי למימר ליה משכיר אתה היית מחויב לשומרו בעצמך:

משתבע איהו וכו'. משום דזוזי לאו דבר מסוים הוא ולא ידע אי הנהו זוזי ממש דאפקידו גביה אינהו דאפקיד לה איהו מ"ה משתבע דאינהו הוו אבל בדבר המסוים כגון כלים וכיוצא בהן שני נשבע ולא ראשון. הרנב"ר ז"ל:

אנא לבקרא מסרתיה. וסמכתי עליו שיעיין בו מפני שהוא בקי בשוורים יותר ממני ואם ימצא בו מום הייתי מחזירו לבעליו כדין מקח טעות ואי לאו הכי היה פושע האפוטרופוס שהניחו בביתו ולא השגיח עליו אם היה אוכל אם לאו ואם כן אפילו היה האפוטרופוס שומר חנם שמנהו אבי יתומים חייב כן כתבו הרשב"א והרנב"ר בשם רבינו האי גאון ז"ל שכתב כן בספר המקח ודעת הראב"ד ז"ל שאם מנוהו בית דין שומר שכר הוא וחייב בההיא הנאה דמהני ליה בי דינא וכתבו האחרונים ז"ל שהדין דין אמת:

איבעי ליה לעיוני. שכיון שהוא שומר שכר אף על גב דלא הוי פשיעה ממש חייב כיון דהוא קרוב לפשיעה:

דף כד:

דאשכחוה למרי דתורא. שאילו [לא היה] על הבקרא שהוא שומר שכר לשלם ליתומים דמי שור מעליא:

ספסרא. קונה ומוכר ביום שקונה:

משתבע ספסרא. ואינו יכול לומר הבקרא [איני יודע אם אני חייב דספק הוא שמא ידע הוא במום זה וא"כ] איני חייב ליתן לו כלום דהאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור שהרי מת השור קודם שישלם הספסרא ליתומים וא"כ כבר נתחייב הבקרא ליתומים ואינו יכול לפטור עצמו בספק זה לומר שמא ידע הספסרא משום דהספסר במקום יתומים עומד כיון ששילם להם ואין היתומים רשאים לעשות סחורה בפרה שלו וחוזרת לבעלים הראשונים הלכך דמי לאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם פרעתיך דחייב:

דמי בשר בזול. פרש"י ז"ל שדרך פשרה הטיל ביניהם כיון שלא היתה כל כך פשיעה דמצי אמר בהדי תורא אוקימתיה כדאמר רמי ומש"ה לא חייבו אלא דמי בשר בזול דהיינו פחות שליש כדאיתא פרק מי שמת (דף קמו:) [אבל אי הוה בקרא פרע ליתמי הוה חייב למפרע להו דמי שור מעליא כיון שהוא שומר שכר ויתמי לאו בני מחילה נינהו]:

ההוא גברא דאפקיד כשותא. צמח נמשך כחוט למעלה מן הקוצים ומטילין אותו לתוך השכר:

כריא. כרי:

לסרסיא. לעושה שכר שלו:

מהא רמי. הראהו הכרי שלו ואמר ליה מזה תטול לצורך השכר:

ומהא לא תרמי. מאידך של פקדון והייתי סבור שהיה מראה לי מקום:

ואי שהה שיעור. תלמודא פריך אם היה כרי שלו קרוב ושל פקדון רחוק ושהה השליח שיעור מהלך דרך הקרוב ולא אייתי:

הא משתרשי. הלא הוא נשכר בכשות של פקדון שהטילו בשכר ושלו עמד שלם:

חלא. החמיץ:

בכיסי. שיש קוצים מעורבין באותו כשותא ואינו משביח השכר כראוי וקשה בעיניו שהטילו לתוכו:

ומשלם ליה דמי כיסי. שיעור לפי מה שהשביח ולא לפי מה שהיה שוה ודוקא משום שהיה שומר חנם הוא דנפטר קצת בטענה זו אבל שומר שכר הוה ליה לפרש ולמימר ומהא לא תרמי הרנב"ר ז"ל:

מתני' המפקיד מעות אם צרורין. מפרשים בגמ' דצרורין וחתומים שנינו אבל משום צרורין לחוד מותר היה להשתמש בהן כיון שהמפקיד לשולחני יודע שהשולחני צריך תמיד למעות והא שצררן דרך כל אדם הוא לצור מעותיו וכולה מתני' מפרש בגמ':

גמ' האי תיקו הוא תיקו דאיסורא ולחומרא ולפיכך לא ישתמש בהם היכא דאיכא קשר משונה וכ"כ הרי"ף ז"ל:

אפי' נאנסו. קאמר מתני' דחייב באחריותן ואפי' לא נשתמש בהן דמהשתא הוי שואל עלייהו:

נאנסו לא. כל זמן שלא נשתמש לא הוי שואל עלייהו אבל בגניבה ואבדה חייב ואפילו לא נשתמש בההיא הנאה דאי מתרמי ליה זבינא וכו' מהניא בפרוטה למהוי שומר שכר עלה אבל לגבי דמי אבדה דקי"ל לעיל פרק אלו מציאות (דף כט:) כר' טרפון דאמר ישתמש בהן ואסיקנא דכיון דשרו ליה רבנן לאישתמושי בהו הוי שואל עלייהו ואע"ג דלא נשתמש בהו כמאן דאישתמש בהו דמי וחייב באונסין התם הוא משום דמעיקרא

אפי' לא היה יכול ליהנות מהם הוי חייב בגניבה ואבדה משום דהוה שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף שהיה פטור לתת פרוטה לעני בעוד שעוסק בה ומשום שיכול ליהנות ולהשתמש בהן מסקינן ליה לדינא לחייבו כשואל אבל הכא לא הוה כשואל עד שישתמש בהן וכן דעת הרי"ף ורבינו האי גאון וכל האחרונים ז"ל:

מתני' השולח יד בפקדון. מפרשינן בגמרא פלוגתא דב"ש וב"ה לענין שבח גזלה ופסקינן כב"ה ולא כר"ע:

החושב לשלוח יד וכו'. שאמר בפני עדים אטול פקדון זה לעצמי ולא הגביהו כלל:

עד שישלח בו יד. שהגביה ע"מ ליטול ואע"ג דלא נטל:

גמ' שבח גזלה דנגזל. והכי קאמרינן ילקה בחסר דהיינו כמה שחסרה דהיינו גיזותיה. ויתר מה שהותירה כגון אם נתעברה דב"ש סברי הכל ישלם כר"מ דברייתא וב"ה סברי כרבי יהודה דשבח גזלה דגזלן ולפיכך אמרו כשעת הוצאה דהיינו כשעת הוצאה מבית הבעלים והלכתא כב"ה הלכך שבח גזלה דגזלן הוי ולענין זילא שנתזלה ביד הגזלן מתני' הוא דתנן כל הגזלנים משלמים כשעת הגזלה ולענין יוקרא אם נתייקרה בידו הגזלה מפורש הכא בסמוך:

דף כה.

מעיקרא. כשגזלה:

והשתא. כששתה או תברה שהוציאה מן העולם:

הדרא למרה בעינא. דאם איתא בעולם היתה חוזרת בעין דכי אמרינן כל הגזלנין משלמים כשעת הגזלה היינו היכא דליתא בעולם אבל איתא בעין בין שהוקרה בין שהוזלה חוזרת כמות שהיא והכי הלכתא כרבא דלענין יוקרא אי איתבר ממילא משלם זוזא כדמעיקרא אבל אי תברה או שתיה כיון דההיא שעתא הוא דמזיקא ליה בידים משלם ארבעה ואתיא ככולהו כב"ש וכב"ה דהא אינהו לא פליגי בהא לענין יוקרא וזולא כדאמרינן לעיל אלא לענין שבח ופירות:

כשעת התביעה. כמו ששוה הגזלה ביום שתובעה לדין:

הלכה כב"ה דאמרי כשעת הוצאה. כלומר מבית הבעלים שהוא יום הגזלה וכל המפרשים ז"ל פסקו כרבא שהוא בתרא:

לא שנו. היכא דלא הגביהה ונשברה לאחר זמן שהטה אותה שאינו משלם אלא רביעית ופטור על שאר החבית:

אלא נשברה. דוקא דהוי אונס והרי לא קנאה להתחייב באונסיה:

אבל החמיצה. פשיעה היא ומזיק בידים שבשביל שחסרה החמיצה שכן דרך יין להחמיץ בכלי חרס:

גירי דידיה. חצים שלו גרמי לה:

והכי הלכתא דקי"ל שליחות יד אינה צריכה חסרון אלא כיון שהגביה על מנת ליטול חייב. רבינו אלפסי ז"ל הביא הא דפרק חזקת הבתים (דף נא:) שאין מקבלים פקדונות והא דפרק המוכר את הבית (דף ע.) דהמפקיד אצל חבירו בשטר והא דפרק שלום בינו לבינה (דף קטו:) דאפקיד שומשמי גבי חבריה והא דהכותב בכתובות (דף פה:) ההוא דאפקיד כסא דכספא והביא האי דירושלמי דפרק הכונס צאן לדיר חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק צרור אירעו אונס הדין אמר סיגין הוה מלא והדין אמר מטכסין הוה מלא אתא עובדא קומי דרב אמר הרי זה נשבע ונוטל:

דף כה:

סליקו להו המפקידהזהב קונה את הכסף. הלוקח דינרי זהב טבועים בדינרי כסף ונתן לו דינרי זהב משיכת הזהב קונה את הכסף ונתחייב לו זה משקבל דינרי הזהב לתת לו דינרי כסף בכל מקום שהם ואין יכול לחזור בו אבל הכסף אינו קונה את הזהב שאם נתן זה את דינרי הכסף תחלה לא קנה ויכולין שניהם לחזור ודינרי כסף הוה מעות משום דחריפי לינתן בהוצאה ודינרי הזהב אינן אלא כשאר מטלטלין ופירות. ומעות אינן קונות עד שימשוך את המטלטלין אבל משיכת המטלטלין קונה ואין אחד מהם יכול לחזור בו ובגמרא מפרש טעמא דאיכא דיליף משיכה מן התורה ואית דמייתי לה בתקנתא דרבנן:

הנחשת. פרוטות של נחשת:

קונה את הכסף. דינרי כסף או כל מטבע של כסף דכולם טעם אחד להם דכל דבר שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע ומעות אינן קונות ומי שאין טבעו חשוב וחריף הוי כפירות ומשיכתו הוא קיום דבר:

מעות הרעות. פרש"י ז"ל שנפסלו ומדברי הראב"ד ז"ל נראה שהוא מפרש מעות הרעות משופות ואדומות שהם יוצאים אלא שאין יוצאים להדיא וכן פירש הרשב"א ז"ל:

אסימון. פרש"י ז"ל שהם זוזין עגולין ומוכנים לצור עליהם רושם הצורה בחותם אבל עדיין אין עליהם צורה ואחרים פירשו שאסימון הוא מטבע שיש עליו צורה אלא שנשתקעה צורתו ואינה יוצאה ואינו עומד אלא למשקל שאינו חשוב מחמת צורתו:

דף כו.

כל המטלטלין קונים זה את זה. בין בתורת חליפין שהחליף אלו באלו כיון שמשך האחד קונה חבירו את שלו בין בתורת דמים בכמה תתן את שלך בכך וכך וחזר וא"ל בכמה תתן את שלך בכך וכך ונתרצו ומשך האחד נתקיימו הדברים:

כל המטלטלין קונין את המטבע. הסכימו האחרונים ז"ל דהאי מטבע אי אפשר שיהיה המטבע שאמרנו שהוא כספא דאם כן פשיטא השתא לגבי דהבא כספא הוי טיבעא לגבי מטלטלין מיבעיא אלא ודאי האי מטבע זהב ונחשת קאמר דאע"ג דהוי פירא לגבי כספא לגבי מטלטלין הוי טיבעא וכן דעת הרי"ף ור"ח והרמב"ם ז"ל פ"ז מהל' מכירה:

ונחשת לגבי דהבא לא איתברר במתניתין איזה מהם הוי טיבעא גבי חבירו אבל בירושלמי משמע דנחשת לגבי דהבא פירא הוי וכן דעת הרמב"ן וכן נראה דעת הרנב"ר ז"ל [וכ"כ האשר"י] ולפי זה צריך ליישב מתניתין דנקט נחשת בתר דהבא דהשתא דהבא דעדיף מיניה הוי פירא לגבי כספא נחשת דהוי פירא לגבי דהבא מיבעיא דהוה פירי לגבי כספא ומיהו אפשר דטעמא דנקטיה תנא לרבותא דרך לא זו אף זו (סלקא דעתך אמינא) הוי מטעמא דאמרינן בגמרא סד"א הני פריטי באתרא דסגי אינהו חריפי טפי מכספא אימא טיבעא הוו (הא) קמ"ל כיון דאיכא דוכתא דלא סגי פירי הוו וממילא משתמע דדהבא דחשיב בכל מקום הוי טיבעא לגבי נחשת לענין דינא כדפירשו ז"ל אלא דתנא דנקט נחשת לרבותא הוא ומשום דמשמע דהוי טיבעא טפי משום אותן מקומות כדאמרן. ומעות הרעות. שפרש"י ז"ל שנפסלו אפשר לפרש שנפסלו מחמת שהם רעים כמו שפירש ז"ל וא"כ הוי שפיר לא זו אף זו שהרי עד השתא הוו מטבע חריף וגם עכשיו יוצאים קצת ואפ"ה כיון דלא חריפי עכשיו הוו פירא לגבי היפים וכן אסימון הוי רבותא משום שיהיה עכשיו מטבע חשוב לאחר כשיקבעו בו הצורה ואפ"ה כל עוד שאין עליו הצורה הוו פירא לגבי אחר שקבעו בו הצורה וכן אם נשתקע צורתו נאמר דעדיף טפי ממעות הרעות ונראה שכל אלו הוו טבעא לגבי מטלטלי ופירי מדתניא בתוספתא כל הנקנה קונה והוא ברור שכל המטלטלין הם נקנים לגבי כל איזה מטבע שיהיה א"כ משיכת המטבע אינו קונה אלא המטלטלים קונים וכן דעת הרנב"ר ואפשר דהא דפירש ז"ל גבי מטלטלין קונים את המטבע שהוא מטבע זהב ונחשת [דוקא] ולא אמר ממטבעות אחרות כלום וכל שכן דחזינן לרבינו האי גאון ז"ל דלא חשיב מטבע כלל אפילו נחשת ודהבא אע"ג שלא נראו דבריו ז"ל כדכתיבנא וראיה מדתניא לקמן ר"ש אומר טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית מ"מ אין ראוי לחלוק עמו אלא בדבר שהוא ברור אבל זה דאינו מטבע כ"ש דלא שייך למימר ביה חריף כלל הלכך ודאי אין לו דין מטבע

כלל אפילו לגבי מטלטלין וכתב הרי"ף ז"ל לאו כל דינרי דדהבא הוו טבעא לגבי פירי אלא דינרין דסגיין בההוא אתרא וזבני ומזבני בהו אינשי הוא דהוו טיבעא אבל דינר דמיפסלן ולא זבני ומזבני בהו אינשי אלא מאן דזבן בהו אזל בהו לבי טיבעא א"נ אזל בהו לדוכתא אחריתא דסגיין בה או דמזבן להו למאן דאזיל להו להתם כגון אלין ודאי לא הוו טיבעא כלל אלא פירי נינהו לכל מילי והכי דינא נמי בטבעא דכספא באתרא דלא סגיין כדתנן כל המטלטלין וכו' ואמר רבי שמעון בן לקיש אפילו כיס מלא מעות ותרגמה רבי אבא בדינרא ניאקא ואניגרא חד פסלתו מלכות וחד פסלתו מדינה דכיון דלא סגי הוה ליה פירא ומקנה בחליפין עכ"ל הרב ז"ל ומעתה כל שכן שאר מטבעות דמתני' דלא לפיכך נ"ל לפי פרש"י דאסימון בכלל מטלטלין קונים את המטבע אלא [דאי הוה] תנא מטלטלין לבד שמא לא הייתי כולל אסימון בכלל מטלטלין לכך התחיל בהך בבא אסימון קונה וכו' ולא הוי לא זו אף זו מבבות של מעלה אלא בבא באנפיה נפשה עם המטלטלין קונים וכו':

גמ' בכל מקום שהוא. פרישנא בגמרא דאי א"ל מארנקי חדשה יהיבנא לך לא מצי יהיב ליה מארנקי ישנה דא"ל לישנן בעינא להו:

דינר בדינר. לאו בדינר כסף קאמר דדינר כסף מטבע הוא לכל מילי ואין היוקר והזול תלוי בו אלא במטבעות אחרות שהם כפירות ומטלטלין לגבי דידיה והיוקר והזול תלוי בהם הלכך ליכא למימר בדינר כסף צד רבית כלל ומותר אלא בדינרין זהב קאמר כיון שהוא כפירות ומטלטלין לגבי כסף יוקר וזול תלוי בו וא"כ אפשר שיהיה דינר זהב שוה בשעת הלואה עשרה דינרי כסף וכשיפרע לו זה דינר זהב יהיה שוה י' דינרים כסף וחצי נמצא שיש בו משום רבית וחיישינן לענין כזה משום חומרא דרבית ואע"פ שיש להם דין מטבע לגבי מטלטלין ופירות וכ"ש לגבי נפשייהו ומ"מ דיינינן ליה כפירות משום חומרא דרבית (דרבינן) כיון דפירי הוי לגבי כסף וכדאמרינן ומיהו היו לו דינרי זהב אלא שאינו מוצא המפתח או שהדינרים ביד בנו שיצא חוץ ללכת לשוק וזה צריך עכשיו לאותם דינרים אלא שאינו יכול להמתין עד שימצא המפתח או עד שיבא בנו כה"ג מותר דינר בדינר ולקמן פרק איזהו נשך הוא מבואר יותר ומשנה מפורשת שנינו שם אבל אומר הלוני עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח אלא דמהכא משמע דאפילו לא אמר כן בפירוש כיון שיש ברשותו ואדעתא דהכי עביד שרי ללוות דינר בדינר וכדאיתא בסמוך:

דף כו:

גרסינן בגמרא [דף מד:] רב אוזיף דינרי מבריה דר' חייא ואיקור אתא לקמיה דר"ח א"ל זיל הב ליה דינרין טבין ותקלין רב דינרי הוו ליה וכיון דאית ליה נעשה כאומר לו הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא את המפתח. תלמודא בעי לאוכוחי מהכא דדינרי זהב הוי טבעא לענין הלואה מדאמר ליה רבי חייא לרב הב ליה דינרים וכו' ולא היה חושש לרבית אע"ג דאיקור ותירץ תלמודא דמהכא אין ראיה לדבר להתיר וללוות דינר בדינר ולאו טיבעא הוא לענין זה ושאני הכא דדינרי הוו ליה לרב ונעשה כאומר וכו' שהיא משנה מפורשת לקמן ושמעינן מהכא דכל כה"ג אפילו לא אמר בהדיא שרי וכן כתב הרנב"ר ז"ל וטעמא דכל שיש בידו שרי משום דמעכשיו אלו שבידו הם נקנין למלוה וכשהוקרו הוי כאילו ברשותו הוקרו דכיון דרבית סאה בסאה דרבנן הוא וכל שכן דינר בדינר בכה"ג לא גזור רבנן:

דף כז.

איתמר רב ולוי חד אמר אין מטבע נעשה חליפין. הבא להחליף מטבע בדבר אחר שלא [בתורת] מקח וממכר אלא בקנין שקונים בסודר שהקונה נותן לו סודר למקנה והוא מקנה לו קרקע או מטלטלין במשיכת הסודר דכתיב ושלף איש נעלו ונתן לרעהו וכן אם משך זה המטבע להקנות חפץ שלו לבעל המטבע לא קני משום דמטבע אינו נעשה חליפין:

מאי טעמא. שהרי ר"נ דקי"ל כוותיה אמר [בדף מז.] אין קונין בדין חליפין אלא בכלי ואין מפיק אלא פירות ממש שאין דומים כלל לנעל שאין משתמשין בהם ונרקבין ונפסדים ואינם מתקיימים כנעל והא מטבע כעין נעל הוא דראוי להשתמש בו לתלותו בצואר הבנות ולשקול בו משקלותיו ואינו מתפסד וא"כ אמאי אינו נעשה חליפין:

משום דדעתיה אצורתא. דעתיה דאיניש אצורתא כיון דמקנה בחליפין ומקפיד שרוצה אותן בעין משא"כ כשמקבלו בתורת דמים דהתם לא מקפיד שיהיו בעין ולפיכך נקנה קרקע בכסף ומתקדשת האשה נמי בכסף אבל כשמקבלו בתורת חליפין מקפיד בהן ורוצה אותם בעצמם:

וצורתא עבידא דבטלה. שהמלך פוסלה וגוזר לצור צורה אחרת וכיון דעבידא דבטלה לית בה מששא וה"ל כאותיות שאין גופם ממון ומש"ה אינו נעשה חליפין ואינו נקנה בחליפין כדלקמן:

תניא כמות שהוא. כמו שהתנה עמו:

לישנן בעינא. צריך אני לישנן זמן מרובה וחדשים נוחים לי שלא ישחירו יותר מדאי שמעינן דהאי טענה דלישן טענה היא וכתב ר"ח ז"ל שאף על פי שהישנים שוין יותר חייב ליתן לו חדשים כמו שפסק ודכוותיה במטלטלין שמי שמשך חפץ מחברו והתנה ליתן לו כור חטים חדשים חייב ליתן לו כמו שפסק:

דף כז:

ואמרינן בגמרא (דף מו.) איתיביה ר' אבא לעולא היו חמריו ופועליו תובעין אותו ואמר לשולחני תן לי בדינר מעות ואפרנסם ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית ממעות שיש לי בביתי אם יש לו מעות מותר ואם לאו אסור אי אמרת בשלמא מטבע נעשה חליפין שפיר אלא אי אמרת אין מטבע נעשה חליפין הו"ל הלואה ואסור אישתיק א"ל ודילמא אלו ואלו בפרוטטות שנינו דליכא עלייהו טיבעא ואידי ואידי פירא הוה ומש"ה נקנה בחליפין א"ל אין דיקא נמי דקתני יפה דינר וטריסית ולא קתני דינר יפה וטריסית ש"מ רב אשי אמר לעולם בדמים וכיון דאית ליה נעשה כאומר לו הלוני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח:

תובעין אותו. מעות שכרן ומזונותיהם:

תן לי בדינר מעות. תן לי פרוטות בשוה דינר והדינר אין עתה בידי אבל אני אעלה לך עד יום פלוני:

וטריסית. מעה קטנה:

אם יש לו. בביתו אותם מעות שהוא אומר מותר:

ואם לאו אסור. דכיון דאין לו דינר בביתו אין כאן חליפין אלא כשאר מכר דעלמא וכיון דמוסיף לו טריסית אסור שהרי הוא שכר להמתנת המעות:

שפיר. מש"ה מותר דכיון דיש לו הוו להו אותם שבביתו חליפין הילכך נקנה לשולחני אותן מעות שבביתו של זה ואין כאן שכר המתנה ומה שמוסיף לו טריסית משום שאינם בידו עתה לשעה כשדוחקין אותו פועליו ומ"מ כיון שקנויים לשולחני אותם שבביתו מיד שמשך זה אותן של שולחני אין כאן משום רבית כלל:

אין מטבע וכו'. אפילו יש לו בביתו נמי אין קנויים לו במקום שהם שם ואין זה אלא הלואה דאע"ג דדרך מקח וממכר הוא קי"ל לקמן (דף סג:) כללא דרביתא כל אגר נטר ליה אסור אלא שמע מינה מטבע נעשה חליפין:

א"ל. רבי אבא לעולא:

אלו ואלו. בין דשולחני בין דבעל הבית בפרוטטות של נחשת שהם בלא צורה ואין להם דין מטבע כיון שאינם טבועין:

ולא קתני דינר יפה. דהוה משמע דינר טוב וטבוע:

לעולם בדמים. כלומר ולא בחליפין ואפ"ה אין לו דין הלואה ואסור אלא מותר הוא כדין מקח וממכר ומיירי הכא דהני דשולחני הם טבועים ומיהו אותם של בעל הבית הם בלא צורה כדאמרינן מדיוקא דברייתא ואפ"ה ליכא משום רבית דכיון דהני דבעל הבית לא טביעי שרי דה"ל כפוסק על הפירות ומוזיל גביה כיון דאית ליה שרי אבל אילו היה של בעל הבית נמי טבוע אע"פ שיש לו אסור ורבית קצוצה היא ואע"ג דלאו הלואה היא ממש אלא דרך מקח וממכר דכשאומר לו הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח ה"ל כאילו מוכר לו אותם שבביתו בשביל אלו שנותן לו השתא ומדברי הראב"ד ז"ל נראה דאפילו במטבע כל שהוא דרך מקח וממכר ויש לו בביתו כי הא שרי דהא דקאמרינן הכא הוה ליה הלואה לאו הלואה ממש קאמר אלא מכר כעין הלואה אבל בהלואה ממש ודאי אע"פ שיש לו אסור כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל ולא חלקו עליו:

נעשה חליפין. אותו שהוא עומד במקום סודר לקנות את שכנגדו הוא שנעשה חליפין:

אקנויי מקנה. קנין סודר קנה אותו בחליפין לומר שמטבע נהי שאינו נעשה חליפין נקנה הוא בחליפין:

ורב פפא הדר ביה. וסובר דכי היכי דאינו נעשה חליפין הוא הדין שאינו נקנה בחליפין אע"ג דפירי נקנו בחליפין לרב נחמן דקיימא לן כוותיה משום דכתיב לקיים כל דבר שאני מטבע דלא שייך בה קנין משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה ואם כן הוי דבר דלית ביה ממש כאותיות כדפירשנו לעיל:

אקנינהו לשמואל. שהיה הולך לשם כדי שיביאם לו שאילו לא הקנם לו לא היה נותנם לו מי שהפקידם אצלו שהרי אם יאבדו בדרך יחזור רב פפא ויתבעם אבל השתא שהקנם לו כשקבלם הוי כאילו קבלם רב פפא גופיה:

דף כח.

אגב אסיפא. אגב מפתן ביתו ומדאיצטריך לאקנויי אגב קרקע ש"מ אין מטבע נקנה בחליפין:

תווך. שם מקום:

מכור לי באלו. אחז בידו מעות ואמר לחברו מכור לי חפץ שלך באלו שבידי ולא הקפיד לשאול כמה הן וקבלם מידו:

קנה. הלוקח את החפץ במעות הללו ואין אחד מהם יכול לחזור בו דכיון דלא קפיד כחליפין דמי משמע הכא דחליפין שלא הקפיד כלל עליהם דומיא דבאלו קנה מדין חליפין וכן דקדק מכאן הרשב"א והרנב"ר ז"ל הביא כן בשמו ולא חלק עליו ואע"פ שר"ח ז"ל כתב דכל חליפין צריכים שומא ובלא שומא לא עשה ולא כלום דבסתמא לא גמרי ומקני והא דמספקא לבני הגמ' חליפין ומקפיד עליהם אי קונה אי לא דמשמע שדין חליפין בלא הקפדה פירש הוא ז"ל דהתם מיירי שיהא ערך זה כזה שוה בשוה אבל לעולם בעי [ז"ל] שידע כמה שוה כל אחד מהם:

ויש לו אונאה. דמכור לי באלו קאמר ויש לו למוכר עליו דין אונאה אם אין במעות כדי דמי החפץ שפחתו שתות ופרש"י ז"ל דכיון דאמר לשון מכר ולשון חליפין יש לו דין חליפין במקצת ודין מכר במקצת שיש לו אונאה נראה מדבריו ז"ל דחליפין אין בהם אונאה אא"כ מקפיד עליהם דבכה"ג ודאי יש להם אונאה אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאפילו חליפין יש להם אונאה כמכר ומאי דקאמר דמכור לי לאו משום לשון מכירה דוקא דה"ה בחליפין אלא ה"ק אע"פ שאמר באלו שנראה שאינו מקפיד אינו יוצא מידי אונאה לעולם במכירה או בחליפין וכן כתב הרנב"ר ז"ל בחדושיו ולא ערער בדבר:

לימא קסבר וכו'. דהא יהיב טעמא למילתיה משום דכחליפין דמו:

לא רב הונא כר' יוחנן וכו'. כלומר לעולם אין מטבע נעשה חליפין והא דקנה הכא הוא מדין דמים אלא שאין מקפיד עליהם והם דמים שהם כחליפין ואע"ג דקי"ל במתני' דמעות אינן קונות הכא מעות קונות כדרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות שהרי רוב קנינים נעשים בכסף הלכך בדין הוא שיקנו מעות:

ומה טעם אמרו משיכה קונה. לבדה הוה לן למימר או מעות לבדן או לפחות מעות עם משיכה:

גזרה שמא וכו'. דאי מעות לבדן קנו המוכר שהמעות והמכר בידו לא יטרח להציל המכר אם אירע שנפלה דליקה דמימר אמר מה לי לטרוח במה שאינו שלי וכן אי בעינן תרוייהו מעות ומשיכה כשהלוקח מושך החפץ אם לא נתן דמים נמצא שעדיין אינו קנוי לו ואם נפל בו דליקה לא יטריח להציל לפיכך תקנו שיקנה במשיכה לבדה דוקא וכיון שקנאו יטריח להציל ומיהו בחליפין א"א לתקן דבכל ענין איכא למיחש שמא לא יטריח להציל דאם במשיכת האחד קנוי חליפיו בכל מקום שהוא א"כ זה שמשך שהכל בידו לא יטרח בעד החפץ להצילו כיון שהוא קנוי לחבירו ואם לא קנה במשיכת אחד עד שימשך גם חברו נמצא שמה שמשך אינו עדיין שלו א"כ לא יטרח להציל ומשום שאין לזה תקנה הניחו הענין לדין תורה דשלף איש נעלו ונתן לרעהו דדי במשיכת האחד אבל

בחליפין שע"י קנין סודר אע"פ שהם נקנין לבעל הסודר ליכא למיחש לומר לא יטרח להציל דכיון דאכתי לא שקל זוזי מסתפי דלא ליחות עם לוקח בדינא ודיינא ובודאי יטרח להציל:

ומילתא דלא שכיחא. כי הכא שיהא נותן לו דמים בלא מספר דרך חליפין דאמר מכור לי באלו:

לא גזרו רבנן. והעמידו הדבר אדיניה לומר מעות קונות וכה"ג אמרינן בקדושין (דף כח.) במתני' דכל הנעשה דמים באחר וכו' ומפרשינן דהיינו מטבע כו' ואמרינן בסיפא כיצד החליף שור בפרה וכו' ומפרשינן דה"ק כיצד הוו מעות חליפין והא אין מטבע נעשה חליפין אלא ה"ק יש דמים שהם כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה כלומר אינם חליפין אלא (במקום) דמים כעין חליפין וכדרבי יוחנן דפירש דמילתא דלא שכיחא היא דמי שור בפרה ופירשו הגאונים ז"ל [וכן רב אלפס] דמי שור בפרה כגון שמכר לו שור במאה זוזי וקנה השור במשיכה ולא נתן מעות עדיין ובא מוכר ותבע דמיו כדי לקנות מהם פרה וא"ל לוקח אני אמכור לך פרה בדמים הללו שיש לך בידי ונתרצו שניהם קנה מוכר ראשון את הפרה אע"פ שלא משך וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות מכירה וזה תימה האיך קונה בדמים הללו שהם הלואה ואינם בעין דהא אמרינן בפרק האיש מקדש (דף מז.) גבי המקדש במלוה ושוין במכר שזה קנאו ואקשינן ואי מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו ומיהו דעת הרמב"ם ז"ל שמלוה קונה בקרקעות ככסף וכן במטלטלין לענין מי שפרע שכך כתב בפ"ז מהלכות מכירה וכן הרי"ף ז"ל לא הביא בהלכות הא דאמרינן בקדושין ושוין במכר שזה קנאו ואי מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו והוא מן התימה שהרי הלכה פסוקה היא שם וכבר השיג הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל מזה לפיכך יש לפרש זו שבשמועתנו באומר לו בהנאת אותה מלוה שיש לך עלי מדמי השור שאתה מוחל לי תהא פרתי קנויה לך מעכשיו וזה על דרך מה שאמרו בפ"ק דקדושין (דף ו:) דהמקדש בהנאת מלוה מקודשת לפי מה שפרש"י והרי"ף ז"ל שם כ"כ הרנב"ר ז"ל בחדושיו [והוא מן התוספות בהלכה]:

הא אמרינן דקנה. כדאמרן לעיל מכור לי באלו קנה:

חליפין ומקפיד עליהם וכו'. נותן לו חפץ בחפץ בתורת חליפין לקנות כדין קנין שקונים בסודר וזה מקפיד לראות שיהא הסודר שוה כך וכך:

מהו. מי קנו תרוייהו במשיכה דחד מינייהו או דילמא הואיל והקפיד עליהם הרי הוא כדמים והוו להו מעות ואינם קונות עד שימשוך השני דחליפין ומקפיד מילתא דשכיחא היא:

אטו חליפין דקרא בשופטני עסקינן דלא קפיד. לדעת שיהו שוין קצת דמים שייטב בעיניו לתת לו את שלו כנגדו:
כל חליפין וכו'. ואפ"ה קאמרינן דקנו:
דלא ה"ל משיכה מעלייתא. דכיון דלא משך טלה ה"ל כמאן דלא משך כלום ולא קני כדמפרש וא"ת ואמאי לא קני בחמור כנגד מעות הפרה כדאמרינן בקדושין (דף כז.) גבי מכר לו י' שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן ואמרינן עלה לא שאנו אלא שנתן לו דמי כולן לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו אלמא כנגד מעותיו מיהת קנה י"ל דשאני הכא שאינו ראוי ליחלק וכיון שלא קנה כולו אף חציו נמי לא קנה אבל אם החליף פרה וטלה בכור חטים ומשכה לפרה ולא משכו לטלה קנה בחטים כנגד הפרה ולקמן בפרק השוכר (דף עז:) גבי ההוא דזבן חמרא מחבריה נכתוב יותר בע"ה ומ"מ בזה שכתבנו הסכימו האחרונים הרשב"א והרנב"ר ז"ל:
סבר לה כר' יהודה . וקי"ל כתנא קמא דסתם הוא ורבים נינהו ורבי יהודה יחיד הילכך הלכתא כרב דקאי כתנא קמא:
גאולה זו מכירה. שמכרה לו בדמים ולא קבל מעות ובאים לקיים דברי מכירתן ע"י קנין:
אבל בפירות לא. כל דבר שאינו כלי ואפילו שוה הרבה:
למקניא. בנעל שכל דבר נקנה ואפילו פירות בסודר או בכיוצא בו שהוא כלי שהדבר הקונה דוקא בעינן שיהיה כלי:

דף כח:

במוריקא. פרש"י ז"ל כלי העשוי מגללי בקר וי"מ עביט של מימי רגלים:
לאפוקי מדלוי. למקניא משמע לקנות ולא משמע להקנות:
ביה. למעוטי מטבע. זה סיוע למה שפירשנו לעיל דמטבע אינו בכלל פירות דפירות כבר נתמעטו ממנא:
מתני' כיצד. הוא פירושא דמתניתין דלעיל דאמר דזהב ונחשת קונים כסף וכסף אינו קונה אותם ומפרש משום שאלו פירות לגבי כסף ובפירות עושין המשיכה:
עתיד ליפרע וכו'. מפרש בגמרא דדוקא בדברים ומעות עומד במי שפרע:
כל שהכסף בידו. דהיינו מוכר אבל לוקח אינו יכול לחזור ולית הלכתא כוותיה כדאיתא בגמ':
גמ' דבר תורה. לאו מקרא יליף אלא מסברא בעלמא דבדין הוא שיהיו קונות כיון שרוב הקנינים נעשים בכסף אבל ליכא למימר דיליף מק"ו דגופו קנוי בכסף דאיכא למיפרך

עובד כוכבים יוכיח שאע"פ שגופו בכסף ממונו דוקא במשיכה כדאיתא פ"ב דבכורות (דף יג.) וגם ליכא למילף מהקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו דהדיוט מהקדש לא גמרינן: **כך תקנו משיכה בלקוחות.** פירש רש"י דכ"ש דכי מוקמת חזרה נמי ברשות לוקח מסר נפשיה מוכר וטרח ומציל דאם שמא ישרפו יאמר לו הלוקח חוזרני בי אע"פ שנתן לו המעות וכן כתב הרי"ף ז"ל בהלכות דכל כמה דלא משכיה לוקח לזביני ואיתניס דלמוכר איתניס ומשנה שלימה שנינו נמי בפרק אותו ואת בנו (דף פג.) בד' פרקים משחיטין וכו' לפיכך אם מת מת ללוקח ומקשינן והא לא משך ומפרקינן כדר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות ובארבע פרקים הללו העמידו דבריהם על דין תורה וקתני סיפא נמי בהדיא אבל בשאר ימות השנה אינו כן לפיכך אם מת מת למוכר אלמא דכל כמה דלא משכיה לוקח לזבוני ואיתניס למוכר איתניס וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מכירה וכן דעת ר"ח ז"ל ועוד כתב רבינו האי גאון ז"ל בספר המקח בשער י"ג דכשחוזר בו הלוקח מחמת שנאנסו אינו מקבל עליו מי שפרע דליכא מי שפרע אלא היכא שהמוכר מעמיד לו מקחו ולוקח אינו רוצה לקבלו משום זילא אבל היכא שנאנס דלא שקיל מידי לא ואמרו משמיה של רבינו האי ז"ל דדוקא בשהגיע האונס אבל אי חוזר בו מחמת פחד אונס כההוא [דף מט:] דיהב זוזי אחמרא והדר ביה מחמת דבעי למינסביה בי פרזק רופילא מקבל עליה מי שפרע אע"ג שלא הוזכר עלה בגמ' דטעמא דלא הוזכר הוי משום שלא שאלו מזה כלום אבל אין ה"נ דאיכא מי שפרע וכן אשכחן [שם ע"א] גבי ההוא דיהיב זוזי אשומשמי שלא הוזכר מי שפרע אלא כששאלו רבנן לרבא והשיב אין ה"נ וכן כתב ר"ח ז"ל גבי ההוא דזבן חמרא וכן דעת הגאונים ז"ל אע"פ שלא כתבו כן ר"ת והראב"ד ז"ל כן העלה הרנב"ר ז"ל בחידושיו:

תקנו משיכה. ר' יוחנן דלית ליה משיכה מן התורה דריש קרא דכי תמכרו ממכר או קנה מיד אל תונו כדתניא אין לי אלא נתאנה מוכר נתאנה לוקח מנין ת"ל או קנה אל תונו ודריש מיד עמיתך למעוטי קרקעות דלית בהו אונאה דמיד משמע דבר שמטלטל ביד:

טלית קונה דינר זהב. דאע"ג דזהב ונחשת הוי מטלטלין לגבי כספא לגבי מטלטלין מיהא טיבעא הוו ומשום הכי במשיכת הטלית קנוי הדינר זהב שהוא מטבע אבל במשיכת המטבע שהוא הדינר של זהב אינו קנוי הטלית דמעות אינם קונות:

מ"מ. כלומר. אף לפי הפורענות העתיד לבא על החוזר בו הלכה שאין ב"ד יכולין לעכב בידו ממי שאינו עומד בדבורו:

[**דברים ואיכא בהדייהו מעות**]. כלומר כיון דאיכא דברים שבאו לכלל מעשה דהיינו מעות שנתן דינר זהב בעד טלית אבל בדברים בלא מעות אין בו צד קללה וכמו שאמר

רבא אנו אין לנו אלא וכו' וטעמא דדברים ומעות קאי באבל אמרו היינו משום דקי"ל כר' יוחנן דמעות קונות דבר תורה אבל מלוה שאינה קונה גם אין בה מי שפרע וה"נ משמע מדגרסינן בירושלמי במסכת קדושין [פרק ב הלכה ה] קדושי מלוה לחומרין (באשה אינה מקודשת) בקרקעות לא קנה במטלטלין אין מוסרין אותו למי שפרע אלמא משום דמלוה אינה קונה אין מוסרין וכו' וכן נראה מדברי הריא"ף דכתב דאפילו דברים ומשכון לא קאי באבל אמרו והביא ראיה מההיא אמתא דזבין בני רב הונא ואותיבו נסכא עליה ואסיקנא התם בקדושין נסכא אין כאן פריטי אין כאן ומשמע דיכול לחזור בו המוכר ואין מוסרין אותו למי שפרע מדלא אמר כן התם ומקבל עליה מי שפרע:

אין רוח חכמים וכו'. אין נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה:

דף כט.

בגמ' תניא (**דף מח.**) **וכו' נתנה לספר**. גזבר שנתן פרוטה של הקדש בשוגג לספר בשכר שיספרנו:

מעל. ואע"ג שעדיין לא נסתפר:

הא בעי ממשך תספורת. דבכל מידי דאית ליה למשוך לא קני עד דמשיך ושכירות תספורת נקנה במשיכה כשם שהמספרים נקנים במשיכה וכמו דאמרינן במרובה (דף עט.) דכשם שהקרקע נקנה בכסף כך שכירות קרקע נקנה בכסף. ומדאמרינן הא בעי ממשך וכו' דקדק ר"ת ז"ל שמי ששכר סופר או מלמד תינוקות שכיון שמשכו הבעלים כלי תשמישן כגון קסת הסופר וקולמוסו ורצועות המלמד קנה ואין יכולים לחזור בהם דומיא דספר שמשכו ממנו תספורת וכתב הרשב"א והרנב"ר ז"ל דמהא לא איריא דמהכא לא שמעת מינה אלא שהוא יכול לעכב המספרים עד שיספרנו שהמספרים קנוים לו וה"ה לסופר שהקולמוס קנוי לו אבל סופר עצמו יכול לחזור בו:

בספר עובד כוכבים. פרש"י ז"ל עובד כוכבים דלא שייך ביה דין משיכה דמיד עמיתך כתיב ונראה דהיינו לריש לקיש דאמר דמשיכה מפורשת מן התורה מהכא אבל לדידן דקי"ל כרבי יוחנן דמעות קונות דבר תורה ומשיכה תקנתא דרבנן היא אדרבה אין קנין במטלטלין של עובד כוכבים אלא במשיכה וכן א"ר יוחנן פ"ב דבכורות (דף יג:) בהדיא דלעובד כוכבים בחדא ולישראל בחדא לישראל במעות לעובד כוכבים במשיכה והא דא"ל דישראל במעות היינו מדין תורה דוקא דמעות קונות:

אבל אמרו מי שפרע וכו' מודעינן ליה. דע שאם תחזור סופך ליפרע ממך:

בעושה מעשה עמך. בעמך דרשינן הכי והאי לא עושה מעשה עמך הוא דכתיב (צפניה ג':י"ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וגו':
והלכתא כרבא ושמעינן מינה דכל כה"ג לאו עושה מעשה עמך הוא:
ותניא בגמרא [דף מח:] הנותן ערבון לחברו ואמר לו אם אני חוזר בי הרי ערבוני מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי ר' יוסי ר' יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא ר' יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו אמר רשב"ג בד"א בזמן שאמר לו ערבוני יקון אבל מכר לו בית או שדה באלף זוז ונתן לו מהם ת"ק זוז קנה ומחזיר את השאר אפילו לאחר כמה שנים וכן א"ר יוחנן ערבון כנגד כולו הוא קונה:
הנותן ערבון. פירש רש"י דהאי הוא כעין משכון שקורין פירמנצ"א. [וכגון] שא"ל ערבוני יקנה כל הקרקע ואם שפסקו בתחלה שווי הקרקע ביותר ממה ששוה ערבון או שלא פסקו אלא שנתן לו מעות אלו לערבון כל הקרקע מ"מ לא סמכה דעתיה דמוכר למכור אלא כנגד הערבון. אבל אם נתן לו הערבון לשם תחלת פרעון שקורין ארש"א אינו יכול לחזור מכל המכר כלל אם הוא קרקע ואם הוא מטלטלי קאי במי שפרע אם חוזר בו מכל המכר כלל ולא אמרינן כנגדו הוא קונה לבד והכי הלכתא וכדמסיק רשב"ג ור' יוחנן דאמר נמי כנגד כולה שקנה בתחלת פרעון מיירי:
ערבוני מחול לך. הלוקח נותן למוכר מעות אלו למשכון שלא יחזור בו והמוכר מקבל עליו בקנין שאם יחזור בו שיכפול לו הערבון א"נ שאומר לו במעות אלו שאתה נותן לי תקנה בקרקע שלי כפלים במעותיך דאם לא כן במה הוא מתחייב בכפל:
דיו שיקנה כנגד ערבונו. פרש"י ז"ל לא זה יכפיל ולא זה ימחול נראה מדבריו ז"ל דלדידן דקי"ל כר' יהודה דאסמכתא לא קניא אפילו במחילה שהוא דבר שנתן בידו כבר כיון שנתן לו בשביל הבטחה שמבטיח לחבירו שיסמוך עליו הוי אסמכתא ולא קניא ולפי זה דיו שיקנה ה"ק דיו ללוקח שלא יהא כח בידו לחזור בו אבל שיהא מחילתו מחילה לא דאסמכתא היא ולא קניא אבל הרמב"ם כתב בפרק י"א מהלכות מכירה דלא א"ר יהודה אסמכתא אלא באכפול לך אבל אם חזר בו לוקח אפילו ר' יהודה מודה דערבונו מחול דכיון שהוא תחת ידו כמאן דאמר ליה מעכשיו דמי דלית ביה משום אסמכתא כדאיתא פרק איזהו נשך (דף סו:) ולדבריו ז"ל אתי שפיר לשון דיו דלא קאי אלא אשלא יכפול לו ערבונו אבל האחרונים ז"ל הקשו לו מהא דתנן בגט פשוט (דף קסח.) מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו וא"ל אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני תן לו שטרו הגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן רבי יהודה אומר לא יתן והתם ודאי ליכא לפרושי תן לו את שטרו שאני רוצה להתחייב לו בדמי כל השטר אע"פ שפרעתי מקצתו דא"כ מה יתן

דקאמר רבי יוסי והיאך גובה בשטר זה והרי נמחל שעבוד מקצתו ואחר שנמחל שעבודו אינו חוזר ומשתעבד בו אלא ודאי הכי קא"ל יהיו מעות אלו מתנה וישאר שעבוד החוב כמו שהיה מתחלה ופליג ר' יהודה ואמר לא יתן אלמא במחילה נמי שייכא אסמכתא וה"נ משמע בתוספתא [דב"מ פרק א'] דתניא הנותן ערבון לחברו על הבית ועל השדה וא"ל אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום והלה כותב לו אם אחזור בי אכפול לך ערבונך הגיע זמן ולא נתן יתקיים התנאי דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר היאך זה זוכה בדבר שאינו שלו כלומר המוכר אלא נותן ללוקח ערבון שלו ומדקאמר הגיע זמן ולא נתן משמע ודאי דאלוקח קאי דנתן ערבון וא"ר יהודה היאך זה זוכה בדבר שאינו שלו כלומר המוכר אלא נותן ללוקח ערבון שלו אלמא אפילו במחילה איכא אסמכתא כן דעת הרמב"ן (והרשב"א והרנב"ר ז"ל) והיינו דוקא במקרקעי הוא דהוי אסמכתא אלא בדא"ל מעכשיו דוקא כדאמרינן בפרק איזהו נשך [דף סו:] אבל במטלטלי לית ביה משום אסמכתא כדאיתא בתוספתא [שם] המלוה את חברו על המשכון וא"ל אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום והגיע זמן ולא נתן הגיעו משכון בין רע בין יפה ולא פליג בה ר' יהודה כלל והרמב"ן ז"ל יהיב טעמא למילתא דכיון דקי"ל כר' יצחק דבעל חוב קונה משכון ולא שני לן בין משכנו בשעת הלואתו בין משכנו שלא בשעת הלואתו כמאן דא"ל מעכשיו דמי והיינו דפרק כל שעה (דף לא:) משמע דאי אקדיש מלוה וזבין מלוה משכון מטלטלין שהרהינו אצלו ועבר זמנו והוחלט למלוה חיילי הקדש ומכירה למפרע דמשעה ראשונה קנייה מלוה ומיהו ה"מ באומר אין לי עליך כלום ולא לך עלי אלא יצא חובך במשכוני דבכי האי איכא למימר דמשעה ראשונה קנייה דזביני נינהו אבל א"ל אם לא פרעתיך מכאן ועד יום פלוני משכוני יהא שלך ואני אפרע לך חובך בכה"ג לאו זביני נינהו אלא ערבון וקנס וכי האי דשמעתין ואסמכתא היא ולא קניא. כן כתב הרנב"ר ז"ל:

איתמר דברים. בלא מעות אע"פ דלא קאי באבל אמרו כדאמרינן לעיל משום מחוסר אמנה איכא כשחוזר בו ונראה דלאו עושה מעשה עמך הוא מיקרי כיון שמדבר כזב וכדר' (אבא) א"ר יוחנן ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר לך בידי רשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר ואין לו לחוש לשמא יאכל טבלים שיש לו לסמוך על מקרא שכתוב שארית ישראל לא יעשו עולה וגו' וכבר כתבנו לעיל בשם הריא"ף ז"ל דאפילו דברים ומשכון לא קאי באבל אמרו וכן מפורש בירושלמי בסוף מסכת שביעית דליכא במשכון מי שפרע דגרסינן התם ר' זעירא א"ר אבהו בשם ר' יוחנן הנותן ערבון טבעת לחברו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע ר' זעירא בעי קומי ר' אבהו

זהוב אמר ליה טבעת א"ל מה בין זהוב לטבעת א"ל זהוב עשוי להשתנות טבעת בעינא הויא פי' זהוב עשוי להשתנות שדרך הוא ליתנו בתורת דמים שהוא משתנה בכך אבל טבעת אין נותנים אותה אלא בתורת ערבון ובעינה חוזרת לפיכך אינה קונה אפילו לענין מי שפרע והרי זה מפורש כדברי הריא"ף ז"ל:

מתנה מועטת. כתב הרשב"א ז"ל [והתוס'] דמכר נמי כמתנה מועטת דמי ואפילו נשתנה השער דסמכה דעתיה וכן דעת הראב"ד ז"ל ולזה נוטה דעת הרנב"ר ז"ל אע"פ שהר"ז ז"ל חולק בנשתנה השער:

ובמתנה מרובה. דאמרינן דיכול לחזור בו ולא מיקרי מחוסר אמנה פירשו בירושלמי [שם] דדוקא באדם עשיר אבל בעני נעשה נדר דגרסינן התם רב מפקיד לשמעיה אי אמרי לך הב מתנה לגבר פלן אם עני הוא הב ליה מיד ואם עשיר הוא אימלך בי תניינות:

דף כט:

הין בכלל איפה. שההין י"ב לוגין ואיפה ג' סאין שהם כמה לוגין:

שלא ידבר אחת בפה. בשעה שהוא אומר הדבור לא יהא בדעתו לשנות אבל אם נשתנה השער אח"כ והוא חזר בו לפי שינוי השער אינו עובר אעשה דאורייתא אע"פ דאיכא חסרון אמנה כדפירש ר' יוחנן ומשום הכי הביא הרי"ף ז"ל הא דאביי משום דאפילו לר' יוחנן ס"ל האי פירושא דאביי והא דאמרינן דאיכא חסרון אמנה היינו במתנה מועטת כדאיתא לעיל אבל במתנה מרובה כיון דיכול לחזור בו ולא הוי מחוסר אמנה מ"מ צריך שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב ובירושל' [שם] נמי איתא ר' יעקב בר זבדא ר' אבהו בשם רבי יוחנן אמרי אמר ליתן מתנה לחבירו ובקש לחזור בו מותר לחזור בו אלא בשעה שאמר צ"ל בדעת גמורה:

[**ההוא גברא וכו**']. אסיקנא דלאו הכי הוה מעשה כדס"ד מעיקרא שקבל המעות בשביל מקח אלא עובדא הכי הוה וכדאמרינן ההוא מרבנן דא"ל הא ביתא קמך ובכה"ג אפילו שומר חנם לא הוי ואפי' פשע בשמירתן פטור דהכי הלכתא ולהד"מ שיאמרו דמקבל מי שפרע וכיון שכן בההוא עובדא דא"ל תא שקול זוזך לא ידעינן דינא היכי וכתב הרי"ף ז"ל דהני זוזי דשקל משומשמי דינא דהלואה אית להו דהא מצי לאפקינהו דלהכי יהבוה ניהליה ולא מיפטר משום דאמר ליה שקול זוזך עד שיבואו ממש לרשות לוקח כדאמרינן גבי הלואה פרק [הזורק] (דף עח:) דאי א"ל זרוק לי חובי בתורת גיטין והפטר וזרקו קרוב למלוה פטור לוה טעמא דא"ל הא לאו הכי אינו נפטר עד שיגיע לידו וה"נ לעולם הם ברשותו להתחייב באונסין עד שיקבל עליו מי שפרע מיהו משקבל עליו מי שפרע תורת

פקדון עליהם וכל היכא דא"ל תא שקול זוזך דלא בעינא לאיחיובי בהו פטור דפקדון כל היכא דאיתיה ברשותיה דמאריה איתיה וראיה לדבר מדאמרינן פרק האומנין (דף פ:) האומנין שומרי שכר הם וכולם שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם ואמרינן עלה בגמרא טול את שלך איצטריכא ליה סד"א שומר חנם נמי לא הוי קמ"ל. פירוש דהוה אמינא דכיון דא"ל טול את שלך כאילו אמר לו איני רוצה להתחייב עוד בשמירתן ופטור קמ"ל דלא משמע הכי אלא איני תופסו על שכרי קאמר שמעינן מינה דאי אמר בהדיא דלא בעי לאחיובי בשמירתן שומר חנם נמי לא הוי ופטור הלכך בפקדון נמי כי א"ל טול את שלך היינו לא בעינן לאחיובי בשמירתן ופטור והא דאמרינן דתורת פקדון עליהם כשקבל עליו מי שפרע [אם א"ל תא שקול זוזך דלא בעינן לאיחיובינהו דפטור ה"מ היכא דלא אפקינהו להני זוזי אבל אי אפקינהו אע"ג דקבל עליו מי שפרע] ואמר תא שקול הני זוזי אחריני לאו כלום הוא דברשותיה קיימי לאונסים עד שיבאו ברשותו של מוכר כ"כ הרנב"ר ז"ל וכן דעת הרשב"א ז"ל אלא שראיתי שהרמב"ן ז"ל חולק בדבר וכתב דאע"ג דאפקינהו פטור כיון דקביל עליה מי שפרע ולענין הלואה דאמרן דאינו נפטר לוה עד שיגיע לידו של מלוה מיהו אם נתנם לוה אפילו בעל כרחו של מלוה פטור דנתינה בעל כרחו שמה נתינה וראיה לדבר מדתניא בתוספתא בפרק הגוזל מי שבא בדרך והיו בידו מעות וראה אנס בא כנגדו וא"ל טול את אלו שאני חייב לך אם קבל עליו פטור ואם לאו חייב טעמא דראה אנס הא לאו הכי אע"פ שלא קבל עליו פטור הוא והכי נמי אמרינן בפרק מי שאחזו (דף עה.) אמר רבא מתקנתו של הלל נלמוד נתינה בע"כ שמה נתינה וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל בתשובה. הרנב"ר ז"ל:

והא בעי לקבולי. ודילמא לא הוה מקבל ואישתכח דזוזי דידיה נינהו:

ה"נ. או משלם השומשמין או יקבל מי שפרע:

כל חללי עלמא לא הייתי חוזר בו. בכל חללו של עולם:

אמרי ליה. רבינא אמר לה להא מילתא אמרתי לו להההוא מרבנן היכי אמרת דלאו חזרת מקח וממכר הוא והא אמרו ליה וכו':

גרסי' בגמרא [דף מט:] תניא ר"ש אומר אימתי בזמן שהכסף ופירות ביד מוכר אבל בזמן שהכסף ביד מוכר ופירות ביד לוקח אינו יכול לחזור בו פירות ביד לוקח פשיטא אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שהיתה עליה של לוקח מושכרת למוכר דטעמא מאי תקינו רבנן משיכה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה הכא ברשותו דלוקח נינהו אי נפלה דליקה באונס איהו טרח ומציל להו:

פשיטא. דהא יש משיכה ואפילו רבנן מודו:

מושכרת למוכר. והיו הפירות שם ופרש"י ז"ל דלאו למימרא שתקנה לו חצרו ללוקח דכל יומי השכירות חצרו של מוכר הוא אלא דכיון דקי"ל דבר תורה מעות קונות ומשיכה תקנתא דרבנן היא והכא דלא איצטריך תקנתא דטעמא מאי וכו' הלכך אוקמוה אדינא דאורייתא וכתב הרשב"א ז"ל דה"ה אם היה ביתו של מוכר מושכרת ללוקח כיון דאיהו קאי תמן הרי הוא בידו להציל וכתב הרנב"ר ז"ל דמהא דאמרינן הכא דכיון שעומד במקום דליכא למיחש שלא יטרח המוכר להציל אוקמוה אדינא דאורייתא יש מדקדקין דשכירות מטלטלין נקנה בכסף דליכא למיחש הכא שמא יאמרו הבעלים נשרפו המטלטלין דכיון שהגוף של בעלים אי מתניס טרח ומציל. הא דאמר רבא הכא דבכה"ג מעות קונות כיון דליכא למיחש לשמא יאמר לו נשרפו וכו' הביאו הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות מכירה ורבינו אלפסי ז"ל הביאו בהלכותיו:

דף ל.

ההוא גברא דיהב זוזי אחמרא:

פרזק. שם השר:

רופילא. משנה למלך:

במוכרים. שיכול לחזור בו המוכר כל זמן שלא משך הלוקח:

בלקוחות. שהלוקח נמי יכול לחזור בו כל זמן שלא משך הלוקח החמור יכול לחזור וכבר כתבנו לעיל שהיה לו לקבל מי שפרע וכ"כ ר"ח ז"ל דא"ל רב חסדא ללוקח אי תהדר בך קביל עליך מי שפרע דהא לא משכת וכן אמרו בשם רבינו האי גאון ז"ל:

מתני' מכ"ד לסלע. שהם מעות כסף שש מעות כסף דינר:

שתות למקח. מסקינן בגמרא דבין שתות מקח בין שתות מעות מיקרי שתות (מקח) שתות מעות הוי כשנתאנה לוקח שנותן ו' בשוה ה' שהאונאה ההוא דינר שהוא שתות המעות. שתות מקח הוי כשנתאנה מוכר שמכר שוה שיתא בחמשה שהאונאה שהוא דינר הוא שתות המקח:

עד מתי מותר וכו'. לחזור מי שנתאנה שיחזיר המקח או יתן לו כל אונאה והא דנקט מותר לאשמועינן דאפילו מי שפרע נמי ליכא:

כדי שיראה המקח לתגר או לקרובו. לאחד מקרוביו ואם שהה יותר מחל על אונאתו:

שמחו תגרי לוד. שהיו בקיאין בסחורה ומוכרים ביוקר:

גמ' שוה שיתא. הוא שתות מקח וכשהוא בחמשה נתאנה מוכר וכשהוא בשבעה נתאנה לוקח:

שוה חמשה או שוה שבעה בשיתא הוא שתות מעות אלא שבשוה חמשה נתאנה לוקח ובשוה שבעה נתאנה מוכר:

דליכא שתות משני צדדין. שוה חמשא בארבעה או שוה ארבעה בחמשא הוי יותר משתות ובטל מקח שוה ז' בתמניא או שוה תמניא בז' הוי פחות משתות והוי מחילה וכדמפורש בסמוך דינייהו:

והלכתא כשמואל דאיכא בריי' דמסייע ליה:

נקנה מקח. לאלתר וכדמוכח מההוא גברא דהוה נקיט ורישכי לזבוני שוה חמשא וקרי שיתא ואי הוי יהבי ליה חמשא ופלגא הוה שקיל ואמר ההוא גברא אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא הוי ליה מחילה אתן ליה שיתא ואתבעיה בדינא משמע בהדיא דפחות משתות לא מצי לאיתבועי בדינא כלל אלא מחילה הויא לאלתר:

יותר משתות בטל מקח. וכיון שבטל המקח שניהם יכולין לחזור בהם ומיהו הסכימו האחרונים ז"ל לפירוש הרז"ה ז"ל שהמאנה אינו יכול לחזור אא"כ תובע המתאנה אונאתו דאז יכול לומר המאנה לא אשלם אונאה אלא יבטל המקח או תקבלהו כמות שהוא אבל שיכול לחזור המאנה מעצמו לא שהיאך נאמר שמפני שהונהו יפה כחו והכי מוכח בפרק הספינה (דף פד.):

דף ל:

שתות קנה. ואין אחד מהם יכול לחזור בו אע"ג דתנן לקמן [דף נא.] מי שהוטל עליו ידו על העליונה דמשמע דיכול לחזור מתני' רבי יהודה הנשיא היא ורבא כרבי נתן ס"ל משום דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא וכמו שכתב רש"י ז"ל:

וזה וזה. שתות ויותר על שתות וכתב הרי"ף ז"ל היכא דזבין איניש ולאחר זמן איגלי ליה דאית ביה מומא דהוה מעיקרא מקמי דליזביניה אית ליה לאהדורי למריה ולא אמרינן בכי הא שהה ליה בכדי שיראה לתגר או לקרובו דלא אמור רבנן הכי אלא גבי אונאה אבל גבי מומין מקח טעות הוא וכל אימת דמגלי ליה מהדר ליה למאריה והכי כתב גאון ז"ל עכ"ל:

וטעה חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל זביני חמרא וטעאי א"ל הדר בך א"ל שהאי בי בכדי שיראה לתגר או לקרובו שדריה לקמיה דרב נחמן אמר ליה לא שאנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר מ"ט לוקח נקיט מקחו בידו וכל היכא דאזיל מחוי ליה ואמרי ליה אי טעה אי לא טעה אבל מוכר ליתיה למקחו בידו עד דמזדמנא זבינתא כזבינתיה וידע אי טעה אי לא טעה הילכך לעולם חוזר עד דמתברר דאיתרמי ליה כזבינתיה וידע

דטעי ולא הדר ביה הילכך לעולם חוזר אם לא נתייקר בינתים אותו מקח עד דמתברר אבל אי איכא סהדי דאיתרמי ליה זבינתא כזבינתיה וידע דטעה ולא הדר ביה תו לא מצי למיהדר ביה דאחולי אחיל כן כתב הרי"ף ז"ל וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות מכירה שאם היה המקח דבר שאין במינו שינוי כגון פלפלין וכיוצא בהם אין יכול לחזור בו אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד:

דף לא.

אבל בלוקח מבעה"ב כו'. פרש"י ז"ל דה"ל כמפרש יודע אני שיש בו אונאה דאמרינן לקמן דאין עליו אונאה [כך] מצאתי בשאלתות דרב אחאי וכתבו האחרונים ז"ל בשם גאון דה"ה דאין לו בטול מקח [ובאשר"י לא כתב כן בשם ר"י הלכה למעשה ע"ש] וכי אמרינן דאין לו אונאה וביטול מקח הני מילי כשנתאנה לוקח דמידע ידע דבעל הבית לא זבין כלי תשמישו אלא ביתר מכדי דמיהן אבל נתאנה בעל הבית עצמו יש לו אונאה דמשום דבעל הבית הוא לא הפסיד ואף על גב דבכה"ג אית ליה אונאה להדיוט אפילו הכי מקשינן ממתני' משום דתני ברישא אחד הלוקח ואחד המוכר וכו' דמשמע ליה נמי דבין שהדיוט מוכר או שהוא לוקח קאמר מתניתין כשם שאונאה להדיוט וכו':

ואוקימנא בצרורותא. כלומר דבכה"ג אין ה"נ דאם מכר דברים כאלו שיש אונאה בלוקח מבעל הבית פירוש צרורותא קנבוס שאורגין בגד קנבוס ויריעות ומוכרים אותם והוא הדין לכל סחורה בר ממאני תשמישתיה דיקירי ליה וכן הם דברי הרי"ף ז"ל ודברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות מכירה:

מתני' כשם שאונאה להדיוט כך כו'. הוא מפורש לעיל והכי קי"ל כדלעיל דמקשינן ומתרצינן מיניה דת"ק וממילא שמעינן [דהלכתא] כוותיה דיש נמי אונאה לתגר והכי משמע מרבינו אלפסי ז"ל שלא הביא כאן הא דשקלינן וטרינן אליבא דר' יהודה כלל:

מי שהוטל עליו. מי שנתאנה בין לוקח בין מוכר משמע ואע"ג דנקט תן לי מעותי דמשמע דקאי אלוקח חד מינייהו נקט ומה דשייר במתני' ר' יהודה הנשיא פירשו בברייתא שהבאתי לעיל דאמר יד מוכר על העליונה ומתני' ר' יהודה הנשיא ולא קי"ל כוותיה אלא כרבי נתן דברייתא דנחית לעומקא דדינא וכדפירשתי לעיל:

גמ' ע"מ שאין לך עלי אונאה. אינו עוקר דין תורה אלא מתנה הוא עמו שאותו דין אונאה שיש לו עליו שלא יתבענו ממנו והיינו לישנא דאין לך עלי אבל באומר ע"מ שאין בו לא כל הימנו שהרי התורה אמרה שיש בו אונאה והוא בא לעקור דבר תורה ודמיא הא מילתא למאי דאמרינן בפירקא קמא דמכות (דף ג:) אמר ע"מ שלא תשמטנו

שביעית שביעית משמטתו אמר בשביעית אין שביעית משמטתו לפי שהתנאי הראשון הוא לעקור דינא של שביעית ולא כל הימנו והיינו דמדמינן להו פ"ק דמכות וכן פרש"י ז"ל שם ולקמן פרק השוכר את האומנים (דף עט.) דקדק הרשב"א ז"ל גבי והא כי מטי יובל קא הדרא ארעא למרא וכו' דמדלא דחי ע"מ שלא יחזירנו ביובל כדאמרינן הכא בשביעית ש"מ דלא מהני תנאה ביובל כלל וטעמא דאין לו זכות כדי להתנות עליה משום שאינה שלו שהיא קדש לה' דכתיב כי לי כל הארץ:

הנושא ונותן באמונה. פרש"י ז"ל מי שאמר (לחברו) לשלוחו מכור כמו שתוכל ותן לי המעות לזמן פלוני ואני סומך עליך ונותן לו שכר טורחו כדלקמן אין לו עליו אונאה לומר יותר היה שוה ואם מכרו בדמים רבים אינו יכול לומר לא אתן אלא דמיו וכתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל דפשיטא הוא שאין אונאה בשליחות וכן זה שמכר חפצו של חברו בדמים רבים לא יאמר לו לא אתן אלא דמיו ולפיכך נראה להם יותר מחוור מה שפירש ר"ח ז"ל בתגר שהביא סחורה ממקום הזול מצאו חברו ואמר לו אני מאמינך כמה נתת בה והריני נותן לך ריוח כך וכך אע"פ שכשאמר לו דמי מקחו נמצא שנתאנה אין לו אונאה שהרי לא סמך משעה ראשונה על שוויין אלא על דמים שלקחן זה:

במפרש. שהתנה עמו כמו שאמרו בברייתא בפירוש אז ודאי תנאו קיים דידע ומחיל ודמיא להא דתניא (כתובות דף נו.) האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זה מקודשת ותנאו קיים בשאר וכסות מפני שהוא דבר שבממון דברי רבי יהודה וקיימא לן כוותיה והתם מפרש הוא דידעה ומחלה אבל בסתם לא ידע דמחיל וכיון דלא מהני טעם מחילה גם מטעם התנאי לא מהני נמי שהיה מתנה לעקור דבר מן התורה ולא כל הימנו ודמי קצת לעל מנת שאין בו דלא אמר כלום ולא כל הימנו כדלעיל וכן פסק הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל בפרק י"ד מהלכות מכירה:

הנושא ונותן באמונה. פרש"י ז"ל כדלעיל:

לא יחשב את הרע באמונה. כגון שהיה לו שני יינות אחד יפה שיש עליו קופצין בבת אחת ואחד הרע שאינו נמכר [אלא] בחנות לא יאמר לו הרי לך יפה בשויו ע"מ שתמכור לי הרע בחנות בכל היותר שתוכל וכשתמכור תן לי מעות שניהם ופוטר עצמו בהמתנת המעות של דמי היפה מלתת שכר טרחו על הרע והוי כרבית אלא או זה וזה באמנה ויתן לו כדרך הנותן באמנה ששכר קצוב היה להם כמו שמפורש הכא ארבעה למאה או זה או זה בשויו והשכר יהיה של מקבל ור"ח ז"ל פירש על דרך של מעלה שלא יחשב את הרע באמנה שאם אמר לו לתגר זה שהביא סחורה ממקום הזול הריני מעלה לך דינר דינר לכור בשכרך והוא לקח פירות בדינר זהב לכור והיו שם יפין ששוין יותר

מדינר ופירות אחרים שוין פחות אלא שהוא לקחן בכלל דינר זהב הכור לא יאמר הרי הרע לקחתי בדינר זהב תן לי והיפה לא יתן לו בדינר זהב שהרי לא נתן דינר זהב בכור הפירות הרעים אלא מפני היפים שבהם הלכך או זה וזה בדינר זהב הכור או זה וזה בשויו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות מכירה:

מעלה לו שכר כתף. כשנתן באמנה ויבואו לחשבון ינכה לו שכר כתף המוליכו מבית לחנות וכן כל שאר הוצאות:

צררויי. הם סוחרי בגדים שהבגד נקרא צרורא כדאמרינן [במו"ק] (דף כז:) והאידנא נהוג עלמא בצרורא בר זוזא:

ארבעה למאה. למי שטורח במכירתו:

דף לא:

מתני' שש מעה כסף דינר מעה שני פונדיונות פונדיון שני איסרין נמצא שני פונדיונין לדינר הוא שתות דלרבי שמעון אין חלוק בין טלית למטבע:

גמ' מ"ש בטלית. סתם סחורה דתנן לעיל שתות למקח:

ר"ש היא. דלגבי סלע שתות נמי אמר ומתני' דטלית דלעיל דאמר שתות נמי הוא קאמר לה וכ"כ הריא"ף ז"ל דמתניתין דלעיל רבי שמעון היא כדאמר רבא הכא וכיון דפסק רבא לעיל בטלית דאונאתו שתות הלכך אונאת סלע נמי שתות ואע"ג דאי מתני' דטלית ומתני' דהכא רבי שמעון היא ודין אחד להם הוה ליה סתם מתניתין ואחר כך מחלוקת וקיימא ליה בהחולץ (דף מב:) דבכה"ג אין הלכה כסתם מ"מ כיון דרבא פסק בהדיא לעיל כאותו סתם וכדאמרי' לעיל [דף נ:] אמר רבא הלכתא וכו' נקטינן כוותיה דאין למדין מן הכללות כל היכא דאמורא בתרא מפיק ליה מההוא כללא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות מכירה:

עשיק. לשון יוקר כדאמרינן בפרק איזהו נשך (דף עד.) באתריה דאמימר עשיק עפרא:

דינר הבא משקל. דהיינו שעמד על מחצה שהשקל שני דינרים:

מותר לקיימו. מפני שפחת שלו ניכר ולא יטעו אינשי לקבלו בשקל [ומותר להוציאו] בדינר:

מסלע אסור לקיימו. אם נפחת הסלע עד שעמד בדינר אסור לקיימו אפילו להוציאו בדינר שמתוך שבא ממטבע עבה ורחבה טועין בו לאומדו בשקל ומדלא אסר רבי אמי אלא סלע שפחת עד דינר משמע דאם יותר מדינר אע"פ שפיחת יותר ממחצה יקיים ובהא לית הלכתא כוותיה שהרי הברייתא קתני שאין רשאי לקיימה אלא דוקא בשעמדה

על מחצה כגון בסלע עד שקל ששני שקלים בסלע בדינר עד רובע שפירשו בגמ' מאי רובע רובע שקל דהיינו חצי דינר דאילו רובע דינר [רביע דינר] הוה ליה למימר:

יתר על כן או פחות מכן יקוץ. דאתו למטעי או בסלע או בדינר כיון שהוא לא פיחת עד חצי ואם פיחת יותר מחצי נמי יקוץ דשמא יוציאה בשקל או בחצי דינר וכדאמר רב הונא ומיהו הא דקי"ל כרב הונא דפחות מכן ויתר יקוץ היינו כשפיחת שתות שהוא שעור אונאה דאם לא כן מ"ש שקל הבא מסלע ודינר הבא משקל מדינר ושקל מעיקרן דמותר לקיימן ולהוציאן ביפין עד כדי אונאתן וכן פסק רבינו אלפסי ז"ל וכ"כ הרשב"א והרנב"ר ז"ל וא"ת א"כ איך הגיע לעולם סלע לשקל דכיון שפיחת כדי אונאה אמרינן יקוץ הא פירשוה בגמרא בדנפלה לאור ופחתה לה בחד זימנא:

פחות מכן. כדפירשנו שפחתה עד שקל ואונאתו:

לחרם. אדם אנס:

הרג. רוצח:

שמרמין. מיראה יקבלוה מידם ביפה:

נוקבה. דוקא נקב באמצע אבל מן הצד לא מפני שהרמאי יקוץ אותה סביב עד שיוציא את הנקב וירמה בו את אחרים והכי תניא לא יעשנה משקל בין משקלותיו ולא יזרקנה בין גרוטותיו ולא ינקבנה ויתלה בצואר בנו בנקב מן הצד אלא או ישחוק או יתוך או יקוץ או יוליך לים המלח. גרוטותיו שברי כלי כסף:

מתני' עד מתי מותר להחזיר. כשנתאנה בסלע זה ויתחייב המאנה להחזיר לו אונאתו:

גמ' דקא מפליג. בין כפרים לכרכים:

בטלית דלא קא מפליג. אלא עד שיראה לתגר או לקרובו ל"ש כרך ול"ש כפר:

דסלקי לשוקא. לקנות צרכי סעודת שבת:

אם היה מכירה וכו'. [בגמרא פריך היכא] אי בכרכים אין לו זמן לחזור אלא עד כדי שיראה לשולחני ואי בכפרים עד ערב שבת ותו לא [וא"כ] היכי תנן עד י"ב חדש ומשני מדת חסידות והכי קאמר ואם חסיד הוא מקבלה כיון שהוא מכיר שהוא נתנה לו אפילו וכו' ואם לא קבלה. כלומר אם אינו חסיד:

אלא תרעומת. דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שלא החזירה בזמנו:

ונותנה למעשר. דקתני מתניתין אירשא דמתני' דלעיל קאי דקתני עד כמה תהא חסרה ולא תהא בה אונאה [וכי האי גוונא קאמרינן דכיון דלא חסרה כדי אונאה נותנה למעשר שני ואינו חושש דהכי אסיקנא] במתני' דלעיל והכי קאמר דכיון שאין בה כדי אונאה נותנה למעשר בשוויה דאי הוה בה חסר כדי אונאה הא פסיקנא לעיל כרב הונא דאמר

יקוץ והוה ליה כאסימון ומעות הרעות דאין מחללין עליהם מעשר שני אלא ודאי לא חסרה כדי אונאה ומשום הכי אשמעינן רב פפא דכיון דמתני' קאמר דמחללין עליה מעשר שני א"כ סלע יפה הוי ומי שמעמיד עצמו מלקבלה מיקרי נפש רעה ואי לא הא דרב פפא ממתני' לא הוה שמעי' דמיקרי נפש רעה אלא מי שאינו מקבלה אפי' בשוה דמיה קמ"ל רב פפא דאפי' מי שאינו מקבלה בשלמה הוי נפש רעה נמצא עכשיו שאין פחות מכדי אונאה של סלע דומה לפחות מכדי אונאה שבטלית דבטלית אין לו לקבל ובסלע אם אינו מקבל נפש רעה מיקרי ומיהו נפש רעה הוא דמיקרי אבל מיכפא לא כייפינן ליה:

מתני' האונאה ארבע כסף. כבר פירשנו לעיל שהאונאה שתות:

והטענה שתי כסף. שאין שבועת הדיינין על טענה פחות משתי מעות כסף שיטעון לו שתי מעות כסף יש לי בידך וזה יודה לו מהן בשוה פרוטה ויכפור השאר או איפכא שיודה לו השאר ויכפור הפרוטה:

וההודאה שוה פרוטה. כדפירשנו ויהיה מודה במקצת ויתחייב שבועה:

והמוצא שוה פרוטה. אבל בציר מהכי לא כדאמר מר (דף כז.) מאשר תאבד ממנו פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה:

יוליכנו אחריו. אם הודה אחר שנשבע לשקר משום דלא הויא ליה כפרה ולא הוי חזרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא לשלוחו כדכתיב (במדבר ה':ז') ונתן לאשר אשם לו:

דף לב.

גמ' ולתני נמי האונאה פרוטה. כגון אם היה המקח בו' פרוטות דה"ל לפרוטות שתות:

אין אונאה לפרוטות. וכתב רש"י אין אונאה אא"כ הוא בכאיסר אבל הריא"ף ז"ל פסק כלוי וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות מכירה שכל שהוא יתר מפרוטה חייב להחזיר:

מתני' ואלו דברים שאין להם אונאה. בגמרא מפרש טעמא:

שטרות. המוכר שטרות לגבות חוב שבתוכן:

ההקדשות. גזבר המוכר הקדש:

ולא תשלומי ד' וה'. אם טבח או מכר ומשום הקדשות דשייך בהו שור ושה נקט לה דאילו בעבדים ובקרקעות לא שייך ד' וה' דאין תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד:

ש"ח אינו נשבע. לקמן מפורש בפיסקא שלו:

קדשים שחייב וכו'. כגון שאמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה יש להם אונאה דכיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה דידיה היא ואל תונו איש את אחיו קרינא ביה:
ושאינו חייב. כגון שאמר הרי זו:
אף המוכר ס"ת וכו'. טעמא מפרש לקמן:
גמ' דבר הנקנה מיד ליד. הזהיר עליו בבל תונו:
שהוקשו לקרקעות. דכתיב (ויקרא כח) והתנחלתם אותם לרשת אחוזה:
אלא לראיה שבהם. ר"ת ז"ל למד מכאן דמכירת שטרות מדאורייתא מדאיצטריך למעוטינהו מאונאה ואי לא שייך בהו מכירה דאורייתא לא הוה צריך למעוטינהו מאונאה אבל דעת הריא"ף ז"ל שאינם אלא מדרבנן וכמ"ש בפ' הכותב:
[**בגמ' מכאן אמרו**] **המוכר שטרותיו פרועין לבשם**. לצור בהם אבקת סמנין נמצא ממכרן של אלו לצורך תשמיש גופן יש להן אונאה דגופן מכור וקנוי:
ל"ש. דמה לי אונאה שבאה מכח מכירת עולם או מכח שכירות דהויא מכירה ליומי הלכך נקיטינן מהכא דשכירות לענין אונאה כמכירה היא וכיון שכך בדבר המטלטל וגופו ממון שיש במכירתו אונאה אף בשכירותו יש בו אונאה אבל בקרקע ועבדים ושטרות כיון שאין במכירתן אונאה אף בשכירתן אין בו אונאה. ולענין שכירות פועלים איכא מ"ד שאין בה אונאה דלאו מכר הוא וכן בקבלנות ולכאורה היה נראה דעת הרשב"א ז"ל נמי כן והרנב"ר ז"ל כתב וז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' י"ג מהל' מכירה שקבלן יש לו אונאה וחוזר לעולם בין הקבלן בין בעל [הבית] וכן כתב שם בהונאת שכירות מטלטלין שהיא [חוזרת] אפילו לזמן מרובה עכ"ל והא דאמרינן דשכירות מכירה ליומא וקניא היינו לענין שישתמש בו כל ימי שכירותו אבל גוף הדבר אינו קנוי כלל ומשום הכי אסרינן להשכיר בית דירה לעובד כוכבים דכיון דגוף הבית של ישראל הוא שפיר קרינא ביה ולא תביא תועבה אל ביתך [ואמרינן נמי התם כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה] הרנב"ר ז"ל ע"כ:
בטול מקח וכו'. לכאורה משמע מהכא דבקרקעות ביתר משתות יש להן בטול מקח דהא לכולי עלמא אקרקעות איתמר ומדקאמרינן סתמא בטול מקח יש להן משמע כבטול מקח דמטלטלין דהיינו יתר משתות אבל יש מי שכתב שאין לקרקעות בטול מקח אלא בפלגא דהכי אמרינן בירושלמי בשם רבי יוחנן בדבר מופלג יש לו אונאה ופירש ר"ח ז"ל דבדבר מופלג היינו פלגא וכן דעת ר"ת ז"ל אבל דעת הריא"ף ז"ל אינו כן שהוא כתב כאן שלעולם אין אונאה לקרקעות אפילו בכפלים מכדי דמיהן דאע"ג דהכא משמע דבטול מקח יש להן לכ"ע הא אשכחן לרב נחמן דבתרא הוא דסבירא ליה דאין אונאה

כלל דבפרק המקבל (דף קח.) אמרינן בענין דינא דבר מצרא שויא מאתים וזבין במאה סבר רב אשי למימר מצי אמר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אמר ליה מר ינוקא בריה דרב חסדא הכי אמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות וכיון דחזינן דרב נחמן דאמר הכא משמיה דחסא דבטול מקח יש להן [איהו גופיה] פליג עלה ואמר אין להם נקטינן כוותיה דבתרא הוא וידע לה לסברא דקמאי ופליג עלה וכ"כ הרמ"ה ז"ל התם בב"ק דודאי אין בהם בטול מקח כלל דאם לא כן היכי אמרינן דשוה כל כסף הא לא שוה כל כסף והכי נמי משמע בפרק קמא דב"ק (דף יד:) שאין לקרקעות אונאה כלל דאמרינן התם אמר מר שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות מאי משמע אמר רבה בר עולא דבר השוה כל כסף ומאי ניהו [קרקעות] שאין להם אונאה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות מכירה שאין לקרקעות אונאה כלל:

דף לב:

אין בהם לא תשלומי וכו'. תשלומי כפל הוא מה שכתוב על כל דבר פשע וגו' ישלם שנים לרעהו ומשתעי בטוען טענת גנב שגנבוה מרשותו ונמצא שהוא גנבו ואם טען כן בעבדים או בקרקעות או בשטרות היה פטור מכפל כדילפינן (משום דבר הבא בקרא) בדרך כלל ופרט וכלל וכן אם טען בבהמה של הקדש אע"ג שהוא דבר המטלטל וגופו ממון מ"מ ממעטינן ליה מדאמרינן רעהו גבי כפל הילכך בהקדש דלא מיקרי רעהו פטור: **ולא תשלומי ד' וה'**. כבר כתבנו במשנתנו דד' וה' אינו אלא בבהמה בשור ושה דוקא ואם כן לא מיירי מתני' אלא בהקדש דפטור מכפל מדאמר קרא ישלם שנים לרעהו וכיון שפטור מכפל בציר חד מארבעה וחמשה ואם כן פטור דארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא שלשה וארבעה:

שומר חנם אינו נשבע. פרש"י ז"ל לא הזקיקתו [תורה] לישבע על אלו שאינם מטלטלין וגופן ממון דונקרב בעל הבית וגו' במטלטל וגופו ממון הוא והך שבועה דש"ח הוא לישבע שלא פשע בה. נראה מדבריו ז"ל דמשבועה הוא דפטריה רחמנא אבל היכא דודאי ידעינן דפשע משלם כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שכירות וכ"כ הראב"ד ז"ל וטעמייהו משום דפושע כמזיק ומש"ה לא קתני שומר חנם אינו משלם אלא אינו נשבע אבל הרי"ף ז"ל כתב בתשובה המפקיד שטרות אצל חבירו ומודה שפשע בהם ונאבדו פטור מן התשלומין שהרי התורה פטרתו וכתב הרשב"א ז"ל שכן עיקר [וכן כתבו התוספות והאשר"י] ונראה שכן דעת הרנב"ר ז"ל שכתב בחדושיו שכן דעת ה"ר יהוסף הלוי והא דקתני שומר חנם אינו נשבע ולא קתני אינו משלם היינו משום שלא

הוזכרו תשלומין בפרשת ש"ח אלא שבועה וכאן לא הזכיר אלא עד שנכתב לכל אחד בפרשתו אבל ה"ה שפטור בכולן בין בתשלומין בין משבועה ומה שאמרו דפושע מזיק הוא אינו כן שהרי פשיעה בבעלים פטור ואילו מזיק בבעלים חייב וכתבו האחרונים ז"ל דשואל נמי פטור מטעם כלל ופרט וכלל זה דוי"ו [דף צה.] דוכי ישאל מוסיף על ענין ראשון והא דלא קתני במתני' שואל אינו משלם משום דסיפא ד' וה' לא קאי אלא אהקדשות ובהקדש לא שייכא שאלה והא דפטרינן הכא משבועה אפי' משבועה שאינו ברשותו הוא דפטור מדמקשינן בגמ' עלה דהא [דף נז:] מבני העיר ששלחו שקליהן נשבעין לגזברים ולא פרקינן ההיא בשבועה שאינה ברשותו:

ואם קנו מידו. שאם יקלקל שמירתו ישלם הא ודאי ישלם שהרי שעבד נכסיו לכך וכן הלכתא אע"ג דבסוף פרק השוכר את הפועלים (דף צד.) קי"ל כרבי יוחנן דלא בעי קנין גבי מתנה ש"ח להיות כשואל דבההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה אפילו בדברים בעלמא י"ל דשאני התם שהוא ש"ח וכיון שהוא בדין השומרים יכול הוא לחייב עצמו להיות כשואל אפי' בדברים אבל כאן שאין בתורת שומרין כלל אי אפשר שיחול עליו שום חיוב אא"כ קנו מידו ומש"ה בעיא הכא קנין והתם לא. כן העלו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

רבי יהודה אומר אף המוכר ס"ת וכו'. העלה הריא"ף ז"ל דלית הלכתא כר' יהודה וכ"כ שרבינו האי גאון ז"ל כ' בספר המקח דכל זביני אית להו אונאה בר מהני דמנינן במתני' העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אע"ג דר"ח ז"ל פסק כר' יהודה:

אמר המחבר מהא דעם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו למדנו שלא הזהיר הכתוב באונאת דברים אלא יראי השם ואמר במדרש אם הונה עצמך מותר אתה להונהו שזה אינו קרוי עמיתך ואמרינן במסכת מגילה (דף כה:) האי מאן דסני שומעניה שרי לבזוייה בג' ושי"ן פירוש סני שומעניה שיצא עליו ש"ר בודאי. גימ"ל ושי"ן הרבה פירושים יש בו יש מפרשים גייפא שטייא י"מ בן גויה בן שפחה י"מ געגרה שמתא כמו שמצינו במועד קטן [דף יז.] ברב יהודה שנדה אותו תלמיד דסני שומעניה ואמר מאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עברייניא וכ"כ הרמ"ה מקוצי ז"ל עכ"ל:

גרסינן בגמרא [דף נט.] אמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה לאדם אלא בשביל אשתו שנאמר ולאברם היטיב בעבורה אמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו. ועוד תנן התם תנור שחתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר"א מטהר וחכמים מטמאין וזהו תנור של עכנאי [שם ע"ב] מאי עכנאי אמר רב יהודה שהקיפו הלכות כעכנא זו וטמאוהו תאנא אותו היום השיב

ר' אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קבלו ממנו אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח וכו' אמת המים תוכיח וכו' כותלי בהמ"ד יוכיחו מן השמים יוכיחו יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום עמד רבי יהושע על רגליו אמר לא בשמים היא מאי לא בשמים היא א"ר ירמיה כבר ניתנה לנו תורה על הר סיני וכתוב בה אחרי רבים להטות אשכחיה ר' נתן לאליהו [א"ל מאי אמר הקב"ה בהאי שעתא א"ל קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני] הביאו כל טהרות שטהר ר"א ושרפום לסוף ברכוהו ואמרו מי ילך ויודיעו אמר להם ר"ע אני אלך ואודיענו שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו ויחריב את כל העולם כולו הלך ולבש שחורים ונתכסה שחורים וחלץ מנעליו וישב ברחוק ארבע אמות א"ל עקיבא מה היום מיומים א"ל כמדומה אני שחביריך בדלים ממך אף הוא זלגו עיניו דמעות וחלץ מנעליו ונשמט וישב על גבי קרקע:

דף לג.

חתכו חוליות. תנור העשוי חוליות חוליות ומצרפן בכבשן כמשפט כלי חרס ואחר כך צרף החוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא רבי אליעזר מטהר שאין זה כלי חרס אלא בנין כעין גללים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה:

וחכמים מטמאין. דאזלי בתר חוליות שנעשין בתנור כשאר כלים:

עכנא. נחש ודרכו להעשות כעגולה להכניס זנבו אצל פיו:

כל טהרות שטהר ר"א. על מעשה שאירע שחזרו ועשו טהרות בתנור זה אחר שנפלה טומאה בתוכו:

וברכוהו. יש מי שפירש שנדוי הוא דקי"ל שמנדין על כבוד הרב והביאו ראיה מכאן שהמנודה אסור בנעילת סנדל שהרי המנודה חלץ מנעליו ואין כן דעת הרי"ף ז"ל שהוא פסק בפרק אלו מגלחין במנודה שאינו צריך לחלוץ מנעל דכיון דבעיא ולא איפשיטא היא (מו"ק דף טו:) נקיטינן לקולא ואי מהא לא איריא שחרם היה דלשון ברכוהו כנוי הוא לקללה שהוא היפך הברכה והוא החרם ומש"ה חלץ מנעליו ומשום הכי נשמט וישב לו ע"ג קרקע ומשום כפיית המטה כענין ששנינו באבל ואילו מנודה אינו חייב לכפות וכן נמי במקצת נסחי גרסינן וקרע את בגדיו וכן פרש"י ז"ל ואילו מנודה אינו חייב לקרוע ועוד ראיה מדאמרינן פרק ד' מיתות (דף סח.) שלא נכנסו תלמידיו אצלו ללמוד תורה ואילו מנודה בלבד היה לא היו תלמידיו נמנעין מלבוא אצלו דהא קי"ל בפרק אלו מגלחין (דף טו:) דמנודה שונה ושונין לו אלא ודאי וברכוהו הוא כנוי לחרם ומש"ה נהג בכל חומרות הללו שאינם במנודה ומיהו זו שישב לפניו ברחוק ד' אמות

ה"ה למנודה שכל עיקר לשון נדוי אינו אלא ריחוק כדאמרינן בפ"ק דנדרים (דף ה.) בדילנא ממך דלא יתיבנא בד' אמות דילך משמע בזה שוין מנודה ומוחרם כמו שהוא צריך לשנות מקומו בבית הכנסת משום ריחוק כענין ששנינו בפ"ב דמדות (דף לד:) וכו' מה לך מקיף לשמאל שאני מנודה וכו' ואם תאמר ואמאי החמירו על ר' אליעזר כ"כ דהא לא אשכחן על כבוד הרב אלא נידוי אבל חרם לא כתב הרמב"ן ז"ל דכיון שלא רצה לחזור ואמר חרוב ואמת המים וכותלי בית המדרש יוכיחו מחזי ליה כאפקירותא שהיה מחזיק במחלוקת יותר מדאי לפיכך ברכוהו ואפשר שהם היו אומרים מפי השמועה (ואפשר) והוא אומר כך הוא בעיני ולפיכך לא קבלו ממנו כל ראיות שבעולם ואילו הורה למעשה בזמן הבית היה נעשה זקן ממרא ולפיכך החמירו עליו וברכוהו וכן דעת הרשב"א ז"ל וכן העלה הרנב"ר ז"ל בחדושיו:

מתני' אין מערבין פירות וכו'. בעה"ב שאמר פירות שדה פלוני אני מוכר לך כך וכך סאין לא יערב עמהם פירות שדה אחרת:

ואצ"ל חדשים בישנים. שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים:

מפני שמשביח. הקשה משביח את הרך ופרש"י ז"ל דדוקא קתני קשה ברך כשמכר לו רך אבל אם מכר לו קשה לא יערב עמו רך וכן הדין בפירות דוקא נקט חדשים בישנים אבל [ישנים] בחדשים שפיר דמי:

אבל נותן שמריו וכו'. מפורש בגמרא:

ולא לתגר וכו'. לפי שאין דעתו אלא לרמות בו ולמכרו בחנות:

גמ' חדשות מד'. סאין בסלע שהם בזול יותר מן הישנות ולזה הלוקח ממנו ישנות ואינו חפץ בחדשות מפני שאדם רוצה לישנם מפני שעלוי דמי החדשות אינו מפני שיהא טובות מן הישנות אלא שאדם רוצה לישנם שיוכלו לעמוד הרבה וזה שפסק עמו על הישנות אינו רוצה לישנן לפיכך אסור לערב לו חדשות אפילו יהיו מעולות יותר:

באמת ביין התירו. ובין הגיתות שנו שמשביחו שתופסין זה מזה ונעשים טעם אחד:

דף לג:

בדבר הנטעם. שאדם טועמו קודם שלוקחו ויכול להבחין תערובתו:

השופה. כל דבר צלול המריק בנחת מכלי אל כלי שלא יתערבו בו שמרים קרי ליה שפייה:

של אמש בשל יום. לאו דוקא וה"ה מיום ליום ומשתי חביות אלא אורחא דמלתא נקט דסתם יום ואמש מב' חביות הם:

יטיל מים. אם מחצה מחצה אם שליש שלישׁ:

מתני' התגר נוטל וכו'. שהכל יודעין שמבני אדם הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחים ממנו:
מגורה. אוצר שאוגרים בו את התבואה:
וכולן מודים שלא יבור ע"פ המגורה. למעלה להראות שהן יפות והפסולות שבתוכן לא ברר והרי הוא כגונב את העין בברירה זו:
גמ' דא"ל אנא פליגנא אמגוזי ואנת פליג שיסקי. פי' שיסקי פרונ"ש בלע"ז:
ולא יפחות מ"ט . נקט זכור לטוב לשון ברכה:
משום דמרויח תרעא. ואוצרי פירות יראו שהוזלו הפירות וימכרו בזול:
ולא יבור את הגרסין וכו'. לא יבור הפסולת מתוך הגריסין גריסין הם פולין גרוסות בריחים אחת לשתים וכשבורר הפסולת מן האוכל נראין יפים ומעלה בדמיהן הרבה מדמי הפסולת שנטל:
מתיר בדבר הנראה. שהרי הלוקח יכול לראות ולהבין מה עולין טורח דמי הפסולת הנברר וכן הלכתא:
ואין מפרכסין את האדם וכו'. ואמרינן בגמ' פרכוס דאדם מאי היא כי הא דההוא [עבדא סבא] דאזל וצבעיה לדיקניה אתא לקמיה דרבא א"ל זבנן א"ל ויהיו עניים בני ביתך אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל זבניה יומא חד א"ל אשקיין מיא אזל חווריה לרישיה ולדיקניה אמר ולא קא קשיש מאבוך אנא קרי אנפשיה צדיק מצרה נחלץ:
אין משרבטין. לשון שרביט כדמפרש לקמיה שזוקף שער הבהמה כשרביט הלז שתראה שמנה:
ואין נופחים וכו'. בני מעים הנמכרים בבית הטבח שיראו רחבין וגדולים:
ואין שורין וכו'. שמלבין את הבשר והכחוש נראה שמן:
מיא דחיזרא. משקין אותה מי סובין ונופח מעיה ושערה נזקף:
למידק צררי. להדק ולחבוט בגדי קנבוס במקבות עץ שיראה חוטן דק:
לצלומי גירי. לצייר חצים שיראו נאות:
בעתיקי. הוא דאסור מפני שגונב את העין שנראים כחדשים:
צבעיה לדיקניה. היה זקן וזקנו לבן וצבעו שחור והיה נראה בחור:
זבנן. קנה אותי וכנעני היה דעברי לאחר חורבן הבית ליכא (גיטין דף סה.) שאין היובל נוהג:
ויהיו עניים וכו'. משנה היא [פ"א מ"ה דאבות] טוב לפרנס את ישראל וישמשוני:
צדיק מצרה נחלץ. רבא שלא קנאו ולא נתאנה:
סליקו להו פרק הזהב
איזהו נשך. מפרש בגמ' שהוא נושך מיניה מאי דלא יהיב ליה ובתר מעיקרא אזלינן

שאם הלוה לו סלע בה' דינרין או סאתים חטין בשלש אע"פ שהוזלו החטין ועמדו שלש בדמי שתים איכא נשך ותרבית מדאורייתא ונפקא מינה לדידן דקי"ל לקמן [דף סה:] דרבית קצוצה יוצאה בדיינים אבל הלואת סאה בסאה אע"פ שהוקרו החטין ועמדו בדמי שתים רבית דרבנן היא ואינה יוצאה בדיינים והכי משמע ממתניתין דהכא דבכל ענין הוה רבית דאורייתא כיון שהלוה מעיקרא סאתים בשלש ולקמן נמי גבי סאה בסאה הכי אמרינן דבתר מעיקרא אזלינן:

המרבה בפירות. המרבה שכר לעצמו בפירות ובגמ' מפרש דבהלואת כסף בכסף או פירות בפירות נמי הוי תרבית שהרי נתרבה ממונו והכא רבית דרבנן קא מפרש דרך מקח וממכר:

דינר זהב. חמשה [ועשרים] דינר כסף:

וכן השער. כך היו נמכרים בעיר והוא השער היפה לעולם הא לאו הכי לא וכדאיתא בירושלמי [הלכה א] א"ר בא בר זמונא והוא השער היפה לעולם פחות מכאן ווי לזבינא יתר מכן ווי למזבוני וכשתהא השער הזה הותר לו לתת מעות עכשיו ע"מ ליתן זה חטין כל ימות השנה בדמים כשיעור מעותיו ואע"פ שאין לו עכשיו חטים דתנן בפרקין (דף עב:) יצא השער פוסקין דאע"פ שאין לזה יש לזה עמדו החטין לאחר זמן בשלשים דינרים א"ל תן לי וכו' וזו רבית מותרת היא אם נתן לו חטין אבל פסק היין שפוסק לתת לו בהן אסור הואיל ואין לו שמא יוקיר היין ואע"פ שפסק עמו כשער יין של עכשיו דכבר יצא השער ובגמ' מפרש טעמא:

גמ' ת"ל נשך אוכל. ואע"ג דהאי קרא בלוה כתיב מדלא כתיב לא תשוך לאחיך ואנן השתא בקרא דלא תתן דמיירי במלוה קיימינן ואכתי לא גמרינן בגזרה שוה מכל מקום י"ל דאמסקנא קא סמיך:

מניין לרבות כל דבר. המטלטל כעין כסף ואוכל דאילו קרקע אין בו משום רבית דאם הלוה חמש גפנים טעונות בשש מותר וכדמוכח בכתובות בפרק נערה שנתפתתה (דף מו.) דאיבעיא להו התם שכרן בקרקע מהו כלומר מוציא שם רע ששכר את העדים בקרקע מהו ואסיקנא דאינו חייב עד שישכור בכסף דגמרינן שימה שימה מרבית כתיב הכא ושם לה וכו' וכתיב התם לא תשימון עליו נשך מה להלן בכסף אף כאן בכסף אלמא פשיטא להו מילתא דרבית בקרקע ליכא ושמא נפקא להו מכלל ופרט וכלל לא תשיך כלל נשך כסף פרט נשך כל דבר חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל כדרך שאמרו באונאה ומה שאמרו התם עד שישכור בכסף לאו דוקא אלא כל דבר שהוא מטלטל ככסף לאפוקי קרקע:

דף לד.

ת"ר לא תעשו עול שלא ימוד. לא ימדוד לאחד בימות הגשמים באותו חבל שמדד בימות החמה מפני שבימות הגשמים החבל לח ומתפשט כל צרכו ובימות החמה מתוך היובש הוא כויץ:

שלא יטמין וכו'. מפני שהמלח שואב המשקל ומוכר בו והוא גרוע ממשקלו:

שלא ירתיח. אשקומ"א בלע"ז שממלא המדה ולאחר זמן נמצאת חסרה ונתאנה לוקח:

אני הוא שהבחנתי וכו'. הרי שבאו עשרה רווקים על מצרית אחת ונתעברה מהם בעשרה עבורים עשרה בכורות שהן בכורות לאביהם כלן מתו:

יש מי שגורס תולה מעותיו ביד כותי. כלומר שמפקיד מעותיו ביד כותי וכותי מלוה אותן ברבית וזה אסור הוא כיון שמלוה אותם הכותי מדעת הישראל והכי תניא בתוספתא דמכילתין בפ"ה ישראל שאמר לכותי הילך שכרך ובא והלוה מעותי ברבית אסור ועוד תניא התם כותי שנעשה אפוטרופוס או סנטר לישראל אסור ללוות הימנו ברבית ועוד תניא התם זה הכלל כל שבאחריות ישראל אסור באחריות כותי מותר ופירש הרשב"א ז"ל דכל שמלוה שלא מדעת המפקיד אינו באחריות המפקיד עד שילוה מדעת המפקיד. ויש מי שגורס תולה מעותיו בכותי. כלומר מלוה לישראל ברבית ואומר של כותי הם שנעשיתי לו סנטר או אפוטרופוס ואינו כן שאינם של כותי אלא של עצמו ואילו היה של כותי היה מותר והכי תניא התם בתוספתא ישראל שנעשה לכותי אפוטרופוס או סנטר מותר להלוות הימנו ברבית כלומר כיון שידוע הוא כן אבל בלאו הכי לא דתניא התם כותי שאמר לישראל הילך שכרך והלוה מעותי ברבית מותר אבל אסור מפני מראית העין ולא תיקשי מהא דתנן [דף ע:] מלוה ישראל מעות של כותי מדעת הכותי אבל לא מדעת ישראל ופריש [בברייתא] [דף עא:] דדוקא מדעת הכותי היינו בשהעמידו אצלו וכדמסקינן התם דדוקא בשאמר [ליה הכותי] הניחם על גבי הסלע והפטר וא"נ כשנטל הכותי ונתן ביד הא לאו הכי אסור משום דאין שליחות לכותי ואשתכח דישראל קא שקיל רבית דהתם מיירי שמעות אלו היו בהלואה אצל ישראל מעיקרא שהלוה לו הכותי וכיון שכן לעולם שייך ישראל זה הראשון באותה מלוה עד שיעמידם אצלו והכי תניא התם בתוספתא ישראל שלוה מעות מן הכותי ומבקש להחזירם לו מצאו חברו וא"ל תנם לי ואני נותן לך כדרך שאתה נותן לו אסור ואם העמידו אצל כותי מותר:

שטומן משקלותיו במלח. כדי להכבידן וכשהוא לוקח במשקל לוקח באלו:

קלא אילן. צבע הדומה לתכלת ורחמנא אמר פתיל תכלת והתכלת דמיו יקרים שצבוע בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא לשבעים שנה. קלא. אבן. ויש הרבה בלשון חכמים. אילן אינד"י בלע"ז וכן פי' בערוך אינדקי:

אי זהו תרבית וכו' הא דאמרן עד השתא. סלע בה' דינרין וסאתים בשלש:

יכין רשע וגו'. האב שהלוה ברבית הוא שאסור לו ליהנות ממנו אלא חייב להחזיר אבל הבן שהוא צדיק שלא עשה האיסור ילבש מותר ליהנות באותן מעות של רבית וכל שכן ברבית דרבנן שמותר לבן שהרי אפילו האב שהוא הרשע עצמו אינו חייב להחזיר לכ"ע כן פירשו הרשב"א והרנב"ר ז"ל בשם הראב"ד ז"ל:

רבית קצוצה. היו כופין אותו ב"ד להחזיר משום מצות עשה דוחי אחיך עמך והיו מכין אותו עד שתצא נפשו כמו בשאר מצות עשה אם אמר סוכה איני עושה לולב איני נוטל שהיו מכין אותו עד שתצא נפשו כדאמרינן פרק הכותב [דף פו.] אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו לפי שאין נכסיו משועבדין לכך תדע דאם לא כן בנים נמי לחייבו לאהדורי כשהניח אביהם אחריות נכסים כדרך שאמרו בגוזל שחייבין להחזיר אם הניח להם אביהם אחריות נכסים כן דעת הרשב"א ז"ל והסכים לדעתו הרנב"ר ז"ל והיינו יוצאה בדיינים דקא"ר אלעזר:

ר' יוחנן אמר וכו'. דעת הרנב"ר ז"ל דמדרבי יוחנן ברבית קצוצה נשמע לרבי אלעזר דקי"ל כוותיה באבק רבית דכי היכי דסבר ר' אלעזר באבק רבית אינה יוצאה ה"נ לרבי יוחנן ברבית קצוצה הילכך אית לן למידק בדינא דרבי יוחנן אע"ג דלית הלכתא כוותיה וי"ל דר' יוחנן דוקא קאמר אינה יוצאה בדיינים הא בא לצאת ידי שמים חייב להחזיר והיינו דקאמרינן אמר קרא ויראת מאלהיך למורא ניתן ולא להשבון כלומר מיראת שמים מחזיר אבל לא ניתן להשבון בב"ד ובתוספתא שנו המלוה את חברו ברבית ועשה תשובה חייב להחזיר וההיא ע"כ כר' יוחנן [אתיא] מדקתני ועשה תשובה דאילו ר"א אפילו לא עשה תשובה נמי חייב הילכך שמעינן דדינא הכי לענין אבק רבית לר"א דקי"ל כוותיה דהא אמר רב ספרא [דף סב.] כל שבדיניהם מוציאין מלוה למלוה בדיננו מחזירין ללוה רבית קצוצה וכר' אלעזר:

ת"ר וכו' המסוים. שניכר שהוא של גזל ואביהם נזכר בם לקלון:

דר' פנחס. פרק חומר בקדש:

בשעשה תשובה. טעמא דעשה תשובה הוא דחייבין להחזיר דבר המסוים אבל אם מת ולא עשה תשובה אפילו דבר המסוים אין חייבין להחזיר דאמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרבית לדידיה אזהריה רחמנא לבריה לא אזהריה רחמנא וכמו שמפורש לעיל:

ת"ר וכו' וכי אין לו יין מאי הוי. כיון שיצא השער דמשמע ליה דמתניתין בשיצא השער נמי ליין איירי דאי לא פשיטא דהא תנן [דף עב:] אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער א"כ כיון שיצא השער ליין והוא חייב לו חטים או המעות הרי הוא כפוסק עמו עכשיו על היין:

אין פוסקין על הפירות. ליתן מעות בכור חטין ולומר תנהו לי לסוף זמן גדול ואפילו יש שנותנין אותו עכשיו בכך בתחלת הקציר אין זה שער [עד שיצא] שער מפורסם קבוע בשוקי העיר בכך:

דף לד:

אע"פ שאין לזה. למוכר יש לזה לאיש אחר ויכול לקנותו עכשיו בדמים שיקבל:

בבא לחוב בדמיהן. מדגרסינן בכל הספרים ובפירוש רבינו חננאל ז"ל ובהלכות הרי"ף ז"ל דמתני' לקח לקח בהלואתו [א"כ] שמעינן מינה דכי אסרינן כשאין לו יין דוקא בשלקח בהלואתו מתחלה הוא דאסרינן וכמו שנפרש עכשיו לרבא ולר' אושעיא אבל היכא שבא באיסרו מתחלה שנתן דמים לקנות ממנו חטין מותר לפסוק לו יין כיון שיצא השער וכאילו בא איסרו על היין הוי ושרי דכל דרך מקח וממכר אבק רבית הוא והקלו בו בענין זה שהוא פירות בפירות והכי אוקמה רבא שכשבא לפסוק על היין לא העמיד החטין עליהם דא"ה הוה שרי כיון דמתחלה באיסרו בא לידו כדאמרינן אלא הכא ה"ק שהמעות שנתן לו בעד חטין זקפן עליו במלוה והיינו בא לחוב בדמיהן דאמר רבא כשפסק לו יין על אותה מלוה הוא דאמרינן דכשאין לו יין אסור דאף על פי שמתחלה בא באיסרו מכל מקום כיון שזקפן עליו במלוה איפסיק ליה איסר דמעיקרא א"נ כדמשמע פשטי' דמילתא דרבי אושעיא שהיה נושה בחבירו דמשמע דאפילו מתחלה לא בא באיסרו לידו אלא נושה בחברו מתחלה ואח"כ פסק לו בהם חטים ויין ושמן כדתני רבי אושעיא וכההיא גוונא נמי הוא דבעינן יש לו. ואקשינן לפי האי אוקמתא (אלו הפירושים) והא לקח קתני דמשמע בדמים והיכי תירצת בהלואה ומשני לאו בדמים כדקא סלקא דעתך אלא מאי לקח לקח בהלואתו וכדפירשנו ומשום הכי אין לו אסור כן העלו הרשב"א והרנב"ר ז"ל ואין חולק וכן דעת רבינו האי גאון ז"ל בספר המקח:

מעמידים מלוה. שיש לו על חברו:

ע"ג פירות. לפסוק עליה פירות כשער של עכשיו כל ימות השנה ולא אמרינן לאו כאיסרו אתא לידו ואסור:

והוא דיש לו. פירות אבל אם אין לו אין מעמידין מלוה וכדפירשנו לעיל דדוקא בנתינת מעות הוא דאמרינן במתני' יצא השער פוסקין ואפילו אין לו משום שאע"פ שאין לזה יש לזה והרי יכול לקנות אבל במלוה אין לו במה יקנה וכתב הרמב"ן ז"ל דמהאי טעמא נמי לא בעינן בהעמדת מלוה שיצא השער דכיון דבעינן שיש לו אע"פ שלא יצא השער מעמידין דדוקא בנתינת מעות שפוסק בפירות אפילו אין לו [וכדאמרן] הוא דבעינן שיצא השער וכדאמרן וכתב עליו הרשב"א ז"ל שדבריו אמת דכיון דיש לו אזולי הוא דקא מוזיל גביה ולפי זה הא דפירש רש"י ז"ל כשער של עכשיו לאו דוקא כשער שיצא בשוק ולכ"ע אם אין לו אין מעמיד מלוה אפילו יצא השער והא דאמרינן הכא והוא דיש לו כתב הרמב"ן ז"ל והוא דיש לו כדי כל מה שפסק על עצמו ולא אמרינן בכי הא יש לו טפה אחת לוה עליה כמה טיפין והרשב"א ז"ל יהב טעמא למלתיה משום דבלוה כל שיש לו טפה ולוה עליה כמה טפין רואין כאילו לוה טפה כנגד טפה שיש לו וכשהם שתים לוה שתים וכן לעולם משא"כ לומר במוכר וטעם נכון הוא וכשיש לו דמעמיד עליו מלוה ואע"ג דנתייקרו נתייקרו לו ומותר כתב רש"י ז"ל דאע"ג דלא משך הוא דאמרינן הכי ברשותיה נינהו וכי מוקרי ברשותיה מוקרי שהרי אם בא לחזור קאי עליה במי שפרע הילכך כאילו הוי ברשותיה נינהו:

מה לי הן מה לי דמיהן. אם פסק על הפירות וכשבא לתובען ואין לו יקבל דמיהן בשוין דמה לי לקבל הם עצמם מה לי דמיהן וכתני ר' אושעיא הכא שכשאין לו חטין יתן לו או יין או שמן דמי החטין דלרבי ינאי אין חלוק בין שנתן לו דמיהם במעות או בפירות ובב"ק פרק הגוזל (דף קג.) גבי רב כהנא יהב זוזי אכיתנא וכו' ואמרינן התם אמנה הוה ורב לטעמיה דאמר אין עושין אמנה בדמים וכו' והוא בר פלוגתיה דר' ינאי מהא מוכח לר' ינאי אפילו למשקל זוזי שרי:

אמר רבא השתא דא"ר ינאי מה לי הן. מה לי אם נותן לו המוכר הן פירות או דמיהן המעות הילכך שרי. מה לי דמיהם וכו' כך אם בא הלוקח לפסוק על שער שבשוק אע"ג דלית ליה למוכר הנהו פירי שרי דמה לי דמיהן דהיינו הפירות שהן דמי המעות ומה לי הן כלומר המעות הרי יכול לקנות בהם פירות בשוק דאע"פ שאין לזה יש לזה ושינה הלשון כפי הראוי ללוקח ולמוכר וא"ת היינו מתני' דפוסקין על הפירות משיצא השער י"ל דאי ממתני' הוה אמינא דוקא שער דמשיך (דף עב:) כאכלבי וארבי שהם אוצרות תבואה וספינות טעונות תבואה אבל שער היוצא על ידי חמרים המביאים תבואה דלא משיך כ"כ תרעייהו לא דחיישינן שמא יתייקרו קודם שיפרע קמ"ל רבא דאפילו בזה שרי ואע"פ שאין לזה יש לזה ומיהו על שער שוק על עיירות דלא משיך כלל אין פוסקין

דדילמא אדאתי ואזיל יתייקר השער וכמו שאין לו כלל דמי דאין אדם עשוי ליקח מיד זהו לפרש"י ז"ל והרשב"א ז"ל כתב מי שפירש דהא דרבא לא שייכא במתני' כלל וה"ק מה לי בדמיהן כשבא באיסרו לידו שפוסקין על שער שבשוק מה לי הן בשנתן לו חטין בשויין ובא לפסוק באותן חטין יין מותר כאילו נתן לו דמי החטין שהם המעות ולא תימא כי שרי לפסוק על שער שבשוק הני מילי כשבא במעות בידו דמצי למזבן בהו בשוקא אבל בפירות לא דדילמא לא מזבנא ליה הני פירי קא משמע לן דכי היכי דפוסקין על שער שבשוק כשבא במעות בידו כך פוסקין אם הביא פירות בשויין או כשער שבשוק:

תני רב ספרא. נתן לו חטין בל' כשער של עכשיו וחזר ולקחן בדינר זהב ששוה כ"ה דינרים דאוזיל גביה מפני שהוא דחוק למעות ולא היה יכול להמתין ליום השוק מותר שהרי לא העלה לו דמי החטין יותר מדמיהן בשכר המתנות מעות אלא כשפרעו לאחר מיכן דמי החטין שהם ל' מחזי כהערמת רבית משום דדינר זהב יהיב ליה בזוזי וקא שקיל מיניה תלתין ויש מי שסובר דהא דרב ספרא אסור לעשות כן לכתחלה מפני שנראה כהערמת רבית קאמר אבל עבר ועשה מוציא ממנו אפילו זוזי אי לית ליה פירי דאף אבק רבית לא הוי וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' לוה ומלוה וכן דעת הרשב"א ז"ל דההיא דהערמת רבית לא מתניא ברבית דרבנן בשום דוכתא ולישנא נמי דיקא דקתני יש דברים המותרין ולא תני הכי בשום דוכתא באבק רבית דרבנן אלא שהרמב"ן ז"ל הכריע לאיסור:

[**מדאמר** אי אית ליה חמרא לית לן בה] פירא יהיב ופירא קא שקיל דאע"ג דלא יהיב ליה אלא דינר ושקיל חמרא בשלשים הא יהיב ליה נמי חטין דשוי ל' וכיון דפירא יהיב ופירא קא שקיל לית לן בה אע"ג דסוף סוף האי לא שקיל אלא דינר זהב ושקל חמרא שוה תלתין [אלא דחשבינן הני זוזי כהעמיד מלוה על גבי פירות] והא הלכתא היא דמותר הילכך מעמידין אותם ל' על פירות כשער שבשוק והוא דיש לו כדין שאר מלוה כדפירשנו לעיל ודוקא שלא התנו מתחלה [הילכך אין לו] הרי זו כמין רבית גמורה כן דעת הרמב"ן ז"ל:

דף לה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו האי מאן דיהיב זוזי. הפוסק על הפירות עד שלא יצא השער הברור אלא שער שהוא סמוך לקציר שהלקוטות מוכרים בזול זה סאה וזה סאתים ותנן במתני' דאם יש לו מותר לפסוק ואע"פ שלא יצא השער דקתני [דף עב:] אם היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש:

צריך לאיתחזויי אבי דרי. של מוכר כשהוא דש וזורה תבואתו בגורן ולהכי נקט [תרעא] חריפא לפי שאין פוסקין עליו אלא למי שיש לו גורן דלשער הברור פוסקין אף עם מי שאין לו:

למאי אי למיקנא. למאי צריך לאיתחזויי אי למיקנא ממש שלא יוכל המוכר לחזור בו הא לא קני בהכי אא"כ משך:

אי לקבולי עליה מי שפרע. אם יחזור:

סמכא דעתיה. דכל חד וחד ויודע דעליה קא סמיך האי לוקח וסחורה מקוימת היא ואין דעתו לחזור הילכך אי הדר ביה מוכר איכא למלטייה במי שפרע:

השתא דאמר איתחזויי למסמך דעתא הוא אפילו לא איתחזי אבי דרי נמי אלא אשכחיה בשוק לאחר זמן וא"ל חזי דעלך קא סמיכנא איכא מי שפרע:

אמר ר"נ כללא דרביתא אגר נטר ליה. שכר המתנה שמוזיל גביה משום המתנה שמקדים לו המעות והמקח אין לו למוכר עכשיו:

לקיראי. למוכרי שעוה:

ד' ד'. חלות שעוה:

יהיבנא לך חמשא חמשא. לזמן פלוני ותקדים לי מעות עכשיו:

איתנהו. אם ישנם בידו אבל אינם בעיר או אבד המפתח והוא דחוק למעות שרי דה"ל הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח דתנן במתני' דמותר:

דאית ליה אשראי במתא. המוכר הזה אף הוא נותן מעות ופסק עם אחרים על שעוה:

אמר רב נחמן האי מאן דאוזיף פשיטי מחבריה.דטעותא היא. וה"ה הרבה עשיריות או הרבה חמשיות תלינן בטעותא:

אמר המחבר נ"ל דדוקא כשהם חמשיות או עשיריות מצומצמות שדרכם למנות חמשיות או עשיריות של דינרים כשמונים ממון הרבה ואין דרך למנות ב' ב' דינרים או ג' ג' ולתת סימן כמה שנים או ג' קא מני ע"כ וכתב הר"מ הלוי דכל היכא דאיכא למיתלי בטעותא תלינן:

אי איניש תקיפא. קשה לב הוא שאינו רגיל לגמול חסדים ולתת מתנת חנם במה יתלה זה לעכבם בידו:

מגזל גזליה. זה ימים רבים וזה לא ידע ועתה מלאו לבו להשיב:

לא שקיל וטרי. לא נשא ונתן עמו מעולם:

אמר רבא.קארי. דלועין:

בני גרמידא. גדולות כאמה בכך וכך ותן לי עכשיו המעות כי עדיין קטנות הם:

דממילא קא רבו. כדמפרש לקמן הלכך כאילו הוו גדלות עכשיו ברשותו חשבינן להו ושרי דאוזולי הוא דמוזיל גביה:
ולרדות כוורתו. על שם שעשויות חלות ודבוקות מדופן אל דופן קרי ליה רדייה כרדיית פת מדובקת בתנור:
מה שעיזי חולבות וכו'. בכך וכך זוזי אם מעט אם רב יגיעך:
מותר. שהרי קבל עליו הפסד ושכר הילכך אפילו אם ימצא יותר משוי הדמים אין כאן אגר נטר דאי הוה בציר מדמיו נמי הוה שקיל:
אבל אם אמר לו וכו' כך וכך. שיעור בכך וכך ואוזיל גביה בשכר הקדמת המעות אסור דאגר נטר ליה הוא:
התם בגיזה וחלב וכו'. הילכך בשעת המכר אין המקח בידו והוי אגר נטר:
אחביתא דחמרא. על חבית ידועה נותן לו:
אם תקפה. אם תחמיץ:
האי קרוב וכו'. הוא כיון דעל זה ממש נתן לו נמצא דאי תקפה נתבטל המקח והלואה היא זו [ומה שמשתכר אי יקרא הוי אגר נטר ליה] דבשלמא אי לא הוי חבית ידועה הוה ליה כפוסקין על הפירות ביש לו שאילו נגנבו או נפסדו חייב המוכר באחריותן ואם פחתו או הותירו חייב להעמיד לו כדתניא בתוספתא בהדיא אם כן לא הוי בטול מקח והלואה [אלא מכר] ולא שייך למיסר מטעם קרוב לשכר ורחוק להפסד דהא דתניא (דף ע.) קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע בענין הלואה היא ואם בחבית ידוע מיירי כי הכא הוה קרוב לשכר אי יוקרא ואי תקפה רחוק להפסד שהרי אין אחריות המקח עליו אלא אדרבה נתבטל נמצא שלא היה מכר אלא מעות הלואה וקירוב השכר רבית הוא:

דף לה:

כיון דמקבל עליה זילא. הא אפשר דזל ופסיד הילכך קרוב לזה וכו' כן העלה הרשב"א ז"ל:
מתני' המלוה את חבירו. אע"פ שאמרו בב"ק פ"ב (דף כא.) א"צ להעלות לו שכר אע"ג דשלא מדעתו ודאי דהא לא אמר ליה שידור בה בחנם דכיון דאוקימנא לה בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר דבעל החצר לאו מידי חסר דבלאו הכי לא הוה מוגר לה והדר בו לאו מידי שקיל ולא נהנה בה דהא לא עביד למיגר אלא משכח הוה שכיחא ליה אחריתי בחנם פטור:
הלוהו ודר בחצרו וכו'. דאע"ג דלאו מידי חסר ולאו מידי שקיל כדמסיק ביה זוזי מחזי כרבית וא"ת הכא אמרינן דלא ישכור ממנו בפחות וא"כ היכי שריא משכנתא בנכייתא

ויש מתרצין דמשכונא (דף סח.) דשכונה גביה שאני דגופו של קרקע קנוי לו כזביני מה שאין כן בהלוהו ודר בחצרו שלא על אותה חצר הלוהו אלא על אמונתו הלוהו ועוד יש מתרצין דמשכנתא כיון דמנכי ליה מדמי המשכונא בין עושה פירות בין לאו ואפשר שכל חובו כלה בנכייתא זה מותר אבל הלוהו ודר בחצרו הקרן קיים בחובו אלא שהוא פורע לו מכיסו ממקום אחר והילכך אסור דהוה ליה כרבית וכן דעת הרשב"א ז"ל ולא נראה לו לחלק בין בית לשדה ולומר דלא שרינן בנכייתא אלא שדה או כרם שאין הפירות ברורין לבא אבל חצר ובית שהפירות הם ברורים על כל פנים לא אלא דעתו ז"ל דאף בחצר ובית שריא נכייתא [וזו היא דעת ר"ת בתוס']:

צריך להעלות לו שכר. פי' הרמב"ן ז"ל בעודו דר שם אבל אם כבר דר שם ויצא לא מיבעיא דלא מפקינן מיניה השכר כיון דלאו מידי חסר ולאו מידי שקיל אלא אפילו בא לצאת ידי שמים לא צריך דהא לא אסרינן אלא משום דמחזי כרבית דאפילו אבק רבית אינו והכי אשכחן בעובדא דרב יוסף בר חמא דלקמן דאמר הדרי בי מלהשתמש בענין כזה דלאו מידי חסר ולאו מידי שקיל ולא ניכה להו כדי מאי דאישתמש וכתב הרשב"א ז"ל דנכון הוא ודעתם ז"ל דכן הדין אפילו בהלויני ודור דאף על גב דאדעתא דהכי אוזפיה מדקאמרינן כל שכן הלויני מוכח בהדיא דבכהאי גוונא דמחייב בהלוהו מחייב בהלויני וכל שכן אבל בטפי לא ואי חצר דקיימא לאגרא הוא הוי רבית קצוצה כשאמר הלויני ודור דאדעתא דהכי אוזפיה אבל הלוהו ודר בחצרו דלאו אדעתא דהכי אוזפיה הוי אבק רבית ואינה יוצאה בדיינים ומיהו אם הגיע זמן ההלואה ואמר לוה למלוה הרויח לי זמן ודור בחצרי אז הוי רבית קצוצה שאין הפרש בין קצץ לו בשעת הלואה בין קצץ לו לאחר הלואה מחמת הרווחת זמן זה דעת הרשב"א ז"ל ושלא כדעת הרמב"ם ז"ל שכתב הורו רבותי שהמלוה את חבירו ולאחר זמן תבע את חובו ואמר לו הלוה דור בחצרי עד שאחזיר לך חובך הרי זה אבק רבית לפי שלא קצץ בשעת הלואה וכתיב לא תתן לו בנשך וכבר השיגו הראב"ד ז"ל וז"ל אמר אברהם חיי ראשי לא יפה הורו שאם הגיע זמן הפרעון וארווח ליה זמן משום ההוא דירה כשעת מתן מעות דמיא עד כאן:

כתב הריא"ף ז"ל דהא דבהלוהו ודר בחצרו דלא קיימא לאגרא דאמרן דלא הוי רבית קצוצה ולא מפקינן מיניה בדיינין אפי' אם תבעו מיקמי דליפרעיה לחוביה אין כח ביד הלוה לנכות לו שיעור אגר ביתיה ואנן נמי לא מחייבינן ליה לנכויי משום דקי"ל כרב אשי דאמר כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא:

רב יוסף בר חמא תקיף עבדי וכו'. מחזיק בעבדיהם של בעלי חובות שלו וכופן לעשות מלאכתו:
נהום כריסיה. לחם מאכלו והריני זנם ביום מלאכתם:
דרו עבדיה. כך שמו:
דמרקד בי כובי. ליצן היה ומשחק בחנויות לשתות:

דף לו.

דלא נסתריה. שלא ירגיל להיות בטל ויתעצלו:
הדרי ביה. הא כתבנו לעיל דמ"מ לא אמר דמנכה להו כדי מאי דאישתמש בהו:
אמר אביי האי מאן דמסיק ביה זוזא. מי שנותן לחברו רבית ופורע לו בפירות ונותנין ארבעה קבין בזוז בשוק והוא נותן לו בעד זוז של רבית שחייב לו חמשה קבין:
כי מפקינן. דקיימא לן כר' אלעזר דאמר (דף סא:) רבית קצוצה יוצאה בדיינים:
רבא אמר. וקי"ל כוותיה הילכך חמשה מפקינן מיניה ולאו למימרא שיתבטל המקח ויחזרו הפירות לבעליו מפני שנעשה המקח באיסור שכל היכא שנקנה כראוי כדרך הקניה אין האיסור מבטל הקניה אם האחר רוצה [ובלבד שיסלק את האיסור] וגם באבק רבית לא יתן לו המוכר אלא כפי ההיתר ונמצא שהאיסור נמי מסולק הוא והכי משמע מדאמרינן הכא [בגמרא אליבא דאביי גבי גלימא] ארבע' מפקינן מיניה גלימא לא מפקינן מיניה ורבא נמי לא פליג אלא משום לזות שפתים והכי נמי דייק לישנא דהא דא"ל הא סברת וקבילת זהו דעת הרשב"א וכן כתב הגאון רבינו האי ז"ל בתשובה דהיכא דאיכא איסורא דאוסיף בדמיה משום אגר נטר ליה לא בטלן זביני דלא קנסינן היתירא אטו איסורא אלמא דאע"ג שפוסק על הפירות עד שלא יצא השער או פסק אחר באיסור אין אחד מהם יכול לומר הפסק שפסקנו אינו קיים אחר שנעשה באיסור אלא יתן לו כפי שער שיהיה בו היתר ומיהו אם נתן המעות על פסק של איסור דהשתא אין המקח נגמר אלא עומד במי שפרע לא לייטינן ליה על שאינו מקיים דבריו כיון שעיקרן דברי איסור הן ונמצא שהמקח בזה בטל הוא זה דעת הגאון ז"ל ע"כ בתשוב' הלכך חמשא מפקינן הפירות עצמם אם שניהם מסכימין בו או אם הא' רוצה יתן שוה החמשה במעות:
גלימא לא מפקינן. ומקחו קיים וקציצת הרבית יחזיר לבעליו:
(**דאתו לי זוזי מעלמא**). בריוח היו באין לי:
[**פיסקא**] **מרבין על השכר**. מות' לומר לשוכר תן לי עכשיו השכירו' ואניחהו לך בפחות ואם לא תתן לי עכשיו תרבה לי שכרי ושכר המתנה הוא זה אבל שכר המתנה במכר אסור:

שכירות אינה משתלמת מן הדין אלא בסוף. הזמן הילכך ליתא שכר המתנה ואע"פ דקי"ל בקדושין (ד' מח.) ובמס' ע"ז (דף יט:) דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף היינו לומר שבכל יום ויום מרויח [בשכר] כנגד יום:

אוזולי הוא דקא מוזלי. אי הוה מקדים ליה וכן הדין במכר דאילו מכר את השדה בי"ב מנה לגורן ואחר שנגמר המקח וזכה בו לוקח רשאי המוכר לומר לו תן לי אלף זוז עכשיו שאף מכר זה כיון שלא היה משתלם עד הגורן אוזלי הוא דמוזיל גביה משום שיפרע לו מיד וכ"כ הרי"ף ז"ל דאיתא בתוספתא ובירושלמי תני יש דברים שהם כמו רבית ומותרין לכתחלה כיצד לוקח אדם הלואתו של חבירו ושטרותיו בפחות אינו חושש וה"נ איתא בתוס':

בעי למשקל זוזי מהשתא. בשעה שמשך המקח ומה שתובע לו עכשיו הוא שוייו ודמיו שהרי דינו ליתן לו מעותיו על כרחו הילכך כי ממתין עליהן לגורן ביותר שכר המתנה הוא:

דייקו בה רבנן. חפשו אחר הדבר עד שמצאו בה מקרא לסמך דאין תשלומי שכירות אלא לבסוף:

טרשא (**דידי**) **שריא**. שהיה מוכר בהמתנה ביותר מדמיה אלא שלא היה מפרש אם מעכשיו בכך אלא לאחר זמן בכך בלבד והאי דקאמר במתני' דאסור משום שהיה קוצץ גם בתחלה ופסק רבינו האי גאון כוותיה ור"ת ז"ל נמי פסק כוותיה והא דפסקינן הלכתא כטרשא דרב חמא ולא פסקינן נמי כרב נחמן היינו משום דרב חמא קאי עליה דרב פפא ודוגמתה היא כדפרישית בסמוך ומשום דלית הלכתא כרב פפא אע"פ דדמיא להא דרב חמא קאמר הכי לפסוק כרב חמא כדי לאפוקי מדרב פפא ומש"ה נקט רב חמא טרשא דידי ודאי שרי כלומר אבל לא ההיא דרב פפא והכי נמי משמע ממסקנא לקמן (דף סח.) לית הלכתא כטרשי פפונאי ולא אמרינן כטרשא נחמנאי וכתב הרשב"א ז"ל ונראה טעמא דמילתא משום דדרך מקח וממכר הוא וכל כיוצא בזה ליכא איסורא דאורייתא וכדי שלא תנעול דלת בפני לוקחין ומוכרין הקלו בו ואם תאמר והיכי שרינן היכא שלא קצץ בתחלה אף על פי שקצץ בסוף והא אמרינן בירושלמי (הלכה ו) רבי חייא רבה ה"ל כיתאן אתו חמרי למזבן מיניה אמר לון לית בדעתי מזבנתיה כדון אלא בפוריא א"ל זבנא לן כמא דאת עתיד למזבנתיה בפוריא אתא שאיל לרבי אמר ליה אסור ע"כ והא הכא דאסרינן אע"פ שלא קצץ לו לא בתחלה ולא בסוף אלא מפני שמתייקר בפוריא אסור וי"ל דהתם יצא השער לכיתנא עכשיו וכל היכא שיצא השער הרי הוא כקציצה ופוריא נמי דמיו קצובין ליוקר הוו הילכך הוי כקץ בתחלה ובסוף דמתני' כדאמרן מתני' דקיץ

ליה אבל הא דרב נחמן מיירי שלא יצא השער עכשיו והוא נמי לא קץ הילכך שרי והא דירושלמי דמיא קצת להא דרב פפא ולפיכך לא קי"ל כוותיה:

דף לו:

זוזי לא צריכנא. היה מוכר בתשרי שיצא השער בזול כשער של ניסן שהוא ביוקר וממתין לו עד ניסן:

[**שכראי לא פסיד**]. באוצרי ומפני שהשכר הי' מתיקר בעודנו שם וגם הוא לא היה מוכרו לעולם עד ניסן שלא היה צריך למעות וגם שלא הי' קוצץ בפירוש אם מעכשיו כך דלא כמתני' לפיכך היה סבור ר"פ דשריא מש"ה מקשה לי' זיל בתר לוקח שהרי יצא השער בזול וכיון שכן הרי הוא כקציצה וכאילו פירות דמתני' הוא ואסור זה דעת הרשב"א ז"ל על דרך פרש"י ז"ל:

טרשא דידי ודאי שרי גרסינן. מוכר פרקמטיא היה במקום הזול כשער שהוא נמכר במקום היוקר וממתין להם והם מעלין אותם למקום היוקר והוא מקבל אחריו' הדרך בהליכה והלקוחות משתכרין בפרקמטי' שלוקחין במעותיו ומביאין לכאן ואחריות החזרה עליהן וכיון דלא מקבלי עלייהו אחריות בהליכה לא הוי מלוה גבייהו עד שהפרקמטיא נמכרת והם מקבלין המעות ואותם המעות נעשית עליהם מלוה ואין בהם רבית מאי איכא [טורח] הדרך בהליכה ניחא להו מפני החזרה שהיא באחריותם ושבקי להם המכס ונקיטי להו שוקא שמכריזין שם שלא יהא אדם רשאי למכור עד שימכרו הם וגם זה להם תועלת לפעמים בשלהם וכבוד והא דרב חמא דמיא קצת להא דרב פפא [דקיץ] דאף הוא מוכר במקום הזול כמקום היוקר ולפיכך אמר טרשא דידי ודאי שרי משום דקאי אדרב פפא כדאמרינן:

מתני' מכר לו את השדה ונתן לו הלוקח מקצת דמים ואמר המוכר אימת שתרצה הבא מותר מעות שעליך וטול שדה שלך אסור לעשות כן. ודוקא דא"ל לכי מייתית מותר המעות קני מעכשיו לפיכך אסור לעשות כן שאם יאכל [מוכר] פירות בתוך כך לכשיביא זה המעות נמצא שהיה זה השדה קנוי לו מיום המכר וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו שמא לא יביא מותר המעות ויחזיר לו מה שקבל ונמצא שלא היתה שדה קנוי לו דהא לכי מייתית קנה מעכשיו א"ל והא לא אייתי ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אצל המוכר וזה אכל פירות בשכרן:

גמ' מי אוכל פירות. בתוך כך אם אירע שמכר וקבל מקצתו:

משלשין. מפקידין אותם ביד שליש אם יגמור מקחו יתנם ללוקח ואם לאו יחזיר המוכר מה שקבל ויטול פירותיו ומדאמרינן משלשין ולא אמרינן שיאכלו שניהם ובע"מ להחזיר ש"מ דאתיא כרבא (דף סג.) דמוקי פלוגתא דר' יהודה ורבנן ברבית ע"מ להחזיר דאי כמ"ד צד א' ברבית איכא בינייהו וברבית ע"מ להחזיר לכ"ע שרי הכא לא הל"ל משלשין ובכ"מ שאמרו משלשין דוקא היא וכדמשמע נמי הכא כדתני רב ספרא ברבית דבי ר' חייא שניהם אסורים ועני רבא בתריה כדאמר לכי מייתית קני מעכשיו ומדקתני שניהם אסורים ש"מ דלית להו תקנתא אלא במשלשין וכן בההיא דגיטין (דף מ:) דאמר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן (לרבא) משלשין את הפירות כדאיתא התם והתם נמי א"א בלאו הכי מן הדין הילכך כיון דמשלשין דוקא כדאמרן וכולהו רב ענן ורב הונא לא פליגי ואזלי [אמוראי] אליבא דרבא ש"מ הלכה כוותיה דרבא לפיכך בדזבין (כתובות דף צז.) ולא איצטריכו ליה זוזי דאמרינן דהדרי זביני וא"נ בדזבין אדעתא למיסק לארעא דישראל דקי"ל בקדושין (דף מט:) דאי לא סליק וא"נ סליק ולא איתדר ליה דהדרי זביני לא אפשר ללוקח למיכל לפירות ואפילו בתנאי עד דידע ליה דליקום ליה זביניה דעבדינן לחומרא כת"ק דר' יהודה דאסר כאוקמתא דרבא. זהו דעת הרשב"א ז"ל:

אמר המחבר וקצת קשה לי על דבריו דאם כן איך אמר תלמודא [הכא] מאן תנא שניהם אסורין דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה הא אמר צד אחד ברבית מותר. דמשמע הא לרבנן אתי שפיר. והא למאן דמוקי פלוגתייהו בצד אחד ברבית. ע"מ להחזיר לכולהו שרי. וליתא דהכא אסורין תני דלית ליה תקנה אלא במשלשין כמו שכתב הרב ז"ל. ולפי פירושו ז"ל ה"ל למימר [דלא כר' יהודה] דאמר רבית ע"מ להחזיר מותר דאתי שפיר לרבנן. ומיהו אפשר שלא נחית למימר הכי משום רבנן אלא לומר דר' יהודה אפילו בצד אחד ברבית אמר מותר למפשט דלא אתיא כר' יהודה ע"כ:

הא דא"ל לכי מייתית קנה. ולא אמר מעכשיו אז מוכר אוכל פירות שאין השדה מכורה עד שיביא הלוקח מותר המעות:

הא דאמר ליה מעכשיו. אז משלשין משום שאם יתקיים תנאו תהא השדה קנויה מן היום ללוקח ואם יאכל מוכר נמצא שאכל עד עכשיו בשכר המתנת מעותיו:

תני רב ספרא וכו'. עני רבא. לא היה מפורש במתניתא מתי שניהם אסורים ומתי שניהם מותרין ופירשה רבא מסברא:

דף לז.

קני כשיעור זוזך. והשאר לכי מייתית קני זה אוכל פירות הקרקע המגיע לדמים שנתן והמוכר אוכל השאר:

קני מעכשיו. שניהם אסורים כדפרישית לעיל:

מוכר מותר וכו'. עד דמייתי הוי שדה של מוכר:

קני לך מעכשיו. כיון דאקנייה מעכשיו הרי היא של לוקח ואם היה אוכל מוכר היה שכר המתנה:

וזוזי ליהוי הלואה גבך. כתב הרשב"א ז"ל מסתברא דלאו למימרא שיהא צריך לומר כן בפירוש דמסתמא נמי דינא הכי כל שהחזיק בקרקע או קנה כראוי זוזי מלוה על פה הוו על הלוקח כל דלא עייל ונפיק אזוזי וכדמוכח פ"ק דבבא בתרא (דף ה.) גבי סמך לו כותל אחר מגלגלין עליו את הכל בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן:

אמר המחבר נ"ל שאין דעת הרב לומר שאפילו לא יפרע יהיה חוב על המחזיק וחייב לפרוע על כרחו דאדרבה כל שהוא מוחזק בקרקע מרצון בעליו הוא בחזקת שנתן כדאמרי' התם פ"א דב"ב דארבע אמות בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן אלא הכא לענין איסור רבית הוא דכ' הרב ז"ל כן דלא תיסק אדעתין דאם לא יפרע ההלואה שלא הקנה לו הקרקע מעכשיו אלא כלומר ולכי מייתית כיון שידוע לנו שלא נתן לו אלא מקצת דמיו [ושניהם אסורים עד שיפרע דלא היא דכל היכא שהקנה לו בקנין גמור אע"ג דידעינן שלא נתן לו אלא מקצת דמיו] השאר ודאי חוב הוא וכולו קנוי לו מעכשיו ומהא דארבע אמות שכתבתי הוא מביא ראיה שהיא רישא דההיא דסמך לו וכו' לפי דעתי עד כאן:

תניא משכן לו בית כו' בדמים הללו. פסק לו בפחות משוויו ונתן לו דמים מועטים להוסיף על מעות ההלואה לתשלום הפסק:

אסור. דצד אחד ברבית איכא (אם ירצה למוכרה) שהרי מרויח בשכר המתנה אם ירצה למכרה [צריך למכרה] לו בכך אבל ודאי אם רוצה למכרה לאחרים בדמים יתרים מדמים אלו רשאי ואפילו הקנה לזה בקנין דטענת אונס בממון טענה כדאמרינן במס' ע"ז פ' השוכר (ד' עב.) ההוא גברא דא"ל לחבריה אי מזבנא להאי ארעא לדידך מזבננא במאה זוזי אזל זבנה במאה ועשרים אמר רב כהנא קנה קמא מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד האי זוזי אנסו כלומר דאי לאו דיהבי ליה ק"כ לא הוה מזבן ליה ופסק הרי"ף ז"ל פרק בית כור כרב יעקב מנהר פקוד ועל כרחך בשקנו מידו מעיקרא מיירי דאי לא היכי קאמר רב כהנא קנה קמא במאי קנאה ומשמע דאילו [לא מכרה] ביותר דודאי קנה קמא

דהא ליכא אונס אבל [הכא כתב] הרמב"ן ז"ל דאפילו מכרה לאחר בדמים הללו אסור למכרה לזה הכא גבי משכון דכיון דהתנה ע"י הלואה מיחזי כרבית:

מכר לו בית ואמר לו מוכר ע"מ כן אני מוכרה לך שכשיהיו לי מעות תחזירם לי וטול מעותיך אסור. דנמצא דאין זה מכר דעל כרחו צריך להחזירה הלכך כשאוכל פירות שכר מעותיו נוטל:

לכשיהיו לך. אם הלוקח אומר לו כך מאיליו מותר:

דאמר ליה מדעתיה. כלומר דכיון דמעצמו הוא אומר כאילו אמר ליה בפירוש אני אחזירם לך מדעתי אם ארצה (אחזירם) ולא שתתבעני בדין הילכך מותר דאם חזר וקבל מעותיו היינו כחוזר ומוכרה לו אבל עד עכשיו שלו היתה וראוי לפרש דהא דאמרינן מדעתיה לא מיירי בשעת המכר דאילו בשעת המכר כ"ע מודו דל"ש אמר מוכר ול"ש אמר לוקח ודאי ע"י כן נגמר המכר ואסור דעל כרחו צריך להחזירם וכן אם התנו לאחר שנגמר המכר אפי' התנה מוכר מותר שהרי זה חוזר ומוכר לו אלא הכא מיירי בשהתנו לאחר שהתחיל ועדיין לא נגמר כגון דנתן מעות ועדיין לא נכתב השטר ובאתרא דכתבי שטרא וכיוצא בו ולפיכך כשא"ל לוקח מעצמו אין המוכר סומך על דבריו דסבר פטומי מילי בעלמא נינהו וראיה שאלולי כן היה לו למוכר לחלוט הדבר ממנו ולחזקו ולומר כן על דעת כן אני עושה ולפיכך נשאר הדבר ברצון הלוקח לבד וכמי שחוזר ומוכרו הוא ולפיכך מותר וכן פירשו המפרשים ז"ל בהני תרי עובדי דבסמוך הראב"ד והרשב"א ז"ל:

ההוא גברא דזבין שלא באחריות. שאם יטרפנה בעל חוב שלי לא אחזיר לך כלום וכגון דפריש ליה הכי בהדיא בשטרא דאי בסתמא הא אוקימנא [דף יד. ודף טו:] כשמואל דאחריות טעות סופר הוא:

ומגבינא לך שופרא. מעדית שבנכסי אפרע לך:

שבחא. אף השבח שהשביח:

ופירי. והפירות שיטרפו ממך:

פטומי מילי. אין אלו אלא דברי תנחומין בעלמא לפטם את לבו וכדפירשנו לעיל שהמוכר סבור כן ולפיכך אין [הלוקח] סומך על זה כלל וכמאן דלא א"ל מידי הוא:

דא"ל מדעתו. משמע דאי לא א"ל מדעתו בפירוש על כרחיה ה"ל לקיים תנאיה ולאו פטומי מילי הוא והוי ס"ד דרב אשי למימר הכי משום דכיון דעדיין לא נגמר המקח כדאמרינן לאו פטומי מילי נינהו:

נעשה כאומר לו מדעתו. אחזירם לך וכדפירשתי כיון שאין הלוקח חולט הדבר מפיו לחזקו ודאי לא סמיך ביה וכפטומי מילי נינהו:

ההוא ש"מ דכתב לה גיטא. שלא תזקק ליבם ולא כתבו על תנאי אם מתי אם לא:
אלא פטומי מילי. אין אמירתה זו קבלת תנאי אלא לנחמו ואם תרצה תנשא לאחר והא דאיצטריך ליה לרב זביד למימר הכי כדפרישית לעיל דמיירי שהגט נכתב ומסרו לשליח ליתנו לה ועדיין לא נתן כשאמרה היא כך וכדאמרינן מהו דתימא וכו' דמשמע דעדיין לא נתן לה והא קמ"ל רב זביד שאז היה לו לחזק דבריה ולומר על דעת כן אני נותנו וכשלא אמר כן לקח דבריה לפטומי מילי בלבד:
בדידה קיימא. בתמיה הגט אינו אלא מדעת האיש ואם הוא לא התנה בשעת נתינה תנאי שלה אינו כלום ואפילו אמרה קודם לכן ולא דמי לממון דמשעבד נפשיה בדיבוריה זה לשון פרש"י ז"ל:
אמר המחבר צ"ע אם אמרה קודם כתיבה אי אמרינן אדעתא דידה קא גמר ויהיב דהשתא לא שייך למימר פטומי מילי לפי הטעם שכתבתי בפנים בשם מפרשים ז"ל ע"כ:
הלוהו על שדהו כו' (בשעת מתן מעות) (אומר ליה) לוה מעכשיו קני הקרקע אם לא אתן לך עד ג' שנים והשתא לא הוי אסמכתא אלא קנין גמור הוא [שע"מ מכר גמור הוא] החזיק בה מעכשיו בדמים הללו ואווזלי הוא דאוזיל גביה וזה קבל עליו שאם יחזיר לו עד ג' שנים יקבלם ויחזיר לו הקרקע והפירות לרבנן משלשים אותם אבל אי לא אמר מעכשיו הוי אסמכתא ואפילו לא היה השדה שוה יותר מהמעות שקיבל משום דקי"ל כל דאי לא קני ולקמן בסוף פרקין יתבאר בע"ה טעמא מאי הוי אסמכתא כיון דלא גזים בכלום:
והא דאמרינן הכא דמעכשיו ליכא אסמכתא ואילו בפרק ארבעה נדרים (ד' כז:) אמרינן אסמכתא קניא והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב דאלימי לאפקועי ממונא ובכל קנין ודאי איכא מעכשיו דאל"כ לאחר זמן במה קנה הא הדר סודרא למריה וכן דעת ר"ת והרשב"א ז"ל אלא ודאי אע"ג דאיכא מעכשיו הוי אסמכתא ולא קניא אלא בב"ד חשוב וי"ל דאסמכתא דהתם שניא דהויא אסמכתא דבי דינא ולא מנפשיה ומדעתיה קא מתנה אבל הכא דמדעתיה ומנפשיה קא מתנה אפילו שלא בב"ד חשוב קניא. הרשב"א ז"ל:

דף לז:

רב בר שבא. גבי מהאי חמרא. ופסק לו הדמים ולסוף אוקיר כך פרש"י ז"ל שפסק לו כפי שער של עכשיו ליין ולבסוף אוקיר לומר דמשום דאיכא דמי יתירי וגזים הוי אסמכתא דסבר הרב ז"ל דבלאו הכי לא הוי אסמכתא ובעיני המפרשים ז"ל לא מחוור משום דקאמרינן הכא כל דאי לא קני דמשמע דאפילו כי ליכא דמי יתירי כל היכא דאמר

בלשון זה אי לא עבידנא כך יהיה כך הוי אסמכתא דמשמע דלא גמר ומקנה אלא דקאמר הכי לחזק דבריו שיפרענו ליום פלוני ולא שיגמור בדעתו שיעשה כן והכא טעמא דלא הוי כזוזי משום דכל שאתה מכריחו למכור לזמן שאינו רוצה למכור ואמר בלשון אם אסמכתא היא וכל דאי לא קני ואע"פ שהדבר ההוא עומד לימכר לאחר מכאן:

אמר רב נחמן השתא דאמור רבנן כו' והדרי פירי. אם אכלן לוקח לאחר שלש:

מחילה בטעות. כי הא דהמוכר סבור שהיא קנויה ללוקח ומן הדין אוכל פירות ומוחל על אכילתן:

לא הויא מחילה. דהא אמר הדרי פירי:

המוכר פירות דקל. קודם שחנטו:

עד שלא באו לעולם. אם בא לחזור בו קודם שבאו לעולם הויא חזרה דאפילו למ"ד [לעיל ד' טז ב] אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בשעת המכר ה"מ שיהא המכר חל כשיבא לעולם:

משבאו לעולם אינו יכול לחזור בו. דקסבר אדם מקנה דבר שלב"ל:

אף משבא וכו'. דאין אדם מקנה דשלב"ל נ"ל דעת הרשב"א ז"ל דכיון דלרב הונא דסבר כר"מ דאדם מקנה דבר שלא ב"ל יכול לחזור בו קודם שבא לעולם לדידן דקי"ל כרבנן דאין אדם מקנה וכו' אמרינן נמי הכי בדאקנה דמי ששעבד לחברו דעתיד אנא למיקני קודם שקנה יכול לחזור בו דלא חשיב לרבנן דאקני אע"ג דלא חשיב ליה דבר שלב"ל אלא כמו דחשיב ליה לר"מ דבר שלב"ל וא"כ אפילו אם נאמר דלר"מ חשיב טפי דאקנה מפירות דקל שלב"ל כלל ואינו יכול לחזור בו אין סברא לומר לרבנן כן אלא יכול לחזור בו כמו לר"מ בפירות דקל בדשלב"ל ועוד יש לו ראיה מדמסיק בפ' מי שמת (ד' קנז:) בלוה ולוה ואח"כ קנה יחלוקו ואם אינו יכול לחזור בו הל"ל לקמא משתעבד לבתרא לא משתעבד:

לא מפקינן מיניה. שהרי כ"ז שלא חזר בו מחל על אכילתו ואע"פ שבטעות הוה שלא היה יודע שיכול לחזור מחילה היא:

התם זביני הכא הלואה. כתב [ר"ת] ז"ל פירושו בספר הישר לפי מה שנראה לי דברי הרשב"א ז"ל דזביני [לא] הוי מחילה בטעות והויא מחילה. והלואה מחילה בטעות ולא שמה מחילה וטעמא דזביני מתחלה לאו מחילה בטעות הוי שהרי דעתו למכור היה וזה נמי לקנות אלא שהענין בעצמו מפני שלא באו עדיין הפירות בעולם לא מהני משום דלא סמכא דעתיה ומש"ה יכול לחזור בו אבל מ"מ הפירות שלקח כבר הרי הם כאילו קנאם ומש"ה אמרי' דהוי מחילה ולא מפקינן מיניה אבל האי שמשכן שדהו מתחלה

לא עלה בדעתו למכרו אלא למשכנו לבד והפירות שאכל המלוה לאחר שלש לא היו קנוים לו אלא שהלוה טועה שהיה סבור שכיון שאמר ליה שלאחר ג' אם לא פדאו יהיה שלו יצאה מתורת משכונא ונכנסה בתורת מכר ודמיא להא דאמרינן בענין אונאה [דף נא:] דלא ידע דניחול וכמי שהניח את חבירו ליטול חפץ מרשותו או שנתנו לו בחזקת שהוא שלו ונמצא שאינו שלו וכל כי האי גוונא שמתחלה הוי מחילה בטעות אמרי' דלא הויא מחילה והדר כי הא דאמר שמואל (ב"מ דף טו:) במקדש אחותו דמשום דידע שאין קדושין תופסים באחותו הוו מעות מתנה הא אם לא היה מכירה הוו מעות חוזרין מפני שטעות מעיקרא הוא דודאי אילו ידע לא היה מקדשה ובגיטין (דף יד.) בעובדא דגינאי דעבוד חושבנא וכן גבי כיפי (ב"מ דף לה.) דאמרינן דשומא בטעות לא הוי שומא וחוזרת. מהא דאמר רב נחמן מודינא דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה הביא ר"ת ור"י ז"ל ראיה למוכר שטר חוב לחבירו בעדים דכי היכי דפירות אלו לא [קנה] קודם שיהיו בעולם אפילו הכי מה שלקח לא מפקינן הכי נמי במוכר שטר חוב זה אע"ג דקי"ל בהמוכר את הספינה (דף עו.) דאין אותיות נקנות אלא בכתיבה ובמסירה אפילו הכי אם קדם הלוקח וגבה מלוה לא מפקינן מיניה דמחילה בטעות כי הא הויא מחילה כדאמרן וכתב הרשב"א ז"ל דדוקא כדאמר ליה [קנה] הוא וכל שיעבודא דאית ביה אבל אי לא א"ל הכי לא קנה אלא הנייר בעלמא ואפילו קדם וגבה מפקינן מיניה והרי"ף ז"ל כתב התם זביני הכא הלואה בזביני דליכא איסורא הויא מחילתו מחילה בהלואה דאיכא איסורא לא הויא מחילתו מחילה נראה דעת הרב ז"ל דבהלואה אנן סהדי דלא ניחא ליה לאיניש למעבד איסורא ואי הוה ידע דזביני בטילי והויא הלואה לא הוה שביק ליה למיכל משום איסור רבית והילכך ליכא מחילה כלל :

דף לח.

ההיא אתתא. א"ל מוכר לשליח אי הוי לי זוזי וכו' רוצה אני שתקבל מעותיך ותחזור לי הקרקע:

את ונוולא אחי. פרש"י ז"ל דבתשובת הגאונים ז"ל כתוב דנוולא לשון ארמי בין זכר בין נקבה כשרוצה לומר אתה והיא או אתה והוא הכי א"ל אתה והיא קרובים אתם ותתרצו ביניכם:

ולא גמר ומקנה. כתב הרשב"א ז"ל ומסתברא דהכי פירושה אע"פ שלא הודה לו זה בהדיא אלא שאמר לו את ונוולא אחי והייתי סבור לומר דכך אמר לו איני מכניס עצמי ביניכם אלא אפילו בלא תנאי אני קונה ואם תרצה היא להחזיר לך אחים אתם וזה שתק

לו וקבל ממנו והרי זה כאומר תחזיר לך מדעתה קמ"ל רבה דכל כי הא סמכה דעתיה ולא גמר ומקנה:

עבד רבינא עובדא וכו'. כתב הרי"ף ז"ל דכיון דרבינא אפיק פירי בזביני דס"ל דהנך זביני רבית קצוצה נינהו כ"ש במשכנתא וקי"ל כוותיה וכתבו האחרונים ז"ל דודאי הכא משמע דהא סוגין ריהטא דהלואה חמירא מזביני הילכך כיון דבזביני הוה רבית קצוצה כ"ש במשכנתא והא דאמרינן לעיל [בגמרא] [דף סב:] דבמשכנתא בלא נכייתא בדינינו אין מחזירין דמשמע דלאו רבית קצוצה היא ההיא מיירי באתרא דלא מסלקי עד משלם זמניה דהויא ליה כמכירה והכא מיירי באתרא דמסלקי ליה למלוה מארעא כל היכא דאית ליה זוזי ללוה וכיון דליכא נכייתא הוי רבית קצוצה והנך זביני נמי הכי הוה דכל היכא דהוי לה זוזי מהדרא [הא] ניהליה ואכיל האי פירי בלא נכייתא והכלל כל היכא דאיכא תרתי מסלקי ולאו נכייתא הוי רבית קצוצה אבל אי ליכא אלא חדא מינייהו מסלקי ונכייתא או לא מסלקי ולא נכייתא הוי אבק רבית אלא דמנהגא ליתא (הכי דהא) והאידנא נהוג עלמא למעבד משכנתא בנכייתא וכמו שנפרש בסמוך בע"ה :

אמר מר וכו' באתרא דמסלקי. במקום שנהגו להלוות סתם ומלוה אוכל פירות ונהגו לסלק את המלוה ממנה בכל עת שתשיג יד הלוה למעות:

אכל שיעור זוזי וכו'. כפי מה שנמכרין פירות בשוק ובא הלוה לפנינו ותבע ואמר איני רוצה שיאכל פירות ברבית ישומו פירות שאכל ויטלם בחובו ואילו הוי לי זוזי מי לא מסליקנא ליה השתא נמי פירי דאכל זוזי דידי נינהו ומסלקנא ליה:

אכל טפי וכו'. דאבק רבית הוא ואינה יוצאה בדיינים דהכא מיירי דאכל בנכייתא:

משטרא לשטרא. אם חייב הלוה מעות בשטר אחר אין העודף זה שאכל המלוה פרעון לשטר אחר דהא אפוקי מיניה הוי:

אמר רב אשי וכו' והלכתא כוותיה דכל סלוקי וכו'. כל שאתה מסלקו בלא כל זוזי ואפילו מנכה זוז אחד אתה מוציא ממנו אותו זוז שאתה מגרע בחובו וכן פרש"י ז"ל וכן עיקר וכ"כ הרשב"א ז"ל אע"פ שלא כתב כן (הרמב"ן) [הרמב"ם] ז"ל ומיהו אע"ג דקי"ל הכי דלא מסלקי מיניה אי א"ל לא בעינא דתיכול תו ארעאי וכי הוו לי זוזי פרענא ומסלקינן ליה מפירי שכיון שזה מוחה עליו שלא יאכל גזל הוא הילכך אפי' אכלן לאחר מכן משלם לו ומכל מקום מוציאין מן הלוה למלוה חובו כדין כל בעל חוב כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל בשם הראב"ד ז"ל וכתב ז"ל דאע"ג דלא מפקינן אבק רבית אי תפס לוה לא מפקינן מיניה ואינו מחוור בעיני הרשב"א והרנב"ר ז"ל דא"כ היכא דאכל שיעור זוזי אמאי לא מסלקינן ליה דהא תפס לוה וקרקע בחזקת בעליה עומדת אלא כל

שאכל מדעת הלוה אפילו תפס לוה מפקינן מיניה וכתב הרנב"ר ז"ל דכיון שכן הדבר ברור שאינו חייב להחזיר אבק רבית אפילו בבא לצאת ידי שמים כיון דמפקינן מלוה אם תפיס:

אמר מר בריה דרב יוסף אית דגרסי' האי משכנתא באתרא דלא מסלקי לא ניכול אלא בנכייתא שינכה לו מן החוב דבר קצוב דנראה כמוכרן לו ויורד לספק שאפילו תלקה ולא יהיו בה פירות ינכה לו אותה נכייתא הילכך כי שקיל נמי טפי לאו רביתא היא:

משכנתא דסורא. איכא דמפרשי דמשכנתא דסורא אפילו אי מצי מסלק ליה לוה למלוה שרי דכיון דמלוה לא יכול למכפייה ללוה למפרע ליה חוביה זביני נינהו ולא הלואה ולא דמי (לאתרא דמסלקי ולא) לאתרא דלא מסלקי דהתם הלואה היא שהרי לסוף הזמן מלוה נפרע מן הלוה וכן דעת הרמב"ם ז"ל ומדלא אשכחן הכא היתר למשכנתא אלא במשכנתא דסורא נראין דאפילו באתרא דלא מסלקי ובנכייתא הוי אבק רבית ואסור:

דף לח:

אמר המחבר והרשב"א ז"ל הביא ראיה דבנכייתא שריא מדאמרינן פרק השוכר האומנים (דף עט.) אי נמי דמטי ליה זוזי ופריק ליה ד' או ה' שנים מקמי דלימטי יובל ועל כרחך במשכנתא בנכייתא מיירי וכן פירשה הראב"ד ז"ל דאי במשכנתא דסורא זוזי מאי עבידתינהו והיכי מצי פריק לה ע"כ והאידנא נהוג עלמא למעבד משכנתא בנכייתא וסמכי בהא מילתא עליה דרבינא דבתרא הוא ואמרינן לקמן [סוף דף סז:] רבינא אכיל בנכייתא ואפילו באתרא דמסלקי הוא דאכיל ואע"ג דרב כהנא ורב פפא ורב אשי לא אכלי חומרא בעלמא הוא דמחמרי אבל מדינא שריא ואיכא נסחי דגרסי הכי לקמן ומאן דלא אכיל וכו' דמשמע לא אכיל מטעם חומרא בעלמא ולא גרסינן ומאן דאסיר דהוה משמע דמיסר הוו אסרי הילכך נקטינן לפום מנהגא דילן דבנכייתא בין באתרא דמסלקי בין באתרא דלא מסלקי שריא ובלא נכייתא באתרא דמסלקי רבית קצוצה ולא מיבעיא בבתים דלא שכיחי דמקלקלי אלא אפילו בשדות וכרמים כעובדא דההיא איתתא וכו' זבין ארעא מקריבאי וכו' ובאתרא דלא מסלקי הוי אבק רבית אפילו בלא נכייתא משום דכיון דפסיק זמן ואיכא זמן ידוע למשכנתא דלא מצי פריק לה הוי כמכירה ובכל משכנתא אפילו לאחר משלם זימניה אם כתב לו כל זמן שתמשך משכונא זו בידך מסתברא דאי אכיל ומנכה ליה שרי עד שימחה בו. כ"כ הרשב"א ז"ל:

אמר המחבר והא דמהניא ביה מחאה היינו דוקא במשלים דאי לא שלים [זימניה] לאו כל כמיניה למפרקיה ופוק חזי מאי עמא דבר כן כתב הראב"ד ז"ל ולקמן מפורש יותר

מזה ע"כ. וכתב ר"ת ז"ל בספר הישר דלא מהני נכייתא אלא במשכון מקרקעי דומיא דשדה אחוזה אבל במטלטלי לא כיון דסגי פחתייהו וקא כליא קרנא:

במשלם שניא וכו'. דלא מיחזי כהלואה אלא כלוקח ממנו פירות השנים האלו במעות הללו:

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. באתרא דמסלקי. דנוהגין דכל אימת דאית ליה זוזי ללוה יהיב ליה למלוה ומסלק ליה:

אין בע"ח וכו'. אם מת המלוה אין בעל חובו גובה מקרקע זו כלום לפי שאין למלוה בגופה של קרקע אלא משועבד הוא לו לפירות ומטלטלי נינהו ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי דלית להו דין ערב לפי שאין בע"ח סמיך עלייהו מפני שיכול להצניען ולאבדם אבל בעודו קיים גבי אפילו מגלימיה דעל כתפיה שהרי (לא) הלוה לו המעות ונשתעבד כדכתיב (דברים כ"ד:י"א) והאיש אשר אתה נושה בו יוציא וכו' ואמרינן לקמן [דף קיג.] זה שליח ב"ד שיכנס לביתו למשכנו:

ואין הבכור נוטל וכו'. כדאמרינן בבא בתרא (דף קכה:) שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה וה"נ כיון שאין השדה לפניו אלא לשעבוד פירות מלוה היא וא"כ אינו תחת ידו דמלוה הוא המחייבת ליה וה"ל ראוי ורחמנא אמר בכל אשר ימצא לו שיהא מוחזק בו למעוטי ראוי שאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק:

ושביעית משמטתה. פירש הרשב"א ז"ל דהכא מיירי שעבר זמן המשכונא הכתוב בשטר וקאי בלא יגוש שהמלוה היה יכול לנגשו בעד מעותיו ולפיכך משמט דאי בגו הזמן אע"ג דהוי באתרא דמסלקי היינו שהלוה יכול לסלק המלוה אבל המלוה אינו יכול להסתלק ולנגשו דלהכי כתבי זמן בשטר המשכנתא וא"כ ה"ל כמלוה את חבירו לעשר שנים שאין השביעית משמטתה כדאיתא במכות (דף ג:) ולפי דבריו ז"ל היכא דליכא זמן בשטרא צריך לפרש במסלקי לסלק תוך שנה בפירוש דאי משכנתא סתמא הא מסקינן לקמן [דף סח.] דסתם משכנתא שתא כלומר שאינו יכול לסלק עד שיעבור שנה אחת וא"כ לעולם אין השביעית משמטתה תוך שנה ראשונה והא דאמרינן הכא (אין) השביעית משמטתה משום דהוי כשאר מלוה בשטר דאילו מלוה על המשכון אינו משמט משום דבע"ח קונה משכון כדילפינן [ד' פב א] בעלמא מדכתיב ולך תהיה צדקה וא"כ הרי הוא כאילו קנאו דלא שייך ביה שמיטה:

באתרא דלא מסלקי. כאילו היה מכור לו וא"כ גוף הקרקע כאילו היה שלו הילכך בע"ח גובה והבכור נוטל דלאו ראוי הוא אלא מוחזק ואין שביעית משמטתה דאע"פ שנשלם

זמן המשכונא כיון שהיתה מכורה אצלו כל זמן המשכונא גם השתא הוי ברשותו עד שיפדנה וכמכורה בידו היא ואין שביעית משמטתו:

אמר מר זוטרא. מתמרי שנפלו על בודיא. דהיינו מחצלת של קנים שהיו שוטחין תחת הדקלים כשגודרין התמרים כיון שמשלם לו מעותיו מסלקו אפילו מפירות אלו שהם תלושין ועומדין על המחצלת ומיהו הא לא סלקא אליבא דהלכתא דכיון דפסקינן לעיל באתרא דמסלקי בלא נכייתא רבית קצוצה היא א"כ אפילו אכל הפירות כבר מפקינן מיניה ואי מיירי בנכייתא הא פסקינא לעיל כרבינא דבסמוך דאכיל בנכייתא דכיון דשרי ה"ל כמכר ואזולי אוזלי גביה ואפילו פירי דמנתרי שיימינן ליה כדשיימינן ליה באתרא דלא מסלקי כי משלם זימניה ומסתלק דמאי שנא אבל הרי"ף ז"ל הביאו משום דלא פסיק כרבינא דאכיל בנכייתא והאחרונים ז"ל לא הסכימו כמותו אלא הלכתא כרבינא משום דמנהגא כרבינא כדכתיבנא לעיל:

בסנסני. בסלים:

קנינהו. בהגבהה:

פשיטא האי משכנתא באתרא [דמסלקי] ואמר המלוה לא מסתליקנא דעת רש"י והרמב"ם ז"ל שאפילו התנה כן בשעת מתן המעות כשהוא באתרא דלא מסלקי כיון שהמלוה הוא שאומר כן קי"ל דצריך למקנא מיניה דאי לא מצי אמר דבדבורא בעלמא לא אשנה מהמנהג והראב"ד ז"ל כתב נראה דמשמע ליה דאי בשעת מתן מעות ממש קאמר הוה תנאי גמור ועל מנת כן נעשית הך משכנתא ולא צריך קנין אלא פירש ז"ל דלאחר שנתן המעות הוא דאמר המלוה כן וקודם שנגמר הענין ומשום הכי בעי קנין משום דפטומי מילי [נינהו] כיון שלא התנה מי שהתנאי לזכותו וגם לא חזקו בו כשהתנה חברו וגם זה אינו מחוור בעיני האחרונים ז"ל דא"כ אפילו בלא קנין נמי אלא כל שחזקו הלוה לפיכך פירשו הם ז"ל דלאחר שירד בה וזכה בה קא מיירי הכא דאי אמר לא מסתליקנא והודה לו בעל השדה לא מסתלק ולפיכך לא מסתלק דעכשיו מחזיק בקרקע בתנאי זה אבל באתרא דלא מסלקי ואמר מסתליקנא במה זכה בעל הקרקע אא"כ קנו מידו ומ"ד לא צריך למיקנא מיניה סבר מידי דהוי בתחלה שיכול למחול (לו) כל החוב שביד חבירו בלא קנין ואפסיקא הלכתא דצריך למיקנא מיניה:

דף לט.

גרסינן בגמרא אמר איזיל אייתי זוזי לא אכיל איזיל ואטרח ואייתי זוזי מאי רבינא אמר אכיל ומר זוטרא בריה דרב מרי אמר לא אכיל והלכתא לא אכיל:

מאי רבינא אמר וכו'. כתב הרשב"א ז"ל מסתברא לי דאי אפשר להעמידה באתרא דלא מסלקי ובנכייתא ובגו זימניה דאפילו כי מייתי זוזי לא מסתלק וכל שאמרו לא מסתלק [מסתברא דלא מסתלק] כלל אפילו מאכילת פירי אלא לא מסתלק ואוכל וכ"ש דא"א להעמידה במשכנתא דסורא דפירי הוא דזבין ליה וזוזי מאי עיבידתינהו וכן אי אפשר להעמידה באתרא דמסלקי ובנכייתא דכיון דשריא כי אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי אמאי מסלק עד דמייתי ליה ופרעיה דאפילו במסלקי ובנכייתא שרי רבינא דאיהו משדה אחוזה גמיר כדאיתא בסמוך והתם הא מצי למפרע כל אימת דבעי וכן א"א להעמידה באתרא דמסלקי ובלא נכייתא דההיא לרבינא אפילו אכל מפקינן מיניה ואי באתרא דלא מסלקי ובלא נכייתא אפילו הוי אבק רבית היכי קאמר רבינא אכיל על כן נראה דאי אפשר להעמידה אלא באתרא דלא מסלקי ובנכייתא ואי דקאמר ליה לא בעינא דתיכול לכ"ע לא אכיל ואי אכיל גזל הוא מהשתא ומפקינן מיניה אלא הכא מיירי [דכתב] ליה ואכול בנכייתא כל זמן שתמשוך משכונה זו בידך ושלים זמניה וזה אוכל אפילו לאחר זמנו בנכייתא כמו שהיה אוכל תחלה ומותר והילכך כל שאמר לו הרי מעותיך מזומנין אלך ואביא לך לא אכיל אבל אמר אטרח ואביא סבר רבינא למימר אע"ג דשלים זימניה מ"מ כעין מכר היא לאכול מיהא בנכייתא עד שיפדנה או עד שימחה בידיה וכל דלא מחי בהדיא או דלא א"ל איזיל ואייתי זוזי אכיל ומר זוטרא סבר דאפילו אמר ליה אטרח ואייתי זוזי הרי הוא כמוחה ואינו אוכל ואיפסיקא הלכתא כוותיה:

רב כהנא ורב פפא ורב אשי לא אכלי בנכייתא:

אשדה אחוזה. שאמרה תורה להפדותה מן ההקדש לפי השנים שעד היובל סלע ופונדיון [לשנה] כפי חשבון חמשים שקל כסף לזרע חומר שעורים למ"ט שני היובל:

לאו אע"ג ששוין פירות של כל השנה הרבה:

בד' זוזי. דהיינו סלע:

הכא נמי ל"ש. דהא חזינן דהיכא דיורד לספק ספק יהיו בה פירות ספק לא הוו זביני ומפרקא בהכי ואפילו מדרבנן משמע דליכא איסורא כלל דודאי כל מאי דשרא רחמנא בהדיא ואמר ליעבדו הכין כדאמר בשדה אחוזה ש"מ מילתא דהיתרא היא לגמרי:

אמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא סתם משכנתא בכל סתם המקומות:

שתא. דלא מצי מסלק ליה כל שנתו עד שיהא שם מנהג לסלק אפילו גו שתא:

דשכונה גביה. אין לו שכן קרוב ממנו דאם בא הלוה למכרה אין בבעל המצרים קרוב לקנותו כזה:

אמר רבא לית הלכתא לא כטרשי פפונאי. דאמר לעיל [סי' תיא] שכראי לא פסיד לית הלכתא כוותיה כדכתיבנא לעיל:

דזקפי רווחא אקרנא. קונים פרקמטיא ונותנין לתגרים למחצית שכר ונותנים לו שכרו כפועל בטל כמתני' לקמן והוה שרי אלא משום דלפעמים ימות זה והיתומים יגבו כל הכתוב בשטר מן התגרים ושמא לא הוה ביה רווחא והוי גזל. שזקפו בשטר מחצית השכר על הקרן פלוני חייב לפלוני כך וכך לזמן פלוני:

חכירי נרשאי. חכירות הוא המקבל שדה מחבירו בעשרה כורין חטין לשנה בין תעשה הרבה בין תעשה מועט וחכירי נרשאי מקרי אותן בעלי בתים המלוים מעות לעניים על שדותיהן וחוזרין וחוכרין אותם להם בכך וכך כורין לשנה:

אימת קנייה. האי מלוה להך שדה דאקנייה ניהליה בתורת חכירות ופרש"י ז"ל נמצא נוטל רבית קצוצה שהרי אין טורח בה ואף אם תלקה לא יפסיד מחכירתו כלל וכ' הרשב"א ז"ל דהא דכתב הרב דרבית קצוצה היא אפשר שדעתו ז"ל משום דכיון דחוזרים הבעלים וחוכרין ממנו איגלאי מילתא דמעיקרא אדעתא דהכי עבדי וכאילו הוי משום ההלואה והרי זה רבית קצוצה אבל הרמב"ם ז"ל כתב שאינו אלא הערמת רבית:

ושהינא כמה עידנין. דמחזי כירד בה וקנאה לפירותיה והדר חוכרה (לה) להאי ולא מיחזי כרבית ואפ"ה אסיקנא דלאו מילתא היא ואפילו שהיה גביה כמה שנים ועשה ואכל בנכייתא אסור לחכרה לו לבעל השדה משום דאפילו בהכי מחזי כרבית:

מתני' אין מושיבין חנוני למחצית שכר. לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרין בשוק ד' סאין בסלע ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר סאה הילך פירות ושב ומכור תמיד ונחלוק השכר וטעמא דמילתא משום דאמרינן לקמן [ד' קד ב] הך עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון כיון שמקבל פרקמטיא למחצית שכר מקבל עליו חצי אחריות הקרן אם נאנס או יתזלזל הילכך ההוא פלגא כיון דמיחייב באונסין מלוה הוא אצלו [ומדין נוטל בו חצי שכר] נמצא שמתעסק בפלגא שהוא דבעל הבית שהוא פקדון אצלו בשכר ביטול המתנת מעות המלוה לפיכך אסור:

דף לט:

אלא אם כן נותן לו שכר. עמלו שיתנה עמו:

כפועל. שהוא בטל מאומנותו ששוכר עצמו בזול ויתן לו שכר זה כל יום (השותפות) עד משלם ימי השותפות ומיהו אם ירצה להתנות שכירות לכל ימי השותפות כגון פלגא באגר למתעסק ותלתא בהפסד או תלתא בהפסד ותרי תילתי באגר תוספת זה משום

שכר עמלו רשאי ודוקא במושיבו מתחלה לעסק זה שאינו מתעסק בשלו אבל אם היה מתעסק בשלו ובשל חבירו אפילו לא העלה לו שכר אלא דבר מועט כל ימי השותפות דיו כדאמרינן לקמן בגמרא דאמרי אינשי גביל לתורא גביל לתורי:

תוספתא [פ"ד] המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק באומנותו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שהוא עוסק באומנותו ואם היה שורה עמו בחנות מותר:

המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר לא יהא לוקח ומוכר דברים אחרים ואם לקח ומכר השכר לאמצע:

הנותן מעות לחבירו למחצית שכר רשאי ליקח בהם כל מין שירצה ובלבד שלא יקח בהם לא כסות ולא עצים עד כאן בתוספתא וכן הוא בירושלמי והרי"ף והרמב"ם ז"ל כתבו כן ולא נתפרש הטעם למה. ועוד שנינו שם הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכר ובאחרונה א"ל לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת ואם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כרחו. אמר המחבר ולפי זה אני אומר שע"כ יש לנו לחלק בין כשעשאו שליח לצורך המשלח לענין זה שאמר לו למחצית שכר שהרי בפ' האומר לחבירו בקדושין (דף נט.) גבי עובדא דרבה בר בר חנה יהיב ליה זוזי לרב א"ל זיל זבנה לי להאי ארעא אזל זבנה לנפשיה משמע התם דמה שעשה עשוי אלא שנהג מנהג רמאות ע"כ:

אין מושיבין תרנגולין למחצה. כגון אשה שאמרה לחברתה תרנגולת שלי וביצים שלך אני ואתה נחלוק בוולדות דכיון שהשכר לאמצע הוי מלוה בפלגא ופלגא פקדון כדפירשנו ואסור אם לא יתן שכר עמלו כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה שיש זמן שהמלאכה מועטת ומוזיל ומשתכר בפחות וכדפירשנו לעיל ומזונו שהוא מוציא באפרוחים:

ואין שמין עגלים וסייחים. סייח סוס קטן ואין שמין לומר עכשיו הם שוים כך וכך קבלם עליך לגדלם שנתים למחצית שכר ולמחצית הפסד אם ימותו ומטעם שאמרנו דכל היכא שמתעסק למחצית שכר הוי פלגא מלוה ופלגא פקדון:

אבל מקבלין (**פקדון**) **וכו'**. בלא שומא דעכשיו אינו מתעסק משום מלוה שיהיה לו מחצה של שכר אלא אם ימותו לא ישלם כלום ואם יחיו יחלקו ביניהם הכל ולא השכר לבדו אלא הקרן והשבח יחלוקו וכן הדין בביצים ובכל דבר שלא קבל עליו באחריות:

משולשין. חייב לגדלם עד שיעור זה שכך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה ופרש"י ז"ל משולשין לכשיעמדו על שלישית גדילתן שיהא בעגל שליש שור ובסייח שליש סוס

והרמב"ם ז"ל פירש [פ"ח מהל' שותפין] עד שיהיו העגלים בני שלשת שנים. [והחמור] עד שתהא טוענת. משוי:

גמ' כפועל בטל. במתני' לא גרסינן בטל אלא כפועל:

מאי. כפועל בטל. דמשמע כמה אדם רוצה ליטול ולישב בטל והלא אין יושב בטל שהרי טורח להוליך ולהביא פירות לחנות ולמדוד:

כפועל בטל של כו'. כשיעור מה שהוא מוזיל ממלאכתו בשעה שאינו מוצא מלאכה לעשות :

ת"ר כמה הוא שכרו. כמה שיפסוק עמו. אם מעט ואם הרבה הרי"ף ז"ל פסק (כן) כר"מ ואמר דסתם מתני' כוותיה ונשאל עליה והשיב כן בתשובה והביא ראיה ממה ששנינו בתוספתא המושיב חבירו בחנות למחצית שכר הרי זה נותן שכרו כפועל בטל דברי ר"מ משמע דבין מרובה בין מועט הוא כפועל בטל וכמו שפר"ח ז"ל שר"מ אומר שנוטל כפועל בטל שהוא בטל [מן הריוח] בזמן שהמלאכה מועטת אע"פ שהוא נוטל הרבה מזה בזמן שהמלאכה מרובה כן כתב הרשב"א ז"ל:

גרסי' בגמרא [דף סח:] בני רב עילישׁ נפק עלייהו ההוא שטרא דהוה כתיב ביה פלגא באגרא ובהפסד אמר רבא רב עילישׁ גברא רבה הוא ואיסורא לאינשי לא הוה ספי דילמא הכי כתיב ביה אי פלגא באגרא תרי תילתי בהפסד אי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר. פירוש נפק עלייהו ההוא שטרא שקבל אביהם עיסקא פלגא באגר ובהפסד אתא רבא למפטר בני רב עילישׁ שלא יפסידו אלא השלישׁ ואף על פי דלשון השטר הוה משמע נמי פלגא בהפסד כדאמר רבא גופיה. כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' שלוחין ושותפין גבי עסק שנעשה סתם וז"ל לפיכך אם הרויחו יטול המתעסק שני שלישי ובעל הבית שלישׁ ואם פחתו יפסיד המתעסק שלישׁ הפחת וכו' יש מי שטועה ואומר [בסתם עסקא] אם יש שם שכר יטול המתעסק חציו ואם היה שם הפסד יפסיד שלישׁ ואין הדבר כן אא"כ התנו כן בפירוש. וטעמא (משום) דאין חייבין אלא תילתא לפום דינא דהיתירא דכיון דרב עילישׁ גברא רבה הוא ודאי הכי מפרשים לשון השטר דתנאי של היתר הוה והוה קאמר פלגא באגר ובהפסד כלומר אי זה שאבחר אני או פלגא באגר או פלגא בהפסד וידוע דאי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד למארי עסקא כדי שלא יפסיד המקבל אלא תלתא והשתא ליכא רבית דלא קביל רב עילישׁ אלא תלתא באחריות וקא שקיל פלגא באגרא והוי מאי דשקיל באגר טפי מתלתא בשכר עמלו שטורח בשני שלישי פקדון הלכך אע"ג דקדם מארי עסקא ושקיל כל הנשאר מיתמי עד דמטא ליתמי פלגא בהפסד

מפקינן מיניה דודאי רב עילישׁ לא אתני באיסורא אבל אי איניש אחרינא הוה מאי דשקל שקל דאבק רבית הוא ואין מוציאין ממנו:

ואיסורא לאינשי לא ספי. לא היה מאכיל רבית לבעל הבית דאי קבל עליה הכי רבית הוא דקא טרח בפלגא דפקדון משום פלגא דמלוה. ומדלא אמרינן ואיסורא לא הוה עביד שמעינן מיניה דאין אסור אבק רבית אצל הלוה אלא אצל המלוה לפי שאיסור הלוה חדוש הוא ודי ממה שחדשה התורה ואסר עליו כן כתב הרשב"א ז"ל:

אי פלגא בהפסד. אי קבל עליה המקבל פלגא בהפסד הכי אתני שיטול תרי תילתי באגר דאיכא שכר עמלו במאי דשקיל טפי באגרא ממה שמגיע לו מן ההפסד נ"ל דשמעינן מהא דאמרינן דאי לאו דרב עילישׁ הוא הוה אמינא דתנאי זה תנאי של איסור הוא ולא מפרשינן הכי דאמרינן בעלמא יד בעל השטר על התחתונה ומפרשינן ליה לתועלת המחויב היינו היכא שהלשון עצמו של שטר מספיק לזה אבל הכא לא אמר אלא פלגא באגר ובהפסד והפירוש הוא מלבד הלשון שצריך להוסיף תרי תילתי:

דף מ.

אמר רב מותר שליש וכו'. השם עגל למחצה בשכר ובהפסד וא"ל מה שישביח יותר על שליש דמיו של עכשיו טול בשכרך הכל והשאר נחלוק מותר דהא קביל עליה מספק אע"ג דזימנין דליכא מותר שליש והכי הלכתא וכגון דאית ליה למפטם בהמה אחריתי וכדמסיק אי בעית אימא. אבל היכא דלית ליה בהמה אחריתי צריך לקצוץ דינר לשכר עמלו ומזונו או יקצוץ לו ריש עגלא או אליתא וכדמקשה לה מאי לאו וכו' דלפי תירוצא בתרא דאי בעית אימא מתוקמא קושית מאי לאו במקומו ופלוגתא דרב ושמואל לא הוי אלא היכא דאית ליה בהמה אחריתי והלכה כרב וכדפסק רבינו אלפסי ז"ל משום דהלכתא כרב באיסורי:

ריש עגלא לפטומא. מקבל עגל לפטומה למחצה יטול הראש כולו לעצמו בשכר עמלו ומזונו והשאר חולקין בשוה:

מאי לאו וכו'. ואשמועינן רב דאי ליכא מותר שליש נשקול ראש עגלא:

דאית ליה בהמה. למפטם דיש עליו לטרוח לפני בהמתו ובשביל בהמה אחרת אין טרחו נוסף דאמרי אינשי גביל וכו' באותו טורח שאתה מגבל סובין ושעורים לשור אחד אתה יכול לגבל בפני שנים:

רבי אלעזר מהגרוניא. אי משתתפת. אילו נתת חצי המעות [כמוהו] היית שותף בבהמה:

א"ל [האריס (עד) השתא כו' וכי לא תתן לי כל הראש כמו שנתת לי בתחלה] א"ל ר"א [עד השתא] זוזי דידי הוו וכי קבילתא עלך פלגא בהפסד הוו זוזי מלוה גבך ואי לא יהיבנא לך טפי פורתא אישתכח דקא טרחת בפלגא פקדון משום פלגא מלוה:

טפי פורתא. להכניס ולהוציא דאילו מזון אם הוצרך לסובין או לשעורים קנו לאמצע כדרך שותפין:

ואי משום פלגא דידי. שתביא מרעה כגון דבר שאינו צריך לקנות בשוק:

למרי ארעא משתעבד. יש עליו לטרוח בשבילו:

תנו רבנן מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות. פרש"י ז"ל מקום שנהגו שהשם עגלים וסייחים קטנים למחצה לחברו נותן מעות בשכר שמוציאין ומכניסן על כתפו מעלין והרמב"ם ז"ל פי' שנהגו להעלות שכר כתף למעות העסק שיהיה שכר שנושא על כתפו בכלל שכר המעות:

לבהמתו וכן אם דרכן להעלות שכר הבהמה מעלין :

להעלות ולדות וכו'. איך שיהיה כל המתעסק או משתתף סתם לא ישנה ממנהג המדינה:

דף מ:

מתני' שמין פרה וכו'. פרה גדולה וחמור גדול שראויין למלאכה ושיהיה המלאכה כולה של מקבל ואז יקבלם למחצה שכר וא"צ ליתן לו שכר עמלו ומזונו כיון שבעלי מלאכה הם יש בהם ריוח כנגד עמלם ומזונם:

את הולד מיד. תכף שנולד:

לגדל. עד עונת חלוקתן כדלקמן בדקה ל' יום ובגסה נ' יום:

שמין עגל עם אמו. שיגדלם למחצית שכר וא"צ ליתן לו שכר עמל ומזון לעגל אלא לאם ולית הלכתא כרשב"ג אלא בעינן שכר עמלו ומזונו וכן פסקו הריא"ף והרמב"ם ז"ל ואע"ג דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו כבר פירשו המפרשים ז"ל בהרבה מקומות כיוצא בזה שאין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהם חוץ ועוד דהכא עיקר מילתיה דרשב"ג בברייתא איתא:

ומפרין על שדהו. בגמ' מפרש כיצד מפרין:

גמ' ת"ר השם בהמה לחברו למחצית שכר עד מתי חייב ליטפל. ואין כח ביד המקבל לחלוק קודם זה הזמן ולא ביד נותן העסק:

בגודרות. בהמה דקה לשון גדרות צאן:

לפי שאינו דומה טיפולה. לפי שבשניה צריכה למזונות מרובים יותר מן הראשון הילכך אם המקבל בא לחלוק בעל הבהמה מעכב עליו והרמב"ם פירש איפכא שאינו דומה

טיפולה של שנה ראשונה שהיא מרובה והריוח מועט ובשניה הטיפול מועט והריוח מרובה שהיא משתמנת הרבה בכל יום הילכך המקבל יכול לעכב עליו נמצא שכל אחד יכול לעכב על חבירו:

תוספתא השם בהמה טמאה לחברו עד מתי חייב ליטפל בה סומכוס אומר באתונות י"ח חדש וגודרות כ"ד ותוספתא מיירי הכל בבהמה טמאה וגודרות הם סוסיאות או פרדאות כמו שפירש הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל:

תניא אידך. חייב ליטפל בולדות. ידוע שהולדות הם שכר הבהמה והילכך חולקים אותם למחצה ואם הם במקום שנהגו לגדל אין בעל העסק יכול לשום אותם ולחלוק עד שיטפל בהם זמן זה כדרך שפרט לך הכתוב זמן זה בטפול הבכור ואח"כ נותנו לכהן דיליף לה בבכורות מקראי [מיימון פ"ח מהל' שלוחים י"ד סימן קע"ז] מכאן ואילך רצה ליטפל בהם יותר מזה הזמן ישומו אותן בדמים ומה שישבחו מכאן ואילך יטול המקבל מחצה שלו שחלקו הוא ובמחצה הב' שהוא של חברו יטול מחצה בשבח כדרך שנוטל באמה חצי שכר ומיהו שכר עמל ומזון לית ליה ואע"ג דבחצי השבח [שאינו] שלו אמרנו שחייב בחצי הקרן באחריותו והוי פלגא מלוה ופלגא פקדון והוי רבית מ"מ כיון דבעי למטרח בה משום מחצה שלו שהוא קרן גמור ואינו מלוה כי קא טרח משום דידיה קא טרח לא מיחזי כרבית ודעת התוס' דהא דנוטל חצי מחצה בשל חברו אפילו בלא התנה הוא וכדתניא בברייתא סתמא מכאן ואילך וכו' ואחרים פירשו דוקא בשהתנה שעל מנת ליתן שכר הוא משביח וכדאמרינן פרק מי שמת (דף קמג:) גבי אם השביחו וכו' ואם לא התנה כן בפני שלשה הרי מחל והולדות ביניהם בשוה כמות שהן וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ח מהלכות שלוחים ושותפין:

הנהו תרי כותאי. פלג. ליה לעצמו:

זוזי כמאן דפליגי דאמו. כיון דלא צריך בהו שומא דאלו שהניח כאלו שנטל הילכך מצי למפלג מנפשיה ולשקול מחצה (בשלו וחצי מחצה בשל חברו) ולא דמי לשותפות אחר דבעי שומא והיינו דגרסינן בירושלמי בר נש דיהיב ק' דינרים לחבריה וארוחו עשרים דינרין שקל לגרמיה י' דינרים ואידך איתעבדון עילון קרן ברם בר נש לא עבדין כן נסבין ויהבין ולבסוף אינון פליגין שאע"פ שהדין כן שאם בא לחלוק הריוח חולק אינם נוהגין כן אלא נושאים ונותנין ואין חולקים הריוח עד לבסוף אבל אם בא לחלוק חולק:

לשנה. לשנה אחרת:

מאן פלג לך. מי שם לך דשמא לא נישום יפה וא"כ בטלה מחלוקת:

דבתר דידי. שאתה דן הדין לעולם כנגדי:

אשתקד כשחברי פלג לי דנת שחלוקתו חלוקה ועכשיו שחלקתי אני אתה אומר לי מאן פלג לך:

כגון דא וכו'. צריך לפרש הטעם כדי שלא יחשדוני אבל בעלמא היכא דליכא חשדא אם היה מלגלג על הדין לא מודעינן ליה טעמא דדינא אלא אדרבה משמתינן ליה כגברא דמפקר בבי דינא ואע"ג דאמרינן פרק זה בורר (דף לא:) שמי שהיה רוצה ללכת לדון לבית דין הגדול וכפאוהו ודן בעירו שאם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו מ"מ התם אין כותבין לו מטעם פלוני ומראיה פלוני אלא כותבין פלוני טען כן ופלוני השיב כן מתוך דבריהם נזדכה פלוני ובב"ד של בית הועד הם ידעו טעמו של דבר [וה"ה לכל אדם אע"ג דליכא חשדא] אבל רב פפא דאמר כגון דא דמשמע דא דוקא הוא [דצריך] לאודועי טעם הדבר ממש כדעבד רב פפא כ"כ הרשב"א והרנב"ר ז"ל וכן דעת הראשונים ז"ל ר"ת והראב"ד ז"ל והר"י ז"ל כתב שאין כותבין מאיזה טעם אלא למי שכפאוהו דוקא כי התם (אבל) [וכן] למי שמתלונן אחר הדין והיכא דליכא חשדא לא מודעינן ליה אלא אדרבה וכו' וכן אפילו למי שכפאוהו אין כותבין ממש הטעם:

טאבי ותקלי. יש זוזים שמשקלם קל וצורתם יוצאת בהוצאה והורגלו בהם וטובים להוצאה יותר מצורה אחרת של זוזים שמשקלם יותר ואותם שמשקלם יותר חביבין למי ששוקל כסף במאזנים הילכך טאבי וטאבי או תקולי ותקולי שאלו שהניח כאלו שנטל כמאן דפליגי דמו:

דף מא.

רב חמא הוה מוגר. היה משכיר זוזי ונוטל שכר מהם לפי שהשוכר לא היה מחויב באונסין כלום כל זמן שלא הוציאם אלא היו בידו כדין שוכר שפטור מן האונסים ועל אותה שעה היה נוטל שכרו:

כלו זוזי. ירדו לטמיון כדאמרי' לקמן [דף עא.] מלוי ברבית נכסיהם היו מתמוטטים:

ממרא. קאוי"ק בלע"ז כלומר הלא רשאי אני להשכיר כלי:

הדרא בעינא. אותו כלי בעצמו חוזר בעין ואינו הלואה אצלו בדמים ואין אחריותו עליו אם נשבר או נאבד מחמת מלאכה:

זוזי לא הדרי בעינייהו. שהרי מוציאן ולפיכך אחריותן [עליו] ושכרן רבית הא אי הדרא בעינייהו אע"ג דלא ידיע פחתייהו שרי דשכירות בעלמא הוא וכדפירשנו והיינו דתניא בתוספתא [ריש פרק ד'] משכיר אדם מעותיו לשולחני להתנאו' בהן ולהתעטף בהן ולהתלמד בהם זה דרך אחרונים ז"ל וכדרך התוס' אע"פ שלא פרש"י ז"ל כן:

ולא ידיע פחתייהו. אבל כלי נפגם ומתקלקל מחמת מלאכה ומשום אותו פחת מעלה לו שכר אבל מעות דכיון דלא פחתי הוי אגר נטר אבל אי פחתי אפילו לא הדרי בעינייהו שרי דלא הוי כאגר נטר ליה אלא אגר פחתייהו:

אמר רבא שרי ליה לאיניש וכו'. אלא רבית הבאה. והתירו האחרונים אפילו לפייס לחבירו ליתן למלוה כך בשביל אהבתו כדי שילונו כיון שאינו מבטיחו לפרוע לו אבל אם מבטיחו לפרוע לו אפילו לא יפרענו לאחר מכן אסור דשליחותיה קא עביד והרמב"ן ז"ל אסר אפילו לומר כל הנותן אינו מפסיד דאע"ג דבמודר הנאה אמרינן (כתובות דף ע:) דשרי לומר כן דלאו שליחותיה קעביד וכן בדליקה התירו (שבת דף קכא.) כל המכבה אינו מפסיד דשאני התם דהא אמרינן דטעמא דשרינן בדבר משום שמתוך שאדם בהול על ממונו אי לא שרית ליה אתי לכבויי אבל בשאר איסורי דשבת לא התירו וכן גבי מודר הנאה אמרינן משום דאין לו מה יאכל לומר דמשום הכי התירו:

אימא ליה לפלניא. אע"פ שהלוה מגרע ממונו מחמת הלואה זו כיון שאינה באה ליד המלוה שרי:

אגני דקירא. חלות שעוה הנתכות בכלים קטנים עגולים כאגנות:

שכר אמירה. ודוקא במר בריה דרבינא שרי שלא היה סומך על שולחן אביו אבל בן הסומך על שולחן אביו אסור דחיישינן להערמה דכגופו דמי כדאמרינן לקמן פרק השוכר (דף צ) ול"ש גדול ול"ש קטן שהכל הולך בין סמוך לאינו סמוך שהסמוך קרוי קטן ואפי' יהיה גדול ושאינו סמוך קרוי גדול ואפי' יהיה קטן:

מפרין. לשון פרה ורבה:

תן לי מאתים זוז. הלויני מאתים זוז ואוציא בשדה לזבל ולחרוש:

ואפרנסנה. השדה כל צרכי של דבר קרוי פרנסה:

ואני אעלה לך בחכירותה י"ב כורין חטין לשנה. ואחזיר לך מעותיך:

מותר. ואין זו רבית שכר מעותיו אלא שחוכר ממנו שדה משובחת ומעלה לו בחכירות שדה טובה יותר ממה שהיה מעלה בשדה רעה אלו שני כורין חטין ומאתים זוז:

אבל לא על החנות. שאם שכר ממנו ספינה או חנות אסור ללוות ממנו מעות לקנות פירות למכור בחנות או פרקמטיא להוליך בספינה ושיעלה על דמי השכירות דכיון דלאו בגופה דחנות וספינה קא מפיק הני זוזי להשביח החנות או הספינה אין תוספת [השכר] בשביל חנות וספינה [אלא בשביל המתנת המעות]:

לצור בה צורה. שיוציא מעות הללו לצור בה צורה שתהא נאה והכל רצין לתוכה לקנות ממנו ולאכול שם:

איסקריא. וילון של ספינה ויל"א בלע"ז והשתא הוי העלאת השכירות משום גוף החנות והספינה:

אגרא. מותר לשכרה בכך וכך:

פגרא. ואם תשבר ישלם אותה ואף על פי ששמאה בדמים ועליו לשלם אם תשבר לא תימא דהוה כמלוה והשכר רבית שהרי השכר מעלה לו משום מה שתפחת הספינה [ומתקלקל העץ במים] והשומא אינה לפי מה ששוה עכשיו אלא אומדין כמה תזיל משום הפחת ושמין עכשיו שיתן לו כך כשתשבר אבל כל שהיא קיימת אפילו הוזלה אינו חייב באחריות וכן הדין בכל כלי או בהמה מותר ליתן לו שכר משום הפחת שאי אפשר שלא תפחת בתשמיש ומקבל עליו לפרוע אם נשבר או מת אבל להתחייב אם הוזלו לא ואע"פ שהוזלו מחמת הפחת וכן אם נפחת הכלי ממשקלו חייב לשלם מה שפחת ואע"פ שמעלה לו שכר השכר ההוא משום שנשאר הכלי מקולקל מלבד מה שנפחת ממשקלו הוא דמעלה לו שכר וכדאמרינן בגמרא הכא גבי דודא דבני מר עוקבא דתקיל מר שמואל ויהיב להו תקיל ושקיל מינייהו שקל אגריה ושקל פחתיה ואמרינן מאי טעמא אי פחתא לאו אגרא ואי אגרא לאו פחתא ומשני דהא קביל חוסכא דנחשא דכמה דמקלי נחשא בצרי דמיה ומשום שאם היה משלם כשעת משיכה היה כמלוה:

ואי פגרא לאו אגרא. שהיה נראה השכר כרבית:

נהגו בני כופרא פגרא בשעת שבירה. כלומר שלא לשלם פגרא אלא בדמים של שעת שבירה :

כופרא. על שם שהיו בעלי הספינות קרי להו בני כופרא לפי שזופתין אותם בזפת:

קרוב לשכר וכו'. ופירשו בירושלמי דא"ל פסידא עלך ורווחא דידי ודידך דכי האי גוונא אבק רבית הוא דכיון דלא שקיל אגרא אלא מיניה וביה ואפשר דלא הוה ביה רווחא לא הוי רבית קצוצה וכתבו האחרונים ז"ל הסכימו הגאונים ז"ל דהוא הדין לכל רבית דרבנן דשרי ביתמי:

ת"ר קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד קרוב לזה ולזה רחוק מזה ומזה היא מדת כל אדם:

דף מא:

אמר ליה רבה לרב יוסף הני זוזי דיתמי היכי עבדינן. שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה אחר פרוטה:

זוזא זוזא. לסעודת אכילתן:

דהבא פריכא. גרוטאות של זהב דודאי שלו הם ואינם של פקדון דלא עבידי אינשי דמפקדי דהבא פריכא בפקדון וא"ת וכיון דמשקל [דף כג:] הוי סימן אמאי לא מפקדי י"ל דלא אמרינן דמשקל הוי סימן אלא גבי מציאה דלאו אפוקי ממונא ממריה הוא אבל היכא דהוי אפוקי ממונא ממריה ולמיתב ליה למר כי הכא דטענינן דלאו דידיה הוא לא יהבינן ליה אלא בסימן מובהק אבל משקל שהוא סימן כל דהו לא ומש"ה לא חיישינן דילמא פקדון נינהו וכו' וכיון דעשיר הוא ויש לגבות ממנו אם יאבדו המעות יהבינן להו ניהליה קרוב לשכר ורחוק להפסד:

ויהיב סימנא ושקיל. דאע"ג דזה עשיר ואמוד אי אידך יהיב סימנין כיון דאית ליה עדי פקדון יהבינן ליה דהא חזינן אנן הסימנין והרי אנו עדי ראיה שאין אנו יכולין לכבוש עדות וכיון דאיכא עדים וראה קי"ל פ' חזקת הבתים [דף מו.] דאפילו אחר דלאו אומן לא מהימן אבל אי ליכא עדי פקדון פשיטא דלא יהבינן ליה בסימנים דטענינן דלקוח הוא וכן [עדי] פקדון בלא ראה לא מהני מידי שהרי נאמן זה לומר דשלו הוא מגו דאי בעי אמר החזרתי כדאי' התם [דף מה.] וכי האי גוונא מוקמינן האי דהכותב (דף פה:) [דאפקיד] שב מרגניתא בי חסא דאיכא עדי פקדון והסימנין דה"ל עדים וראה והא דקאמר התם ידענא ביה בחסא דלא אמיד לאו עיקר טעמא הוא דהא הכא דאפילו אמיד מפקינן מיניה בכי האי גוונא ואע"ג דהך דבר מסוים הוא בידינו למשכן תחת מעות יתומים וא"כ אפילו מהימן אידך בסימנים מ"מ נמצא דהאי עשיר גזלן הוא ששלח יד בפקדון לתתו משכון בידינו והל"ל דלא מהדרינן ליה למריה מדאמרינן בפרק הגוזל בתרא (ד' קטו.) עשו תקנה בגנב וגזלן אפי' לגבי משכנתא דלא מפיק ליה בלא זוזי תירץ הראב"ד ז"ל דכיון דלאו אמשכנתא בלחוד סמכי' אלא אעיסקא דהא לא מצי מתעסק למשתי [בהני זוזי] שכרא בלא רשותייהו [דבי דינא] לא עשו תקנה בכי הא והכי אמרינן התם גנב ופרע בחובו לא עשו בו תקנת השוק משום דמעיקרא לאו אדעתא דהכי נחית דכי עשו תקנתא ה"מ היכא דאדעתא דמשכנתא בלחוד נחית וכתבו האחרונים ז"ל שזה נכון:

ומשפי נכסיה. שנכסיו שקטים אצלו ואין ערער על קרקעותיו כמו הר נשפה (ישעיה יג) דמתרגמינן על טורא שלויא:

בבי דינא. כתב הרשב"א ז"ל כדי ליתן רשות לאפוטרופוס להוציא ממון היתומים מתחת ידם ולמסור אותו ביד אחרים כענין ששנינו בברייתא פרק הניזקין (דף נב.) אין אפוטרופין רשאין למכור וכו' אא"כ נטלו מב"ד רשות ולפירושו ז"ל די בב"ד הדיוטות וקשה עליו ז"ל לפרש כפרש"י ז"ל דצריך ב"ד מפני שיש כח בידם להפסיד נכסי המקבל [ולהתנות עמו] קרוב לשכר ורחוק להפסד דכיון דלא תקנו אבק רבית ביתמי בב"ד [למה

לי] ואי לכופו לקבל ולהפסיד א"כ הוה ליה למימר דיהבינן ליה בב"ד חשוב דב"ד חשוב בלבד הוא דאלימי לאפקועי ממונא כדאמרינן גבי פרוזבול וגבי אסמכתא:

מתני' צאן ברזל כל אחריות הנכסים על המקבל ושם אותם עליו במעות וכל זמן שלא נתן לו מעותיו חולקים השכר ואע"ג דאפילו כשאינו מקבל עליו אחריות אלא מפלגא תנינא לעיל [דף סח.] אין מושיבין חנוני למחצית שכר הכא אתא לאשמועינן דאין מקבלין כלל ואפילו יהיב ליה אגרא הואיל דכולה מלוה אבל לעיל דפלגא מלוה תנן אא"כ נותן לו שכרו כפועל:

ומלוין. שהיא רבית קצוצה ולא זו אף זו קתני:

מדעת העובד כוכבים. מפרש בגמ':

גמ' ת"ר אע"פ שאמרו אין מקבלין צאן ברזל מישראל השם פרה מחבירו ואמר לו הרי פרתך עשויה עלי בל' דינרים ואני אעלה לך סלע בחדש מותר לפי שלא עשאה דמים והלא עשאה אמר רב ששת שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה:

פירוש עשויה עלי אם לא אשיבנה לך:

סלע בחדש. בשכר שאחרוש בה ואין זה רבית כדמפרש ואזיל שאינו מקבל עליו אחריות דמים דמחיים אם הוזלו פרות ועמדה בעשרים וכל כמה דלא מקבל עליה זולא לאו מלוה היא גביה אלא מקבל עליו לפורעה אם מתה או תשבר לפי דמיה דאותה שעה שמין ושמין לה עכשיו לפי אומד דעתן כמה תפחת ובכמה תעמוד ושמאוה עכשיו לשלשים דינר אע"פ שאפשר שהיא שוה עכשיו בשעת משיכה מ' וכדפירשתי לעיל ובכה"ג הוי אגרא משום פגמה דומיא דמרא דאמרינן לעיל [סי' תלב] מרא ידיע פחתיה הילכך אם הוזלה או פחתה בינתים לא משלם כלום ולפיכך מותר:

מרבה הונו בנשך ותרבית. שבור מלכא. מלך פרס היה ונוטל ממון מישראל וחונן מהם עובדי כוכבים דלים מן המצות:

בכדי חייו. התירו לו וביותר מכן אסור מדרבנן דילמא אתי למסרך ולהרגיל אצל העובד כוכבים וילמדו ממעשיו יש מי שפסק כתרי לישני לקולא דבעם הארץ מותר בכדי חייו ובתלמיד חכם דלא גמר ממעשיו שרי אפילו להעשיר וכן דעת הרמב"ן ז"ל ועכשיו עשו כל אדם עצמן כתלמיד חכם ואמרו בתוספות דטעמא דמילתא שמכיון שרבו מסים וארנוניות אין שיעור לכדי חייו ועוד [טעמא] מאי גזור רבנן שמא ילמד ממעשיו והיינו באותו זמן שהיו ישראל הרבה ביחד ומתעסקין זה עם זה ולא היו רגילין עם העובדי כוכבים אבל אנו שכל עסקנו עמהן בעל כרחנו מה לי עסק זה מה לי עסק אחר הילכך אפי' להתעשר שרי:

תני רב יוסף כו' נעשה לו ערב. ערבו של לוה כנגד המלוה:
ערב למאן. מי הוא המלוה שזה מותר לעשות ערב:

דף מב.

בלא תעשה. משום לא תשימון עליו נשך:
בתר ערבא אזיל. שאינו יכול לתבוע תחלה אלא לערב וכדמשמע פ' גט פשוט (דף קעג:) הילכך כיון דעיקר אסמכתיה על הערב הוא נמצא שממונו של עובד כוכבים על הערב נתרבה וממונו של ערב נתרבה אצל לוה שהוא חייב לפורעו ואשתכח דישראל מישראל קשקיל רביתא וכאילו שהלוה הערב לזה מה שלוה הוא מן העובד כוכבים וזה נותן לו רבית והערב נותן לעובד כוכבים אבל היכא שיכול לתבוע לאיזה מהם שירצה מותר שהרי ממונו אצל שניהם נתרבה וכשהעובד כוכבים נפרע מן הערב באותה שעה הוא שחל שעבודו על הלוה ושרי שכבר נתחייב בכל מה שהוא פורע בשבילו וכן נהגו במקומות הללו שישראל נעשה ערב לעובד כוכבים בשביל ישראל חברו ואפילו קבלן כן דעת הרשב"א והרנב"ר ז"ל:
תוספתא [מכילתין פ"ה] עובד כוכבים שלוה מעו' לישראל וישראל שלוה מעו' מעובד כוכבים ישראל נעשה לו ערב ואינו חושש משום רבית. וטעמא שאף עובד כוכבים הלוה מישראל ישראל נעשה לו ערב משום דישראל המלוה עיקר תביעתו על העובד כוכבים [וממנו] הוא גובה והכי איתא בירושלמי כתובות [פ"ט הלכה ח] גבי נפרעת שלא בפניו דגרסינן התם וכי נפרעין מן האדם שלא בפניו אמר רבי אבין תפתר כשהרבית אוכלת בהן וב"ד גובין רבית כשערב לו מן העובד כוכבים. וע"כ מאי דקאמר בשערב לו מן העובד כוכבים היינו עובד כוכבים שלוה מישראל דליכא למימר ישראל שלוה מן העובד כוכבים נעשה ישראל אחר ערב בשבילו דא"כ הערב בא לגבות מישראל הלוה והיכי דמי אי בשכבר פרעו הערב לעובד כוכבים הרי אין רבית אוכלת בהן ואי בשלא פרעו עדיין א"כ לא נתחייב לו לוה כלום והיאך מקבלין שבועתו דתנן לא יפרע אלא בשבועה והא לאו בעל דברים דידיה הוא כלל עד שיפרע את העובד כוכבים אלא ודאי בעובד כוכבים שלוה מישראל וישראל נעשה לו ערב עסקינן. וכשתבעו מלוה לעובד כוכבים תחלה ועכשיו בא ליפרע מן הערב ולפיכך נפרעים אפילו שלא בפניו שכל זמן שהחוב קיים הרבית מתרבה על העובד כוכבים וחיובו של ישראל שנעשה לו ערב מתרבה בכך ונמצא רבית אוכלת בנכסיו אלמא שרי לעשות לו ערב ומיהו דוקא ערב גרידא אבל קבלן אסור שנמצא ממונו של מלוה מתרבה אצל הקבלן ואסור ואיכא מ"ד דכי היכי דאמרינן

דישראל שרי שיהא נעשה ערב לישראל חברו בשביל העובד כוכבים ה"נ שרי לישראל שימכור חוב שחייב לו עובד כוכבים לישראל חברו ושיקבל עליו אחריות הקרן והרבית אם לא יפרענו העובד כוכבים שכיון שדינו של לוקח לתבוע את העובד כוכבים תחלה ה"ל מוכר זה כשמקבל עליו אחריות כערב הילכך שרי כן כתב הרנב"ר ז"ל:

לדון בדיני ישראל. לתבוע מן הלוה תחלה וכשלא ימצא אצלו יגבה מן הערב דהשתא אין הערב לוה תחלה הילכך כי פרע לעובד כוכבים ההוא שעתא הוא דמוזפיה לחבריה ומאי דמוזף ליה שקיל מיניה:

מלוה ישראל מעותיו של עובד כוכבים וכו' אסור. דהוא ניהו דקא מוזף ליה ברבית:

ואם העמידו וכו' מותר. קא ס"ד דאע"פ שישראל נותנו לחבירו במצות העובד כוכבים מותר דשלוחו הוא:

אסור. אע"פ שקבלם מיד העובד כוכבים משום דעובד כוכבים שלוחו של ישראל הוא ושלוחו [של אדם] כמותו ובגמרא בשלמא סיפא דקתני אסור דמשמע שעובד כוכבים זה חשוב שלוחו של ישראל חומרא דרבנן הוא למיסר דהא קי"ל דאין שליחות לעובד כוכבים (קדושין דף מא:) דילפינן מתרומה דכתיב אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית דבעינן שהשליח והמשלח יהיו ישראלים אבל רישא דקתני מותר כיון דאין תורת שליחות לעובד כוכבים וישראל מישראל קבלם הוא ניהו דשקיל רביתא דהא לא מצית למימר דאע"ג דאין שליחות לעובד כוכבים זכיה מיהו אית ליה דאמרינן בגמרא (מכילתין דף עב.) קטן ישראל דאתי לכלל שליחות הוא דאית ליה זכיה אבל עובד כוכבים דלא אתי לכלל שליחות לא:

שנשא ונתן. העובד כוכבים קבלם מן הראשון ונתנה לישראל הב' ובכה"ג דוקא אבל אומר לו תנם לו והפטר לא שכיון שלא היה נפטר ישראל ראשון אלא בהלואת רבית של חברו אסור ומיהו הוה מצי לפרוקי כגון דא"ל תנם לו בתורת פקדון והפטר ואח"כ יהיה הלואה אצלו אלא דלאו אורחא דמילתא בהכי והא תירוצא דנשא ונתן אריש דוקא קאי כדמשמע מפשטא דשמעתין אבל סיפא כדקיימא קיימא דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא וכן פרש"י ז"ל וכ"כ ר"ח ז"ל והכי מוכחא פשטא דסוגיין וכתב הרנב"ר ז"ל דראוי לחוש לדבריהם לענין מעשה דאע"ג דר"ת ז"ל מוקי נשא ונתן ביד נמי אסיפא שישראל [שנשא ונתן הוא דאסור] אבל העובד כוכבים שנתן [אפילו בשליחות ישראל] מותר כיון שאין שליחות לעובד כוכבים ומוכיח בירושלמי כדבריו:

אדעתא דישראל קא יהיב. ואע"פ שישראל לא על דעת כן נתנם לו אלא על דעת פרעון ס"ד אמינא למיסר כאילו נתנם לו ישראל על דעת כן ולא על דעת פרעון שאסור אע"פ

שאין שליחות לעובד כוכבים דכיון דזוזי ישראל נינהו אסור למשקל רביתא מינייהו הילכך נקטינן דישראל שלוה מעות מן העובד כוכבים ברבית אסור להלוותן לישראל אחר אא"כ נשא העובד כוכבים ונתן ביד שנפטר ממנו ישראל ראשון לגמרי כדבירנא עוד כתב (הרנב"ר ז"ל) דאסור לישראל שיאמר לישראל חברו צא ולוה לי מעות מן העובד כוכבים ברבית שאע"פ ששלוחו של אדם כמותו מ"מ נכסי שליח זה משועבדין לעובד כוכבים וישראל חברו משתעבד לו. בין מדין שליח בין מדין לוה ממנו הילכך אסור אא"כ מכיר העובד כוכבים את הלוה ואחריותו אף עליו וכשקבל עליו לדון בדיני ישראל מדין ערב כדפרישית לעיל ודכוותה נמי בר ישראל דיהיב כסא דכספא לחבריה וא"ל לוה לי עליו מעות מעובד כוכבים ברבית אי אחריותיה דעובד כוכבים אההוא כסא בלחוד ולאו אשליח כלל שרי ואי מקבל עליה שליח אחריות אסור דכיון דעובד כוכבים לא תבע אלא לשליח ומיניה שקיל רביתא ושליח שקיל משולח אסור כדין ערב היכא דעובד כוכבים אזל בתר ערבא:

עובד כוכבים שאמר לישראל לוה לי מעות מישראל חברך ברבית. רבינו גרשון ז"ל התיר דה"ל כישראל שאמר לישראל הלוה מעותי לעובד כוכבים ויש שליחות לישראל ומיהו ה"מ בשאין אחריות המלוה על זה השליח כגון שהודיעו שעובד כוכבים פלוני הוא שלוה ממנו א"נ שהעמידו אצל העובד כוכבים ונפטר השליח בכך אבל אם השליח חייב באחריות אסור שאפילו הוא יכול לתבוע את העובד כוכבים כל שישראל זה הוא כערב קבלן אסור כמ"ש למעלה. וישראל שאמר לעובד כוכבים לוה לי מעות מישראל ברבית ומאי דיהבת בהו קרנא ורביתא עלי דבר זה נשאל לרבינו יצחק בעל התוספות ז"ל מי אמרינן כיון דאין שליחות לעובד כוכבים הני זוזי דעובד כוכבים נינהו ושרי או דילמא כיון דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא [כרש"י ור"ח] וכדכתיבנא לעיל אסור והשיב שזה מותר חדא דלא מחזקינן אינשי ברשיעי דנימא שליח שוויה אלא אמרינן דעתו של זה שילוה העובד כוכבים מישראל ויחזור וילוה לו ואפילו איכא סהדי שאמר לו בפירוש לוה בשבילי שרי ולא דמי לחומרא דברייתא משום דהתם שניהם יודעין בדבר ומתכוין ישראל ליטול רבית הבאה מכיסו של ישראל משא"כ הכא דלא ועוד התיר הרב ז"ל אפילו היכא דיהיב ליה ישראל משכון לעובד כוכבים ללוות עליו ברבית מישראל משום דאמרינן דאקנויי אקנייה ישראל למשכוניה לעובד כוכבים ועובד כוכבים אמשכון דידיה הוא דיזיף והרמב"ם ז"ל חלק בזה דלא מסתבר למימר דאקנויי אקנייה ניהליה מסתמא אלא אסור והיכא דיהיב ליה משכון לעובד כוכבים ללות עליו מעובד כוכבים והלך ולוה מישראל אם נתברר הדבר בעדים אסור ליטול ממנו רבית

ומיהו היכא שהשאיל ישראל כליו לעובד כוכבים שילוה עליו לצרכו של עובד כוכבים ברבית שרי לישראל לאוזפי עליה ומשקל מיניה רביתא דהא קנייה עובד כוכבים בשאלה ואחריותו עליו ושרי נמי לישראל בתר הכי למפרק משכוניה ולמיהב לישראל חבריה רביתא דאיחייב ליה עובד כוכבים שהרי רבית זה על עובד כוכבים נתרבה ולא על ישראל כלל:

משכונו של ישראל ביד עובד כוכבים ובא העובד כוכבים לישראל אחר וא"ל הלויני על משכון זה כמה שישראל חברך חייב לי ואני מעלה לך רבית כדרך שהוא מעלה לי אסור דכיון דאינו קונה משכון על משכונו של ישראל נתרבה רבית זה ומיניה דידיה קא שקיל . ומשכונו של עובד כוכבים ביד ישראל איכא מ"ד שאסור לישראל להלוות עליו ברבית דהא ישראל מעובד כוכבים קונה משכון ועוד שהוא באחריות ישראל לגמרי הילכך אסור אבל ר"ת ז"ל התיר כגון שאמר לו אני מוכר לך כל זכות שיש לי על משכון זה דמוכר חובו הוא ושרי והוא שלא יתחייב ישראל עוד באחריותו וכתב עוד שמותר לישראל זה לפדות המשכון קודם שיבא העובד כוכבים לפי שהוא כחוזר ומוכר לו עכשיו. ונשאל ר"ת ז"ל על בן מומרת לעבודת כוכבים אחת אם מותר להלוות לו ברבית והתיר משום דקי"ל דמומרין לעבודת כוכבים היו מורידין ולא מעלין וכיון דגופן כן ממונן לכ"ש וכ"ת הרי מוסר לאנסים דגופו היה שרי וממונו אסור למ"ד בפרק הגוזל (דף קיט.) דממון מסור לאנסים אסור לאבדו ביד לא דמי דהתם הוא דחיישינן דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא אבל במומר לעבודת כוכבים ליכא למימר הכי כיון שנטמע בין העובדי כוכבים ודעת הרמב"ן ז"ל נמי להתיר דהא בפרק אין מעמידין (דף כו:) קי"ל דכל שמורידין לא מיקרי אחיך וברבית כתיב אחיך ואע"ג דבמסור לאנסים היו מורידין ואסור להלוותו התם לאו משום דלא מיקרי אחיך הוא אלא מפני שהוא כרודף אבל במומר לעבודת כוכבים לאו אחיך הוא וא"ת מ"מ כיון שהוא עצמו מוזהר שלא ללוות ברבית משום לאו דלא תשיך דהא ישראל הוא נמצא שמי שמלוה אותו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול לאו קושיא היא שכיון שאין אנו מוזהרי' שלא ללוות לו אף הוא אינו מצווה שלא ללות ממנו דמשום אזהרתיה דמלוה הוא דאזהריה רחמנא ללוה דהא לא כתיב לא תלוה אלא לא תשיך שהוא אזהרה ללוה שלא יגרום למלוה לישוך וא"ת תינח מומר עצמו שכיון שיודע רבונו ומתכוין למרוד בו כופר הוא אבל בן מומרת כיון שנתגדל על דתיהם של עובדי כוכבים שוגג הוא ואין מורידין לאו מילתא הוא דכי אמרינן הכי ה"מ בתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבי' שלא הכיר תורת ישראל מעולם אבל זה שעומד בין ישראל והולך ומדבק בחוקותיהם של עובדי כוכבים מן המורידין

הוא עוד הביא ר"ת ז"ל ראיה מדאמרי' בירושלמי פרק אין מעמידין כותאי דקסרין בעי מרבי אבהו אבותיכם היו מסתפקים משלנו אתם מפני מה אי אתם מסתפקין משלנו אמר להו אבותיכם לא קלקלו מעשיהם אתם קלקלתם מעשיכם ואמרינן עלה אמר ר' אבהו כותאין דקסרין מותר להלוותם ברבית פירוש משקלקלו מעשיהם כדאיתא התם אלמא ישראל מומר מותר להלוות לו ברבית ולא תימא התם שאני משום דגרים הוו מעיקרן ומשקלקלו מעשיהם חזרו לסורן אבל בישראל גמור לא דגר נמי כיון שנתגייר כישראל גמור הוא כדאמרינן בפרק החולץ (דף מו.) טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבר והלכך כי היכי דבכותים שרי לאחר שקלקלו מעשיהם ה"נ בישראל מומר לעבודת כוכבים ומיהו ללוות מהם אסור משום איסורא דידיה שהרי מחויב הוא במצות ולמלוה אזהריה רחמנא הלכך אסור ללוות מהם ברבית משום ולפני עור לא תתן מכשול:

דף מב:

ת"ר ישראל שלוה מעות מן העובד כוכבים ברבית וזקפן עליו. לאחר זמן חשב עמו על הרבית וזקף הכל ביחד במלוה וכתב לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני:

וגובה את הרבית. דמשעת זקיפה הוי כגבוי:

בין כך ובין כך. אסיפא פליג וטעמא כדמפרש ואזיל שלא יאמרו וכתב הרשב"א ז"ל דטעמא שלא יאמרו איתיה אפילו לא זקפן הלכך בין זקפן בין לא זקפן לעולם גובה את הקרן ואת הרבית ולפירושו ז"ל משום תנא קמא נקט זקפן:

ת"ר שטר שיש בו רבית. אם נפרש כפירוש רש"י שהרבית מפורש בתוכו מאה במאה ועשרים א"כ שטר זה כמאן דליתא דמי שהרי עדיו פסולים הם דהא תנן [לקמן ד' עה ב] אלו עוברים בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים וקי"ל דכל חייבי מלקיות פסולין להעיד וכאביי דאמר (סנהדרין ד' כז א) לא בעינן רשע דחמס אלא כל היכא דאיכא ארבעין בכתפיה פסול והכי משמע נמי מפשטא דתוספתא [מכילתין סוף פ"ה] דתניא המוצא שטר שיש בו רבית יקרענו בא לב"ד יקרעוהו אלמא דהאי שטרא כמאן דליתיה דמי דאל"כ אמאי יקרעוהו וכ"כ הרמב"ן ז"ל דאם רבית מפורש בשטר העדים פסולים ולפיכך פירשו [ז"ל יש מי שאמר] דלר"מ אינו גובה כלל אפילו מבני חורין ולרבנן [נמי] ודאי ממשעבדי לא גבי דהא ליכא שטר והא דאמרי דגובה את הקרן מיירי מבני חרי וכגון שהחייב מודה או על פי עדים אחרים שידעו ההלואה ולר"מ [אפילו יש עדים אחרים או שחייב מודה לא גבי מבני חרי] משום קנסא ואם נפרש כפירוש הרמב"ן ז"ל דפירש דמיירי שאין הרבית מפורש בשטר א"כ לרבנן יגבה הקרן ממשעבדי ולר"מ לא

יגבה אלא מבני חרי דאע"פ שהשטר לא מיפסל קנסינן ליה דלא יגבה ממשעבדי והא דידעינן דאיכא רבית בשטר ואפ"ה הוא כשר צ"ל דמיירי כגון שבאו שנים ואמרו כתב ידם הוא זה אבל רבית היה בדבר והם לא ידעו אי נמי בשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר ואמרו הם עצמם כתב ידינו הוא זה ורבית יש בו כך וכך אלא (כתובות ד' יח ב) שהיינו אנוסים מחמת נפשות [דהפה שאסר הוא הפה שהתיר] אלא שלפי זה צריך ליישב אמאי לא גזרו רבנן שלא יגבה בשטר זה כלל גזירה שמא יגבה את הרבית כיון שאינו מפורש בו כי היכי דגזרי בשטר מוקדם גזירה שמא יגבה מזמן ראשון ותירץ הרב ז"ל דלא דמי דהתם אי גבי מזמן ראשון הרי הכל אסור שטרף מן הלקוחות שלא כדין כל הממון אבל כאן אפילו יגבה את הרבית בקרן שבשטר לא עבד איסורא לא קנסינן התירא אטו איסורא:

המוקדמין. להלואה פסולים דבעי למטרף לקוחות מזמן ראשון הכתוב בו ועדיין לא הלוה ושטר הלקוחות קודם להלואה וזה מוציא שטרו שהוא קודם והוא שקר:

פסולים. ואינו טורף ממשעבדי ואפי' מן המאוחרים למלוה משום גזירה כדא"ר יוחנן דקי"ל הלכתא כרבנן וכן הסכימו כל המפרשים ז"ל דפסולים הם לענין מטרף ממשעבדי אבל מבני חרי גבי דפשיטא לן דכמלוה ע"פ דמי וא"ת והיכי גבי מבני חרי והרי העדים פסולים הם שהקדימו הזמן י"ל דמשכחת לה שהם כשרים כגון שלא הקדימו הזמן אלא שכתבו שטר ללוה ואין מלוה עמו ולא לוה עד אחר זמן ואע"ג דלית להו למעבד הכי אלא בשטרי אקנייתא [ד' יג א] וכדרב אסי ואילו כתבו בשטרי דלאו אקנייתא מ"מ כל מאן דלא גמר להא דרב אסי לאו רשע [גמור] הוא. ומי מודיע אם הוא מוקדם. גרסי' בירושלמי דמס' ר"ה שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן החתומים בשטר מודיעים ולא כן אמר ר"ש בן לקיש עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בב"ד [וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד] תמן בשאמרו לא חתמנו כל עיקר ברם הכא אמרין על זה חתמנו [ועל זה לא חתמנו] ופי' הרמב"ן ז"ל דהעדים מודיעין בשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר ואקשינן והאמר רשב"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואין נאמנים לומר קטנים היינו פסולי עדות היינו ואע"פ שאין כתב ידם יוצא ממקום אחר כדאיתמר נמי בגמ' דילן בכתובות [ד' יט א] אליבא דר"מ ופריק התם כשבאו לעקור כל העדות אבל הכא נהי דלא ניתן ליכתב מזמן ראשון מזמן שני מיהא ניתן ליכתב וכיון שכן בשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים לדברי הכל עד כאן:

ההוא גברא דמשכן ליה פרדיסא. כרם:

כבישנא. אטמין:

ואמינא לקוחה היא בידי. אבדתי שטר המכירה ואני בא מחמת חזקה של ג' שנים דכולי האי לא מצינא לאיזדהורי בשטרא:

קם אקנייה. אזל בעל הכרם אקנייה ונתנה בעדים לבנו קטן כדי שלא תהא מכירתו מכירה דקטן קני ולא מקנה ועכשיו כשיוציא זה שטר מכירתו יוציא זה שטר מתנתו:

זוזי. מעות שהוא תובע ממנו לומר קבלת מעותי וכתבת לי אחריות ומכרת לי כרם שאינה שלך:

כמלוה בשטר דמי. דהא כתב ליה אחריות:

לא ניתן ליכתב. מאחר שנתנו כבר במתנה הלכך כמלוה ע"פ דמי ואינו גובה מנכסים משועבדין:

דף מג.

מתני' אין פוסקין. אין נותנין מעות לישראל חבירו ע"מ ליתן לו בהם פירות לסך כך לזמן פלוני דכיון שלא יצא השער כמה נמכרים שמא יתייקרו כשיצא השער שלהם נמצא שהיה משתכר זה בהמתנת מעותיו שיתן לו פירות כפי מה שפסקו בזול אבל משיצא השער פוסקים כדמפרש בגמרא בברייתא דכיון שיצא השער אע"פ שאין לזה יש לזה ואע"פ שאינו פוסק עליהם ע"מ לקבלם עכשיו אלא לאחר זמן מ"מ כיון דעכשיו כשפוסק יצא השער והיה יכול ליקח שהרבה מוכרים יש והיה מצניעם בביתו עד לאותו זמן דבעי להו מש"ה שרי:

היה הוא תחלה וכו'. ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער פוסק עמו באיזה שער שירצה לתת לו מאותו גדיש דכיון דיש לו אין כאן רבית ומעכשיו הוא קנוי לו ואע"פ שלא משך דכי אין לו נמי אבק רבית דרבנן הוא וכי יש לו לא גזור:

ועל העביט. כלי גדול שצוברין בו הענבים לפני הדריכה והם מתחממים ומתבשלים להוציא יינם יפה ושל זיתים קרוי מעטן:

ועל הביצים. פוסק עם היוצר על הקדרות באיזה שער שירצה ואע"פ שלא יצא השער היכא שהכניס עפר ועשה ביצים שקורין מטול"ש בלע"ז ועושה מהם קדרות:

ועל הסיד. פוסק עמו משישקענו בכבשן בעצים ובאבנים לשרוף:

וחכמים מתירין. בגמ' מפרש היינו ת"ק:

כשער הגבוה. אם יפחות ממה שהוא עכשיו יותר תתן לי כשער הזול:

שער הגבוה היינו בזול שנותנין פירות הרבה בדמים מועטים:

יכול לומר. כשיראה שער הזול:

תן לי כזה או תן לי מעותי. שהרי לא משך ויכול לחזור בו ואפילו מי שפרע ליכא הואיל ולא נתן לו מעותיו ע"מ לקבל עכשיו אלא לאחר זמן ובתוך כך נשתנה השער סתם דעתיה דאיניש אתרעא זילא הוא דקא פסיק [מעותיו]:

דבעיירות קטנות אינו נמשך השער אלא מעט ותיכף תתייקר מפני שאין רבים מביאין שם תבואה למכור והרי זה כאילו לא יצא השער דכיון שלא נתן מעותיו ע"מ לקבל עכשיו ידוע הוא שהשער יהיה מסולק קודם שיקבל ויצטרך אז (הלה) [שלא] להתייקר וליתן כשער שפסק ונמצא משתכר בהמתנת מעותיו שהרי אפשר שגם הוא לא היה יכול ליקח בשעת השער מפני שמסתלק מיד וא"כ הוי כאילו לא יצא השער שאין פוסקין:

תנו רבנן. אין פוסקין. מארבע סאין בסלע:

עד שיצא השער לחדש ולישן אין פוסקין על החדשות מד' עד שיצא השער לחדש ולישן דהאי שנותנין חדשות ד' משום שלא יבשו עדיין כל הצורך והפוסק על החדשות לא יקבלם ממנו עכשיו עד לאחר זמן כשיתיבשו כל צרכן לפיכך אין פוסק עליהן לקבל ד' סאין בסלע עד שיצא השער בד' לחדש ולישן:

לקוטות מד'. סתם תבואות לקוטות אינם יפה לפי שלוקטין אותם בכמה שדות ומערבין שבולי שיפון עם שבולי חטים:

אין פוסקין עד וכו'. עם בעל הבית מד' עד שיצא השער לד':

דמאן דיהיב זוזי לבעה"ב אפירי שפירי יהיב. דדוקא סתם לוקח הוא דאין לו פירי שפירי:

אין לווין. מעות בדרך הלואה ע"מ שאם לא אשלם לך מעות עד זמן פלוני אתן לך פירות כשער של עכשיו ואע"ג דדרך מקח וממכר שרי דרך הלואה אסור ואסיקנא דשרי והגאונים ז"ל פירשו אין לווין סאה בסאה על סמך שער שבשוק דנימא הואיל וחטין מצויין ה"ל כעד שיבא בני או עד שאמצא מפתח ואסיקנא דלווין דהואיל ויצא השער כמי שיש לו הוא דהא חיטי בהיני והא חיטי בשילי ויכול הוא ליקח מהם ואע"פ שאין לו מעות בשעת הלואה כיון שיצא השער יכול הוא ליקח פירות באשראי ואע"פ שדעת הראב"ד ז"ל דדוקא כשיש לו דמים שיכול ליקח בהם פירות מ"מ לא נראה כן דעת הגאונים ז"ל שהרי כולם התירו סתם וכן דעת הרנב"ר ז"ל:

תנו רבנן המוליך חבילה ממקום למקום. ממקום הזול למקום היוקר:

תנה לי. ואני אוליכנה ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני:

ברשות מוכר. אם קבל עליו מוכר אחריות הדרך:

מותר. דאין כאן מלוה עד שתמכר וכל מה שנמכר ביוקר של בעלים הראשונים הוא ואין כאן רבית כלל:
ברשות לוקח אסור. דמהשתא מלוה הוא גביה ויהיב ליה טופיאנא ברביתא:
תנם לי. ואוכלם כאן:
ואני אעלה לך. עד זמן פלוני מפירות שיש לי שם:
אם יש לו מותר. דמהשתא אוקמינהו ברשותיה ואע"ג דלא משיך דהא סאה בסאה לאו רבית קצוצה היא אלא אבק רבית דרבנן וכי יש לו לא גזור:
אסור. דבשכר המתנתו יתן לו במקום היוקר:
החמרים. הסכימו האחרונים ז"ל לפר"ח שפירש דמיירי בחמרים שהם שלוחים של בעה"ב ונותן להם שכר טרחם ועמלם אלא שהם היו מקבלים עליהם אחריות הדרך ולא משום שהמעות שנותן בידם הבעל הבית יהיו הלואה דא"כ היאך נתיר שיקבל בעה"ב במקום היוקר כמקום הזול [הלא] אסרנו לעיל [דף סד:] בהלוהו לדור בחצרו אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא אבל הכא כשומרי חנם הם שהתנו להיות כשואל והא דאמרינן מאי טעם הוא כלומר שהרי משקבלו עליהם את המעות הוו הלואה שאילו היו צריכין להם היו מוציאין אותם ולפיכך הם מעלין להן בחזרתם כשער הזול ושכר הלואה שקלי ומפרקינן דלאו שכר הלואה הוא דאע"פ שנשתמשו במעות כאן הרי הן כשולחני שהפקידו לו ושם הוא פורעם אלא האי דעבדי הכי משום דניחא להו לאיתויי פירות באחריותם משום דמגלו להו תרעי (אי נמי דמוזלי גבייהו. דמגלו להו תרעי). שעל ידי מעותיו של זה הם ניכרים לסוחרים ומכירים אותם בעלי בתים של מקום הזול ונותנים להם בהקפה ואצלם משתכרים:
מוזלי גבייהו. שלא ימשכו ידיהם מלהרגיל אצלם:

דף מג:

תגרא חדתא. חמר שאינו ניכר עדיין ולמאן דאמר מגלו להו תרעייהו איכא למ"ד דמוזלי גבייהו ליכא דכיון דאינו ניכר להם אין מאמינים בדבריו שהוא נותנם במקומו בזול ולא מוזלי גביה:
גרסינן בגמ' בעא מיניה ר' אסי מר' יוחנן מהו לעשות בגרוטאות כן א"ל ר' ישמעאל בר' יוסי בקש לעשות בכלי פשתן ולא הניחו רבי (ובקש רב אסי לעשות בגרוטאות כן ולא הניחו ר' יוחנן) פי' בגרוטאות בשאר פרקמטיא כגון שברי כסף וזהב ושאר מתכות מי אמרינן תבואה הוא דמידי דשכיח הוא דאזלי ואתו כל שעתא ניחא להו דמגלי תרעא

אבל שאר פרקמטיא ליכא גלויי תרעא דלא שכיח כולי [האי] ולאו אוזולי תרעא דמי שמוכר לו עכשיו לא ימכור לו מחר:

ותו אמרינן התם פרדסא רב אסר. דכיון דלקמיה שוי טפי מחזי כאגר נטר ליה ושמואל שרי ומודה רב בתורי דנפיש פסידייהו. פרש"י. והרמב"ם ז"ל פרק [שמיני] מהלכות מלוה ולוה פירש שלוקח פירי הכרם בעודו סמדר או בוסר קודם שיתבשל ולוקחו בזול מפני שהקדים לו המעות שלא יקח הפירות לעשות מהם יין עד זמן הבציר והוי אגר נטר ואסור ואע"ג דבכי האי גוונא אמרינן לעיל [דף סד.] דשרי בקרי כיון דממילא קא רבו שאני התם שאע"פ שהדלועין קטנים ראוים הם ללקיטה וכך היה מוכרם ואם הלוקח מניחם שם לגדל מה איכפת ליה למוכר הלא אינו מפסיד בזה כלום וכל כיוצא בו שאין בו הפסד ולא חסרון על המוכר שרי אבל פירות הכרם לא נגמרו ללקיטה ומפסיד בו המוכר טובא ממה ששוה בזמן הבציר ואסור אע"פ שלא אמר לו מה שכרמי עושה כך וכך אלא שהלוקח מקבל עליו בין רב בין מועט:

ומודה רב בתורי. בזמן שבוצרים הכרמים בשוורים ומוליכים העגלה בין שורות הכרם ומתקלקלים רגלי השוורים בקלחי שרשים שבקרקע שהפסד הלוקח אז רב ומצוי מודה אז רב לשמואל דשרי כיון שמקבל עליו כל זה ההפסד אבל להפסד קרח או ברד לא חייש רב והרמב"ם ז"ל פירש בתורי כמו שפירש בפרדס שאם לקח עגל בזול ושיהיה אצל בעלים עד שיגדיל הרי זה מותר משום דנפיש פסידייהו שהמיתה והכחישות דבר מצוי תמיד ובכהאי גוונא מודה רב דמשום שמקבל עליו הפסד זה שרי ליה ללוקח בזול ולא הוי אגר נטר והכל עולה לענין דינא:

וגרסינן בגמ' אמר להו שמואל להנהו דמשבשי שבשי פוקו וסייעו בגופא דארעא כי היכי דלהוי כמאן דהוי לכו שותפות בגופא דארעא ולא מיחזי כאגר נטר ליה פרש"י ז"ל בעלי בתים המלוים תבואה לאריסין לזרע ומשלמין להם לגורן תבואה חדשה ור"ח ז"ל פירש שבשי זמורות וכן מתרגמינן שריגי שבשי ומיירי שלוקח משאוי הזמורות בזול בכך וכך ליטול אותם בעת הזמיר ובדליתנהו עסקינן דאסור משום דהוו המעות כמלוה אבל כשמהפך בארעא מיחזי כמאן דקני גופא דארעא ושרי. והרמב"ם ז"ל מוקי לה אפילו בדאיתנהו ואפ"ה בעינן שיהפך בארעא לפי שאין הדבר ידוע איזו תזמר ואיזו תשאר ולפיכך הוו המעות כמלוה והזול שכר ההמתנה וכמאן דליתנהו הוי:

גרסי' בגמ' אמר להו רבא להנהו דמנטרי באגי הפיכו בבי דרי כי היכי דלא תשלם שכירות דידכו עד ההיא שעתא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף וההיא שעתא היא דקא מוזלי גבייכו. פירוש מנטרי באגי. שומרי הקמות עד הבציר:

הפכו. סייעו בדישת התבואה בגורן או בהליכתה ובהבאתה סיוע פורתא לפי שבשביל שאתם ממתינין שכרכם עד מירוח הגורן הם נותנין לכם מתנה יותר על שכרכם לפיכך סייעו אותם כדי שתהא פעולתכם מושכת עד ימות הגורן ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנה ואם יוסיפו לכם אין זה שכר המתנה:

ותו גרסי' התם אמרי ליה רבנן לרבא קא אכיל מר רביתא דסתם כו"ע מאן דיהיב ארעא אגיננא שקלי להו ארבעה ומסלקי להו בניסן מר נטר להו עד אייר ושקיל שיתא אמר להן אתון הוא דקא עבדיתו שלא כדין סתם ארעא לאריסא משעבדא אתון מסלקיתו להו בניסן ומפסדיתו להו בכמה אנא נטרנא להו עד אייר ומרווחנא להו בכמה. פי' כ"ע החוכרים שדותיהם לאריסין שקלי ארבעה כורין בחכירות השדה ומסלקי לאריסא בניסן ומר משום דנטר ליה עד אייר שקל שיתא וקא ס"ד דמשום שכר המתנת החכירות קא מוספי:

אתון וכו'. שאתם כופין אותם לקצור התבואה בניסן:

ארעא לאריסא משתעבדא. עד שתתבשל התבואה כל צרכה הלכך שלא כדין הוא כפייתכם:

אנא נטרנא. ושכר שלי אני נוטל ולא שכר המתנה דד' כורין:

עוד אמרו בגמרא רב מארי בר רחל משכן ליה ההוא עובד כוכבים ביתא הדר זבניה לרבא נטר שתא שקל אגר ביתא אמטי ליה לרבא א"ל האי דלא אתאי ליה למר אגר ביתא עד האידנא דאמר מר סתם משכנתא שתא ואי בעי עובד כוכבים לסלוקי לא הוה מסלק לי השתא נשקול מר אגר ביתא א"ל אי הוה ידענא דהוה ממשכן ליה למר לא הוה זבנינא ליה השתא (כדבריהם) [כדיניהם] עבידנא לך דכמה דלא מסלקי בזוזי לא שקלי אגר ביתא אנא נמי לא שקלינא מינך אגר ביתא עד דמסליקנא לך בזוזי. פירוש הדר עובד כוכבים זבנה לרבא:

נטר שתא. המתין רב מרי שתא שלימה:

שקל אגר ביתא. לשנה הבאה:

לא שקלי אגר ביתא. משום דעובד כוכבים בדיניהם בתורת זביני אתו ליה ומשום הכי לא מסלקי עד דיהיב זוזי דכמכורה היא אצלו עד שיקבל מעותיו:

עד דסליקנא לך האי לישנא מוכח כפי' הראב"ד ז"ל שרבא קבל עליו לפרוע לרב מארי חובו בשביל העובד כוכבים ומש"ה אמר אנא נמי וכו' משום דישראל הבא מחמת עובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לפיכך אמר ליה עד דמסליקנא לך בזוזי הרי כמכורה היא בידך עד שתגבה חובך:

עוד אמרו רבינא יהיב זוזי לבני אקרא דשנוותא ושפכו ליה טפי טופיאתא אתא לקמיה דרב אשי א"ל שרי דאחולי הוא דמחלי גבך והא ארעא לאו דידהו היא א"ל סתם ארעא לטסקא משתעבדא ומלכא אמר ליכול ארעא [מאן] דיהיב טסקא. פירוש שנוותא שם נהר. אקרא אינקונטראד"א בלע"ז ליושבי על שפת אותו הנהר ויהיב להו רבינא זוזי לפני (אותו) הבציר לתת לו יין בעת הבציר כשער היוצא:

ושפכי ליה וכו'. מדעתם שלא בתנאי:

אחולי מחלי. הואיל ולא פסקת עמהם ומדעתם נותנים לך ואין מזכירים לומר בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלנו מתנה בעלמא הוא וכתבו האחרונים ז"ל דהא דשרי הכא כשהוא בסתם משום שהם פרעו אותו כבר ואחר כך הוסיפו לו משלהן אבל בשעת פרעון היה אסור אפילו בסתם [מידי דהוה אהלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר] ולפיכך לא הזכירו בכולי פרקין בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלי אלא ברבית מאוחרת כיון שפרעו אם לא אמר כן היה מותר [ליתן] דמתנה למי שלוה ממנו לעולם לית לן דינא למיסר אבל בתוס' התירו אפילו בשעת פרעון משום דהכא הוי מקח וממכר אבל בהלואה אסור בשעת פרעון:

דף מד.

והא ארעא לאו דידהו היא. אלא שהיו עשירים רואין בני אדם שהניחו שדותיהם וברחו ולא נתנו מס הקרקע למלך והם נוטלים השדות והכרמים ופורעים מס המלך ושמא היין שאתה לוקח מהם גזל הוא בידך [דאע"ג] דקרקע אינה נגזלת שהרי הוא של בעלים הפירות גזל:

טסקא מס. של קרקע:

ומלכא אמר. ודינא דמלכותא דינא:

גרסינן בגמרא א"ל רבא מברניש לרב אשי חזי מר רבנן דקא אכלי רביתא יהבי זוזי אחמרא בתשרי ומבחרי בטבת א"ל אינהו נמי שפיר קעבדי סתם מאן דיהיב זוזי אחמרא קא יהיב אחלא לא קא יהיב מעיקרא דחמרא חמרא דחלא חלא ההיא שעתא הוא דמבחר נפשיה. פירוש ומבחרי להו בטבת נוטלים יין טוב ואי הוי שקלי ליה מתשרי דילמא הוה מחמיץ ואשתכח דמשום דאקדימו במעות בתשרי ועדיין לא יצא השער קבל המוכר עליו אחריות ולא דמי ליש לו חטים לפי שהיין רגיל להחמיץ ושמא שלו החמיץ:

מעיקרא. משעה שלקחו:

שפיר עבדי וכו' מעיקרא דחמרא וכו'. קלקולו בתוכו הוא אלא שאינו ניכר ויין מקולקל לא לקח ממנו. ועוד אמרו א"ל רב פפא לרבא חזי מר הני דבי רב פפא בר אבא דיהבי זוזי אכרגא ומשתעבדי בהו טפי א"ל איכו השתא שכבי לא אמרי לכו הא מילתא הכי א"ר ששת מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לישתעבד למאן דיהיב כרגא. פירוש כרגא כסף גולגלותם שהיו יהודים נותנים כל א' וא' כסף גולגלותם למלך:

מוהרקייהו. חותם עבדות שלהם:

בטפסא. בארגז המלך מונח והם עבדים שלו דדינא דמלכותא דינא:

רב שעורים אחוה דרבא הוה תקיף. כופה:

גוהרקא. עגלה מוכנת למרכבת אדם:

בהם תעבודו ובאחיכם. נמי תעבודו:

למזבן וכו'. לקנות לו יין בימות הבציר:

משלם ליה. יין לפי דמים הקלים שקונים אותו באפרוותא דזילשפט הוא שם מקום שהיין נמכר ונקח לשם לרוב הלוקחי' יין בימות הבציר ודוקא בשהתנה עמו שאם לא יקנה לו ישלם כמו שנמכר בזול אבל אי לא אתני אע"ג (דלא) [דפשע ולא] זבן פטור [ירושלמי פ"ה הל"ג] דמבטל כיסו של חברו הוא [אשר"י]:

אסמכתא היא. ואפילו התנה עמו והבטיחו אם איני קונה לך אפרע משלי אין זו אלא אסמכתא הואיל ולא קנו מידו והלכתא כרב אשי:

ולרב אשי. נהי דאסמכתא לא קניא אפי' בדבר שבידו כדמוכח פר' זה בורר (דף כה.) גבי משחק בקוביא מ"מ חזינן דתקנו הכא גבי מקבל שדה מחברו והובירה לו ולא זרע שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו שכך כתב לו תחלה אם אוביר וכו' אלמא כיון דאפסדיה בהכי עליהו סמיך תקנו רבנן דלישלם כנגד הפסדו ה"נ הוה להו לתקוני דלישלם כנגד הפסידו:

התם בידו. לזורעה ולא להובירה וכיון דלא עבד קנסו רבנן:

הכא לאו בידו. דשמא לא ימכרו לו הלכך לא חזו רבנן למקנסיה כן כתבו האחרונים ז"ל וכן פסק רבינו האי גאון ז"ל דכל דאי לא קני וכדאסיקנא לעיל וגבי אם אוביר לאו מדינא אלא מתקנתא הוא:

דלא צר וחתם. מעות של כל איש ואיש לבד:

סיתומתא. חותם שרושמים החנונים על החביות של יין שלוקחין הרבה ביחד ומניחין אותם באוצר הבעלים ומוליכים אותם אחת אחת בחנות למכור ורושמים חותם זה לדעת שכל הרשומות נמכרות:
ובאתרא דקני. דרגילים לרשום ע"מ שבדבר זה תהא קנויה לו הוי כאילו משך וקני כתב הרשב"א ז"ל שמעינן מהכא דמנהג מבטל את ההלכה בכל כיוצא בזה שכל דבר שבממון ע"פ המנהג קונים ומקנים הלכך בכל דבר שנהגו התגרים לקנות קונים ע"כ:
מחוסר שתים. שתי מלאכות פוסק עמו ואע"פ שלא יצא השער דהא יש לו אבל מחוסר ג' כאילו [אין לו] דמי ואינו פוסק עד שיצא השער וא"כ צ"ל דמתני' דאמר פוסק עמו על הגדיש מיירי שאין הגדיש מחוסר אלא שתי מלאכות כגון דישה וזרייה שכבר נתייבש דאכתי גדיש קרי ליה והוא הדין דכולה מתני' מיירי בהכי שאין על המוכר לעשות בו בדבר הנמכר אלא שתי מלאכות ואפילו אי מחוסר ג' או ד' מלאכות מיירי שמנהג המקום שלוקח עושה המלאכות האחרות סוף דבר דבעינן שאין על המוכר לעשות בו בדבר הנמכר יותר משתי מלאכות ואז מיקרי דבר שהוא בידו ואע"פ שלא יצא השער פוסקין:
בד"א. שצריך שיהא מוכן בידו:
בעפר לבן. שאינו מצוי במקומו אבל בעפר שחור שהוא מצוי במקומו א"צ שיהא לזה בידו שאם אין לזה יש לזה:

דף מד:

מכי עיילי משהכניס המוכר וצבר עפר בביתו ועפר שחור היה:
עשיק. יקר ואינו מצוי:
סמכא דעתיה דכל חד וחד והחוזר יקבל מי שפרע:
לא סמכה דעתיה. כלומר דילמא לא משכח עפרא וליכא מי שפרע שהוא עצמו לא נסמך עליו אלא נתן מעות על הספק:
ופוסק עמו על הזבל כל ימות השנה. אע"פ שאין לו מפני שהוא דבר מצוי וכיוצא בזה פוסק שאע"פ שאין לזה יש לזה והכי הלכתא:
דיהב זוזי. החתן נתן מעות לחמיו שיקח לו תכשיטי בנות לצורך נשואין או חמיו נתן לחתנו שיקח לו לצורך נישואין:
לסוף זל. כשהגיע זמן הנשואין:
אתו לקמיה דרב פפא. שזה שנתן המעות אינו רוצה לקבלם כשער שקנאה שהוא יוקר אלא כשער של עכשיו שהוא זול:

אי פסקת. משום דמוקמינן דהכא מיירי שזה שקבל המעות ליקח הנדוניא הוא תגר שלוקח ע"מ למכור בריוח וכיון דלאו שלוחו הוא המשלח היה לו להתנות ולפסוק עמו כשער הגבוה שהוא בזול וכיון שלא התנה ונתן מעות קנה לעמוד במי שפרע אם חוזר בו אבל אם לא היה תגר אלא כשאר שליח שעושה שליחותו אע"פ שלא התנה לפסוק כשער הגבוה היה יכול המשלח לחזור בו משום דא"ל היה לך לפסוק כשער הגבוה ולתקוני שדרתיך ולא לעוותי ובדבר עיוות שהיה לו לתקן לא נעשה שלוחו וליכא מי שפרע אפילו לגבי שליח דכיון דאין בידו למחות מה בידו לעשות ולא אמרינן דיקנה משלו דמעיקרא לאו אדעתא דהכי נחת ומיהו היכא דלא שני בשליחותיה דליכא למימר לתקוני שדרתיך אינו יכול לחזור בו דשלוחו של אדם כמותו שמה שעשה השליח כאילו עשאו המשלח ממש ומקבל המשלח מי שפרע כשיחזור בו אבל לא השליח כדאמרן מפני שאין בידו למחות והא שלא התנה השליח בשער הגבוה לאו שינוי גמור הוא ולפיכך מעשיו בטלין אבל היכא ששינה ממש בשליחותו שליח משלם והמעשה קיים ואפילו הוא קרוב לשינוי כגון מעשה דאבימי בהכותב (דף פה.) דאמרי ליה שקיל מינייהו שטרא ופשע ולא שקיל מקמי דליתיב להו זוזי דאמרינן פושע הוי ומשלם ולענין אחים שחלקו וכו' פחות משתות נקנה מקח אמרינן בקדושין (דף מב:) דאי שוו שליח לא דאמר ליה לתקוני שדרתיך ומעשיו בטלין שאינו נקנה מקח דדמיא להא דהכא שאינו קרוב לשינוי וכן דעת הרשב"א והראב"ד ז"ל:

מתני' חטים בחטים. סאה בסאה:

לזרע. בגמ' מפרש טעמא:

שהיה ר"ג אומר. כלומר למה הוצרך לשנות משנה זו לפי שהיה ר"ג רגיל להחמיר שאם יוקרו נוטל מהם כשער הזול ואשמועינן מתני' לא שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו:

גמ' שלא ירד. עדיין האריס לתוכה לעובדה:

אסברא לי. פירשה והבינה לי:

ביזרא. הזרע:

מצי מסלק ליה. הילכך אפילו ירד וכבר חרשה הואיל וביד בעל הבית לסלקו בשביל שאין לו זרע כשלוה ממנו הזרע וזורע נותן לו חטים כשיוקרו ואין זו הלואה אלא לבציר מהכי קא נחית הרי הוא כיורד לתוכה ע"מ שיטול בע"ה את הזרע תחלה מחלק המגיע לאריס והאריס יטול השאר בשכר טרחו ויטול פחות משאר אריסין וכמו שלא הלוה דבר לאריס אלא כנוטל מה שזרע משל עצמו:

מארי ארעא וכו'. וזה היה קרקע שלו יפה ושנה ממנהג העיר להטיל הזרע על האריס הילכך אי פסק עמו כן מתחלתו מצי מסלק ליה הילכך כי נחית לבציר מהכי נחית כדאמרן לעיל ואין זו הלואה אבל ירד מתחלתו ולא פסק עמו שיהא הזרע עליו ואח"כ נתרצה מאיליו ע"י קבלת דמים או מתנה אין ירידתו עכשיו לתוכה דנימא לבציר מהכי נחת אלא הלואה היא גביה ואסור נמצא דטעמא דמתני' דסאה בסאה לזרע מותר משום דלא הוי הלואה:

דף מה.

וקוצץ לו דמים. כך וכך כשער של עכשיו אתן לך:
וכמאן דאוזפיה זוזי הוא ואפילו הוזלו יטול דמים שקצץ:
מתני' עד שיבא בני. דכיון שיש לו שפיר דמי דהא סאה בסאה דרבנן הוא דלאו נשך דאורייתא הוא וכי יש לו לא גזור:
גמ' כמה כורין. פירש"י ז"ל דלכל חדא וחדא אמרינן זו תהא תחתיה שהרי אינה קנויה לו למלוה ובידו למוכרה ולאכלה ונמצאת אותה שלוה נזקפת על פירות שבשוק וזו פנויה ללוות עליה וכשלוה כל אחת ואחת לוה בהיתר דהא אילו לוה סאה אחת ואכלה ואכל גם את הראשונה הואיל וכשלוה לוה בהיתר והיה לוה משלם חטים ה"נ כשלוה בהיתר לוה כל סאה וסאה שהרי זו עומדת ע"כ ועל הפירות שבשוק שכתב ז"ל לאו למימרא שיצא השער שבשוק שא"כ לא הוה בעינן שיהא לו בתוך ביתו כלל דכשיצא השער אפילו אין לו מותר שאם אין לזה יש לזה אלא כלומר כיון שבידו לאכלה או למכרה ע"כ צריך לומר שנזקקת ליפרע על פירות שבשוק מתי שיבואו דלא חיישינן כיון דבשעת הלואה יש לו וכדפירשתי:
לווים סתם. הסכימו האחרוני' דחכמים לאו אככרות לבד אלא אפילו אמר הלויני כור חיטין הוא דקאמרי דאין צריך קציצת דמים דלא החמירו כל כך באיסור סאה בסאה והרמב"ן ז"ל כתב דלישנא נמי הכי דייקא דאי לא מהדר אלא אככרות היה לו לומר אבל חכמים אומרים לוה סתם ופורע סתם וכתבו הגאונים ז"ל דבכלל לשון זה דלווין סתם משמע נמי דלווין סאה בסאה על שער שבשוק וכתב הרשב"א ז"ל דאין נראה כאותם המפרשים ז"ל שפירשו דלווין סתם לאפוקי היכא דקבע לו זמן לפרעון משום דחוששין שמא ישתנה השער בינתים דודאי קביעות הזמן לתועלת הלוה הוא שאין המלוה יכול לכופו אלא אם בא לוה לפרוע תוך זמנו רשאי וכתב רבינו האי גאון ז"ל בתשובה דשאלת ככר שהוא דבר מועט לא בעינן שער שבשוק שאע"פ שאין לזה יש לזה מידי דהוה אזבל

כל ימות השנה ובמסכת שבת פרק שואל אדם (דף קמח:) מוכיח כן דמוקי לה בדלא קייצי דמי וכן כתב הראב"ד ז"ל דאע"פ שאין לזה שרו רבנן משום דמילתא זוטרתי היא ושכיח לאזופי חדא מחברתה א"נ משום דלא קפדי שכנים אהדדי בהא מילתא:

בני חבורה. הולכים בדרך או יושבים בבית אחד איש לסעודת עצמו:

המקפידים זה על זה. להלוות זה את זה במדה ובמשקל ובמנין:

עוברים. בשבתות וימים טובים:

ומשום לווין ופורעין. דתנן במסכת שבת [שם א] ובלבד שלא יאמר [לו] הלויני והתם מפרש טעמא שלא יכתבו והטעם שכיון שמקפידים זה על זה אי אפשר שלא יתכוונו לדברים אלו אבל לשמא יתיקר הכסר כהלל אין עוברים על זה משום דככרות וכיוצא בזה אע"פ שאין לזה יש לזה ושרי כמו בהלויני עד שיבא בני וכו' והתם מותר אפילו אם יתיקר בינתים דכיון שיש לו לא גזור רבנן לאסור משום רבית כדפירש רש"י ז"ל:

תלמידי חכמים. כ' הרנב"ר ז"ל דדוקא בעסקי סעודה ובדבר מועט דגמרי ויהבי לשם מתנה וכדא"ל שמואל לאבוה בר איהי הלויני מאה פלפלין במאה ועשרים ואריך שאין אני מקפיד למנות הגרעינים. והא דא"ל הלויני מאה במאה ועשרים לא שיאמר לו לעשות כן אלא שאם הוסיף בשעת פרעון עד חומש מותר שכל כיוצא בזה לתלמיד חכם דרך כבוד הוא ושרי אבל עם הארץ [לשם] רבית הוא [נותן] ואסור:

ואריך. וטוב ודומה לו בספר עזרא (עזרא ד':י"ד) וערות מלכא לא אריך לנא למחזי שפירושו וגנות המלך אין יפה לנו לראות:

ומסקינן הכא בגמ' שאסור לאדם להלוות לבניו ולבני ביתו ברבית כדי (שיטעמו צער) [שלא יטעו אחר] רבית ולא ירגילו בו משום דשמא ייטב בעיניהם השכר וירגילו בו. בירושלמי ובתוספתא דב"ק תניא יפה כח הדיוט מכח הקדש נזקין להדיוט ואין נזקין להקדש רבית ואונאה להדיוט ואין רבית ואונאה להקדש וכתב הריטב"א ז"ל בפרק הנזקין דהיינו דוקא הקדש גמור אבל הקדש עניים יש לו רבית ואונאה:

מתני' נכש. תולש עשבים רעים מתוך טובים:

עדור. חפור:

גריד. לשון יובש שהארץ יבשה ואין הגשמים יורדים:

רביעה. כדאמר פרק קונם [דף סג. ע"ש] גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו יש בהם כדי רביעה (תענית דף ו:) א"ר אבהו מאי לשון רביע שרובע את הקרקע כדרב יהודה מטרא בעלה דארעא שנאמר כי כאשר ירד הגשם והשלג וכו':

כל ימי גריד אחד הם. ולא דקדקו בדבר לחוש שמא יום אחד ארוך או קשה מחבירו:

אבל לא יאמר וכו'. פעמים שזה קשה מזה ויש כאן אגר נטר ליה בשכר שממתין לו על פעולתו עד אותו הזמן הוא מקבל עליו מלאכה שהיא קשה מזו:
אבל לא יאמר לו חרוש וכו'. שימי רביעה קשין למלאכה בשדות:
לא תתן ולא תקח וכו'. כל חד וחד מאי דשייך ביה כדמפרש בגמרא:
גמ' עובר בכולן. בכל הני דכתיבי במתני' הוא נותן בנשך בשעת הלואה והוא לוקח בשעת פרעון והוא נושכו כשתובעו ודוחקו והוא שם עליו נשך בשעת פיסוק התנאי והוא נותן מכשול ללוה להעבירו על לא תשיך לאחיך שהוא אזהרה ללוה:

דף מה:

לא תהיה לו כנושה. לא תראה בעיניו כנושה וידחק ויבוש:
לראשנו. תרגום נושה רשיא הרי אנו באים באש ובמים:
אמר המחבר ספר התרומות למד מכאן שאין לנו להכלים ללוה כשטוען שאין לו כלום לפרוע ואף לא להשביעו אך אם נסתפק המלוה והבית דין בענין הלוה יחקרו דבריו כדאמרי' [דף כח:] עד דרוש אחיך אותו דרשהו אם רמאי הוא אם לאו אלא מתקנת הגאונים משביעים אותו שאין לו כלום יתר על מה שב"ד מסדרין ודין סדור מפורש לקמן פרק המקבל [דף קיג:] ושלא הבריח נכסים בשום צד בעולם וכולל בשבועתו שכל מה שירויח או יוכל להשיג שלא יפזר לא למזונות אשתו ובניו ולא לשום דבר אחר אלא למזונות הראוי לו למדה בינונית וכסות הראוי לו כדרכו וכל היתר יתן לבעל חובו ראשון ראשון עד שיגבה כל חובו ומחרימין תחלה על כל מי שיודע לפלוני נכסים גלויים או טמונים ולא יודיע לב"ד וכתב הרמב"ם ז"ל שאם הוחזק לעני והוא כשר שיצטער לבא לשבועה זו אסור לדיין להשביעו וכן אם הוחזק שיש לו והוא רמאי ורע מעללים ואומר שאין לו ורוצה לישבע אין מניחין אותו לישבע אא"כ יש כח בב"ד לעשותו או לנדותו עד שיתן ויעשה ודין שבועה זו היא שבועה חמורה בנקיטת חפץ וכן פסק הריא"ף ז"ל בתשובה והרמב"ם ז"ל ע"כ:
עובר. שעולה על רוחו לכפור:
צועקין. בב"ד של מטה:
ואינם נענים. שהרי הם גרמו לעצמם:
קונה אדון לעצמו. מפרש לקמן:
תולה מעותיו בכותי. אומר מעות שאני משתמש בהם של פלוני כותי הם שלא להשביע את עצמו ופעמים שהכותי שומע ומעמיד עדים ותובעו בדיניהם:
סליקו להו איזהו נשך השוכר את האומנים והטעו זה את זה. מפורש בגמרא:

קדר. בעל קדרון :
פרפירין. עצים נאים ומשופין לעשות לו אפיריון:
חלילין. לשמחת חתן וכלה:
או למת. לקונן:
משרה. מים ששורין בהם פשתן כשהוא בגבעוליו:
שאין אדם. שאין מוצא פועלים לשכור והפשתן אובד והוא סמך עליהם:
שוכר עליהם. בני אדם ביוקר ועליהם לשלם:
או מטען. מפרש בגמרא:
גמ' חזרו לא קתני. דהוה משמע שהם חזרו משכירותם או שהוא חזר ממה ששכרם.אלא הטעו דאטעו פועלים אהדדי. משמע דלא סבר תלמוד דידן כירושלמי דאילו בירושלמי מוקי הטעו זה את זה אפילו בפועלים שהטעו בעה"ב או שבעל הבית הטעה אותם והכי מפרש לה התם בעה"ב הטעה אותם שאמר להם תבואו עמי כדרך שבאו חבריכם אמרו ובכמה באו אמר להם בחמשה חמשה רובם ואשתכח בסוף עשר עשר רובם וכן בפועלים שהטעו את בעל הבית על זה הדרך ונראה טעמא דתלמוד שאינו סובר להעמידה כן משום שאין שייך לומר דאין להם זה על זה אלא תרעומת והלא לא נתרצו זה לזה אלא על מה שאמרו רובן נשכרים כן ואיך יוציאו מבעל הבית שלא נתרצה להם אלא על מה ששאלם בכמה רובם ולא נתרצה להם אלא מפני שחשב שהוא כן וכיון שהטעוהו בכדי שכירות בטעות היה וכל שבטעות חוזר אבל בשהטעו פועלים זה לזה איכא למימר טעמא דאין להם זה על זה אלא תרעומת דממה נפשך אם גמרו בדעתם לעשות כפי מה דאשתכח דנותנים עכשיו שפיר [וכדאמר אי דאמר להו שכרכם עלי ניתיב להו מדיליה כו' וליחזי פועלים היכי מיתגרי כו'] ואם לאו ונתבטל תנאי שכירותם הרי אלו כפועלים שעשו אצל בעל הבית בלא קציצה שאין בעל הבית נותן להם אלא כסך מועט שנשכרים בו קצת פועלים שבעיר וכדאמרינן בסמוך [איכא מאן] דמיתגר בד' ואיכא מאן דמיתגר בתלתא [לא שקלי אלא תלתא] וכן דעת הרשב"א ז"ל אע"פ שהראב"ד ז"ל מסופק בירושלמי זה אם נדון כמותו:
דאטעו פועלים כדמפרש ואזיל:
גרסינן בגמרא היכי דמי כגון דא"ל בעל הבית זיל אגר לי פועלים ואזיל הוא אטעינהו היכי דמי אי דא"ל בעל הבית בד' ואזיל איהו ואמר להו בתלתא הא סבור וקביל אי א"ל בעל הבית בתלתא ואזל איהו אמר להו בד' אי דאמר להו שכרכם עלי ניתיב להו מדידיה דתניא השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם וחוזר

ונוטל מבעל הבית מה שההנה אותו לא צריכא דאמר להו שכרכם על בעה"ב וליחזי פועלים היכי מיתגרין לא צריכא דאיכא דמיתגר בד' ואיכא דמיתגר בתלתא דאמרו ליה אי לאו דאמרת לן בד' הוה טרחינן ומתגרינן בד'. פירוש היכי דמי הא דאמרינן דאטעו פועלים אהדדי:

הא סבור וקביל. ואע"ג דשויא עבידתייהו ד' לא שקלי אלא תלתא דקא מוזלי גביה כיון שרצו בתלתא ומאי תרעומתן דקאמר מתני' אין להם אלא תרעומת ומיהו מסקינן לקמן דאיכא תרעומת דאמרי ליה הואיל וקאמר לך בעל הבית בד' אמאי בצרית לן לית לך אל תמנע טוב מבעליו:

בד'. ולערב לא נתן להם בעה"ב אלא ג':

אי דאמר להו וכו'. היכי אמרינן תרעומת איכא ותו לא :

וחוזר ונוטל. השליח מבעה"ב ג' כמו השכר שהתנה עמו:

וליחזי פועלים וכו'. הלכך אפילו אמר להו שכרכם על בעה"ב אי מתגרי בארבעה על כרחיה דבעל הבית נותן ד' כדתניא נוטל מבעל הבית מה שההנה עמו ואי מתגרי בתלתא יהיב להו תלתא דכיון דשני שליח בשליחותיה בטלה ליה שליחותיה והוי להו כמאן דעבדי ליה סתמא דדינא דשקלי כמנהג המדינה:

דף מו.

איכא דמיתגר וכו'. ואפ"ה לית ליה אלא תלתא דדעתיה דאיניש אתרעא זילא ועל הפועלים לפרש שלא יתגרו אלא בארבעה מיהו מסקינן בסמוך דאי שויא עיבידתייהו ארבעה ארבעה יהיב להו:

הוה טרחינן. והאי הוא התרעומת שאם לא דאמרת לן ארבעה טרחינן לבקש אדם דחוק לפועלים שישכור בארבעה:

ותו אמרינן בגמ' איבעית אימא הכא בבעל הבית פועל עסקינן דא"ל אי לאו דאמרת לן בארבעה הוי זילא בי מילתא לאיתגורי לך איבעית אימא לעולם בפועלים עסקינן דאמרי ליה כיון דאמרת לן בארבעה אנן טרחינן ועבדינן עבידתא שפירא וליחזי עיבידתיהו בריפקא ריפקא נמי מידע ידע בריפקא דמלי מיא דלא ידיע אי בעית אימא לעולם דא"ל בעל הבית בארבעה ואזל ואמר להו בתלתא ודקא אמרת סבור וקביל דאמרו ליה אין לך אל תמנע טוב מבעליו. [פירוש] בבעה"ב פועל שיש לעצמו שדות שלו ואינו נשכר במלאכת אחרים אם לא ביותר מדמי שכירות והיינו תרעומת דאי לא דאמרת לי בארבעה לא הייתי מזלזל בעצמי:

לעולם בפועלים. הרגילים במלאכת אחרים:
וליחזי עיבידתא. אי שויא ד' לישקול ד' והיכי אמרת תרעומת הא מצו למימר אי לאו דאמר לן שלוחך ארבעה לא הוה טרחינן ועבדינן לך מאי דשוה ארבעה:
בריפקא. שחפרו חריץ סביבות שדה ואין מלאכתם ניכרת כמו דמלא מיא כדמסיים ואזיל ומשום הכי לא שקלי אלא תלתא כמנהגא אבל תרעומת איכא דאמרי ליה אי לאו דאמרת לן ארבעה לא הוה טרחינן כולי האי:
אל תמנע טוב מבעליו. פסוק הוא במשלי (משלי ג':כ"ז):
דעתייהו אעילויא. אע"ג שאמרו לו הרי אנו נשכרים כדברי בעל הבית לא לפחות מקצבתו של זה אמרו אלא להוסיף אלא כך אומרים מהימנת לן דהכי אמר בעל הבית וכיון שבעה"ב פוחת אי אמר להו האי שכרכם עלי יתן לו משלו ואי אמר להם שכרכם על בעל הבית אי שויא עיבידתייהו ד' שקלי ד' מבעל הבית ואי לא שויא אלא תלתא לא שקלי אלא תלתא ואין להם עליו אלא תרעומת כדאמרן לעיל:
אלא. הא מיבעיא לן:
דאמרי ליה מהימנת לן. והא סבור וקביל ואע"ג דעבדי מאי דשוה ארבעה לא שקלי אלא תלתא ותרעומת דאל תמנע טוב וכו' כדלעיל או דילמא הכי קאמרי ליה כדאמ' בעה"ב ולא כדאמרת את ואע"ג דלא עביד מאי דשוי ד' שקיל ד' דהא סבר בעל הבית וקיבל למיתן ד' ולא איפשיטא הלכך הוי קולא לנתבע וחומרא לתובע ואין להם אלא תלתא כדאמר להו. [גמ' דף עו.] ואין למפשט מהא דאמרינן בגיטין דאשה שאמרה לשליח הבא לי גיטי כלומר שיעשה לך בעלי שליח להולכה שאהא מתגרשת כשתגיע גט לידי והשליח אמר לבעל אשתך אמרה התקבל לי גטי כלומר ותהיה מגורשת תכף שיגיע גט לידי השליח דא"כ שלוחה הוא ושלוחה כמותה והבעל אמר הילך כמו שאמרה אר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת משום דאדיבורא דידיה קא סמך שאמר שהאשה עשאתו שליח לקבלה ומש"ה לא עשאו הבעל שליח להולכה נמצא שאינה מגורשת דמאן מגרש לה לא הבעל עשאו שליח להולכה ולא היא לקבלה ואי אמרת אדעתא דידה קא סמיך א"כ עשאו שליח להולכה כמו שאמרה היא והויא מגורשת ליתא דמהא ליכא ראיה דנימא דהא דאינה מגורשת משום דעקר שליח לשליחותיה דכיון דאמרה ליה שיעשהו הבעל שליח להולכה והשליח אמר שהוא שליח לקבלה ה"ק שליח לקבלה הוינא להולכה לא הוינא דאי אפשי למטרח ולהגיעו לידה ומש"ה אינה מגורשת שאין הבעל יכול לעשותו שליח לקבלה:

אין להם זה על זה אלא תרעומת. דאמר להו השכירו עצמכם לאחרים ואינהו נמי אמרי ליה כי הדרי בהו צא ושכור פועלים אחרים ומיהו תרעומת איכא שיהיו הפועלים צריכין לחזר אחר שוכרים וזה אחר פועלים ותביעת ממון ליכא דהא דברים בעלמא נינהו:

בד"א. דאין להם עליו ממון אם חוזר בו:

בשלא הלכו. למקום המלאכה ובבקר אמר להם חוזרני בי והא דנקט הלכו [אי כשהיו פועלים מוצאים להשכיר עצמן מבערב עסקינן בלא הלכו נמי] כל שעכבן והפסידן שכירות אותו יום חייב בעה"ב דהא דבר האבד הוה להם דכי היכי דפועלים מחייבי ליה לבעה"ב בדבר האבד כדתנן במתני' [ה"נ בעה"ב מיחייב להו לפועלים] אלא הכא מיירי כגון שלא היו מוצאין להשכיר את עצמן מתחלה משום הכי דוקא כשהלכו שהיא כהתחלת מלאכה שכשם ששאר דברים נקנים בקנין כך שכירות פועלים נקנה בהתחלת מלאכה אבל כשלא הלכו הא לא התחילו בה וגם [בעה"ב] לא הפסידם כלום הלכך אין להם עליו אלא תרעומת וגם בעל הבית אין לו על הפועלים אלא תרעומת דלא הפסידו ליה כלום דלא איירינן הכא בדבר האבד:

דף מו:

אבל אינו דומה. ואומדים להם כמה אדם רוצה לפחות משכרו ויהיה בטל משיטרח כל היום ויטול יותר ויתנו לו כפי הראוי לעומד בטל וכגון שאין מוצאין עכשיו להשכיר עצמן אבל אם יכולים להשכיר עצמן אחר שחזרו מן השדה אומר להם השכירו עצמכם וראיה דאמרינן לקמן [דף עט:] גבי השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך דאי משכח לאוגרה אין לו עליו אלא תרעומת וה"נ תניא בתוספתא [פרק ז] השוכר את הפועל וגמר חרישו בחצי היום והראה לו בשל חבירו יכול לומר לו או פרנס לי מלאכה מתוך שלך או תן לי מה שעשיתי אלמא דאפי' התחיל במלאכה כל שהוא מראה לו מלאכה בשל חבירו אינו יכול לתובעו אלא כמה שעשה:

בד"א שלא התחילו במלאכה. לא נקט הכא הלכו כדלעיל משום דהשתא מיירי בחזרה דפועלים ופועלים כשחוזרים בהם בדבר שאינו אבד אין חייבים לשלם כלום מכיסם אלא מחשבין להם במה שעשו לפרוע מה שיפסיד בעה"ב ולפיכך נקט הכי:

בד"א שאין לבעל הבית על הפועלים אלא תרעומת כשלא עשו מקצת מלאכה אבל עשו מקצת מלאכה מחלוקת ר' דוסא וחכמים דלר' דוסא דקי"ל כוותי' בקבלן כדלקמן מפסידים ממון מה שהתחילו במלאכה:

שמין להם מה שעשו. דרבנן אפילו בקבלן סברי דאע"פ שחוזר בו ידו על העליונה לפיכך שמין מה שעשו ואם שוה סלע לפי חשבון סך הפעולה נותן להם סלע:
מה שעתיד לעשות. דרבי דוסא ס"ל כתנא דידן דאמר כל החוזר בו ידו על התחתונה ויעכב שכר מה שעשו כדי לשכור פועלים לגמור לפי תנאו הראשון:
יפה ששה דינרין היה שוה העתיד להעשות ששה דנרים נותן להם שקל כדי שתהא נגמרה בשתי סלעים ואם נגמרת בסלע נותן להם סלע ממה שעשו ולקמן פריך פשיטא ומיהו דוקא לחשב על מה שעשו כפשטא דמילתא דר' דוסא אבל לשלם מכיסם אם הוקרו פועלים ביותר ממה שעשו לא דהא בדבר שאינו אבד מיירינן השתא ומיהו אם נתן כלי אומנותו לבעל הבית אפי' בדבר שאינו אבד ואפי' לא התחיל במלאכה שוכר עליהם מדמי החבילה [פירוש בכדי שכרו] דמשבאת חבילה לידו זוכה בעה"ב בשכירותה וכמו שכתב ר"ח ז"ל לעיל בפרק הזהב [דף מח.] וגבי נתנה לספר דפרכינן והא בעי ממשך תספורת:
בד"א שאין החוזר נפסד אלא כשהתחיל במלאכה לפי חשבון לר' דוסא ולרבנן מקבלים מה שעשו:
בדבר שאינו אבד. דאע"ג דאין פועלים מצויים עכשיו כדמוקים לה בסיפא בזמן שאין מוצא למכור ימתין עד שימצא אבל בדבר האבד אם ימתין אע"פ שלא התחילו במלאכה אע"פ שלא באת חבילה לידו שאין כאן אלא דברים חייבים לשלם עד כדי שכרן אפילו לפי היוקר שנתיקרו פועלים בשכרן וכתב הרשב"א ז"ל דוקא כשהיה מוצא פועלים אחרים לשכור בשעה שנשתכרו אלו אצלו ועכשיו אינו מוצא ונמצאו אלו מפסידים עליו אבל אם לא היה מוצא אחרים פטורים דמה הפסידו עליו עכ"ל:
עד ארבעים וכו'. מסקינן לקמן [דף עח.] דדוקא באם באת חבילה לידו מיירי דקנה חבילה זו להשתלם ממנה שכירותו עד כדי דמים הללו שדרכן של בעלי בתים לשכור כן בדבר האבד אבל ביותר מזה לא שאין זו שכירות ומיהו אם לא שכר עליהם אלא הפסיד בהמתנתם אינם משלמים שהרי לא קבלו עליהם לשלם אלא שאם רצה בעל הבית שוכר עליהם בכל זה הסכימו האחרונים ז"ל:
בד"א. דשוכר עליהן:
אי הואי אנא. השוכר:
לא הוה יהיבנא כלל. דמזלייהו קא גרם ואינהו הוי להו נמי לאסוקי אדעתייהו שמא ימצאו שדה לחה:
לריפקא. לעדור:

פסידא דפועלים. הגשמים שירדו הפסד פועלים הוא דלא יהיב להו מידי דאומר להם מזלכם גרם ושמעינן מהכא דכל מילתא שהוא פשיעות דתרוייהו יד פועל על התחתונה דהא הכא דמשום שידעו פועלים דאי אתי מטרא בליליא לא חזיא למרפק בה למחר ולא אתנו אמרינן אינהו דאפסידו אנפשייהו והלא בעל הבית ג"כ ידע זה ולא אתני אלא כיון שהפועל בא להוציא מבעה"ב ידו על התחתונה וכן נמי היכא דלא הוי פשיעה דחד מינייהו הוי פסידא דפועל מדתניא לקמן [דף עז.] דפועל ששמע בחצי היום שמת לו מת נוטל לפי מה שעשה ובמה שנשאר כיון שלא עשה אינו נוטל כלום הלכך לא משכחת פסידא דבעל הבית אלא היכא דאיהו פשע ולא פועל והכי הוה הא דבסמוך:

לא סיירא וכו' פסידא דבעה"ב. דאיהו קים ליה בגויה ואינהו לא קים להו דאמרי ליה מי יימר דאדעתא דההיא ארעא אוגרתן:

לדוולא. להשקות שדות:

ואתא מטרא. והשקה אותה ואינה צריכה עוד לדוולא:

פסידא דפועלים. דכיון דלא הוי פשיעה דבע"ה טפי מדפועלים והפועל תלוי שכירותו בעשיית פעולה א"כ כל שלא עשה פעולתו פסידא דידיה הוא והיינו דוקא בפועל אבל באריס כיון דהוי שותף בגוף הקרקע זכה בכל שבח שיגיע בקרקע א"כ אתא מטרא זוכה במה שמשביח אליו וזה שבח לו שלא יצטרך לטרוח אבל אם היה מפסיד משכירותו בסבת המטר חובה הויא ליה והיינו דאמרינן בפרק מי שאחזו (דף עד:) דההוא גברא דא"ל לאריסיה כ"ע דלו תלת דוולתא ושקלי ריבעא את דלי ד' ושקיל תלתא לסוף אתא מיטרא וקי"ל התם כרבה דאמר הא לא איצטריך לדוולא והרויח שכרו כך פירש רבינו אלפסי ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל [והתוספות] והראב"ד ז"ל כתבו דלא מיבעיא אריס דאפילו קבלן ואפילו פועל כל זמן שהתחיל במלאכה כך הוא דינו שמאותה שעה זכה בשכירותו ואע"פ שלא נעשית על ידו דוקא דידיה הוא וכי אמרינן הכא פסידא דפועלים דוקא בשלא התחילו במלאכה וראיה לדבר מדאמרינן בסמוך במאן דאגיר אגירא לעבידתא ושלים עבידתא בפלגא דיומא דאי לית ליה דכוותה נותן להם שכרם משלם כלומר של כל היום אלמא דאפילו פועל כל שהתחיל במלאכה אע"פ שלא טרח בה כפי מה שנשכר נוטל שכרו משלם והרמב"ן ז"ל חולק בשניהם דפועל כל [שלא] עשה שליחותו אע"פ שהתחיל במלאכה ונעשית מלאכתו מאליה לא זכה בשכרו וראיה לדבר מדאמרינן בפ' הגוזל בתרא (דף קטז.) גבי שטף נהר חמורו וחמור חבירו בעא מיניה רב מרבי ירד להציל ולא הציל מהו א"ל אין לו אלא שכרו איתיביה השוכר את הפועל להביא לו כרוב ודורמסקנין לחולה ומצאו שמת או הבריא נותן לו שכרו משלם ושני ליה התם עביד

שליח שליחותי' הכא לא עביד שליח שליחותי' אלמא טעמא דשליח עביד שליחותיה הא לאו הכי אע"פ שנעשית מאליה כגון שבאו לו דורמסקנין ממקום אחר הפסיד שכרו וש"מ דאפילו בקבלן נמי הפסיד דמסתמא הך ברייתא דמצאו שמת קבלן הוא וכן ההיא דלא הציל יש בכלל אפי' עלה חמור מאיליו והכי איתא בירושלמי בהדיא עלה של חבירו מאיליו אינו נזקק לכלום והך דבסמוך דנותן להם שכרם משלם לא קשיא דהתם נמי עבד שליח לשליחותי' דההיא על כרחיה בששכרו בפירוש למלאכה ידועה היא דאי לא תימא הכי במלאכה דקשיא מינה אמאי לא מפקיד ליה והא כיון ששכרו סתם אי בעי מסר ליה קשיא ברישא אלא ודאי בששכרו למלאכה ידועה היא וכיון שכן בעה"ב דהוי ליה לאתנויי ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה דכולה פשיעותא דידיה הוא דאיהו הוא דידע אבל פועל לא ידע ולא הוי ליה לאתנויי:

דף מז.

אתא נהרא. גדל הנהר ועלה ונכנס בחריצין העשויים בשדה ומהם הוא שותה ואינה צריכה לדוולא:

פסידא דבעל הבית. ואפילו בנהרא דרגיל דאתי ופועלים בני מאתיה משום דפועלים לא ידעי במנהג שדהו שיהא הנהר רגיל לעלות ולהשקותה אך הוא יודע וה"ל לאתנויי:

ופסק נהרא. שממנו משקין:

פסידא דפועלים. כדפירשתי לעיל דאף כי פשע נמי בעל הבית יד פועל על התחתונה:

בני מתא. אם הפועלים בני העיר ויודעי' המנהג:

דניחא מינה וכו'. דוקא כשאמר להם בפירוש מלאכה זו הא סתמא אע"ג דמסר להם זו מצפרא כי שלימא מפקיד להו אפילו קשה מינה דהא אי בעי מסר להו קשה מצפרא וכדפירשנו לעיל:

אוכלוסי דמחוזא. מחוזא שם מקומו של רבא שהיו שם בני אדם רגילים לשאת משואות תמיד וכשיושבים בטלים קשה להם והוא הדין לכל אומנות שמועיל בעליהם כשמתעסקין בו כת"ת שמחלישין ומפסידים המלמדי' מלימודם כשעומדי' בטלים כשיתנו להם שכרם משלם:

וגרסי' עלה בגמ' [דף עז.] יפה ו' דינרים נותן להם שקל קסבר יד פועל על התחתונה או יגמרו מלאכתם ויטלו שני סלעים פשיטא לא צריכא דזל עיבידתא ואימר בעה"ב ואזול פועלים ופייסוהו מהו דתימא מצי אמר להו הא דפייסתן לי אדעתא דבצרתן לי מן אגרא קמ"ל דאמרי ליה אדעתא דעבדינן עיבידתא שפירתא:

נותן להם שקל. כבר פירשנו לעיל בברייתא:
פשיטא. דכי גמרו שני סלעים הוא דשקלי:
ואימר בעה"ב. אימר לשון הפורש ונוזר אחור ומתרחק מן הדבר כמו (איוב ל"ט:י"ח) כעת במרום תמריא ומיירי קודם שהתחילו דליכא אלא תרעומת דלאחר שהתחילו אין בידו לשוב:
פייסוהו. הרבו תחנונים לפניו:
מהו דתימא. הואיל וא"ר דוסא יד פועל על התחתונה:
קמ"ל דאמרי ליה וכו'. כתבו האחרונים ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל דלאו דוקא שחזר בו בעל הבית בסתם אלא אפילו פירש ואמר אין רצוני אלא בכך וכך ואזול פועלים ופייסוהו כיון שהיתה קציצה ביניהם מתחלה ואם חזר בו יש להם תרעומת עליו כשפייסו לבעה"ב על דעת תנאם הראשון פייסוהו ולא דמי להא דתניא בתוספתא [סוף פ"ב דקדושין] המוכר חפץ לחבירו זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ תבעו זה את זה אם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי המוכר ואם המוכר תבע את הלוקח יעשו דברי הלוקח דהתם שאני [פירוש גבי פיוס] דליכא קציצה אחרת ומיהו נראה שאפשר שחזר בו בעל הבית אחר שהתחילו וכגון שחזרו בהם הקבלנים תחלה כדמשמע מפשטא דברייתא וכיון שחזרו בהם בטל שכירותם אלא שמנכה ממה שעשו שקל כרבי דוסא ואח"כ נמלכו בהם ורוצים לגמור המלאכה ודעתם על תנאם הראשון כה"ג ודאי אם אמר בעל הבית בפירוש אין רצוני אלא בכך וכך ואזול פועלים ופייסוהו מצי למימר אדעת תנאי זה עבדית וכדתניא בתוספתא דהא עכשיו כבר היתה בטלה קציצה ראשונה ואין להם עליו תרעומת א"נ מצינן לאוקמא בשחזר בו בעל הבית אפילו לאחר שהתחילו במלאכה בלא חזרת הקבלנים וכגון שמוצאין הקבלנים מלאכה אחרת שיכולים להשתכר בה כדאמרינן לקמן [דף עט:] גבי השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך אי משכח לאוגרה אין לו עליו אפילו תרעומת וכשפייסוהו הפועלים כשחזר בו בעל הבית בסתם אז הוא דלא מצי למימר אדעתא דבצרתן לי אבל אם פירש ואמר אין רצוני אלא בכך וכך ואח"כ פייסוהו כיון דאין עליו אפילו תרעומת בחזרת הקציצה הראשונה וכבר חזר ממנה וקצץ קציצה אחרת אדעתא דהך קציצה נתפייס וכי הא דתניא בתוספתא:
גרסי' בגמ' אמר רב הלכה כר' דוסא ומי אמר רב הכי והא אמר רב פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום וכ"ת שני ליה לרבי דוסא בין שכירות לקבלנות ומי שני ליה והתניא השוכר את הפועל ולחצי היום שמע שמת לו מת או שאחזתו חמה אם שכיר הוא נותן

לו שכרו משלם ואם קבלן הוא נותן לו קבלנותו מני אילימא רבנן מאי איריא שמע שמת לו מת דאניס כי לא אניס נמי הא אמרי רבנן יד פועל על [העליונה] אלא לאו ר' דוסא היא וש"מ לא שני ליה בין שכירות לקבלנות אמר ר"נ בר יצחק בדבר האבד ודברי הכל: **הלכה כר' דוסא**. דאמר קבלן ידו על התחתונה דאם חזר בו שמין לו את מה שעתיד לעשות:

יכול לחזור בו. דכתיב כי עבדי הם ולא עבדים לעבדים דמהכא ילפינן בפ"ק דקדושין (דף כ:):

בין שכירות [לקבלנות]. דגבי שכיר יום דאית ליה להאי טעמא דכי עבדי הם אבל בקבלנות אין זה עבד אלא לעצמו ורבי דוסא בקבלנות מיירי כדקתני קבל קמה לקצור: **נותן לו שכרו**. הואיל ואנוס הוא אין לו לקונסו לומר יהיה ידו על התחתונה שיפחתו לו ממה שעשה כלום. וש"מ מדנקט אונס בתרוייהו הא לאו אניסי לא ואפילו שכירות נמי: **אמר ר"נ בר יצחק**. לעולם שני ליה ומודה הוא בשכיר דידו על העליונה כרבנן והאי דנקט אונס בשכיר אפילו רבנן נמי אמרי לה דאי לא אניס לא הדר וכ"ש ר' דוסא דהך מתניתא בדבר האבד עסקינן ודברי הכל אין הפועל יכול לחזור בו:

שוכר עליהם וכו'. עד כדי שכרן. אם עשו אצלו קצת מלאכה ולא קבלו שכר שוכר עליהם כל מה שהוא חייב להם ויוסיף לאחרים ויגמרו:

שבאת חבילה. אם יש בידו משלהם כדרך האומנין המקבלים עליהם מלאכה מביאין כלי אומנותם לבעה"ב וכבר פירשנו לעיל שזה הסך הוא דרכן של בעלי בתים לשכור בדבר האבד אבל ביותר לא דאין זה שכירות:

מתני' השוכר את האומנין. לעשות בקבלנות בכך וכך:

וחזרו בהם. לאחר שעשו מקצתם:

ידם על התחתונה. אם הוקרו פועלים ואינו מוצא מי שיגמרנה בשכר שהיה נותן לאלו מעכב משכירות מה שעשו כל מה שיצטרך להוציא עד שתגמר מלאכתם בשכר שפסק עם אלו ואם הוזלו פועלים וימצא מי שיגמרנה בפחות יושם להם מה שעשו ויתן להם עשו חציה יתן להם חצי השכר שפסק עמהם ואין יכולין לומר לו הרי פועלים אחרים תחתינו לגמור מלאכתך תן לנו כל שכרנו חוץ ממה שנטלו אלו:

אם בעה"ב וכו' ידו וכו'. אם הוקרו פועלים יתן להם כנגד מה שעשו ואם הוזלה מלאכת פועלים יתן להם על כרחו כמה שפסק חוץ ממה שצריך להוציא בהשלמתה ומתני' דוקא דאם לא היו מוצאין פועלין מלאכה אחרת לעשות פשיטא שחייב בעה"ב ליתן להם כל השכר שפסק עמהם משלם שהרי נותן להם יותר ממה שעשו וכיון שכן למה

לא יתן להם כל שכרן משלם אלא על כרחך טעמא דמילתא לפי שמוצא הפועל מלאכה אחרת שהוא יכול להשתכר בה אלא שמחמת שהוזלה מלאכה לא ירויח בה כל כך לפיכך נוטל מבעל הבית כמה שפחת משכרו מחמת הזול ודיו ודינא נמי הכי הוא דכי היכי דפועלים מחייבי ליה לבעל הבית בדבר האבד וכדתנן בריש פרקין הכי נמי הוא דינא שהבעל הבית מחייב להו לפועלים וכן כתבו האחרונים ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל והא דאמרינן לעיל [דף עז.] בהאי דשלים עבידתא בפלגא דיומא דאי לית ליה מלאכה דכוותה נותן להם שכרם ודאי צריך לאוקמה כגון שאין מוצאין מלאכה להשתכר וא"כ הא דאיצטריך רבא לאוקמה באוכלוסי דמחוזא צריך לומר דהוי טעמא משום דאי לאו הכי לא הוי מלאכת האבד [ולא הוה ליה לשלומי] אלא כשיעור פועל בטל דאינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל וכדלעיל נמצא דאע"פ שאין מוצאין מלאכה לשאר היום לא יתן להם שכרם משלם אלא כפועל בטל אא"כ הוו דומיא דאוכלוסי דמחוזא וכדפירשתי ולפי זה נצטרך לומר לפום מה דדייקנא מהך מתני' דמיירי בדומיא דאוכלוסי דמחוזא דליכא למימר דלא נידוק האי דיוקא ומה שנותן להם יותר ממה שעשו משום פועל בטל וכדאמרן דכיון שנוטל מהפסק מה שצריך להוציא בהשלמתה כדפירש רש"י ז"ל א"א לומר כן כיון שאם מוצא בהשלמתה קרוב למה שפסק עם אלו הרי לא יתן להם (אלא) כפועל בטל ומיהו אין זה שום דוחק כיון דפשטא דמתני' דמיירי בכל פועלים וכגון שמוצאין מלאכה אחרת וכדאמרן נמצינו למדין דהיכא דאין מוצאין מלאכה יש לחלק בין אוכלוסי דמחוזא לשאר [פועלים] (דומיא) דאוכלוסי דמחוזא נוטלים שכרם משלם ושאר פועלים כפועל בטל ותו לא:

דף מז:

וכל המשנה. כגון נותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור אם שכרו יותר על ההוצאה אין נותן לו כל שכרו משלם אלא דמי יציאת עצים וסממנים ואם ההוצאה יתירה על השבח נותן לו את השבח:

וכל החוזר. מפורש בגמ' לאיתויי מאי:

גמ' או תן לי קרקע. מוקמינן לה לקמן דמיירי בשנתן מעות אלו סתמא בתורת פרעון ולא אמר לו ערבוני יקון [וטעמא דהדר משום דעייל ונפיק אזוזי] ואפ"ה יכול לומר לו תן לי קרקע כנגד מעותי שלעולם הוא קונה קרקע כנגד מעותיו אם ירצה והרי הוא לוקח חצי שדה ומשמנין ביניהם ונוטל הכחוש:

מהיכן מגבהו. כשאמר לו תן לי מעותי מגבין לו חובו מן העדית שבנכסיו לקמן מפרש טעמא:

ובזמן שהלוקח חוזר בו. לקמן מפרש דאי לא עייל ונפיק מוכר אזוזי אין יכולין לחזור בהם לא לוקח ולא מוכר והכא איירי כגון דעייל ונפיק מוכר אזוזי שאמר לו לוקח לך ושוב למחר אתן ובכה"ג הוא שיכול לוקח לחזור בו וא"כ היכא שמגלה המוכר דעתו שאין דעתו לחזור מן המקח [אע"ג] דעייל ונפיק אזוזי אין לוקח יכול לחזור בו והא דאמרינן שהלוקח יכול לחזור בו כגון שהמוכר מגלה דעתו שנותן לו רשות לחזור בו כיון שדוחה אותו בלך ושוב כן דעת הרשב"א וכן נ"ל מדברי הראב"ד ז"ל שכתב אם הלוקח חוזר בו שאינו רוצה לפרעו ואומר לו לך ושוב אין בידי כדי שיחזור בו מפני דוחקו שהוא צריך למעותיו ע"כ:

מלמדין אותם. לכל לוקח שאין לו מעות כולן אלא מקצתם לעשות ביניהם דבר קיום שלא יוכלו לחזור:

והריני נושה וכו'. דכיון דעשאן עליה מלוה ה"ל כאילו קבלם והלום וקרקע נקנה בכסף וכתב הרשב"א ז"ל דה"ה אם א"ל לך חזק וקנה א"נ משוך וקני שוב אין יכולים לחזור בהם ואפילו עייל ונפיק אזוזי דהא א"ל שיקנה בכך לגמרי ומעתה מעות עליו כמלוה וכמאן דא"ל אי בעינא בכספא איקני ואי בעינא בחזקה איקני ורבן גמליאל דלא נקט הכי להרחיב בקניות לקח ולא לקצר וה"ק שאפילו שלא קנו ממנו או שלא אמר לו לך חזק וקני יכתוב לו כן ואינו יכול לחזור בו מעתה ומיהו כיון דנקט רשב"ג הכי אין לנו אלא דוקא הני גווני דאמרן אבל אם החזיק בקרקע לפני המוכר או שמשך מעצמו בפניו לא קנה שעדיין יכולין לחזור בהם וכן כתבו מן המפרשים ז"ל:

גרסי' בגמרא [דף עז:] אמר מר מהיכן מגבהו מן העדית אמאי לא יהא אלא בעל חוב ובע"ח בבינונית אמר רב חייא בריה דרב אויא סתמא כל דזבין ארעא אזולי מוזיל ומזבן וה"ל כניזק ותנן הניזקין שמין להם בעדית:

לא יהא אלא בע"ח. לא יהא לוקח זה דינו קל אלא אפילו הוא חמור כבעל חוב דיש לחוש בו לנעילת דלת אף הוא לא ייפו כחו ליטול עדית אלא בינונית:

סתמא כל דזבין ארעא וכו'. ארעא באלפא זוזי אזולי מוזיל. סתמא אין כ"כ מעות מצויות לו וצריך למכור מטלטלין או שדות קטנות בזול וכי חוזר בו מוכר נמצא זה ניזק על ידו בדינא דגרמי ותנן הניזקין שמין וכו' לגבותו מעדית נכסיו של מזיק כדכתיב מיטב שדהו וכו' ומכאן נלמוד דכל דמשלם מחמת דינא דגרמי משלם מעדית שבנכסיו כמזיק הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל ותו אמרינן בגמרא רשב"ג אומר מלמדין וכו' טעמא דכתב

ליה הכי הא לא כתב ליה הכי לא קני והתניא הנותן ערבון לחברו וא"ל אם אני חוזר בי הרי ערבוני מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי ר' יוסי רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא רבי יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו אמר רשב"ג בד"א בזמן שאמר לו ערבוני יקון אבל מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם ת"ק זוז קנה ומחזיר לו את השאר ואפי' לאחר כמה שנים וקשיא הא אהא ל"ק הא דקא עייל ונפיק אזוזי הא דלא קא עייל ונפיק אזוזי דאמר רבא האי מאן דזבין מידי לחבריה וקא עייל ונפיק אזוזי לא קנה לא קא עייל ונפיק אזוזי קנה:

דף מח.

פירוש טעמא דכתב ליה הכי. שזקפן עליו במלוה:

במה דברים אמורים. דיכול לחזור ולא יטול זה אלא כנגד מעותיו בזמן שנתנו לו בתורת ערבון ולא בתורת פרעון:

דא"ל ערבוני יקנה. והא ודאי לא אוזיל גביה למכור לו כל הקרקע בכך אבל נתנו בתורת פרעון הוו לה השאר מלוה עליו וקנה הקרקע כולו ומחזיר לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים וקשיא הא שהרי אפי' לא זקפן אינו יכול לחזור:

הא דקא עייל וכו'. הא דקתני דאילו לא זקפן עליו במלוה חוזר בדעייל מוכר ונפיק ומחזר אחר מעותיו גליא אדעתיה דזוזי אנסיה למכור וכיון דלא יהיב ליה זוזי בשעת דוחקו אדעתא דהכי לא זבין ליה וכתבו האחרונים ז"ל בשם הראב"ד ז"ל דלאו דוקא מיד אלא אפילו הרויח לו זמן שיפרע לו ביום פלוני וכי מטיא זימניה עייל ונפיק אזוזי לא קנה דהא נמי מוכחא מילתא דמעיקרא נמי כי היכי דליהוי ליה זוזי ליום פלוני דאיצטריכו ליה זבן דאילו לא תאמר כן למה ליה לרשב"ג לתקוני שיזקוף עליו במלוה ליתקון דלירווח ליה זמן אלא שמע מינה כדכתיבנא ומיהו נראה דאם לא מכרו כדי שיתן לו דמים מיד וגם לא ייחד לו יום פלוני ידוע אלא אמר לאשתלומי דמי למחר או ליומא אחרא בלא נחיצתא כהאי גוונא ודאי מעידנא דאחזיק קנה וזוזי מקבל להו בתר הכי דנעשו עליו כמלוה אפילו עייל ונפיק אזוזי קנה דכה"ג לא גלי אדעתא דמשום דוחקא הוא כדי דנימא אדעתא דהכי לא זבן וכ"כ ר"ח ז"ל:

דאמר רבא וכו' לא קני. הסכימו האחרוני' ז"ל לפירוש הגאונים ז"ל דהא דרבא דאמר סתמא לא קני [משמע] דלא קני כלל וע"כ כגון שלא נתן דמים כלל אלא כגון שקנה הקרקע בחזקה או בקנין ומינה דהיכא דנתן מקצת דמים לא קנה אלא כנגד מעותיו וכברייתא דלעיל דאמר רצה קנה כנגד מעותיו וכיון דאסיקנא דכי עייל ונפיק אזוזי לא

קנה אלא כנגד מעותיו וכדפירשתי צ"ל דמיירי דוקא במקום שאין כותבים את השטר אבל במקום שכותבים את השטר כיון שאינו קונה עד שיכתוב את השטר וכדאי' פ"ק דקדושין (דף כו.) אי אפשר שיקנה כנגד מעותיו שכיון שאינו קונה אלא בשטר היאך יקנה מחצה והרי השטר על כל הקרקע הוא נכתב ולא על חציו הלכך כיון שאינו יכול לקנותו כולו דהא עייל ונפיק אזוזי אף מקצתו לא קנה וכי אמרינן נמי (דקנה כנגדו) דקנה כנגד מעותיו הני מילי בדבר שהוא ראוי ליחלק כשדה וכיוצא בו אבל בדבר שאינו ראוי ליחלק כגון בהמה טמאה מתוך שלא קנה כולה לא קנה מקצתה שלא עלה על דעתם שיהיו שותפים בה דלא ניחא ליה לאיניש להיות שותף בכגון זה שאפילו שותפין גמורין מעלים זה לזה בדינא דגוד או איגוד וכן מוכח בירושלמי דאמרינן התם דלמ"ד ערבון כנגדו הוא קונה אם היה בעל חי כיון שאינו ראוי ליחלק קונה כנגד כולה אלמא דבדבר שאינו ראוי ליחלק אין מחלקין בקנייתו אלא או יקנה כולו או לא יקנה כלום ה"נ מתוך שלא קנה כי הא דעייל ונפיק אזוזי לא קנה ולא כלום וכן מוכח בסמוך בההוא דזבין חמרא לפי אותם שגורסין כן חמרא אבל בערבון שא"ל ערבוני יקון שותפים הם שבכך נתרצו:

לא עייל ונפק אזוזי קני. דקדק הרשב"א ז"ל דההיא דאמרינן (קדושין דף כז:) מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנה כולם ואמרינן לא שאנו אלא שנתן דמי כולם אבל לא נתן דמי כולם לא קנה אלא כנגד מעותיו מיירי בדלא עייל ונפיק אזוזי ומאי כנגד מעותיו כנגד אותה שדה שנתן עליה מעות קאמר ואע"פ דבעלמא בשדה אחת קנה כולן הכא דשדות מחולקות עד שיתן דמי כולם או קצת דמים על כל אחת ואחת תדע דאילו בדעייל ונפיק אזוזי מאי שנא בעשר מדינות אפילו באחת נמי ואדרבה עיקר צריכותא הוא כשקונה [לאשמעינן כיון שהחזיק באחת קנה כולם] ולא שהוא עייל ונפיק אזוזי וכן דעת הראב"ד ז"ל:

גרסינן בגמ' ואמר רבא האי מאן דאוזפיה מאה זוזי לחבריה ופרעיה זוזא זוזא פרעון הוא אלא דאית ליה תרעומת עליה דא"ל אפסדתינהו לנכסי מינאי. מכאן למד הרב בעל העיטור ז"ל דעל כרחיה אית ליה לקבולי זוזא זוזא דאי לא לא קבולי ניקבליה ולא תרעומת נהוי עליה וכדאמרינן בפרק הזהב [דף נב:]:

חמרא. כן כתוב בהלכות וכן פרש"י ז"ל חמור וכיון דפשיטא ליה דלא ניחא ליה לאיניש למיהוי שותף בכגון זה קא בעי משום חד זוזא שהוא דבר מועט מי אמרינן דמצי למהדר וא"כ לא קנה כלל או דילמא לא מצי למהדר וקנה הכל ואסיקנא דלא קנה כלל וטעמא לפי שאינו ראוי ליחלק וכדכתיבנא לעיל:

פש ליה. בהדי לוקח:
מפני [**רעתה**]. דאנן סהדי דבלאו אונסא דזוזי הוה מזבן ליה והא דקא עייל ונפיק ממהר הוא שיגבה מעותיו כדי שלא יחזור בו לוקח:

דף מח:

מתני' השוכר את החמור. בבקעה והוליכה בהר. ואע"פ שהדרך ישר וטוב חייב בגמרא מפרש מאי שנא הכא דלא מפליג בין הוחלקה והוחמה ובסיפא מפליג:
והבריקה. מפרש בגמרא:
או שנשאת באנגריא. שנלקחה לעבודת המלך:
אומר לו. משכיר לשוכר:
הרי שלך לפניך. טלנה כמו שהיא [סמויה] ולך שאף מזלך גרם וטרח ויישר אותה בדרכים וגבי אנגריא נמי יאמר לו המתן עד שתשוב שמזלך גרם נמי כמו מזלי ונפסיד שנינו בעל החמור מפסיד השכר בעוד שחמורו באנגריא ואף בהבריקה כתב הרשב"א ז"ל שנראה לו דעת הראב"ד ז"ל שכתב שכיון שאינו יכול להשתמש בה כראוי לא יטול השכר והא דאמרינן הכא הרי שלך לפניך היינו שאינו יכול לתובעו שיעמיד לו חמור אחר:
מתה או נשברה וכו'. איכא דמפרשי דהא דאמרינן הכא חייב להעמיד לו חמור מיירי כגון שהקדים לו שכרו על חמור סתם וכל שיש לו חייב להעמיד לו חמור דקנייה במעות דמעות קונות בשכירות מטלטלין ואפילו מדרבנן דלא שייך למימר בהו נשרפו חטיך בעלייה וכמו שפירש לעיל פרק הזהב ואחרים פירשו דאפילו אין לו [הקדמת שכר עליו] חייב להעמיד לו מכל מקום ומיירי כגון שקנו מידו להעמיד לו חמור ומיהו אם לא קנו מידו כיון דא"ל חמור סתם לא מצי כייף ליה למשכיר להעמיד לו חמור אלא שיכול לעכב השכירו' לעצמו עד שישכיר לו אחר וכדמוכח בגמרא [דף עט.] גבי השוכר החמור ומתה בחצי הדרך וכו' ואם אמר לו חמור זה אז שעבד לו חמור זה ואם יש בדמיו ליקח או לשכור אחר יעשה כן אבל להוסיף מביתו על דמי הנבלה והעור כדי להעמיד לו לא דלא נשתעבד להכי:
אם הוחלקה פטור. לפי שבהר היתה ראויה להחליק יותר שראש ההר חד ומשופע לצדדין:
אם הוחמה חייב. שהבקעה מעלה הבל לפי שהרים סביבה ואין אויר שולט בה:

ואם מחמת המעלה. הוחמה בעלותה מרגלי ההר לראשו חייב שהמעלה גרמה והוא שינה להוליכה בהר:

גמ' דקא מפליג. בין הוחלקה להוחמה:

שמתה מחמת אויר. ולא הוחלקה ולא הוחמה אלא הואיל ושינה בה יכול לומר לו לא מתה זו אלא מחמת אויר זה שלא היתה למודה בו:

אובצנא. עייפות יגיעה ממשאה וכשהוליכה בהר יכול לומר לו עייפות היגיעה גרמה לה ואם שינה להוליכה בבקעה אע"פ שלא ראינו אותה מזעת ולא היה אותו היום חם יכול לומר לו אילו הלכה בהר היה האויר שולט שם ונותן בה כח ולא תיגע תחת משאה. ומשמע דדוקא היכא דמתה בחד מהנך גווני דבכל חד איכא למיתלי שמחמת שינוי של שוכר מתה הא אם מתה כדרכה פטור וכתב הרמב"ן ז"ל דאפי' לאביי דאמר לעיל פ' המפקיד דתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב הכא כשמתה כדרכה פטור לפי שאין שינוי זה שבין הר לבקעה פשיעה גמורה שהיזיקה מצוי בזה כמו בזה והיזיקן חלוקין הם אלא שאינה שמירה למה שאמר משכיר ומשום דלאו פשיעה גמורה היא מוקמינן למתני' דוקא דמתה בחד מהנך גווני דבכה"ג כיון דאיכא למיתלי שמחמת שינויו מתה חייב כתב הרנב"ר ז"ל מסתברא דלא מבעיא שומר שכר דחייב בהנהו גווני אלא אפילו שומר חנם נמי חייב דמתני' סתמא קתני ואפילו לר"מ דאמר [דף פ:] דשוכר כשומר חנם נמי דמי כדאיתא לקמן:

נקרא גזלן. וקיימא ליה ברשותיה להתחייב בכל אונסיה וסיפא רבנן:

מגבת פורים וכו'. פרש"י ז"ל שאע"פ שגבו הגבאין יותר ממה שצריכים העניים לסעודת פורים אין מדקדקין בדבר לומר די להם בכך והשאר יפול בכיס של צדקה אלא לוקחים עגלים לרוב ואוכלים ואם הותירו יהא לצדקה והכי תניא בתוספתא [פ"ק דמגילה] דתניא התם אין מדקדקין במגבת פורים אלא לוקחים את העגלים ושוחטים ואוכלים אותם. ואחרים פירשו דה"ק מגבת פורים לפורים שמגבת מותר פורים אינו נופל לכיס של צדקה אלא מניחה אותו לפורים הבא וי"מ דהכי קאמר מגבת פורים דכל מה שגבו סתם בפורים שיהא לסעודת פורים דמסתמא כל הנותן על דעת סעודת פורים הוא נותן ואין מדקדקין בדבר לומר עני זה ראוי וזה אינו ראוי אלא כל הפושט ידו ליטול יטול כדי שיהיו הכל שמחים דימי משתה ושמחה כתיב והכי גרסינן בירושלמי דמגילה [פרק א' הלכה ד] אין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול יטול וכתב הרמב"ן שכן מנהג בכל ישראל ואפילו ליתן לעובד כוכבים דהואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנין לכל

ואם אינן נותנין לעובד כוכבים איכא משום איבה ותנן מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל משום דרכי שלום:

אלא אדעתא דפורים. וכיון דלאו אדעתא דמידי אחרינא יהב נמצאו המעות בחזקת הבעלים חוץ מן היוצאים במעות פורים:

ולית הלכתא כרבי מאיר אלא כרשב"ג דמיקל:

מפני שמעביר וכו'. וכן בהא לית הלכתא כרבי מאיר משום דתרוייהו הני בחד טעמא שייכין וכי היכי דלית הלכתא בהא כר' מאיר ה"ה דלית הלכתא כוותיה בהא ובלאו הכי נמי הא קי"ל דלית הלכתא כר"מ בהא דמעביר וכו':

נהורייאתא. מאלייא בלע"ז היוצאה בשחור העין:

אבזקת. התליעו רגליה והוא עש כדאשכחן אבזקת במלת :

אנגריא שאינה חוזרת. ה"ל כנשברה או מתה שהרי אינו יכול להשתמש בה:

אם בדרך הליכתה ניטלה. שהאנגריא מוליכה בדרך שהיה רוצה ללכת זה אומר לו הרי שלך לפניך הואיל שאף מזלך גרם שכור חמור אחר ולך אחריו עד שתפגע חמור אחר שכך דרך אנגריא נוטל חמורו של זה ומהלך בעלה אחריה וכל חמור שפוגע תחלה נוטלו ומחזיר לו את שלו. ור"ח ז"ל פירש אם בדרך הליכתה שאין דרך אנגריא זו לחפש בבתים ולא נוטל אלא מה שפוגע דרך הליכה אז אומר לו הרי שלך לפניך דמזלך גרם דאילו היתה בביתו של משכיר לא נטלוה ואם לאו שדרכה של אנגריא זו לחזור אף בבית חייב להעמיד לו חמור והלכתא כשמואל בדיני:

דף מט.

תוספתא [פרק ז] השוכר את הפועל ונאנס באנגריא לא יאמר לו הריני לפניך אלא נותן לו שכרו במה שעשה:

הרי שלך לפניך. שעדיין היא ראויה למשאוי:

לרכוב שאני. שמא תפול תחתיו בגשר או תשליכנו באחת הפחתים:

אם יש בדמיה. של נבילה ליקח חמור כל שהוא יקח וישלים דרכו דהא אוקימנא בחמור זה והרי שעבד לו חמור זה הלכך כל שיש בדמיו ליקח אחר לרב או לשכור לשמואל יקח או ישכור דבחמור דרכן של בני אדם שכיון שמת לוקחין אחר בדמיו משא"כ בבית שאין זה דרך למכרה מיד שנפל כדי ליקח קרקע ומ"ה אמרינן סוף פרק השואל (דף קג.) אי דא"ל בית זה נפל [אזדא] כלומר שאין מחייבין אותו למכור כדי ליקח או לשכור מפני שאינו עולה על דעת שיתחייב לכך:

לא מכלינן קרנא. וכי תנן במתני' חייב להעמיד לו חמור התם בחמור סתם מיירי (או) כדפירשתי במתני' ומ"מ לפום הלכתא קי"ל כשמואל דכל היכא דלא אפשר כגון שאין בדמיו ליקח מכלינן קרנא וישכור הלכך שפיר תנן במתני' חייב להעמיד לו:

אלא תרעומת. שהשכיר לו חמור כחוש:

חמור סתם. כבר כתבנו במשנתנו פירושו כי יש שמפרשים דלאו דוקא שיכול לכופו להעמיד לו חמור [אם לא קנו מידו] אלא שיכול לעכב לעצמו השכירות של חצי הדרך עד שישכור לו אחר:

ומיהו הרשב"א פי' במתני' הכא דכל היכא דאמר ליה חמור סתם ומסר לו זה הרי נשתעבד לו בכך באחריות על כל נכסיו כדרך שמשעבד לו על הנבילה בחמור זה ואי חזר בו קודם מסירה אינו עומד אלא במי שפרע אבל אם מת קודם מסירה לא שייך ביה מי שפרע כלל וזה כללו של דבר בחמור זה אחריותו עליו כיון שאינו ראוי למלאכה כגון שנשבר או מת דהוי כאפותיקי מפורש ובחמור סתם כאפותיקי סתם וכתב ז"ל ומעתה ה"ה לבית סתם שחייב להעמיד לו בית מדין האחריות ולא כתבתיו במתני' משום שלא הלכו בזה הדרך הראשונים ז"ל ולא האחרונים ממנו:

ת"ר השוכר כו' אם נתן לא יטול. אם נתן את השכר ואפילו כולו לא יטול כדמפרש לקמן דהתובע ידו על התחתונה:

אם נתן לא יטול. בתמיה והלא טענת התובע בריאה וחזקה מטענת הנתבע דא"ל הב לי ההוא ספינתא גופה דהא ספינה זו אמרת לי ואנא מייתינא כאן חמרא ואוליך למקום שהתניתי דהא אנא יין סתם [אמרי] וכיון דבעל היין [יכול] להשלים תנאו חייב הספן להעמיד לו ספינה:

הב לי חמרא. כלומר יין זה גופיה דיין זה אמרת לי וזה א"א נמצא דטענת התובע בריאה מטענת הנתבע כדפירשנו וכתבו המפרשים ז"ל דביין זה נמי מעיקרא קודם שנטבע ודאי רשאי להחליף יין זה ביין אחר דמה איכפת לו בין יין זה ליין אחר אלא מ"מ כיון שטבע ויש לו ריוח בקפידא מצא מקום לתבוע תנאו ואע"פ שלא נתן יתן וכ' הרי"ף ז"ל מסתברא דמנכי ליה דמי טירחא כדאמרן לעיל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן ועושה מלאכ' ליושב ובטל וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות שכירות:

לא משכחת לה. להא דרבי נתן אלא ביין זה וספינה זו דלאו ביד שום אחד מהם להשלים כיון שטבעה עם היין הלכך יד תובע על התחתונה דאמר ליה האיך אנא לא מעכבנא מכי תייתי דידך:

חולקין. אם קבל יחזור החצי ואם לא נתן יתן החצי שהרי ביד שניהם להשלים וכיון שאינם רוצים שניהם להשלים שקולים הם וחולקים אבל אם בעל [היין] רוצה להעמיד ובעל הספינה אינו רוצה אינו נוטל כלום ואם הוא רוצה ובעל היין אינו רוצה נוטל הכל כל זה העלו המפרשים ז"ל:

ופרקה בחצי הדרך. קס"ד שכרה עד [מקום] פלוני בכך וכך וכשהגיע בחצי הדרך פרקה שהוציא (חצי) חבילותיו ממנה:

ואין לו עליו. ואין לו לבעל הספינה:

משכח לאוגרא. להשכירה לאחרים:

כולה אגריה. וכדפירשנו לעיל דמנכה ליה דמי טרחא:

רפיסתא. ריעוע הספינה שמתנועעת בהוצאת חבילות והכנסת חבילות:

דפרקה לטעונה. לא שפרקה ממש אלא שפירק עצמו ממנה דזבנה לטעוניה לאיניש אחרינא ונחית איהו וסליק אידך בדוכתיה ויקח חצי השכר הנשאר מלוקח זה הנכנס במקום המוכר ובכי ה"ג ליכא אלא תרעומת דשינוי דעת שגורם לו לסבול דעת איש שעדיין לא הורגל בו ומכאן למד הרמב"ם שהמשכיר בית לחבירו עד זמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר עד סוף זמנו רשאי אם יהיו כמנין בני ביתו שלא אמרו חכמים אין השואל רשאי להשאיל ולא השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין שהרי אומר לו אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר אבל בקרקע וספינה שהרי בעלה עמה אין אומרים כן (פ"ה מהלכות שכירות) ומיהו כתב ז"ל שאם א"ל בעה"ב לשוכר למה תטרח ותשכיר ביתי לאחרים אם לא תרצה לעמוד בו צא והניחו ואתה פטור משכירות אז אינו יכול להשכירו משום אל תמנע טוב מבעליו שדין הוא שיהיה הוא קודם מאחר בביתו שלו. והך פירוש כתבו הרי"ף ז"ל ונראה נכון בעיני האחרונים ז"ל :

דף מט:

א"נ לאשלא יתירא. צריך אני לטרוח ולהרבות חבלים להעמיד הספינה שלא תזוז ממקומה בעוד זה יוצא למכור סחורתו ואחר נכנס וזהו התרעומת נמצא שאם מוציא חבילותיו וזה מוצא להשכירה לאחר מלבד התרעומת הזה שיש לו לבעל הספינה על זה חייב זה ליתן לו שכר רעוע הספינה:

חמר נמי ליעכב. אשוכר שלא יניח עליה מזונות אלא של אותו היום:

מאוונא לאוונא. ממלון לילה למלון לילה:

למטרח. לחזור ולשאול בעיר מי מוכר מזונות:

לא תרכב עליה אשה. לאו למימרא שאם ניזוקה שיהא חייב בתשלומיה דאין שינוי מאשה לאיש פשיעה שיתחייב עליה שהחמור עשויה היא לרכוב עליה בין איש ובין אשה אלא שלכתחלה אין לו לעשות כן וכ' הרשב"א ז"ל מסתברא שאם מנהג המקום להתיקר יותר בשכר רכיבת הנשים שמוסיף לו שכר כפי המנהג:

השתא מניקה. שהם ב' גופין:

מתני' ונשבר הקנקן פטור. הקנקן הוא ראו"י בלע"ז [הוא החופר בקרקע] וכל כלי מחרישה לבעל הבקר ונעריו הולכים עם בהמותיו זה אוחז את הדרבן לכוון הפרה לתלמיה וזה הולך אחר המחרישה ומכביד היתד בקרקע שבו הברזל שקורין ראו"י ומעתה אין לו לתבוע נזק זה אלא לבעל הקרקע והוא פטור לפי שיותר היה ראוי לישבר בהר מבבקעה ולפיכך תנן להדיא פטור דאילו היו הנערים שכורים למלאכה זו עכשיו לא ה"ל למתני פטור סתמא שהרי יש לחייב דנקיט מנא כדאיתא בגמרא אף על פי ששכרו לחרוש בהר וחרש בבקעה מכל מקום אי אפשר לשבירה זו בלא פשיעה:

חייב. בעל הקרקע לפי ששינה שההרים קשים לחרוש שסלעים שם:

ודש בתבואה פטור. אם החליקה הבהמה:

גמ' היכא דלא שני. ואין לבעל הפרה לתבוע לשוכר כלום ואלו הפועלים המנהיג והאוחז היתד היו שכורים איזה מהם פשע בשבירת הקנקן:

דנקט פרשא. מרדע הוא משלם שלא כוון הפרה יפה ועל ידי שעיות השורה של מענה נשבר:

דנקיט קנקן. שהעמיקו יותר מדאי בארץ שאילו לא העמיקו כל כך לא היה נשבר משום עיות השורה:

דמחזקת בגרנודי. שהיה ידוע להם שמעלה אבנים וצונמא וטרשין:

תרוייהו משלמי. שהיה להם ליזהר מאד ובדבר מועט שעיות [אף] המנהיג פשע והוי מוטל בספק ומשלמין תרוייהו:

וסנפו. חברו מום זה שהיה עמה עם המומין האחרים שלא היו בה כלומר שמנה לו מום זה בכלל האחרים אז הוי מקח טעות לפי שסובר הלוקח שכשם שאין רואה בה אותם מומין גם אותו מום אין בה אלא שלהסיר מעליו כל תרעומות הוא אומר כך הלכך הוה מקח טעות דאדעתא דהכי לא זבן:

מום זה ומום אחר. אבל א"ל בראשונה אותו מום שיש בה [ופירש לו מום זה ועוד מומין אחרים ואותם לא פירש לו וזה כפירוש רש"י ז"ל] כיון שאותו מום ניכר ונראה לעין אע"פ שסנפו עם האחרים אין זה מקח טעות דאם לא שסבר וקבל היה לו לבדוק:

שעמומית. משוגעת:
היו בה כל המומין האלו. ואינו מקפיד אלא על האחד ובא וטוענו כסבור הייתי שאתה כולל בה מום שאין בה ומום שיש בה ואילו ידעתי שזה היה בה לא הייתי לוקחה מאי:
פ' קמא דקדושין [דף יא.] **גבי איכא בינייהו קבל מסר והלך**. כלומר שאם קבל עליו הבעל המומין ליכא למיחש לסמפון בשום צד כתב הרמ"ה ז"ל מסתברא דה"מ לענין קדושין אבל גבי מקח וממכר אע"ג דקביל עילויה כל מומים שבמקח מסתמא אי אשכח ביה מומא מקח טעות הוי מידי דהוה אאונאה דאע"ג דא"ל ע"מ שאין לך עלי אונאה לא גמיר וקביל ועוד דיכול למימר מומא כי האי גוונא לא אסיקי אדעתאי והכי דיקא נמי סוגיא דשמעתין דבפ' השוכר את האומנים (דף פ.) דמיירי בהו גבי מומין משמע דלא נפיק מידי מקח טעות עד דמפרש ליה מומי דאית ביה כדברירנא התם וכי תימא ומאי שנא מקדושין שאני קדושין דלא עביד איניש דמקדש עד דבדיק דכל היכא דקפיד טפי בדיק טפי והאי כיון דבחזקה הוא דבדיק וקביל עליה כל מומי סבר וקביל אבל מקח וממכר עביד איניש דמיקרי וזבין לאלתר מקמי דבדיק עכ"ל:

דף נ.

מתני' והביא עליה שעורים. שהן קלים מחטים:
חייב. בקלקולה אם הוסיף ג' קבין כדמפרש לקמן ולא אמרינן הואיל והשעורים קלים יש לו להוסיף עד כדי כובד לתך חטים שהוא משאוי חמור והוא חצי כור:
מפני שהנפח קשה לבהמה כמשאוי. כיון דנפח לתך שעורים כנפח לתך של חטים קשה לה תוספת:
פטור. אם מתה כיון שלא הוסיף סאה לגמל וג' קבין לחמור ודוקא כשהוסיף זה על שיעור משאו דהיינו לתך לחמור אז הוא דחייב אם מתה אע"פ שלא ידענו מפני מה מתה אבל שכרו לתת עליו חצי לתך אע"פ שהוסיף עליו שלשה קבין ומתה אינו חייב אע"פ שאין לו לעשות כן דהא סתם משא חמור הוא לתך [ומיהו ה"מ היכא שמתה כדרכה ולא ידענו מפני מה מתה אבל אם נתברר לנו שמחמת תוספת של זה מתה אע"פ שדרכו של כל חמור כיוצא בו בכך חייב] וכדאמרינן לעיל [דף עח.] גבי שוכר חמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה שאם מתה אינו חייב אע"פ ששנה בה אא"כ ידוע שמתה מחמת השינוי כגון שהכישה נחש וכהני גוונא דלעיל וה"ה הכא שאם נתברר לנו שמחמת תוספת מתה שהיה חייב ודאי אפילו בפחות משיעור משאו כיון ששינה דאמרינן אותו שינוי גרמא וכדפירשנו:

גמ' קשה למשאוי תנן. הנפח קשה לבהמה כשהנפח יתר על המשאוי:
תקלא כתקלא. אינו חייב עד שישוה כובד השעורים לכובד החטין דלהוי ניפחא תוספת אבל נפח שוה ומשקל חסר לא אמרינן משקל חסר [ונפח עמו] הרי הוא כמשקל שוה ושיהיה חייב בתוספת ג' קבין אלא דוקא כשהוסיף סאה על לתך שעורים מפני שאז השוה כובד השעורים לכובד לתך של חטין ומפני ששיעור השעורים יתר על של חטין איכא נפח שהוא יתר על שווי משקל ולא תנן כמשאוי דהוה משמע שאע"פ שאין בו משוי לתך חטין ממש כל היכא דאיכא נפח טפי כמו [משאוי והיכא] שיש בו תוספת ג' קבין כדפירשתי במתני' הוי חייב ומשום דבמתני' תנן כמשאוי דמשמע הכי פירשו מתני' כן אבל מ"מ הלכה כרבא וכדפירשנו הכא:
תנו רבנן קב לכתף. קב הוי תוספת לאדם הנושא בכתף ואשמעינן דאם הוסיף קב עליו חייב בנזקיו:
אדריב. לתך הוי תוספת למשא ספינה קטנה ואם טבעה חייב לשלם דמיה:
לישדייה. לארעא שהרי בן דעת הוא והרי הוא מרגיש בכובד המשא:
סתם ספינתא צריכה שתהא גדולה עד שיתנו שלשים כורין ותהא בכך הולכת על פני המים דכיון שהתוספת שלה הוא כור והתוספת הוא א' מל' במשא א"כ הכי הוי וכדתנן במתני' דמשאוי חמור לתך חטים שהם ט"ו סאה והתוספת הוא ג' קבין שהם חצי סאה אלמא תוספת א' מל' במשא הוא וכן נמי שמענו דמשא אדם בינוני ל' קב שהם ה' סאין כיון שתוספתו הוא קב:
מתני' כל האומנין. שעושים מלאכה בקבלנות בביתם:
שומרי שכר. בההיא הנאה דקא תפיס המלאכה עד שיתן לו שכרו הוי כשומר שכר וחייב בגניבה ואבידה:
טול את שלך. שכבר גמרתיו ואחר שתשאנו בביתך הבא מעות כלומר שאינו מעכבו לתופשו על שכרו הרי הוא מעתה שומר חנם:
שמור לי. היום ואשמור לך למחר הכי אוקימנא בגמרא דאי בשעה שתשמור לי אשמור לך קאמר ליה הוה שמירה בבעלים כלומר שבעליו של חפץ זה שנגנבה במלאכתו של שומר הוא ובכי האי גוונא שומר פטור כדכתיב אם בעליו עמו לא ישלם ואע"ג דהאי קרא בשואל כתיב לקמן דרשינן ליה נמי אכולהו שומרים:
הלוהו על המשכון שומר שכר. משום שכר מצוה כדאי' בגמ':
הלוהו פירות. משום שדרך פירות להרקיב בזה אית ליה לר' יהודה [שומר שכר] שהוא שכר לו כשמלוה אותם אבל מעות משום שכר מצוה דליהוי שומר שכר לית ליה:

רשאי אדם. מותר לו להשכיר לאחרים משכונו של עני שבידו להיות פוסק עליו שכר והולך ופוחת תמיד מן החוב ובגמ' מפרש באיזה משכון קאמר:

גמ' שוכר. בהמה:

כיצד משלם. דש"ש ושומר חנם ושואל כתיבי שוכר לא כתיב ומהו דין חיובו לענין גניבה ואבידה:

כשומר שכר. הואיל ולהנאתו הוא אצלו אע"פ שנותן שכר פעולתו שומר שכר הוא ואי לא יהיב שכר הוי שואל וחייב באונסין השתא דיהיב אגרא לא הוי שואל אבל הוי שומר שכר:

טול את שלך וכו' וה"ה לגמרתיו . שלא אמר לו אלא גמרתי מלאכתך דכיון דידעו בעלים ויכולים ליקח אותה כלתה שמירתו ולא הוי האומן עלה אלא שומר חנם והכי דייקינן מתני' טול את שלך והבא מעות שומר חנם הא הבא מעות וטול את שלך דגלי אדעתיה דתפיס ליה אאגריה שומר שכר:

[טול את שלך אצטריך ליה סד"א] שומר חנם נמי לא הוי דאיני שומרו עוד קאמר ליה קמ"ל דאינו תופס על שכרו הוא דקאמר ליה אבל מדין פקדון לא סליק נפשיה:

גרסינן בגמרא תנן התם א"ל השואל שלח ושלחה לו ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה חייב אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שאנו אלא שהחזירה בתוך ימי שאלתה אבל לאחר ימי שאלתה פטור [דף פא.] איבעיא להו פטור משואל או דילמא פטור נמי משומר שכר אמר אמימר מסתברא פטור משואל וחייב בשומר שכר הואיל ונהנה מהנה תניא כוותיה דאמימר הלוקח כלים מבית האומן לשגרו בבית חמיו וא"ל אם מקבלים אותם ממני אני נותן לך דמיהם ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהם ונאנסו בהולכה חייב ובחזרה פטור מפני שהוא כנושא שכר והתם לקמן פרק השואל (דף צח:) מפרש:

א"ל שלח. אותה ביד עבדי או שלוחי או ביד עבדך או שלוחך ושלחה ומתה. כדרכה בדרך קודם שתכנס לביתו:

חייב. באונסים שמשעה שמסרה במצות השואל נתחייב בה השואל ואם לא א"ל השואל אלא המשאיל שלחה לו שא"ל זה השאילני פרתך וא"ל הן עמד ושלחה לו ומתה בדרך פטור:

וכן בשעה שמחזירה. אם מסרה השואל ליד השליח להשיבה לבעלים ולא א"ל המשאיל לשלחה ביד פלוני ומתה בדרך חייב דלא קמה ליה ברשותיה דמשאיל:

לא שנו. דהשואל חייב בה עד שתבא ליד המשאיל:

אלא שהחזירה בתוך ימי שאלתה. שא"ל השאילני עד זמן פלוני והחזירה בתוך הזמן דהתם אכתי לא כליא שאלה עד דאתיא ליד בעלים:
אבל וכו' פטור. שאפילו אם בביתו של שואל מתה משכלו הימים אינו שואל עליה:
פטור. השואל מדין אונסים:
אבל חייב כשומר שכר. בגניבה ואבידה:

דף נ:

הואיל ונהנה. בשאלה:
מהנה. להיות עליה שומר שכר עד שתגיע ליד הבעלים:
לשגרן לבית חמיו. סבלונות לארוסתו:
לפי טובת הנאה. שיחזיקו לי טובה כשאבוא להם בסבלונות:
נאנסו בהליכה חייב. דהואיל וקצץ דמיהן ומשכן לשם לקיחה הרי הם לקוחים בידו עד שידע שאינה לקוחה וה"נ אמרינן בהמוכר את הספינה (דף פז:) אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן ע"מ לבקרו שאם אין בו מום יקחנו ונאנס בידו חייב והוא דקייצי דמיה:
בחזרה פטור. מאונסין כנושא שכר שנוטל שכר [ומהו נשיאות שכרו] הואיל שנתפאר בהם והיינו כוותיה דאמימר דאע"פ דיהיב ליה כפי טובת הנאה שבהן הוי עליה שומר שכר לאחר שכלתה שמירת המקח הואיל ונהנה וכל שכן גבי שאלה דלא יהיב להו מידי:
ותו גרסינן בגמרא ההוא גברא דזבין ליה חמרא לחבריה א"ל קא ממטינא ליה לדוכתא פלן אי מזדבני מוטב ואם לא מהדרנא ליה ניהלך אזל לא איזדבנא ליה בהדי דקא הדר ואתי איתניס אתא לקמיה דרב נחמן חייביה איתיביה רבא לרב נחמן נאנסו בהולכה חייב ובחזרה פטור מפני שהוא נושא שכר א"ל חזרה דהאי הולכה היא מאי טעמא סברא היא בחזרתו אילו אשכח לה לזבונה מי לא זבנה:
שמור לי ואשמור לך שומר שכר ואמאי שמירה בבעלים היא א"ר פפא דא"ל שמור לי היום ואשמור לך למחר ת"ר שמור לי ואשמור לך השאילני ואשאילך שמור לי ואשאיל לך השאילני ואשמור לך כולן נעשין שומרי שכר זה לזה ואמאי שמירה בבעלים היא אמר רב פפא דא"ל שמור לי היום ואני אשמור לך למחר:
שומר שכר. דחייב בגניבה ואבידה:
ואמאי וכו'. שבעליו של חפץ זה שנגנב במלאכתו של שומר היה שאף הוא משמר לו וכתיב אם בעליו עמו לא ישלם וכדפירשתי במתני':
ואשמור לך למחר. דהשתא לאו עמו במלאכתו הוא:

השאילני ואשאילך. אין זה שואל להתחייב באונסין שאין כל הנאה שלו שאף הוא משאילו והרי זה שכרו וכן פי' הראב"ד ז"ל:
ואמאי שמירה וכו'. אשמור לי ואשמור לך קאי ששניהם זה במלאכתו של זה שהנך אחריני אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר:
אהלויי. מוכרי אהל שמכבסין בו בגדים והוא עשב ויש אומרים אהלות שהוא מין בושם:
זיל אפי לן. יומא דידיה הוה דהשתא לא הוו אינהו בשמירת הטלית אלא שומר חנם ואיצטריך למימר פשעו ביה דאי לא [לא] מחייבי:
פשיעה בבעלים. שאף הוא במלאכתן הוי:
שיכרא הוה שתי. כלומר ועדיין לא התחיל במלאכתן ונמצא שבשעה שנעשו הם שומרים לא מסר עצמו להיות מלאכתן עליו דקיי"ל אפילו היה עמו בשעת שבורה ומתה כיון שלא היה עמו בשעת שאלה חייב דהוה ליה כמי ששאל את הפרה ואח"כ שאל את הבעלים דחייב אבל אם נתעסק מיד ואפה ולאחר שאפה שתי שיכרא ובאותה שעה נגנבה פשיעה בבעלים מיקרי הואיל וכשנעשו הם שומרים היה זה במלאכתן דאמרינן לקמן [דף צה:] היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה וכ' הרנב"ר ז"ל שאופה הזה ושאר האהלויי שהיה כל אחד אופה ביומו לא היו שכירים כל היום רק לאפייתם בלבד לפיכך כשלא התחיל זה במלאכה לא נחשוב אותה שמירה בבעלים אבל אם היה שכיר לכל היום כמי שהתחיל במלאכה דמי שכבר נתחייב זה לעשות מלאכתם וכן נראה דעת הרשב"א [והאשר"י] ז"ל:
הנהו בי תרי כו' סדינא של פשתן. ואינו מכביד כ"כ:
סרבלא. הוא של צמר ומים הרבה נבלעין בו ומכבידין אותו לפיכך פשט הסרבל ונתכסה בסדין:
שאלה בבעלים היא. שבשעת השאלה היה המשאיל במלאכתו של שואל שנושא סרבל שלו על חמורו ומעביר לו את המים:
ההוא גברא. במקום עדים. שאנן סהדי שאין אותו דרך בלא מים וכן הלכתא דכל כי האי גוונא לא מהימנינן ליה במגו:
שמור לי והנח לפני שומר חנם. כו' לא שומר חנם. דכיון דא"ל לפניך תיב ונטר קאמר ליה והא דאמרינן דהנח לפני ש"ח מסקינן בגמ' דאפי' בשוקא הוא דאמר הכי ואם תאמר ובמה נשתעבד לו לשמור דודאי שומר לא מיחייב בדבור בעלמא עד דמשיך וכדאמרינן (לעיל) [לקמן דף צט:] כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים י"ל דמשכחת לה כגון שהניחו בארבע אמותיו בסימטא שהם קונות אי נמי הכא מיירי

בבהמה ואמר לו הכישה במקל והיא תבא וכדאמרי' לקמן בפרק השואל [שם] הכישה במקל והיא תבא כיון שיצאה מרשות משאיל ומתה חייב. הראב"ד והרשב"א ז"ל:

הלוהו על המשכון וכו'. גרסי' בגמ' מתני' דלא כר' אליעזר דתניא המלוה את חברו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר ר"ע אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על משכוני אבד המשכון אבדו מעותיך אבל הלוהו אלף זוז בשטר והניח לו משכון עליהן דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו לימא בדלא שוי משכון שיעור זוזי ובדשמואל קמיפלגי דאמר שמואל האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עלייהו משכון אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי לא דכ"ע לית להו דשמואל והכא בדשוה משכון שיעור זוזי ובדר' יצחק קמיפלגי דאמר רבי יצחק מנין לבע"ח שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה ואם אינו קונה משכון צדקה מנין מכאן לבע"ח שקונה משכון לימא דרבי יצחק תנאי היא לא דכ"ע אית להו דרבי יצחק והכא בשומר אבדה קמיפלגי דאיתמר שומר אבדה רבה אמר כשומר חנם דמי ורב יוסף אמר כשומר שכר דמי לימא דרב יוסף תנאי היא לא דכ"ע אית להו דרב יוסף והכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר כיון דשקיל משכון לאו מצוה קא עביד:

ישבע. שלא פשע דש"ח הוא דאין אדם נוטל משכון לגובייאנא אלא להיות בטוח במעותיו ולא יכול לכפור ולעולם שומר חנם הוא [עליו שאם אבד] יגבה ממקום אחר:

דף נא.

דברי הכל וכו'. דהאי משכון ודאי לגובייאנא שקליה לגבות הימנו דסתם שטר יש בו שעבוד קרקעות ויש לו מהיכן לגבות ובטוח הוא וגם לכפור אינו יכול דהא קאי שטר הלכך לאו לזכרון דברים נקטיה:

לימא. רבי אליעזר ורבי עקיבא בדלא שוה ובדשמואל פליגי דאי בשוה מודה רבי אליעזר דלגוביינא שקליה ובדלא שוה פליגי רבי אליעזר לית ליה דשמואל ולמימר דסבר וקבל אותו קתא דמגלא לגוביינא אלא כיון דלא שוה לזכרון דברים בעלמא הוא דנקט ליה ושומר חנם ורבי עקיבא אית ליה דשמואל ואמרינן סביר וקביל בתורת משכון וכל כמה דלא מהדר ליה לא ליגביה:

לא דכ"ע וכו'. דלרבי אליעזר לא מפסיד ולא מידי ולרבי עקיבא אינו מפסיד אלא כנגד המשכון:

ופסקו הגאונים ז"ל והרי"ף ז"ל דליתיה לדשמואל דהכא ובפ' כל הנשבעין [דף מה.] אסיקנא דכ"ע לית להו דשמואל וליכא למימר הא מוקמינן פ' הזהב [דף מח:] הא דר' יוחנן דאמר ערבון כנגד כלו הוא קונה כתנא קמא דשמטה דאמר דהמלוה את חבירו על המשכון אע"פ שאינו שוה אלא פלג חובו אינו משמט והתם בפרק כל הנשבעין נמי מוקמינן דשמואל כההוא תנא [אלמא] כולהו בחד טעמא שייכן וכיון שכן כיון דקי"ל בערבון כרבי יוחנן בהא נמי קי"ל כשמואל דלאו ראיה היא דאע"ג דכולהו בחד טעמא שייכן מיהו דשמואל עדיפא מכולהו ואינהו לא סברי לה כוותיה אבל שמואל על כרחו כתנא קמא דשמטה ס"ל דכיון דאמר שמואל דקתא דמגלא שקיל אינש לגוביינא דאלפא זוזי פשיטא ודאי דאינו משמט אבל תנא דשמטה לא סבירא ליה כשמואל שלא יהא חייב להשלים עד כדי חובו [אם אבד] אלא בדרבי יוחנן סגי ליה דכי היכי דא"ר יוחנן דערבון כנגד כולו הוא קונה ואעפ"י שחייב הלוקח להוסיף דמים כנגד מקחו הכא נמי משכון שהמלוה תופס אע"פ שאינו שוה אלא פלג חובו כנגד כולו הוא תופסו ומיהו אם אבד חייב לוה להשלים עד כדי חובו כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל שכתב כך דברי הגאון ז"ל שפסקו דהא דשמואל ליתא ומיהו אע"ג דליתא היינו שלא לומר שאינו חייב לוה להשלים אבל כנגד משכונו ודאי אבד מלוה במאי דשוה ומוכח כן במשנה פרק שבועת הדיינין (דף מג.) המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא ג' דינרין היה שוה דמשמע התם דמאי דשוה מיהא אבד וסתם אבד לאו בפשיעה משמע אלא כדין שומר שכר כן כתבו האחרונים ז"ל:

שקונה משכון. הנכון שקונה למיהוי עליה שומר שכר. אבל באונסין פטור לפי שאינו קונה אותו קנין גמור שאע"פ שהוא יכול לקדש בו את האשה ואין שביעית משמטתו כדאיתא פרק המקבל (דף קטו.) מ"מ לא מיחייב באונסין דלא דמי לשואל שכל הנאה שלו דהאי לא מצי לאשתמושי ביה ולא עוד אלא דזימנין דלוה משתמש בו שהרי צריך להחזיר לו כסות יום ביום וכסות לילה בלילה וכן דעת ר"ח וכל האחרונים ז"ל ובפרק השולח (דף לז.) גבי הא דתנן המלוה על המשכון אין משמט ובפרק כל שעה (דף לא:) גבי המלוה על חמצו של עובד כוכבים דאפילו לאחר הפסח אסור בהנאה משום דרבי יצחק מוכח דרבי יצחק אף במשכנו בשעת הלואתו קאמר דהכי משמע לישנא דהמלוה שהוא בשעת הלואה דבמשכנו שלא בשעת הלואתו א"צ ראיה דעיקר קרא דולך תהיה צדקה שלא בשעת הלואתו מיירי דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד ומוקמינן ליה לקמן [דף קיג.] בשליח ב"ד וההוא ודאי לגוביינא שקליה:

בשומר אבדה. שמצא אבדה והכניסה לביתו כדכתיב ואספתו אל תוך ביתך קמיפלגי דר"ע סבר משום דשומר אבדה מצוה קא עביד והעוסק במצוה פטור מן המצוה דאי בעי לא יהיב ריפתא לעניא ונמצא דהוי עלה שומר שכר וחייב בגנבתה או אם נאבדה וכן הדין במלוה על המשכון ל"ש משכנו בשעת הלואתו ל"ש משכנו שלא בשעת הלואתו ל"ש הלוהו פירות לא שנא הלוהו מעות דמתני' בכל ענין היא דסתמא קתני הלוהו מצוה קעביד ופטור מן המצוה וש"ש הוי והראב"ד ז"ל הקשה היכי דמי הלואה שנעשית מצותה משעה שהלוה לשומר אבדה שעושה המצוה כל זמן השמירה ופריק ז"ל דה"נ הוי ש"ש כל שעתא מפני שממתין לו ואינו מוכר המשכון ליפרע ממנו ועל זה כתב ברשב"א ז"ל למדנו מדברי הרב דבר זה שהוא פטור מפרוטה לעני כל זמן המשך המשכון בידו ומ"מ לעיקר הקושיא נ"ל דאינה דכיון דבשעת נטילת ממון נשכר פרוטה דרב יוסף נמצא שהוא ש"ש עליו לעולם וזה נ"ל פשוט עכ"ל:

לימא דרב יוסף תנאי היא. דהא דרבה ודאי תנאי היא דהא ר"ע דאמר אבד המשכון אבדו מעותיו לא סבר שהוא ש"ח:

דכ"ע. אפילו ר"א אית ליה דרב יוסף בשומר אבדה דמצוה קעביד וכיוצא בו במשכון אבל הכא כי פליגי במלוה צריך למשכון להשתמש בו ולהיות פוחת והולך מר סבר אע"פ שהוא צריך לו מצוה קעביד ומר סבר כיון שצריך לו לאו מצוה קא עביד וקי"ל כר"ע דקאי כסתם מתני' דאמר הלוהו על המשכון שומר שכר דמשמע בכל ענין אפילו במלוה צריך למשכון ועוד דהלכתא כר"ע מחבירו:

מרא. קמי"ק:

פסל. דולדור"ה:

קרדום. יש"א בלע"ז:

מתני' נשבע. שלא פשע ופטור ובגמרא מפרש אמאי פטור שומר שכר בשבועה הא בלאו פשיעה נמי מיחייב שאין זה אונס אלא כגנבה ואבדה שהם קרובים לאונס ולפשיעה:

זה וזה ישבע וכו'. כלומר אף אני שמעתי מרבותי כר"מ דסתם מתני' היא אבל תמהני על זה ועל זה היאך נפטרין בשבועה ובגמרא מפרש התימה:

גרסי' בגמרא ת"ר המעביר חבית ממקום למקום ושברה בין ש"ח בין ש"ש ישבע דברי ר"מ רבי יהודה אומר ש"ח ישבע נושא שכר משלם האי כדיניה והאי כדיניה למימרא דסבר ר"מ נתקל לאו פושע הוא והתניא נשברה כדו ולא סלקה נפלה גמלו ולא העמידה ר"מ מחייב בהיזקן וחכ"א פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וקי"ל דבנתקל פושע

פליגי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן שבועה זו מתקנת חכמים היא שאם אי אתה אומר כן אין אדם מעביר חבית לחבירו ממקום למקום:

האי כדיניה וכו'. משום דס"ל דנתקל לאו פושע הוא הלכך בש"ח ישבע דלאו פושע הוא ופטור מדינא ש"ש משלם כדיניה דהא לאו אונס הוא דליפטר:

נתקל. זה שנפל לאו פושע הוא דקאמר ישבע ואי נתקל הוי פושע הא נמי נתקל הוא ופשע וחייב:

פטור מדיני אדם. אמרינן בפ' המניח את הכד (דף כט.) דחכמים דפליגי עליה דר"מ ר' יהודה הוא ומש"ה **פטור מדיני אדם**. ואע"ג דבשומר שכר חייב מיהו לגבי נזקין פטור דלא מבעיא לאחר נפילה דה"ל בור (ב"ק דף נה:) והתורה מעטה בשמירתו שאינו צריך אלא שמירה פחותה כשומר חנם דהיינו כסוי בעלמא אלא אפי' בשעת נפילה דמחייב משום אשו אינו צריך שמירה מעולה כש"ש אלא מכי נטר כדנטרי אינשי פטור דאף בדידיה [שם] מעטה תורה בשמירתו ומשום הכי פטור וכאונס קרי ליה לענין ניזקין וליכא למימר והא אפילו באונסין אמרינן [שם דף כו.] אדם מועד לעולם וחייב דהתם היינו דוקא כשהוא עצמו מזיק כגון נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה אבל הכא ממונו הוא שהזיק:

תקנת חכמים היא. כלומר לעולם פושע הוא והא דאמר ר"מ ישבע משום תקנה הוא דליפטר בשבועה שלא שברו בכוונה:

אין לך אדם. שדואג שמא יכשל ותשבר ומיהו לא קי"ל כר"מ דאמר נתקל פושע אלא כר' יהודה דאמר נתקל לאו פושע הוא ומתני' אף כר' יהודה אתיא ושומר חנם פטור מדינא ושומר שכר מיפטר מפני התקנה ולא מדינא וישבע דמתני' לומר שנשבע שלא פשע בה שאילו פשע בה ודאי חייב והכי מפרשינן מימרא דרבי יוחנן והכי משמע מכל הני עובדי דבסמוך דבפשיעה חייב אלמא לית הלכתא כר"מ דאילו לר"מ אפילו בפשיעה היה פטור וכדאמרן וכיון שכן כל ששינה בהעברתה של חבית ופשע בה כגון שרץ יותר מדאי או שהלך במקום רעוע ונתקל חייב שהרי לא תיקנו כלום אלא בנתקל דלאו פושע הוא וקי"ל דינא כר' יהודה דאמר בנזקין פטור מדיני אדם וכטעמא דפרישית כן פסק הרי"ף ז"ל דהלכתא כסתמא דמתני' ומשום תקנה וכדפירשתי ולא קי"ל כר' מאיר דאמר נתקל פושע ולא כרבי יהודה דברייתא דאמר נושא שכר משלם דלית ליה תקנה וכן הסכימו כל האחרונים ז"ל:

דף נא:

ההוא גברא דקא מעביר חביתא:

ריסתקא. רחבה:

זיזא. קורה היוצאת מן הכותל ובולטת לרה"ר:

אייתי ראיה דלא פשעת. דאינך נאמן בשבועה אלא בעדים דכל היכא דיש רואה לא יפטר בשבועה אלא בעדים ומהא שמעינן דלית הלכתא כר"מ דפוטר אפילו בפושע דהא הכא חייביה רבא אי לא מייתי ראיה דלא פשע וכדפירשתי לעיל:

ההוא גברא דאמר ליה לחבריה זיל זבין. שליח שוויה:

תקיפו. החמיצו:

קלא אית להו. כלומר היה לך לצעוק ולהודיע לרבים ואם לא יש לחוש שמא חומץ קנית בזול ואינך נאמן בשבועה אלא דוקא בראיה וכ"כ ר"ח ז"ל שאם אינו מביא ראיה אינו נאמן בשבועה והרי"ף ז"ל הביא סעד לדבריו מדאצטריך רב יוסף לאתמוהי כמאן כאיסי וא"ל אין וס"ל כוותיה כלומר אע"ג דמילתא דחיקא היא שלא יהא נאמן שוב בשבועה ומהא שמעינן דלאו דוקא בשבועת השומרים אמרה איסי אלא אפי' בעלמא כי הכא אי אתרא דשכיחי ביה סהדי הוא לא מיפטר בשבועה אלא בעדים כן כתב הרנב"ר ז"ל:

גרסי' בגמ' רבה בר בר חנה תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא שקיל גלימייהו אתא לקמיה דרב א"ל זיל הב להו גלימייהו א"ל דינא הכי א"ל למען תלך בדרך טובים אזל יהיב להו גלימייהו אמרי ליה עניי אנן וטרחינן כולי יומא ולית לן מידי למיכל א"ל זיל הב להו אגרייהו א"ל דינא הכי א"ל למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור:

דדארו באגרא. מוט כפוף באמצעיתו ונותנו על כתפו ונושא ב' כדין בב' ראשין:

משלם פלגא. פועל שקבל עליו להוליך חביות ממקום למקום ונשאם באותו המוט ונשבר משלם פלגא וטעמא כדמפרש בתר הכי:

דנפיש לחד. שהוא משא כבד לחד ודמי לפשיעה. ובפושע לא תקנו שבועה כדי דליפטר הלכך משלם פלגא:

ודמי לאונס. דכיון שאין בו משוי לשני בני אדם יש שמחזיק להטעינו עליו ונתקל לאו פושע הוא כדאמרן ואע"פ שנושא שכר הוא נפטר משבועה מפני התקנה וזה נמי ישבע שלא פשע ויפטר [מאידך פלגא] כן נראה מהרשב"א ז"ל דהא נמי לאו אונס גמור הוא :

בריגלא. עץ מפוצל בראשו וקושר בו משא שני בני אדם ומכניס צוארו בין שני פצוליו ומוטל על ב' כתפיו וראשו של מטה ארוך וכשעומד לפוש נועצו בקרקע:

משלם כולה. שפשיעה היא לצאת במשא שני בני אדם:

שקולאי. נושאי משאות:
שקל גלימייהו. משום שהיו פושעים וכגון דדארו בריגלא ולפיכך לא חייבם שבועה שלא פשעו א"נ והוא יותר נכון שאילו תברו החבית במקום רואים כיון שלא הביאו ראיה חייבים לשלם ולא מפטרי בשבועה ולפיכך לא א"ל רב שבועה אית לך גבייהו אלא הודה לו שהדין עמו ובא לו מטעם אחר למען תלך בדרך טובים לעשות לפנים משורת הדין:
ואורחות צדיקים תשמור. סיפא דקרא הוא והיינו לרחם על הבריות:
סליקו להו השוכר את האומנין השוכר את הפועלים. סתמא שלא אמר להן בשעת התנאי להשכים ולהעריב:
אינו יכול לכופן. מאחר שלא התנה עמהן בתחלה ובגמרא פריך פשיטא:
מתיקה. ליפתן:
בשעתו. בשעת מלכותו דמלך והדיוט הוה:
שהם בני אברהם. וסעודתו גדולה משל שלמה כדאמרינן בגמרא אמר רב יהודה אמר רב בן בקר אחד רך שנים וטוב ג' לתלתא גברי תלתא תורי ואילו גבי שלמה אע"ג דסעודתו גדולה דכתיב ויהי לחם שלמה וכו' הוו ישראלים טובא דכתיב יהודה וישראל רבים:
עד שלא יתחילו. ואין כאן אלא דברים ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה דאילו משיתחילו לא תוכל לחזור:

דף נב.

הכל כמנהג המדינה. ירושלמי זאת אומרת מנהג מבטל הלכה אמר רבי אמי כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו והביאו הרי"ף והרשב"א ז"ל:
וגרסינן בגמרא [דף פג.] אינו יכול לכופן פשיטא לא צריכא דטפי להו אאגרייהו מהו דתימא מצי אמר להו האי דטפאי לכו אאגרייכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי קמ"ל דאמרי ליה אדעתא דעבדי [לך] עבידתא שפירתא:
אמר ר"ל [דף פג:] פועל בכניסתו משלו וביציאתו משל בעל הבית שנאמר תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירבצון יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. וליחזי היכי נהיגי בעיר חדשה וניחזי מהיכא קא אתו בלקוטאי ואי בעית אימא דאמר להו איתגרו לי כפועל דאורייתא:
פי' דטפי להו. הוסיף על שכרם יותר משכר שאר פועלים:
בכניסתו לעיר. לערב משלו צריך לוותר משלו אצל בעה"ב ולהחשיך אצלו:
וביציאתו. בבקר למלאכתו:
משל בעה"ב. אינו צריך להקדים אלא עם הנץ החמה:

יאספון. החיות דלעיל מיניה כתיב תשת חשך ויהי לילה בו וגו' תזרח השמש וגו' וסמיך ליה יצא אדם וגו' עדי ערב עד שתחשך:

וליחזי היכי נהגו. בעיר והכל כמנהג המדינה ודריש לקיש מאי היא:

בלקוטאי. שנתלקטו ממקומות הרבה יש מקום שמחשיכין ויש מקום שאין מחשיכין וליכא למסמך אלא אדאורייתא ומדאמרינן הכא וניחזי מהיכא אתו כלומר וינהגו כמנהג אותו מקום שבאו משם שמעינן דכל עיר חדשה אם נודע רוב אנשיה מהיכן באו הכל כמנהג אותו מקום שבאו משם הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

ירושלמי בני טבריא לא משכימים ולא מעריבים ובני בית מעון משכימים ומעריבים בני טבריא שעלו לשכור מבני בית מעון ובני בית מעון שעלו לשכור מטבריא נשכרים כבני טבריא אבל אדם שהלך מטבריא לשכור פועלים מבית מעון יכול הוא מימר כן סלקא במחשבתכון דלא הוינא משכח מוגר פועלים מטבריא אלא בגין דשמעת עלייכו שאתם משכימים ומעריבים בגין כן סליקית להכא:

גמ' וא"ל. בעל הבית עשה והרי שכרך עלי כאחד וכו':

משמנין. לא בפחות ולא ביותר אלא כמנהג המדינה בבינונים וכן הדין במוכר דאי א"ל כדשיימי אינשי ואיכא דשיימי ליה הכי ואיכא דלא שיימי ליה הכי הולכין אחר שומא בינונית וכן הפוסק על השער שבשוק חייב להעמיד לו על שער בינונית והכי איתא בתוספתא המוסר מעות לחבירו ליתן לו פירות בגורן חייב להעמיד לו כשער בינוני איזהו שער בינוני היו מהלכות מח' ומט' ומי' נותן לו מט' והא דאמרינן התם דשור בשורי אני מוכר לך מראהו כחוש ובית בביתי אני מוכר לך מראהו עלייה משום דגריעא וכדמוכח בפרק [הנודר מן] הירק (דף נו.) ובפרק בתרא דמנחות (דף קח:) שאני התם דאמר בשורי אבל שור סתם נותן לו בינוני כן תירץ הרנב"ר בשם הרא"ה ז"ל:

ואמרינן בגמ' [דף פז.] תאנא משום רבי יוסי למה נקוד על איו שבאליו למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם שואל באכסניא שלו והאמר שמואל אין שואלים בשלום אשה כלל ע"י בעלה שואלים:

למה נקוד איו שבאליו. נקוד והלמ"ד אינה נקודה למדה תורה וכו' והיינו נקודת איו דלא היו צריכים לשאול דיודעים היו שהיא באהל דכל נקודה עוקרת התיבה שאינה אלא לדרשא ודרוש ממנה דרך ארץ:

אכסניא. אשת אושפיזו:

ע"י בעלה. לא ששלח לה שלום אלא לבעלה שאל מה שלום הגברת אבל לשלוח לה שלום אפילו ע"י בעלה אסור כדאמרינן בפרק עשרה יוחסין (דף ע:) דאין שואלים בשלום אשה כלל :

אמר המחבר מפרש"י ז"ל שבכאן דאמר דמשום הכי נקוד על איו לעקור התיבה לומר שאינה אלא לדרוש ממנה דרך ארץ מתישב לי מה שמקשין העולם על פרש"י ז"ל שבחומש לא ינקוד אלא נקודה אחת על הלמ"ד ונשאר נמי איו שלש נקודות למה לי והשתא אתי שפיר דאדרבה מדאיצטריך לנקוד שלש נקודות שמעינן דרך ארץ דהכא דאי לא נקד אלא נקודה אחת על הלמ"ד לא הוה שמעינן אלא איו לומר ששאלו לאשה על האיש ולא הוה שמעינן ד"א נמי אבל השתא דנקוד שלש נקודות ע"כ להכי אתא לעקור התיבה ולדרוש דלא שאלו משום שלא ידעו היכן היא דודאי ידעו אלא לאשמועינן ד"א ששואלים לבעלה בשלומה דאם לא כן דלא אתא אלא לומר ששאלו נמי לאשה לא ה"ל למנקד אלא נקודה אחת על הלמ"ד:

מתני' ואלו אוכלים. ואלו פועלים אוכלים ממה שעוסקין בו:

בשעת גמר מלאכה. כשתולשין אותו:

עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר. ואם בר חלה הוא עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה וטעמא דכולי מתני' מפרש בגמרא וסיפא דמתני' מפרש בשלהי פרקין למאי איצטריך:

ולא הקדש. דאסור לאכול ומדלא אמרינן איפכא ולא של עובד כוכבים לומר דרעך הוא דאמר קרא ואל כליך לא תתן אבל בשל עובד כוכבים תן שמעינן דגזל עובדי כוכבים אסור :

ולא מוצץ. היין לזרוק חרצנים וזגין:

וד"א. לאכול ענבים במלח למתקן שיאכל הרבה מהם:

כנפשך. כאילו הם שלך מה נפשך אוכל ופטור מן המעשר:

שור שור משבת. בב"ק בשור שנגח הפרה (דף נד:) ושור לאו דוקא דה"ה לכל שאר בהמות דגבי שבת כתיב וכל בהמתך:

שור דכתב וכו'. כיון דשור לאו דוקא:

חוסם לנחסם. אדם לשור ושור לאדם:

המחבץ. מין ממיני חמאה:

המנכש. שעוקר מביניהם שאר ירקות שאינם יפות:

ואע"פ דשליף. כלומר לא מבעיא למימר כשעוקר מביניהם שאר ירקות שאינם יפות דודאי אינו אוכל מקרא דואל כליך לא תתן דמשמע שנותן לתוך כליו של בעל הבית ועכשיו אינו נותן כלום לתוך כליו של בעל הבית וא"כ אינו שעת גמר מלאכה אלא

אע"פ דשליף בצלים קטנים אותם שקורים ציבו"ט שלא יהיו גסין לעולם ועוקרין אותם מבין הגדולים להרחיב להם מקום להתפשט דאיכא השתא נתינה לכליו של בעל הבית אותם בצלים קטנים ולא ממעטי מואל כליך אף על פי כן ממעטי מדיש משום דלאו גמר מלאכה היא דעיקר הפעולה משום תיקון הגדולים המחוברין עמהם הוא הלכך לא מיבעיא מהגדולים הנשארין מחוברין דלא אכיל אלא אפי' מאלו הקטנים שעוקר אינו אוכל משום שלא התיר קרא לפועל לאכול אלא בדומיא דדיש שהוא עוסק בדבר שהוא שעת גמר מלאכה ולא דמי לבודל בתמרים רעים שאינם מתבשלים באילן לעולם ומכניסים אותם בכלים של כפות תמרים להתחמם ולהתבשל שם דתניא שהפועל אוכל בהם דהתם עיקר הפעולה הוא בשבילם ולא בשביל ד"א ושעת גמר מלאכה היא להם. יצא הבודל. שמבדיל במגריפה אותם שמדובקים זו בזו וזו היא גמר מלאכתן למעשר שאין פועל אוכל בהם דדומיא דדיש שלא נגמרה מלאכתו למעשר קאמר רחמנא :

דף נב:

הלש. משנתן מים וגלגל נתחייב בחלה ועדיין היא צריכה ללוש ולשוף ולבעוט הרבה:
המקטף. עורך וטח פניה במים הואיל ונגמר מלאכתה לחלה אין פועל אוכל בו דאע"ג דדיש אמר רחמנא שעדיין לא נגמרה מלאכתו למעשר ומשמע דכיון שנגמרה מלאכתו למעשר אין פועל אוכל בו היינו בפועל בו בעודו דיש דאין ה"נ כשהגיע מלאכתו למעשר אין פועל אוכל בו אבל ה"ה נמי בפועל בחטים לאחר שנגמרה מלאכתם למעשר כטוחן כיון דלא נגמרה עדיין המלאכה לדבר אחר שבו כחלה אמרי' שפועל אוכל בו דהוי ליה למלאכה זו כדיש שאוכל בו עד שיגמר מלאכה המחייבת לדבר אחר שהוא אחר פעולה זו כמעשר והא דתניא הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר ולחלה הכי קאמר שנגמרה מלאכתו לדבר הנוהג בו אם מעשר מעשר כדיש או תמרים וגרוגרות ואם חלה חלה כפועל בחטין ושעורים לאחר שעשרן וכיון שאמרנו שאדם מותר לאכול בחטים כשפועל בהם לאחר שעשרן עד שתגמר מלאכתם לחלה וילפינן לעיל שור מאדם אם כן שור נמי אוכל בהם ולפי זה בדישו דאמר רחמנא לאו דוקא דיש אלא דישו הראוי לו ולפיכך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות שכירות שעל כל דבר שהוא אוכל אם חסמה עובר משום בל תחסום והא דתניא לקמן פרות המרכסות בתבואה אינו עובר משום בל תחסום פירשו ז"ל שלא היה מלאכתם באותה תבואה אלא שהיו מהלכות כדרכם וירט להם הדרך והלכו על התבואה דבכי ה"ג ודאי לא קרינא ביה בדישו והכי מוכח בסיפרי ובירוש' וכן הסכימו האחרונים ז"ל:

כענבים ודבר אחר. דאסרת לעיל משום שמרבה באכילתן וה"נ אי מהבהב ממתקן ומרבה באכילתן או דילמא כיון שאינו אוכל בהם דבר אחר מותר:

עודרין גודרין בוצרין מוסקין כולם לשון לקיטה הם בכל מין ומין ופטורין מן המעשר ולא אמרינן מקח הוא שאין זה תנאי שכרם אלא התורה זכתה להם:

בפתן לא יאכלו. לפי שאוכלים הרבה:

ולא יספות. לא יטבול וכדפירשנו לעיל ופשיטא דאם נטלו רשות מבעל הבית שיכולין לאכול בכל ענין שירצו:

ת"ר פרות המרכסות אינו עובר משום בל תחסום. כדפירשנו לעיל לפירוש הרמב"ם ז"ל שאינו נקרא דישה:

בול. מלא אגרוף:

בטרסקל. שק או כיוצא בו תולין בצוארה והמאכל בתוכו ואוכלת:

אינו עובר הישראל. אע"פ שאמר לו חסום פרתי ודוש בה ומיהו נהי דאיסור [דאורייתא] ליכא איסורא דרבנן איכא כדלקמן:

ומתרזת. חולי מעיים שמוציאים רעי צלול כמים והחטין קשין לה:

מביא כרשינים. והלא אינה דשה בכרשינים ומביא מפני שהם יפות לה אלמא לא אמרינן קא חזיא ומצטערא:

גרסי' בגמר' שלחו ליה בני מערבא לאבוה דשמואל הני תורי דגנבין ארמאי וגנחין יתהון מהו שלח להו הערמה אתעביד בהו ערימו עליהון ויזדבנון סבר רבא למימר ימכרו לשחיטה א"ל אביי דיין שקנסת עליהם מכירה. פשיטא בנו גדול כאחר דמי בנו קטן מהו רב [אחי] אסר ורב אשי שרי מרימר ומר זוטרא ואמרי לה הנהו תרי חסידי מחלפי להדדי:

וגנחין יתהון. מסרסין אותם ואח"כ מחזירין אותם לבעלים ומאהבת בעליו ישראל גונבו העובד כוכבים שהוא מכירו ומסרס אותו:

ויזדבנון ולא יהנה ישראל בעבירה לפי שהוא עשה כדי שיהא יפה לחרישה לפיכך יקנסוהו שלא יחרוש בו:

לשחיטה. שלא יועיל סרוסו להעלות בדמיהן אבל בחרישה לא שדמיהם יקרים מחמת סירוסם:

שקנסת. כיון שקנסת עליהן מכירה דיין דהא לא טרח כולי האי אלא משום שיחרוש בו הוא ועכשיו לא תתקיים מחשבתו:

כאחר דמי. ודיו אם מכרו לו:

מחלפי אהדדי. שוורים שלהם שגנבום עובדי כוכבים מכיריהם ומסרסין אותם והסכימו האחרונים ז"ל דכיון דחזינן לכולהו רבנן בתראי כאביי ורבא ורב אחי ורב אשי ומרימר

ומר זוטרא דכולהו אסרי סירוס ע"י עובד כוכבים נקיטינן לחומרא דאמירה לעובד כוכבים אפי' באיסור לאו אסור דליכא למימר דכולהו ס"ל כר' חדקא ומשום דקא עבר ישראל אלפני עור לא תתן מכשול משום דס"ל דבני נח הוזהרו על הסירוס דהא לא קיי"ל הכי וסוגיין בעלמא [דלא] כוותיה ושמעי' מינה לענין סוגיא דישראל דאומר לעובד כוכבי' חסום פי פרתי ודוש בה דישה שלך או חסום פרתך ודוש בה דישה שלי אסור משום אמירה לעובד כוכבי' שהרי עושה מלאכת איסור בדבר של ישראל ולא דמי להא דתניא במכילתא [סדר בא פר' ט'] דבמלאכת העובד כוכבים ליכא משום אמירה לעובד כוכבים דשאני התם שאינו עושה בשל ישראל כלום:

דף נג.

ושמעינן נמי מהכא דאפי' לומר לעובד כוכבים [בחול] שיעשה מלאכה בשבת אסור משום אמירה לעובד כוכבים דומיא דחסום פרתי ודוש בה שאומר לו כן קודם דישה כ"כ הרשב"א ז"ל והרנב"ר ז"ל הביא ראיה אחרת מדאיצטריך היתירא למי שהחשיך לו בדרך ליתן כיסו לעובד כוכבים לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו כדאיתא בירושלמי בריש מי שהחשיך דאילו מהכא אין נראה לו כל כך ראיה משום שאומר לו כן בזמן שהוא אסור לדוש בחסימה משא"כ כשאומר לו בחול לעשות מלאכה בשבת:

מבחוץ. קודם שתכנס לדוש:

מבית אביך. כהן היה:

ולהבדיל בין הקדש. בתריה כתיב משמע כדי שידע להבחין בין עבודה קדושה לעבודה מחוללת ואי שתי ועייל מ"מ שכור הוא ולא ידע להבדיל:

החוסם את הפרה. ולא העבירה על הדישה וחבירו דש בה:

המזווג. שור וחמור לקרון ובא חברו והנהיג פטור הראשון:

חסמה בקול. כשהיתה שוחה לאכול גער בה:

הנהיגה בקול. בכלאים ואינו אוחז במרדע:

הויא מעשה. כמו מימר שדבורא בעלמא הוא שאומר זו תמורת זו ומיקרי יש בו מעשה משום דאתי מאותו דיבור מעשה שנתפסת הבהמה בקדושה בדיבורו וה"נ בקולו היא נחסמת ובקולו הוא מנהיגה והיא הולכת ולפיכך מיקרי לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו וכ"כ הראב"ד ז"ל דהוי מעשה אף ללקות וכן פרש"י ז"ל הכא הוי מעשה שלוקין עליו והלכתא כר' יוחנן וכן פסק רבינו אלפסי ז"ל:

ד' קבין לפרה וג' לחמור. כך שיערו אכילתה וכתב הרשב"א ז"ל דוקא ליום א' ולדישה מרובה וכן לפי חשבון זה בכל יום קאמר שאין הפרה אוכלת כ"כ בשעה אחת שהרי אוכלת וחוזרת ואוכלת היא:

והא אין לוקה ומשלם. דהוי להו שתי רשעיות וכתי' (דברים כה) כדי רשעתו רשעה אחת:

דמשעת משיכה. כלומר ואינם שתי רשעיות אלא כשבא חיובם כאחת אבל הנהו אינם באים כאחת:

מין ושאינו מינו. מזכר ונקבה:

מהו להכניסן לדיר. מי הוי כמרביע או לא:

במנאפין. משיראו זה על זה כדרך מנאפין וא"צ לעדים שיראו כמכחול בשפופרת שלא הזקיקם תורה להסתכל כל כך:

כמכחול בשפופרת. עד שיכניס בידיו אבר הזכר בנקבה כדרך בני אדם במין במינו:

מכחול. קיסם או כנף שמכניסין בשפופרת חלולה שהכחול לתוכה ומוציא מן הכחול במכחול ומעביר על העין:

ואפילו משום פריצותא דשמא יבא לידי הרהור וכדאמרינן (בע"ז דף כ:) לא יסתכל בבהמות ובעופות כשנזקקין זה עם זה [ליכא] משום דהאי בעבידתיה טריד ולא מהרהר ומיהו הא דמתירין מכחול בשפופרת היינו היכא דליכא למיחש לפריצותא דעבדי אבל אם אינם בני תורה או דאיכא למיחש לפריצותא דעבדי אסור בכלאים אפילו להכניס מין ושאינו מינו לדיר ובמין במינו נמי דוקא הכנסה לדיר הוא דשרי דלא מצי אתי לידי איסורא דאורייתא:

מתני' ואפילו בכתפיו. שאינו מזיז ידיו ורגליו:

רבי יוסי ברבי יהודה אומר. לית הלכתא כוותיה אלא כת"ק:

אבל מונע וכו'. ואוכל אכילתו מהם:

וכולן לא אמרו שיאכל אלא בשעת גמר מלאכה וכו'. כלומר אלא עד שעת גמר מלאכה ולאפוקי דלאחר שנגמר מלאכתו לא יאכל לפי שאין דינו של פועל לאכול מן התורה אלא בשעת מלאכה וכשמונע עצמו לאכול עד שיגיע למקום היפות נמי לא יאמר כשאגיע לשם אשב לי ואוכל שהרי מנעתי עצמי עד כאן ולא בטלתי מלאכתי דכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה. דרשינן בספרי וקטפת מלילות בידך שלא יהא קוצר במגל ואוכל וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף למלאכה לא יניף חרמש לאכילתו וכתבו האחרונים

ז"ל דטעמא דמילתא כדי שלא יעשה אכילתו קבע כעין מלאכתו הנה למדנו שאם עשה כן עבר בלא תעשה:

אבל מפני השבת וכו'. שלא יבטל ממלאכתו ויאכל:

אמרו הפועלים. התקינו שיוכלו הפועלים לאכול בהליכתם אע"פ שאז אינם עסוקים במלאכה דמהלך לאו כעושה מעשה דמי כדאיתא בגמרא ועוד דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר:

מאומן לאומן. משורה לשורה כשגמרו שורה זו והולכים להתחיל במלאכתן בשורות אחרות ואע"ג דההיא שעתא לאו שעת מלאכה היא ניחא ליה לבעה"ב בהכי כדי שלא יצטרך לאכול בשעה שיעסוק במלאכתו:

כשתהא פורקת. לאו למימרא דבעינן כשהמשוי על גבה לא תאכל דודאי עיקר היתר אכילתה הכי הוי וכדאיתא בגמ' אלא ה"ק עד שתהא פורקת אוכלת ולאחר פריקה לא כדפרישנא גבי שעת גמר מלאכה:

גמ' עד שלא הלכו. דרכם להטיל ענבים על הגת ולדרכם ברגליהם על הגת ועד שלא הלכו בו שתי וערב אין מלאכתם ניכרת אלא בענבים ולפיכך אין שותים יין דה"ל כעושה במין זה ואוכל במין אחר. משהלכו. כבר ניכרת גם ביין ועדיין עושה בענבים הלכך אוכלים ושותין שהרי עושה במינים אלו יחד:

מהיכא אכלה. כל משאה פורקין בבת אחת ואוכלין:

עד שתהא פורקת. בהליכתה אוכלת ממשאוי שעל גבה:

מתני' אפילו בדינר. אפי' בשוה דינר אע"פ ששוה יותר משכרו שהתורה זכהו לאכול שבעו:

רבי אלעזר וכו'. לית הלכתא כוותיה אלא כחכמים דסברי כת"ק לענין שיכול לאכול אפילו יותר משכרו:

אבל מלמדין. נותנים לו עצה:

ויהא סותם וכו'. שימנעו מלשוכרו למלאכתם והכי קיימא לן כחכמים דאילו ת"ק לית ליה מלמדין:

דף נג:

קוצץ. ליטול מעותיו ולא יאכל:

על ידי עצמו. בשביל עצמו:

שיש בהם דעת. וידעי וקא מחלי:

שאין בהן דעת. למחול וכיון שכן אינו יכול אחר לקצוץ בעבורם:

גמ' משלו. תוספת שכרו הוא מה שאוכל מפני שהתורה הוסיפה לו:
או משל שמים. במתנת גמילות חסדים כשאר מתנות עניים:
תנו. אכילתי:
יהיב ליה. כי היכי דבידו ליתן שכרו לכל מי שירצה:
לדידיה זכי ליה. לצדקה וכל כמה דלא מטא לידיה לא זכי ליה:
דמר סבר דמשלו. תנא דברייתא דאמר דקוצץ בשביל עבדיו הקטנים סבר פועל משלו הוא אוכל וכיון דאגרייהו הוא ואגרייהו דאדון אכילתן נמי דאדון:
ומר סבר. תנא דידן סבר משל שמים הוא אוכל הלכך לית למריה זכייה באכילתו שאפילו שלהם אינה עד שיתננה לתוך פיו ופסק הריא"ף ז"ל כתנא דידן:
מתני' הרי אלו לא יאכלו. דלא אמרינן שהיו סבורים שיפדה אותם כדי שיאכלו אלא מדלא אתנו בהדיא לא אכלי דאדעתא דהכי נחתי [וידעי ואחלי] כאילו קוצץ כן עמהם:
ואם לא הודיעם. על מנת שיעשו עמו בנטע רבעי:
פודה ומאכילם. משום דמקח טעות הוא שאם הודיעם לא היו נשכרים:
נתפרסו עיגוליו. דקציעות שדרסן בעיגולין ונגמרה מלאכתן למעשר שוב אין יכולים פועלים לאכול מהם משום טבל ונפלו ונתפרסו וצריך לחזור ולדורסם הרי אלו לא יאכלו משום טבל וכן הדין בנתפתחו חביותיו שנטלו מגופותיהן ושכרן לסתמם דכיון שמלאם עם מגופותיהם נגמרה מלאכתם למעשר:
מהלכות מדינה. כבר נהגו כך לאכול אע"פ שאינם עושין מעשה:
גמ' לא שאנו. דאכלי מהלכות מדינה:
[**אלא**] **גתות וערימות**. שהוא תלוש וכיון דאי עושה מעשה היה אוכל מן התורה שומר אע"ג דלאו כעושה מעשה אוכל מהלכות מדינה:
גנות ופרדסין. ה"ל מחובר ושעה שאין גמר מלאכה דלא אכיל מן התורה אפילו עושה בו מעשה כגון מנכש הלכך עכשיו שהוא שומר דלא עביד מעשה לא אכיל אפילו מהלכות מדינה:
מכלל דאיכא וכו'. מדלא תניא ואלו אוכלין סתמא:
וכל שכן שומרים וכו'. שאינו עושה מעשה כלל שאינו אוכל לא מן התורה ולא מהלכות מדינה וא"כ ע"כ הא דדייקינן מרישא דמן התורה הוא דלא אכיל אבל מהלכות מדינה אכיל במשמר בתלוש עד שלא נגמר מלאכתו למעשר קאמר בגתות וערימות דכיון דאינו עושה מעשה לא אכיל מן התורה ואכיל מהלכות מדינה וכן הלכתא:
מתני' ש"ח נשבע על הכל על כל המאורעות הכתובות בשאר כל השומרים לחיוב נשבע שכך עלתה לו ופטור ולקמן בהשואל (דף צד:) יליף לכולה מתני' מקראי:

משלם את הכל. גניבה ואבידה ואונסים:
משלמין את הגניבה וכו'. ואפילו הטמין הפקדון בקרקע או הקיפו מחיצה של ברזל ונגנב או אבד חייב ששומר שכר צריך שיהא יושב ומשמר כמו שכתבתי בפרק המפקיד:
גמ' דשוכר כנושא שכר הוא. דמתני' קתני בתרוייהו פטורים באונס וחייבין בגניבה ואבידה:
חיותא. בהמות:
שריג. ירדה (משלי ט"ז:כ"ט) איש חמס (מפתה) [יפתה] רעהו מתרגמינן גברא חטיפא משרגג חבריה:
כדנטרי אינשי. ואין זו אבדה אלא אונס:
כי יהבי לך אגרא וכו'. ונהי דפשיעה לא הוה אונס נמי לא הוה והוה ליה כאבדה והכי קיימא לן הלכך אפילו עאל בעידנא דעיילי אינשי או גנא בעידנא דגנו אינשי ושריג חדא מינייהו במים חייב שאין זה אונס ומיהו משמע דאי אנסתו שינה או אונס אחר בגופו פטור דמאי הוי ליה למעבד אלא שהרשב"א ז"ל סובר שלעולם שומר שכר חייב אפילו באונס שמגיע בגופו של שומר עד שיגיע לגופו של פקדון ממש כדאמר קרא או נשבר או נשבה:
גמלא. גשר:
לעבורי חדא חדא. פירשה רבינו אלפסי ז"ל דוקא בשומר שכר דומיא דהא דרב חסדא ורבה אבל ש"ח ליית ליה לאעבורי חדא חדא שלא קבל עליו לשמור אלא כדנטרי אינשי בשלהן ומיהו לענין נזקין אפילו שומר חנם חייב כדמוכח פרק הכונס צאן לדיר [דף נח.] גבי נפלה לגנה ונהנית וכו' דחפוה חברותיה פשיעה היא וטעמא כדאמרן דלענין שומר לא קבל עליו לשמור בכך אבל לענין נזקין אם הניח שורו מבחוץ ועאל בעידנא דעיילי אינשי אין ספק שאם הזיק חייב:

דף נד.

בבר אחתיך. כלומר בבן עמך ואומתך:
שבאי. שם הגנב ולסטים מזויין היה:
חייביה. לשלם הואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום ועליו לטרוח אחר הגנב עד שיוציא מידו:
רצה ישבע. בפרק הגוזל קמא (דף קח:) אסיקנא דכל שהוכר הגנב קודם שנשבע בין שומר חנם בין שומר שכר עושה עמו דין ואינו נשבע והא דשלח רב הונא רצה נשבע מיירי דוקא בשנשבע קודם שהוכר הגנב ופירוש רצה נשבע רצה עומד בשבועתו קאמר

וכיון דמקשינן מיניה לרב נחמן דהכא אם כן צריך לומר דהכא נמי הכי הוה שמתחלה נשבע ולבסוף הוכר הגנב ואפילו הכי חייביה רב נחמן לשלומי ומשום הכי אמרינן (ליה) לימא פליגא רצה עושה עמו דין:

דפרמוסקא. אנשי השלטון היו שם:

מתני' בשעת משלחת זאבים. שחיה רעה משלחת היא [לשון רש"י בגזירת המלך] (בגרנות) קופצת היא על אדם אחד:

הלסטים. חד לסטים קאמר:

ברדלס. מין חיה היא:

הוליכן למקום וכו'. הרועים אם הוליכו שם למרעה אין זה אונס:

קי"ל כסתמא דמתני' דזאב אחד אפילו בשעת משלחת זאבים אינו אונס וכן ב' כלבים אפי' מב' רוחות אין זה אונס וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ג מהל' שכירות. אם יכול להציל כו' ואם אין הדבר ידוע חייב לשלם:

גמ' ארי ודרס. ארי דרכו לדרוס הבהמה במקום שמוצאה ודרך הזאב לטורפה חיה ומוליכה במקום שהוא בטוח ושם הורגה:

אם היה יכול להציל. ברועים ובמקלות ואם לאו פטור דעת הריא"ף ז"ל דאפילו עאל בעידנא דלא עיילי אינשי ולא שמע קול אריה אומדים אותו ואם אינו יכול להציל פטור כיון שלא בא האונס מחמת הפשיעה דאין זה תחבולה לינצל מאונס זה כלל אבל הראב"ד ז"ל כתב דהיינו דוקא כשמתה מחמת מלאך המות אז הוא פטור משום דאין תחבולה לינצל אבל מחמת ארי אמאי פטור כיון דעאל בעידנא דלא עיילי אינשי ה"ל לעיולינהו בהדיה דאילו עיילינהו לא מטא ליה פסידא כלום הלכך חייב ונראה שדברי הרשב"א ז"ל נוטה לדעתו ולפ"ז הא דאמרי' הכא פטור היינו דוקא דעאל בעידנא דעיילי אינשי:

ולא קדם חייב. ומשלם הכל כיון שלא קדם דפושע הוא ואפילו אם היה מציל היה נוטל שכר המצילין מבעל הבית מ"מ עכשיו שפשע אין מנכין לו כלום וכן היה נראה לכאורה וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל פ"ג מהל' שכירות אלא שהראב"ד ז"ל כתב עליו בהשגות דבר זה צריך פירוש שאינו משלם כל דמי הבהמות אלא מנכין לו השכר שהיה צריך לשכור רועים להציל:

אלא ששומר חנם. יש לו לקדם בחנם ולא לשכור אנשים משלו וש"ש יש לו לשכרם:

עד כדי דמיהן. של בהמות:

והיכן מצינו וכו'. דקא רמית עליה לשכור אנשים משלו:

דהדר שקיל. תירוצא הוא כלומר לא יפרע כלום משלו דהדר שקיל מבעה"ב:

ונפקא מיניה. וא"ת א"כ מה ירויח בעה"ב אם יתן כדי דמיהן:

לטירחא יתירתא. שלא יצטרך לחזור לקנות בהמות:
כושרא דחיותא. כושר הבהמות שמכיר בהם ולמודות בביתו:
הא מסר נפשיה. הלסטים ע"מ כן בא או להרוג או יקח ממון אבל הרועה אין לו למסור נפשו על כך והא דאמרינן פטור משמע דאפילו תפס בעל הבהמה דמי בהמתו מן הרועה בפניו או בפני עדים מפקינן מיניה כדאיתא פרקא קמא דמכילתין:
מתני' סיגפה. עינה אותה ברעב או העמידה בקיץ בחמה ובחורף בצנה לענות נפש (במדבר ל) מתרגמינן לסגפא נפשא:
עלתה לראשי צוקין וכו' אונס. פירשה הריא"ף ורש"י ז"ל בשתקפתו ועלתה וכדאוקימנא לה פרק המפקיד [דף לו:] ואע"ג דלא צריכינן לאוקמוה התם הכי אלא לאביי דאמר שכל שתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב אע"פ שאין האונס בא מהפשיעה אבל לרבא דהלכתא כוותיה דאמר פטור לא צריך תקפתו היינו משום דרבא אמר לעיל [שם] הכי אליבא דרבה דסבר דכל דנטר כדנטרי אינשי פטור דאליביה הוא דפליגי אביי ורבא אבל אנן דלא סבירא לן כרבה אלא מחייבינן אי שריג חדא מינייהו במיא משום טעמא דאיבעי לאעבורי חדא חדא לא משכחת לה הרי זה אונס אלא בשתקפתו ועלתה כן העלו המפרשים בשם הרמב"ן ז"ל:
צוקין. הרים חדים וגבוהים:
גמ' מתנה שומר חנם להיות חייב כשואל. דכל תנאי שבממון תנאו קיים הן לחיוב כי הכא הן לפטור כי מתני':
אפילו תימא שלא קנה. וקי"ל כרבי יוחנן דלא בעיא קנין דכיון דכבר הוא בחיוב השומרים יכול להתנות אפילו בדברים להתחייב יותר אבל בדבר שלא היה בדין השומרים כלל בעינן קנין כדאמרינן פרק הזהב [דף נח.] גבי השוכר את הפועל לשמור את הזרעים:
מתני' תנאו בטל. בדבר שאינו של ממון:
שיש מעשה בתחלתו. שהקדים מעשה שעליו לעשות לתנאו שהוא שואל ממנו כגון הרי מעשה זה שלך על תנאי שתעשה לי דבר פלוני דלא דמי לתנאי בני ראובן אם יעברו ונתתם היינו תנאי קודם למעשה:
תנאו בטל. והרי המעשה קיים ואף על פי שלא קיים בעל התנאי את התנאי:
כל שא"א. בגמרא מפרש לה:
גמ' זו דברי רבי יהודה בן תימא. דקאמר שאפשר לקיימו הא אי אפשר לקיימו תנאו בטל והמעשה קיים:

דף נד:

כמפליגה בדברים. שאין בלבו לשון תנאי אלא להקניטה בעלמא מפליגה מרחיקה ודוחה אותה בדברים:

מתני' נמי דיקא. דסתמא כרבי יהודה בן תימא:

סליקו להו השוכר את הפועלים השואל את הפרה. בגמ' מפרש דל"ש שאל או שכר בין שתיהם הבעלים והבהמה או אחד מהם בשאלה ואחד בשכירות הכל דין אחד הוא:

ואם שאל או שכר הבעלים קודם הבהמה או שניהם בבת אחת ואח"כ נאנסה הבהמה פטור דבעליו עמו ולא ישלם ורישא דמתני' אשמועינן דאם אמר ליה הרי פרתי ואני נשאלים לך אע"פ ששניהם נשאלים בבת אחת ואפילו הוציא בלשונו הפרה תחלה אם נאנסו פטור כאילו היו נשאלים תחלה הבעלים ואח"כ הפרה והיכי דמי שיהיו שניהם בבת אחת פירש בגמ' דקיימא פרה בחצרו של שואל ולא מחסרה משיכה נמצא דבשעת אמירה היו שניהם נשאלים בבת אחת ואע"פ שאמר פרתי ואני נשאלין לך הוי כאילו אמר אני ופרתי נשאלין לך דבעליו עמו קרינא ליה כיון שאין שאלת הבעלי' אחר זמן שאלת הפרה ואי בעית אימא כגון [דא"ל] שואל כשאמר לו משאיל פרתי ואני נשאלין לך א"ל שואל את גופך לא תתשיל לי אלא עד שעת משיכת פרתך נמצא דבשעת משיכת הפרה נשאלים שניהם יחד:

אבל שאל את הפרה וכו'. אתא לאשמועינן דאע"פ שהיה עמו בשעת אונסי' לא הוי בבעלים לאיפטורי אא"כ היה עמו בשעת שאלה וטעמא מפרש בגמרא:

ואמרי' בגמרא [דף צד:] מדקתני סיפא ואח"כ מכלל דרישא דקתני עמה ממש הוא היכי משכחת לה פרה במשיכה ובעלים באמירה אי בעית אימא כגון דקיימא פרה בחצרו דשואל ולא מחסרה משיכה ואי בעית אימא דא"ל את גופך לא תתשיל לי אלא עד שעת משיכת פרתך. פירוש פרה במשיכה ובעלים באמירה לאו למימרא דבעלים משתעבדי באמירה שלא יוכלו לחזור בהם כי היכי דמקניא פרה במשיכה דהא אע"פ שהתחילו במלאכה יכולין לחזור בהם כדאיתא בפרק האומנין (דף עז.) אלא ה"ק ובעלים באמירה דאמירה דידהו כהתחלת מלאכה היא ובאמירה בעלמא חשוב נשאל דכתיב [צפני' ג'] שארית ישראל לא יעשו עולה וכל שקבל עליו לעשות מלאכתו בעליו עמו קרינן ביה שאין כאן ענין לקנין אחר ופירוש פרה במשיכה וכו' כלומר היכי משכחת לה עמה ממש והלא בעיא משיכה דלא סגיא באמירה וא"כ אפילו היה עמה ממש באמירה דאמר אני ופרתי או פרתי ואני נשאלין לך לא הוה עמה ממש דפרה אכתי

מחסרה משיכה ועל כרחך ה"ל שואל בעלים באמירה ואח"כ פרה והיינו סיפא ובמתני' מפורשת טפי:

ותו אמרינן בגמרא [שם] ד' שומרים הם ש"ח והשואל נושא שכר ושוכר שומר חנם נשבע על הכל השואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבויה ועל המתה ומשלמים את האבידה ואת הגניבה מנא הני מילי דת"ר פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בש"ש שלישית בשואל בשלמא שלישית בשואל מפורש וכי ישאל וגו' אלא ראשונה בש"ח ושניה בש"ש איפוך אנא מסתברא שניה בשומר שכר שכן חייב בגניבה ואבידה אדרבה ראשונה בש"ש שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב אפ"ה קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה [תדע] דהא שואל כל הנאה שלו ואינו משלם אלא קרן ושואל כל הנאה שלו והא בעיא מזוני דקיימא באגם:

פי' ד' שומרים. ודיניהם ג' נושא שכר ושוכר דין אחד להם:

נושא שכר. כולל נושא שכר ואומן והוא ג"כ נושא שכר ממלאכתו:

והשוכר. הוא השוכר בהמה או דבר אחר להשתמש בו:

נשבע על הכל. שלא פשע בה ושלא שלח בה יד:

פרשה ראשונה. בואלה המשפטים הם ג' פרשיות סמוכות כי יתן איש אל רעהו כסף וגו' ובה פטר על הגניבה דכתיב וגונב מבית האיש וגו' שטען שנגנבה ממנו וכ"ש דפטור על האונסים וכתיב ונקרב בעל הבית ואוקימנא לשבועה נשבע שלא שלח בה יד ואחריה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה ובה חייב על הגניבה לשלם ופטר את האונסים בשבועה דכתיב או מת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה וגו' ואם גנב יגנב מעמו ישלם ושלישית וכי ישאל איש וגו' וחייב בה את האונסין כשאין בעליו עמו ופטור בבעלים:

בטוען טענת גנב. טען שנגנבה ממנו ונמצא שהוא עצמו גנבה חייב בה כפל בפרשה ראשונה דכתיב ואם לא ימצא הגנב וגו' וסמיך ליה על כל דבר פשע וגו' ישלם שנים ואוקימנא בפרק מרובה (דף סג:) ואם לא ימצא כמו שאמר אלא שהוא עצמו גנבו ישלם שנים וכגון שנשבע תחלה לשקר שנגנבה אבל באו עדים קודם שנשבע אינו משלם כפל דהכי כתיב אם לא ימצא הגנב וכבר נקרב בעל הבית לשבועה על כל דבר פשע אשר ירשיעון דיינים בעדים ישלם שנים וכיון דחומרא היא שדייה הך פרשתא אשומר שכר דאילו פרשה שניה ליכא כפל דהא מחייב ליה בגניבה ואבידה ומכי טעין נגנבה מיחייב עצמו בקרן דאין כפל אלא במי שבא לפטור עצמו בטענתו:

אפ"ה. שבועה חמורה:

דקרנא בלא שבועה. שמשלם קרן משאמר נגנבה ואפילו לא נשבע לשקר:
עדיפא מכפילא בשבועה. דהיינו פרשה ראשונה שאינו משלם עד שיביא עדים שהוא גנבה ושנשבע לשקר:
תדע. דהא עדיפא מדלא פטר שואל על הגנבה כדי לחייב בכפל:
כל הנאה שלו. שבחנם הוא עושה מלאכתו ובו היה ראוי להחמיר יותר וחייב על טענת גנב קרן בלא שבועה ולא פטרו בשבועה כדי להביאו לידי כפל:
ועוד גרסינן בגמרא נושא שכר והשוכר נשבעין וכו'. בשלמא גנבה דכתיב ואם גנב יגנב אלא אבדה מנ"ל דתניא ואם גנב יגנב אין לי אלא גניבה אבדה מנין ת"ל אם גנב יגנב מ"מ:
והשואל משלם את הכל בשלמא שבורה ומתה דכתיב וכי ישאל וגו' אלא שבויה בשואל מנ"ל כדתניא ר' נתן אומר או לרבות את השבויה:
[**דף** צה.] גניבה ואבידה בשואל מנא לן כדתניא ונשבר או מת אין לי אלא שבורה ומתה גניבה ואבידה מנין אמרת ק"ו מה שומר שכר שפטר בשבורה ומתה חייב בגניבה ואבידה שואל שחייב בו שבורה ומתה אינו דין שחייב בו גניבה ואבידה אשכחן לחיוב לפטור מנא לן אמר קרא וכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון ותחתון מעליון. פי' אשכחן לחיוב גניבה ואבידה בשואל לחייב בשאין בעליו עמו:
לפטור מנלן. שאם בעליו עמו יהא פטור:
ילמד עליון מתחתון. גניבה ואבידה דשומר שכר ילמד מאונסין דשואל דכתיב בהו אם בעליו עמו לא ישלם:
ותחתון מעליון. וגנבה ואבידה דשואל דלמדנו לעיל מק"ו ילמד עכשיו מגניבה ואבידה דשומר שכר שפטר בבעלים דלא מצי למימר גניבה ואבידה דשואל מאונסין דשואל גופיה דאיכא למיפרך מה לשבורה ומתה שכן אונס:
פשיעה בבעלים. אחד מן השומרים שפשע והיו בעלים במלאכתן. מקרא נדרש. אם בעליו עמו:
לפניו. אשומר שכר בהיקשא דלעיל דוכי ישאל:
ולא לפני פניו. אשומר חנם דפרשיות של שומר חנם ושל שומר שכר לא איתקוש בוי"ו יתירא דלא כתיב וכי יתן [בשומר שכר] ומקרא נדרש בסמיכות הפרשיות ואע"ג דאין היקש מפורש בהם והכי הלכתא דמקרא דאם בעליו עמו לא ישלם נדרש אלפני פניו אפרשת דשומר חנם דכתיב בה על כל דבר פשע לומר דאם בעליו עמו לא ישלם אע"ג דפשע:

דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא קיי"ל כמאן דמיקל. כדאיתא בפ' גיד הנשה (דף צג:) ופ' [כיצד צולין] (דף עד:) וקולא דממונא היינו לאוקומי ממונא בחזקת מריה וכן פסק הריא"ף ז"ל:

תניא בגמ' [דף צד:] ת"ר אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו:

איתמר [דף צה:] **אביי סבר כרבי יאשיה ורבא סבר לה כרבי יונתן**. [פי' ורבא סבר לה כרבי יונתן] דדריש אחד אחד בפני עצמו הלכך אפילו לא קלל אלא אחד מהם חייב וכן באם בעליו עמו דאמר קרא לא ישלם לא בעינן שיהיה בשניהם כאחד דהיינו בשעת שאלה ובשעת שבורה ומתה אלא די באחד דהיינו בשעת שאלה אבל לא סגי שיהיה בשעת שבורה ומתה ולא בשעת שאלה כדמפרש בסמוך וקי"ל כרבי יונתן דמשמע אחד אחד בפני עצמו וחייב עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו משום דרבא סבר לה כוותיה וכל היכא דפליגי אביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם כן כתב הרנב"ר ז"ל והרשב"א ז"ל בתשובה:

אלא לומר לך. כלומר דאם בעליו עמו משמע עמו בכל זמן השאלה משעת שאלה עד שעת שבורה ומתה הוא דאינו משלם הא בחדא משלם [ואם בעליו] משמע דאם אין בתרוייהו ישלם הא אם בעליו בחדא אינו משלם הא כיצד אם בעליו בשעת שבורה ומתה צריך להיות נמי בשעת שאלה כדמשמע אם בעליו עמו ואם בעליו בשעת שאלה כיון שיצאה מרשות משאיל שעה אחת בבעלים שוב אין צריך להיות בעליו עמו עוד ואם נשברה ומתה פטור כדמשמע מקרא דאין עמו שלם ישלם דמשמע אין עמו כלל הא אם בעליו עמו בחדא לא ישלם וכדאמרן ומיהו דסגי שיהיה עמו בשעת שאלה טפי משעת שבורה ומתה מפורש בסמוך:

דף נה.

וגרסי' בגמ' [**דף צו.**] [**איפוך אנא**] **בשעת שאלה אינו צריך וכו'** (איפוך אנא) אמר רב אשי אמר קרא וכי ישאל איש מעם רעהו ולא רעהו עמו שלם ישלם הא רעהו עמו פטור:

איפוך אנא. דקרא דאשמעינן דאם בעליו בחדא לא ישלם בשבורה ומתה קאמר ולא משעת שאלה:

מעם רעהו. משמע ולא רעהו עצמו נשאל לו ועלה מסיק קרא שלם ישלם אלמא אשעת שאלה קפיד ואע"ג דאם לאו קראי דאם בעליו ואין בעליו ה"א מעם רעהו לאו ראיה כלל דהוה אמינא האי אורחא דקרא הוא למימר הכי ול"ש בבעלים ול"ש בלא בעלים חייב

מ"מ השתא דאשמעינן מהני קראי דאם הבעלים בחדא מינייהו פטור לגלויי אם שעת שאלה היא אם שעת שבורה ומתה שפיר ילפינן מהאי קרא דמעם רעהו דאשעת שאלה קפיד לבד ולא בשעת שבורה ומתה כדאמרן:

מן השותפין. פרה של שניהם ונאנסה מי אמרינן בעליו עמו קרינן לגבי חלק שותף זה ופטור שואל מאותו חצי של אותו שותף:

ששאלו. פרה מאחר לחרוש קרקע של שותפות:

ונשאל. בעל הפרה לאחד מן השותפין למלאכתו דאינה של שותפות. דאילו למלאכת השותפין לשניהם הוי נשאל:

לכוליה [**שואל**] **בעינן**. המשאיל צריך שיהיה נשאל לשואל ולא לחצי שואל מכאן יש לדקדק דאין כל אחד מהם חייב בכולה אלא בפלגא כדין בעל חוב ואידך פלגא אינו חייב אלא מדין ערב דאי חייב כל אחד בכולי ממונא אם כן הרי נשאל לכוליה שואל ונפקא מינה לשנים שלוו מאחד דאע"פ שלא כתבו אחראין וערבאין זה לזה אחראין וערבאין זה לזה כדאיתא בירושלמי לאו דליחייב כל אחד מינייהו בכוליה ממונא כדין בע"ח אלא בפלגא דממונא כדין בע"ח ובאידך פלגא כדין ערב וכבר כתבתי זה בהמפקיד [בתחלתו] בשם הרנב"ר ז"ל:

תיקו. וכיון דלא איפשיטא בעיין מיפטר שואל מההיא פלגא דתיקו דממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע וקולא דממונא היינו לאוקמיה ממונא בחזקת מריה:

אמר המחבר כתב הרמב"ם ז"ל פרק שני מהל' שאלה אם מתה אינו משלם ואם תפסו הבעלים אין מוציאין מידם הרי שהרב ז"ל לא כתב אם מתה אינו משלם אלא פלגא כמו שמשמע מהלכה זו וגם הרי"ף ז"ל כתב סתם וצריך עיון שנראה שדעתם ז"ל שאינו משלם כלום דיהבינן ליה דין שואל בבעלים בכוליה מספק ומלישנא דגמרא דאמר בפשיטות והא ליכא לא משמע הכי ואם נאמר דהם ז"ל סומכין יותר על פשט הירושלמי דאמר דהם אחראין וערבאין דמשמע להו דכל אחד חייב מבתלמוד דידן בענין כזה שהיא בעיא דיחידאה ועלתה בתיקו ומ"מ כיון דאיכא שואל אחרינא בהדיה לאו כוליה שואל הוא ומשום הכי מסופק גם להם בירור הדין ואם כן צ"ל שגם בפלגא לאו כוליה שואל הוא דמאן פלג לך חד פלגא מאידך פלגא וכל זה כנגד בעיא דהכא אמנם אין נראה כן דעת האחרונים ז"ל אלא כמו שכתבתי בפנים ומיהו אפשר דמשום שהאמת דשואל זה פטור [בחלקו] בהאיך דשותפין ששאלו שהרי בעל הבהמה עמו במלאכתו נקט הרמב"ם ז"ל אינו משלם משום דסליק מיניה וממילא נמי בהאיך דשאל מן השותפין אינו פטור אלא מפלגא ע"כ:

שאל מן האשה. פרה של נכסי מלוג:
ונשאל לו בעלה. למלאכתו אף על גב דברצון הבעל שאלה דבלאו הכי לא היתה רשאה להשאיל נכסי מלוג שלה שהרי הבעל אוכל פירות מ"מ נהי דהשתא הויא שאלה מיהו אם קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אינה שאלה בבעלים כיון שהאשה ג"כ אינה במלאכתו:
האשה ששאלה. פרה לחרוש בה קרקע של נכסי מלוג ונשאל בעל הפרה לבעלה במלאכת עצמו דאילו במלאכת מלוג פשיטא דשאלה בבעלים הויא אף על גב שאינו נשאל לאותה קרקע ממש שנשאלת הפרה אבל השתא שבעל הפרה נשאל לקרקע שאינו של מלוג אם קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי נמצא שאינו נשאל [לשואל] כוליה והוי ספק כדלעיל ופטור [ממחצה] וכדפרישית לעיל ואם קנין פירות כקנין הגוף דמיא נמצא דאיכא שאלה בבעלים ופטור לגמרי:
לר' שמעון בן לקיש וכו'. כתב הריא"ף ז"ל דבהא קי"ל כרבי שמעון בן לקיש. מה שכתבתי שאינו כוליה שואל וכדלעיל משום דהוה משמע לי דכיון דהבעל והאשה שותפין בהאיך קרקע כששואל פרה לצורך אותו קרקע לחרוש הרי הוא כשותפין ששאלו וכן כששאל מן האשה פרה של נכסי מלוג הרי הוא כשאל מן השותפין אבל הרמב"ם ז"ל כתב פ"ב מהל' שאלה שאינה שאלה בבעלים וכן כתב הריא"ף ז"ל נראה דחייב באונסין לגמרי ואפשר דטעמא משום דגוף הדבר שהוא נשאל אינו של שותפות אלא מן האשה דוקא ולא דמי לפרה של שותפין:
אפוטרופוס. כגון שהיה הולך למדינת הים ומינה אפוטרופוס על נכסיו לזון אשתו ובניו:
דברי רבי יאשיה. וטעמא דרבי יאשיה איכא למימר דאף על גב דבכל מקום שלוחו של אדם כמותו שאני הכא ששינה הכתוב לעכב דכתיב אישה ואישה בעליו עמו ואין בעליו ר"ח ז"ל פסק כרבי יאשיה משום דקראי דייקי כוותיה וכתבו האחרונים ז"ל דלא מחוור דכיון דלא איתמר הכי בגמרא להדיא לית לן למימר הכי מסברא דנפשין וגם הרמב"ם ז"ל פסק כרבי יאשיה וכן הריא"ף ז"ל מטעמא דאמרינן בסמוך משום דיד עבד כיד רבו אלמא דמשום שליחות לא מהני והשיב עליו הראב"ד ז"ל דמהא לא איריא דלעולם רבא סבר בהא דשלוחו של אדם כמותו כרבי יונתן אלא דכיון דרב עיליש בעי מיניה אפילו למ"ד לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו פשיטא ליה דעבד מיהא מהני דיד רבו הוא ומסכימין הרשב"א והרנב"ר ז"ל לדעתו וכתב הרנב"ר ז"ל וז"ל מיהו כיון דליכא אכרעותא במילתא נקיטינן לחומרא וגבי נדרים לא מצי מפר ע"י שליח דבשל

תורה הלך אחר המחמיר וכן פסק הרמב"ן ז"ל בהלכות נדרים שלו וגבי שאלה בבעלים פטור כיון דספיקא הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה:

וגרסי' בגמרא [דף צו.] א"ל רב עילים לרבא אמר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו למאן דאמר שלוחו של אדם כמותו הני מילי שליח דבר מצוה אבל עבד דלאו בר מצוה לא או דילמא אפילו למאן דאמר לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו הני מילי שליח אבל עבד אמרינן יד עבד כיד רבו דמיא א"ל מסתברא דעבד כיד רבו דמיא אבל עבד דלאו בר מצוה הוא לא הנכון כמו שפירש הרמב"ן ז"ל דאף על גב דבעלמא לא בעינן שיהא בר מצות ממש כישראל דהא משוינן ליה שליח (תרומות פ"ג משנה ד') לענין תרומה ולענין גט שחרור לחברו (גיטין דף כג:) מיד רבו של חברו מכל מקום הכא דכתיב בעליו אהני לן דבעינן בר מצות דומיא דבעלים ממש אפילו למאן דאמר בעלמא שלוחו של אדם כמותו או דילמא אפילו למאן דאמר לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו מפני ששינה הכתוב לעכב מכל מקום יד עבד כיד רבו דמי ורש"י והרנב"ר ז"ל פירשו דלאו בתורת מצוה הנהוגות בשאלה הוא משום דאיהו לית ליה ממונא לשאולי כלום וכיון דליתיה בהנך מצות לא הוי שליח בהן וכדאמרינן [גיטין שם] לגבי גט דלא הוי שליח לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין ומיהו אינו מחוור כל הצורך דשאני גיטין וקדושין דלאו בני הכי כלל אבל לענין שאלה אע"ג דמסתמא לית להו מיהו אפשר ובני הכי נינהו אם ירצו הבעלים להניח המעות בידם לרצונם:

ומסתברא יד עבד וכו'. והכי הלכתא ודוקא מדעת רבו אבל שלא מדעת רבו לא הוי שאלה בבעלים וכן כתב הרמב"ם פ' שני מהלכות שאלה:

בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו. בפירות מלוג שהוא עושה בה מלאכתו:

שואל הוי. קס"ד להתחייב באונסין אם מתה כדרכה:

או שוכר הוי. ופטור מאונסין ומאי שכירותיה שהרי תקנו לה חכמים פרקונה תחת פירות:

שאלה בבעלים היא. שהיא תמיד במלאכתו והיא נשאלה לו תחלה כשנשאה ואף על פי שאינה עוסקת כל שעתא ממש ואפשר דבשעת נפילת הנכסים לא היתה עוסקת במלאכתו מ"מ כיון שאינה פטורה לעולם מלשמשו שאלה בבעלים קרינן ליה ודמיא להא דאמרינן לעיל בריש פירקין [דף צד:] דבעלים באמירה מיקנו דמשום שקבל עליו לעשות מלאכתו אע"פ שעדיין אינו עוסק בה חשבינן ליה שאלה בבעלים ולקמן [דף צז.] דאמרינן מקרי דרדקי ושתלא וטבחא דדוקא בעידן עבידתייהו הוי שאלה בבעלים ההוא משום שפטורין מלשמש בשעות ידועות וכן הבעל דוקא כשהוא מתעסק במלאכת אשתו

הויא שאלה בבעלים אבל כל שאינו עסוק במלאכתה אם שאלה ממנו כלי ונאנס בידה חייבת והכי מוכח בירושלמי בפרק הכותב דגרסינן התם האשה ששברה כלים בתוך הבית פטורה שאם לא כן אין לך שלום בבית לעולם אלמא דוקא מפני תקנה היא פטורה אבל מדינא חייבת וכן דעת הרמב"ם ז"ל אף על פי שהראב"ד ז"ל השיגו ואמר שפטורה משום פשיעה בבעלים והאחרונים ז"ל הסכימו לדברי הר"ם שהירושלמי מוכיח עליהן:

דף נה:

דאגרה איהי הפרה מעלמא. מאיש אחר:

והדר נסבה. והשתא שנשאה זכה הוא להשתמש בה כל ימי שכירותה:

אליבא דרבנן. רבנן ור' יוסי איפליגו בהמפקיד (לה:) בשוכר פרה מחברו והשאילה לאחר ומתה כדרכה דלרבנן השואל משלם לשוכר ולרבי יוסי משלם לבעלים הראשונים:

לא תיבעי לך. דכיון דלדידה בעי שלומי אע"פ שאין הבהמה שלה פטור הוא דשאלה בבעלים הויא:

לוקח הוי. כלומר ויש לו כח וזכות להשתמש בכל מה ששאלה אשתו אבל אין עליו חיוב כדין שומר כלל שלא קבל עליו להיות שומר מעולם והוה ליה כאותה ששנינו באלו נערות [דף לד:] ובהגוזל (דף קיב.) הניח להם אביהם פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסיה דאמרי אב אני יורש שמירתו איני שומר והכא נמי דכוותיה וכן דעת הרמב"ן ז"ל דפטור לגמרי ואפילו מפשיעה וכן הראב"ד ז"ל כתב דלא מיחייב ולא מידי לבעלים וכן דעת הרשב"א שפטור אפילו מפשיעה והרנב"ר ז"ל ג"כ כתב שכן עיקר אע"פ שלא אמרו כן בתוס':

[**כחש מחמת מלאכה**] **מהו**. מי אמרינן כיון שהשאילה להשתמש בה והחזירה לו פטור אע"פ שכחש בשרא או דילמא בכלל אונסין הוא זה ושואל חייב באונסין:

אפילו מתה וכו'. דאע"ג דבמתה שלא במלאכה חייב לא אמרי' כשמתה מחמת מלאכתו חייב אלא כיון שהשאילה למלאכה ידע דאפשר דמתכחשא במלאכה ואפ"ה השאילה א"כ מתירה למיתה ומה לי קטלא כולה ומה לי קטלא פלגא כדאמרי' בגמ' (ב"ק דף סה.) דמתכחשא קטלא פלגא מיקרי הלכך המשאיל הוא דפשע בנפשיה ואינו דין שיתחייב שואל במאי דפשע משאיל בנפשיה:

כילתא. כילה:

נרגא. גרזן:

ואיתבר. בפשיעה:

אייתי סהדי וכו'. הסכימו האחרונים ז"ל לפירוש הראב"ד ז"ל דהכא מיירי במקום עדים ולפיכך הצריכו לעדים ולא האמינו בשבועה כאיסי בן יהודה דאמר (ב"מ דף פג.) הא יש רואה יביא ראיה ויפטר וקי"ל כוותיה אבל אם היה בחצרו או במקום אחר שאין שם רואין היה נאמן בשבועה:

זיל שלים נרגא מעליא. לאו למימרא שישלם לו ע"כ דמים ממש דאמר מר (ב"ק דף ז.) שוה כסף ככסף אפילו סובין וכ"ש שברים דידיה דמהדר ליה אלא ה"ק רב זיל שלים דמי נרגא על מה ששוין עכשיו השברים לומר שמה שפחתו שברים משעת שבירה עד עכשיו נפחתו לשואל:

דינא הכי. שלא יפסידו הבעלים פחת השברים והתנן [שם דף י.] תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבלה ואוקימנא לא נצרכה אלא לפחת נבלה דמה שפחתה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין פחתה לניזק כיון שנבלה דידיה היא וה"ה משאיל דדידיה היא ולא אוקמה רחמנא ברשותיה דשואל אלא לאונסיה וכדאמרינן פ"ק דב"ק (דף יא.) אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לניזקין ואני אומר אף לשואל כלומר אין שמין מה שפחתה הנבלה משמתה עד שעת העמדה בדין לא לגנב ולא לגזלן דכיון שהם קונים בשינוי לדידהו נפחתה אבל לניזקין שמין דבהמה שלו היא וה"ה לשואל וכדכתיבנא וכדאיפסיקא הלכתא הכי פ"ק דב"ק (שם) והסכימו האחרונים ז"ל לדעת הרמב"ן ז"ל שאם אמר לו שואל למשאיל טול שברים שלך או הטפל בנבלה שלך ונאנסו לאחר מכן שנאבדו לגמרי הוי כאילו נאנסו ברשות משאיל ואין השואל חייב כלום אלא מדמי מה שהזיקו מתחלה דכל זה בכלל פחת נבלה אע"פ שנאבדו למשאיל לגמרי דהיינו נאנסו:

דוולא. דלי:

ואבזע. נבקע:

אייתי סהדי וכו'. במקום רואים איירי כדפירשתי לעיל דאי לא משתבע ומיפטר:

אשקיין. תן לי מים לשתות ובתוך כך ישאל ממנו כדי דליהוי שאלה בבעלים ואם נאנס לאחר מכן יפטור מלשלם:

שקול ברישא. דהשתא בשעת שאלה לא היה בבעלים וחייב:

מקרי דרדקי. מלמד תינוקות:

שתלא. נוטע כרמים למחצה:

ואומנא. מקיז דם:

ספר מתא. או סופר העיר או מספר את אנשי העיר בתספורת:

מסלקינן להו וכו'. מפורש שם בפרק לא יחפור בב"ב (דף כא:) דמסלקינן להו [בלא התראה] אם טעו [דכל פסידא דלא הדר כמותרה ועומד הוא ולקמן בפ' המקבל [סי' תקע] מייתי לה]:

בעידן עיבידתייהו. הסכימו האחרונים ז"ל לפי' הראב"ד ז"ל דלאו דוקא בשעה שעושים אלא בשעות המיוחדות למלאכה קאמר שכיון שלכך הם עומדים כמו שנפרש בסמוך בעליו עמו קרינא ביה כדאמרינן בריש פרקא [דף צד:] ובעלים באמירה:

כשאלה בבעלים דמו. אם שאלו כלי לאחד מבני העיר בשעות אלו ונאנסו פטורים והא דנקיט הני הוא משום שנוטלין שכר כללי מבני העיר ולפיכך כשהוא מתעסק עם כל אחד ואחד מלאכת כולן הוא עושה ואשמועינן דבהני אם שאל באותה שעה לאחר שאינו עוסק במלאכתו כאילו היה עוסק במלאכתו חשיב והויא שאלה בבעלים:

שאיל לן מר. רבינו נשאל לנו במלאכתנו ללמדנו תורה שיושב ומלמדנו תורה כל היום ואם נשאל ממנו בהמה ומתה נפטר:

אתון שאליתון לי. שאם כשאני חפץ להתחיל במסכת אחרת שלא תשכח ממני אין אתם יכולים למחות בידי:

ביומא דכלה. כשדורשין בהלכות הרגל קודם הרגל דלא מצי לאשתמוטי למילתא אחריתי:

כודניאתא. פרדה:

לדלויי. סייען להגביה המשא:

ומתה כדרכה בי גנב. והוי רבותא דהשתא אם היתה ברשות בי חוזאי נמי הוי מתה וש"ש פטור מאונסים אפ"ה חייבינהו רבא משום [לעיל דף לו:] דאי נמי שבקה מלאך המות בי גנב הוה קיימא הלכך משנגנבה נתחייב בתשלומין:

גניבה בבעלים. דסברי דבנפק לדלויי היא כדי לסייען ממש והוה כשעת שכירות בבעלים הוא ופטור דתנן [דף צה:] היה עמו בשעת שאלה א"צ להיות עמו בשעת שבורה ומתה:

למיסר טועניה. שלא הגביה כדי לסייען אלא לראות כדי שלא ירבו במשאה וכיון דלא הגביה לסייען לא הוי שאלה בבעלים:

דף נו.

מתני' שאולה מתה. אותה פרה שהיתה שאולה מתה דאסיפא דסליק מיניה קאי דשכר אחת ומתה אחת:

ביום שהיתה שאולה. קאי אשאלה היום ושכרה למחר:

בשעה שהיתה שאולה. קאי אשכרה חצי היום:
חייב לשלם. דברי ושמא ברי עדיף והיינו לרב יהודה אבל אנן קי"ל כרב נחמן דאמר פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה ומיהו חייב לישבע מדרבנן שבועת היסת שאינו יודע ואפילו לרב נחמן מוקמינן מתני' בגמרא בעסק שבועה לפיכך חייב:
פטור. מדקתני גבי זה אומר שאולה וזה וכו' ישבע השוכר אלמא דפטור דקאמר הכא אפילו משבועה קאמר וטעמא דמילתא משום דמשאיל טוען שמא ולא דמי לשבועת השומרים ולשבועת השותפין שתקנו עליהם שבועה אע"ג דטענו שמא משום דמורו אנפשייהו היתירא גבי שומרין זימנין דפשע ואומר בדדמי דאונס הוא ושותפין מורו אנפשייהו ואמרי תורא מדדייש קא אכיל ומשום הכי רמו שבועה עלייהו אבל בהא מילתא לא שייכא בה הוראה דמידע ידעי אי שאולה אי שכורה ולפיכך לא רמו עלייהו שבועה לא מדאורייתא ולא מדרבנן ואין לומר נמי אמאי לא מגלגלין להו דלישתבע דכדרכה מתה ומגו דמשתבע הכי משתבע נמי דשכורה מתה בגלגול שבועה דגלגול שבועה דאורייתא היא כדאמרינן פ"ק דקדושין [דף כז:] ואמרה האשה אמן אמן מאיש זה אמן מאיש אחר דמשמע דמגלגלין מדאורייתא אפילו בשמא על שמא משום דמתני' בדלא שייך בה גלגול שבועה עסקינן דמיירי שמתה בפני המשאיל או שהעידו העדים כן. וכן הסכימו האחרונים ז"ל וכן איכא נוסחאות דגרסי' במתני' ושכר אחת ומתה דמשמע שהמיתה ברורה היא להם ולא פליגי אלא אם היתה שכורה או שאולה:
ישבע. לקמן פריך מה שטענו לא הודה לו והיכן כתיבא שבועה זו:
יחלוקו. קסבר ממון המוטל בספק חולקים:
גמ' והלה אומר וכו'. וא"ת היכי מקשה לומר מתני' הוי כאיני יודע [אם הלויתני] והא קי"ל כרב נחמן דאמר פטור וא"כ תיקשי ליה מתני' דחייב דהא מתני' דמיא לאומר איני יודע אם החזרתי לך דקי"ל דחייב לכ"ע בפרק הגוזל (דף קיח.) דהא ה"נ מודה ששאלה חצי היום וכן ששאלה היום אלא שאינו יודע אם מתה לאחר עבור זמן שאלה ופטור או שמא כשמתה עדיין לא עבר זמן השאלה וחייב א"כ הוא מודה שנעשה שואל עליה וכשאומר איני יודע אם עבר זמן השאלה כשמתה הוי כאומר איני יודע אם החזרתיה אם לאו וי"ל דמסיפא דמתני' קא מקשה דשכר אחת ושאל אחת ומתה אחת מהן ואינו יודע איזו היא נמצא שאינו יודע אם נעשה שואל עליה אם לאו דהיינו הלה אומר איני יודע אי נמי מצינן למימר דמרישא קא מקשה דשאלה חצי היום ושכרה חצי היום סתמא קתני ולא מוכרחת מילתא למימר שיהיה חצי ראשון מן היום בשאלה או היום הראשון וכיון שאינו יודע אם מתה בזמן השאלה א"כ כשאומר איני יודע אינו מודה בשאלה כלל [שפיר

פריך] ואמאי תנן חייב והאי גוונא דוקא איצטריך לפום הרמב"ם ז"ל דפסק ההיא דהניח להם אביהן פרה שאולה וכו' חייבים לשלם מנכסי אביהם מפני שנכסיו נתחייבו משעת משיכה לאונסיה אבל לפירוש הרמב"ן ז"ל דפסק התם כרב פפא [דפטור באונסיה מפני] דנכסי אביהם לא נתחייבו שלא נתחייבו הנכסים עד שעת אונסין והשתא בשעת אונסין לאו נכסי אב נינהו שהרי מת מצינן למימר דמקשה תלמודא אפילו אם חצי יום ראשון בשאלה וכן יום ראשון דכיון דאין חיוב אונסין משעת משיכה אלא משעה שנאנסו והוא אינו יודע מתי נאנסו הרי הוא כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך ופטור וא"כ [שפיר פריך] אמאי חייב והרשב"א ז"ל כתב שפסק הרב [הרמב"ן] ז"ל עיקר ואינו מחוור מה שפסק הרמב"ם ז"ל:

שיש עסק שבועה. שנתחייב שבועה בטענתו אלא שאינו יכול לישבע דהא איני יודע קאמר ומתוך שאינו יכול לישבע משלם דהכי קי"ל בפרק כל הנשבעין (דף מז.) כתב הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' טוען ונטען שיכול להחרים על מי שטוען עלי דבר שאינו יודע בודאי שאני חייב לו:

אלא חמשים. הוה ליה מודה מקצת וחייב שבועה על השאר ואינו יכול לישבע דהא אינו יודע קאמר:

משכחת לה. עסק שבועה דמתני' רישא בתרתי פרות רישא דקיימינן בדינא על היום או על השעה לא מיתוקמא בפרה אחת מעיקרא אלא בשתים ומתו וזה תבעו על שתיהם והלה מודה לו באחת שהוא מחויב לו דמיה והיא המביאתו להתחייב שבועה על השניה שהוא טוען איני יודע ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ולהכי נקט ומתו תרוייהו דאי בדקיימא חדא וקאמר ליה חדא שקלה וחדא איני יודע ה"ל בהא דמודה עלה הילך וקי"ל כרב ששת דפטר [לעיל דף ד.] הילך משבועה דאורייתא:

וסיפא דקתני שאל אחת ושכר אחת משכחת לה בעסק שבועה כשהיו מתחלה שלש [פרות] וכדמפרש ואזיל ומדאצטרכינן הכא לאוקמי מתני' בתרתי ובתלת מצינן לאוכוחי כדפירשתי במתני' דמיירי בדלא שייך גלגול מפני שהדבר ברור שמתה כדרכה דאל"כ נמי הוי מצי לאוקמי מתני' שפיר בחדא ובתרתי כפשטה דא"ל אישתבע לך מיהת דכדרכה מתה וכיון דאמרת איני יודע כלום אם מתה שאולה או שכורה א"כ ודאי דעתך לומר שמתה כדרכה דאל"כ מה לך אי שאולה מתה אי שכורה מתה וא"כ אשתבע לי דכדרכה מתה ומיגו דאישתבע הכי איתי ליה לאשתבועי על ידי גלגול שבועה דשכורה מתה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם דלא מצית למימר דלא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם אלא בעיקר תביעה אבל בגלגולין לא דהא משנה מפורשת היא לקמן [דף

ק.] דתנן שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכו' לוקח אומר גדול לקחתי והלה אומר איני יודע זכה בגדול והא ודאי לרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור כי היכי דהוצרכנו לאוקמי מתני' דהכא בעסק שבועה ה"נ נוקי ההיא בעסק שבועה והיכי משכחת לה עסק שבועה בעבדים גופייהו אי אפשר דהא אין נשבעין עליהם אלא על כרחין כגון שטענו עבד בכסותו וכדאוקים רב אושעיא לקמן וכיון דמודה ליה בחד עבד וחד כסות מחויב שבועה אכסות אחרת שאין מודה לו ואעבד ע"י גלגול ומתוך שאינו יכול לישבע דהא אינו יודע משלם וכן הסכימו האחרונים ז"ל דמתוך שאינו יכול לישבע משלם אמרינן אפילו אגלגול וכן דעת מר יהודאי גאון ז"ל ומיהו ה"מ בגלגול הבא מטענת ברי אבל בגלגול הבא מחמת טענת שמא לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם וכן מוכח מסיפא דמתני' דאמר זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו ואמאי הא יש לו לאישתבועי אם מתה כדרכה ומגלגל עלה אם היתה שכורה ומתוך שאינו יכול לישבע דהא אמר איני יודע משלם וא"כ היכי קתני יחלוקו אלא ודאי מהך טעמא הוא דיחלוקו דאילו לשלם אינו חייב כיון דבהא דאינו יכול לישבע הוא גלגול הבא מחמת שמא דאינו יודע אמרי תרוייהו וכן הסכימו האחרונים ז"ל ואמרו עוד שהוא יכול להפטר עצמו מלישבע כלל על הגלגולין אם רצה לשלם עיקר התביעה דכי אמרינן בירושלמי דשבועות [סוף פרק ז'] או הב ליה כל מאי דתבע לך או אשתבע ליה על כל מאי דמגלגל עלך ה"מ בטוענו ברי אבל בשמא משלם התביעה ופטור מן הגלגולין ומיהו אם לא רצה לשלם עיקר התביעה חייב לאשתבועי אגלגול ואפילו טען אגלגולין איני יודע משתבע שבועה חמורה שאינו יודע ואע"פ שדעת הראב"ד ז"ל היה שאפילו בטוענו ברי אם רצה ליפטר מלישבע שבועה חמורה על הגלגולין יאמר עליהם איני יודע אינו מחוור ואף הוא ז"ל עצמו חזר בו וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו ומיהו כתב הרשב"א ז"ל שאם רצה התובע להחרים סתם בפניו כל מי שיודע זכות זה לפלוני יהא בכך וכך אם לא יודה רשאי ואין הלה יכול ליפטר עצמו מזה וכ"כ הראב"ד ז"ל:

דף נו:

[**גרסי' בגמ'**] **זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר וכו'**. ואמאי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לא טענו אמר עולא ע"י גלגול דא"ל אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה ומגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה:

מה שטענו לא הודה לו. לפום פשטא דמתני' דלא מיירי אלא באחת שאולה קא מקשה דכיון שטענו בשאולה והוא לא הודה לו בה אלא הודה לו במה שלא טענו דהיינו שכורה

א"כ ה"ל כשני מינים שאם טען לו במין אחד והודה לו במין אחר אין בו חיוב שבועה וה"נ דכוותה משום דהוה סלקא דעתך דהאי ישבע הוא שישבע אם הוא כדבריו שלא מתה השאולה [דהכי הוה עדיף טפי שישיב על טענתו ואפילו לרב נחמן ועיין בתוספות] ולענין שבועה זו ודאי ה"ל כשני מינים ואין עליו שבועה ומיהו לאו כשני מינים (כחטים ושעורים) [ממש] דאילו טענו חטין והודה לו שעורים [פטור אף מדמי שעורים] וקי"ל הכי ופשיטא דכיון דפטור לא שייך ביה שבועה ואילו הכא [אמר עולא דא"ל] אישתבע מיהת דכדרכה מתה [ואמאי והרי הוא פטור עליה כיון שטענו שאולה והודה לו בשכורה דה"ל טענו חטים והודה לו בשעורים] ואפשר שכיון ששאלה ושכירות שייכי גבי הדדי ודומין זה לזה במקצת לא חשבינן להו כשני מינים לגמרי [וקושיא זה שמקשה בגמרא ואמאי] לרב יהודה דמוקי מתני' כפשטה וכדלעיל [דף צז:] דאילו לרב נחמן דמוקי לה בשיש עסק שבועה ביניהם סיפא נמי משום עסק שבועה הוא נשבע כגון שטענו שתי פרות שאולות והודה באחת וכפר באחת דהשתא ישבע שפיר משום מודה מקצת והא דלא משמע ליה למקשה [לומר דמתני' בטוענו שתי פרות מיירי] אחת שבורה ואחת שאולה דהשתא ה"ל מודה מקצת כשהודה לו ליתן האחת היא דמה שטענו הודה לו משום דמה נפשך פטור הוא כיון דהודה שהאחת קיימת הוי הילך וקי"ל דהילך פטור משבועה ואם [תאמר לוקמיה כגון שמתה בפשיעה ומיחייב לשלומי ולאצולי האיך] הא לא משמע ממתני' הכי דבשאלה קתני מתה ובשכורה לא קתני ולא מידי משמע דשכורה כדקיימא קיימא ולפיכך מקשה הכי ואמאי מה שטענו לא הודה לו אבל אין ה"נ שאם תבע לו שתיהם וזה הודה לו באחת שמתה בפשיעה אע"פ שהאחת שכורה והאחרת שאולה מחייב מדין מודה מקצת דאפילו בחטין ושעורים שהם שני מינין קי"ל (שבועות דף מ.) דטענו חטים ושעורים והודה לו באחת מהם חייב לישבע מדין מודה מקצת ומיהו מלוה ופקדון עדיפי טפי מחטין ושעורים אפילו משאלה ושכירות אלא מלוה ופקדון מילתא אחת נינהו לגמרי כחטין וחטין וזה לשון הרמב"ם ז"ל דכתב פרק ג' מהלכות טוען ונטען מנה לי אצלך הלואה לא היו דברים מעולם לא לויתי ממך אלא חמשים דינרין יש לך בידי פקדון או משום נזק וכיוצא בו הורו רבותי שזה מודה במקצת וישבע שהרי טענו שהוא חייב לו מאה והוא הודה שחייב לו חמשים ומה לי נתחייב לו משום הלואה או משום פקדון או משום נזק ולזה דעתי נוטה ע"כ לשונו פי' דמלוה ונזקין אין התביעה תלויה בהם אלא להראות מקום בעלמא וכל שאין עיקר ההודאה והטענה תלוי בו אלא שבא להראות מקום אינו מעכב כלום בדין מודה במקצת. הריטב"א ז"ל:

אישתבע מיהת דכדרכה מתה. דכיון שזה אומר שכורה מתה ודאי היינו לומר שמתה כדרכה בלא פשיעה דאל"כ מה הרויח כשטוען שכורה מתה:

זה אומר איני יודע וכו'. אבל אנן קי"ל כרבנן דאמרו המוציא מחבירו עליו הראיה וכ"כ הרי"ף ז"ל והא דסתם לן תנא כסומכוס אע"ג דלית הלכתא כוותיה משום דהאי תנא בעי למיתני כלהו דיני חיוב ופטור דישבע ויחלוקו ולא משכח בה חלוקה אלא אליבא דסומכוס:

מתני' ביד בנו (של) [המשאיל. שלחה לו ביד בנו של משאיל או ביד בנו או ביד] שלוחו של שואל ומתה פטור. קי"ל כרב חסדא דאמר התם פרק הגוזל קמא (דף קד.) דהאיך שליח לאו שליח ממש הוא אלא שכירו ולקיטו דאי שליח ממש עשאו בעדים ואח"כ א"ל לך והבא לי פרה פלונית מפלוני ודאי חייב השואל דכיון שהוא ביד שלוחו:

ביד עבדך וכו' חייב. אע"ג דהאיך עבד לאו שליח שואל הוא כיון דלא טרח לעשותו שליח בעדים כדרב חסדא מכ"מ נתחייב שואל משום שאמר להם המשאיל פלוני אמר לי להשאיל לו פרתי לשלחה לו על ידיכם והם קבלו אותה זכו לו והוא עשאן שלוחו ע"י בעל הפרה א"נ לאו מדין שליחות הוא דחייב אלא מדין ערב שכיון שא"ל להוציא פרתו מרשותו ולשלחה ביד עבדו נתחייב מדין ערב דכל מוציא ממון מרשותו ע"פ חברו נתחייב לו חברו כדין ערב והכי מוכח פרק קמא דקדושין (דף ז.):

וכן בשעה שמחזירה. כלומר שאם החזירה שואל מעצמו חייב ואם א"ל משאיל שלח פטור ומיהו הא דאמרינן מעצמו חייב היינו דוקא כשהחזירה תוך ימי שאלתה אבל לאחר ימי שאלתה לאו שואל הוי אלא שומר שכר הוי וכדאסיקנא פרק האומנין (דף פא.) וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל דמהכא דא"ל משאיל שלח פטור השואל שמעינן דאם א"ל מלוה [ללוה] בפיו או בכתבו מנה שיש לי בידך שלחהו לי עם הבא ראשון ושלחו שהוא פטור:

דף נז.

גמ' חייב. בתמיה קתני א"ל השואל שלחה לי ביד עבדך ושלחה לו חייב שואל באונסין בדרך והרי לא יצאת מרשות המשאיל דיד עבדו כיד רבו דמיא והרי הוא כאילו הוא הוליכה:

בעבד עברי. אבל בעבד כנעני לא ואפי' א"ל שואל למשאיל הכישה במקל ושלחה או ביד עבדו כנעני דלא גרע מהכישה פטור שואל ואע"ג דקי"ל פרק קמא דקדושין (דף ח:) דהאומר לחבירו זרוק מנה לים ואתחייב אני לך [חייב] שאני התם דא"ל להדיא ואתחייב

אני לך מש"ה חייב מדין ערב אבל הכא דהכישה במקל בלחוד פטור וכן פסק הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל פי"ג מהלכות שאלה וכן אחרון המפרשים הרנב"ר ז"ל עוד כתב ז"ל דהכא אפילו א"ל בפירוש הכישה במקל ואתחייב אני לך פטור דהתם בזרוק לים היינו טעמא דמיחייב לפי שמשעה שזרקו אזל לאיבוד ולא כל הימנו להחזירו וכן בתנהו לכלב אבל הכא שמשעה שהכישה יכול להחזירה אפילו א"ל בהדיא ואתחייב אני לך פטור:

כך תקנו משיכה בשומרין. כלומר שאין המשאיל יכול לחזור בו אף על פי שלא בקע בו ולא עשה בו מלאכה כלל ואיכא מאן דאמר דכי מהניא משיכה בשומרים דוקא בשואל ובשוכר שכיון שהם משתמשין בגופו של כלי הויא ליה כמכירה ליומיה ודין הוא שתקנה להם משיכתם כיון שהם זוכים בגופו של דבר אבל ש"ש וש"ח שאין להם זכיה כלל בגופו של כלי ל"ל דתקנה להו משיכה שהיאך יתחייב בעה"ב בשכרו [של שומר] מפני משיכה של שומר שלא יכול לחזור בו:

וכתבו המפרשים ז"ל שהשוו חכמים מדותיהם [בשוכר] דכי היכי דמהני ליה לשוכר משיכתו שאין המשכיר יכול לחזור בו ה"נ מהני משיכתו למשכיר שאין שוכר יכול לחזור בו אבל בשואל לא הוה מסתברא הכי דנהי דמשמשך אין משאיל יכול לחזור בו שואל מיהא יכול לחזור בו דעיקר שאלה לצרכו היא וכדאמרי' דכל הנאה שלו אבל הרא"ש ז"ל כתב שאף בשואל השוו מדותיהן ואינו יכול לחזור בו דאע"ג דודאי אם רצה להחזיר לרשות בעלים מחזיר דליכא למימר שיהא מחויב לשמור בעל כרחו מיהו אם חזר בו ונאנס בשעה שמחזירו חייב ולא אמרינן דליהוי כהחזירה לאחר ימי שאלתה כיון שחזר בו כדי שלא לחייב אלא כש"ש ונראה שכן דעת הרנב"ר ז"ל [שכתב על מה] שכתבו המפרשים שאין משיכה מועלת בש"ש ובש"ח לחייב הבעלים אני איני אומר כן אלא ש"ש הרי הוא כפועל של בעל הבית ומשיכת הכלי שהוא נעשה שומר עליו הרי הוא כהתחלת מלאכה וכשם שהפועל זוכה בשכרו משעה שהוא מתחיל במלאכה ושוב אין בעה"ב יכול לחזור בו כמו שכתבתי ריש פרק האומנים כך הוא דינו של שומר שכר שהוא זוכה בשכרו משעת משיכתו של כלי שהוא התחלת מלאכה שלו עכ"ל:

כך שכירות קרקע. משנתן לו כסף או שכתב לו בעל הבית ביתי מושכר לך ומסר לו השטר או שהחזיק בה השוכר אין אחד מהם יכול לחזור בו ושכירות מטלטלין נמי הויא כמכירה וכי היכי דאין נקנין אלא במשיכה כך אין שכירותן נקנה אלא במשיכה ואף על גב דמדאורייתא נקנין בכסף אלא משום גזירה שמא יאמרו נשרפו חטיך בעליה מה שאין כן בשכירות דכיון שגוף הכלי ששכרו ממנו הוא בידיו טרח ומציל מכל מקום כיון דשכירות כמכירה אין לחלק וכן כתב הרשב"א ז"ל והסכימו עמו האחרונים ז"ל:

אמר שמואל וכו' חביצא. תמרים מדובקין יחד קרוי חביצא:
כולהו אגב הדדי. הלוקחן ביחד לא יתן בהם אלא מ"ט פרוטות כדי שיחזור למכרם אחת אחת ומשתכר פרוטה:
משלם חמשים נכי חדא. דהיינו מ"ט פרוטות כמה שהם נמכרות ביחד ולא מצי למימר נגזל אנא חדא חדא הוינא מזבן להו משום דאין מדקדקין להחמיר עליו וטעמא כדתנן (ב"ק דף נה:) שמין בית סאה גבי נזקין דשן כי יבער איש שדה או כרם וכו' תנן כיצד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה אין מדקדקין להיות שמין האכילה לבדה מה שהיתה שוה ערוגה זו שנאכלה כולה אלא מה נחסר בית סאה בשדה זו מדמיה אם היה בא למכור הקרקע עם זריעתה מה חסרו דמיה בשביל אכילת ערוגה זו דהיינו קולא גבי מזיק דמי שבא לקנות הקרקע לא יניחנה בשביל כך ובדבר מועט יתפשר בפחות דמים ומקרא יליף לה בב"ק:
אמר רבא הני שקולאי. נושאי משא:
ביומא דשוקא. האחרונים ז"ל הסכימו לפי' הראב"ד ז"ל ששברוהו ביומא דשוקא ומש"ה משלם כשעת הנזק דמיזדבנא חמשה:
בשאר יומי. אם שברו בשאר יומין אין משלמין אלא כשעת הנזק דהיינו ארבעה:
ולא אמרן. ביומא דשוקא מהדר ליה חמרא אלא דלא ה"ל חמרא אחרינא לזבוני :
איבעי לך לזבוני. אם יש לו יין למכור אמרינן ליה הלא יש עליך לטרוח ולמכור יינך:
ומנכי להו. חנוני מחמשה אגר טירחא כפועל בטל כמה היה רוצה ליטול מי שעליו למכור יין חבית אחת פרוטה פרוטה וישב בטל:
ודמי כרזנייתא. שנותנין למכריז היין [ויש מפרשים] שכר ברזנייתא לשון ברזא הנך דמי מנכי ליה שהרי פטרו מכל אלה:

דף נז:

מתני' המחליף פרה בחמור וילדה. נקט חליפין בפרה ומכירה בשפחה משום דמכר דפרה בעי משיכה וכיון דמשך היה לו לראות אם היתה מעוברת או לא אבל בחליפין כיון שזכה בעל הפרה בחמור זכה בעל החמור בפרה בכל מקום שהיא ולפיכך נולד הספק ביניהם אבל שפחה נקנית בכסף וכשנתן הכסף היתה [בסימטא] או בביתו של מוכר ואין ידוע אם היתה מעוברת אם לאו:
משלקחתי ילדה יחלוקו. הכי קאמרינן בגמ' [שמא] עד שלא מכרתי וכו' ומשום דשמא הוא יחלוקו ודוקא לסומכוס דמתני' דהכא סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל אנן דלא קי"ל הכי אלא בשמא ושמא המוציא מחבירו עליו הראיה ואפילו

קיימא באגם או בסימטא שאינו רשות מיוחד להם הרי היא בחזקת המוכר וכבר הוא מבואר פ"כ מהל' מכירה לרמב"ם ז"ל:

זכה בגדול. כיון דקיימא לן כרב נחמן [דף צז:] דהאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור הא דאמרינן הכא זכה בגדול מיירי כגון שיש עסק שבועה ביניהם ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ולפיכך זכה הלוקח וכגון שטענו עבד גדול בכסותו וא"ל מוכר חד עבד וחד כסות ידענא אבל איני יודע אי גדול הוא אי קטן דה"ל אכסות מחויב שבועה דמודה מקצת הוא דאע"ג דלא מודה ליה אכסות דטען ליה הא מוקמינן בגמרא דמיירי בדליפי כלומר שהבגד הוא הכל מחובר בחתיכה אחת ולוקח אומר ג' אמות דבגד זו לצורך כסות עבד גדול מכרת לי ומוכר אומר איני יודע אם שתי אמות מכרתי לך לצורך עבד קטן או ג' כמו שאמרת וא"כ הלה הוא מודה לו מקצת בגד זה דטעין ליה ומ"מ לאו הילך הוא כיון שאין הבגד שתובע לו מסוים אלא יתן לו ג' אמות מהבגד ממקום שירצה א"כ הרי הוא מחויב שבועה על הבגד ואינו יכול לישבע דהא אמר איני יודע וא"כ זכה בבגד ובעבד נמי [אע"ג] דאין נשבעין עליהם דאיתקש לקרקעות הא תנן נכסים שאין להם אחריות זוקקין את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהם נמצא דחייב שבועה על [העבד] בגלגול הכסות ומתוך שאינו יכול לישבע עליו משלם ומש"ה קאמרי' זכה בגדול הכי מוקמינן מתני' בגמרא והכי הלכתא ומהא שמעינן מה שכתבנו לעיל [במחויב שבועה ע"י] גלגול [מתוך] שאינו יכול לישבע משלם:

אין לו אלא קטן. דהא אפי' הוה איפכא שיטעון הלוקח ברי לא יקח אלא קטן בלא ראיה והשתא דאמר הוא איני יודע הרי אין לו ראיה א"כ דין הוא דאין לו אלא קטן:

ישבע המוכר. כדפרישנא לעיל דמיירי דהוי מודה מקצת אכסות:

המוכר שהוא נתבע דכל הנשבעין שבתורה נשבעין כדי שלא ישלמו כדכתיב ולקח בעליו ולא ישלם:

יחלוקו. מוקמינן מתני' בגמרא דסומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל אנן קי"ל דכל היכא שהממון ברשות אחד מהם המוציא מחבירו עליו הראיה ומיהו אם אין שום א' מהם מוחזק בו [פי' דליכא למימר אוקמא אחזקה דמרה קמא ואינו בחזקתו של זה יותר משל זה] אפי' אנן אמרינן הכי דיחלוקו:

גמ' סימטא. קרן זוית הסמוכה לרחבה ומוכרין בה בהמות ועבדים:

מה שטענו. דהא גדול וקטן כחטים ושעורים הוא:

הילך הוא. זה שמודה עליו מוכן הוא ליטול:

עבד בכסותו. וזה מודה לו בעבד קטן וכסותו דמיחייב שבועה משום כסות ומשתבע אעבד בגלגול וכדפרישית במתניתין:
ושדה בעומריה מנין עומרים של גדולה מכרת לי ומוכר אומר מנין עומרים של שדה קטנה מכרתי לך:
בדליפי. בגד שלם ועדיין הוא מחובר. וחובר מתרגמינן ולפיך:
זכה. דשתיקה הוי כהודאה:
אבל אמר איני יודע לא זכה הלוקח עד שיביא ראיה או ישבע המוכר היסת שאינו יודע ואין לזה אלא קטן דאע"ג דאין נשבעין על העבדים היינו שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ אבל שבועת היסת שהיא מדרבנן נשבעין בעבדים ובקרקעות:
מתני' זיתיו לעצים. שיקוץ אותם לשריפה:
ועשו זיתים רעים שאין בסאה שבהם רביעית שמן. וי"מ שהיה עושה סאה זיתים בעמדו בתקפו ועכשיו עושה פחות מרביעית שמן:
הרי אלו וכו'. וטעמא מפרש בגמ':
שטף נהר וכו' יחלוקו. כתב הריטב"א ז"ל דמדלא יהיב שיעורא מכלל דאפי' בפחות מרביעית לסאה יחלוקו ומיירי כגון שרצה בעל השדה לקיימן שאם שאלו ולא היה רוצה היה אומר לו עקור אילנך בין בתוך ג' בין לאחר ג' כי במה זכה בעל האילן לקיימו בשדה חבירו:
גמ' אפי' פחות מרביעית נמי. כלומר כי היכי דברביעית יחלוקו דמצי אמר ארצי גדלה אבל אין ה"נ דמצי למימר בעל הזיתים זיתי גדלו הרשב"א ז"ל :
חוץ מן ההוצאה. שהוא מוציא במסיקתן ועצירתן:
לא שאנו. דיחלוקו כששטפן נהר:
שנעקרו בגושיהן. עם הקרקע שסביבותיה שיכולין לחיות על ידו ופטורין מן הערלה כדתנן (ערלה פ"א מ"ג) אילן שנעקר וסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב והשתא הוא דבעל הזיתים יקח חלקו בתוך ג' דגוש קרקעו הוא דקא שרי להו דלא הוו ערלה ובעל הקרקע נמי יקח חלקו משום דמקיים להו בקרקע שלו ומפסיד מלזרוע באותו מקום כדמסיק ואזיל ועוד שאם לא מחמת קרקעו של זה לא היה מגדל פירות בגושין לבד:
הכל של בעל הקרקע. כל הפירות של בעל הקרקע ומיהו יהיב ליה לבעל הזיתים דמי זיתיו כמו שהיו שוין בשע' ששטפן נהר אבל לא מה שהשביח האילן בעצמו דאותו

שבח הוי לבעל השדה בתוך ג' כפירות לאחר ג' בגופו דמצי א"ל אי אנא נטעי הוי כל זה שבחא דידי:

דף נח.

הוו קטיני. הוו עצים דקין ואין עושים צל:
מדאמרינן הכא אי הוה נטענא מי לא הוי אכילנא דקדק הרשב"א ז"ל דמי שירד לחורבתו של חברו שלא ברשות ובנאה לא מצי אמר כיון דמשום בנינא דידי חזיא למידר אדור בתוכה ואשתמש בה משום דא"ל מריה דארעא אי אנא בנינא מי לא הוה דיירנא הלכך נותן לו כל הוצאתו ומסתלק ואם כבר דר בה אם מעיקרא לא הוה קיימא לאגרא כלל א"צ להעלות לו שכר דא"ל מה חסרתיך ואי הוה קיימא לאגרא מעיקרא ואפילו לשכר מועט צריך להעלות לו שכר כדמיה של עכשיו וראיה לדבר מדאמרינן בפרק כיצד הרגל (דף כא.) ההוא גברא דבנה אפדנא [אקילקלתא] דיתמי אגבייה רב נחמן לאפדניה מיניה ואקשינן לימא קסבר רב נחמן הדר בחצר חברו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר כלומר ואפילו בחצר דלא קיימא לאגרא ודחינן לה מעיקרא קדמונאי הוו דיירי התם ומסקי לה ליתמי דבר מועט ואמר לו ר"נ זיל פייסינהו לא אשגח ביה ואגבייה רב נחמן לאפדניה מיניה מדאמרינן זיל פייסינהו והדר קאמר ואגבייה לאפדניה משמע דכמה דמיתוגר השתא יהב ליה כיון דמעיקרא הוה קאי לאגרא ואפילו בדבר מועט ואם השכירו הבונה לאחרים שלא כדין אי חצר דלא קיימא לאגרא היה השוכר פטור ואי קיימא לאגרא מעלה שכר לבעל הקרקע וראיה לדבר מדאמרינן בפרק כיצד (שם) הדר בחצר חברו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר והשוכר בית מבני העיר ונמצאו לו בעלים מעלה שכר לבעלים ואקשינן תרתי לא קשיא הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא אלמא דהיכא דקיימא לאגרא מעלה שכר לבעלים והיכא דיהבינן למשכיר מפיק מניה דהא בעלים עלי' דשוכר הדרי ובדלא קיימי לאגרא נמי דאין צריך להעלות שכר לבעלים אי יהבי למשכיר מפיק מיניה דהא ארעא לאו דידיה הוא ומיהו אפילו למארי ארעא לא מיחייב הלכך כה"ג דעיקרא דמילתא מחילה בטעות היא לא הויא מחילה מיסוד הרשב"א ז"ל עכ"ל הרנב"ר ז"ל עוד כתב הרשב"א ז"ל בחדושיו ומיהו מסתברא דאפילו לא היתה החורבה עשויה לשכר ולא היו מעלין ממנה שכר מעיקרא כלל אם עמד זה ובנאה והשכירה אצל אחרים מחשבין לו כל מה שקבל בשכירות הבתים מדרבי יוסי דאמר (ב"מ דף לה:) כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו ואנו רואים הדר בו בשכר כאילו הוא שוכר של בעל החצר:

תאנא אם אמר הלה וכו'. משום שאמרנו הכל לבעל הקרקע חוץ מדמי זיתיו קאמר שאם בעל הזיתים אמר זיתי אני נוטל אין שומעין לו משום ישוב א"י ודוקא אחר שהשרישו בקרקע ומסתברא דאפילו היה רוצה ליטול זיתיו כדי לנטען במקום אחר אין שומעין לו שהרי ממקום שעוקרין יש בו לחוש משום ישוב א"י כגון דא. כלומר אלמלא שאמרה ר' יוחנן היינו אומרים דטעמא משום דאכחשו ארעיה ואפילו בחוצה לארץ נמי אין שומעין לו :

איתמר וכו' ונטעה. אילנות:

על התחתונה. ששמין השבח וההוצאה ונוטל הפחות שבהן כן פרש"י ז"ל וכן איתא בתוספתא דכתובות [סוף פרק ח]:

ליטע. אילנות שיפה לאילן יותר מלזרעים דבשדה העשויה ליטע מיירי שמואל כדמסיק ואזיל ומשום הכי נוטל כל הוצאתו עד גמירא אע"פ שהוא יותר על השבח כן פירש הריא"ף ז"ל והרבה מן המפרשים ז"ל וטעמא דכיון דשדה העשויה ליטע דידעי הבעלים ושתקו ודאי ניחא להו במאי דעבד וכאילו ירד מדעתם דמי:

א"ל זיל שום ליה. בשדה שאינה עשויה ליטע הוה אלא דרב לא הוה ידע אם אין עשויה [ליטע] או עשויה ליטע. לפיכך אמר סתמא שום ליה וכשאמר לא בעינא סבר שמא ה"ק לא בעינא דשדה שאינה עשויה ליטע הוא ולפיכך א"ל שום ליה וידו על התחתונה וכשא"ל לא בעינא [שנית] שתיק שמא ה"ק יטול נטיעותו וילך לו וש"מ דבשדה שאינה עשויה ליטע מצי למימר הכי שאל"כ לא הוה שתיק רב דהא א"ר בשדה שאינה עשויה ליטע ידו על התחתונה אלא משום דהיינו בשלא אמר כן יטול וכו' אבל כשאמר ודאי אין שמין לו:

ומיהו בשדה העשויה ליטע אין שומעין לו דסתמא הוה ליה כמאן דגדר לה ומנטר לה כן דעת הרמב"ן ז"ל והסכימו עמו האחרונים ז"ל:

דניחא לך והוי כעשויה ליטע וידו על העליונה ליתן לו כל מה שהוציא אפילו הוציא הוא יתר על השבח דהשתא כיון דגלי אדעתיה דניחא ליה ה"ל כאילו ירד מדעתו דלא מצי למימר טול נטיעותיך ולך ומיהו נראה שזה שנטען יכול לומר לו לבעל הקרקע או אעקור אילנותי או תן לי כדיני ואע"ג דקי"ל דאין שומעין לו דכשדה העשויה ליטע חשיב כיון דניחא ליה שאני הכא דכשאמר ליה לא בעינא נתן לו רשות בב"ד לעקור אילנו ואם כן שניהם רוצים בדבר והוה כאומר לחברו בב"ד (ב"ב דף קכח.) רצונך השבע וטול שאינו יכול לחזור בו:

איתמר היורד ובנאה. דין שומת הבנין לא נתפרש הכא אלא דמשדה ילפינן ליה דאם עשויה ליבנות ידו על העליונה ואם לאו ידו על התחתונה:

בבית שומעין לו. כתב הרי"ף ז"ל דשדרו ממתיבתא דכי היכי דאמר בעל הבנין עצי ואבני אני נוטל שומעין לו הכי נמי אם א"ל בעל הקרקע טול עציך ואבניך שומעין לו וכבר כתבנו לעיל דבשדה נמי שאינה עשויה ליטע יכול לומר כן וכיון דאסיקנא דבשדה אין שומעין לו אבל בבית שומעין לו משמע דאפילו בבית העשויה לבנות שומעין לו דאילו אינה עשויה ליבנות [לא עדיף] משדה שאינה עשויה ליטע כדאמרן אלא ודאי אפי' עשויה ליבנות יכול אחד מהם לטעון אטול עצי ואבני או טול עציך ואבניך ומיהו בעל הבנין גרע כחו טפי במקצת דאם בעל הקרקע היה מקדים לו דמיו לא מצי תו למימר עצי ואבני אני נוטל דכיון שעל דעת ליטול מבעל הבית בנה ה"ל כאומר לחבירו זכה לפלוני במנה זה אם ירצה דכיון שרצה הלה זכה זה בשבילו הכא נמי כיון שנתרצה זכתה לו חצרו ושוב אין הלה יכול לחזור בו. והרשב"א ז"ל הביא ראיה לזה מפ"ק דב"ב (דף ה:) גבי מתני' דלמעלה מד' אמות בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן ואקשינן עלה בגמרא אימת אילימא בזמנו אמאי בחזקת שלא נתן אלמא יכול הוא לומר פרעתיו ואיזה חזקה יש לזה שיהיה נאמן לומר קניתי כדי שיהיה הדמים עליו מלוה על פה שיהא נאמן לומר פרעתי והלא יכול לומר מי שבנאה עצי ואבני אני נוטל ואי אפשי למכור אלא ודאי מכיון שסמך לו כותל אחד גלה אדעתיה דניחא ליה וקנתה לו חצרו ואית לו בה חזקה ונראה שדעת הרנב"ר ז"ל נוטה לזה:

דף נח:

אמר המחבר וכן נ"ל [פירוש דבבית העשויה לבנות נמי קאמר דשומעין לו ומיהו לא ניחא לי למימר כו' דכיון] דקי"ל דסתם חורבה עשויה ליבנות והכא בחורבתו של חבירו קאמר סתמא שומעין לו אלמא אפילו בעשויה ליבנות אמרינן כן ולא ניחא לי למימר דבעל הקרקע הוא דיכול לומר טול אבל בעל הבנין אינו יכול לומר אטול כיון שזכה הלה שבנה זה בקרקע שלו [דודאי יכול לומר אטול] ושיהיה שדה יתר עליו בדין זה ואתי שפיר דבשדה אין שומעין לו דמשמע טפי מבית דאינו כן וכששדרו ממתיבתא דהא בהא תליא ע"כ:

משום כחשא דארעא. הכי הלכתא ואפילו בחו"ל אין שומעין לו וש"מ דכיון דאיכא כחישות דמיירי דוקא אחר שהשרישו ומינה דלמ"ד משום ישוב בהכי מיירי וכדפירש לעיל דהא אמרינן הכא דליכא בינייהו אלא חו"ל:

מתני' אינו יכול להוציאו. בגמ' מוקמינא לה במשכיר בית סתם לכך וכך סך לחדש או לשנה שלא קבע לו זמן קבוע ומש"ה צריך להודיעו ל' יום בימות החמה כדי שיוכל לחפש בית אחר דבימות החמה שכיחי בתי למיגר ולפיכך אם ירצה להוציאו מביתו בימות הגשמים צריך להודיעו ט"ו באלול וה"ה דבימות החמה גופייהו אם ירצה להוציאו צריך להודיעו ל' יום קודם ודי דכיון דבימות החמה קאי הא שכיחי ליה בתי וכן כתב רש"י והרמב"ם ז"ל פ"ו מהלכות שכירות:

ובכרכים. שהם מקום שווקים והכל נמשכין לגור שם והבתים אין מצויים לשכור צריך להודיעו כל שנים עשר חדש כיון דבסתם אגר:

ובחנויות. שחנוני מקיף הקפה למכיריו ושוהין מלשלם לו ימים רבים וכשמביאין מעותיו באים על פתח החנות שהקיפו שם ואם הלך למקום אחר אינם יודעים אנה ימצאו כל שנים עשר:

וחנות של נחתומין. מוכרי ככרות:

ושל צבעים. בגמרא מפרש מפני שהקיפן מרובה ולזמן ארוך:

גמ' מ"ש בימות הגשמים. קא סלקא דעתך האי בימות הגשמים לימות הגשמים קאמר שפירש לו השכר לי ביתך לימות הגשמים:

בימות החמה נמי לכולהו ימות החמה אגר. דהא לימות החמה קא"ל:

להודיעו קתני. דל' יום וי"ב חדש דקתני להודיע הוא שצריך להודיעו בט"ו באלול ואם לא הודיעו בזמן זה שוב אין יכול להוציאו עד שיעברו ימות הגשמים וממילא שמעינן דבימות החמה גופייהו בעינן ל' יום להודיעו וכדפירשתי במתני' וה"מ בסתם שהשכיר לו בית בדינר לחדש ולא פירש בכמה חדשים אבל משכיר לזמן קבוע אין צריך להודיעו וכ"כ הרי"ף ורבינו חננאל והכי נמי גרסינן בירושלמי תני ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה אין פחות משני ימים לנשואין אין פחות מל' יום ואם השכירו לזמן ידוע אפילו הגיע זמנו בימות הגשמים מידע ידע דזמניה בטבת הוא ע"כ:

כך שוכר וכו'. ואם לא הודיעו חייב ליתן שכרו מן החג ועד הפסח ומיהו היכא דזול בתי פוחת לו משכרו כזולא דידהו וכי היכי דאמרינן גבי משכיר דהיכא דלא הודיעו ואייקר בתי אם בא לרבות בדמים מרבה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שכירות [כמו] שיכול לומר לו משכיר או שכור בשוה עד שתמצא או תצא כן אם הוזלו יש לשוכר לפחות מן השכר ולומר למשכיר או שכור לי כשער של עכשיו או הרי ביתך לפניך:

אם נכנס יום אחד. כלומר דשלשים יום גמורים בעינן ולא סגי לן ברוב שלשים:

אינו יכול להוציאו. כבר פירשנו שהטעם מפני שאז אין בתים מצויים לשכור אבל בימות החמה דשכיחי אין צריך להודיעו קודם הפסח אלא כל שיודיעו ל' יום קודם שיוציאנו מביתו די ובסתם דוקא וכדפירשנו דאילו במפרש לשנה זו או לזמן כך אין כח בידו להוציאו עד תשלום זמנו וכדאמרינן בסמוך:

דאייקור בתי. אז מרבה לו כשויין של כל ימות הגשמים שאין בידו להוציאו שהרי הפסידו ניכר אבל לא אייקור אינו יכול להעלות בדמיו שאם כן אין לך מוציא גדול מזה:

דף נט.

פשיטא נפל ליה ביתו. למשכיר אמר ליה לשוכר לא עדיפת מינאי והואיל והגיע זמנו מוציאו ואפילו בימות הגשמים דא"ל הלה אינך בא עלי אלא מחמת שלא הודעתיך ועתה אינך מוצא בית לשכור אף אני לא היה לי להודיעך שלא ידעתי שיפול ביתי ואני איני מוצא בית לשכור ולא טוב שתדור אתה בפנים ואני בחוץ כך פרש"י ז"ל ונראה מפירושו דבתוך זמן קבוע אינו מוציאו אפילו נפל אלא ידורו שניהם יחד או ישאר השוכר בפנים ובעל הבית בחוץ:

זבנה. מכרה לאחר האי משכיר או נתנה או הורישה לאחר:

א"ל שוכר ללוקח לא עדיפת וכו'. מי שמכרה לך לא היה יכול להוציאני ואף אתה אין כחך גדול מכחו:

כלליה. השיא את בנו וצריך לו הבית לבית חתנות:

אי הוה אפשר לאודועיה. שלא בא זמן החופה פתאום:

איבעי ליה וכו'. וכיון שידוע להם זמן החופה ולא הודיעו מקודם אין יכול להוציאו:

ואי לא. שנעשית החופה פתאום שאין אבי הכלה רוצה לאחר חופת בתו:

לא עדיפת. כלומר ויכול להוציאו. ומיהו דוקא בסתם וכדפרישית אבל שכרו לזמן ידוע לאו כל כמיניה לאפוקיה בגו זימניה אפילו לצורך עצמו וכדפירש רש"י ז"ל לעיל וטעמא משום דשכירות מכירה ליומי היא וכן כתבו כל המפרשים ז"ל והביאו ראיה מן הירושל' דגרס התם [בפירקן הלכה ט] המשכיר בית לחברו ובקש למכרו רבי אמי אמר לא עלה על דעת שימות זה ברעב רבי זעירא ורבי אילא תרוייהו אמרין מ"מ קנוי הוא לו אלא דא"ל שבקה עד דימלי אטולסוס דידיה פירוש זמנו:

גרסינן בירושלמי [שם הלכה ו] בית הבד כל שעת בית הבד בית הגת כל שעת בית הגת:

ההוא גברא דזבן ארבא. ספינה:

מיניה וביה. מן היין עצמו:

כאריא ארבא. כארי אורב והא דמצי אמרה כן היינו דוקא כה"ג שלא היה מדעתה לאוגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אילו השכירה לו סתם קודם קדושין ואחר כך קדשה לאו כל כמינה למעבד הכי אטו המשכיר או המשאיל בית לחברו לזמן ידוע כשהוא אוהבו ואחר כך היתה מריבה ביניהם יכול להוציאו מן הבית שהשאיל או השכיר לו הא ודאי ליכא למימר וכן כתב הריטב"א ז"ל:

מתני' נגר. לסגור מבפנים ומנעול לנעול מבחוץ כשיצא:

אלא היוצא מן התנור וכו'. לפי מה דמוקמינן בגמ' הזבל שבחצר בחצר של משכיר ובתורי דעלמא דהזבל של הפקר דסתם גללים אפקורי אפקרינהו בעלים ואתא מתני' לאשמועינן דאם קדם השוכר והגביהן לא זכה בהן מפני שחצירו של בעל הבית הוא זוכה לו אפילו שלא מדעתו א"כ נראה דתנור וכירים הם מעלמא ומשום שהאפר אינו בחצרו של בעל החצר ולא באוירו אלא באויר התנור והכירים שהם כלים (שמפקירין) [שמפקידין] האפר משום הכי זכה בו השוכר אם קדם וזכה באפר שאם התנור או הכירים של שוכר או של משכיר ודאי מי שהכלי שלו היה זוכה במה שבתוכו דלא גרע ממדביק [דף קב.] כלי בשולי פרה שזכה בגללים אפילו תעמוד הפרה בחצר אחרים משום דלאו אויר חצרו הוא אלא אויר כלי:

גמ' המשכיר בית וכו'. כתב הריטב"א ז"ל בשם רבו שאם במשכיר בית זה או בית פלוני איירי חייב להעמיד לו בשעת שמכניסו לתוכו מכאן ואילך נפל [אזל ליה] ואם במשכיר בית סתם חייב להעמיד לו כן כל זמן השכירות:

ולפתוח לו חלונות. פירשו מן האחרונים בשם הראב"ד ז"ל דמיירי בבית אפל שצריך לאורה ואע"ג דבשעת שכירות נכנס שם שוכר וראה שלא היו שם דברים אלו לא אמרינן ראה ונתפייס דכיון דלדירה אמר ליה ולא חזיא לדירה אלא בדברים הללו הרי זה כאילו התנה בפירוש:

אמר המחבר ונ"ל שאין כן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב פ"ו מהלכות שכירות ולפתוח לו החלונות שנתקלקלו או אפשר שהרב ז"ל מדבר בבית סתם שחייב להעמיד לו כל זמן השכירות כן וכדכתבנו ע"כ:

לחזק וכו'. אם התליעו הנסרים:

לסמוך לו קורה. אם נשברה אחת מהן:

סולם. כתב הריטב"א ז"ל דסולם לגג הוא דקאמרינן דאילו לעליה המשכיר חייב דבלאו הכי לא מתדר ליה אלא לא אמרו אלא בגג שתשמישו עראי ואין עיקר השכירות בו:

מעקה וכו'. כל דברים שחייב בהם השוכר הם מעשה הדיוט:

ומרזב פרש"י ז"ל שכל גגותיהן משופעים וסמוכין נסרים לכותל אצל הגג להרחיק המים מן הכותל וכשנופלה אחת מהם הדיוט מחזירה וכתב הריטב"א ז"ל דכל מה שהשוכר עושה כגון סולם וכיוצא בזה יכול להוליכן עמו כשיצא דלא אפקוה בגמרא אלא מזוזה כדאיתא בסמוך:

חובת הדר. דרשינן (יומא דף יא:) ביתך על דרך ביאתך לימין ומי נכנס ויוצא בה זה הדר בתוכו:

מקום מזוזה. העץ שהדלת שוקף עליו אף הוא קרוי מזוזה ואם אבן הוא צריך לנקוב סדק ולהניחה לתוכה:

בגובתא דקניא. שיקבענה שם בנסרים או בסיד וא"צ לחוק בתוך המזוזה דאילו תלאה בלא קביעות פסולה כדאיתא בפרק הקומץ רבה (דף לב:):

תנו רבנן לא יטלנה. סתמא קתני אפילו בשצריך אותה לבית אחר ואף על פי שאמרו גבי ציצית (שבת דף כב.) מתירים מבגד לבגד שאני הכא דכיון דחיילא קדושת שכינה בבית זה אין לו לסלקו משם הריטב"א ז"ל:

ובעובד כוכבים נוטל. לא נצרכה אלא אפילו בבית שרגיל עובד כוכבים להשכירו לישראלים:

מעשה לסתור. מדלא כתב מעשה ברישא קודם דליתני סיפא הוא דמקשה הכי ותירץ דאין הכי נמי דארישא קאי:

ותורי דעלמא. וסתם גללים אפקרינהו בעלים וקניא ליה חצרו ואפילו קדם השוכר והגביהן לא זכה בהם שמעינן מהכא דכי אמר [דף יא.] ר' יוסי ברבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו לא אמר אלא במידי דהפקר ודוקא בחצר המשתמרת לדעת הבעלים דאילו אינה משתמרת לאו כלום הוא:

תרתי. בתמיה למה ליה לתנא למיתני תרתי ליתני חדא כיון דבשלא השכירה עסקינן מה לי רפת מה לי חצר:

ושברפת שבחצר. אם השכיר החצר הרפת שבה לבעל הבית ואשמועינן הא דרב אשי:

גרסי' בגמרא [דף קב.] תניא יוני שובך ויוני עליה חייבים בשלוח ואסורות בגזל משום דרכי שלום:

יוני שובך שמבקשים מזונותיהם בשדות וקניהן בשובך ואין אלו יוני הרדסיאות הגדלים בבתים:

חייבים בעליהם בשלוח האם אם רובצת על הביצים וקרינן ביה כי יקרא פרט למזומן:

ואסורות וכו'. האמהות אסורות בגזל משום דרכי שלום דאילו גזל ממש ליכא דלא הוו ברשות בעל השובך כיון שהולכים מן השובך לחוץ מתיאשין הבעלים מהם קצת ומיהו כיון דהדרי לכלובן לערב לא מיאש מינייהו לגמרי ואכתי דעתיה עלייהו ולפיכך איכא גזל מפני דרכי שלום אבל בביצים ואפרוחים שהם בשובך גזל מעליא הוי שהרי חצרו קונה לו שלא מדעתו ואם האם רובצת עליהם גם בעל השובך אינו זוכה ולא מיקרי מזומן כדי שיפטר משלוח אלא חייב לשלוח האם תחלה קודם שיזכה בהם דקי"ל כרב יהודה אמר רב דאמר אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם שנאמר שלח תשלח את האם והדר ואת הבנים תקח לך:

דף נט:

מתני' נתעברה לשוכר. לא ירבה לו שכר חדש העיבור שהעיבור בכלל וכתב הריטב"א ז"ל דהיינו דוקא בשאמר שנה זו או שנה פלוני אבל באומר שנה סתם אין לו אלא י"ב חדש כדאיתא פ"ק דר"ה (דף ז:):

אמר המחבר במה שכתב הריטב"א ז"ל בשנה סתם צריך לי עיון משום דמתניתין הוה ליה לאשמועינן הכי ולא ה"ל למימר חדשים וגם מלשון הרמב"ם פ"ז מהל' שכירות לא משמע הכי שלא הזכיר אלא לחדשים כמתני' וה"ל לאשמועינן אפילו בשנה סתם ומיהו הרשב"א ז"ל גם כן כתב בחידושיו הכי דלעולם אין לו לשוכר שלשה עשר חדשים אלא בעומד בראש השנה ואמר שנה זו אבל באומר שנה אחת לעולם אין לו אלא י"ב חדש כרוב שנים שאינן מעוברות וכתב שיש לו בזה כמה ראיות בריש פרק קונם יין ומיהו הרנב"ר ז"ל לא דבר בזה כלל בחדושיו ע"כ:

השכיר לחדשים. הך בבא פשיטא אלא דמתני' דיני דיני קתני:

ומעשה וכו'. ובגמרא מקשה מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני ואם אמר לו י"ב זהובים לשנה בדינר זהב לחדש יחלוקו ומעשה וכו' ובגמרא מפרש דינא היכי:

גמ' בבא באמצע החדש. לבית דין ואמר ליה צא מביתי או תן לי שכר חדש זה ומספקא ליה איזה לשון תפסינן אי אמרינן תפוס לשון ראשון העמד ממון על חזקתו ומה שדר בה כבר לא מפקינן מיניה אי אמרינן לשון אחרון אית לן למתפס ומה שלא עבר מן החדש יצא או יתן שכר דהעמיד קרקע בחזקת בעליו:

בתחלת החדש וכו'. העמד קרקע בחזקת בעליה:

בסוף החדש וכו'. העמד ממון על חזקתו משום דתפיס וכיון דספיקא היא למאן דתפס לא מפקינן מינה ואתא מילתיה דשמואל כתנא דמתני' דאמר יחלוקו ומטעם ספיקא

ופסקו כל המפרשים ז"ל כוותיה במטלטלי וכרב נחמן בקרקעות דאמר דכיון דספיקא היא קרקע בחזקת בעליו תעמידנה ומתני' לדידיה סומכוס היא והוא סובר כרבנן דפליגי עלי' דסומכוס דאמרי אוקי ממונא בחזקת מאריה:

ואפילו בא בסוף החדש כולו למשכיר. שהספק לא עכשיו נולד אלא מתחלת החדש נולד והעמד קרקע על חזקתו:

וה"מ במילתא דלא עבידא לאיגלויי כדאי' לקמן בפ' המקבל [דף קי.] וכ' הריטב"א ז"ל ברם צריך את למידע דעל כרחך לא איירי אלא בב' לשונות הסמוכין זה לזה אבל אינם סמוכין זה לזה כ"ע אחרון עיקר כדתנן (ב"ב דף קסה:) כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים הכל הולך אחר התחתון עכ"ל:

בעי מיניה מרבי ינאי שוכר אומר נתתי. שכר השנה:

בתוך זמנו. שכירות אינה משתלמת אלא בסוף והוא יום אחרון של שנה:

תנינא. גבי בכור אדם דכתיב ביה מבן חדש תפדה הלכך אם מת האב בתוך ל' יום מסתמא לא פדאו אביו ולואי שיפרע אדם בזמנו וחייב הבן לפדות את עצמו:

מת לאחר ל' יום. סתמא פדוי דפדאו האב בזמנו עד שיאמרו לו השכנים ידוע לנו שלא פדאך אביך שהוא צוה בשעת מיתתו וגבי כהן לא שייך למימר לשון יביא ראיה דכהן לאו בעל דיניה הוא דאי בעי לאו לדידיה יהיב אלא לכהן אחר אבל משיאמרו לו המצוה מוטלת עליו שיפדה את עצמו:

ביומא דמשלם וכו'. דהוא יום אחרון של שכירות ומן הדין חייב לפרעו דומיא דהא דשכיר נשבע וכו' ומיהו בב"ד אינה משתלמת עד למחרתו דדרשינן כשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אינה משתלמת עד שתתחיל שנה אחרת:

אמר המחבר הא דאסיקנא דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זימניה כתב הראב"ד ז"ל דדוקא היכא דטעין איהו אבל ליתמי דידיה לא טענינן להו וכתב הרנב"ר ז"ל שיש לרב ז"ל קצת סמך בריש בבא בתרא ע"כ:

נשבע ונוטל. אם תבעו שכירות מלאכתו נשבע שלא קבל ונוטל שזה אחד מן הנשבעין ונוטלים האמורים במסכת שבועות (דף מד:) משום דבעל הבית טרוד בפועליו וכסבור שנתן לזה כשנתן לחברו אבל בעלמא אפי' ביום זמנו נאמן לומר פרעתיך כבר ובשבועת היסת שהטילו חכמים בכל ענין שאין בו הודאת מקצת:

אמר רבא אמר ר"נ. וכתב ליה משכיר לשוכר שטרא שהשכרתיה לו לעשר שנים ולא נכתב בשטר זמן ולאחר זמן בא לב"ד ואמר כבר דרת ה' שנים וזה אומר לא דרתי אלא שלש:

מהימן. בעה"ב דקרקע בחזקת בעלי' עומדת על כל דבר ספק הבא לפנינו:
הא דאמרינן איבעי לך למכתב תברא אגביה אפילו בכתב ידי הלוה מהני כיון דכתיב בגופא דשטרא [וכבר כתיבנא בשילהי פ"ק דמכילתין] הריטב"א ז"ל:
תברא. שובר:
דלא תחזיק. דלא תימא לקוחה היא בידי שכל שטר יש לו קול אבל לא שתוכל לתבוע י' שנים לעולם כך היא גירסת הספרים וכן פרש"י [והרי"ף] והרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהל' שכירות וכתב הרנב"ר ז"ל מיהו הני מילי דאיכא סהדי דבשכירות ירד בה הא לאו הכי שוכר מהימן מגו דאי בעי כביש ליה לשטרא ואמר לקוחה היא בידי אבל הראב"ד ז"ל גריס נקיט אגרא דחמש שנין ולענין דינא הכי סליק גרסתו וזה שהשוכר אם כתב שטר למשכיר על שכרו ואחר כך אמר לו פרעתיך שכירות דחמש שנין מהימן דאמר ליה האי דכתבי לך שטרא דליהוי ראיה שירדתי בתורת שכירות כדי שלא אחזיק בה וכתב הריטב"א ז"ל ומסתברא דכל היכא דכתב ליה שוכר ראיה דנחת בתורת שכירות והדר כתב ליה שטר על השכירות ה"ל כשט"ח דעלמא ולא מהימן לומר פרעתי וכל היכא נמי דכתב ביה נאמנות תנאי ממון הוא וקיים:

דף ס.

אמר ר"נ שואל אדם בטובו לעולם. פרש"י ז"ל שאם א"ל השאילני כלי זה בטובו הרי הוא שאול לו לעולם דלשון בטובו משמע כ"ז שיהיה טוב וראוי למלאכה:
והוא דקנו מיניה. פרש"י ז"ל דמהני האי קנין שאפי' מחזירו חוזר ונוטלו הימנו כשיצטרך אבל אם לא קנו מיניה מכי אהדריה כלתה קניית משיכה ראשונה ויש מן האחרונים זכרונם לברכה דכתבו דאין זה מחוור לומר דכלתה קניית משיכה ראשונה דודאי כיון דמשך על דעת שיהא שאול לו לעולם באותה משיכה הוא קנאה לאותה שעה ולכל השעות שהוא צריך לו אבל הרב אלפסי ז"ל פירש בשם גאון זכרונו לברכה שאם א"ל כלשון הזה השאילני כלי זה בטובתך כלומר כפי טובת לבך ונדיבותיך שאינך מקפיד על הזמן אם יאריך משתמש בו עד שיכלה הברזל כיון דקנו מיניה וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' שאלה ופקדון וז"ל אם קנו מידי המשאיל על זה הרי השואל משתמש בו לעולם:
וכ' הרנב"ר ז"ל יש להסתפק אם יכול המשאיל להשתמש בה בעוד שאין השואל משתמש בה דאיכא למימר דיכול משאיל לומר לו לא השאלתיה לך אלא למלאכתך ועכשיו כיון שאינה צריכה לך תנה לי ואשתמש בה או אפשר שיכול שואל לומר לו

כיון ששאלת לי לכל תשמישי אני יכול לעכב על ידך שאם תשמש בה יפחות או אפשר שישבר בידך ונפקא מינה עוד לענין תשלומי אונסין דודאי אע"פ שהוא שאול לו לעולם אם נאנס או נגנב חייב לשלם שאינו מקבל מתנה דשואל הוא ואם כן כשתמצא לומר שאין המשאיל יכול להשתמש בו כלל אפילו בשעה שאין השואל צריך לו אם נאנס אינו חייב לשלם אלא דמי שברים לבד שהרי אין למשאיל זכות בו בעודו שלם ואם המשאיל יכול להשתמש בו ונגנב או נאנס משלם לו לפי זכותו:

ומהדר לי' קתיה. פרש"י ז"ל לכשיפחות שלא יהא ראוי יחזיר לו את שבריו שהרי לאו מתנה יהביה אלא שואל לו בטובו והא לאו טובה הוא אלמא שאינו יכול לתקן את שבריו ולהשתמש בה עוד וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפירוש פ"א מהל' שאלה שאין השואל רשאי לחזור ולתקן הכלי פעם אחרת אבל הרנב"ר ז"ל כתב מדאמרינן מהדר ליה קתיה ולא אמרינן מהדר ליה תבריה משמע שאע"פ שנשבר מתקנו וכתב ז"ל שכן דעת הרי"ף ז"ל שכתב משתמש בו עד שיכלה הברזל שבו [ולא כ' מהדר ליה תבריה]. אמר המחבר ואני תמה על מורי ז"ל למה הוצרך לשוויי פלוגתא ביני רבוותא ז"ל דהא דנקט קתיה ולא תבריה לרבותא נקט משום דקתיה עדיין הוא בטובתו בברזל אחר כמו בזה ואפי' הכי אתא לאשמועינן דקתא בתר כלי גריר ומחזירו כמו שמחזיר גופו של כלי הנשבר דאילו השברים פשיטא דהא לאו בטובתו הוא כלל וכשנשבר הוא עד שיכלה הברזל ומי מכריח לומר שיהא עפר ממש ועוד קשה לי דהאי גרגותא לא אתא למעט אלא שאר גרגותא דאילו גופא דגרגותא דאמר עליה האי דעתו של משאיל להשאילו זה הגוף לאותה השקאה כמו בכלי שמשאיל בטובו וכי היכי דמששינה גוף הגרגותא אמרינן דאחר מיקרי וחוזר בו ה"ה כשכלי זה נשבר דהוי אחר וחוזר ע"כ:

כל פרדס דבעי אפילו גדול כאנטוכיא:

כל פרדסי דאית ליה. כך היא גרסת רוב הספרים וקמ"ל דלא אמרינן תרי פרדסי דוקא אלא [טובא] כיון שהשואל מוחזק בכלי ומיהו פרדיסי דעלמא לא שא"כ אין לדבר סוף והרי [לא] היה שאול לו לעולם:

גרגותא. באר מים חיים להשקות שדה:

לא בני לה. אם נהרס אחר שהשאילו ובא השואל לבנותו ולומר עדיין שאול הוא זה מעכב עליו ואומר לא השאלתי לך אלא אותו ולא כשנעשה אחר:

בני לה. אם נהרסה יכול השואל לבנותה שהרי לא אמר האי גרגותא וחד גרגותא שאולה לו עד שישקה כל שדותיו ובודאי אם לא קנאו בשטר ובחזקה פשיטא שהמשאיל יכול לחזור בו דבדבור בעלמא לא מקני ליה אלא מיירי שהמשאיל הקנה לו כראוי:

בי גרגותא. אם א"ל כלשון הזה השאילני מקום בקרקע שלך לחפור באר קא"ל.כרי . חופר כאן וכאן עד דמתרמי ליה מקום מים:

וצריך למיקנא מיניה. כשאמר ליה בי גרגותא בעי למזכי בכולא ארעא ואם חפר במקום אחר אע"פ שהחזיק בו באותה חזקה מכל מקום לא החזיק בכולא ארעא אם לא קנו בידו על כל גופה של קרקע ומיהו קנין לאו דוקא דה"ה אם החזיק בפירוש בגרגותא חדא [אדעתא] למזכי בכוליה עד דמתרמי ליה גרגותא כ"כ הריטב"א ז"ל בשם רבו ז"ל:

מתני' חייב וכו'. המשכיר חייב להעמיד לו בית לימי שכירתו:

לא יעשנו. השוכר מעכב עליו לומר אי אפשי בבית גדול אי אפשי בבית קטן:

מן החלונות. שהיו בו:

גרסינן בגמ' [דף קג.] היכי דמי אי דא"ל בית זה נפל אזדא אי דא"ל בית סתם אחד אמאי לא יעשנו שנים שנים אמאי לא יעשנו אחד כי אתא רבין אמר ר"ש בן לקיש דא"ל בית כזה אני משכיר לך וקאי אגודא דנהרא מהו דתימא מאי כזה דקאי אגודא דנהרא קמ"ל דאמדת ארכו ורחבו קאי:

בית זה אני משכיר לך אזדא. הלך לו שמזלו גרם לו ואמאי חייב להעמיד לו בית אלא נותן לו שוכר שכר כנגד מה שדר בו ומסתלק ואע"פ דאמרינן בפ' האומנין (דף עט.) גבי שוכר את החמור ומת אם יש בדמיו ליקח יקח ואם יש בדמיו לשכור ישכור שאני הכא שאין דעת המשכיר ביתו למכרה כשתפול ולא למכור עציו ואבניו כדי לשכור לזה שאינו עשוי לכך אבל חמור למכור לכלבים עשוי לכשימות ולקנות אחר ואם קבל המשכיר כל השכירות מחשב עמו על מה שנשתמש בו ומחזיר לו שאר השכירות כ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות שכירות וכ"כ הריטב"א ז"ל בשם רמב"ן ז"ל ועוד כתב ז"ל שאם השכיר לו בית והוא נפול אדעתא דבני ליה הוא דאגר וכ"ש [הוא] שחייב להעמיד בו דלתות ומנעול וכ"ש הא שאין אדם שוכר בית נפול לדירה ואי א"ל בית סתם וכו'. דהא כל דיהיב ליה בית שיש בו ד' אמות על ד' אמות בהכי סגי ונראה מדברי הרמב"ם ז"ל דאפילו התחיל לעמוד בבית קודם שנפל אמרינן הכי דסגי בארבע על ארבע אבל הריטב"א ז"ל כתב דכיון דנחת לגויה דכ"ע לא מצי משני לה לבית אחר וכתב בשם רבו ז"ל דאפילו בבית סתם כל היכא דאית ליה מדידיה יהיב ליה ואי לית ליה כלל קנין דברים בעלמא הוא ואפילו קנו מידו אא"כ נתחייב בקנין כראוי שקבל עליו להעמיד לו בית דהשתא כי לית ליה מוגר מאחריני ויהיב ליה כל היכא דמשכח בשכר הגון ואי לא משכח הא אניס ופטור עד כאן לשונו בשם רבו ז"ל:

מאי כזה וכו'. ואגודא דנהרא הוא דאתני בהדיה שדרך בני אדם מקפידין בכך קמ"ל פרש"י ז"ל דאכולה מילתא אתני משמע שצריך להעמיד לו בית אגודא דנהרא וכמדת ארכו ורחבו דבית שהראה לו ולכאורה לא משמע כן מלישנא דגמרא דלא אמר בלשון נמי אמדת ארכו ורחבו נמי קאי והריטב"א ז"ל כתב קמ"ל שאין הקפידה אלא על מדת ארכו ורחבו וה"ה דליכא קפידא שיהא כזה בבנינו ובקשוטו דהא לא קפיד תנא אלא על מדת ארכו ורחבו וכן הלכתא עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות שכירות: **סליקו להו השואל המקבל שדה מחברו**. באריסות למחצה לשליש או בחכירות בכך וכך כורין לשנה:

דף ס:

לחרוש אחריה. אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשי העשבים רעים שבה וימותו ולא יחזרו ויצמחו לכשתזרע:

בזמורות. שקוצצין מן הגפנים:

בקנים. מפרש בגמרא קנים המעמידין את הגפנים שקורין פונטוני"ש:

ושניהם מספקין. הקנים החדשים בכל שנה שאין על האריס אלא לשמור ולעבוד אבל שאר דברים על שניהם וסיפא דמתני' ליתא אלא בקבלנות דאי בחכירות לא שייכא חלוקה:

גמ' האי אמר. כלומר דלשניהם יש טענה לקיים המנהג דאם האריס רוצה לעקור בעל הקרקע יאמר אי אפשי דבעינא דתזדבל ארעאי מן הקשים שישארו בשדה אחר קצירה ואם בעל הקרקע רוצה לעקור יאמר האריס לא בעינא למטרח שהקצירה נוחה מן העקירה:

לעקור אינו רשאי וכו'. אם המנהג לעקור:

דתינקר. שתהיה נקיה שאינה צריכה זבל:

בעינא תיבנא. האריס יאמר כך אני צריך תבן לבהמותי ואיני רוצה לקצור:

אמר המחבר צל"ע מאי שנא הכא דיהיבנא טעמא שיכולין לעכב זה על זה כדי לקיים המנהג מבכולי תלמודא דאמרינן הכל כמנהג ולא יהיבנא טעמא עד כאן:

הכל כמנהג המדינה. [אם ירצה] להשכיר אילנות שיטול האריס חלק בפירות האילן אע"פ שאין טורח בהם שאינם צריכים עבודה:

משכירין. כלומר מסתמא הוו מושכרין:

יהבי בתילתא. נותנים קרקע לאריסין על מנת שיטלו הם חלק שלישי והאריס שני חלקים:

ואזל איהו ויהב בריבעא. שלא יטול הוא אלא רביע והאריס שלשה חלקים:
דבצרי לך. שאני נוטל פחות משאר בעלי בתים:
מקבל בריבעא. על מנת ליתן לבעל הקרקע רביע בתבואה:
בוכרא וכו'. סביבות השדה עושים חריץ נותנין עפר על המצר להגביה סביבותיו ולאחר הזמן שנדש חוזרין ומוסיפין עליו עפר שנית וכן שלישית ראשונה קרי בוכרא והשנית טפתא לשון רבוי דמטפי עליה והשלישית קרי ארכבתא:
קני דחיזרא. קנים שנועצים בארץ לארוג בו קוצים או נסרים סביבות השדה:
דחיזרא. קוצים ועל בעל הקרקע לעשות הוצאה זאת:
חיזרא גופיה. הקוצים שאורגים סביבות הקנים [דאריסא]:
עיקר בלמא. עיקר שמירה שאי אפשר ליה בלאו הכי:
מרא. קוי"ק:
דוולא. דלי להשקות השדה:
זיבולא. פל"א:
זרנוקא. נוד למלאת מים במקום שנוהגים לדלות בנאדות:
בי יאורי. על האריס לעשות החריצין משפת הנהר עד סוף השדה כשדולין מים מן הנהר שופכן בחריצין והחריצין מוליכין עד סוף השדה והיא שותה מאליה:
ומה טעם וכו'. משום הכי חולקין שניהם בקנים משום דמעיקרא יהבי הקנים בין שניהם:
מתני' בית השלחין. קרקע יבשה ולא די לה במי גשמים וממעין שבה משקה אותה:
או בית האילן. בשביל האילן היא חביבה על האריס שנוטל חלק בפירות בלא טורח:
אינו מנכה וכו'. אם קבלו ממנו בחכירות כך וכך כורין לשנה דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום מעין או אילן טפי ליה בחכירות:
חכור לי וכו'. גלי אדעתיה דמשום שהוא בית השלחין טפי ליה וחכרה מיניה מדאמר זו וכדמפרש בגמרא:
גמ' נהרא רבה. שהכל משקין ממנה:
מכת מדינה היא. ומנכה לו מחכורו דוקא מחכורו [מקשה] אבל לא מאריסותו משום דבאריסות כבר מפסיד בעל הקרקע במכה זו ומתני' דלקמן נמי לא מיירי אלא בחכירות כדתנן מחכורו ואם כן לא מיירי בקבלנות כלל כדאמר רב פפא [דף קד.] דבאידך מתני' דאיתא בחכירות ליתא בקבלנותא הלכך מתני' דהכא דמיירי בין בחכירותא בין בקבלנותא לא קאי [קושיא] אלא אחכירותא כן כתבו האחרונים ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל וכן כתב רש"י ז"ל לקמן ולא נתחוורו להם דברי הרמב"ם שכתב פ"ח מהלכות שכירות דקאי אף אקבלנות:

נהרא זוטא. אמת המים שהמשיכו מן הנהר הגדול אצל הבקעה להשקות ממנה:
לאיתויי בדוולא. דטירחא עליה דאריס רמיא ומזליה גרם ליה הלכך אינו מנכה לו ואע"פ שיבשו לכל העיר לא דיינינן ליה כמכת מדינה כיון דאמר בית השלחין סתם ואפשר בדוולא אבל סיפא דבית השלחין זו מנכה ליה כיון דפירש זו ומיהו גם בסיפא אם לא יבש כולו אינו מנכה כיון שעדיין אפשר לדלות ממנו בטורח והכי איתא בירושלמי אמר רבי יצחק בשיבש המעין כולו אבל אי הוה עמוק תרתין קומין ואיתעביד עמוק תלת קומין יכול הוא למימר ליה לעי ביה והוא סגי וכן שם באילן אם לא נקצץ כולו שנשאר בו ממטע עשרה לבית סאה:
משכחת לה וכו'. בקמייתא דנהגו לקצור וכו' כל מה שיש לו לטעון בקבלנות יטעון בחכירות וגבי יבש המעין נמי אם א"ל חכור לי שדה שלחין [זו] כי היכי דגבי חכירות כי יבש המעין מנכה לו הכי נמי בקבלנות שליש ורביע ינכה לו כפי מה שנפסד ותלתא גווני איכא בקבלנות שדה. חד מינייהו שחולק הפועל הפירות למחצה לשליש ולרביע והיינו קבלנות סתם. והשני שהפועל נוטל כל הפירות ונותן לבעלים מהם דבר ידוע בין עבדא [פירות] בין לא עבדא וזהו חכירות. השלישי שהפועל לוקח כל הפירות לעצמו ונותן דמים לבעלים בשכירות וזהו הנקרא שכירות והיינו דתניא במסכת דמאי מה בין שוכר לחוכר השוכר במעות החוכר בפירות ותרתי מתנייתא קמייתא איתנהו בג' דרכים הללו:

דף סא.

שמא בעלמא. כך היא נקרא אבל לא בשביל המעיין העליתי בחכירותה:
לתך. חצי בית כור לפי חשבון סאתים כחצר המשכן [דהוי ק' על נ'] חמשים על חמשים הוי בית סאה:
אע"פ שאין בו גפנים גרסינן וגבי פרדס אע"פ שאין בו רמונים:
מחכיר לחוכר. שדה בית השלחין אני מחכיר לך:
שמא. יכול לומר לו שמא בעלמא אמרי לך:
אידי ואידי. בין רישא דאמר אינו מנכה בין סיפא דאמר דמנכה הכל מיירי בדאמר ליה מחכיר לחוכר חכור ממני וחכור לי דקתני חכור ממני קאמר וסיפא דקתני מנכה משום דאמר זה ודייקי רבוותא ז"ל [בתוס'] דמדלא אמר רבינא ל"ש אמר מחכיר ול"ש אמר חוכר משמע דמודה רבינא דחוכר למחכיר קפידא כשמואל אלא דאתא לאשמועינן דאפילו מחכיר לחוכר משכחת לה קפידא והרנב"ר ז"ל נמי דייק לה מדאיצטריך רבינא לדחוק מתני' ולפרש דחכור לי ממני קאמר דאם איתא דחוכר למחכיר נמי לאו קפידא

אלא מטעם זו הוא דמנכי ליה אם כן (פשיטא) דמתני' דא"ל חוכר למחכיר שפיר אתי ולמה ליה לאוקמא במחכיר לחוכר ולדחוקי לומר ממני וכן משמע נמי מן התוספתא דחוכר למחכיר קפידא בלא זו כלל דתניא התם [ריש פ"ט דב"מ] שדה בית השלחין אני שוכר הימך שדה בית האילן אני שוכר הימך יבש המעיין ונקצץ האילן חייב להעמיד לו מעיין אחר חייב להעמיד לו אילן אחר שדה בית השלחין זו אני שוכר הימך שדה בית האילן זו אני שוכר הימך יבש המעיין ונקצץ האילן מנכה לו מן חכירו וברישא דהאיך תוספתא לא קתני זו אפילו הכי חייב להעמיד לו מעיין ואילן אחר כיון דקפיד ומיהו בסיפא דאמר זו הא פי' מעיין זה ואילן זה ובשעת המקח אין כאן טעות אלא דכיון דאמר זו דמשמע קפידא כדאוקימנא השתא דמי לאחריות [בסיפא דא"ל זו אינו חייב להעמיד לו מעיין דכיון דאמר זו הרי הוא כאילו פירש מעיין זה ואילן זה שהם עיקר בית השלחין ומיהו כיון דקפיד מנכה ליה ובהכי סגי ולא מבטל לגמרי כמקח טעות דעלמא שהרי שעת מקחו אין כאן טעות וקפידא דיליה לאחריות דמיא] וכשם שהלוקח שדה באחריות ובא בע"ח וטרף מקצתה אין המקח מתבטל בכך אלא שחייב מוכר לשלם לו. ביבש האילן ומעיין נמי דכוותה ולפיכך מנכה לו נמצא עכשיו פסקן של דברים שלשה ענינים אמר חוכר למחכיר קפידא אפילו לא אמר זו אמר מחכיר לחוכר חכור ממני בית השלחין סתם שמא בעלמא מכר לו אמר חכור ממני בית השלחין זו קפידא ואם יבש מנכה לו וה"ה והוא הטעם בבית כור ובכרם ופרדס [דאי אמר לוקח קפידא] מדמדמינן להו בגמרא להדדי ולפיכך כתב הרנב"ר ז"ל דהא דאמרינן בפ"ק דב"ב (דף ז.) בהנהו עובדא דהנהו אחי דפלגי חד מטא אספלידא וחד מטא תרביצא ואתא ההוא דתרביצא ובנה אפומא דאספלידא וא"ל אידך קא מאפלת עלי וא"ל אידך בדנפשאי קא בנינא ואסיקנא דדינא קא"ל ולא מצי אידך למימר עד האידנא אספלידא והשתא אינדרונא משום דשמא בעלמא הוא ומדמי לה התם להא דבית כור אני מוכר לך כו' דמיירי דוקא דפליגי סתם כיון שעומדין בתוכו ואמרו זה לזה אני אטול עד כאן ואתה תטול עד כאן אי נמי בדא"ל ההוא דמטיא תרביצא לאחוה אני אטול תרביצא ואתה תטול אספלידא אבל היכא דההוא דמטייה אספלידא אמר לאחוה אני אטול אספלידא ואתה תרביצא לא אמרינן שמא בעלמא דה"ל כא"ל חוכר למחכיר דקפידא עכ"ל:

והא דאמרינן הכא דמנכה מחכירו דוקא בחכירות הוא דאמרינן הכי אבל במכר ודאי אינו חייב כלום דכיון דבשעת המכר היתה בית השלחין או בית האילן וליכא מקח טעות אע"פ שיבש לאחר מכאן או נקצץ לא מחייב ליה מוכר ולא מידי דהא איסתליקא ליה

אבל הכא היינו טעמא משום דכיון שהבעלים נוטלין חלק בפירות אכתי שייכי בקרקע מה שאין כן במוכר שנגמר [המכר] נסתלק המוכר לגמרי:

מתני' הובירה. שלא חרשה ולא זרעה:

שמין אותה. כגון בקבלנות שקבל אותה למחצה לשליש ולרביע אבל בחכרנות לא שייכא דמאי שמין איכא חכירותו יתן לו:

אם אוביר. אעשנה בורה:

ולא אעביד. ולא אעשה בה פעולה הראויה לה:

אמר המחבר ומיהו בחכרנות נמי אם נהגו לכתוב שהמוביר משלם הוי כאילו כתב ע"מ שלא יפסיד גופה של קרקע הילכך אם הובירה [בפחת דגוף קרקע] שמין פחת הקרקע ויתן כנ"ל לפי מאי דמסקינן בגמרא שכל שההדיוטות רגילין לכתוב אע"פ שלא נכתב כאילו נכתב דמי ומיהו אם נכש ולא זרעה דהשתא משבח ארעא במידי אין בעל הקרקע מנכה לו לקבלן מידי מן השומא דהא כתב ליה ולא אעביד אשלם אבל לחוכר פלוגתא דרבוותא ולקמן גבי לא ליכחוש מארה מיפרשא בע"ה ע"כ:

גרסי' בגמרא [דף קד.] תניא ר"מ היה דורש לשון הדיוט דתניא רבי מאיר אומר אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ר' יהודה היה דורש לשון הדיוט דתניא רבי יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל קרבן וקרבן שהיא חייבת שכן כותב לה אחריות דאית ליך עלי מן קדמת דנא הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט דתניא אנשי אלכסנדריא היו מקדשין נשותיהם ובשעת כניסתן לחופה באין אחרים וחוטפין אותן ובקשו חכמים לעשות בניהם ממזרים אמר להם הלל הזקן הביאו לי כתובת אמכם הביאו לו כתובת אמן ומצא שכתוב בהן לכשתכנסי לחופה הוי לי לאנתו ולא עשו בניהם ממזרים:

רבי יהושע בן קרחה היה דורש לשון הדיוט דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר המלוה את חבירו לא ימשכננו יותר מחובו שכך כותב לו תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דיכי:

טעמא דכתב ליה הכי הא לא כתב ליה הכי לא והאמר רבי יוחנן משכנו [והשיב לו המשכון] ומת שומטו מעל גבי בניו [דף קד:] אהני כתיבה לגרעון:

ר' יוסי היה דורש לשון הדיוט דתניא רבי יוסי אומר מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה גובה מלוה לכפול גובה מחצה נהרבולאי מגבי תילתא מרימר מגבי נמי שבחא א"ל רבינא למרימר והא תניא מקום שנהגו לכפול גובה מחצה לא קשיא הא דקנו מיניה הא דלא קנו מיניה:

רבינא משבח וכתב לבנתיה אמרו ליה נקני מיניה דמר אמר להו אי מיקנא לא מיכפל אי מיכפל לא מיקנא:

היה דורש. צריך ליישב מאי אתו הני תנאי לאשמועינן דפשיטא דכל תנאי שבממון קיים ומי איכא דלא דריש וכתב הרמב"ן ז"ל בשם ה"ר יהודה הנשיא אלברגלונ"י ז"ל דהא קמ"ל דדורשים היו לשון הדיוט כלשון הכתוב שאע"פ שאפשר היה לפרש הלשון כפשוטו היו דורשין ומוסיפין בו משמעות ענין [והיינו דקתני היה דורש שזה כעין מדרש חכמים הוא שדורשין הכתוב] באם אינו ענין ופי' הרנב"ר מדרש זה שהיה איפשר לפרש אם אוביר ולא אעביד אשלם פחת הקרקע שודאי לא היה מתחייב בלא תנאי אבל אם לכך בלבד נתכוון באם אוביר סגי מאי ולא איעביד לפיכך היה ר"מ דורש אם אוביר לפחת הקרקע ולא איעביד למה שהיתה ראויה לעשות וכן בדרש ר' יהודה באחריות דאית לי עליך וכו' אי אפשר לפרש דאשאר כסות ועונה קאי (אלא) דאי הכי פשיטא אלא לאו אקרבנות קאי וכתבו כל המפרשים ז"ל דדוקא קרבנות חובה כגון לידה וזיבה וצרעת או קרבנות נזירות והכי איתא בירושלמי פרק נערה אפילו אכלה חלב וחללה שבת משמע דדוקא קרבן חובה אבל לא נדרים ונדבות ובדין הוא שאל"כ שמא תקניטנו ותדור בכל יום ותפסיד כל ממונו בזה ובפרק יש נוחלין (דף קלט.) נמי גבי לותה ואכלה [ועמדה ונשאת] לא מיבעיא לן אם מוציא המלוה מיד הבעל אלא מנכסי מלוג שלה אבל מנכסיו אינו חייב לפרוע ובעומדת תחתיו נמי אם לותה שלא לצורך מזונות אין הבעל חייב לפרוע דאל"כ תלוה ותשליך לאיבוד ונמצאת מחייבתו ק' מנה בכל יום אלא אחריות שקבל עליו לא קאי אלא אקרבנות חובותיה ופי' מילתא דר' יהודה הכי דאדם עשיר מביא קרבן עשיר על אשתו ואין יכול לומר אין לה כלום ותפטר בקרבן עני ובת"כ א"ר יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בהם כלום שכך כותבת ליה אחריות דאית לי עלך מן קדמת דנא וה"פ לפיכך אם גרשה ונתן לה כתובתה ועדיין קרבנותיה עליה אינו חייב בהן שכך היא כותבת בתוך השובר שכותבת לו על קבלת כתובתה התקבלתי כתובתי ואחרן דאית לי עלך מן קדמת דנא ומדכתבה ליה הכי אחריות שהיתה לי עליך מלפני היום הזה דרשינן דאלמא חיוב זה של קרבנות חובה עליו:

דף סא:

אנשי אלכסנדריא ה"נ דרשי אפשר היה לפרש לכשתנשאי לחופה הוי לי נשואה גמורה ומעכשיו בשעת אירוסין כשכתב לה כתובה היא ארוסה אלא שא"כ לא היה הדבר צריך לאומרו ולפיכך היה דורש הלל דתנאה הוא דרמו בקדושין שלא יהו נגמרין עד שעת כניסה לחופה א"כ כשחטפוה לא היתה מקודשת:

לא ימשכננו ע"י שליח ב"ד במשכון שהוא יותר על חובו דרשינן זה מדחזינן שהוא כותב לו תשלומתא וכו'. אם משיב לו את העבוט לזמן מרובה שעושה עמו כ"כ טובה אינו בתורת השבת העבוט אלא דוקא כשמשיב לו העבוט בכל יום הילכך אף על פי שפטור מגרעון בהשבת העבוט הכא מותר ליקח ממנו הגרעון דטובה זו תורת שאלה יש להו [ביד הלוה שכבר הקנהו למלוה וחזר והשאילו ממנו] ולא תורת השבה הילכך שמין את המשכון וכותב לוה למלוה בשטר יהא לך בתשלומין עלי ליפרע דמי משכון זה ומדכתב לו הכי אלמא שאין לו למשכנו יתר על חובו שא"כ נמצא שהיה גובה ממנו שלא כדין וה"נ יש דרש שהרי היה אפשר [לומר] כשכותב לו תשלומתא וכו' כל קבל דיכי על החוב שחייב לו קאמר ולא על המשכון אלא דא"כ לא היה צריך לומר כן שהיאך יפרענו יותר מחובו לפיכך דרש רבי יהושע דאמשכון קאי שלא ימשכננו יותר:

טעמא דכתב ליה הכי. כלומר למה ליה למכתב ליה והא רבי יוחנן אמר משכנו והשיב לו העבוט ומת הלוה שומטו המלוה מעל גבי בניו ולא הוי כשאר מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי לבע"ח אלא כיון דמשכניה קנייה לגובייניא:

אהני כתיבה לגרעון והשטר מועיל לפחת דמיו אם יפחתו דמי המשכון בעבור מה שנשתמש הלוה בו יפרע משאר נכסיו ככל הכתוב בשטר:

כתובה מלוה. שכל מה שכתוב בכתובה דא נדוניא דהנעלת ליה נפרעת ממנו כשנתארמלה או נתגרשה כדרך שבעל חוב נפרע כל הכתוב בשטר מלוה כגון שכותבין בה כמו שאנו כותבין אחריות שטרא דנא קבלית עלי:

גובה מלוה. הבעל גובה מאבי הכלה כל שכתוב בכתובה כאילו הלוהו:

שנהגו לכפול. לשום את מה שמכנסת לו כפלים בדמיו בשביל כבוד ולכתוב [כפלים] בכתובה וכשהיא יוצאת אינה נפרעת אלא החצי:

גובה מחצה. גובה החתן מאביה מחצה והכי נמי יש דרש כיון שאנו לומדין מה שהבעל גובה מן האב ממה שהאשה גובה מן הבעל והכי משמע בירושלמי [פרק ד' הלכה ח'] דגרס התם בכתובות גבי זה מדרש דרש ר"א הבנים יירשו והבנות יזונו מה בנים וכו' ואף הלל הזקן היה עושה [כתובה מדרש] דתניא אנשי אלכסנדריא וכו' ר"מ היה דורש לשון הדיוט וכו' ומייתי כל הני דשמעתין אלמא דורש לשון הדיוט דומיא דמדרשו של ר"א בן עזריה שהיה דורש בתנאי כתובה כאילו היה כתוב של תורה ועושה היקשא מתנאי בנים לתנאי בנות ולפי זה אין לנו דרשות לשון הדיוט אלא בכתב כן בפירוש אבל בסתמא לא ואיכא למידק מדאמרינן בירושלמי בפירקין [הלכה ג'] א"ר יצחק הדא אמרה המבטל כיסו של חברו פטור. המבטל שדה של חברו חייב לשפותו פירוש מבטל כיסו דפטור

יליף לה מדתניא ליקח בהם חטין ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומות ואתמר עלה הדא אמרה המבטל כיסו של חבירו פטור ואע"ג דהכא בפרקין לא תני לה להההיא דהנותן מעות נקט לה בלשון הדא אמרה כלישנא דהתם וקאמר נמי דמבטל שדהו של חברו [חייב] לשפותו וממתני' דהכא יליף לה וקשיא דאדרבה איפכא שמעת מינה דטעמא דכתב הא לא כתב פטור [דקתני שכך כותב לו כו'] אלא ודאי כל הני דדרשי לשון הדיוט עבדי לה כתנאי כתובה שאע"פ שלא נכתב כאילו נכתב דמי ואף זה בכלל דורש לומר שהיה עושה מנהג ההדיוטות עיקר ודן על פיהם כאילו נהגו ע"פ חכמים שכיון שהיה מנהג פשוט וכולן עושין כן וכל המקבל על דעת כן מקבל הרי הוא כתנאי ב"ד שאע"פ שלא נכתב כאילו נכתב דמי ולפיכך אמרו בירושלמי דהדא אמרה דהמבטל שדהו של חבירו חייב לשפותו אע"פ שלא כתב מאחר שנהגו כך ובעו התם בירושלמי חנותו מהו ספינתו מהו כלומר דמספקא להו מאחר שנהגו לכתוב בקבלנות שדה אם יהא הדין כן בשאר קבלנותא דספינה וחנות וכן כתבו רבינו האיי ור"ח ז"ל בכל הני דשמעתין דאע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי והלל הזקן אע"פ שלא ראה כתובת אמן הכשיר וכן כולם הילכך שמעינן משמעתין שכל שההדיוטות רגילין לכתוב אע"פ שלא נכתב כמי שנכתב דמי ואם הוא מנהג שהוא נהוג ברוב המקומות דנין בכ"מ בסתם ואם אינו נהוג אלא בקצת מקומות אין דנין בהם אלא באותם מקומות בלבד והיינו דר"מ ור' יהודה ור' יהושע בן קרחה ור' יוסי אמרו סתם והלל אמר שהיו בני אלכסנדריא לפי שאין דנין כן אלא באותו מקום בלבד הרנב"ר ז"ל:

מגבי שבחא. כל מה שהוא כותב וכופל גובה מאבי הבת:

הא דקנו מיניה. מאבי הבת:

ההוא דא"ל וכו'. מצוה מחמת מיתה הוא:

שלחה רב אחא. האי לכתובתה אכתיבה קאי או אגוביינא קאי ומקום שנהגו לכפול הוה:

ד' מאה זוזי קאמר. שיכתבו אותם תמני מאה בכתובה או ד' מאה לכתובה דאינון מאתן לגבייה:

לכתובה. לגוביינא קאמר:

בכתובתה. לכתוב לה בכתובה קאמר:

ולא היא וכו' הבו לה סתמא. כלומר שלא יזכיר כלל כתובה והא דשני לן בסוף נערה שנתפתתה בין אמר למזונות בין אמר במזונות דאי אמר במזונות קצץ לה מזונות ואי אמר למזונות ריבה לה מזונות וכדכתיבנא התם בס"ד לא קשיא דהכא לא היה לו להזכיר

כתובה כלל דמשמע לשון כתיבה אם לא היתה כוונתו שיהיה כן דוקא בכתיבה אבל התם מלת מזונות לא עולה ולא יורדת הילכך דייקי שפיר בין במזונות למזונות:
אמר המחבר ולפי תירוץ התוספות דהכא היתומים מוחזקין והתם ההפך דמזונות בחזקת אשה קיימי משמע דלא דייקינן הכי לאפוקי ממונא אלא דוקא לאוקומי ע"כ:
ההוא גברא. לא גזים. אינו מקבל עליו דבר גוזמא אלא במשפט ולאו אסמכתא הוא דהכי אפסדיה וכתבו האחרונים ז"ל דלאו למימרא דכל היכא דלא גזים לא הוי אסמכתא דהא קי"ל [לעיל דף סו:] כל דאי לא קני אלא ה"ק התם לא גזים וכיון שכן עבוד רבנן תקנתא אבל היכא דגזים אפילו דבר שהוא בידו לא תקון אבל ודאי דמדינא אע"ג דלא גזים ובידו אסמכתא היא והכי דיינינן בעלמא וכן דעת גאון ז"ל וכתב הריא"ף ז"ל בהלכות דנהי דלא משלם כל מאי דאתני כיון דאמר מילתא יתירתא מ"מ כל מאי דאפסיד ליה משלם דלמיהב מאי דאפסיד בשוה שעבודי משעבד נפשיה וגמר ומקני:
ההוא גברא דקביל ארעא. קבלנות היתה לזרעה שומשמין והם יקרים מן החטים ומכחישים את הקרקע יותר מן החטים:
ועבדה חטי כשומשמי. הצליחה זריעתו ואף החטין הוקרו ונמצא שלא הפסיד בעל הבית במה ששינה זה ונשתכר בכחש הקרקע שהיה נכחש בשומשמין יותר מחטין:

דף סב.

מנכי ליה. בעל הקרקע מחלקו דמי כחשא דארעא:
ולא ניכחוש מרה. ליטול הפחת וירעב הוא וביתו והסכימו הרשב"א והרא"ה ז"ל דכיון דטעמא קאמרי' ליכחוש ארעא ולא ליכחוש מארה והוי טעמא לחכירות כמו לקבלנות דלהדין טעמא מה לי קבלנות מה לי חכירות א"כ בחכירות נמי אמרינן הכי ואע"ג דא"ר פפא דאיתיה בקבלנותא ליתיה בחכרנותא והא בקבלנותא היא מדאמרינן עבדא חטי כשומשמי דאי בחכירות לא איכפת לן היינו לענין לישנא דשייך בהא ולא בהא אבל לענין דינא [אה"נ דשייך בחכרנותא] ממש יש מהם דדינא לא משתני תדע דהאי מתני' דלא רצה לנכש תנא בחכירותא ובודאי כל שכן הוא [דאיתא נמי] בקבלנותא אלא דלא איצטריך לאשמועינן לפשיטותיה וה"נ דכוותה דאי לא מכחשת ארעא תוסף תת כחה לשנים הבאים וישתכר בקבלנות ואפ"ה לא מנכה כ"ש בחכירות נוטל חלק ידוע בין עושה בין אינה עושה ועוד דאם איתא דבחכירות מנכה היכי תנן לקמן חטים יזרענה שעורים דההוא בחכירותא היא וכיון דמנכה ליה היאך הוא יכול לשנות מחטים

לשעורים בעל כרחו אלא בודאי לא מנכה בחכירותו כדאמרינן בקבלנות וכן דעת הרנב"ר ז"ל אע"פ שאין דעת הרמב"ן ז"ל כן:

טפי משומשמי. הוקרו חטין והצליח אותה שנה זריעת חטים טפי משומשמין:

יהיב ליה. בעל הקרקע מנכה מחלקו ולא יטול אלא כדי שיעור דמי שומשמין שהיא ראויה לעשות לפי שזה גרם את השבח:

אטו כו'. אלא ודאי לא ינכה כלום :

האי עיסקא. המקבל פרקמטיא מבעל הבית ושמה לו כפי הדמים שהוא כאן והוא מוליכה למקום היוקר למחצה שכר:

פלגא מלוה. חצי אחריות אונסיה על המתעסק כמלוה:

ופלגא פקדון. וחצי אחריות אונסיה על בעליה כפקדון:

עבוד רבנן הך תקנתא דניחא לתרוייהו ניחא ליה למלוה דאי מיתניס מפרע מיהא פלגא:

ואי איכא רווחא שקיל פלגא. דאמרינן פקדון ברשותיה דמריה קאי וכמאן דאיעסק איהו דמי ולא מתחזי כרבית במאי דשקיל מיניה:

וניחא ליה ללוה דאי מיתניס לא משלם אלא פלגא. דבתורת מלוה ואי איכא רווחא שקיל ליה פלגא מלבד שכרו ממה שטורח בחלק המלוה דהא דאמרי' הכי פלגא מלוה ופלגא פקדון סתמא היינו משום דיהיב ליה אגריה כפועל משום מאי דטרח בפלגא דפקדון אבל אי לא יהיב ליה דיינינן ליה דשקיל ליה נפקד פלגא בהפסד משום פלגא מלוה ותרי תילתי באגר פלגא משום מלוה [ומשום אגריה דפקדון תלתא דפלגא דהוי הכל תרי תלתי] כי היכי דלא ליהוי רבית ומשום דסתמא הכי אמרי' פ' המוכר את הבית (דף ע:) בשטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה מחצה משום דסתמא פלגא מלוה הוי ומשום הכי נשבע המלוה שעדיין לא פרעו אבי היתומים וגובה החצי דלא אפשר למפטר אבי היתומים מיניה אפי' נאנסו דמלוה על הלוה רמיא ולא מצית למימר דמשום חשש רבית יקבל המלוה תרי תילתי בהפסד והלוה תילתא דאי הוה הכי א"כ לא הוה מלוה אלא תילתא שא"א שתקרא מלוה אלא במה שנתחייב נפקד באחריות ולא ה"ל למימר אלא נשבע וגובה תילתא דטענינן להו ליתמי כל מה שאפשר למטען והא דאמר רבא גופיה בפרק איזהו נשך (דף סח:) גבי בני רב עיליש [דילמא הכי כתיב ביה] אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד ואי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר לאו למימרא דסתמא הכי הוו דלעולם פלגא בהפסד הוא בסתם כדאמרן אלא התם הוא משום דבשטרא כתיב פלגא באגר ובהפסד משמע ליה דאו האי או האי קאמר דאי הוה יהיב לו שכרו כפועל משום דלא ליהוי רבית כי לא כתב נמי סתמא הכי הוי כדאמרינן הכא לרבא דפלגא

מלוה וכדפרישית זהו דעת הרמב"ן ז"ל ונראה שכן דעת האחרונים הרשב"א והרנב"ר ז"ל ומהרמב"ם ז"ל פ"ו מהלכות שלוחין ושותפין נראה ג"כ אע"פ שאין כן דעת הראב"ד ז"ל: **אי בעי למישתי ביה**. כלומר אם רצה להוציא חציה בהוצאת ביתו מוציא שהרי מלוה היא עליו:

לאיעסוקי ביה. דמתוך שתשכר בשלך תטרח ותתעסק בה יפה ואם מת הלוה והעיסקא קיימת ביד בניו הרי חציה שהיא מלוה נעשית מטלטלין אצל בניו ואין הבעלים גובין ממנו דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי:

להכי קרי ליה עיסקא. שתהא קיימת ומתעסק בה ויסמכו הבעלים עליה שלא תנתן להוצאה ואם מת יגבנה ולא תעשה כמטלטלין שלהם דכיון שצריכה להיות קיימת סמיכתן עליה כמקרקעי דטעמא דלא משתעבדי מטלטלי דיתמי לבע"ח משום דמעיקרא לאו עלייהו סמיך ולאו למיגבי מיניה אוזפיה שהרי בידו להוציאה אבל הני אין בידו להוציאן וסמך עלייהו ופסק הרי"ף ז"ל כרבא בתרוייהו וכתב רב האי גאון ז"ל דכל היכא דאיתיה לעיסקא בעיניה גבי מיתמי בלא שבועה והא דאמרינן בפרק המוכר את הבית (דף ע:) בשטר כיס היוצא על היתומים דנשבע מיירי כגון דליתא בעיניה ומסתברא נמי שאין בעלי חוב של מקבל גובין ממנו דמהא דרבא דאמר להכי קרו ליה עיסקא דא"ל לאיעסוקי ביה יהבינן לך ולא למישתי ביה שיכרא שמעינן דאי בעי לוה למפלגיה לממונא למשקל פלגא לאיעסוקי ביה לנפשיה לאו כל כמיניה דלאו אדעתא דעביד ביה הכי יהביה ניהליה הילכך אי אתני ליה הך תנאה בתר הכי בפני כל ב"ד שבעולם לא מהני ליה הדין תנאה ולא כלום ועוד דאי מהני ההוא תנאה בההוא פלגא דבתורת מלוה ואע"ג דלאו אדעתא דהכי יהביה ניהליה מהני נמי באידך פלגא דתורת פקדון ומשוי ליה כוליה מלוה גביה וא"כ מאי אהני האי דעבדו רבנן פלגא מלוה ופלגא פקדון כיון דתליא מילתא בלוה ומצי לאתנויי עליה אלא ודאי ליתא והא דאיסור ורב ספרא דאזיל רב ספרא ופלג בלא דעתא דאיסור והנהו תרי כותאי נמי דעבדו עיסקא בהדי הדדי דשמעת מיניהו דאית ליה לשותף למיפלג קמי בי תלתא בלא דעתא דשותפא התם ממונא דתרוייהו הוה כדאמרינן התם אנא דידי שקלי אבל הכא דממונא דחד ואדעתא דהכי לא יהביה ליה:

דף סב:

אמר רבא חד עיסקא וכו'. משום דסתם עיסקא תלתא באגר לבעל הבית ופלגא בהפסד כדאמרינן באיזהו נשך [דף סח:] גבי שטרא דרב עילישׁ דאי לא מתחזי כרביתא דכיון דפלגא מלוה אי לאו דשקיל מנתא באגרא דפלגא דפקדון אשתכח דקא טרח בפקדון

משום רבית דמלוה הילכך מאן דיהיב עיסקא שני חבילות בגדים במנה ניכתוב שטר על מנה ואי מפסיד באחד מדמי הקרן שהוא חמשים. ה' דינרין וישתכר בחברתה ט"ו דינרים אין כאן חשבון להפסד לבד ולשכר לבד אלא נשתכרו בפרקמטיא זו עשרה דינרין ויטלו הבעלים שליש שהם ג' דינרין ושליש דינר [דהוא עשרין מעי פשיטי] והמקבל שני שלישים ואי כתב עלייהו שני שטרות שטר על כל חבילה של חמשים נמצא יש חשבון על כל אחת ויקבל עליו המלוה בהפסד החצי שהוא ב' דינרין וחצי ובשכר של חברתה לא יטול אלא שליש ולא נמצא לחלקו שכר אלא ל' פשיטין הרי פסידא דמלוה [שלא יגיענו ריוח אלא שני דינרין וחצי שהוא ט"ו מעי פשיטי]:

תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלוה קבל הימנו היום במנה ולמחר במנה וכתב שטר של מאתים הפסיד הלוה כדפרישנא שאם יהיה הפסד בזה ושכר בזה לא יחשבו כל אחד לבדו אלא השכר ימלא את הקרן תחלה והמותר יחלוקו ואם כתב שני שטרות כמשפט היה מחשב ההפסד של זה לבד והשכר שבזה לבד ויקבלו הבעלים עליו בהפסד החצי ובשכר השליש:

לא מצי אמר. לבתר דמלייה מהאיך פסידא קבל עליך חצי ההפסד ובשכר טול השליש ונמצאת פוחת מן הקרן:

להכי טרחת. אמר המחבר להכי טרחת וכו' תימה לי אמאי לא א"ל רווחא לקרנא משתעבד ואמאי איצטריך ליה למטען כולי האי כיון דמכל מקום רווחא קמן הוא כדלקמן ואפשר דהך [גופא] הוא טעמא דרווחא לקרנא משתעבד משום דסתמא דמילתא כל מאן דטרח בעיסקא לא ניחא ליה שיפחות קרנא ושיקבל הוא הריוח כדי דלא ליקרי ליה מפסיד עיסקי עד כאן:

דמדלא אודעתן. מעיקרא נכלם היית בדבר ואדעתא דמלויי קרנא טרחת והא דמשמע מהכא דדוקא משום דלא אודעתן הא הודיעו לא אמרינן רווחא לקרנא משתעבד ופלגי רווחא ופסידא כל חד באפי נפשיה היינו משום דאכתי ליתיה לרווחא ואילו אמר לא בעינא לאיעסוקי ביה [אפילו אתני מעיקרא וקבעו זמן] לא גרע מפועל דקי"ל דיכול לחזור בו [אפילו בחצי היום] אבל היכא דאיתא רווחא אישתעבד ליה לקרנא דנהי דמצי מיהדר ביה דלא לאיעסוקי ביה אפ"ה לאו כל כמיניה דליפלוגי רווחא מקמי זימניה דלקרנא משתעבד:

דף סג.

ואמר רבא בי תרי דעבוד עיסקא. שני קבלנים שקבלו עיסקא מבעל הבית בשותפות שימכרו ויסחרו במעות עד זמן פלוני ויחלקו ביניהם ובין בעה"ב כמשפט ונשתמשו חצי הזמן ונשתכרו. אמר המחבר מהכא דמוקמינן בשותפין שקבלו עיסקא מבעה"ב [ולא נקט האי ממון דקבל עיסקא] משמע דהא בי תרי דעבדי שותפתא אע"ג דקבעי זמן לא מעכבי אהדדי למפלג ונראה לי דטעמא הכא משום דלא גרע מפועל שיכול לחזור בו כדאמרן ואם הוא אינו משתעבד נכסוהי לא משתעבדי טפי דמכחו משתעבדי עד כאן:

דמעכב עליה. עד שיגיע זמן שקבעו לבעה"ב שיחזירו לו את שלו והמותר יחלוקו:

אי א"ל נפלוג רווחא. השתא מפרש ואזיל מאי טענה אית ליה דליעכב פרש"י ז"ל כן כדי שלא תקשה מאי נפלוג דקאמר מעיקרא הא לבתר הכי אמרינן ניפלוג רווחא ונפלוג רווחא וקרנא:

מצי א"ל אידך רווחא לקרנא משתעבד. שמא בסחורה שנעשה עוד נפסיד וצריך שיהא הריוח קיים להשתכר בו למלאות הקרן:

ופלגא רווחא . כלומר נפלוג תרוייהו:

עיסקא להדדי וכו'. ואם נחלוק שמא אפסיד אני בסחורה שאקנה שהרי קבלתי להתעסק בה עד אותו זמן ואם אפסיד אני שמא החלק השני ישתכר וימלא החסרון ואנו יחד קבלנו ונשתעבדו החלקים זה לזה והכי נמי כתב הריא"ף ז"ל בהלכות כשקבעו זמן א"נ שיש זמן ידוע למכור הסחורה כי ההיא דפרק כל הגט (דף לא:) בג' פרקים מוכרין את היין אבל בלאו הכי לא מצי מעכב דא"כ אין לדבר סוף:

מתני' לנכש. העשבים מתבואה:

חכירותיך. כך וכך כורין שפסקתי עמך א"כ מאי איכפת לך אם יחסר חלקי כי מה שהעשבים מכחישין השבלים אין זה אלא עלי אין שומעין לו והא ליתא אלא בחכרנות דאי בקבלנות פשיטא דלא מצי אמר ליה מאי איכפת לך:

גמ' כריבנא לך. השתא מפרש אמאי אין שומעין לו אם אמר ליה אני אחרוש אחר הקצירה ואהפוך שרשי העשבים שנותרו בה וימותו ולא תעלה לפניך עשבים מאי מהדר ליה אמר ליה חטים מעליא בעינא באותו חכירות שפסקת לי ולא כחושים:

והתנן וכו'. והרי לא שנה במשנתנו אלא טעם אחד ובשבילו קאמר אין שומעין לו ע"כ כולה תליא בהא:

ביזרא דנפל נפל. כל טענתו אינה אלא שמעלה עשבים לשנה הבאה וטענה זו לעולם עומדת דכי א"ל כריבנא לה אחר הקציר אמר ליה האי נהי דעקרת לשרשים סוף סוף

העשבים שתניח בה עכשיו עד שיזרעו יפול הזרע שלהם בארץ ויצמחו לשנה הבאה ולא תועיל בה החרישה. והא דאידחי הא דאמר חטי מארעאי בעינא הוה מצי למימר דבמתניתין לאו משום האי טעמא תנן הכי אלא משום טעמא דביזרא כיון דנפל נפול שכולל יותר אבל בודאי טעמא דחטי מארעאי קא בעינא קושטא הוא וכל היכא דאיכא חטי בארעיה מצי אמר ליה הכי ומיהו לאו כל הימנו שיכוף אותו להטפל בקרקע כדי שיתן לו חכירותו חטי מארעיה שכל שאין החוכר רוצה ליטפל בה הרשות בידו וזבין ליה משוקא וראיה לדבר מדתנן המקבל שדה מחבירו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה וההיא בקבלנות היא וכך פירשוה כל המפרשים ז"ל מכלל דבחכירות כל שאינו רוצה ליטפל בה אינו יכול לכופו אלא זבין ליה חטי דשוקא. הרנב"ר ז"ל:

מתני' ולא עשתה. תבואה אלא מעט ובא לו האריס למנוע מלהתעסק בה עוד שאין בה כדי טרחו:

אם יש בה כדי לעשות מן התבואה כרי ובגמרא מפרש מאי שיעורה:

חייב ליטפל בה. על כרחיה הא ליתא אלא בקבלנותא דאי בחכרנותא מה לו לבעל השדה אם יחדל סוף סוף חכירו הוא נותן:

מה קצבה כרי. מה קצבה זו כרי לשער חיוב טפול שדה גדולה לשער כרי ושדה קטנה לשער כרי:

כדי נפילה. שיכול לחזור ולזרעה לשנה הבאה מתבואת שנה זו:

נפילה. זרע שמפזרין בה במפולת יד:

גמ' איקום ואניר. אעמוד ואחרוש:

ואדרי. אזרה את המוץ ברחת ובנפה:

ובנפקות ידי. בהוצאתי:

הרחת. פל"א בלע"ז שזורין את המוץ מתוך התבואה:

שתעמוד בה. כשתוחבין אותה בתוכו:

כונס שלה. צד הרחב שמכניסין אותו להגביה התבואה ולזרות שאין רואה פני החמה וצדדין של אותו צד רחב בכלל כונס הוא:

מתני' מכת מדינה. מפרש בגמ' והא ליתא אלא בחכרנותא דאי בקבלנותא מאי מנכה איכא מה שימצאו יחלוקו:

אינו מנכה לו. אפי' הוא מכת מדינה שעל המעות לא נגזרה גזירה הילכך אמר ליה לא עלי היתה פורענות זו מזלך גרם:

גמ' באגא. רוב שדות של אותה העיר:

ותגזר אומר. מה שתבקש מאת היוצר יעשה לך ואני לא בקשתיו בתחלת השנה מן השמים שיצליחוני בשעורים אלא בחטין:

דף סג:

כל שדותיו. בכל מקום שהם:

ליתך. מזלך גרם:

כל שדותיו. אפילו אותו שישנו בבקעה אחרת וכתבו המפרשים ז"ל מדקאמר הכא ותגזר אומר וכו' דכולי באגא דאשתדפא הוא של שעורים דאילו של אותו מין עצמו של חטין הוה ליה למימר הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה כדלקמן ושמעינן מינה דהיכא דלא אמר ליה זיל זרעה חטי דהשתא לא מצי למטען הוה מקיים בי ותגזר וכו':

מנכה ליה. דמכת מדינה איקרי אע"ג שהם שני מינים דאי לא היכי מצי א"ל אי זרעתה חטי נמי הוה משתדפא אלא ודאי מכת מדינה אתיא נמי מזרע לזרע:

ואמרי' בגמרא תני חדא פעם ראשונה ופעם שניה זורעה שלישית אינו זורעה ותניא אידך שלישית זורעה רביעית אינו זורעה לא קשיא הא כרבי דאמר בתרי זימני הויא חזקה הא כרבן שמעון בן גמליאל דאמר בתלת זימני הויא חזקה.פעם ראשונה ושניה. זרעה ואכלה חגב או נשדפה חוזר וזורע שנית ואם אינו זורעה אינו מנכה לו ואפילו הוא מכת מדינה פלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל אבוה והלכתא כרשב"ג דרביה דאבוה חוץ מנשואין ומלקיות (יבמות דף סד:) דפסקינן כרבי וכן פסק הריא"ף ז"ל וכל המפרשים ז"ל:

אמר רב יהודה. [לא שנו] שמנכה לו במכת מדינה:

אבל לא זרעה. ואשתדוף רובא דבאגא לא מנכה לו מחמת מכת מדינה:

מזרע זרע לה מצי אמר ליה בעל הקרקע כן זרע לה וזיל כל זמן הזריעה שמא לא הגיע זמן עדיין:

ועד אימת. הוי משך זמן הזריעה:

דאתו אריסי. עד זמן דכי אתו אריסי מדברא לבית בערב:

וקיימא כימה ארישייהו. דהיינו באמצע הרקיע וזהו שבט שהוא זמן זריעת שעורים כדאמרינן (מנחות דף פה.) גבי עומר וזרעה קודם לפסח ע' יום והיינו בה' בשבט אבל רש"י ז"ל פירש ששעת כניסת אריסין לעיר אינו בערב ממש אלא לאחר תשע שעות ביום דהיינו סוף העשירית דאז קיימא זנב טלה שהוא כימה כדאמרי' בברכות פ' הרואה (דף נח:) באמצע הרקיע שנראה לכל אדם כאילו הוא על ראשו והם ימי אדר. כיצד סדר י"ב מזלות ידוע שהם מושלים בי"ב חדשים ובכל שעות היום [ויש] שתי שעות לכל אחד

בשהיית עלייתו טלה בניסן ומאזנים בתשרי וכן כל אחד על הסדר בחדש שלו מתחיל תחלה לעלות בכל יום של אותו חדש והשעות נחלקות לכל אחד בכל יום ושוהה כל אחד לעלות ולא נגמרה עלייתו עד [סוף] שתי שעות ובשש שעות לעלייתו הוא באמצע הרקיע נמצא כי באדר עולה מזלו שהוא דגים תחלה ושוהה שתי שעות ואחריו טלה שהוא סמוך לו ושוהה שתי שעות ג"כ בעלייתו הוי ארבע שעות ביום ואחריו שור ב' שעות הרי הם ו' ביום ואחריו תאומים שתי שעות הרי שמנה שהם ו' לטלה וכיון שהם ו' לעלייתו הרי הוא באמצע הרקיע ואחר כן שתי שעות לעליית סרטן הרי עשרה שהם שמנה לטלה ושש לזנב של טלה והוא עכשיו באמצע הרקיע והכי אמרינן בברכות [דף נח:] שכימה בזנב טלה הוא:

תומי. שומין:

אסתכר. נסתמה הליכתו כמו ויסכרו מעינות וגו' שעכבוהו העליונים והסיבוהו דרך אחרת ואין ירק מצליח אלא ברביצה בקרקע לחה:

מכת מדינה הוא. לא עליו לבדו עברה ואסוקי אדעתיה נמי לא הוה ליה דהא לא עביד דמסתכר:

מתני' ולקתה. שהיו חטים שדופות וכחושות וזו בחכירות הוצרכה לשנות ולא בקבלנות דאי בקבלנות פשיטא דכל אחד זוכה ומתחייב בחלקו:

גמ' אספסתא. לזרוע אספסתא כמה פעמים שירצה:

עבדא אספסתא. והיא נקצרת לשלשים יום כדאמרינן בחזקת הבתים (דף כח:) וחזר וחרש וזרע שעורים:

עבדא ארעא שליחותיה. בעליה לא חכרה אלא לאספסתא ואילו זרע אספסתא ואזיל הוה מצלח והוא פסק עמו ליקח שעורים מן השוק:

ההוא גברא דקביל פרדסא. כרם:

תקיף. החמיץ:

עבדא ארעא שליחותה. הענבים לא לקו [אלא] משנעשו יין בחביתו ובביתו לקה ואמרינן בבבא בתרא (דף צו:) חמרא אכתפא דגברא שוואר זה קונהו מזה [טוב] ומזלו גורם לו להחמיץ:

עינבי דקרום. ענבים שהתליעו:

בעומרין בעודן שטוחות ליבש בימות הקיץ שעודן צריכין לקרקע וכן ענבים שהתליעו בין בצירה לדריכה וכגון שלא איחרום יותר מן המנהג:

מתני' לא יזרענה חטין. שהחטין מכחישין את הקרקע יותר מן השעורים ובחכירת כך וכך חטים או שעורים או מעות מיירי דאי בקבלנות הא אמרינן תכחוש ארעא ולא תכחוש מרה והרי נהנה בחטים של זה:

אמר המחבר נראה לי ולא ליכחוש מרה מפני שהשבח יהיה מעתה בכיסו והוא טוב לו משישאר אותו שבח עצמו בקרקע :

רשב"ג אוסר. טעמא מפרש בגמ':

לא יזרענה קטנית. שהקטנית מכחשת קרקע יותר מן התבואה:

גמ' מתני ליה. במתני':

הא לן והא להו. מתני' בארץ ישראל קאי שהוא מקום הגריד ואיכא למיחש לכחשא דארעא אנן השתא בבבל קיימינן שהוא מצולה וטובענא ובצעי של מים וליכא למיחש לכחשא דארעא הילכך משנה כל מה שירצה מקטנית לתבואה ומתבואה לקטנית:

אמר המחבר נ"ל דכי היכי דבענין סברא דיינינן כאנשי בבל גם בדיני קרקע במקום דליכא מנהג דיינינן כדין קרקע בבל דיותר דומה ענין קרקע חוצה לארץ לזה מקרקע ארץ ישראל שהרי נראה מן הכתוב שלא היו בארץ ישראל נהרות להשקותה כמו שיש בחוצה לארץ והרמב"ם ז"ל כתב פרק ח' מהלכות שכירות בבל וכיוצא בה עד כאן:

דף סד.

תחלי. שחלים שקורין קרישי"ן בלע"ז גדלים בין פשתן:

אין בהם משום גזל. לאשר בא ועוקרן לפי שהוא משביח את הבעלים שמפסידין בפשתן יותר מדמיהם:

אגבולין. אם עומדת על גבולי הערוגה ולא בתוכה יש בהם משום גזל דלא מפסדי:

ואם הוקשו השבלים לזרע. שעמדו בפשתן ימים רבים עד שגמר גדולן שוב אין עקירתן מועלת לפשתן ויש בהם משום גזל:

הנוטה לכאן לכאן. פירוש דוקא בעומד על המצר ממש אבל העומד בקרקעו של אחד מהם כולו שלו אע"פ ששרשיו מתפשטין בשדה חברו וכדאמרינן פרק לא יחפור (דף כז:) אילן הסמוך למצר מביא וקורא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ:

לא תזבון. לא תקנה שדה הסמוכה לעיר:

שורא. חומה:

וריתקא. גדד של נסרים כמו חל וחומה:

משוחאה. מודד קרקעות היה בשכר לקונים ולמוכרים לאחים ולשותפים הבאים לחלוק:

כורכמא רישקא. כרכום של גן והוא משובח שבכרכומים:

לאגלי גפא. הכל מסייעים לגדור חומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס לעיר צבא שונאין:
אגלי. שערים:
גפא. סתימה:
לא צריכי נטירותא. רבנן תורתן משמרתן דכתיב בשכבך תשמור עליך:
לכריא דפתיא. לכרות מעין או בור לשתות:
אפילו מרבנן. שהרי אף הם צריכין לשתות:
פתיא. שם הכלי ששותין בו הוא כן בלשון ארמי :
לאו בני אכלוזא. לאו בני מיפק באכלוזא נינהו מפני שגנאי הוא להם אבל לא נפקי באכלוזא בעלי בתים עצמם בכרוז או באכלוזא לחפור אלא גובין מעות ושוכרין פועלים גובין אפילו מרבנן:
אמר המחבר ונ"ל דכיון דלא מיחייבי רבנן לתת אלא בדלא נפקי באכלוזא כדנפקי באכלוזא אין לנו ראיה שיגבו מהם אפילו כדי לשכור פועלים במקומם א"כ אין מוציאין מהם וראיתי כתוב בשם התוספות ג"כ שאין גובין מהם כה"ג ע"כ:
לכריא דנהרא. כשמעלה שרטון ונופלים בו אבנים ומעכבים מרוצת המים וכורין ומנקין אותו להעביר מכשולים:
תתאי מסייעי עילאי. כשהעליונים מתקנים כנגדם יש לתחתונים לסייעם שהרי המכשולים העליונים מעכבים את המים מלירד נמצא תיקון העליון לעזרת תחתונים:
אבל העליונים אין להם לסייע את התחתונים כשמתקנים למטה שתיקון שלמטה אינו לעזרת העליונים אלא לרעתם שכל זמן שהמים רצין למטה הנהר מתיבש למעלה והשדות מתיבשות:
וחלופא במיא דמיטרא. כגון בעיר שהמים קשין להם להרבות טיט ולקלקל הדרכים ועושים להם חריץ במורד להוריד המים חוצה לעיר ואם נתקלקל החריץ וכורין אותו העליונים צריכים לסייע לכרות לתחתונים אבל התחתונים אין עליהם לסייע לעליונים לכרות למעלה שכל זמן שלא ירדו עליונים למטה טוב להם לתחתונים:
ומתקנת לעצמה. בפני עצמה כשמגעת כנגדה אין אחר מסייעה:
המקלחות מים. מים סרוחין ומי מטר לביב אחד חריץ מתוקן להורידם:
כולם מתקנות עם התחתונה. ומסייעות אותה לתקן כנגדה כדפרישנא לעיל:
ביני אחי. שדה שעומד ליקח בטסקא ושדות שני אחין סמוכין לה מכאן ומכאן:
טסקא. הוא מס שנוטל המלך מן הקרקע ממי שמחזיק יד בו:

חוצפא. שלא היו סבורין האחין או השותפין שיעשה שום אדם חוצפא גדולה כזו להחזיק בו ולפיכך לא מהרו להחזיק בו:

סלוקי נמי . משום ועשית הישר והטוב:

ואי משום דינא דב"מ וכו'. אם אינם אחין או שותפין אלא שבאין עליו מכח מצרנות ואומרים אנו היינו מצפין לקחתה שאנו צריכין קרקע וטוב לנו לקנות בסמוך ולא ליקח במקום אחר:

לא מסלקינן ליה. דכיון דזוכה מן ההפקר הוה ליה כמתנה דשמא לא ימצא במקום אחר דבשלמא לוקח במעות בין רב יהודה בין רב נחמן מודו דמסלקינן ליה משום דינא דבר מצרא משום דזוזי דאיניש עבדי ליה ספסרותיה ובכל מקום אדם מוצא ליקח וכדמשמע בסמוך דלענין מכירה מודו דאית להו דינא דבר מצרא:

ודינא דבר מצרא הוא דומיא דביני אחי שאין קרקע אחר כלל מפסיק בין קרקע של מוכר לקרקע של מצרן וזה ברור:

נהרדעי אמרי וכו'. דאפילו בכה"ג איתיה לדינא דבר מצרא דמסתמא מי שרוצה ליתן טסקא מוצא במקום אחר להחזיק מה שאין כן במתנה:

אתא אמר ליה איזיל ואזבין. הלוקח נטל רשות מבן המצר ואמר ליה זיל זבון:

נהרדעי אמרי צריך למקנא מיניה. דאי לא קנו מיניה מצי אמר ליה משטה הייתי בך כדי להעמידו על דמים הראויים לה שאם באתי אני ליקח מן הבעלים היה מעלה לי בדמים בשביל שחביבה עלי:

והלכתא צריך למקנא מיניה. משום דחשבינן ליה לבר מיצרא כאילו יש לו קצת קנין בגופו של קרקע ומיהו כי קנו מיניה סגי אע"פ דהוי כעין קנין דברים ויש מי שכתב דאע"ג דאמרינן דאי א"ל זיל זבון בעלמא לא סגי בלא קנין אם נעשה הוא שליח למכור אבד את זכותו אע"ג דלא קנו מיניה והרב אלברגלוני ז"ל כתב בשם גאון [שאפילו שתק בעל המצר אחר שידע שקנה ולא תבע בזמן קרוב יומו או קרוב לו בטל דינו ע"כ] והרמב"ם ז"ל כתב בפרק י"ב מהלכות שכנים שאם ראה אותו בעל המצר כאדם שעושה בשלו ושתק מחל:

והשתא דאמרת וכו'. א"כ אין קנינו של זה כלום דחשבינן ליה ללוקח זה כאילו הוא שלוחו של בעל המצר וכאילו הוא קונה בשבילו:

אייקר וזל ארעא ברשותיה דבר מצרא אוקיר או זל ולא יוסיף (הלוקח) ולא יגרע מלקבל דמים שנתן בה דכי אוקיר רווחא דב"מ הוא וכי זיל פסידא דב"מ הוא לפיכך כתב הרמב"ם בפרק י"ב מהל' שכנים שאם לוה לוקח קודם שיסלק אותו בן המצר [ואח"כ

סילקו] אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצר ואם השביח הלוקח את הקרקע (או בנה) רואין אותו כיורד לתוך שדה חברו [שלא ברשות] ונוטל הוצאה ואם הפסיד והרס או אכל פירות מנכין לו דמים בד"א כשאכל פירות אחר שהביא מעות בן המצר לסלקו אבל פירות שאכל מקודם שלו הוא אוכל ואין מחשבין אותם. אלו דבריו ז"ל:

דף סד:

ואי לא יהיב ליה מאתן. דגבי דהאי הוא דאוזיל:

אין אונאה לקרקעות. מהא שמעינן דאפי' בפלגא אין אונאה לקרקעות דהא זבין במאתים ושויא מאה שלא כדברי מי שלמד מן הירושלמי [דכתובות פי"א הלכה ד'] דבפלגא יש אונאה אפילו לקרקעות הרשב"א והרנב"ר ז"ל וכבר כתבתיו פרק הזהב [סי' שפג] בס"ד:

אמר המחבר ומיהו הרא"ש כתב [**סבר מינה**] **דמצי א"ל לתקוני וכו'**. [וליבטל המקח] בהאי טעותא וכדמוכח בכתובות (דף צט:) פ' אלמנה ניזונית טעה שליח לא קאמינא וכו' ובההיא אמרה ר"נ דוקא משום שקנאה לעצמו ולא שליח ממש הוא אע"ג דחשבינן ליה כשליח המצרן ומה שכתבתי בפנים בשם הרמב"ם ז"ל דפירות שאכל מקודם שלו הוא אוכל נוטה לזה ע"כ:

במצעי. באמצע נכסים של מוכר ששדות המוכר מוקפות לה מכל צד:

חזינן אי עידית וכו'. דבר העשוי לימכר לעצמו שאינה דומה לשאר שדות הסמוכות:

זביניה זביני. ואין מצרני המצר יכולין לסלקו שהרי יש הפסק ביניהם:

ואי לא איערומי . אמר אם באתי ליקח אצלם יסלקוני אקנה אני בית סאה באמצע ואהיה אני מצרן לכל רוח ואקנה אני לכל צד ולא יוכלו לסלקוני מן המצר ומן המותר לכל צד הלכך מהשתא מסלקינן ליה:

ואי כתב בה אחריות. דודאי מכר הוה שאין כותבין אחריות על המתנה והאי דכתב ליה בלשון מתנה איערומי הוא דקא מערים:

וכתב הריא"ף ז"ל דהיכא דקביל עלי' אחריות [המתנה] בסך שהוא יתר על שוייה של קרקע נותן לו כסך האחריות ממה נפשך דאי במתנה היא לית בה משום דינא דבר מצרא ואי מכירה היא אין אדם עשוי לכתוב על עצמו אחריות יותר ממה שקבל ואם קבל עליו אחריות סתם ולא פירש שמין כמה היא שוה ונותן לו [וכן] היכא דכתב ליה שטרא בלשון מכר ולא פירש בכמה מכרה לו יהיב ליה כשיעור האחריות שקבל עליו ואם קבל עליו אחריות [המכר] סתם כתב הרמב"ם שנשבע בנקיטת חפץ בכמה לקחה כתב הרמב"ן

דמסתברא דלוקח לא מקבל עליה אחריות לבר מיצרא דלאו ועשית הישר והטוב הוא שיהא מפסיד לו ואע"ג דמוכר קביל עליה לדין אחריות דילמא לא הוו ליה נכסי למוכר והדר עליה הלכך ליתיה אלא כדין שליח ואחריות דבר מצרא אמוכר והרמב"ם שכתב שאחריותו על הלוקח לא נתחוורו דבריו. כ"כ הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

אריא אברחי לך. ואין לך ישר וטוב מזה ולא מצי למימר המצרן גם אני [הייתי קונהו] והייתי מבריח ארי דקאמר ליה האי אלמלא מהרתי לקנותו היה מוכר לכותי אחר:

אמר המחבר מכאן היה נראה לי שהלוקח [בית] רעוע מעני שאין בה דינא דב"מ שיאמר לו הלוקח ארי אברחי לך [שקניתי] אותו שאלמלא לקחתיו אני לא היה מוכרו לאחר והיה נופל הבית על ביתך והיה מזיק לך וכ"ש אם המוכר עצמו אומר גם כן שלא היה מוכרו אלא לזה. ומיהו לטעון ארי אברחי לך אי אפשר שלא אמרנו כן אלא כשהבריחו בשעה שלקחו כי הכא כשלקחו מכותי הבריח הארי שלא יוכל עוד למוכרה לכותי חברו אבל הכא עדיין הארי רובץ שהרי לא בנאו עדיין דאילו בנה כבר היא קנויה לו לגמרי וכבר היה בידו של מוכר דמי ממכרו או שויו ויכול לומר מוכר ניחא לי בהכי [דה"ל הני שרו והני צרו] וכל כה"ג לית בה משום דינא דבר מצרא וכן כתב הבה"ע ז"ל:

כתב רבינו האי והרי"ף בתשובותיו שאם שהה בר מצרן משידע כדי תביעת ב"ד ושיביא מעותיו בטל דין מצרנות מה תאמר שהיה חוץ לעיר או חולה או קטן הא כתבו הגאונים ז"ל שאין לאלו דינא דבר מיצרא ומיהו אפשר לאשכוחי [דאפילו כבר בנה לוקח יכול המצרן לסלקו] כגון שהיה בעיר ולא ידע המצרן עד שבנה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל פי"ג מהל' שכנים והלוקח שבנה והשביח או סתר והפסיד בן המצר מסלקו ונותן לו דמיו וכו' אלא ודאי לא מצי למימר כיון שדעתו למכור לא הייתי מוכרו אלא לזה וא"כ [היה יכול המצרן לומר ללוקח] היה לו להודיעני והייתי לוקח אותו ובניתי וסלקתי הארי אבל זבן מכותי אמר אם לא מהרתי ליקח היה מוכרו לכותי אחר שאין בו ועשית הישר והטוב כדי שתאמר סוף סוף היה בא לידי עד כאן כן נראה לי והאי זבן מכותי וזבין לכותי תלמודא הוא דקא מפרש טעמא מאי אמרינן זבן מכותי וזבין לכותי לית ביה משום דינא דבר מיצרא משום דכשלקחה מכותי לא מצי לסלוקי משום דינא דבר מיצרא דאמר ליה אריא וכו' וכשמזבן לכותי נמי כותי הלוקח ודאי לאו בר ועשית הטוב והישר הוא ואין לנו לומר על דינא דבר מיצרא ועשית הישר והטוב אלא ללוקח שאילו המוכר יאמר מה עשיתי לך אם ארצה לא אמכרנה תהיה בידי אבל ללוקח נאמר משוך ידך ויקחנו זה מה תאמר שיאמר לו מצרן טוב היה לי שיהיה בידך שאהיה אז בטוח מנזיקין הא משמתינן ליה בשביל זה עד דמקבל עליה כל אונס דאתי מחמת הכותי

וכתבו בשם הרא"ש ז"ל דמש"ה מקבל עליו מהשתא קודם שיבא ההיזק משום שהחמירו חכמים לקנסו שיכתבנו לו שטר שעבוד על נכסיו ויחול שעבודו מעתה ועוד כתבו דהא דאמרינן שמותי משמתינן ליה היינו דוקא שיוכל למכרם לישראל באותן דמים שלקחה הכותי אבל ודאי אינו מחויב למכרה בפחות לישראל ומיהו אי חזינן שמתכוין הכותי לקנות בחצר הישראל כדי להשחית נחלת ישראל כגון בשכונת היהודים או שיש ערמה בדבר הכל לפי ראות הדיינין ומדאמרינן משמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסא כתב הראב"ד ז"ל דשמעינן מהא דכל היכא דלא קביל עליה אע"ג דאתי ליה אונסא לא מיחייב ביה עד דמקבל עליה דגרמא בנזיקין פטור כתב הרב בעל העטור דהוא הדין לשכירות דכותי דמשמתינן ליה למשכיר עד דמסליק ליה או דמקבל עליה כל אונסא דאתי מיניה וכבר כתבתי דעת הרא"ש ז"ל בטעם מקבל מהשתא:

גרסי' בגמרא מכר כל נכסיו לאחד לית ביה משום דינא דבר מיצרא לבעלים הראשונים לית ביה משום דינא דבר מיצרא. כל נכסיו לאחד בכל מקום שהם זו במזרח וזו במערב ויצאו מצרני אחד מהם וערערו לית ביה משום דינא דבר מיצרא שלא תקנו חכמים לומר ללוקח הסתלק לעשות ישר וטוב לבעל המצר שהיא רעה למוכר שזה לא יקנה השאר שימשוך ידו בשביל זו וכתבו הרשב"א ז"ל והרב ר"נ ב"ר ז"ל דאפילו אמר בן המצר אני אקנה הכל אין שומעין לו וטעמא משום דלפעמים לא ימצא למי ימכור כולו אם לא ימכור לזה וכיון דאפשר דמטי מיניה פסידא לא תקנו בו דינא דבר מצרא :

לבעלים הראשונים. אם מכר לבעלים הראשונים אין בעל המצר מוציא מידו אבל באו שניהם לקנות בעל המצר קודם וכן נמי אי מזבנ' לאיניש דעלמא בר מיצרא מסלקו [ללוקח] ממנה אבל בעלים הראשונים לא [מסלקו ליה ללוקח] ומסתברא דכי היכי דאמרינן דאין בר מיצרא מוציא מידי בעלים הראשונים הוא הדין [זבנה] לבנים דבדידהו נמי איכא משום ועשית הישר והטוב דומיא דשומא (ב"מ דף לה:) דהדרא משום ועשית הישר והטוב והדרא נמי ליורש לפי פרש"י ז"ל כמו שכתבתיה פ' המפקיד. הרנב"ר ז"ל:

דף סה.

משכנתא לית בה. משכנתא וכו' אם מכרה למי שהיא ממושכנת לו לית בה משום דינא דבר מצרא דדין מצרן יש לו שכולה שכונה בידו וכי היכי דאין בעל המצר יכול לסלקו כן הוא אין יכול לעכב אם בא בעל השדה למכרה לאחר דמילתא פסיקתא קתני משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא לא לזה ולא לזה ואין צריך לומר שאם יבוא אחד ולקח שדה אחת שהיא סמוכה לזה שהיא ממושכנת בידו שאין הממשכן יכול לסלק משום

דינא דבר מצרא דכיון דאיהו לית ליה בגופא דארעא מידי אלא זוזי הוא דאית ליה עלה לא עדיף מארעא דחד ובתי דחד דמרי בתי לא מצי מעכב אמרי ארעא וכן נמי בכלל זה שאם אדם רוצה למשכן שדהו אין בעל המצר יכול לעכב עליו למשכונו לו דמצי א"ל הוא נח לי ואתה קשה לי ואע"ג דאיכא למיחש דילמא זביני נינהו ומשום הערמה מסקו להו שמא דמשכנתא כיון דליכא למיקם עלה דמילתא ליכא משום ועשית הישר והטוב שנזקיק אותו לחרם ולשבועה. כ"כ הרמב"ן ז"ל. וכתב עוד דליכא משום דינא דבר מצרא אלא במוכר בדמים מיד אבל בהמתנה לא אא"כ בר מצרא רוצה לפרוע מיד שיכול לומר לו חברך נח לי יותר ממך ואני רוצה בחברך והסכימו לדעתו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

למכור ברחוק וכו'. אם מוכר זה מוכרה מפני שהיא רחוקה ממנו ורוצה לקנות אחרת בסמוך לו אין בה משום דינא דבר מצרא שאין לנו להפסיד למוכר משום ישר וטוב דמצר שכשם שעלינו לעשות ישר וטוב לזה כן עלינו לעשות ישר וטוב לזה ואם באנו לעשות איחור לדבר שמא בין כך ובין כך תמכר זו שהוא רוצה לקחתה:

לכרגא. לפרוע כסף גולגולת למלך:

ולמזוני. למזון האלמנה והבנות שב"ד מוכרין בנכסי יתומים וכן לקבור את המת דמזבינן בלא אכרזתא וכיון דמשום רווחא דיתמי לא משהינן למלתא כל שכן דמשום דינא דבר מצרא לא משהינן ליה למלתא:

לאשה וליתמי ולשותפי. מכר לאשה לא מסלקינן לה דלאו אורחא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקע למכור ומי שבא לידה ראשון אין לנו לומר לה עשי הישר והרחיקי מעליו וכתב הרנב"ר ז"ל בשם הרשב"א ז"ל דדוקא באשה שאינה יושבת תחת בעלה אי נמי בנשואה ושיש לה נכסים ידועים הא לאו הכי לא דהערמה היא וכתב עוד הרנב"ר ז"ל בשם הרז"ה שכתב בשם אביו ז"ל דמדאמרינן באשה ויתמי משום דאינהו צריכי לה טובא לית ביה משום דינא דבר מצרא שמעינן דהיכא דלוקח לית ליה ארעא ודחיקנא ליה שעתא ומצרן לא מצטרך לה אלא להרווחה בעלמא דלית ביה משום דינא דבר מצרא:

ליתמי ולשותפי. שמכר לחברו חלקו בשדה שהן שותפין בה אין לנו לסלקו משום דינא דבר מצרא לומר אין אתה בא בחלק חבירך אלא כאחד המצרנים ויקחו עמך אלא כיון שלא נתברר חלקו הרי הוא כשכן בכולה וכתבו הגאונים ז"ל דהני שותפין אע"פ שאינם שותפין בני חד מצרא אלא שותפין דעיסקא דהני נמי מיחייבי אהדדי בועשית הישר והטוב כמו בני מצרא וכן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

אמר המחבר כתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ב מהלכות שכנים שאין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה שבעל המצר הוא המסלק בודאי שיכול לומר לו הלוקח גזלן הוא או אריס

אתה בקרקע זו ואין דין מצרן לך וכן אם טען הלוקח לכרגא מכרו לי ואין בו משום דינא דבר מצרא והמצרן טוען להפסיד זכותי אתה טוען כן על בעל המצר להביא ראיה ואם לא הביא ישבע הלוקח היסת עוד כתב ז"ל שם מכר לטומטום או אנדרוגינוס אין בעל המצר יכול לסלקו מפני שהם ספק אשה עוד כתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ג מהלכות שכנים [עיין שם דאמתנה קאי] שאם אמר הלוקח בכך וכך קניתיה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדין כל השלוחין שהלוקח שליח המצרן הוא ומיהו אם אמר על שוה מאה מאתים אינו נאמן ומיהו לגבי מתנה אם נתחייב הנותן שאם תצא מיד המקבל שיתן לו משוה מאה מאתים נותן לו המצרן מאתים:

עוד כתב ז"ל החליף הלוקח הקרקע בקרקע אחר או בבהמה או מטלטלין רואין דמיהן ונותן לו המצרן ומסלקו ואינו יכול לומר ביוקר קניתים חליפין אלו תן לי מה שהוצאתי בהם שזו הערמה היא עוד שם אין בן המצר יכול לסלק הלוקח עד שיזכה בקרקע ולא ישאר עם המוכר תנאי במכירה עוד שם זה העיקר בכל אלו הדינים שהלוקח כמו שליח המצרן ויכול לומר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי לפיכך אם אחר שהביא המצרן המעות השביח נוטל הדמים ואם הפסיד והרס וחפר או אכל פירות מנכין לו מן הדמים:

עוד שם אחד שלקח משנים שדה אחת ובא בעל המצר לסלקו מחצה בלבד שלקח מן האחד אינו יכול אלא או מסלקו מכולה או מניח אבל המוכר קרקע לשנים יש לבעל המצר לסלק שניהם או לסלק אחד ומניח אחד:

עוד שם בן המצר שבא לסלק את הלוקח וקודם שסלקו מכרו המצרן [לאותו שדה שיש לו (על) המצרן] שוב אינו מסלק את הלוקח שאין לך [מחילה] גדולה מזו כתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ד מהל' שכנים היה בן המצר במדינה אחרת או חולה או קטן ואחר זמן הבריא החולה והגדיל הקטן ובא ההולך אינו יכול לסלקו שאם אתה אומר כך אין אדם יכול למכור קרקעו שהרי הלוקח אומר לאחר כמה שנים תצא מידי וכזה הורו הגאונים ז"ל עכ"ל:

כתב הרמב"ם ז"ל פי"ג אין כח טורף קרקע בחובו גדול מכח הלוקח לגבי מצרן. ואם ירצה הנטרף ליתן הדמים שהיו עליו חוב יחזיר לו שדהו לעולם. עוד שם אשה שהיא מצרנא בעלה יכול לסלק הלוקח או לקיימו בע"כ כתב הרמב"ם ז"ל פ' י"ד אם אחר שלקח בא מצרן ולא מיחה ולא ערער על מה שראה ה"ז מחל ושוב אינו יכול לסלקו. עוד שם אם לקח בזול מה שאין דרכו של מוכר לזול כל כך מתנה הוא ונותן לו המצרן כל השוה לקח שוה ק' במאתים המצרן טען ברי לי קנוניא עשו מכל מקום יתן מאתים

ואח"כ ישביענו היסת בד"א בשיש שם עדים שנתן מאתים ואם אין עדים נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתים ע"כ:

דף סה:

[**מרי** בתי לא מעכב אמרי ארעא] (גם) אמר המחבר במשכנתא שדר הוא שם דאמרן לעיל שאינו יכול לעכב על מארי ארעא ה"ה הכא אע"פ שהבנין ממש שלו כיון שאין לו שום קנין בגוף הקרקע שבנה עליו וברור הוא וזהו לפי מ"ש בפנים שהוא על דרך המפרשים ז"ל שאין מחלק בין משכנתא דאמרנא לעיל למארי בתי דהכא אבל רש"י ז"ל עדיף ליה משכנתא דלעיל מפני שכולה שכונה בידיה אבל האי מארי בתי אינו חשוב שכן בקרקע זו שאינה שכונה בידו ואי משום שהבתים שלו שוכנות עליו הרי הם עומדות להסתלק ממנו ונמצא שהוא לא שכן שם מ"מ נפקא לן לכ"ע שמי ששכן בבתים מפני שממושכנות בידו או מושכרות לזמן ידוע ובאותן בתים יש מרתף או בית א' שאינו ממושכן אינו יכול לעכב על בעליו למוכרו למי שירצה אבל המצרן ודאי מעכב הילכך אם מכרו הבעלים אותו בית [לבעל המשכונא] [המצרן יעכב] על בעל המשכונה שהוא לוקח משום דינא דב"מ לפרש"י ז"ל דלא מיקרי שכן בהאי קרקע וגם המפרשים ז"ל דמדמו בעל המשכונה למארי בתי היינו לענין הבתים ששוכן בהם ומושכנים לו כגון בתי דשכני בהא קרקע זה אפי' לזה לא עדיף ממרי בתי אבל במה שאינו ממושכן לו פשיטא ודאי דלא דמי למרי בתי שגוף הבתים שהם שלו שוכנות על הקרקע אבל זה שאין לו גוף קרקע כלל מה זכות יש לו במרתף שתחתיו מפני הבית הממושכן לו שעומד על גביו כיון שאין לו קנין בגוף כלל ועוד שהמצרן הוא ודאי שהרי יכול לעכב על הבעלים לגבי אחר מה שאין כן במשכנתא כמ"ש בפנים ולא אתי ספק ומוציא מידי ודאי וכ"ש שאין סברא להרבות בפלוגתא בין רש"י והמפרשים ז"ל אלא הפחות שנוכל ומיהו אם אין הבתים ממושכנים על המרתף אין בזה שום חשש כלל דאיכא דינא דבר מצרא כנגד הממשכן וכל זה לפי אותם שסוברים דאיכא דינא דבר מצרא אבתים אבל לקמן אפרש בע"ה שאין בהם דין בר מצרא. כן נ"ל:

שכיני העיר. הני לאו בדינא דבר מצרא מיירי דא"כ הוה ליה למימנינהו בהדי הנך דלעיל ולמימר הכי לאשה ולשותפי וליתמי ולשכיני העיר ולת"ח לית בה משום דינא דבר מצרא ומאי שנא דשני בלישנא דכולה שמעתא דנקט לישנא דקודמין ותו דקאמר שכן ות"ח ת"ח קודם אטו ת"ח לאו בר ועשית הישר והטוב הוא אלא ודאי לאו בדינא דבר מצרא אייריי אלא להשיא עצת יושר וטוב למוכר שאם יש לו שדה למכור ובאו עליה

ללקחה שני רחוקים אלא שהאחד דר אצלו בעיר והאחד הוא שכנו בשדה ששדותיהן סמוכים וקרובים אלא ששדה זו שיש למכור אינה סמוכה למצר שכני העיר קודמין כן פרש"י ז"ל וכן דעת הרי"ף ז"ל בהלכותיו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ד מהל' שכנים אבל הרב בעל הלכות ז"ל גריס בכולן לית בה משום דינא דבר מצרא:

זוזי טבי. מצרן שבא לערער על המקח והביא מעות שמשקלם טוב יותר על של לוקח אבל של לוקח טובים וחריפים במטבע היוצאה יותר משל מצרן אי נמי איפכא לית בה משום דינא דבר מצרא דא"ל מוכר בהכי ניחא לי וכו':

הני ציירי וכו'. לאו בשמסרן למוכר צרורין וחתומין להתירם קאמר דזה אפילו באומר אלך ואביא מעות אי אמיד נטרינן ליה וזה אין צריך לפנים וכגון שכתב הרשב"א ז"ל אלא כגון לוקח ומצרן ששלחו מעותיהם של בר מצרא צרורין וחתומין והשליח ירא להתירם שלא יאמר יותר היו ושל לוקח מותרין לית בה משום דינא דבר מצרא דפסידא הוא דמוכר דאמר אנא לזוזי צריכנא:

אמר איזיל ואטרח. מילתא באפי נפשה הוא מצרן שאמר איזיל ואטרח וכו':

דאמיד. שאנו אומדין שאפשר לו לקיים דבריו:

ארעא דחד ובתי דחד. בנין שעליה:

מארי ארעא מעכב. שלא ימכור הבנין לאחר דהואיל והוא בא למכרה וזה צריך לה טוב הוא שיהיה בנינו בקרקע שלו ואיכא הישר והטוב:

מארי בתי לא מעכב. שהוא אינו חשוב יותר משכן [נל"ק ממשכון ועל דעת הרמב"ן דלא כפרש"י] דלכשיגיעו שניו נמי עומד להסתלק ממנה:

ודיקלי דחד. שמכר לו בשדהו דקלים להניחם שם או להניחם עד זמן פלוני או עד שיבשו דכיון דלית ליה שום קנין בגוף הקרקע מצי למימר ליה עקור דיקלי דילך וזיל או עקור בנין שלך וזיל הילכך מארי ארעא מעכב עלייהו ואינהו לא מצי לעכובי עליה:

ארעא לזרעה. המצרן חפץ בה לזורעה:

לבתי. הלוקח צריך אותה לבנות לה בית:

ישוב דבתי עדיף. לב"ד ולא תקנו כאן עשיית הישר והטוב שזו טובה מזו:

משוניתא. שן סלע מפסיק בין שדה זו לשדה של מצרן:

ריכבא דדיקלי. שורה של דקלים הכפופים וסמוכין זה לצד זה:

ואם יכול להכניס. אם המצרן יכול להכניס תלם אחד משדהו לתוך שדה זו תלם שורת המענה. מכאן למד רבינו תם ז"ל שאין בבתים דינא דבר מצרא שהרי מפסיק הכותל ביניהם וכן כתב רבינו מאיר הלוי זכרונו לברכה אבל הרשב"א ז"ל כתב שאין הנדון דומה לראיה דמשוניתא אינה עשויה להסתלק וכן ריכבא דדיקלי דבר חשוב אין הבעלים

עשויים לעקרן ולאבדן והשדות מוחלקין הם לעולם אבל בתים דרכן לחברם בפתחים ועשוים הם לכך וכ' הרמב"ם ז"ל שאם החליף חצר בחצר אין בה משום דינא דבר מצרא אבל החליף במטלטלין איכא משום דינא דבר מצרא. הרנב"ר ז"ל:

אמר המחבר הרא"ש ז"ל מפרש כר"ת ז"ל (ועם היות שבמה) [ועל מה] שכתוב בפנים השיב הרשב"א ז"ל מ"מ ר"ת ז"ל מוסיף טעם אחר בדבר השדות טעמא מאי משום שיכול ליקח במקום אחר ועוד דעשיר צריך לשדות הרבה אבל בית אינו מצוי כ"כ כדי שנאמר יקח במקום אחר ועוד דמי שיש לו בית לא יתכן שיסלק ללוקח מבית שקנה לדירתו כדי שירחיב הוא לתאות לבו וכ"ש שאין ראוי שיסלקנו להשכירו לאחרים שאין זה ישר וטוב כן כתבו בשם הרא"ש ז"ל ואני אומר דכיוצא בזה הוא מה שכתב הרנב"ר ז"ל בשם הרז"ה שכתב בשם אביו ז"ל וכתבתיו לעיל גבי לאשה ליתמי ולשותפי ומה שכתב הרמב"ם ז"ל דבחצר איכא משום דינא דבר מיצרא היכא שלא החליף לא קשיא לפסק ר"ת ולרמ"ה ולהרא"ש ז"ל דאילו לענין [טעם] הפסק שכתוב בפנים מיירי כגון שאין הפסק בין החצרות ואילו לטעם דהכא דוקא בחצרות שאין עשויות ממש לדור שם שאם היו דרין שם ממש אפשר שלא כוון הרב לזה עד כאן:

דף סו.

בקרנזול. פלגינא לה בארבע אלכסונות שיהא כל אחד ואחד נוטל על פני הסמוך לו כזה קרנזול זיל לקרנות:

מתני' לשנים מועטות. פחות מז' שנים:

לא יזרענה פשתן. שזרע פשתן מכחיש [הארץ] הרבה ואינה חוזרת ליושנה אלא עד ז' שנים והא לא מתוקמא אלא בחכירות דאי בקבלנות מאי דבעי ליזרע שהרי הבעלים חולקים בו וליכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה:

ואין לו בקורות שקמה. עץ סרק הוא וקוצץ ענפיו לקורות בנין והם חוזרין וגדילים ובפחות מז' שנים אינם נעשים קורות הלכך אם קבלה בפחות מז' שנים לא יקוץ קורות שקמין שבה אבל קבלה לשבע שנים זורעה פשתן שנה ראשונה וכן קוצץ שנה ראשונה קורות שקמין שבה:

גמ' שבח שקמה. עשו ענפים והשביחו שמין לו שבחא:

אין לו. מפני שאינו מפסיד בזריעתו בשביל שבח השקמה כלום:

רב פפא וכו' קדחו בה תאלי. צמחו בה אילנות:

דיקלא ואלים. קבל ממנו אילן לפירותיו לכך וכך שנים ונתעבה והגביה עיקרו:

לאו אדעתיה וכו'. אלא לאכילת פירות:
הכא אדעתא וכו'. לכל אשר יצמח בה:
לית ליה פסידא. כל מה שהשביח שקמה לא מנע ממנו חרישה וזריעה:
ידא דאספסתא. מקום הדקלים היה זורע אספסתא. ידא. כמו (במדבר ב':י"ז) איש על ידו:
אנא כורכמא וכו'. אני הייתי מגדל במקומו כורכמא רישקא כרכומא יפה שדמיו יקרים:
גלית אדעתך. מדקאמרת הכי שהוא דבר הנקצר בכל שנה ולא אמרת דקלים הייתי נוטע בו למשקל שבחייהו גלית אדעתך שלא ירדת אהאי ארעא אדעתא למעבד בה מידי דבר קיימא למישם לך שבחא ומיפקא אלא מידי דתעקריה ותשקליה ותיזיל כי מסתלקת:
שקול כורכמך. אותו כורכמא רישקא שקיימת בה דהיינו התאלי עקור אותו וזיל וכשבא לעקור אינו אלא עצים בעלמא וזה יתן לך דמי עצים וכתבו האחרונים זכרונם לברכה בשם הראב"ד ז"ל דנראה שאם טען בנטיעות אחרות שעושין פירות לזמן ארוך שהיה טענתו טענה ונוטל בשבח הקודחים שהניח שם לגדל הראב"ד ז"ל חדש לנו דלא מצי למימר לי' לאספסתא דוקא קבלת אותו והטעם מפני שהנטיעות אינם מכחישות הקרקע יותר מאספסתא כנ"ל:
גרסי' בגמ' [דף קט.] אמר רב הונא ואיתימא רב יהודה ואיתימא ר"נ ואיתימא ר' יוחנן האי שתלא דשכיב מסלקינן ליה בלא שבחא. ולאו מילתא היא. פירוש שתלא נוטע כרם בקרקע בעל הבית ועליו להיות אריס כל הימים ונוטל במחצה פירות:
ולאו מילתא היא. כתב הרמב"ן ז"ל דלא דחינן לה אלא ממאי דאמר בלא שבחא אבל בשבחא ודאי מסלקינן ליה והיינו דתניא בתוספתא דפרקין המקבל שדה מחברו ומת לא יאמר לבניו תנו לי מה שאכל אביכם וכן הם לא יאמרו תן לנו מה שעשה אבינו אלא שמין ונותנין והכי פירושו אם קבל אביהם כל שכרו אין בעל השדה יכול לומר (לו) תנו לי מה שאכל אביכם יתר על מה שעשה דכיון שכבר קבל שכרו יכולים לומר אנו נגמור מלאכתו וכן אם לא קבל אביהם כלום אין יכולים לומר לו תן לנו כמו שפסקת עמו ונשלים מלאכתו שיכול הוא לומר להם אין לי חשבון עמכם אלא עמו אלא שמין מה שעשה ונותן להם ומכאן ראיה למ"ש הרמב"ם בפרק חמישי מהלכות שלוחין ושותפים בשם הגאונים ז"ל שאחד מן השותפים או מן המתעסקים שמת בטלה השותפות או העסק אע"פ שהתנו לזמן ידוע ולא דמי למאי דאמרינן (ב"ק דף קיב.) הניח להם אביהם פרה שאולה שמשתמשין בה כל ימי שאלתה דשואל שאני דכל הנאה שלו ולפיכך זכו הבנים בזכותו כל זמן שאלתה אבל בקבלנות שהוא מתעסק במלאכתו של בעל הבית

יכול לומר לו אי אפשי לך שתעשה מלאכתי וכן כתב הרנב"ר ז"ל והרשב"א ז"ל אע"פ שהיה מגמגם קצת בזה כתב נמי שדברי הגאונים שהם דברי קבלה נקבל:

ההוא יהבינן ליה שבחא. דה"ק מסתלקנא על כרחי ושקילנא מאי דשבחי:

אסמכתא לא קניא. ואפי' אמר הכי לא מסלקינן ליה בלא שבחא:

מנכינן ליה. שיימינן מאי מטי לבעל הבית בהפסדא ומנכינן בחלקו דשתלא בשבחא:

רוניא וכו'.:

אומנא. מוהל תינוקות:

כמותרין וכו'. לסלקינהו:

פסידא דלא הדרא. מקרי דרדקי אם רבם משבש להו [הגירסא] בכה"ג הוי שבשתא דעאל עאל א"נ יש לפרש דמחי ינוקא טפי א"נ דלא יהיב דעתיה עלייהו ומתבטל מגירסיה:

וטבחא מיירי בין שנוטל שכר על הטביחה בין בחנם. אי בשכר שפיר הוי פסידא דלא הדר אע"ג דמשלם דמי בהמה דמי בשתו ודמי בושת אורחיו לא משלם ואי בחנם שפיר אמר כמותרין ועומדין ומסלקינן ליה דהא אית ליה פסידא וקנסינן ליה דלא עביד לא בחנם ולא בשכר כך תירצו האחרונים ז"ל בשם הראב"ד ז"ל וכתב הוא ז"ל דנהי דלא צריכי התראה חזקה בעינן ועד שיהו מוחזקים תלת זימני או שיתרו בהם לא מסלקינן להו וכי אמרינן בבבא קמא [דף כג:] גבי הנהו עיזי דשוקא דמתרינן בהו תרתי [ותלתא] זימני דאלמא בעינן התראה תרתי ותלתא זימני התם פסידא דהדר הוא דלשחיטה קיימי והסכימו עמו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

דלא ליפסד בעל הבית פלגא . והיינו בדיהבינן לשתלא רביעא ממאי דנשאר לבעל הבית אחר שנתן לאריס חלקו דהיינו שליש שהרי צריך למנות ליה אריסא לעבוד הקרקע כיון דהאי שתלא בעי לאיסתלוקי וכיצד הוי ריבעא מחלקו דבעל הקרקע כגון שהפירות שוו שיתא ולבעל הקרקע אית ליה פלגא דהיינו תלתא וכשיתן לאריס שליש הפירות שוין תרי נשאר לבעל הקרקע ארבע וכשיתן לשתלא ריבעא ממה שהגיעו דהיינו דנקא שהוא שתות נשאר בידו פלגא דפירי דשוי תלת ונמצא דלא ליפסיד בעה"ב מאי דהוה חזי ליה דהיינו פלגא כן פסקו הגאונים ז"ל ומיהו שתלא לא מצי למימר ניפלוג הכרם ואני אטול הרביעית ואעבד במנתא דידי מאי דבעינא וישארו לך תלתא חלקים פלגא לדידך כדחזי לך ושליש שתתן לאריס שתוריד בה משום דכולהו חלקים משועבדים זה לזה ואפילו לא ירצה לחלק אלא (משום) שיוריד אריס תחתיו לאו כל כמיניה דמצי אמר ליה בעל הבית לא ניחא לי לאפושי אריסי בארעא דסמכי אהדדי אריסי דידי ודידך ומפסדו לי. כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל:

דף סו:

ההוא גברא דמשכן פרדיסא כו'. משכנתא דסורא היא א"נ בנכיתא:
קש. הזקין בזמנו מרוב שניו:
פירא. כיון דקש בזמניה עצים שלו היינו פירותיו ויטלם המלוה ומודה אביי דאם הזקין שלא בזמנו כיון דלאו אורחיה בהכי לאו פירא הוי ולאו אדעתא דהכי נחת:
קרנא הוי וכו'. והא דקי"ל כשמואל [דף עט.] גבי שוכר חמור ומתה בחצי הדרך שאם יש בדמיו לשכור שישכור דמשמע דמכלינן קרנא כבר תירץ שם הריא"ף ז"ל דהתם נמי אם יש בדמיו ליקח לא ישכור משום דלא מכלינן קרנא ובשאין בדמיו ליקח הוא דקאמר:
תוספתא [פ"ט] המקבל שדה מחברו ליטע עד אימתי חייב ליטפל בנטיעות עד כדי שיחלו רבן שמעון בן גמליאל אומר בתאנים עד שיעכבו את המחרישה המקבל כרם מחבירו חייב ליטפל בה עד שיעשו יין . צבור פשתן עד שיעשו קרצין חולק ונותן לו זה מכניס חלקו לעיר וזה מכניס חלקו לעיר. המקבל תאנים מחבירו מקום שנהגו לעשות קציעות עושה אותם קציעות מקום שנהגו לעשותם גרוגרות דבלה עושה אותם דבלה ואין משנין ממנהג המדינה המקבל שדה ירק מחבירו מקום שנהגו למכור בשוק מוכר בשוק בשדה מוכר בשדה ואין משנין ממנהג המדינה:
ההוא שטרא. שטר משכנתא דסורא במשלם שניא אלין תפוק ארעא דא ולא פירש בו מנין השנים:
וקדם. מקמיה דנתבעי בדינא:
קרקע בחזקת בעליה וכו'. אע"ג דלא תובעו עד לאחר אכילת פירות אנן בתר קרקע אזלינן וכי מספקא לן שנה זו של מי אוקים ארעא בחזקת מרה ושלא כדין אכלינהו לפירי:
בחזקת אוכליהם וכו'. כיון דקדים אכלינהו ואתי לאפוקי מיניה נייתי ראיה דלאו שלש הוה דבתר פירות אזלינן:
כר"נ. גבי שוכר מרחץ בשנים עשר זהובים לשנה בדינר זהב לחדש פרק השואל (דף קב:) ואפילו בא בסוף החדש אמרינן כולו למשכיר אם נתעברה השנה:
והא דלא מסייעינן ללוה מלישנא דשטרא דמשמע שתים דכתיב ביה שנין סתמא כדאמרינן פ"ק (דף ד:) גבי סלעים דינרין משום דכיון שהניחו לוה למלוה לאכול פירות של שנה שלישית איתרע ליה סהדותא דשטרא זהו דעת הרנב"ר ז"ל:
מילתא דעבידא לאגלויי. כלומר ודאי בתר קרקע אית לן למיזל ומיהו ה"מ בספק שאין עומד להתברר לעולם כי ההוא דמספקא לן ביה אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון אבל הכא עבידא לגלויי סוף יבואו עדי השטר ויעידו:

ואטרוחי. שמא הדין עם המלוה ואם נוציאה מידו צריכין אנו לחזור לגבותה מיד הלוה לאחר זמן:

אמר המחבר כתבו בשם הרא"ש ז"ל דכיון דקי"ל דקרקע בחזקת בעליה עומדת ואין אנו מניחין פירות ביד המלוה אלא מפני טורח ב"ד אם מתו העדים ונשתקע הדבר מפי אחרים ויראה לדיינים שלא יוכל עוד הלוה לברר דבריו מוציאין הפירות מיד המלוה ע"כ:

מלוה אומר חמש וכו'. מילתא אחריתי היא ולא קאי להא דכתב ביה שנין סתמא אלא מלוה ולוה שבאו לדין מלוה אומר לחמש שנים משכנת לי ואין השטר לפנינו ולוה אומר לשלש וכבר אכלת שלש שנים:

דאי בעי אמר. מיגו דאי בעי אומר לקוחה היא בידי לעולם ואכלתיה שני חזקה ואבד השטר ממני כן פרש"י ז"ל וכ"כ הרנב"ר ז"ל דכי אמרינן דמהימן דוקא כגון דליכא סהדי דמעיקרא שירד בה בתורת משכונא [אבל איתנהו לסהדי דמעיקרא שירד בה בתורת משכונא] אפי' ידענו שדר בה שלש שנים לאחר שעבר זמן המשכונה אינו נאמן דכללא הוא דכל יורד ברשות שאין לו חזקה וכמו שכתבתי למעלה בפרק המפקיד [סי' שלד] בההיא דאין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל שאפילו החזיק בה שלש שנים משהגדיל אין לו חזקה והיינו טעמא דאריס והיינו טעמא דאומן שאין להם חזקה וטעמא דמילתא משום דהוה ליה כמאן דאיכא עדי פקדון וראה דאפילו אחר דלאו אומן לא מהימן כדאיתא בפרק חזקת הבתים (דף מו.) עכ"ל אבל הרשב"א ז"ל כתב אם החזיק שלש שנים אחר עבור זמן המשכונה הויא חזקה דע"כ לא אמרו [דהיכא] דאיכא עדים וראיה אפילו אחר אין לו חזקה אלא בחזקת מטלטלין שהיא לאלתר אבל בחזקת שלש לא דחזקה אין אדם מניח עבדו וצאנו ביד אחר שלש שנים ועובדין את אחרים ואחרים אוכלין את גיזתן וחלבן כל אותו הזמן ולא אמרינן בגודרות ואומן שאין להם חזקה אלא בלאלתר ואריס ושותף שאין להם חזקה לעולם התם לפי שאדם עשוי להניחם בידם כן לעולם שאם לא היו אלו הוה צריך נמי לאריס אחר או לשותף אחר:

ה"נ דמהימן. לאו בתמיה קאמר דודאי ליכא מאן דפליג דאי אמר מעיקרא לקוחה היא בידי שהיה נאמן אלא בניחותא קאמר ודאי הכי הוא דמהימן הני משכנתא דסורא היכי תקנינהו רבנן ולא חשו לה להאיך פסידא דבשלמא שאר משכנתא אינשי הוא דעבדי להו אבל היאך אפשר שלא יהא מתוקן האי דתקון רבנן:

דף סז.

הא תקינו רבנן למארי ארעא דיהיב טסקא. מס הקרקע:
וכרי כריא. מתקן החריץ סביבות הגבולים:
למחויי. הוו יודעים שלא מכרתיה לו אלא משכון היא בידו והריא"ף וכל הגאונים ז"ל פסקו כרב יהודה דמלוה נאמן משום מגו ולא אמרינן כיון דהאי שטר לגוביינא קאי לפירות המשכנתא מיזהר זהירי בה אינשי והאי איערומי הוא דקא מערים והוי מגו במקום עדים דאנן סהדי דמערים. הא לא אמרינן. וכן נמי פסק הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות שכירות:
אריס אומר למחצה. שכירי לימים או לחדשים ושכרתיו במעות הילכך [בעל הבית] נאמן בשבועת היסת ר"נ אמר וכו' והלכתא כוותיה דקי"ל הלכתא כר"נ בדיני ומהא שמעינן דלא אמרינן מגו לבטולי מנהג המדינה [דהא הכא איכא מגו דאי בעי אמר לקיטי ושכירי הוא ששכרתיו לימים או לחדשים ואפ"ה כיון דמנהג המדינה במחצה ה"ל האי מגו] כמגו במקום עדים וכן כתבו הגאונים ז"ל וכל המפרשים ז"ל (ונאמן בעל הבית בשבועת היסת):
יתומים אומרים אנו השבחנו. ואין לבעל חוב כלום במה שהשביחו יתומים:
כיון דלגוביינא קיימא. על כרחיך בדשויה ניהליה אפותיקי מפורש עסקינן דאי לא היכי אמרינן דקיימא לגוביינא ואפילו לוקח מצי מסלק ליה בזוזי כדאמרינן בסמוך וכל שכן יתומים ולפיכך [אמרי' כמאן דגביא דמי כלומר] אפילו לפי טענתם של יתומים גבי ליה לארעא אלא דבעי למיתב להו זוזי [ומש"ה] עליהם להביא ראיה ומדטעין בע"ח אביכם השביח על כרחין צ"ל שהחוב עולה כשיעור ארעא ושבחא דאי לא [מסיק ביה אלא שיעור ארעא] מאי טעין בעל חוב אדרבה הורע כחו בכך שאילו אשבחה אבוהון שקלי יתמי כולו שבחא ולא גבי בע"ח טפי משיעור חובו ואי אשבוח יתמי שקיל בע"ח בשבחא אלא דיהיב ליתמי דמי הוצאה או שישום להם כאריס כדין יורד לתוך שדה חברו ונטעה וכיון שכן טפי עדיף ליה מאי דטענו ליה יתמי ממאי דטעין איהו אלא על כרחין דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא עסקינן ובדשוייה ניהליה אפותיקי מפורש כן כתבו כל המפרשים ז"ל:
ספק זה קדם. בב"ב (דף כה:) באילן הנטוע תוך חמשים אמה לעיר וקתני התם אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קדם קוצץ ונותן דמים ספק זה קדם ספק זה קדם קוצץ ואינו נותן אלמא כיון דבין הכי ובין הכי למיקץ קאי דכי קדם אילן נמי קתני קוצץ כי מספקא לן אמרינן קוצץ ממה נפשך שהרי עליך לעשות נמצא הספק מוטל על

הדמים ולא על קציצת אילן דאילו גבי אילן הסמוכה לבור של יחיד דקתני [גבי] ודאי דידיה אם הבור קדם קוצץ ונותן דמים ואם האילן קדם לא יקוץ תנן גבי ספק דידיה ספק זה קדם [ספק זה קדם] לא יקוץ אלמא גבי ספק אילן העיר טעמא משום דממה נפשך לקציצה עומד ה"נ בין יתומים השביחו בין אביהם השביח דינו ליטול קרקע עם השבח. ואם יתומים השביחו מעלה להם את השבח בדמים כדלקמן הלכך גבי לארעא עם השבח ממה נפשך נמצאו היתומים תובעים להוציא ממנו ועליהם להביא ראיה:

אייתו יתמי ראיה [**כו'**] **בארעא מסלקינא להו**. [יהבינן להו] גריוא דארעא שיעור שבחייהו:

ומעלין אותם. מן הקרקע בדמים ולא שקלי בארעא גופה:

בכור לפשוט. יתומים שהשביחו קרקע קודם שחלקו וקיי"ל (ב"ב דף קכד.) אין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהם דה"ל ראוי ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי דכתיב בכל אשר ימצא לו כשבאין לחלוק נוטל פי שנים בקרקע כשהיא משובחת ושמין את השבח ונותן לפשוט רביע שמגיע לו בשבח שבתוך חלקו של זה:

ובעל חוב [ליתומים. וכן] בע"ח שקדם שטר הלואתו לשטרי המקח של לקוחות טורפה עם מה שהשביח ושם ליה שבחא ונותן דמים וטעמא דכולהו משום דארעא מעיקרא דידיה הוא ואין לנו לכופו למכור להם קרקע שלו בשביל השבח אם יש בידו מעות ולקמן מוקי לה בקרקע שנעשית לו אפותיקי:

מי אית ליה שבחא ללוקח. מלוקח דוקא קשיא משום שכך כתב לו מוכר אנא איקום ואשפי וכו' עמליהון ושבחיהון ומשום תנאי של מוכר הוא דגבי בע"ח מיניה דלוקח אבל מיתמי לא מקשה דודאי אית להו שבחא אפילו בדמסיק זוזי שיעור ארעא ושבחא משום דליתמי הוה להו כמתנה שיפה כחו מכח מכר כדאיתא בפרק קמא [דף טו.] ומיהו מסתברא דשבחא דממילא כגון דיקלא ואלים ארעא ומסקא שרטון גבי ליה בע"ח אפי' מיתמי דהא במתנה נמי שיפה כחו מכח מכר כתב הריא"ף דגבי ליה וטעמא דמילתא משום דכיון דממילא מצי למימר ארעא דמשתעבדא לדידי אשבחא ביתמי נמי מצי אמר הכי ויש ראיה לדבריו מדתנן בפרק יש בכור לנחלה (דף נב.) דהאשה בכתובתה והבנות במזונותיהן אין נוטלין בשבח משום קולי כתובה ומזונות נמי תנאי כתובה נינהו שהיא ככתובה ובודאי דלגבי בנות מיתמי קאמר דאילו מלקוחות מאי איריא שבח אפי' מגופא דארעא נמי לא גבי דאין מוציאין מזונותיהם מנכסים משועבדים ומדיהיב טעמא משום קולי כתובה ש"מ דהא לאו הכי גבי משבחא וע"כ [שבחא] דממילא הוא דבשבחא דמחמת הוצאה ליכא למימר דהא ודאי לא גבי ליה וכדכתיבנא כן פירשו

הרמב"ן והרשב"א ז"ל והרנב"ר ז"ל ולשון הרמב"ם ז"ל מתנה ששבחה מחמת הוצאה אין בע"ח גובה משבחא כלום אלא רואין כמה היתה שוה בשעת מתנה וגובה וכן יתומים אבל אם שבחו הנכסים מאליהן גובה את השבח כולה וזה כמו שכתבנו והנה ביאר הרב ז"ל שהיתומים נוטלים כל השבח כששבח מחמת הוצאה:

המגיע לכתפים. שבח דמחמת הוצאה שעשה בכתפיו:

הא ניחא למ"ד פלוגתא היא (בהכותב) (דף פד.) אי אית ליה זוזי ללוקח שיעור דמי החוב [לא מצי מסלק ליה לבע"ח] שפיר איכא למימר דארעא מעיקרא דידיה הואי והאי דנחת לה שלא ברשות שקיל שבחיה בזוזי ולא בארעא הואיל והוא מסיק בה שיעור ארעא כולה:

דף סז:

בשוייה ניהליה אפותיקי. והכי הלכתא דבכי האי גוונא דוקא מיירי הא דרב נחמן דבעל חוב מסלק ללוקח בזוזי אבל [בדלא] שוי אפותיקי יהיב ליה גריוא דארעא שיעור שבחיה דקי"ל כמ"ד דאי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסליק ליה לבעל חוב:

מתני' השביעית מן המנין. כלומר וחייב ליתן לו השבע מאות ואע"פ שאין שנה שביעית שוה לשאר שנים לפירות מכ"מ שבוע קאמר ולא תלה השכר לפי השנים כמו ברישא:

שכיר יום וכו'. שכיר שפעולתו ביום ויוצא מפעולתו לערב גובה כל הלילה הוא זמן גבייתו בין לענין שבועה שתקנו חכמים שכיר בזמנו נשבע ונוטל בין לענין שאין עובר משום לא תבוא עליו השמש ובגמ' יליף לה:

שכיר שעות וכו'. אמוראין מפרשים לה בגמ':

שכיר שבוע. שמטה:

יצא ביום. שכלתה שכירתו בבקר או ביום גובה כל היום וכיון ששקעה חמה עובר עליו:

יצא בלילה. שכלתה שכירתו בלילה גובה כל וכו' דכיון דמשכה פעולתו משתחשך ה"ל שכיר לילה ואינו עובר עליו בבקר עד למחרת בשקיעת החמה:

גמ' ואיפוך אנא. דלא תלין בשכיר לילה ולא תבוא בשכיר יום:

אינה משתלמת וכו'. כדאמרינן באיזהו נשך (דף סה.) כשכיר שנה בשנה שכירות שנה זו משתלמת לשנה אחרת אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה וכי כתיב לא תבוא על כרחך בשכיר לילה תוקמיה [שנשתעבד לו] בבקר משכלתה שכירתו וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דהא לא משתעבד ליה [עד הבוקר] בתוס' [הרא"ש ז"ל] מייתי ראיה מהכא לפר"י דלעיל [דף פג:] לפועל דמן התורה עושה מלאכה עד הלילה דאי לאו הכי מצי לאוקמיה לא תבוא עליו השמש בשכיר יום:

ת"ר ממשמע שנאמר וכו'. שאין לינה קרויה אלא עד בקר כדכתיב (שמות ל"ד:כ"ה) לא ילין לבקר וכל לינה שבמקרא לינת לילה הוא:

מאי קראה. היכא רמיזא בל תשהה:

הא דאמרינן הכא אלא בקר ראשון כתב הרנב"ר ז"ל דהוא הדין לשכיר לילה שאינו עובר משום ביומו תתן שכרו אלא ביום ראשון בלבד:

איתמר זה לפי שלא שכרן ולא קרינא ביה שכיר גביה וזה כו' לא קרינא ביה פעולתו אתך:

אמר המחבר אבל אי לא אמר להו הכי השליח עובר לשון ההלכות הוא ונראה למידק מיניה שאם שכרו סתמא שלא אמר לו שכרך עלי ולא על בעל הבית דמ"מ שכרו עליו דשליח ששכרו הוא ולשון הגמרא מזכיר בשליח דאמר ליה שכרך (עלי ולא) על בעל הבית ע"כ:

[**גמ'** יהודה בר מרימר א"ל לשמעיה זיל אגר לי פועלים ואימא להו] שכרכם על בעל הבית לאו למימרא שיכול לדחותו דהא לכל הפחות בל תשהה איכא כיון דמחויב ליתן לו שכרו שהרי עשה מלאכתו אלא דנפקא מינה למיעבד הכי שאם שמא יהיה טרוד ומשהה לו לא יעבור גם באיסור בל תלין כן כתבו בתוספות:

גרסינן בגמרא אמר רבה בר רב הונא הני שוקאי דסורא לא עברי משום בל תלין מ"ט מידע ידעי דאיומא דשוקא סמיך להו אבל משום בל תשהה ודאי עבר. פירוש שוקאי דסורא בעלי בתים של סורא שאין מגיעין למעות עד יומא דשוקא לא עברי על שכר פועלים מידע ידעי פועלים דאיומא דשוקא סמכי להגיע למעות הלכך אפילו אית ליה מעות גביה לא עבר דאדעתא דהכי איתגר ליה וכיון דמיומא קמא לא עבר תו לא עבר כדאמרינן לעיל שאינו עובר עליו אלא בקר ראשון אבל משום בל תשהה עובר מיום השוק ולהלן:

אמר המחבר ונראה לי דנפקא מינה (להכי מנין) להני שאינם רגילין לפרוע תיכף עד שיעשו חשבון ממה שחייב לו שאפילו יתבענו קודם חשבון אינו עובר ואפילו לא יתבע לו אלא דבר מועט שהוא ידוע שחייב לו אפילו בלא חשבון:

שכיר שעות וכו' שעות דיום. שנשכר לו מן הבקר ועד חצות:

גובה כל היום. דהא כלתה שכירתו מחצות היום ועובר משום לא תבא:

שעות דלילה. כשיעלה עמוד השחר עובר משום בל תלין דהא משתעבד ליה קודם לכן:

דף סח.

לצדדין קתני. והכי קאמר שכיר שעות יש שגובה כל הלילה ויש שגובה כל היום וכדאמרן ופסק הריא"ף ז"ל כרב וכדכתיבנא וכן הרמב"ם ז"ל בפ' י"ח מהל' שכירות:

חמשה שמות. בין עשה בין לא תעשה ואע"ג דחמשה לאוין כתיבי בקרא דתרי לא תעשוק כתיבי אינו מונה לאו כפול ותניא בברייתא כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נשמתו ממנו:

מתני' א' שכר אדם שכר בהמה וכלים יליף בגמ':

לא תבעו וכו'. בגמרא יליף לה כתיב אתך מדעתך ולא מדעתו:

המחהו. נתקו מאצלו והעמידהו אצל חנוני שהיה הפועל צריך לקנות פירות מחנוני ואמר ליה בעל הבית לחנוני תן לו בדינר פירות ועלי לשלם או אמר לשולחני תן לו בדינר מעות:

נשבע ונוטל וכו'. בגמ' מפרש:

גמ' לדעתך. פירוש ולא מדעתו:

חוזר. אצל בעה"ב אם לא נתן לו החנוני ויתחייב בעה"ב לשלם והכי קי"ל כרבה דמתני' דייקא כוותיה והקשה הרב אלפסי ז"ל למה חוזר והא קיימא לן כרב דאמר בפ"ק דגיטין (דף יג.) מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קונה וכיון דקנה למה חוזר ותירץ דכי אמרינן קנה בדאית ליה גביה ההוא מנה והיינו לישנא דרב מנה לי בידך אבל הכא לית ליה גבי שולחני וחנוני מידי אלא בהקפה הוא ממחה אצלו פועלים ואשמועינן רבה דלא אמרינן מסתמא פועל אדיבוריה דשולחני וחנוני קא סמיך דאמידי ליה ופטר בעל הבית וליחייבו אינהו מדין ערב כתן מנה לפלוני ואתחייב אני לך אלא דכל היכא דלא פטר ליה לבעל הבית להדיא חוזר [נמצא עכשיו לפי דעת זו לדידן דקי"ל כרבה דאומר חוזר דכל היכא דלית ליה גביה ולא מידי שניהם יכולין לחזור בהם שולחני ושכיר ואחרים פירשו דנהי דהכא בדלית ליה גבי שולחני עסקינן כדכתיבנא פלוגתא דרב ששת ורבה ליתא אלא בחזרה דשכיר דלאו חנוני ושולחני אפילו רבה מודה דלא מצי הדרי בהו] (ומיהו כתב הגאון ז"ל בתשובה) דאע"ג דאיניש דעלמא דלית ליה גביה ולא מידי לא מיחייב אע"פ שהמחהו אצלו אם לא אמר בפירוש פטור אותו ואתחייב אני לך חנוני ושולחני אפילו רבה מודה דלא מצי הדרי בהו דכיון דאומנותן הוא ומתהני דליסמכי אינשי אדיבורייהו גמרי ומשעבדי נפשייהו ויש ראיה דאי ס"ד דלרבה שאמר חוזר חנוני נמי מצי הדר ביה כשכיר היכי תנן המחהו אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר עליו דמתניתין ודאי בדהדר תבע ליה שכיר לבעל הבית היא דאי לא פשיטא שכיון שנתרצה שכיר לבעל הבית בכך פשיטא שאינו עובר עליו אלא ודאי בדהדר ותבעיה שכיר לבעל הבית ואם איתא דשולחני לא מיחייב ולא מידי לשכיר ושכיר הדר ביה ותבע ליה לבעל הבית אמאי אינו עובר עליו אלא ודאי כדאמרן דאפילו לרבה שולחני מחייב ליה לשכיר

ומשום הכי אע"ג דהדר שכיר ותבעיה לבעל הבית אינו עובר עליו ומיהו אף על גב דשולחני משתעבד ליה לשכיר סבירא ליה לרבה דכיון דשכיר לא פטריה לבעל הבית בהדיא חוזר עליו ואפילו בדאית ליה גבי שולחני להההיא מידי שהמחהו בו הכי הויא דינא דאף על גב דקני ליה במעמד שלשתן היינו לענין שאין הנמחה יכול לחזור בו אבל המקבל יכול לחזור בו אצל הלוה כל שלא פטרו בפירוש וכן דעת רבינו תם ז"ל [והגאון בתשובה] כתב עוד דאע"ג דדינא הכי הוא דמלוה מצי הדר ביה על לוה אם נתרשל מלוה ולא תבע לאותו שהמחהו אצלו עד שאירע לו עניות לוה פטור דהוה ליה כמי שהראה לו מקום שיש בו מעות צרורות מונחות ואמר לו טול משם וקבל עליו ופשע ולא נטל עד שאירע בהן מאורע דודאי פטור:

דף סח:

ירושלמי ראובן היה חייב לשמעון מנה סמכיה גבי לוי איפרסאן לוי לית ראובן חייב לשמעון כלום הדא דתימא בשלא עשו ערמה אבל עשו ערמה [חייב פירוש איפרסאן העני א"נ איפרסאן כמו אפרסם שנתפרסם ענינו שהוא עני וקאמר שאם עשו ערמה] כלומר שהמחהו אצלו בחזקת שהוא עשיר ונמצא שהוא היה עני באותה שעה [חייב] אבל לא עשו ערמה פטור ולפי דברי הגאון ורבינו תם ז"ל שכתבנו כי פטרינן ליה בשלא עשו ערמה דוקא כגון שפטרו בפירוש ואפילו הכי אם עשו ערמה חייב הרנב"ר ז"ל ומדאמרינן הכא שחוזר מפני שלא מחל [על] הבעל הבית בפירוש דקדקו בתוספות דמחילה לא בעיא קנין דהכא בלא קנין מיירי דאי בקנין פשיטא דאינו חוזר ואפילו לא יתן לו השולחני כלום ואפ"ה משמע מהכא דאילו מחל לו בפירוש אינו חוזר אלמא הוי מחילה אפילו בלא קנין והכי משמע פ"ק דקדושין (דף טז.) גבי וקונה את עצמו בשנים ובגטין פרק השולח (דף לט:) גבי ההיא אמתא דהוה מרה שכיב מרע וכו' והא דאמרינן פרקא קמא דסנהדרין (דף ו.) פשרה צריכה קנין דהיינו שניהם צריכין להקנות זה לזה זה ימחול החצי וזה ישלם החצי אלמא מחילה צריכה קנין שאני התם דמשום דדמיא למחילה בטעות שיאמר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי מוחל צריכי לאלומי למילתא:

בעו וכו' קבלנות. אומן שקבל עליו מלאכה בכך וכך ולא לשכירות ימים:

קונה בשבח כלי. זוכה במה שהשביחו ומשום קבלנותו יוציא לו כשמחזירו לו הרי הוא כמוכר שבח שהיה לו בתוכו והלואה היא ולא שם שכירות עליה:

עובר ושכירות הוא. והכא קיימא לן כרב ששת דלא אשכחן מאן דפליג עליה ועוד דקי"ל בעלמא דאין אומן קונה בשבח כלי וכן פסק הריא"ף ז"ל ותניא דמסייע ליה הנותן טליתו

לאומן וגמרה והודיעו אפילו מכמה ועד עשרה ימים אינו עובר משום בל תלין נתנה לו בחצי היום כיון ששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין אלמא כיון שעובר משום בל תלין שכירות הוא:

גרסי' בגמ' מאי שנא שכיר דתקינו ליה רבנן דמשתבע ושקיל אמר רב יהודה אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן דעקרו רבנן לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר משום דבעה"ב טרוד בפועליו אי הכי אפילו קצץ נמי אלמה תניא אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחברו עליו הראיה קציצה ודאי מידכר דכירי אינשי אי הכי אפילו עבר זמנו נמי אלמה תנן עבר זמנו אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעה"ב עובר משום בל תלין והאמרת בעה"ב טרוד בפועליו הוא הני מילי מקמי דלימטי זמן חיובא אבל כי מטי זמן חיובא רמי אנפשיה ומדכר וכי שכיר עובר משום בל תגזול גבי בעה"ב איכא תרי חזקי חד דאין עובר משום בל תלין וחד דאין שכיר משהה שכרו אבל הכא חד חזקה ע"כ:

פירוש תקנות קבועות ראו לעשותן קבע ולעקור עליהם דבר מן התורה דמדאורייתא מי שעליו לשלם הוא נשבע דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם והכא שקלוה רבנן לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר דאם כפר בכל כיון שתקנו לו שבועה בנקיטת חפץ [מפני שהשכיר מסר נפשו על שכרו] היה להם לתקן אותה על בעל הבית שעליו לשלם וכל שכן אם מודה מקצת הוא ולא עשו כן אלא עקרוהו מיניה ושדיוה אשכיר משום דבעה"ב טרוד בפועליו וסבור שנתן לו ולא נתן ולאו דוקא פועליו דאפילו אין לו אלא פועל זה דינא הכי אלא טרוד בעסקיו קאמרינן והכי אמרינן בירושלמי [ריש פ"ז דשבועות] אמר רבי בון בעה"ב ע"י שעסקיו מרובים תקנו לו שישבע השכיר ויטול:

אי הכי. דבעה"ב טרוד ושוכח אפילו מקציצה נמי לישתבע פועל:

קציצה ודאי וכו'. הלכך ליכא למיחש בה משום טרוד בפועליו הלכך לא שדיוה רבנן לשבועה אשכיר ומיהו בע"ה נשבע ואפילו הוא כופר בכל כגון שאומר לו לא קצצתי אלא אחת ונתתי לך אי נמי באומר הילך וכן מוכחת הסוגיא שבפ' כל הנשבעין (דף מו.) דאמרינן התם ואילו לא מייתי ראיה פקע ואסיק לא לצדדין קתני או יביא ראיה שכיר ויטול או ישבע בעה"ב ויפטר וכן דעת הרב ר' יוסף הלוי והרמב"ם ז"ל תלמידו פרק י"א מהלכות שכירות וטעמא משום שהשכיר מסר נפשו על שכרו וכן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל וכתבו כי כן עיקר:

אי הכי. דעקרו משום דבעה"ב טרוד בפועליו:

חזקה אין בעל הבית וכו'. וכיון שכן כי היכי דאמרינן דעבר זמנו דאינו נשבע ונוטל ה"נ דבעל הבית לא מיחייב שבועה דכיון דחזקה וכו' אין כאן מקום לתקנה כלל והרי הוא כשאר טענות של ממון דכשאין התובע מביא ראיה אין הנתבע חייב בנקיטת חפץ אלא בשבועת היסת:

וכי שכיר עובר וכו'. כלומר הוה לן לתקוני מיהת דלישתבע בעל הבית דלא מצית אמרת דבע"ה כיון דאית ליה חזקה ודאי פרע דשכיר נמי אית ליה חזקה וא"כ שקולים הם:

גבי בעל הבית [**איכא תרי**]. כלומר בזכותא דבעל הבית איכא תרי חזקי לזכותו:

והא קא תבע ליה קמן. ומה עדים שתבעו אתה מצריכו:

בזמנו. כגון שכיר יום כל הלילה ושכיר לילה כל היום:

ולעולם. בתמיה ובשביל שתבעו כל אותו היום ולא נתן יהא שכיר זה נאמן לעולם לומר לא התקבלתי ואם ירצה בעה"ב לישבע לא יאמן וכי כל כך משהא שכיר שכרו:

כנגד אותו היום. יום א' אחר שתבעו [ואם תבעו בזמנו ומשכה תביעתו עד לאחר זמנו אפילו כמה ימים מיום שפסק לתבעו נתנו לו חכמים לשכיר יום אחד להיות נשבע ונוטל] דכל שמתמיד בתביעתו מידק דייק אבל כשנתרשל בדבר איכא למימר נמי בפועל דטרוד בעסקיו הוא ואינו נשבע ונוטל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק אחד עשר מהלכות שכירות אלא שהוא ז"ל לא נתן לו לפועל כל יום מחרתו אלא אם יום אם לילה הרנב"ר ז"ל אבל מדברי רש"י והרי"ף ז"ל נראה שאינו נאמן אלא יום אחד אחר זמנו:

מתני' המלוה את חברו. והגיע זמן ולא פרעו:

לא ימשכננו. אפילו בשוק כדאמרינן בגמרא לא ינתחנו דבע"ח אפילו נתוחי לא ושליח ב"ד נמי דוקא נתוחי אבל ליכנס לביתו לא:

דף סט.

אלא בבית דין. על ידי שליח בית דין:

ולא יכנס לביתו. אפילו שליח בית דין כדאיתא בגמרא:

אמר המחבר בתשובת הריא"ף ז"ל אם הלוה אלם ורע מעללים ומעיז פנים מלפרוע מותר ליכנס לביתו לדעת את מצפוניו אפילו ע"י שליח עובד כוכבים דאמרינן (ב"ב דף ח:) ממשכנין על הצדקה וכן אנו עושין בצרכי הקהל ובגרמות ע"כ. וספר התרומות כתב אין לעשות כן אלא מכח. וצדקה ומס שאני שלא באו עליו דרך הלואה ולא נאמר עליהם בחוץ תעמוד והאיש אשר. אבל מלוה שהזהירה תורה עלינו בכך אין כח בידינו לעקור מצוה אלא בקושי גדול ושיהא כונת הבית דין לשם שמים כדאמרינן (סנהדרין דף מו.) ב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה וכו' ע"כ:

ואם משכנו. אם עבר ומשכנו בביתו והכי משמע בתמורה [דף ו.] דמקשה לרבא דאמר בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד לא מהני והרי משכון דרחמנא אמר לא תבא אל ביתו וכו' ותנן אם משכנו וכו' מחזיר את הכר בלילה וכו' דאלמא מהני דאי לא מהני יחזיר את הכל מיד דכיון שמשכנם שלא ברשות בין מחרישה בין כר היה לו להחזיר לעולם ומפרקינן אמר לך רבא שאני התם דאמר קרא השב תשיב כלומר ואיתרבו להשבה כל הכלים בין שעושים בהם אוכל נפש בין שאין עושין בהם שאם משכנו בין ברשות בין שלא ברשות כל שהוא צריך בהם שאינו עשיר שצריך להחזירן כסדר הזה מכאן למדנו השבת משכון לכלים שעושין בהם אוכל נפש וזו היא ששנינו את המחרישה ביום דבלאו הכי לא אשכחן השבות לכלים שעושים בהם אוכל נפש מדתניא במכילתא כי הוא כסותה לבדו זו טלית היא שמלתו לעורו זו חלוק במה ישכב להביא עור מצע אבל בהנך כלים לא מיירי הרנב"ר ז"ל:

שני כלים. וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם ואפי' כר ומחרישה שאינו רשאי למשכנן יחד אם עבר ומשכנן אי נמי שלא עבר אלא שמשכנם בשעה שאין עושין בהם מלאכה כמפורש בירושלמי [דפרקין הלכה יב] קרדום ומחרישה שדרכן לעשות מלאכה ביום נוטלן בלילה ומחזירן ביום:

נוטל אחד. כדמפרש ואזיל:

את הכר בלילה. בשעה שהוא צריך לזה יחזירנו לו משום השבת העבוט וכשיצטרך לשני יטול זה את הראשון ויחזיר את השני:

ואם מת. הלוה:

אין מחזיר את העבוט ליורשים. אלא ימכרנו ויגבה את חובו דהשב תשיב [לו] כתיב לו ולא ליורשיו ואע"פ דמשום השב תשיב בשלשים יום סגי שהוא זמן ב"ד ולא לכל ימי חייו שאני הכא דכשמשכנו בתורת משכון עסקינן ולא בתורת גוביאנא ומשום הכי סבר ת"ק דלעולם היא תורת חזרה והטעם שלא ירד בתורת גוביאנא מפני שרוצה מעות או קרקע ובין כך ממשכן כדי שלא תשמיטנו שביעית אבל אם בא לגבות נכסי לוה בתורת גוביאנא גובה את כולם ואין משיירין לו כלל ומוכרן בבית דין דלעולם אין מסדרין לבעל חוב אבל הרמב"ם ז"ל והראב"ד והרבה מן המפרשים ז"ל כתבו שמסדרין וכן פסקינן לקמן ולפי זה אתי שפיר דתנא קמא דאמר לעולם הם בתורת חזרה אותם כלים של סידור שהיה לו להניחם אצלו ולא הניחם מפני שאין יכול למכרם:

עד שלשים יום. שהוא זמן ב"ד דלרשב"ג לית ליה סידור כדמסקינן בגמרא וסבר עוד דאפילו בא לידו בתורת משכונא מוכרן בבית דין משלשים יום ואילך:

ולית הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל כדאיתא בגמרא:
גמ' מנתח נתוחי. אף שליח ב"ד אינו רשאי ליכנס לביתו ולמשכנו אלא רואהו ומנתח דבר שהוא אוחז בידו ונותנו למלוה:
ימשכננו. משמע בגו ביתיה:
תעמוד והאיש. והאיש מיותר הוא דממשמע שנאמר בחוץ תעמוד יודע אני שהאיש יוציאנו אלא מי יוציאנו אם לא בעה"ב אלא לאו לרבות שליח בית דין אתא שהוא כמלוה והכי קאמר בחוץ תעמוד והאיש שהוא שליח ב"ד ואשר אתה נושה בו יוציא:
הרי בעה"ב אמור. אלמא שהשליח ב"ד גם הוא יעמוד בחוץ והכי קי"ל כשמואל הלכך שליח בית דין דוקא הוא דמנתח נתוחי אבל בע"ח אפילו בחוץ לא ינתחנו מדרבנן כדאמרינן בסמוך ובע"ח אפילו נתוחי נמי לא גזירה שמא ימשכננו בביתו ואם תאמר והא קי"ל ריש פרק המניח את הכד (דף כז:) דעביד איניש דינא לנפשיה תירצו בשם ר"ת ז"ל דהיינו בכלי של עצמו א"נ כשבא בתורת גבייה אבל הכא מיירי שבא בתורת משכון לממשכן וכדפי' רבינו [תם] במתני' ועוד יתבאר לפנינו בע"ה ובתשובה לרבינו אלפסי ז"ל שאם הלוה אלם ורע מעללים ומעיז פנים מלפרוע מותר ליכנס בביתו ולדעת את מצפוניו ואפילו על ידי שליח נכרי כדאמרינן ממשכנין על הצדקה וכן אנו עושין בצרכי הקהל ובגרמות ע"כ הרנב"ר ז"ל:
תניא. שעושין בהם (חיי) [אוכל] נפש דאיתרבו מכי נפש הוא חובל:
מטה ומטה. אחת לאכול ואחת לישן משום דשמואל דאמר שמואל לכל מילי ידענא אסותא לבר מהני תלת מאן דאסר מיתנא דכיתנא אחרציה ומאן דאכיל אהינא מרירא אליבא ריקנא ומאן דאכיל נהמא ולא מסגי ד' אמות קודם שישן הילכך יהבינן ליה מטה שניה ומושיבה ברחוק ד' אמות ממקום אכילתו ועל כרחו ירגיל ויעמוד ללכת למשכבו ולא יישן על מטה שאכל ובמשרה אשתו ע"י שליש דלא תני אלא מטה אחת תירצו בתוספות דהתם בעני שבישראל שלא היה לו אלא מטה אחת קודם שנשאת לו:
ומצע. של לבד שקורין פלטרא במקום שאין כסתות:
לעשיר. שהורגל במצעות ומפץ לעני לפי שהורגל. מהא שמעינן שאין שליח בית דין רשאי למשכנו לגמרי אלא מעכשיו מסדר לו ומניח כל מה שמסדרין לו ב"ד בשעת הגבייה והכי נמי משמע במתניתין דערכין דתנן התם פרק שום היתומים (דף כג:) אע"פ שאמרו חייבי ערכין ממשכנין אותם נותנין לו מזון שלשים יום וכו' שמע מינה דמשעה שממשכנין מסדרין וכי קתני מניח מצע לעשיר וכו' כגון שלא הורגל לישן בכר וכסת אבל אם היה לו כר וכסת ורגיל לשכב בהם מניחין אצלו וכן פרש"י והרנב"ר זכרונם לברכה:

אבל לא וכו'. והחייהו כתיב ולא הוטל על המלוה להחיות את בני ביתו:
מסדרין. לשון והעריך או לשון שריד ולומר ששמין להניח לו כדי חייו:
בערכין. דגבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך ודרשינן החייהו מערכך דכשהכהן מעריכו משייר לו כדי חייו אם אין ידו משגת וגמרינן מיכה מיכה בסמוך וכן הכא בבע"ח ולא סוף דבר בשעת גוביאנא כי גם כשבא שליח ב"ד מתחלה למשכן מסדרין לו במשכונא:
להניח לו. מה שמפורש בסמוך והכי תנן בערכין אע"פ שאמרו חייבי ערכין ממשכנין אותם נותנין לו מזון שלשים יום וכו' משמע דמשעה שממשכנין אותם מסדרין להם:

דף סט:

אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו :
ערות דבר. בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערות דבר שמע מינה שאין אדם מברך כשהוא ערום ותורם בעי ברכה:
ולאו כהן איכא דאמרינן אליהו הוא פינחס דכתיב קנא קנאתי ובפינחס כתיב בקנאו את קנאתי:
אין מטמאין. דגבי אהל כתיב אדם כי ימות באהל מיהו טומאת משא יש להן ואליהו שלא חשש לעצם כשעורה כתבו בשם רש"י ז"ל שיודע היה אליהו שלא היה שם ובספר יראים כתוב שאין כהן מוזהר אלא על טומאות המפורשות מן המת בלבד הלכך כיון שאין מטמאין באהל אין טומאתן אלא כטומאת נבלה וקי"ל כר' שמעון בן יוחאי ואע"פ שר"ת ז"ל דחאה. הרנב"ר ז"ל:
(**לעיל**)**גמר מיכה מיכה**. כתיב גבי ערכין ואם מך הוא וכתיב גבי הלואת עני וכי ימוך מה להלן מסדרין דכתיב ואם מך הוא מערכך אף כאן מסדרין שאין רצון התורה שימכרו כל אשר לו והוא ימות ברעב ויעמוד ערום בלי לבוש ואליהו חדא דאית ביה תרתי אהדר ליה חדא דמסדרין ועוד דגמרי ליה ממיכה מיכה ופסקו הגאונים ז"ל דמסדרין דכיון דפשיט ליה אליהו לרבה בר אבוה מי לנו גדול ממנו ור"ת ז"ל פסק אין מסדרין משום דרשב"ג ס"ל הכי במתניתין וכל מקום דשנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו וזו אינה ראיה דלאו כללא הוא תו אייתי ראיה מדאמרינן פרק מי שמת (דף קנז.) מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה דאלמא אין מסדרין ומהא נמי לא איריא דהתם לישנא רויחא נקט לומר דמיניה לא צריך דאקנא דאפילו מגלימא דקנה בסתמא [גובה ממנו] וגלימא לאו דוקא ועוד דמשכחת לה בשיש לו אחרת אי נמי באצטלא דשויא

אלפא זוזי וקי"ל מפשיטין אותה ממנו ונותנין לו אחרת ראויה לו וכיון שאין אלו ראיות ראוי לסמוך על דברי הגאונים ז"ל וכל שכן שקבלתן תורה היא כן כתבו האחרונים ז"ל וכך הוא דין סידור כבר כתבנו למעלה דמשעה שממשכנין מסדרין ונותנין מטה ומטה שתי מטות אחת לישב עליה כשיאכל ואחת לישן עליה ומצע לעשיר ומפץ לעני דלהוו ליה ארבע אמות אחר אכילה שכן מדרכי הרפואה וכתבו בשם הראב"ד ז"ל דמטה בכל צרכיה קאמרינן בכר וכסת ושאר הדברים והבגדים הצריכין לה ומצע לעשיר ואם נהוג בכסתות נותן לו כסת מיהו אם היה של משי מוכרין אותו ונותנין לו הראוי לו דלא קי"ל כמאן דאמר (ב"מ דף קיג:) כל ישראל ראויין לאותה אצטלא דשיטה היא ואין הלכה כשיטה והתם בערכין תנן נותנין לו מזון ל' יום וכסות י"ב חדש וסנדליו ותפיליו איכא מאן דאמר דה"ה ספריו אם הוא תלמיד ויש חולק בדבר ואומרים דדוקא תפיליו שהיא דבר מיוחדת לגופו ודרך מלבוש הן וכדרך שנותנין לו כסותו כך נותנין לו תפיליו:

אבל לא לאשתו ולבניו. משום דכתיב בערכך הוא ולא לאשתו ולבניו ואפילו תפסה האשה מנכסי בעלה למזונותיה מוציאין מידה ונותנין למלוה כן כתב הרמב"ם והרי"ף ז"ל בתשובה וטעמא משום דשעבודו של מלוה הוא מדאורייתא כדעולא דאמר שעבודא דאורייתא ומזונות אשה ובניו מדרבנן. ואם היה אומן נותנין לו שני כלי אומנות מכל מין ומין אם היה חרש נותנין לו שני מעצדין ושתי מגרות כלומר ומוכרין השאר אם יש לו יותר מכן:

היה לו מין אחד מרובה. כלומר שיש לו ד' או ה' מעצדין ומין אחר מועט שאין לו אלא מגרה אחת אין אומרים למכור מן המרובה וליקח לו מן המועט אלא נותן לו שנים מן המרובה וכל שיש לו מן המועט דכי היכי דסגי ליה עד השתא תסגי ליה מכאן ולהבא והוא הדין שאם לא היו כלים מאותו המין שאין לוקחין לו מן המרובה דעד השתא נמי בהכי סגי ליה ומיהו כתב הרא"ה ז"ל דכי אמרינן שאין מוסיפין על המועט דוקא בכלי אומנות אבל במזון שלשים יום וכסות י"ב חדש שמין לו לעולם בבינונית אע"פ שמתחלה היה מרעיב עצמו ולובש בגדים מטולאין והתם (ערכין דף כג:) נמי תנן ר"א אומר אם היה אכר נותן לו צמדו חמר נותן לו חמורו ולא קי"ל כוותיה אלא כרבנן דאמרי אין נותנין לו את אלו [דאלו] לאו כלים נינהו אלא נכסים נינהו ותנן נמי התם שאין נוטלין ממנו כסות אשתו ובניו לא בצבע שצבען לשמן ולא בסנדלין חדשים שלקחן לשמן ופרישנא טעמא בפרק הגוזל (דף קב:) דנעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו מעיקרא וכיון דמהאי טעמא הוא בבעל חוב אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי וכתב ליה דאקנה זכה בכסות אשתו ובניו שכיון שמידו של לוה זכו אשתו ובניו שעבודו של מלוה קודם להן

כיון דכתב ליה לוה דאקנה ואפילו היכא דלא כתב ליה דאקנה כי אמרינן דאינו גובה מכסות אשתו ובניו דוקא במה שהן לובשות בימות החול אבל בגדי שבתות וי"ט גובה מהן בעל חובו את חובו וראיה לדבר מדגרסינן בפ"ק דב"ק (דף יא:) האחין שחלקו מה שעליהן שמין מה שעל בניהן ועל בנותיהן אין שמין וגרסינן עלה בירושלמי לא אמרו אלא בבגדים של חול אבל בבגדים של שבת שמין ומכאן אתה למד לבעל חוב:

אמר המחבר כתוב בספר התרומות מסתברא דה"ה דאי לית ליה ללוה מטלטלי ואית ליה ארעא ולא שויא אלא כדי חובו לא יהבינן כולה למלוה אלא מסדרין תחלה עם הלוה כסדר השנוי כאן שאין לנו לחלוק בענין הסדור בין קרקע למטלטלין שהרי ערכין נגבין גם מן הקרקע ובכולן נאמר החייהו מערכך והיכא דפריש בשטר החוב ע"מ כן לויתי ממך מנה שלא תסדר עמי ה"ל תנאי שבממון ותנאו קיים וכמו שכתבנו בענין שמטה (מכות דף ג:) דינם שוה דמחילה היא וכתב הרי"ף ז"ל בתשובה שאם האשה בת טובים וממשפחה מיוחסת אינו גובה אפילו מבגדיה של שבת וכן בענין תכשיטיה אפילו מכסף וזהב לפי שאין אשה אלא לתכשיטים ושנינו (כתובות דף סא.) עולה עמו ואינה יורדת ע"כ. ולענין חזרה דמשכון כיון דמשעה שממשכנים מסדרינן וכמו שכתבנו לא משכחת לה חזרת משכון אלא באצטלית של מאה מנה שאין מניחין אותה לגמרי אלא נוטל ומחזיר כל ל' יום ולאחר מיכן מוכרה ויהיב ליה דחזיא ליה א"נ משכחת לה חזרה בכל הכלים בשעבר ומשכן וכמו שכתבנו במשנתנו אבל כשהניח לו כלי סדורו ומשכן השאר לא משכחת חזרה דהוה ליה עשיר ואמר רחמנא שכוב ועבוטו עמך ולפי דברי ר"ת ז"ל שאין מסדרין בממשכן בתורת משכון משכחת לה חזרה בשלא הניח לו כלים הצריכין לו שהרשות בידו לעשות כן. ולענין חזרה דמשכון יש לשאול מה יועיל משכון לבעליו כשתופסו כיון שחייב בהשבה הלא יכול הלוה לעכבו ויטעון פרעתיך ויהיה נאמן בשבועה משום מגו דהחזרתיו לך וי"ל שתועיל התפיסה שאם ירצה יזמין עדים כשמחזירו ללוה ויתנה עמו בפניהם שלא יחזירנו לו אלא בעדים והיכא שמשכן לו כלים שאינן בתורת חזרה כגון ספרים וכסא ומנורה וכיוצא בהן אינו רשאי למכרן עד ל' יום דלעולם זמן ב"ד ל' יום וכ"כ הרמב"ם ז"ל ולענין כלים שעושין בהן אוכל נפש אפילו יש לו כמה ועושה מלאכה בכולן לא ימשכן אחד מהם אבל אם אינו עושה מלאכה אלא במקצתן ממשכן את השאר והכי איתא בתוספתא היו לו ה' רחים לא ימשכננו אפילו אחד ואם אינו עושה מלאכה אלא באחד מהם אינו חייב אלא על אותם בלבד ומיהו ה"מ לענין חזרה דמשכן אבל כשבא לגבות חובו גובה מהן אלא שאם הוא אומן מניח ב' מכל מין ומין והשאר מוכרין אותם שלא הקפידה תורה בהן אלא בזמן משכנותן לפי שהן

עומדין בטלים אבל כשמוכרין אותם הרי אחרים עושין בהן מלאכה ולענין משכנותן וחזרתן של כלים הללו דינם שוה לכסות שהוא יכול למשכנן בשעת שאין עושין מלאכה כדאיתא בירושלמי וכמו שכתבנו במשנתנו ומחזירן ביום כדתנן ואת המחרישה ביום וכלים שעושין בהן אוכל נפש לאו דוקא אלא כל כלי אומנותו שהוא מרויח בהם הרי הם ככלים שעושין בהן אוכל נפש וכדאמרינן לקמן [דף קטז.] דחבל זוג של ספרים וצמד של פרות חייב ופרש"י ז"ל מספרים של ספר וצמד של פרות החורשות עם צמדן שלא כדברי ר"ת ז"ל שדחק עצמו לגרוס זוג של מספרים ופירוש שגוזזים בהן ירק וצמד של פרות פירוש שהוא עץ העשוי להניח על התבואה והפרות דורסות עליו והתבואה נדשת בכך:

דף ע.

ת"ר כו' הא עשיר שכוב מאי קאמר. וכי בשביל שהוא עשיר התירו לו לשכב על טליתו הרי רבית הוא אצלו שישתמש במשכונו חנם:

ועבוטו אצלך. אלא השיבהו לו כבא השמש:

אינו עובר בכל וכו'. דהשב תשיב ולא תשכב וכו' שלא בשעת הלואתו בב"ד אבל משכנו וכו' שהביא לו משכונו אינו חייב להחזיר דקראי בחובלו לאחר הלואה כתיבי אבל היכא דאייתי ניהליה לאו חובלו הוא:

עד בא וכו'. הא בא השמש תטלנו זו כסות יום ולמדך הכתוב שניתנה לך רשות לחובלו בלילה וכן איפכא כסות לילה ביום:

ומת. לוה לאחר שהשיב לו העבוט:

שומטו וכו'. ואינו נעשה אצלו כשאר מטלטלין שלהם דלא משתעבדי לבע"ח דכיון דמשכניה קנייה וכי מהדר ליה הוי פקדון גביה:

ת"ר לביתו של ערב ושכר כתף וכו'. כל הני טעמא דידהו דלא כתיב בהו הכי מיהו קבלן מסדרין דלא גרע משאר לוה כ"כ בספר התרומות ז"ל:

נוקשת אם לא ערבת. אלא נוקשת שהוניתו בדברים:

הרבה עליו וכו'. לבקש הימנו מחילה:

אבל אתה נכנס (אם אתה מלוה אתה נכנס). למשכנו חוב אחר שאינו מלוה:

שכר פונדק. אם השכרת לו פונדק:

דיוקנאות. צר לו צורה בביתו בשכר ומיהו כולן בתורת חזרה הן כיון שמשכנן אחר החוב:

מתני' ולא תחבול וכו'. אפילו לאדם אחר הוא אסור למשכן מביתו כדאמרן לעיל מלא תבא וכו' אלא לעבור עליה בשני לאוין כן כתב הרשב"א ז"ל:

אמר המחבר ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דלא תחבול באלמנה אפילו בחוץ משמע שכתב [פ"ז מהלכות מלוה] דע"פ בית דין נמי אין ממשכנין אותה וכ"כ הרא"ש ז"ל בתוספות דלא יחבול רחים ולא תחבול בגד וכו' בא לאסור ניתוח המותר במקום אחר ואע"ג דסתם חבלה בבית משמע אם אינו ענין לחבלה בבית שאסור במקום אחר תנהו ענין לניתוח ע"כ:

וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מלוה ולוה שאפילו בשעת הלואה אין ממשכנין אותה ואין זה מחוור דבשעת הלואה הרי היא כמוכרה ושרי וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל. וכן בכלים שעושין בהן אוכל נפש כתב הרב ז"ל שאפילו בשעת הלואה אסור ואינו מחוור כ"כ הרנב"ר ז"ל וכן דעת הרשב"א ז"ל נמי דבשעת הלואה שרי בכולהו והלכתא כסתם מתני' אע"ג [דתנאי] פליגי בגמרא עלה:

משום שני כלים. העליונה רכב והתחתונה רחים:

כי נפש. אתא לרבות שאר כלים של אוכל נפש:

גמ' [**רב יהודה**] **אמר לוקה אחת** . אע"ג דלקי משום לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו אלא דהכא לאוי דמיהוי ברחים קא מני אבל לא תבא וכו' דאיתיה בכל הכלים לא חשיב ליה:

לוקה שתים. אף על גב דלאו שבכללות הוא דליכא אכולהו אלא חד לאו וקי"ל בכריתות (דף ד.) דלא מחייב אכולהו אלא חדא היינו בשיש להם שם אחד כגון חלב ממיני בהמות או מעשר ממיני פירות אבל הכא רחים ורכב כל אחד שם בפני עצמו הוא והתראותיהם חלוקה וכן זג וחרצן וכיוצא בהן. כ"כ הרנב"ר ז"ל בשם התוס':

זוג של ספרים. מספרים של ספרים והם שנים דכל חד וחד כלי באפי נפשיה ועושין המלאכה בין שניהם כרחים ורכב. וכן צמד של פרות חבל שתי פרות חורשות עם צמדן (ספר התרומות) רחים של יד כמטלטלין הם שדומים לכלים שנופל עליה לא תחבול או שנכנס לבית רחים של מים ונטל הברזל הסובב והגלגלין אבל לסגור הדלת שלא יטחון הרי זה כמעכב הלוה או נכסיו ממלאכתן והוא בכלל הגזלנים וב"ד אין ממשכנים רחים התחתונה דה"ל כקרקע ואין לב"ד בהן אלא גוביינא כשיגיע זמן השומא ואין לחוש שמא יתלוש ויבריח משום שאין חוששין שמא יעקור נטיעות ויסתור בנין ויבריח ואם ראו ב"ד שעושה כן מגבין לו מהן לשעתו ואם עבר בעל חוב ותלשן כבר נעשים מטלטלין ומחזירן בשעת מלאכה כמטלטלי ע"כ:

מה רחים וכו'. ומדתניא ע"ז בעצמו וע"ז בעצמו דמשמע שתים ואמר מה רחים וכו' נראה דברחים ורכב לא מיחייב אלא שתים הלכך כי נפש הוא חובל לשאר דברים דוקא הוא כדאמר רב יהודה ולא לטפויי לאו ארחים ורכב דלהוי תלת דא"כ הו"ל למימר הכא גבי זוג וצמד דליחייב שלש כיון דמרחים ורכב ילפינן:

ההוא דחבל סכינא דאשכבתא. פרש"י ז"ל סכין של שחיטה וכן הרמב"ם ז"ל פרק י"ג מהלכות מלוה ולוה ויש גורסים דאשכפא כלומר של רצענים וזה עולה לפי מה שכתבנו למעלה שכלי אומנותן של אומנין דינן ככלים שעושין בהן אוכל נפש. הרנב"ר ז"ל:

זיל אהדרה. משום דכלי א"נ כיון שצריכין אותו למלאכתו הוי ככסות לילה בלילה שאינו רשאי למשכנו אלא אדרבה להשיבו:

תא קום וכו'. תבעהו לדינא על חובך אם מודה לך או יש עדים ישלם ואם לאו ישבע היסת:

רבא אמר. כיון דמשכנו ואין עדים שמשכנו והיה יכול לטעון לקוח הוא בידי קנה ליה משכון לישבע וליטול עד כדי דמיו וכן כתבו מן הגאונים ז"ל שאינו נאמן אלא בשבועה חמורה לפי שהוא נוטל ואין לך נוטל אלא בשבועה:

ולפי זה אפילו מלוה על המשכון דמשכון בידו אינו נוטל אלא בשבועה וכן כתבו האחרונים ז"ל:

דאכלי חושלי. שעורים קלופין:

לאו מידי דעביד לאשולי וכו'. שאין עשוי לשאול ולשכור עזים שלו הלכך יכול לטעון לקוחות הן בידי היכא שאין עדים שאסף אותן מרשותו של בעלים:

דף ע:

זוגא דסרבלא. מספרים לגזוז בהן בגדי צמר וספרא דאגדתא אע"ג דשאר ספרים עשוים טפי להשאיל כדאמרינן בכתובות (דף נ.) הון ועושר בביתו וכו' זה הכותב ספרים ומשאילן אבל ספרי דאגדתא הוא מתורה שבעל פה ולא ניתן ליכתב אלא משום עת לעשות לה' מ"מ גם זה עשוי להשאיל ובהגוזל בתרא (דף קיד:) גבי המכיר כליו וספריו דמשמע שאין עשויין להשאיל מדלא מהימנינן לו במגו דהשאלתים לך תירץ ר"ת ז"ל שיש חלוק בבני אדם לפי דעתו שהוא רגיל להשאיל ספריו ולמי שהוא רגיל להשאיל וההיא דבב"ק מיירי בידוע שאינו רגיל להשאיל ספריו:

מיתמי. שהבעלים הביאו עדים שהיו שלהם והיו טוענים השאלנום לאביהם של אלו ואפקינהו רבא מינייהו משום דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואם איתא דיכול לטעון לקוח הוא בידי יתמי כי לא טענו נמי אנן טענינן להו:

סליק פרק המקבלהבית והעלייה. כגון שני אחים שחלקו אחד נטל בית ואחד נטל עלייה שעל גביו והאבני' של חומת הבית מן תקרת הבית התחתונה שהיא קרקע של עלייה ולמעלה של עליון והימנה ולמטה של תחתון:

שניהם חולקין. מפרש בתוספתא בד"א בזמן שהיו שניהם שוים אבל היה אחד מהם גדול ואחד מהם קטן זה נוטל לפי שלו וזה נוטל לפי שלו וכן אפילו אין שניהם שוין אלא שכל אחד אומר שלי היה גבוה נמי חולקין כיון שאין לנו עדים של מי היה גבוה דא"א בענין אחר וא"ת מאי קמ"ל דבשניהם שוין יחלוקו פשיטא הא קמ"ל דחולקין בשבורות ובשלמות ולא נאמר כיון שרוב הכתלים נופלים בחבטה הא נמי בחבטה נפל ועליונות נשברו אלא כיון שאפשר דבחבטה נפל חולקים [בשבורות ושלמות:ורואין אלו אבנים ראויות להשתבר. כלומר ואם ידוע היאך נפלה שמין אלו ראויות להשתבר]. אבל בידוע שאחד גדול ואחד קטן אותו שחלקו מרובה נוטל יותר מן השבורות ולא אמרינן ממון המוטל בספק הוא וחולקין [דאי בחבטה כולהו שבורות דמר ואי בחבטה כולהו שבורות דמר ודין הוא שיחלוקו] אף על פי שחלקו של אחד מהם מרובה כדתניא בברייתא דפירקין ומייתי לה בירושלמי באלין אבנים ונגנבו מחצה לזה כלומר [דבאבנים דפירקין תנא בברייתא שאם נגנבו] חולקין בשוה אף על פי שהאחד גדול חלקו מחברו משום דהתם בכל אחת שנוטל איכא למיחש אם הן מן המרובות ובשעה שנוטל הספק שוה בכל אחת ואחת הלכך כל אחת הוא ממון המוטל בספק וחולקים אבל הכא אין הספק שוה שאם העליון מרובה אפילו נפל בחבטה יותר הן אותן שנשארו שלמות מאבנים שלו לפי שהן מרובות ממה שישארו משל תחתון אי נמי נפל בחבטה ומשום הכי קאמר ששמין זה הספק שאינו שוה וכל אחד מהם נוטל לפי שלו אבל מה שהן ראויין להשתבר בזה ובזה שהוא ספק שוה חולקין בשוה אע"פ שחלקו של אחד מהם מרובה וכן הוכיחו המפרשים ז"ל מן הירושלמי דשור שנגח ארבעה וחמשה דאמרינן התם תאני וכן שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים ונגנבו חולקין לפי דמים רבי יוסי בר בון בשם רב הונא סלקת מתניתא הנבללין והנחפנין לפי חשבון פירוש דכי קתני מתני' ואם בלל וחפן לפי חשבון לאו דבעינן להו לתרוייהו אלא בחדא מינייהו בלחוד סגי שאם בלל תחלה אע"פ שלא חפן אלא נטל אחד אחד הולכין אחר הרוב לפי חשבון הלכך מעות מעשר שני וחולין שנתפזרו ולקט אחד אחד לא אמרינן לפי חשבון כיון שמתחלה לא

היו מעורבין ובשעת נטילה לא חפן ליקח הרבה בבת אחת [ולפיכך תולין לומר כלפי של מעשר שני ומשום חומרא אבל בשנים] שהטילו לכיס כיון שהן מעורבין חולקין לפי חשבון ובאלין אבנים שנגנבו חולקין בשוה לפי שגסות הן ובשעת נטילה אינן נחפנות וגם לא נתערבו מתחלה כלל שמעינן מהכא דהא דאמרינן ממון המוטל בספק חולקין אפילו היכא שיש לאחד יותר ממה שיש לחבירו:

ורואין אלו אבנים כו'. אם יש אבנים שבורות שם שאבנים של לבנים היו וזה אומר שלמות שלי רואין אלו אבנים ראויות להשתבר אם של עליון אם של תחתון הכל לפי המפולת אם נחבט הבית מיסודו ונפל תחתיו החומה במקומה יש לדעת שהתחתונות נשברו ולכך נפלה בית ואם נחבט הכותל להלן כמקל שהוא עומד זקוף ונפל שהעליונו של כותל נפל להלן הרבה העליונות נשברו שנפלו מגובה רב והתחתונות שנפלו ממקום נמוך שלמות:

מקצת אבניו. שלימות:

[**נוטלן**] **ועולות לו מן החשבון וכו'**. שחבירו יטול אחרות כנגדן ובגמ' מפרש מה יטול כנגדן שלמות או שבורות:

גמ' מכלל דאיכא וכו'. מפולת זה היאך נפלה אי בחבס' כבר פירשנו חבסא וחבטא:

דף עא.

דנפיל בלילא. ולא ידענו אם נפלו בחבטא או בחבסא הלכך לא ידעינן רוב השבורות או רוב השלמות של מי הם ולפיכך חולקין וסיפא ה"ק ורואין אלו אבנים הראויות להשתבר כלומר אם ידוע היאך נפלו שמין אלו הראויות להשתבר:

וליחזינהו למחר. אם הם למעלה זו על זו ולא נפלו למרחוק ידוע שבחבסא נפול ורוב השבורות של אותו שלמטה ואם הן רחוקות להלן ידוע שנפלו בחבטא ורוב השבורות של אותו שלמעלה:

לא קפדי [**אהדדי**]. למיקני רשות דידיה דאפקורי מפקר כל חד וחד רשותיה לגביה חבריה להניח שם חפציו הלכך כי נמי [יתבן] ברשותא דחד מינייהו לא הוי אידך המוציא מחבירו דברשותא דהאי נמי יתבי דהא לאו עלייהו קפידא לאושולי דוכתא כתב רבינו חננאל ז"ל דמהא שמעינן דמילתא דידיעא לתרי שותפי בשותפות אע"ג דאיתיה ברשותא דחד מינייהו לא יכול למטען החזקתי דקי"ל שותפין כה"ג לא קפדי אהדדי ולפי זה אפי' טען ברי ואמר לקוח הוא בידי לא מהימן דכיון דשותפי כי האי גונא לא קפדי אהדדי ה"ל כאלו איתיה להההוא מידי ברשותא דתרוייהו וכ"כ הריא"ף ז"ל בריש בבא בתרא

והראב"ד ז"ל מוסיף בה דברים דלא מיבעי אי אמר לקוח הוא בידי דעקר ליה לשותפותא לגמרי דלא מהימן אלא אפילו מודה ליה דאית ליה בגויה ריבעא או תילתא לאו כל כמיניה דכיון דסתם שותפות למחצה לא מהימן לגרועי מפלגא מידי תדע דהא הכא אע"ג דידעינן דשותפין [נינהו] בהנך אבנים לא ידעינן דתהוי יד שניהם שוה דהא אפשר שזה ראוי ליטול כל השלמות משום דבחבטא נפל א"נ איפכא אפ"ה לא מהניא ליה חזקתיה לומר בחבטא נפל ושלמות שלי ואפילו בדטעין הכי בברי דכיון דמידי דשותפו' הוא ולא ידיע אי דמר אי דמר חולקים ולזה הסכים הרשב"א ז"ל דכיון דשותפין לא קפדי אהדדי הוי לה חצרו של זה ושל זה כחצר של שניהם או כסימטא ומאי אולמיה דהאי מהאי וכן דעת הרנב"ר ז"ל ומיהו כל ה"מ דוקא כגון דאיכא עד וראה אבל לא ראה מתוך שהיה יכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר חזרתי ולקחתי ממך. כן כתב ה"ר יוסף הלוי מיג"ש:

דה"ל מחויב שבועה. דאורייתא משום הודאת מקצת ואינו יכול לישבע ומשום הכי קתני שחבירו נוטלן כתב הרנב"ר ז"ל דמהא שמעינן דאפילו בשמא דלא ריע כי האי דלא ה"ל למידק אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם:

גרסי' בגמרא ועולות לו מן החשבון סבר רבא למימר לחשבון שבורות [אלמא כיון דאמר איני יודע ריע טפי] א"ל אביי אדרבה האי ריע טפי מדהני ידיע טפי לא ידע תו לא אית ליה והנך כולהו דהאיך נינהו אלא אמר אביי עולות לו לחשבון שלמות מאי נפקא לן מינה נפקא מיניה למלבנא רויחא אי נמי לטינא דמעבד:

לחשבון שבורות שכנגדו אף הוא יטול שבורות כנגדן וזה יטול את אלו כפי חשבון לחשבון שלימות שכנגדו אף הוא יטול שלמות כנגדן:

למלבנא רויחא. יש לבנים עשויות במלבן שהוא רחב מחבירו אי נמי לטינא דמעבד יש טיט שעושין ממנו לבנים שמעובד ומגובל יפה מחבירו:

מתני' של שנים. רש"י והרי"ף ז"ל ורוב האחרונים ז"ל [ל"ג של שנים] ופירשו הך מתניתין בשוכר ומשכיר וכתב הרנב"ר ז"ל שכן עיקר דדינא דשותפין הא תני לה בסמוך דתנן ואמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות וכו' ותרתי בשותפין למה לי אלא הא ודאי בשוכר ומשכיר הוא ומשום דדמיא לשותפי עריב לה בהדייהו ואחרים דקדקו עוד מדאמר ר' יוסי עליון נותן מעזיבה ואמרי' בגמרא טעמא משום אשוויי גומות [הוא ועליון בעי אשוויי] ובשלמא בשוכר ניחא דהא אמרינן פרק השואל (דף קא:) דעל השוכר להטיח את גגו משום דמעשה הדיוט הוא אבל בשותפות ודאי תחתון נותן את הכל וראיה לדבר ממתני' דלעיל דתנן דשניהם חולקין בשוה בעצים ובאבנים ובעפר [והיינו משום] דעליון

נותן [תקרה עליונה של עלייה] ומעזיבה [שלה ותחתון נותן תקרה ומעזיבה של תחתון ואלו היה העליון נותן מעזיבה] בתקרה של התחתונה היה לו ליטול מן העפר יותר מחבירו [כשיעור אותה מעזיבה משום דעליון נותן לו תקרה עליונה ומעזיבה כנגד תקרה ומעזיבה של תחתון] אלא ודאי מדתנן חולקין שמע מינה כדכתיבנא:

ואין בעל הבית רוצה. משכיר:

מעזיבה. טיח הטיט שנותנין על התקרה ודומה לו במקרא ויעזבו את ירושלים בספר עזרא ובגמרא מפרש פלוגתייהו:

גמ' בארבעה. כיון שנפחתה בארבעה טפחים יורד ודר בבית לגמרי ואע"פ דהשתא אינו מחוסר אלא מקום כלי אחד לא כייפינן ליה לדור חציו למעלה וחציו למטה:

אידך מזלך גרמה. וכתב הרמב"ם ז"ל פרק חמישי מהלכות שכירות שמחשב עמו על מה שנשתמש בו ומחזיר לו שאר השכירות:

לוגר לו וכו'. אם יש לו למה אנו כופין את המשכיר (לקלטו) [לדור] עמו בבית וזה לשון הרנב"ר ז"ל בחידושיו אי אית ליה עלייה וקנו מיניה אי נמי קביל מיניה אגרא על כרחיה לוגר ליה עלייה אחריתי [אע"ג] דכיון דלית ליה לא מצי לאשתעבודי שאין אדם מקנה שאינה שלו אלא אם כן שעבד נכסיו לבנותה לו בפירוש אפילו הכי שוכר לא מיחייב באגריה אי לא מוגר ליה עלייה אחריתי עכ"ל:

שעל גבי בית זה. דשעבדיה לבית לגבי עלייה דאי לא שעבדיה למה ליה למימר שע"ג בית זה הא קא חזי לה דהא עלייה זו קאמר ליה שכל שרואה או עומד או נשען זה על גבי זה ואמר לו זה שעל גב זה אני משכיר לך לא לחנם הזכירו אלא כדי לשעבדו:

דלית. גפן מודלת טריא"ה בלע"ז:

פרסק. אילן שפירותיו אפרסקין:

ואיכא למידק והא לא דמו אהדדי דגבי בית ועלייה נפחת העלייה והבית קיים ואפילו הכי אמרינן דחייב להעמיד לו עליה ואילו גבי דלית כי ה"ג כגון שנעקרה הדלית והפרסק קיים לא אמרינן שיהא חייב להעמיד לו דלית תירץ הרשב"א ז"ל דדומים הם לגמרי שהבית הוא שנתקלקל דהיינו תקרה כיון שעל התחתון ליתן את התקרה ועלייה קיימא דהיינו כותלי' ואוירא ותקרת הבית לעלייה כפרסק לדלית ולפי זה שמעינן שאם נפלו כותלי העלייה אפילו כי תקרת הבית קיים אינו חייב להעמיד לו עלייה שהרי הכל תלוי בדלית והשתא הדלית נעקר וכן נראה דנפחתה דוקא והיינו דנקט לה לעיל דרך נפילה והכא נקט שנפחתה הלכך בשוכר ומשכיר דוקא נפחתה דכל שנתקלקלה עלייתו מחמת ביתו שעבד לו ביתו שהפסד זה בא לו מחמתו:

דף עא:

לבדו דר. ובעה"ב יצא מביתו על כרחו ופסק הרי"ף ז"ל דשניהם דרים:
דרך פתחים. דרך פתח הבית כבעה"ב:
דרך (עלייה). דרך גגו לעלות מבחוץ דרך סולם קבוע לכניסת פתח העלייה ליכנס לעלייה הנפחתה ומשם ירד לביתו בסולם:
עלייה וירידה וכו'. אם קבלתי עלי לעלות דרך סולם וליכנס לפתח ולדור למעל' טורח עלייה וירידה לא קבלתי עלי:
אמר המחבר ונראה לי דמדנקט תלמודא בלשון אם תמצא לומר עלייה וירידה לא קבילית עלי שכן הדין וכן נראה דכיון שהמשכיר מעכב הדבר די לו צער לשוכר שלא יוכל לדור לבדו ע"כ:
שתי עליות וכו'. והוא שכר את העליונה:
פשיטא וכו'. דכל שכן דהא עדיפא ליה:
איפחת תחתונה. והוא שכר התחתונה וא"ת אי אמר ליה עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך פשיטא שידור בבית ואי א"ל עלייה זו שתחת עלייה זו אני משכיר לך פשיטא שידור בעלייה יש לומר דמיירי דא"ל עלייה שעל גבי בית זה ואפילו הכי מספקא ליה משום דגם העלייה העליונה בכלל בית זה וכל מה ששייר לעצמו קרא בית וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות שכירות שהרי זה ספק אם ידור בעליונה או בבית לכתחלה לא ידור ואם דר אין מוציא אותו משם:
קנים וסנאין. לעשות תקרה כמין מחצלת:
סותני. שם חכם תלמידו של ר"ל:
לוחאים. מנסרים של ארז שקורים פלנק"ש בלע"ז:
חזוקי תקרה. שמאחר שהוא טח בטיט אין הנסרים נדין ממקומן וקי"ל כרבנן דהכא דכיון דבשוכר ומשכיר איירי מתני' החזוק תועלת בעל הבית הוא שהוא התחתון הלכך עליו לתקן התקרה עם המעזיבה:
בי תרי. בית של זה ועלייה של זה ולא בשוכר ומשכיר מיירי:
ויוסף הורד. ר' חייא בר יוסף אמר תחתון [האי הורד מתרגמינן איתחת]:
בפלוגתא דהתם בנזקין פ' לא יחפור (דף כה:) גבי אילן ובור דרבנן אמרי התם שבעל האילן מרחיק האילן מן הבור כדי שלא יזיק כותלי הבור ואם הבור קודם יקוץ ורבי יוסי אומר לא יקוץ שזה נוטע בתוך שלו וזה חופר בתוך שלו שאין המזיק צריך להרחיק את עצמו שהניזק הוא שצריך להרחיק את עצמו ואמרינן התם אמר רב יהודה אמר

שמואל הלכה כרבי יוסי הלכך הלכתא כרבי חייא בר יוסף דאמר תחתון מתקן דקאי כרבי יוסי דהלכתא כוותיה איני והא [אמר רב יוסף כי הוינן בי רב כהנא הוה אמרינן מודה [ר"י] בגירי דידיה הני מיא דפסקי והדר נפלי] וכו'. אדר' חייא בר יוסף פריך דאמר על התחתון לתקן ואוקימנא כרבי יוסי והא מודה רבי יוסי בגיריה דיליה אע"ג דאמר על הניזק להרחיק את עצמו הני מילי היכא דלאו אדם עצמו מזיק כגון בור ואילן שבשעת נטיעתו אינו מזיקו אבל השרשים גדלים ומתפשטין מאיליהן לאחר זמן אבל היכא דאדם עצמו מזיקו וזורק בו חציו כי הכא ששופך את המים על ראשו מודה הוא דהא לאו גרמא בנזקין הוא אלא מזיק ממש הוא ואדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיד:

[**דפסקי והדר נפלי**]. כלומר לא היתה מקום רחיצתו של ידיו של עליון על מקום נזקי התחתון אלא במקום אחר ומשם הן נמשכין והולכין עד שנופלין במקום שמזיקין הלכך לאו גיריה נינהו ושמעינן מינה דהיכא דליכא מעזיבה דגיריה נינהו עליון מתקן כרבי יוסי דאמר התחתון נותן את התקרה והעליון המעזיבה אבל בשוכר ומשכיר במתני' לית הלכתא כותיה וכדאמרן:

מתני' של שנים. בית של זה ועלייה של זה שחלקו כך בנחלת אביהם:

לבעל הבית לבנות. עד התקרה התחתונה ובעל העלייה יבנה החומה מן התקרה ולמעלה ותקרה העליונה של גג:

הרי בעל העליונה בונה וכו'. וא"ת ולמה הוא צריך לבנות הבית יכפוהו לבעל הבית לבנות דבשלמא רישא איהו לא שעבד נפשיה כיון שאמר זו אלא דשעבדיה לבית אלא סיפא יכפוהו לבנות כבר זה הקשו בירושל' [דמכילתין הלכה ד] דאמרינן התם שמענו שאין כופין כלומר ממתני' שמעינן הכי דקתני והוא אינו רוצה לבנות אלמא אין כופין [והא תני ר' חייא כופין ומתרצינן] בשאינו כלומר שהלך למדינת הים דבכי ה"ג אי אפשר לכפותו שאין ב"ד יורדין לנכסיו שלא בפניו ומ"מ שמעינן מינה דכל שישנו כופין אותו לבנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרשב"א ז"ל כתב דהתם בירושלמי סברי לה כרב אחא שר הבירה (בכתובות דף פח.) דאית ליה שאין נפרעין מן האדם שלא בפניו ואפילו מן התקנה כדמוכח בפ' הכותב אבל אנן דסבירא לן כרב נחמן דאמר התם דנפרעין מן התקנה כדי שלא יהא [כל אחד] ואחד נוטל ממונו של חבירו והולך למדינת הים אי איתא דבישנו כופין אותו אפילו בשאינו נמי כופין אלא דסברא דגמרא דילן הוא שאין כופין אותו כלל שאין לבעל העלייה שעבוד אלא על הבית אבל לא על בעל הבית שישתעבדו לו נכסיו כדי שנכוף אותו לבנות בעל כרחו וכתב הרנב"ר ז"ל שאין דעת הרא"ה ז"ל ג"כ:

אף זה. שדר אם כן בעל עלייה זו כשהוא חוזר מעותיו לזה שהוא דר בתוך שלו ואי נמי זה לא חסר דהא בלאו הכי הא לא בני לה איהו זה מיהא מהני שאילולי בית זה אין לו מקום לדור שם וסבר זה נהנה וזה אינו חסר חייב וצריך להעלות לו שכר ואי לא מיחזי כרבית:

אלא בונה ויושב בבית דהוה ליה זה לא נהנה וזה אינו חסר הוא לא נהנה שהרי עלייתו מוכנת לדור לו וזה לא חסר דבלאו הכי לא חזיא ליה דהא לא בני לה וא"ת ואמאי אינו חסר והרי משחיר לו כותליו בעשן כשדר שם וכל שזה חסר אע"פ שזה אינו נהנה כתב רב אלפסי ז"ל בפרק כיצד הרגל שהוא חייב לפי' כתב הרשב"א ז"ל דמהא שמעינן דכל שזה אינו נהנה אע"ג דאידך חסר פטור שאינו אלא כמונעו ליכנס לביתו שהוא פטור והביא עוד ראיה מדתנן בפ' המקבל (דף קד.) המקבל שדה מחבירו ומשזכה בה הובירה חייב ואמרינן טעמא משום דדרשינן לשון הדיוט שכך כותב לו אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא משמע דהא לאו הכי פטור וכן דעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל וכן כתב הרנב"ר ז"ל:

גמ' תחתון שבא לשנות. בבנין החומה שעליו מן היסוד עד התקרה:

דף עב.

בגויל וכו'. אם היתה מתחלה באבני גזית ובא לשנותה כשנפלה לאבני גויל שומעין לו מפני שמחזיק את הבנין שחומת גויל רחבה משל גזית טפח כדאמרן ריש פירקא קמא דבבא בתרא [דף ב.] וכן מפרש כותל כפיסים רוחב ארבעה טפחים ושל לבנים שלשה נמצא דלתחתון כל דבר שמרחיב עובי הבנין ומחזקו שומעין לו אם ממעט חזקו אין שומעין לו שעליון מונעו וטוענו למחר יפול:

ארזים. משאן כבד ומתקיימין יותר משקמים א"כ לתחתון שומעין בארזים ולא בשקמים וההפך לעליון וכן מיעוט החלונות מרבה כובד משא ומרבה חוזק בבנין וההפך רבוי החלונות הלכך לתחתון שומעין למעט ולעליון שומעין להרבות:

ולהגביה אין שומעין כו'. שניהם שוין לענין זה מפני שהנמוך יותר חזק מן הגבוה הא דאסיקנא הכא דלהכביד אין שומעין איכא למידק דהא אמרינן פרק השותפין (דף ו.) אחזיק להורדי אחזיק לכשורי ואמרי' בפ' המוכר את הבית (דף סג:) בסתמא לא קני עומקא ורומא מאי ניהו שאם רצה [מוכר] לבנות עלייה על גביו בונה ותירץ הראב"ד ז"ל דהכא מדינא התם במנהגא דבמקום שנהגו להכביד ושלא להקפיד בונין ואין ממחים בידם וכדתניא בתוספתא [ריש פ' יא] בית לאחד ועלייה לאחד ורצה בעל העלייה לבנות

דיוטא על גבה מקום שנהגו לעשות שנים ושלשה עושה הכל כמנהג המדינה וכתב הרשב"א ז"ל דודאי [דינו של הראב"ד ז"ל] אמת הוא במקום שנהגו אין ממחים בידו מיהו ההיא דאחזיק להורדי בכל מקום הוא דההיא בשהחור רחב לקבל כשורי הוא ומשום דכיון דאחזיק אחזיק לכל מילי דמקבל להו החור הא להרחיב חור קטן של הורדי עד שיקבל כשורי לא וההיא נמי דפרק המוכר את הבית (שם) [לאו על גביו ממש קאי אלא לבנות עמודים מבחוץ ויבנה על גביהן עלייה אם ירצה דהא עיקרא דמילתא התם לאשמועינן דלא מכר אויר שעל גביהן כיון שלא כתב ליה רומא ואם תמצא לומר שבונה על גבה ממש] היינו משום דכל שלא כתב לו עומקא ורומא הרי הוא כמשיירו בפירוש לבנות על גבי הבית וכן לא אמרו כאן אלא בבית לאחד ועלייה לאחר דאין לבעל העלייה בבית אלא שעבוד בלבד ואם שעבדו לו לשעבוד מועט לא שעבדו לו לשעבוד מרובה אבל כותל שבין שתי חצרות שהמקום והאבנים של שניהם כל אחד ואחד בונה ומגביה ומכבידו בכל מקום כמה שירצה ובלבד שלא יהיה כותל רעועה וכדרך שאדם בונה אותו בשלו וזהו ששנינו (ב"ב דף ה.) כותל חצר שנפל עד ארבע אמות מחייבים אותו לבנותו למעלה מד' אמות אין מחייבין אותו לבנותו אלמא לבנות עם חבירו אין מחייבין הא לעכב על חבירו אינו יכול ותדע לך שאם אתה אומר כן פשיטא [השתא] עכובי מעכב על ידו שלא לחייבו לבנות עמו צריכא למימר ועוד שהרי בכל משנתנו שנו שם מקום שנהגו וכאן שנו סתם ש"מ דדינא קתני ואפילו במקום שאין מנהג ידוע וטעמא משום דהתם בשלו הוא בונה דלאותן זה וזה חלק במקום ובאבנים אלא שאם רצה כל אחד לבנות ולהגביה עושה ואין ממחין בידו עכ"ל:

אין לו לזה ולא לזה לבנות. שעניים הם ובעל הבית רוצה לזרוע במקום בית ואומר לבעל העלייה אין לך בקרקע כלום כל זמן שאינך רוצה לבנות שאין לך זכות אלא באויר ומיהו אם בעל העלייה רוצה למכור חלקו הרשות בידו וכן אם בעה"ב רוצה למכור הבית ימכור שבעל העלייה יבנה לכשירצה על מה שבנה לוקח:

דדיינא הוא. אב ב"ד היה כדאמרינן בהוריות בפרק בתרא (דף יג:):

כמה מפסידה. שליש יומי קיומא. היא ממהרת ליפול מחמת משא העלייה:

מתני' בית הבד. לעצור זיתים:

וגנה אחת על גביו. שחקק אדם בסלע תחתיו כמין כפה והיתה גנתו למעלה ובית בדו מלמטה וכשמת נטלו בניו זה בית הבד וזה גנה ונפחת גגו של בית הבד שהוא מקום זריעותיו של עליון:

כיפין. ארחו"ש בלע"ז והעליון יתן עליהן עפר ויזרע:

פטור מלשלם. דמאי הוה ליה למיעבד אנוס הוא וא"כ מיירי דוקא שבנאו כראוי אבל שלא כראוי חייב דתניא בתוספתא נפל הכותל מחמת הזועות מחמת הרוח מחמת הגשמים אם בנאו כדרכה פטור ואם לאו חייב וכי תנן פטור בין בנזקין דשעת נפילה בין בנזקין דלאחר נפילה בשעת נפילה משום דכיון שבנאו כדרכו כדכתיבנא אנוס הוא ופטור. לאחר נפילה נמי כל שלא היה לו שהות לסלקם אנוס הוא ואפילו בשהיה לו שהות משכחת לה דפטור במפקיר נזקיו דקיימא לן (ב"ק דף כט:) מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור אבל בשנתנו לו זמן ונפל לאחר זמן חייב לשלם בין בנזקין דבשעת נפילה בין בנזקין דלאחר נפילה בשעת נפילה דפושע הוא. לאחר נפילה אפילו במפקיר נזקיו נמי חייב דמפקיר נזקיו שלא בנפילת אונס חייב:

גמ' בד' טפחים. והלכתא כשמואל. ואע"ג דפליגי לעיל [דף קטז:] רב ושמואל גבי בית ועלייה צריכא דהייתי יכול לחלק בין ענין זריעה לענין דירה וקמ"ל דאף בענין זריעה לא עבידי אינשי לזרוע חציו למעלה וחציו למטה:

כתבו בתוספות שאין ב"ד נותנין זמן אלא לפי הענין דההיא (דנפלה) [דנשברה] כדו ולא סלקה לא יהבינן לזה ל' יום לפי שבקל יכול לסלקו. מהא שמעינן דסתם זמן ב"ד ל' יום הוא הלכך מלוה שבא לגבות חובו בב"ד שצריך תחלה דלתבעיה ללוה כדאיתא בפרק גט פשוט (דף קעד.) אם בקש לוה מב"ד שיתנו לו זמן כדי שיפרע נותנין לו זמן ל' יום ואע"ג דחסריה ממונא ותנן בפרק החובל (דף צא.) מעשה באחד שפרע ראשה של אשה ובאת לפני ר"ע וחייבו וכו' אמר לו תן לי זמן ונתן לו ואקשינן בגמרא ומי יהבינן זמן לחבלות ומתרצינן הני מילי בחבלא דחסריה ממונא אבל לבשת דלא חסריה ממונא יהבינן זמן והכא נמי בבע"ח הא חסריה לא קשיא דחובל דאזקיה בידים שאני אבל הלואה דמדעתא דנפשיה נותנין זמן וכן דעת הגאונים ז"ל ודברי הרי"ף ז"ל מכוון בתשובתו דבכל מלוה קובעין זמן ואפילו במלוה שהיה לה זמן קבוע והגיע זמן ולא פרעו וכך נראין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה וכ"כ הרמב"ן ז"ל. ור"ח ז"ל כתב דמלוה שיש לו זמן קבוע והגיע הזמן ולא פרעו אין נותנין לו זמן אחר והביא ראיה מדאמר אביי פרק כל שעה (דף לא.) דכיון דמטא זימנא למגבא ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דברשות מלוה הוה קאי ואי עדיין יהבינן ליה זמן היכי אמרינן דברשות מלוה הוה קאי:

מתני' ונפל. לתוך גנתו של חבירו:

הגיעוך. יהיו שלך ובנה אותה לעצמך:

אין שומעין לו. אם אין זה רוצה שיקנה לו דבר הפקר או דבר מתנה:

בתבן ובקש. ללקוט לו משלו או מן ההפקר:
טול מה שעשית. מה שלקטת יהיה שלך:
אין שומעין לו. אע"ג דשוה כסף ככסף ואמרי' נמי בעלמא (דף קיח:) ממארי רשותך פארי אפרע משום דהתם אמרינן בבע"ח משום דאי לית ליה זוזי יהיב ליה קרקע או מטלטלין אבל בשכיר שנשכר על דעת לקבל זוזי לעתותי ערב בשכרו אמרינן ליה זיל וטרח וזבין וראיה דבבע"ח היכא דלית ליה זוזי יהיב ליה מטלטלי ואי לית ליה מטלטלי יכול ליתן לו קרקע דאמרינן בפרק הכותב (דף פו.) ודאי דאמריתו משמיה דרבא האי דמסיק ביה חבריה זוזי ואית ליה ארעא ולית ליה זוזי אמרינן ליה זיל טרח וזבין א"ל ההוא תולה מעותיו בעובד כוכבים הוה הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן אלמא דאי לאו הכי לא אמרינן ליה זיל טרח וזבין ואי לית ליה זוזי דמצי יהיב ליה מטלטלין בפרק המוכר (דף צב:) איתא דאמרינן ואי לית ליה זוזי לשקול תורא בזוזי דאמרי אינשי ממארי רשותך פארי אפרע [ואי אית] ליה קרקע ומטלטלין ולית ליה זוזי כתבו הגאונים ז"ל דיהיב ליה מטלטלין ודין נזקין אינו כן דאפילו אית ליה זוזי מצי יהיב כל מאן דבעי דאפילו סובין כל מידי דמטלטלי איקרי מיטב אלא דאי מגבי ליה ארעא יהב ליה בעידית דמיטב שדהו כתיב וכבר כתבתי כן בכתובות בס"ד:

דף עב:

גמ' מי שהיה כותלו כו' הא לא פנינהו. ואסיקנא טעמא משום דאמרינן דחויי הוא דקא מדחי ליה עד דמפני ליה באפיה. דכיון דאית ליה למחויי כי פנינהו בפניו ולא מיחה מוכחא מילתא דלאו לדחויי איכוין אבל פנינהו שלא בפניו שומעין לו וכן כתבו כל המפרשי' ז"ל והרשב"א ז"ל דקדק מדלא תנא בסיפא גבי פועל הכי ש"מ דלא בעי פנינהו אלא ברישא בלחוד ואע"ג דאפשר לומר דה"נ לאחר שהוליכן בפניו לביתו קאמר ואשמעי' בקמייתא וה"ה הכא נראה לו עיקר דברישא בלחוד הוא דקאמר וטעמא דמילתא דכיון שאין דרך לפנות אבנים מיד סמכה דעתו שעדיין יש שהות לחזור לו ובינתים הוא דמדחה ליה אבל בפועל אין לומר כן שכן דרכו להוליך התבן והקש לביתו משקבל עליו הלכך ה"ל כאילו פנינהו לאלתר באפיה וגמר ומקני והרנב"ר ז"ל כתב שאינו מחוור דמדעביד תלמודא צריכותא מהני מתניתא שמע מיניה שוו דיני אהדדי דאי לא הא כל חדא וחדא למילתא איצטריכא אלא ודאי אפי' בפועל נמי כל היכא דלא פנינהו דחויי קא מדחי ליה ויש שלמדו מכאן דמי שיש בידו משכון מחבירו ודוחקו לפדותו ואמר לו הלה יהא משכון שלך דלא קני ליה דדחויי קא מדחי ליה. אמר המחבר

בקושיית הרנב"ר ז"ל אפשר לי לומר דכיון שהצריכותא מרישא היא אפילו [תימא] דסיפא דכל חדא איצטריכא לא ס"ל לתלמודא למימ' תנא רישא אגב סיפא כדי לישתוק מהצריכותא ועוד שהדעת נותן שכיון שזה נתנו והלה קבלו שיהיה הענין קיים אם לא שנראה טעם שסמך על איזה ענין דאם לא כן לשמעינן מתני' בפועל שאינו ברור כ"כ הטעם שיסמוך בו דעתו כי הכא בבעל הכותל דחזינן סמיכת דעתו יותר מפורש מפני שאין דרך לפנות האבנים מיד וכל שכן בבעל הכותל ומיהו כיון שהרשב"א ז"ל אמר ג"כ [שאפשר] כדעת הרנב"ר ז"ל דשוי דינא וכן אותם שלמדו דין משכון מהכא הך סברא נמי אית להו דלפי דעת הרשב"א ז"ל שנראה לו עיקר אם חזר בעל המשכון אחרי כן על משכונו אין שומעין לו לפסוק הדין כך ונוכל לומר טעם בדבר עוד שאין לנו להוציא זכות שיש לו לבעל המשכון על משכונו מספק ועוד שסברא היא שלא יהיה קנוי לזה מה שהוא של חבירו עד שיודע הדבר שגמר בלבו להקנותו ולפיכך נאמר הכא דלא דמי להא דרבי יוסי ברבי חנינא כנ"ל ע"כ:

מתני' המוציא מוציא וכו'. כלומר אינו רשאי להשהותן שם אלא זה מוציאו מן הרפת לרה"ר והנושאה משם יהא מזומן לישאנה לשדה ולגנה לזבל ובשעת הוצאת זבלים איירי דאילו שלא בשעת הוצאת זבלים אינו רשאי להוציא כלל:

אין שורין וכו'. מקומות יש ששורין אותו ימים רבים צבור במקום אחד:

ואין לובנים לבינים. לפי שמשהה אותם ליבשן ששוטח הטיט בקרקע חלק בעובי הלבינים וחורץ לו חריצות של שתי וערב כמדת הלבינים ומניחם שם עד שיתיבשו:

גובלין. לתתו מיד בבנין:

המביא וכו'. מקבלן מיד המביא ובונה:

מתקן. מזמן ברה"ר ואינו חייב בנזקיו:

גמ' כל אלו. כל אותן נזקין דברים שנתנו חכמים עליהם רשות ואמרו מותרין לקלקל ברה"ר ולהשליכם שם כגון זבלים לרבי יהודה דאמר מוציא זבלו לרה"ר בשעת הוצאת זבלים וצוברו כל ל' יום וכגון פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהם בימות הגשמים דברשות קא עבדי בבבא קמא (דף ל.):

ורבי יהודה פוטר. ולית הלכתא כרבי יהודה משום דקיימא בשיטה כרשב"ג ורבי שמעון דכולהו סבירא להו כל שנתנו לו חכמים רשות והזיק פטור מלשלם וקי"ל כתנא דמתני' דאמר אם הזיק משלם מה שהזיק:

ת"ר החוצב. אבן מן ההר לעקרה מחיבורה:

סתת. הוא המרבעה והמחליקה:

חמר. נושאה מן ההר שהסתת סותתה שם ומוסרה לכתף המושיטה לבנאי העומד על מעמד החומה העשוי להוליך לאומן:
אדריכל. הוא אבי אומנין שמדקדק בהנחת אבנים לסדרה על מושבה בשוה שלא תמוט ולא תטה ולא תהא בולטת חוץ לדימוס:
חייב. זה שהיה בידו חייב בנזקיה אם תפול מידו ותזיק את אחרים או תשבר הוא חייב לשלם ואע"ג דמוקמינן לה לקמן בקבלנות וכולן שותפין במלאכה אינו חייב אלא מי שהיתה מסורה לו כיון דכחו הוא הנזק מוטל עליו כל היכי דמתרמי דתנן אדם מועד לעולם שוגג ומזיד אונס ורצון דנפקא לן בב"ק [דף פה:] פצע תחת פצע לחייב על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון:
וכולן. אלו שהיו שותפין במלאכה אחת ומי שהניח אבן על הדימוס הוא שורת הבנין נפלה והזיקה הואיל ולאו כחו דאדריכל הוא שלאחר שהניחה נפלה וליכא לחיוביה משום גיריה דיליה כולן יחד חייבין שכולן שותפין בדבר ועליהם המלאכה לעשות וקבלו אחריות הנזק יחד:
האחרון חייב. אדריכל שהניחה:
בשכירות. האחרון חייב:
בקבלנות. כולן חייבים היכא דלא נפלה מיד אחד מהם ועל כולם לשמור שתהא מיושבת יפה:

דף עג.

מתני' זו ע"ג זו. סמוכות זו לזו האחת קרקעיתה גבוה וזו שאצלה קרקעיתה נמוך:
והירק בינתים בזקיפת הגבוה שזו גבוה מזו :
של עליון. יש שם שומים או בצלים של עליון הם שהרי עפרו הוא ומשלו יונק של תחתון. בשל אוירו היא מונחת.למלאות גנתו עפר. וישוה קרקעה לעליונה:
ששניהם יכולים למחות וכו'. שלא יהא ירק כאן עליון ליטול עפרו ותחתון למלאות גנתו:
מאין ירק זה חי. ממקום שהוא יונק וגדל לו ינתן:
כל שעליון יכול וכו'. כדאמר רבי מאיר הואיל ומעפרו הוא חי:
והשאר של תחתון. דעליון גופיה אפקורי מפקר ליה לגביה שגנאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חבירו וללקוט:
גמ' שבור מלכא. פרש"י ז"ל שזהו מלך פרס ממש והיה בקי בדינין:
אמרוה קמיה. הא דרבי שמעון וקלסיה:
אפריון. חן שלנו כלומר יקבל חן מאתנו על דבר זה:

סליק פרק הבית והעלייה וסליקא לה מסכת בבא מציעא